

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JANUARIJ 1839.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIX.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

De GELIJKENISSEN *van onzen Heer en Zaligmaker opgehelderd, en derzelver rijke inhoud ontwikkeld door* FRIEDRICH GUSTAV LISCO, *Evangeliedienaar te* Berlijn. *Een leesboek voor beschaafde Bijbellezers, en tevens een Handboek voor Predikanten, bij het behandelen der gelijkenissen. Uit het Hoogduitsch vertaald door* F. H. VRIESEMA, *Evangeliedienaar te* Herbaijum. *Te* 's Gravenhage, *bij* K. Fuhri, 1838. *VIII en* 602 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is* ƒ 3,90.

De Eerw. LISCO heeft zich veel moeite gegeven, om den lezer, omtrent de gelijkenissen van den Zaligmaker, in te lichten *en hen daarvan een nuttig gebruik te leeren* maken. Hij zegt:

» Het was geenszins mijn oogmerk, om een geheel volledigen commentarius te leveren, waarin men ook al datgene, wat in elken commentarius over de gelijkenissen gevonden wordt, konde aantreffen. Van hier, dat ik slechts daar, waar de door mij gegevene verklaring meer grondig moest worden gestaafd, taalkundige aanmerkingen heb gemaakt. Met zoo veel te meer zorg is daarentegen opgespoord, in welken zamenhang de gelijkenis voorkomt, bij welke gelegenheid en onder welke omstandigheden dezelve werd voorgedragen, opdat aldus de zin, die er in opgesloten ligt, in des te vol-

volkomener en helderder licht zoude te voorschijn treden. Ten aanzien van het practikaal doel van mijnen arbeid, scheen het mij noodzakelijk de plaatsen uit andere Schrijvers woordelijk en in derzelver geheel mede te deelen. Zulks zal, vertrouw ik, diegenen welkom zijn, die niet altoos in de gelegenheid zijn, om de werken dier Schrijvers te raadplegen."

Achteraan is ook nog eene opnoeming geplaatst van een aantal boeken, waarin over de gelijkenissen van den Heere JEZUS gehandeld wordt, welke lijst men evenwel nog aanmerkelijk zoude kunnen vermeerderen.

Het ontbreekt derhalve niet aan gelegenheid, wanneer men lust en tijd heeft, om anderen in deze te raadplegen, en zij, die geen Hoogduitsch verstaan, kunnen nu ook van deze vertaling gebruik maken, om met de wijze van zien en verklaren des Eerw. Berlijnschen Evangeliedienaars bekend te worden.

Bij wijze van inleiding, heeft LISCO in de eerste 54 bladz. hier gehandeld: over den naam en het wezen der Parabel, — de oudheid der Parabel, — de betrekking, waarin de gelijkenis tot de zigtbare en onzigtbare wereld staat, — de redenen die JEZUS bewogen hebben, om in gelijkenissen te leeren — de hooge waarde van de gelijkenissen des Heeren — den inhoud der gelijkenissen, — de verklaring en behandeling der gelijkenissen, en de verdeeling derzelven.

Van

Van hetgeen meermalen en op verschillende wijze door anderen gezegd is, heeft LISCO hier goed gebruik gemaakt en zij, die geene andere bronnen nog gebezigd hebben, zullen hier het een en andere aantreffen, dat hun van dienst zijn kan, men zal er echter wel iets willekeurigs in ontmoeten. Daarop volgt nu de opheldering en toepassing van meer dan 37 gelijkenissen, een aanvang nemende met die van de twee bouwlieden, *Matth.* VII:*24—27*, en eindigende met die van het toevertrouwde pond, *Luk.* XIX:11—17.

Deze behandeling is vrij breedvoerig geworden, daar de Schrijver geoordeeld heeft, eerst algemeene aanmerkingen, bij wijze van inleiding, vooraf te moeten laten gaan, dan de orde, waarin de denkbeelden in de gelijkenis op elkander volgen, op te geven, en eindelijk het toepasselijk gebruik aan te wijzen. Bij welke gelegenheid hij meermalen ook de aanwijzingen van anderen, als van LUTHER vooral, CALVIJN, MELANCHTON, DE GROOT, BENGEL en anderen woordelijk heeft medegedeeld. LISCO heeft alzoo dezulken te gemoet komende, die de aangehaalde boeken niet bezitten, hetgeen hem voorkwam door anderen, vooral door de Hervormers, voldoende te zijn aangemerkt, medegedeeld, dikwerf om zoo zijne instemming daarmede te doen zien, maar somwijlen ook om den lezer te laten kiezen. De verschillende gevoelens zijn dus hier meermalen genoemd en niet zelden heeft LISCO zijne keuze tusschen dezelve met redenen omkleed, waarvan

het meer of min geldige door den oordeelkundigen lezer behoort getoetst te worden.

Zoo zijn b. v. meer dan 40 bladzijden besteed, in de behandeling van de gelijkenis der *arbeiders in den wijngaard*, *Matth.* XX: 1—16, waarvan het hoofddoel wordt opgegeven te zijn: de nederigheid is in het Godsrijk de eenige maatstaf van de uitdeeling des loons. Welligt zal echter iemand, na al het bijgebragte gelezen te hebben, nog in twijfel staan. Ook heeft het ons verwonderd, dat hier geheel niet gehecht is, op de in ons oog zeer gewigtige bijzonderheid in deze gelijkenis, dat namelijk de later gehuurden, *buiten hunne schuld*, niet eerder aan het werk in den wijngaard waren gegaan. De Schrijver was op den regten weg, toen hij aanmerkte, dat de Zaligmaker hier het oog had, op de zoo veel zich aanmatigende Joden van zijnen tijd. Dit is hier de sleutel ter verklaring van de gelijkenis. Daar zijne Jongeren natuurlijk toen ook nog met dat zuurdeeg der Farizeërs besmet waren, had de Heer zoo veel te meer reden, om daar tegen zoo ernstig en voelbaar te waarschuwen.

De Schrijver heeft meermalen en met regt aangemerkt, dat men bij de gelijkenissen vooral op het eigenlijke doel, de eene hoofdzaak, letten moet, en tevens dat geen trek, of bijzonderheid in de gelijkenis als overtollig moet beschouwd worden. Reeds a priori moet dit bij ieder, die oordeelen kan, zeker zijn, uithoofde van het hooge denkbeeld, dat

dat wij van de wijsheid des Goddelijken Meesters moeten vormen. De Eerw. LISCO had dit echter wel meer en beter voor oogen moeten houden; hij zou dan ook soms minder omslagtig en meer duidelijk en juist zich hebben kunnen uitdrukken. Men leze b. v. de algemeene aanmerking op de drie gelijkenissen door MATTHEUS in Hoofdst. XXI en XXII medegedeeld.

»Deze gelijkenissen," zegt LISCO, »zijn door JEZUS voorgedragen na de intrede in *Jeruzalem*, *kort* voor zijnen dood. Naarmate zijne zending ten einde spoedde, ontvouwde Hij in treffende gelijkenissen, zoowel het lot, dat Hem zelven wachtte, als dat, hetwelk zijn volk eens zoude treffen. Men ziet uit deselve, welk eene diepe smart Hij gevoelde over de boosheid en over het zedelijk bederf der Joden, alsmede over de Goddelijke straffen, die hun, als *iets onvermijdelijks*, boven het hoofd hingen. *Met de levendigste* kleuren schetst de *Heer* aan den eenen kant de oneindige goedheid en langmoedigheid Gods, en aan den anderen kant de ligtzinnigheid, de ondankbaarheid en de toenemende zedeloosheid der menschen, waardoor zij zich de vreesselijke straffen van den heiligen en regtvaardigen God onfeilbaar berokkenden. Hij kleedde de waarheden, welke hij voordroeg en de bestraffingen, waarschuwingen en bedreigingen, die hij deed, in het *gewaad* der gelijkenis. Zulks had ten gevolge, *dat* men derzelver prikkel, die zoo ligt kwetste, *minder gevoelde*. Evenwel was de waarheid, die

 on-

onder den sluijer verborgen was, te spoedig te ontdekken en de toepassing daarvan te gemakkelijk te maken, (*Matth.* XXI:3.) dan dat zijne toehoorders niet zouden begrijpen, dat Hij van hen sprak (vs. 44, 45). Van hier, dat zij op nieuw plannen tot zijn verderf smeedden (vs. 46 en Hoofdst. XXII: 15. volgg.). Nooit te voren had JEZUS alzoo gesproken; doch, daar Hij zag, dat Hij met zachtheid geen indruk konde maken op zijne vijanden, die veeleer in hunne boosheid volhardden, nam Hij jegens hen een scherper toon aan en sprak zonder verschooning. Hij deed zulks, opdat zij, of ten minsten eenigen van hen, door den ernst zijner voordragt, misschien nog mogten worden geleid tot bekeering. Volgens het berigt van LUKAS, (Hoofdst. XX: 16.) zeiden dan ook sommigen, getroffen door zijne krachtige voorstelling van de toekomst, die hun verbeidde, » *dat zij verre!*"

» In de eerste gelijkenis, die van de twee ongelijke zonen, scheldt JEZUS de huichelarij van de aanzienlijken en hoofden des volks. In de volgende, die van de booze wijngaardeniers, wijst Hij aan, welk eene zware schuld hen drukt, wegens hunne verwaarloozing van het volk dat aan hunne zorg was toevertrouwd; terwijl Hij hun tevens ontvouwt, hoe zij, bij de steeds klimmende boosheid, eens zich zelven en hunne natie in het verderf zullen storten. In de gelijkenis van het bruiloftskleed wordt het onderwerp, waarvan reeds vs. 43 gewag gemaakt is, de roeping der Heidenen al verder ont-

ontwikkeld en te gelijk geleerd, hoe men moet handelen, als men de weldaden, die God ons wil schenken, wenscht deelachtig te worden. De drie gelijkenissen laten zich gezamenlijk uit één geschiedkundig oogpunt beschouwen, daar zij in de eerste plaats betrekking hebben op het bestaan en het gedrag van JEZUS tijdgenooten, op den toestand der natie, en op de gebeurtenissen, die eerlang zouden *plaats grijpen.*"

»*Evenwel* kan men ook aannemen, dat zij, in het algemeen, zien op de Kerk door JEZUS gesticht; en, zal uit hare behandeling wezenlijk nut en leering worden getrokken, dan is men daartoe zelfs genoodzaakt. Ja, derzelver aard en inhoud brengen zulks gebiedend mede, dewijl de waarheden, die het Godsbestuur ons doet kennen, de verschijnselen, die zich daarin vertoonen, en de *regelen volgens* welke het steeds werkt, steeds dezelfde blijven, *ofschoon* ook de vormen mogen verschillen, in welke Gods wijsheid op onderscheidene tijden dezelve doet optreden. Hoe duidelijker en bepaalder men het deze en soortgelijke gelijkenissen kan aanzien, dat zij uit meer dan één oogpunt kunnen beschouwd worden, des te meer rijkdom en levendigheid bezit de voorstelling, als men hare behandeling algemeen toepasselijk wil maken. In het tegenovergesteld geval, blijft niets anders van haar *over*, dan eene afgetrokkene waarheid, die geheel op zich zelf staat en slechts een' geringen invloed op het hart uitoefent."

 Men

Men behoort toch niet het *doel* van den Goddelijken spreker te verwarren, met de gevolgtrekkingen, welke men met meer of minder grond uit de in de gelijkenis voorkomende uitdrukkingen, meent te kunnen maken.

Het laatste moge, bij de openbare behandeling vooral, soms nuttig werken, het eerste is en blijft echter de groote hoofdzaak.

Ofschoon LISCO verstandig waarschuwt tegen alle overdrijving in de verklaring der gelijkenissen en het afkeurt, dat men soms zelfs aan spelingen van het vernuft toegeeft en tot kleinigheden vervalt, twijfelen wij echter, of hij zelf er zich wel genoeg voor gewacht heeft.

Wij vinden toch hier b. v. *Matth.* XXII: 11. *zag hij aldaar eenen mensch*, d. i. niet één mensch, maar verscheidene.

Vs. 13. *bindt zijne handen en voeten*, (*Matth.* XXII) de handen zijn hier de daden — de voeten zijn de wandel, waarop hij steeds vertrouwd heeft.

Matth. XXV. De olie is het regte geloof, hetwelk God in het hart heeft geplant en dat hier tegen allen aanval beschermt, — en wat later: de olie is de zalving des H. Geestes — eene zekere kennis van God.

Voorzeker is dit, afwijken van de regels eener gezonde en duidelijke verklaring.

In de verklaring der gelijkenis van de *talenten*, (*Matth.* XXV: 14.) wordt deze verklaring van MELANCHTON aangeprezen: Deze gelijkenis moet op twee-

tweederlei wijze worden opgevat, (stond er nog: *is wel eens*) vooreerst omtrent de openlijke bediening des Evangelies, en 2.) omtrent het gebruik, dat elk mensch in het bijzonder van de gaven maakt, die hij ontvangen heeft. Geeft men alzoo geene aanleiding tot het zoeken van eenen *duplex sensus?*

Ten aanzien van de gelijkenis van het oude kleed en de nieuwe lappen, (*Luk.* V:36—39.) had de *Schrijver* moeten herinneren, dat de Heer hiermede duidelijk en treffend deed gevoelen, dat zijne leer zich met die oude verordeningen van het *vasten* niet laat vereenigen, dan was hij bij het doel gebleven en had al dien omslag niet noodig gehad.

Ten bewijze dat hier dikwijls te veel omgehaald is, kan ook b. v. dienen de uitweiding over de voor een iegelijk zoo verstaanbare gelijkenis van *den barmhartigen* Samaritaan; waar zelfs nog van eene *Allegorische* verklaring gewag gemaakt is; waarop men toch wel toepasselijk zal moeten maken: *talia dixisse est refutasse.*

Bij de behandeling der gelijkenis van den biddenden vriend, (*Luk.* XI:5—8.) had LISCO moeten wijzen op de groote goedertierenheid des Hemelschen Vaders, ook op te merken in, en toepasselijk te maken op zijne genegenheid, om het ootmoedig en hartelijk gebed te verhooren, en, in de aanwijzing van het doel, kunnen volstaan met de hier overgeschrevene juiste aanmerking van CALVIJN:

» Het hoofddoel is hier de geloovigen te verma-
» nen,

» nen, om den moed niet te verliezen, zoo zij
» niet terstond hunne gebeden vervuld zien, of
» zoo, hetgeen zij begeeren, moeijelijk te verkrijgen
» is; want indien zelfs menschen, door herhaalde
» smeekingen lastig gevallen wordende, er toe over-
» gaan om te doen, wat zij anders niet zouden
» hebben gedaan, hoe veel te meer laat God zich
» dan verbidden, indien wij volharden in het bid-
» den, en welke moeijelijkheid ons ook bejegene,
» er nimmer in verflaauwen, zelfs dan niet als
» het verhoord worden een' geruimen tijd achter
» blijft."

De verklaring van VITRINGA hier te regt afgekeurd, had wel achterwege kunnen blijven.

De uitdrukking *Luk.* XII: 15*b*. voorkomende οὐκ-ἀυτοῦ wordt hier dus vertaald: al leeft iemand ook in overvloed, hij vindt echter het geluk daarin niet. Dit is echter geene vertaling der woorden, en de verklaring, welke hierop volgt: rijkdommen op zich zelve schenken noch een tevreden leven op aarde, noch verzekeren ons van de zaligheid hier namaals, of aldus: het waar geluk is geen noodzakelijk gevolg van het bezit van rijkdommen, is te weifelend en gansch niet naauwkeurig. Men blijft beter bij den tekst, wanneer men verklaart: *non enim in eo vita hominis sita est, si bonis abundat.* De hierop volgende gelijkenis maakt dit aanschouwelijk. Bij de verklaring van het doel der gelijkenis, *Luk.* XIII: 6—9, heeft LISCO gebouwd op zijne stelling, dat ὡσαύτως

vs-

vs. 3, meer is dan ὅμοιος, vs. 5; maar dat verschil zal toch wel niet grooter zijn, dan tusschen de Nederduitsche woorden (hier in onze staten overzetting zeer goed gebezigd) *desgelijks* en *insgelijks*, welke men gewoon is afwisselend te gebruiken. Dat de verwoesting van *Jeruzalem* eerst 40 jaren na de Hemelvaart van JEZUS geschied is, (gelijk hier gezegd wordt) is niet naauwkeurig.

Bij de behandeling van het groote gastmaal, (*Luk. XIV:16–24.*) is als het hoofddoel opgegeven: de aardschgezindheid een beletsel om zalig te worden, — maar bij de ontwikkeling schijnt de Schrijver het met zich zelven niet regt eens te hebben kunnen worden; een gebrek, dat hier meermalen voorkomt, veroorzaakt door te veel anderen te raadplegen, en zich den behoorlijken tijd niet te gunnen, om tot een zeker resultaat te komen.

Wat *deze* schoone gelijkenis aangaat, die wij aanmerken als een heerlijk tafereel, deze moet zeker verklaard worden uit de inleiding in vs. 15 vervat. De zaligheid is te verkrijgen voor hem, die ze verlangt, is dus de hier voorgestelde, voor den heilbegeerigen, zoo aan — als bemoedigende leer, welke door geene uitzonderingen of verontschuldigingen mag verdonkerd of versmaad worden, hoe zeer men ook nog helaas! daaraan maar al te dikwijls zich schuldig maakt.

De gelijkenissen van den torenbouw en van het *oorlog voeren*, (*Luk.* XIV:28–30. en 31–33 *voorkomende*) zijn met reden hier tegelijk behandeld,

deeld, als nagenoeg hetzelfde bedoelende, blijkens vs. 27 en 33.

Dat de vijf gelijkenissen, door LUKAS H. XV en XVI medegedeeld, op denzelfden tijd en voor dezelfde toehoorders door JEZUS zullen zijn voorgedragen, is enkel eene gissing, waartegen men over kan stellen de gedachte, die ons meer gegrond voorkomt, dat de Evangelist de drie eerste in H. XV vervat, als gelijksoortig wijsselijk op elkander heeft laten volgen, zonder daarmede te hebben willen leeren, dat de Zaligmaker die terstond op elkander zal hebben laten volgen.

De Eerw. LISCO had naar ons oordeel meer opzettelijk zich moeten bepalen, bij het voorafgaand berigt van den Evangelist, vs. 1—3, en bij de woorden van den Zaligmaker zelven, vervat in vs. 3, 6, 9, 10 en 32. Veel goeds is echter door LISCO bij deze gelegenheid aangemerkt met en in navolging van anderen, in het bijzonder ook door onzen SCHORTEN. Maar hij heeft echter ook hier weder te veel omgehaald en niet genoeg onder het oog gehouden, dat het hier te doen is om de gelijkenissen goed te doen kennen en toepassen. Ten blijke van de goede denkwijze des Duitschen Leeraars, diene het volgende staal:

» De Fariseën en Schriftgeleerden gispten de handelwijze van JEZUS omtrent de Tollenaars en zondaars; en dit noopte Hem om, ter Zijner regtvaardiging en ter wederlegging hunner liefdelooze aanmerkingen ten deze, de drie eerste gelijkenissen

aan (H. 15) voor te dragen. Hij gaat daarbij aldus te werk, dat Hij in de twee eerste gelijkenissen tot deze gevolgtrekking leidt: indien het der moeite waard is, een schaap of eenen penning, die verloren zijn geraakt, weder te zoeken, hoe veel te meer moet zulks het geval zijn, ten aanzien van een' mensch; terwijl Hij in die van een' verloren zoon Zijne handelwijze verdedigt, door te doen opmerken, hoe het hart van zondaren, aan welke Hij zoo veel liefde bewees, gesteld is. Alle drie schetsen eene liefderijke gezindheid; (uit liefde toch is het, dat iemand zijn schaap opspoort, dat de vrouw haren penning zoekt, en dat de vader den zoon, die verloren was, weder tot zich neemt), doch daarin zijn zij wezenlijk van elkander onderscheiden, dat de aldus geschilderde liefde van verschillende zijden wordt voorgesteld. De twee eersten stellen haar voor, hoe *zij het verlorene zoekt*, en de derde, hoe zij *het tot zich neemt*. Genen hebben ten oogmerk, om aan te wijzen, wat de Verlosser doet, om zondaars, die van den weg des eeuwigen levens zijn afgedwaald, tot ware godsvrucht en alle deugd terug te brengen; deze echter, om te doen zien, wat boetvaardige zondaars, die zich geloovig bekeeren, en gaarne zalig willen worden, van Hem mogen verwachten; namelijk eene gereede en hoogst gunstige aanneming. In gene zijn de hoofdpersonen de zoekende herder en de zoekende vrouw; beelden, waardoor de Verlosser wordt aangeduid, die voor het heil van zondaars bezorgd is (*Luk.* XIX: 11);

XIX: 11) »in deze wordt, onder het beeld van den verloren zoon, de zondaar voorgesteld, die genade zoekt en vindt. Genen dienen om de woorden, die vs. 2 voorkomen, en eene berisping behelzen, van JEZUS liefderijke zorg voor het heil van zondige menschen, in het ware licht te plaatsen; deze beschrijft in den persoon van den verloren zoon naauwkeurig den aard en het karakter dergenen, die in gemeld vers zondaars genoemd worden. Voorts is het in het oog loopend, welk eene naauwe overeenkomst er tusschen deze gelijkenissin bestaat. De verborgene beweegreden van de handelwijze des herders, der vrouw, des vaders is welwillende liefde; de hulpelooze toestand van het verdwaalde schaap komt overeen met de ellende, waarin zich de verloren zoon bevindt. De vreugde des herders en der vrouw is ook die des vaders, vs. 23. Opwekking, om in die vreugde te deelen, vindt men zoo wel vs. 6 en 9, als vs. 23 en 32. De liefdelooze zin der Fariseën en Schriftgeleerden (vs. 2) wordt in deszelfs aard, oorsprong en werkingen geschilderd, in het gedrag van den oudsten zoon."

» Daar nu JEZUS ten oogmerk had, Zijne eigene handelwijze te regtvaardigen, blijkt het, dat Hij onder den herder, de vrouw en den vader moet worden verstaan; immers is het beloop der denkbeelden in de gelijkenissen, met betrekking tot vs. 1 en 2 aldus: gij gispt mijne handelwijze; doch, zoo gij moet toestemmen, dat het gedrag van eenen herder enz., zoo natuurlijk als liefderijk en goeder-

dertieren is, dan kunt gij mij ook niets verwijten, indien mijn gedrag jegens zondaars mede juist zoo is. Moest, naar JEZUS oogmerk, de derde gelijkenis vooral dienen om Zijn liefderijk aannemen van zondaars te regtvaardigen, dan lag het natuurlijk geenszins in Zijn plan, om hier te spreken van het werk der verlossing, zoo als dit door middel van Zijnen dood *zoude* tot stand komen, en Zijn stilzwijgen *over dit punt* kan dus geenszins als eene *wederlegging* worden beschouwd van hetgeen in *ontelbare* bijbelplaatsen, over de begenadiging des zondaars bij God, alleen door middel van zijnen offerdood, wordt geleerd. Hetgeen men derhalve uit deze gelijkenis schijnt te kunnen aanvoeren tegen *Efeze* I: 14, dat de zondaar nl. slechts onmiddelijk tot God behoeft te keeren, om, ook zonder tusschenkomst eens Middelaars, van Denzelven aangenomen *en* begenadigd te worden, vervalt van zelf. Immers is de Vader, welke de zondaars aanneemt (vs. 2) hier CHRISTUS zelf, (die ook elders, zoo als *Jes.* IX: 5, Vader genoemd wordt): Ook *is de* hoofdzaak hier de *liefderijke en vaderlijke vermaning* van zondaars, en niet het hier voorkomend beeld van eenen Vader.

Bij de beelden van schaap enz. moet men in alle drie gelijkenissen aan den zondaar denken, en wel aan elken zondaar. Dat de verloren zoon zijnen *vader verlaat*, kan men, wel is waar, op den *zondenval* (*Gen.* III.) betrekkelijk maken, of liever, er op toepassen, dewijl dezelfde verschijnse-

len zich ook bij deze gebeurtenis vertoonen, doch den ganschen inhoud der gelijkenis aldus op te vatten, kan om deze reden niet geschieden, omdat zulk eene verklaring niet strookt met het beloop derzelve, gelijk er dan ook niets in gevonden zoude worden, dat aan het beeld van den oudsten zoon beantwoordt. Wel hebben eenige uitleggers deze verklaring, met het gansche beloop der gelijkenis, in overeenstemming zoeken te brengen, door aan te nemen, dat onder den jongeren zoon het geheele menschdom moet worden verstaan, en onder den oudsten de engelen; doch men kan den heiligen engelen onmogelijk afgunst of gebrek aan liefde toeschrijven, zoo als vs. 28—30 aan den oudsten zoon wordt gedaan; ook zoude zulks geheel strijden met vs. 7, en vooral met vs. 10, waar de Verlosser gewaagt van de blijde deelneming van engelen en zaligen. Men heeft dus bij den verloren zoon te denken aan elken zondaar in het bijzonder, en bij den oudsten aan de Fariseën en Schriftgeleerden. De uit vs. 29 ontleende tegenwerping, dat wel niemand zich op zulk eene volledige gehoorzaamheid kan beroemen, is zonder eenig gewigt; immers doen de woorden van dien zoon ons alleen zien, hoe hij over zich zelven oordeelt, en hoe hij zich houdt voor geheel regtvaardig, d. i. voor iemand, die in het geheel geene straf verdient, maar veeleer ten volle aanspraak heeft op vaderlijke goedkeuring, gelijk de Farizeën zulks meenden te hebben. Dat de Vader hem

niet

niet wederlegt, terwijl hij zich zoo veel aanmatigt, maar met stilzwijgen zijne woorden voorbijgaat, is nog geen bewijs, dat hij dezelve billijkt, en nog veel minder, dat hij ze voor waar en geldig houdt. Dit stilzwijgen moest natuurlijk volgen, zoude het hoofddoel der gelijkenis niet op den achtergrond treden. Voorts geven de woorden, in vs. 29 vervat, een nieuw licht aan hetgeen vs. 7. wordt gezegd, daar de oudste zoon tot dezulken behoort, welke de bekeering niet noodig meenen te hebben. Men zie dus niet voorbij, hoe vs. 7, hetwelk anders moeijelijk te verklaren is, wordt opgehelderd, zoo men let op de gezindheid, die de oudste broeder doet blijken, als hij murmureert over de liefde van zijnen Vader, gelijk de Farizeën omtrent Jezus deden (vs. 2.), en daardoor toonen de bekeering wel noodig te hebben."

Dit staal zal dan ook wel voldoende zijn, om te doen opmerken, dat wij, hoezeer wij er verre van af zijn, om de hier geleverde behandeling der *Gelijkenissen*, als geheel onberispelijk, of als model aan te prijzen, geenszins echter het goede oogmerk van dit lijvig boekdeel miskennen, en iets willen afgedongen hebben op de heilzame strekking. Men kan, wanneer men het met oordeel gebruikt en het van tijd tot tijd eens naslaat, er wezenlijk voordeel uit trekken.

Ter verklaring van de gelijkenis van den onregtvaardigen Rentmeester, (*Luk.* XVI: 1—13.) heeft LISCO teregt gezegd:

 » De

» De Heer beveelt door de wijze, waarop Hij de gezindheid en handelwijze van den rentmeester schetst, geenszins bloote voorzigtigheid aan, maar door deze eigenschap, op het gebruik van aardsche goederen betrekkelijk te maken, ook derzelver inhoud en werkingen. Immers zegt Hij: *maakt gij u zelven vrienden uit den onregtvaardigen Mammon*, (vs. 9). Het hoofddenkbeeld der gelijkenis bepaalt zich dus tot de wijze, waarop de christelijke voorzigtigheid, ten aanzien van een doelmatig gebruik van aardsche goederen ter uitoefening van weldadigheid en liefde werkzaam is, terwijl ook het hoofddoel derzelve als aanbeveling daarvan moet geacht worden. Die aanbeveling tracht hij ingang te doen verschaffen, door zijne toehoorders aldus bij zich zelven te doen redeneren: Gelijk de onregtvaardige rentmeester voorzigtig handelde, door het hem toevertrouwde goed aan te wenden om zich vrienden te verschaffen, ten einde aldus zijn tijdelijk bestaan voor het vervolg te verzekeren, zoo ook moeten de belijders van den Heer, indien zij hun eeuwig heil willen verzekeren, zich vrienden verschaffen, door hunne tijdelijke goederen ter uitoefening van liefde en barmhartigheid te besteden. De gevolgtrekking tot welke de gelijkenis in derzelver toepassing voert, en ons opleidt, tot het waarderen der voorzigtigheid, is deze: Wordt de voorzigtigheid des rentmeesters, schoon alleen betrekking hebbende op het bereiken van wereldsche oogmerken, reeds geprezen, (vs. 8.) hoe

hoe veel te meer zal God eene voorzigtigheid goedkeuren en beloonen, welke op het streven naar het hemelsche gerigt is."

Het zoo min gewoon als onvernuftig gevoelen van D. SCHULZ, (uber *die Parabel von Verwalter*) is hier goed behandeld. Wanneer de Schrijver nog meer gehecht had op (vs. 31.) het slot, vergel. met vs. 16 en 17, t. a. pl. zou de behandeling van *de gelijkenis van den rijken man en Lazarus*, een weinig anders en veel gelukkiger zijn uitgevallen. JEZUS deed hier krachtig gevoelen, hoe ongegrond de laster tegen Hem was, en stelde zijne tegenstanders op eene treffende wijze ten toon.

Met betrekking tot *Luk.* XVII: 5, heeft LISCO met anderen zeer goed opgemerkt, dat JEZUS antwoord en bijzonder ook de daarin vervatte gelijkenis, vs. 7—10, moet doen denken, dat *de Discipelen dat verzoek* niet met de beste gezindheid, *niet met* volkomen zuivere bedoelingen deden. Wel zeker toch merkte de kenner der harten daarin iets op van de Farizeeuwsche verwaandheid, waarmede zich zoowel het gevoelen laat vereenigen aangaande de groote verdienstelijkheid zijner goede werken, gepaard met voorbarigheid en aanmatigingen, welke met den christelijken ootmoed geheel strijden.

Wij verwonderden ons, dat LISCO niet van anderen blijkt opgemerkt te hebben, dat ἀχρεῖος vs. 10. voorkomt in den zin van *onvoordeelig*: waardoor het zeggen van den Heiland voor een iegelijk verstaanbaar wordt.

De dienstknecht, waarvan JEZUS *Matth.* XXV:30. spreekt, had ook met zijn talent geen voordeel aangebragt en werd daarom tén toon gesteld.

De hier (bl. 552) van OLSHAUSEN overgenomene aanmerking: — »Bij het beschouwen van de gelijkenissen des Heeren, moet men zich niet altoos op het volstrekt (*absoluut*) ware standpunt plaatsen, maar ook op het betrekkelijk (*relatief*) ware," — had wel, ter voorkoming van een schromelijk misbruik, eene nadere explicatie en wijziging noodig gehad.

Zeer goed is de opmerking op *Luk.* XVIII: 14a, de Farizeër bad God om niets en nu ontving hij ook niets.

Hoe gepast JEZUS van de gelegenheden en gesteldheid der menschen gewoon was gebruik te maken, ziet men ook uit de gelijkenis van het toevertrouwde pond, (*Luk.* XIX: 12—27, vergel. met vs. 11.) hetwelk ons op het ware standpunt plaatst, waaruit wij dezelve beschouwen moeten. Voor de Discipelen en de Joden van dien tijd was niet alleen, maar voor ons is daaruit ook nog te leeren, om onze vermogens wel aan te leggen en van alle die voorregten, welke wij als menschen en als Christenen van den Heere ontvangen, een goed gebruik te maken, en vooral ons zoo te gedragen, als wij bij de toekomst van JEZUS zullen wenschen gedaan te hebben. De aanmerking van den Schrijver is niet af te keuren: »Heeft het plaats dat de gelijkenis meer of min overeenkomst heeft met eene an-

andere, zoo als hier het geval is, (*Luk.* XIX: 12. vergel. met *Matth.* XXV: 14.) dan is er nog geen toereikende grond voor handen, om haar een eigendommelijk doel en eenen dergelijken hoofdinhoud te ontzeggen."

Langer kunnen wij ons nu met dit werk niet bezig houden. Het aangemerkte en bijgebragte zal, vertrouwen wij, den lezer overtuigd hebben, dat hier wel veel goeds voorkomt, maar ook dat het te wenschen ware, dat de Schrijver zich meer op de noodige kort- en duidelijkheid toegelegd en ook meer bepaald en juist uitgedrukt had. Had LYSCO kunnen goedvinden om, voor de uitgave, zijn boek nog eens om te werken, weg te laten wat overtollig is en te verbeteren hetgeen verbetering behoeft, zoo zou hetzelve wel de helft kleiner geworden zijn en meer dan de helft in waarde gewonnen hebben.

GELIJKENISSEN van JEZUS, *verklaard door eene moeder aan hare kinderen. Naar het Fransch van* Mevr. A. DE SAVIGNAC, *door* A. WASSENBERGH, *Predikant te* St. Anna Parochie. *Te* Leeuwarden, *bij* L. Schierbeek, 1837. 122 *Blads. In kl.* 8vo. *De prijs is* 30 *Cents. Ook met plaatjes te verkrijgen voor den prijs van* 90 Cents.

Van eenen geheel anderen aard is dit werkje,

 of-

ofschoon het onderwerp daarin behandeld, hetzelfde is als in het vorige. De gelijkenissen van onzen Heer worden hier, gelijk de Eerw. Vertaler teregt aanmerkt, niet zoo zeer verklaard, als wel toegepast op verschillende voorvallen in het dagelijksche leven en menige heilzame vermaning en liefderijke waarschuwing wordt uit dezelve afgeleid, ter aankweeking van goede gezindheden en verschillende deugden.

Deze *Paraboles de L'Evangile, expliquées et mises à la portée des petits enfans par une mère,* zijn door Mevr. A. DE SAVIGNAC namelijk zoodanig ingerigt, dat de verstandige en edeldenkende Moeder onderscheidene ontmoetingen en voorkomende gevallen vooraf in hare gesprekken met kinderen doet voorkomen, en daaruit gelegenheid neemt, om eenige der gelijkenissen regt toepasselijk voor te stellen, ten einde alzoo die christelijke gevoelens ter verbetering, waarschuwing en aanmoedigingen te doen kennen, welke ter vorming van het jeugdige hart bij uitnemendheid verstrekken kunnen. Mevr. SAVIGNAC had dus een edel doel en zij heeft eene proeve gegeven, welke doet zien, hoe men ook voor kinderen van 's Heilands gelijkenissen een zeer nuttig gebruik kan maken in het onderwijs. Wij verblijden ons, er in het algemeen het getuigenis van te kunnen geven, dat deze poging ganschen niet kwalijk uitgevallen, en niet zelden voortreffelijk te noemen is. Men oordeele uit het volgend staaltje: Er lag eene arme jonge vrouw

aan

aan den weg, die zonder hulp daar sterven moest. De voorbijgaande kinderen zien haar, werpen haar iets toe, maar laten haar, daar zij haast hebben, verder aan haar lot over. Een jongeling echter, met bloote voeten en gescheurde kleederen, vergeet zijn eigen leed en doet alles om haar te helpen, en het mag hem gelukken. Evenwel bleek het bij onderzoek, dat hij geene christelijke opvoeding had mogen genieten. Nu zegt de Heer M.... het hart maakt den Christen uit. Is WILLEM niet gedoopt, het is de schuld van zijne ouders. Zijne onkunde strekt die menschen tot verwijt, die zich met hem hadden belast, zonder de pligten te vervullen, welke deze daad hun oplegde; maar wees verzekerd, dat er meer Christendom ligt in de gezindheden van dien jongeling, dan in de uitgebreide kennis der leer van het Evangelie."

»Uwe moeder heeft mij geschreven, dat zij u nu en dan de gelijkenissen van JEZUS verklaarde, welaan, ik zal u op mijne beurt ook eene voorlezen. ALIDA! geef mij den Bijbel."

Hij leest de gelijkenis van den barmhartigen Samaritaan voor, en vervolgt daarop:

»De Priester en de Leviet, mijne kinderen! welke de gewonden voorbijgingen, zonder zich bij hem op te houden, waren dienaars van den Heer; maar de Joden haatten en verachtten de Samaritanen, omdat zij meermalen derzelver wet hadden overtreden, en echter deze Samaritaan was Gode aangenaam, gehoorzamende één der grootste ge-

heden, toen hij, den ongelukkigen ontmoetende, zich tot hem vervoegde en hem hielp, niet zeggende: ik heb mijne bezigheden, mijne vermaken laten het mij niet toe. Ziedaar hetgeen de arme WILLEM heeft gedaan, nog te meer christelijk handelende, daar hij zelf honger had, maar dien vergat, om haar te hulp te komen, die nog ongelukkiger was dan hij; daar hij vermoeid was, doch zulks niet achtte, ten einde alles tot bijstand der arme vrouw aan te wenden. Ja, mijne kinderen! WILLEM heeft zich als een Christen gedragen, en ik wenschte, dat gij insgelijks zoo hadt gehandeld. Want er is geen gebed, den Eenwigen welgevalliger dan eene daad van liefde, noch grooter pligt, dan zijne naasten te vertroosten, noch eenig vermaak, hetwelk niet wijken moet voor dezen pligt."

» Laat deze waarheden diep in uw hart dringen, en weet, dat, wanneer uwe moeder en ik er zoo veel belang in stellen, om u te onderwijzen in de leer van onze Godsdienst, zulks niet geschiedt, om uw geheugen veel in te prenten, noch zelfs met het eenige doel, om uwen eerbied voor heilige dingen te vermeerderen; maar opdat gij, hoe jong gij nog zijt, die eenvoudige en verhevene voorschriften ten regel stelt van uw gedrag, en deze u vergezellen in den loop van uw volgend leven."

Gelijk van deze en verscheidene andere gelijkenissen van JEZUS, zoo heeft SAVIGNAC ook van een gedeelte der heerlijke Bergrede een voor kinderen allerheilzaamst gebruik leeren maken.

Wij

Wij prijzen daarom dit boekje gereedelijk aan, als geschikt voor de lezing en het onderrigt der lieve jeugd.

Kleine onnaauwkeurigheden, als: *te bed gaan*, *te bed liggen*, *te bed brengen* enz., zal de Eerw. Vertaler zeker bij eene tweede uitgave weten te vermijden.

Beschouwing van het HEELAL, of Volks-Leesboek over de Sterrekunde, *door* W. EUTONS Jr. *Onderwijzer in de Wiskunde te* Groningen. *Met 9 uitslaande Platen. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1834. *XXVIII en* 235 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2,50.

Deze Verhandeling heeft haren oorsprong in de *Prijsvraag van de* Maatschappij: tot *Nut van 't Algemeen*, waarbij een Volks-Leesboek gevraagd werd over de Sterrekunde. De onderwijzer EUTONS zond zijn stuk in en verwierf de eerste reis drie stemmen ter bekrooning, en later, door eene nieuwe bewerking, verkreeg zijne verhandeling veel lof, als wezenlijke verbeteringen ondergaan hebbende, terwijl dezelve door twee der beoordeelaars de bekrooning werd waardig geoordeeld en drie derzelver met lof en een met hoogen lof het stuk vermelden.

Zijn oogmerk alzoo niet hebbende mogen bereiken, nam EUTONS zijn stuk op nieuw na, maakte van

van de door Heeren Beoordeelaren gegevene aanmerkingen een dankbaar gebruik, besloot tot de uitgave en verheugde zich over de bekomen' toestemming om zijn werkje te mogen opdragen aan de Directie der *Academie van Beeldende Kunsten* enz. onder den naam *Minerva*, te *Groningen*, waarvan hij bij het opstellen nog werkelijk kweekeling was. In het voorberigt heeft GLEUNS zijn goed oogmerk duidelijk doen kennen en tevens voldoende rekenschap van zijne bewerking gegeven. De vooraan geplaatste inhoud geeft volledig genoeg den lezer en gebruiker op, wat hij, in deze veertien zamenspraken tusschen eenen tuinman (denzelfde verbeelde men zich, dien men uit de *Volks-Natuur-*, *Schei-* en *Meetkunde* van genoemde *Maatschappij* aangetroffen heeft) met zijnen Heer en met eenen derden, onder den naam *Pieter*, zoeken moet.

Over het algemeen hebben wij dit werkje met groot genoegen gelezen, en bevonden dat het allen lof verdient, van des vervaardigers kunde en overleg gunstig getuigt en waardig is naast het voortreffelijk Natuurkundig schoolboek van wijlen den Heer BUIJS en van de *Volks-*, *Natuur-*, *Schei-* en *Meetkunde*, hier teregt aangehaald en gebezigd, geplaatst te worden.

GLEUNS heeft het door anderen waargenomene en bevestigd bevondene naauwkeurig opgemerkt, van de werken, die over de Natuur- en Sterrekunde voorhanden zijn, een verstandig gebruik gemaakt en

met

met al zijn vermogen zich bevlijtigd, om zijne moeijelijke taak zoo te verrigten, dat dezulken die zich niet aan de Wiskunde kunnen toewijden of daarin aanmerkelijke vorderingen gemaakt hebben, (die wel zeer verre het grootste getal uitmaken) er eenige meerdere kennis door erlangen, om den sterrenhemel met voordeel te leeren beschouwen. Het is waar, dat men hier meermalen gelegenheid zal vinden, om op te merken, hoe weinig wij nog, met alle onze ontdekkingen, weten en hoeveel er nog te vragen overig blijft; maar zou ook dat voor menigen lezer niet voordeelig kunnen werken?

Belangrijk echter is het hier na te gaan en kortelijk en geregeld bijeengebragt te vinden, hoe heerlijk reeds de gevolgen zijn, van de van tijd tot tijd door geleerde en geoefende mannen onvermoeid in het werk gestelde pogingen, vergelijkingen, berekeningen en waarnemingen; zoodat het inderdaad te bejammeren mag genoemd worden, dat men er in het algemeen zoo weinig acht op slaat.

Van veel nut kunnen ook de achteraan gevoegde uitslaande net bewerkte en duidelijk aanwijzende platen voor den lezer zijn, om hetgeen hem eerst gezegd, aangewezen en beredeneerd is voor het verstand, ook aanschouwelijk zich voor te stellen; ja wij zeggen zeker niet te veel, als wij verklaren, dat velen zonder derzelver gedurige en herhaalde vergelijking, weinig of niets aan dit stukje zullen hebben.

Daar

Daar het tot een Volks-Leesboek is opgesteld, heeft de onderzoeklievende Schrijver zeer gepast van de gelegenheden gebruik gemaakt, om eenige nadeelige vooroordeelen, welke, ofschoon minder algemeen dan te voren, evenwel nog hier en daar meer heerschen dan men wel zoude denken, in het ware licht te plaatsen en alzoo krachtig daar tegen te waarschuwen.

Tot nadere aanbeveling moeten wij hier nog bijvoegen, dat GLEUNS, op eene allezins gepaste en voor hem innemende manier, den lezer gewezen heeft op het nuttig Godsdienstig gebruik, dat men van de kennis des prachtigen sterrenhemels kan en behoort te maken, waardoor dit leesboek zoowel voor het hart als voor het verstand allerheilzaamst werken kan.

Dat hij al den tot stille bewondering en aanbidding wekkenden overvloed en rijkdom in de schoone schepping, ook de wijze wet der spaarzaamheid, gelijk de Schrijver het noemt, niet uit het oog moet verloren worden, is hier en daar niet zonder grond opgemerkt.

Doch wij kunnen ons bij dit nuttig werk nu niet langer ophouden. Het werde veel gebruikt en stichte veel goeds!

Kort

Kort OVERZIGT *van de Geschiedenis der* Nederlanden, *met name der* Noord-Nederlanden, *van den vroegsten tot den tegenwoordigen tijd.* (*Een leiddraad bij onderwijs en zelf-oefening.*) *Door* Mr. B. H. LULOFS, *Hoogleeraar te* Groningen, *Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut enz. enz.* (*Tweede en laatste Stuk, bevattende onze nieuwere Historie, of het voorgevallene sedert het midden der zestiende eeuw tot omstreeks nu toe, en voorzien met eene Opgaaf van Geschriften, waaruit men zich verder onderrigt verschaffen en de Vragen in dit Werkje beantwoorden kan.*)

Sterk, Neêrland, u vooral door wijsheid,
recht en rede!

B. STIJL.

Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1837. *VIII en* 437 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 6,60.

Hebben wij in dit Tijdschrift voor Februarij des vorigen jaars met lof melding gemaakt van het eerste Stuk, het is ons aangenaam, het gebruik van dit tweede en laatste met geen minder ruimte te kunnen aanbevelen. Hetzelve is zeker wat meer uitgebreid, dan de Schrijver zelf aanvankelijk wel verwacht had, maar wie op de stof let en met des Hoogleeraars eigendommelijke manier van schrijven bekend is, zal zich daarover gewis niet zeer verwonderen.

Na

Na eene korte inleiding, vangt LULOFS met het achtste tijdvak aan, van de hereeniging aller *Nederlanden*, onder Keizer KAREL den Vden, tot aan de grondlegging van de Republiek der vereenigde *Nederlanden*, door de Unie van *Utrecht*, in het jaar 1579. De hier telken reize bij eenig rustpunt voorgestelde vragen, wij geven dit met veel genoegen te kennen, geven aanleiding om ook over de uitvallen van BILDERDIJK, welke dien anders grooten man, tot oneer verstrekken en derzelver zoogenoemde verdedigingen, naar waarheid te doen oordeelen, en wijzen aan, hoe men van dit werk oordeelkundig gebruik maken en verder de bronnen onzer Vaderlandsche Geschiedenis zelven raadplegen moet.

Het negende tijdvak, van de Unie van *Utrecht*, tot aan den Munsterschen vrede in 1648, wordt behandeld van bladz. 81 tot 196. De volgende 72 bladz. beschouwen het tiende tijdperk van den Munsterschen vrede, tot aan dien van *Utrecht* en het Barrière-Tractaat, in 1713—1715.

Van bladz. 269—380 wordt de aandacht nuttig bezig gehouden met het elfde tijdperk, tot aan de omwenteling van 1795 in *Noord-Nederland*. De laatste 42 bladzijden, eindelijk, zijn toegewijd aan het twaalfde tijdperk, of het vervolg der geschiedenis tot aan de hereeniging van schier al de *Nederlanden*, onder Z. M. Koning WILLEM *den Eersten* in 1815.

Veel komt hier en elders voor, dat voor verschil-

schillende beoordeeling vatbaar is, en LULOFS heeft dat ook meermalen doen opmerken. Schoon doorgaans levendig in zijne schetsen, vrijmoedig in zijne oordeelvellingen over gebeurtenissen en personen, en ook wel eens stout in zijne uitdrukkingen, alhoewel men hier en daar wel eens wenschen zou, dat de schijn althans van partijdigheid meer vermeden ware; erkennen wij echter gaarne, dat LULOFS *doorgaans* met omzigtigheid is te werk gegaan, *dat hij* meermalen aanleiding, ook opzettelijk, geeft, om over het verschil van beschouwing zelve te leeren oordeelen, en dat hij zelf wel eens verklaart de beslissing liefst aan anderen over te laten.

Des Schrijvers stijl is bekend en verloochent zich ook hier niet. Liever dan daartegen eene en andere aanmerking te maken, laten wij hetgeen wij ook als minder navolgenswaardig aanprijzen, terug, terwijl wij gaarne anderen de vrijheid laten, die wij voor ons zelve verlangen, en alle reden hebben om te verklaren, dat zijn stijl zich hier niet zelden boven het middelmatige verheft en soms met sieraden prijkt, welke men, in een kort overzigt der Vaderlandsche Geschiedenis, minder zoude hebben kunnen verwachten.

De menigvuldige aanmerkingen, uitbreidingen en vragen, hier telkens bijgebragt, verhoogen zeker het nuttig gebruik van dit oordeelkundig geschreven ontwerp. Wij voor ons zouden echter liever gezien hebben, dat de Hoogleeraar had kunnen goedvinden, dezelve of tot achter ieder tijd-

perk te verschuiven, of in een afzonderlijk deeltje te plaatsen.

De korte opgaaf van deze en gene schriften, welke bij de beoefening van de Geschiedenis der *Nederlanden*, en inzonderheid van die van *Noord-Nederland* dienen kunnen, is door den Schrijver zoodanig ingerigt, dat men daaruit de vragen, in dit ontwerp voorkomende, immers meerendeels kan leeren beantwoorden.

Grieksche TAFEREELEN, *door* H. POL, *Litt. Hum. Doct. Tweede en laatste Stuk. Te* Amsterdam, *bij* J. H. van Heteren, 1837. *VIII en* 264 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,60.

PHOCAEA, voor J. C. 540—535. TEMPE, voor J. C. 328. ALEXANDRIË, of de dood van den laatsten Spartaan, voor J. C. 220, en SULI 1803, zijn de vier Grieksche tafereelen, welke hier geleverd worden, en met de vorige, het eerste Stuk uitmakende (1), een zeker geheel vormen.

» Het eerste verhaal," (opdat wij den Dr. zelven laten spreken) » behelst een verslag der merkwaardige lotgevallen van de ingezetenen der stad *Phocaea*, die, om niet aan de dwingelandij van vreemde over-

(1) In dit Tijdschrift beoordeeld voor October 1836, bladz. 453—462.

overheerschers te gehoorzamen, gezamenlijk de schepen beklommen, en, na vele omzwervingen, eindelijk in *Gallië* landden, en de stad, nu *Marseille* geheeten, stichtten. In het tweede stelde ik mij ten doel, eene schets der zeden en manieren te geven, welke de Grieken, gedurende de eerste jaren van ALEXANDERS togten, kenmerkten, toen de grenzen tusschen de verschillende volkstammen niet meer zoo scherp afgebakend, en de beschaving over geheel *Hellas* meer gelijkelijk verspreid was. Iets dergelijks stelde ik mij in het derde Stukje voor, ten opzigte van *Alexandrië*, in zoo verre het eene Grieksche volksplanting was, met invlechting van het aldaar plaats gehad hebbend ongelukkig uiteinde van *Sparta's* edelen Koning, die niet ten onregte als de laatste Spartaan kan beschouwd worden."

»*Het vierde* verplaatst den lezer in tijden, die *nog versch in* het geheugen liggen, en zal, hope ik, *niet geheel* onbelangrijk zijn, ter meer juiste waardering van het karakter der tegenwoordige Grieken."

Levendig, onderhoudend en soms fraai, is de voorstelling in N°. 1, maar het uiteinde van den wijzen en dapperen Grijsaard PROTAS, hier tegen het einde geschetst, moest door eene gestrenge en waarschuwende aanmerking gevolgd zijn, om te doen opmerken, hoe veel gelukkiger de Christen is, die, tot hoogen ouderdom gevorderd, met dankbare tevredenheid en kinderlijke onderwerping het

 uur

uur verbeidt, dat hem tot betere gewesten zal overbrengen. Beter is de taal van CLEOMENES in het derde Stukje, bladz. 162.

Gelukkig heeft POL in N°. 2. den geest van eenige schoone plaatsen uit het heerlijk tooneelspel van den Griekschen treurspeldichter EURIPIDES, genaamd ALCESTE, hier en daar bijeengebragt, in vloeijende verzen wedergegeven. De tegenstellende vergelijking van den verheven' AESCHYLUS en den grooten SOPHOCLES met eerst gemelden Dichter (1) zal gewis den kenner hier niet ongepast voorkomen. De beoordeeling van den grooten Macedoniër trekt de aandacht. De hulde, aan de beminnelijke TIMOCLEA toegebragt, zal bijval vinden, bij ieder die hare vrouwelijke waarde schatten kan, naar de helaas! zoo weinig omtrent haar verder opleverende geschiedenis, zoo als die in eene schoone plaat treffend staat uitgedrukt: welke haar vertoont zoo als zij bij den jeugdigen held gehoor ontvangt, om zich te verantwoorden wegens de door haar verrigte heldendaad, uit liefde voor echtgenoot en vaderland en Thebe verrigt. PLATO en SOCRATES, worden hier geschikt ten tooneele gevoerd, en van PINDARUS eenige melding gemaakt. Voorts zijn het

(1) POL mogt wel van hem zeggen: in aandoenlijke schildering van gevoel en lijden, vindt de zanger der *Alceste*, der *Phaedra*, der *Iphigenia*, zijn wedergade nimmer. Zijn naam blijft de derde, in het heilig getal dezer geniën.

het zwaluwliedje en dat van den nachtegaal hier aardig te pas gebragt en zal men niet zonder genoegen de gesprekken en de liefde, door den echt bekroond, lezen van den jongen THEODECTES, met de talentvolle IRENE, de jeugdige vriendin van TIMOCLEA. CLEOMENES, die uit het onderwijs van den Stoïschen wijsgeer SPAERUS veel voordeel trok, is de Spartaansche held, wiens laatste aandoenlijke lotgevallen de stof opleveren van het derde Stukje. *Met levendigheid* niet slechts, maar met vuur is *hier het treffend* uiteinde geschetst van den Spartaanschen Vorst, aan wiens nagedachtenis men hier genoopt wordt een traan te wijden.

Het tijdstip is in N°. 4. wel gekozen, om den verheven kampstrijd van een nietig volk tegen eene reuzenmagt, eene worsteling van leeuwenmoed tegen tijger loosheid, welke in de *geschiedenis* maar *zelden hare wedergade* vindt, te herinneren.

Men leest deze schets met een treurig welgevallen, *roemt het* vuur van den schilder en wenscht het heil voor het herrijzend *Griekenland.*

Wij eindigen hier onze korte beschouwing met den wensch, dat de wel begaafde Schrijver voortga, met zich in het zoo schoone en rijke vak der Letteren verder te oefenen en in latere jaren aan meer gewigtige en nuttige onderwerpen zijne krachten te beproeven. Wij stellen ons daarvan veel goeds voor.

De VRIEND van den Landman, een Handboek voor allen, die belang stellen in de bevordering en den bloei van Land- en Tuinbouw, Veeteelt en Boomkweekerij. Verzameld en bewerkt door R. C. ENKLAAR, *Phil. Theor. et Litt. Hum. Cand. en Landbouwer te* Batenburg. *Te* Grave, *bij* J. R. van Dieren, 1837. 826 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is ƒ* 4,00.

De Heer ENKLAAR zegt, in zijne aanspraak aan zijne waarde Medelandbouwers:

» De landhuishoudkunde is geene gemakkelijke wetenschap, de landbouw geene ligte kunst en uit dien hoofde is het uiterst moeijelijk een boek daarover te schrijven, en ik ontveins mij geene der moeijelijkheden aan de taak verbonden, welke ik op mij genomen heb, maar ik zal trachten dezelve te boven te komen en niets mede deelen, dan hetgeen in overeenstemming met de algemeene wetten der natuur en door de ondervinding bevestigd is. Gaarne zal ik dan ook elke teregtwijzing ontvangen van elken beoefenaar van den landbouw, dien het even als mij om waarheid te doen is. Wij hebben in de groote kunst van den landbouw lang genoeg gedroomd, laat ons eenmaal grondige waarheden trachten te vinden. Wanneer de landbouw, eenmaal volgens goede grondstellingen gedreven wordt, zal dezelve eene, tot hiertoe nimmer gekende, hoogte bereiken."

» De

»De wensch om dit hooge doel te helpen bevorderen en den landman met geringe kosten in de gelegenheid te stellen om te vernemen, wat hier en elders over zijn bedrijf geschreven is, en hoe men op verschillende plaatsen dezelfde zaken behandelt, en hem daardoor in staat te stellen, om het hoogst mogelijke voordeel van zijn land te trekken, heeft mij aangespoord tot de uitgave van dit werk. Het zelve zal buiten en behalve de vruchten van eigen ondervinding, lezen en overdenken, en hetgeen mij door bekwame en welwillende beoefenaars van den landbouw in ons Vaderland zal worden medegedeeld, achtervolgens het voornaamste en naar mijn inzien het beste bevatten, wat er, sedert eene reeks, van jaren in en buiten 's lands over uw bedrijf geschreven is en nog dagelijks uitkomt. Gij zult hierin alles vinden, wat tot opbeuring van uwen welvaart in alle de deelen van uw bedrijf dienen kan. — Niet dat alles voor u allen geschikt zal zijn, maar ieder zal op zijne beurt er iets in aantreffen, hetgeen, met voorzigtigheid en overleg aangewend en toegepast, hem nuttig zijn zal."

»Ik stel mij niet voor om, naar vaste grondslagen en in zekere hoofdafdeelingen, Landbouw, Veeteelt en Boomkweekerij op de rij af te behandelen, maar bij afwisseling eenige onderdeelen dezer hoofdvakken te doorloopen. Gelijk toch, noch de oneindige vlakten van louter weilanden, noch bouwlanden zonder boom of schaduw, noch de huiveringwekkende stilte van eeuwen heugende bosschen en w

wandelaar op den duur bevallen, gelijk alle eentoonigheid mishaagt, maar daarentegen eene gedurige afwisseling en nieuwheid van voorwerpen de aandacht aangenaam bezig houdt, wanneer vruchtbare weiden, met rijke graanvelden en deze met welige boomgaarden en bosschen afwisselen, zoo zullen wij alle deze zaken beurtelings behandelen, waardoor ik hoop, dat het mij gelukken moge uwe aandacht en belangstelling op den duur bezig te houden."

Hij vangt dit zijn werk aan, met een doelmatig gesprek over de vraag: *Of het nieuwe dan beter is dan het oude?* tusschen HENDRIK, STOFFEL en JANSSEN, en behandelt hier vervolgens een aantal onderwerpen, welke in de lijst achteraan naauwkeurig zijn opgegeven, waardoor het naslaan gemakkelijk wordt. Dit deel behelst den geheelen Jaargang voor 1837, en uit het berigt achteraan geplaatst blijkt, dat ENKLAAR voor het jaar 1838 zijn werk op dezelfde wijze voornemens was voort te zetten, met dit onderscheid alleen, dat eenmaal 's maands de afleveringen verzonden worden. Hartelijk wenschen wij, dat het den wakkeren Schrijver niet aan aanmoediging ontbreken zal, om op den begonnen weg voort te gaan en alzoo voor den landman niet alleen, maar ook aan den tuinman en liefhebber van planten, boomen, hoven en veefokkerij veel voordeel en genoegen te verschaffen.

Ter bevordering hiervan, gaarne ook het onze aan-

aanwendende, deelen wij hier mede, dat hier afwisselend gehandeld wordt, over paarden, ossen, koeijen, schapen, stallen, voertuigen en voeder. Over de gras en zaailanden, over het pooten, planten, zaaijen, dengen en mesten. Over boomen, wijnstokken, perzik-, moerbezie- en andere ooftboomen, derzelver aankweeking, veredeling en bewaring: over tuinen, planten en gewassen, het wieden, begieten enz. derzelve, en daarenboven ook over het onkruid, aardvlooijen, koornworm en andere schadelijke insekten; over het teelen van vlas, het bleeken van linnen, het bewaren van spek enz., terwijl ook de middelprijzen der granen van de maanden des gezegden jaars zijn opgegeven. Het mangelt hier dus aan verscheidenheid niet, en de geoefende Verzamelaar heeft niets onbeproefd gelaten, om met dit zijn werk aan het voorgestelde doel te beantwoorden. Met genoegen vernemen wij ook, uit het besluit van dit deel, dat hij reeds aangename blijken ontvangen heeft, van de goedkeuring dergenen, op wier oordeel en bevordering hij hoogen prijs mag stellen. Men hoore verder den Heer ENKLAAR hier vragen en zeggen;

» Wel nu! Mag het dan niet van eenig belang gerekend worden, wanneer een enkel persoon, die zelf landbouwer is, en uit dien hoofde zelf bij de verbeteringen in den landbouw belang heeft, die niets liever wenscht, dan geheel zijn leven aan het theoretisch en praktisch beoefenen van denzelven toe te wijden, u door het leveren van de vruchten

zijner oefeningen in staat wil stellen, om voor eenen geringen prijs en de geringe moeite van één boek in uwe moedertaal geschreven te lezen, het voornaamste en beste uit eene menigte van andere schriften verzameld te leeren kennen? Mag het dan niet van eenig belang gerekend worden, dat er in ons Vaderland, waar nog zoo veel voor den landbouw te doen valt, ten minsten één doorloopend werk, uitsluitend aan den landbouw toegewijd, staande gehouden wordt, hetwelk, volgens het oordeel van vele bekwame mannen, en van onderscheidene kommissiën van landbouw, niet van alle verdiensten ontbloot is, en bij meerdere verspreiding werkelijk eenig nut stichten kan? Zou het niet tegen onze Nederlandsche landbouwers pleiten, wanneer zich door gebrek aan aanmoediging bij ons niet één zoodanig werk zou kunnen staande houden; terwijl elders eene menigte van dergelijke werken blijven bestaan, en daardoor de landbouw reuzenschreden voorwaarts doet?" —

»Van U derhalve, groote grondbezitters, die door geboorte en opvoeding in staat gesteld zijt, om het nut, hetwelk door dit werk kan worden daargesteld, te bevatten en beoordeelen; van U, bekwame landbouwers! die overtuigd zijt, dat de landbouw bij de vorderingen van andere wetenschappen en kunsten niet ten achteren behoort te blijven, maar gelijken tred daarmede houden moet; van U, menschenvrienden! die er belang in stelt, om het welzijn uwer minder bevoorregte natuurge-

pooten te bevorderen, van u verwacht ik, dat gij er u aangelegen zult laten zijn, om, door het bevorderen der verspreiding van dit werk, mij den lust tot den arbeid te doen behouden, niet alleen, maar tevens in staat te stellen, om door het aanschaffen van het nieuwste en beste, wat er elders over den landbouw geschreven wordt, dit werk meer en meer belangrijk te doen zijn."

»Ofschoon het met de verspreiding van dit werk tot heden niet zoo ver hebbende kunnen brengen, om er voor als nog eenige belangrijke voordeelen voor den landbouw van te mogen verwachten, zoo heb ik echter ter bevordering dezer zaak te veel verpligting aan sommige Commissiën van landbouw in ons Vaderland of aan enkele leden derzelve, om van derzelver bemoeijingen niet erkentelijk melding te maken."

»Ik neem tevens deze gelegenheid waar, om alle diegene onder mijne geëerde lezers, die mij met bijdragen tot mijn werk vereerd en daardoor deszelfs nuttigheid aanmerkelijk bevorderd hebben, daarvoor mede openlijk mijnen opregten dank toe te brengen. Is het toch van belang te weten hoe men elders handelt, veel belangrijker nog is het voor elk, die den landbouw beoefent, te vernemen, wat bekwame vaderlandsche landbouwers reeds ter verbetering gedaan en in hoe verre proefnemingen geslaagd of tegen gevallen zijn, en ik noodig derhalve elk, die iets van eenig belang voor land- of tuinbouw, veeteelt of boomkweekerij, beproefd of ont-

ontdekt heeft, uit, om mij zulks ter plaatsing wel te willen mededeelen."

Aan die uitnoodiging wordt naar wensch voldaan en de Verzamelaar alzoo in staat gesteld, om, naar zijn verlangen en ter voorziening in eene wezenlijke behoefte, dit werk te vervolgen en zoo nuttig als mogelijk is te maken. Wanneer ons het vervolg voor 1839 toegezonden wordt, zullen wij er in ons Tijdschrift den lezer ook eenig verslag van mededeelen. Wij voor ons verklaren gaarne, dat wij er verscheidene bijzonderheden uit geleerd hebben, welke ons belangrijk voorkomen, als over het verwisselen van zaaizaad, het mesten enz.

ALMANAK voor het Schoone en Goede, voor 1839. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *De prijs is f* 1,80.

Indien eene nette uitvoering en belangrijke inhoud eene aanbeveling is voor een Jaarboekje als dit, dan voorzeker bezit deze Almanak die in ruime mate, terwijl dezelve zijnen ouden roem volkomen handhaaft. In hetzelfde gewaad en denzelfden vorm treedt het onder zijne landgenooten op, daar de Uitgever teregt beseft heeft, dat eene verandering van formaat en uiterlijk, bij onze natie, die minder op het uiterlijke des werks dan op den inhoud let, geene meerdere aanbeveling zoude zijn. Prosa en poëzij vereenigen zich in de aangenaamste schakering. Wel zoude er op een of ander iets zijn aan

te

te merken, zoo als wij onder anderen in het eerste stukje, in het tweede en laatste couplet, eene verkeerde abreviatie vonden, maar bij een allerlei zoo als zulks voor een Almanak wordt vereischt, kan niet alles even rijk aan schoonheid en geheel zonder gebreken zijn. Daarom vermeenen wij volkomen vrijheid te hebben, dezen Almanak voor het *Schoone* en *Goede* ook dit jaar weder *met* ruimte te mogen aanbevelen.

ALMANAK voor de Jeugd. 1839. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *De prijs is f* 1,40.

Deze Almanak beantwoordt geheel aan den titel en verdient zeer aangeprezen te worden. De lieve jeugd zal er *zich* mede vermaken en er veel goeds uit leeren. De *Tweelingbroeders*, waarmede het mengelwerk besloten wordt, is een tooneelspel, dat roert en sticht, een juweeltje!

JUVENTA, Almanak voor Jonge Lieden van beider kunne, voor het Jaar 1839. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *De prijs is f* 3,00.

Toen ik, zegt de Heer ROBIDÉ VAN DER AA, het voornemen opvatte, om, op verzoek des Uitgevers, den bij hem in het licht verschijnenden *Almanak voor de Jeugd* met dien *voor het Schoone en Goede*, door

door eenen derden zoodanig te verbinden, dat men ook een jaarboekje, voor het aankomend geslacht van beiderlei kunne, zoude bezitten, begreep ik niets gepaster te kunnen doen, dan dien Almanak naar haar te noemen, welke de oudheid als de Godin der Jeugd (HEBE) vereerde.

Over dien naam valt niet te twisten voor iemand, die bedenkt, hoe weinig de naam beteekent, in vergelijking van de zaak, welke men bedoelt. In dezen eersteling komen, behalve eenige goede dichtstukjes, een aantal in ongebonden rede voor, welke hier wel verdienden geplaatst te worden, en ons doen hopen, dat tot de voortzetting genoegzame aanmoediging zal gegeven worden. De keuze ter opneming zal dan, mogen wij vertrouwen, ook nog een weinig gestrenger kunnen geschieden. Stukjes als: verscheidenheid, of de *Zondagmorgen in eene groote Stad*, dienen, dunkt ons, voor het opkomend geslacht geenszins de voorkeur hier te erlangen. Zoodanige onderwerpen vorderen rijpere jaren en een meer geoefend verstand. De nette behandeling en zindelijke uitvoering verdienen lof.

Drentsche *VOLKS-ALMANAK*, 1839. *Derde Jaar. Te* Koeverden, *bij* D. H. van der Scheer. *De prijs is ƒ* 1,10.

Dit Jaarboekje, met drie goed uitgevoerde portret-

trekken en plaatjes voorzien, ondervond sedert deszelfs eerste optrede onder zijne naamgenooten eenen gunstigen bijval bij het publiek, en wij meenen gerust te kunnen verzekeren, dat het ook dit jaar de aanbeveling van eene goede uitvoering en onderhoudenden inhoud medebrengt. Eene verzameling van stukjes in proza en poëzij, van onderscheiden inhoud en strekking, eene handleiding voor tuinwerk in iedere maand des jaars, benevens onderscheidene tafelen, voor een provinciaal Jaarboekje noodig, ziedaar wat men in dezen Almanak vindt, welks aankondiging wij volgaarne volbrengen als geen der minste onder de provinciale Almanakken.

VRAAGBOEKJE over de Bijbelsche Geschiedenis, voor kleine en pasbeginnende Kinderen, door A. VERWIJS, *Predikant te Deventer. Te Deventer, bij* A. J. van den Sigtenhorst, 1838. *VI en 40 Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 15 *Cents.*

Onder den overvloed van nuttige kinderboekjes verdient dit Vraagboekje ook wel zijne plaats. Voor *kleine en pasbeginnende* kinderen, zal het echter nog al te groot zijn, vooral wanneer men het hun van buiten zoude willen laten leeren.

MEN-

MENGELWERK.

DE GODSVRUCHT VOORGESTELD ALS MIDDEL TEGEN DIE OORZAKEN, WELKE DE NATUURLIJKE VREEZE DES DOODS VERHOOGEN.

EEN WOORD AAN ALLEN, WIEN HET STERVEN BEANGST.

Naar 2 Kon. XX: 1—3.

Het is een bijna algemeen verschijnsel onder de menschen, welligt onder al de met bewustzijn begaafde wezens, den dood te vreezen. Van het kind tot den grijsaard, allen kennen de zucht naar het leven en leggen hetzelve ongaarne af. Zelfs hij, wien het sterven slechts gewin kan aanbrengen, de Godvreezende, huivert bij de naderende sloping des ligchaams. Wij zien hier eenen Godvruchtigen Vorst, op de aankondiging van den Profeet, door hevige aandoening overstelpt, zijn gelaat afwenden van de omstanders, omdat hij zekerheid ontvangen hád, dat hij sterven zou. Wij hooren hem uit den grond zijns harten bidden: *och Heere! gedenk toch, dat ik voor uw aangezigt in waarheid en met een volkomen hart gewandeld en dat goed in uwe oogen is gedaan heb.* Wij lezen, dat

dat HISKIA *gansch zeer weende*. Hoe kon hij opzien tegen het *sterven?* De redenen daartoe zijn in het leven zelve te zoeken. Wij zijn niet geschapen om te sterven. Het sterven is dus tegen onze natuur. Zoo ontstaat bij den dood eene worsteling tegen hetgeen haar vreemd is: eene worsteling dikwerf hevig in haren aard en daarom gevreesd. Doch behalve dit, liggen er in onzen zielstoestand aanleidingen, welke zelfs op den Godvruchtige werken, *indien* zijne Godsvrucht zich niet levendig genoeg werkzaam toont, bij het aandenken aan de naderende ontbinding. In dezen toestand verkeerde de vrome Vorst, wiens inzigten niet zoo helder waren, wiens kennis aan den toestand der Godvreezenden na den dood niet zoo ontwikkeld was, als de onze, die leven bij het licht des Evangelies. Wel mogt men denken: kan het de straf der zonde in de eeuwigheid niet zijn, welke deze vrees werkt? HISKIA had niet te vreezen. Hij had veeleer te hopen. En niemand, die de menschen in hunne gezonde dagen gadeslaat, zal deze reden als de ware erkennen. Ja zelfs dan niet, als het ligchaam den laatsten strijd zal strijden. Zij, die veelvuldig aan ziekbedden, waar de menschheid met den dood begint te worstelen, geroepen worden, vinden wel overal het verlangen om den strijd uit te stellen, maar zelden ware bevreesdheid voor de nabijzijnde vergelding. Mij mogt het althans zelden gebeuren, die stemming aan te treffen, hoewel meermalen gelegenheid gehad hebbende den mensch in die

 laat-

laatste ure gade te slaan. Overal echter trof ik vreeze aan; doch niet altijd in dezelfde mate. Bij Godvreezenden de minste. Bij hen vond ik sporen van een beginsel, dat hen sterkte, en inzonderheid openbaarde zich de kracht der Godsvrucht in de stille rust zijns harte.

Wij achten het dan niet ongepast, bij deze gelegenheid (1) tot u te spreken over de Godsvrucht, als middel tegen die oorzaken, welke de natuurlijke vrees voor den dood verhoogen. Wij willen daartoe, vooreerst, nadenken over hetgeen tegen den dood doet opzien; en, ten tweede, over hetgeen dat dit opzien tegen den dood kan matigen of wegnemen.

De oorzaken, welke de natuurlijke vrees voor den dood verhoogen, achten wij de navolgende te zijn:

1. Elk mensch heeft vele verzuimen in te halen.

2. ve-

(1) Tot driemalen toe, bijkans gelijktijdig, trof ons oor eene doodmare. Inzonderheid schokte een' derzelve. Terwijl de vader zijn jongste kind grafwaarts droeg, stierf zijn eenig dochtertje onder driedaagsche stuiptrekkingen. Aan dit huis had ik één der genoegelijkste winteravonden doorgebragt. Het gesprek nam eene Godsdienstige rigting en een man, wiens dagen geteld zijn, reciteerde voor den talrijken vriendenkring met hoogen ernst het gedicht van Neêrlands dichter FEITH, getiteld: *van den Tijd*. De denkbeelden, daarin vervat, schenen mij toe geschikt te zijn voor eene kerkelijke rede. En daar ik wist, nu velen der tegenwoordig geweest zijnde in Gods tempel te zullen ontmoeten, volvoerde ik mijn genomen besluit, sprekende over het onderwerp in deze Leerrede vervat.

V. I.

2. vele plannen voor de toekomst,
3. veel, waaraan hij begon, doch hetwelk nog niet is voltooid.
4. Elk mensch heeft vele onbevredigde wenschen en
5. laat veel achter dat hem dierbaar is.

Spreken wij over elk afzonderlijk.

1. Elk mensch heeft vele verzuimen in te halen. HISKIA had veel goeds gedaan. Hij had de dienst van *God hersteld* bij zijn volk, in zijn huis, bij zijne tijdgenooten. Doch hoeveel hij ook verrigt *had*, *menig* verzuim drukte hem. Inzonderheid was hij, op de nadering van SANHERIB, afgeweken van zijnen pligt en had de schatten des tempels en van zijn volk noodeloos opgeofferd, terwijl hij door zijn voorbeeld Israëls vertrouwen op JEHOVAH had doen wankelen. Ons allen gaat het, gelijk dezen Koning. Het leven moge zoo wel besteed zijn, als immer mogelijk zij; wie is er die aan geene verzuimen schuldig staat! Wie heeft nog niet iets vergeten of verzuimd op den langen levensweg, dat hij vóór het sterven niet eerst zou willen goedmaken. Ja dan, als de dood dreigend nadert, komen al die verzuimen duidelijk voor onze oogen en klagen ons aan. *Hier* is een jongeling, die in zijnen jeugdigen leeftijd de vermaken zocht en geenen schat van kennis opleide voor de voleinding. Hij staat ontbloot van alles aan den rand des grafs. Hoe gaarne zou hij nu nog eenmaal terug treden op de afgelegde baan, om te zaaijen voor de toekomst; maar helaas, vruchteloos

te zijn wensch. Hij sterft! *Daar* zien wij de mannelijke jaren en grijsheid in den doodstrijd gewikkeld. Ook dezen hebben veel verzuimd. Zij wenschen terug te gaan, om *hier* in dankbaarheid Gods weldaden te genieten, *daar* het zaad voor de eeuwigheid, bij die welkome gelegenheid, te strooijen; *hier* eenen vriend of eene vriendin de hand te drukken met het oog naar het betere Vaderland, *daar* eenen vijand, die nu reeds tot het stof vergaderd is, vergeving te vragen; zich te verzoenen met vader of moeder of broeder of zuster. Helaas! al vast wint de vijand en zij zullen zoo bezwijken. O! zegt de grijsaard, mogt ik slechts nog één jaar levens ontvangen: ik zou dezen jongeling, dien ik door mijn voorbeeld bedierf, deze maagd, die ik niet waarschuwde, toeroepen: Vrees God en bewaar een goed geweten! Maar, mijne vrienden! de dood volvoert zijnen last; de grijsaard moge zijne laatste krachten vergaderen en de hem omringenden dringend bidden te werken, terwijl het het nog dag is, eer de nacht komt, in welken niemand werken kan, de vijand des menschdoms geeft den laatsten stoot en zijn offer ligt geveld. Is het te verwonderen, dat onder zooveel verzuim, allen dien laatsten stond angstig verwachten?

2. Doch wij gaan over tot eene *tweede* opmerking. Wij hebben vele plannen voor de toekomst en hopen die te bewerkstelligen. De dood verhindert ons daarin.

Hiskia lag op zijn sterfbed. Hij wist dat hij ze-

treksrijk sterven zou. Reeds had hij veel voor Israëls volk verrigt, maar veel meer wenschte hij nog te volbrengen. Hij wilde Israël door Godsdienst brengen tot het hoogst mogelijk geluk. Godsdienst onder het volk en welvaren door Godsdienst was het grootsche plan, hetwelk hij nog tot stand wilde brengen. Zoo heeft elk zijne plannen voor de toekomst. Die rustelooze geest, door welken wij van *Gods* geslachte zijn, kan niet binnen de enge grenzen van het voorledene en tegenwoordige besloten worden. Deszelfs werkzaamheid eischt eene toekomst, eene eeuwigheid. Door haar aangevuurd maakt ieder mensch plannen, op welke hij het geluk zijns levens bouwen en zoo hij meent onwrikbaar vestigen zal. Ja hierin ligt veelal de waarde, die wij aan het leven hechten. Naar mate onze bedoelingen uitgebreider en grootscher zijn, klimt het belang dat wij in het leven stellen: de landman verlangt naar den oogst, de handelaar naar de uitzijnde schepen, de geleerde naar meer omvattende kennis, de vorst op den troon naar het welvaren zijns volks, zij allen verwachten van den dag van morgen, wat heden faalde; verlangen er naar, omdat zij hopen alsdan eenig deel hunner bedoelingen bevredigd, hunne plannen verwezenlijkt te zien. En was het dus den landman om grooter bezit, den handelaar om uitgebreider betrekkingen, den geleerde om volmaakter kennis, den vorst om het heil des volks, allen was het te doen, om verwezenlijking hunner plan-

plannen. Ja deze gesteldheid van den menschelijken geest, door de hand der Almagt in ieders boezem geplant, drijft allen. Van die jaren, waarin de knaap zijne levenskracht gevoelt tot op den ouderdom, waarin het grijze hoofd naar den schoot der aarde neigt, leeft alles in het vooruitzigt, dat alsdan zich hunne plannen zullen hebben verwezenlijkt. Het kind wil als jongeling zich in wijderen kring, de man in het bezit eener gade en geliefde kinderen, de grijsaard in den bloei der zonen, die zijne plaats bekleeden, verlustigen: al krommen zich de lendenen, al weigeren de stram gewordene leden hunne dienst, nog vormen zich plannen voor de toekomst. Op morgen, is het altijd, zullen wij dit of dat daarstellen, veranderen, bevestigen, volmaken, genieten, en al weder op morgen blijft het, tot dat de dood ons verhinderen zal en den werkkring afbreken. Wanneer dan de laatste ure aanbreekt en de Koning der verschrikking tot ons treedt, dan hebben wij nog zoo vele plannen in onze gedachten, dat hij ons nimmer een welkome bode des hemels is. Ons hart krimpt in een bij deszelfs aanblik, wij zouden gaarne nog eenige jaren levens genieten; te vergeefs, de levenslamp wordt uitgebluscht en het valt ons smartelijk in een oogenblik te worden weggeraapt.

3. En gelijk wij nu noode van het tooneel onzer werkzaamheden scheiden, dewijl wij nog zoo vele onbevredigde plannen hebben, zoo is er ook veel, dat

dat wij wel begonnen, doch nog niet voltooid hebben, waarvan wij echter de volmaking hopen.

HISKIA had des Heeren altaar hersteld en zijne dienst geregeld. Hij had het diep vervallen huis van Israël eenigzins opgebeurd uit den lagen staat, waarin het gezonken lag; doch hij was verre af van de laatste hand aan het werk te hebben gelegd. Het gebouw was eerst in deszelfs ontwikkeling en het zou jaren tijds vereischen, om hetzelve geheel te voltooijen, en wat zou er dan ook weder niet kunnen noodig zijn! Toen hij dus de aankondiging kreeg, dat hij sterven zou, was hij treurende; *hij keerde zijn aangezigt naar den wand en weende gansch zeer.* Smartelijk moet het den Vorst gevallen zijn, te weten, dat hij het zoo gelukkig tot stand gebragte gebouw niet zou voltooijen, dat het veel meer aan zijne zorg door den dood zou werden ontrukt. Wie ziet niet gaarne na den morgen ook den vollen middag zijner bezigheden? Het was dan geen zonderling verschijnsel, onverklaarbaar voor den onderzoeker van 's menschen hart, dat HISKIA geheel ontroerd was. Veel meer is het eene uitdrukking der stemming, waarin wij allen ons eenmaal zullen bevinden. Wanneer de doodklok voor ons slaan zal, dan rust er op de afgelegde levensbaan veel begonnen en nog zoo weinig voltooid werk; inzonderheid voor hem, die in het midden zijner dagen wordt weggeraapt.

Naauwelijks heeft de mensch de eerste hand geslagen aan den veel omvattenden arbeid, daar wordt

hij opgeroepen, en kermend en klagend mogen wij, met weerzin scheiden uit het leven, geen, die deze roeping wederstaan kan; de Heer heeft gesproken en de doodsengel volvoert zijnen last. Ziet rondom u, treedt met mij in uwe huisgezinnen en antwoordt mij, of niet ieder uwer veel heeft begonnen, waarvan hij hoopt het gunstig einde te zien, of niet zeer weinig, dat geheel voltooid is? Wat u zelven betreft, uwe volmaking in het vak, hetwelk gij hebt gekozen: gij staat nog slechts in het voorhof en reikhalzend staart gij naar hetgeen binnen in het heiligdom gevonden wordt; nog naauwelijks staat een ieder onzer op den drempel dier kennis, welke ieder behoort eigen te zijn. En voor de opvoeding voor de eeuwigheid inzonderheid is nog eerst zeer weinig gedaan, hoewel wij daaraan reeds met ijver bezig waren. Desgelijks voor de huisselijke betrekking. Gij hebt het kind naauwelijks den eersten stap op de levensbaan opgeleid: den jongeling wilt gij tot eenen gelukkigen man, de dochter tot eene verstandige moeder vormen; gij hebt hun erfdeel nog niet genoeg door spaarzaamheid en noesten vlijt uitgebreid; pas hebben zij begonnen te luisteren naar uwen vriendelijken raad. Hoe verlangt gij hen te vormen voor het geluk hunnes levens. Iederen avond ons werk overziende, hebben wij nog weinig over het geheel bevorderd en een aanmerkelijk deel is voor lateren levensdag weggelegd. Gij inzonderheid, die met openbare betrekkingen bekleed zijt, gij Regenten

ten en Hoofden der burgerij, gij Leeraren en Opzieners der zedelijkheid, gij Vaders en Moeders der huisgezinnen! wat al pas begonnen werk, heilzaam voor de menschheid, hoopt gij nog te voltooijen vóór die laatste ure. Maar als dan de doodsengel onverwacht tot u treedt en het schrift van de hand des hoogen Regeerders u voorhoudt en gij daarin leest: *geef bevel aan uw huis, want gij zult sterven en niet leven;* wie uwer zal dan niet, nog eens het volbragte werk overziende, en *ontwarende*, hoe weinig er volbragt is, waarvan *hij* de voltooijing hoopte; wie uwer zal dan niet met HISKIA treuren, omdat zijne taak zoo weinig is afgewerkt. Ja al hebben wij ettelijke jaren van den Heer ontvangen; of het ook schijne, dat wij der dagen zat zijn, nog zal dit gevoel ons doen huiveren en beangstigen. Wij treden noode van het tooneel, waarop wij nog zooveel te verrigten hadden.

4. *Hieraan* paart zich, in de *vierde* plaats, het aantal onzer onbevredigde wenschen. Niemand leeft er geheel en al tevreden met de omstandigheden, waarin hij verkeert. De een moge daaromtrent gelukkiger zijn dan de ander, de een meer verteerd worden door heimelijk zielverlangen, geen echter, in wiens ziel geene onbevredigde wenschen zijn. Het burgerlijk welvaren te zien vermeerderen is de wensch des eenen; de voorspoed van zijn geslacht die des anderen; een derde wenscht nog een tijd lang zich in het genot der pas verworvene gezondheid te verblijden. *Hier* is er een, die zijn

kroost uit verre gewesten, reikhalzend te gemoet ziet en althans niet gaarne sterven zou, voor hij den beminden jongeling aan zijn kloppend hart heeft gedrukt; *daar* ontmoeten wij weder een ander, door hetzelfde verlangen bezield, spoeden naar de woonplaats der innig geliefde betrekkingen. *Deze* weder wil den ouden vader of de door jaren levens gekromde voedster zijner jeugd van den arbeid zijner handen doen juichen; hij hoopt, de smarten harer jaren te verligten door kinderlijke liefde en alzoo haar zijnen opregten dank te beloonen, voor al de teederheid en zorg aan hem besteed; de burger van het land hoopt op den vrede en wenscht zich nog eenmaal in haar genot te verlustigen.... Dan, waar wilde ik heen, indien ik alle onbevredigde wenschen wilde openleggen; genoeg, dat ieder mij toestemt, dat zij bestaan, met mij instemt, dat allen het verlangen kennen naar bevrediging van dezen of dien wensch, hetwelk den reiziger bezielt, die jaren lang de zeeën doorkruiste, maar niet gaarne in den vloed zou willen bedolven worden, zonder dat zijn stervende mond den dierbaren grond had gedrukt, waarop hij het levenslicht aanschouwde. Maar even zeker zult gij het mij toestemmen, dat niet elke wensch bevredigd wordt, dat de meesten zelfs vruchteloos worden gevormd. Het zal niet altijd den jongeling gebeuren, den kus, die wegsterft, op den mond der aangebedene moeder, te ontvangen; de vriend zal niet altijd den vriend weder ontmoeten, noch

de

de vader zich verheugen in het heil van den zoon. Wensch vrij, grijsaard! maar gij zult den kleinzoon niet op den zetel der eere aanschouwen, en gij jeugdige Moeder! vruchteloos ziet gij uit naar den dag, waarop gij den opgroeijenden telg als man zult groeten: de dood zal al uwe wenschen verijdelen. Klagen moogt gij en treuren, maar allen stappen van deze schouwplaats af om er vele wenschen onbevredigd na te laten, welke het sterven smartvol zullen maken.

5. *Eindelijk ten vijfde.* Bij dat alles laten wij *inzonderheid* veel achter, dat ons dierbaar is.

Wij hebben allen gedurende onze vreemdelingschap hier beneden, vele verbindtenissen aangegaan, welke aangenaam zijn. Wij hebben eene bezitting, welke ons vreugde schenkt, eene woning ons dierbaar, vrienden, waard aan het hart, betrekkingen, die de wellust van ons leven zijn; zelfs *de plek gronds,* die wij bewonen, de plaats aan den gastvrijen haard, ons dagelijksch bedrijf en werkzaamheid zijn dierbaar. Ziet hoe veel den sterveling bekoort; waaraan hij met heilige aandoening is verknocht! Of gedenkt de jongeling niet met aangenaam gevoel aan de plaats, zoo menigmaal getuige zijner onschuldige vermaken? Zweeft niet den grijsaard een aangenamen glans op het eerwaardig gelaat, als hij doolt in de vroegere lotgevallen en hij, *hier* eenen vriend, *daar* eene vriendin, ginds den boom, dien hij geplant heeft, en die zich thans majestueus verheft, aanschouwt? Zoo is de plaats

der

der vreemdelingschap, een oord van zalig genoegen geworden en bindt den mensch aan zich; gelijk de balling gehecht wordt aan de streken, welke zijne ballingschap vertroostten, zoodat hij ze ongaarne verlaat. Maar dan in dien gewigtigen oogenblik, waarin de eigene woning vreemd zal schijnen, als vrienden en dierbare medgezellen ons betreuren, als gade en kroost rondom de veege sponde weenend vertoeven, o wie is er dan, die niet ongaarne al dien zegen achterlaat, niet wenscht, dat alles nog eenmaal te genieten, wat vroeger de lust zijns levens was. Daarom vreesde HISKIA het sterven. Al het goede, door hem onder zijn volk genoten, zou eensklaps voor hem verloren gaan. Ook wij vreezen, als hij, het sterven, omdat wij alles moeten achterlaten, wat ons dierbaar was: bezitting, aanzien, vrienden, betrekkingen; alles wordt dan afgesneden, hoe wij het ook wenschen te behouden.

(*Het vervolg en slot in de volgende maand.*)

TEGENWOORDIGHEID VAN GEEST IN EENE DIENSTMAAGD.

In eene niet onbekende stad, woonden eenige jaren geleden, twee bejaarde echte lieden, die zich geneerden met het houden van eenen besloten winkel, waaruit zij Brabandsche kanten verkochten. Zij hadden eene dienstmaagd bij zich van ongeveer 34 jaren, die, buiten dat zij het ligte huiswerk

ver-

verrigtte, hun ook meerendeels tot gezelschap verstrekte. Hoezeer deze menschen sedert jaren, zoo binnen als buiten de stad bekend stonden, als dezulke, op wier woord en eerlijkheid men staat konde maken, zoo leefden zij nogtans stil en onopgemerkt, namen weinig of geen deel aan de gezellige verkeering met anderen, en verlieten schier hunne woning alleen *dan*, wanneer zij zich ter Kerk begaven.

Het was bij deze lieden, dat zich, op zekeren *somberen* herfstdag, laat in den namiddag een Heer aanmeldde, uit wiens kleeding en spraak men meende te moeten opmaken, dat hij een vreemdeling was. Deze vroeg naar onderscheidene soorten van kanten, bezag die met meer dan gewone opmerkzaamheid, en kocht van dezelve voor ongeveer ƒ 500, welke som hij, zonder zelfs eenige aanmerking op den gevraagden prijs te maken, *noch ook iets* daarvan te willen afdingen, dadelijk in gouden munt voldeed. Had hij zich reeds bij de eerste ontmoeting, door zijn wellevend voorkomen en beschaafde manieren bij hen aanbevolen, die gunstige indruk werd door zulk eenen belangrijken koop, en vooral door eene daarop volgende gereede betaling, niet weinig versterkt. Dat, met dit een en ander zoo veel tijds verliep, dat het reeds avond geworden, en er dus aan geen verder reizen meer te denken was, laat zich gemakkelijk begrijpen; ook de onbekende koopman scheen dit te gevoelen, althans, hij gaf zijne bezorgdheid te ken-

kennen, waar hij voor zich een goed Logement tot nachtverblijf vinden zoude. Vele en onderscheidene gelegenheden werden hem aan de hand gedaan, schoon hij zich weinig genegen betoonde, om zoo min van de eene als de andere gebruik te maken. Na een oogenblik van stil nadenken, (zoo het scheen) gaat hij dus voort: » Het is thans een » gevaarlijke tijd; en hoe omzigtig men zich ook » moge gedragen, wanneer men in een gemengd » gezelschap, zoo als men dat veelal in Logementen » aantreft, den rol van zwijger niet weet te spe- » len, dat mij verbazend moeijelijk valt, dan loopt » men al heel spoedig gevaar, van zich een woord » te laten ontvallen, waarop men zou kunnen wor- » den achterhaald. Als reizend koopman heb ik » zulks meermalen ondervonden. De Fransche » Politie is arglistig, niets ontglipt hare opmerk- » zaamheid; overal, en onder allerlei soort van » volkje heeft zij hare spionnen, en ontwaart men » slechts, dat een vreemdeling eenig vermogen bij » zich heeft, zoo is dat dikwijls alleen genoeg, om » hem, onder een of ander nietig voorwendsel, » iets ten laste te leggen, hem in moeijelijkheden » te wikkelen, ten einde langs dien weg meester » van hetzelve te worden. Dit, (ik wil het niet » ontveinzen) maakt mij, vooral in groote steden, » altoos min of meer huiverig voor Logementen. » Op de meeste plaatsen, die ik van tijd tot tijd » bezoek, neem ik mijn intrek bij de menschen, » met welke ik handelzaken drijf, zoo zal het voor

» taa

» kan hier ook wel zijn, doch als nog ben ik on-
» bekend, en kan alzoo daarop niet rekenen."

De niets kwaads vermoedende lieden, hielden de aanmerkingen van den vreemdeling, die door een aantal voorbeelden werden gestaafd, voor allezins gegrond, en dachten daarbij nog, dat hun belang hier vorderde, dezen Heer zooveel mogelijk aan zich te verpligten; waarom zij hem dan ook gulhartig tafel en bed aanboden, immers zoo hij zich met hunne eenvoudige leefwijze konde en wilde vergenoegen. Men kan reeds vooraf vermoeden, dat de onbekende, die in deze aanbieding gedeeltelijk zijn oogmerk bereikt zag, dezelve met zeer vele blijken van ingenomenheid, en, na duizend verontschuldigingen gemaakt te hebben, onvoorwaardelijk aannam. De zaken tot dus ver in orde hebbende gebragt, verwijderde hij zich voor eenige oogenblikken, en werd terugkomende, vergezeld door iemand in knechtsgewaad, die eenen koffer op den schouder droeg, welken hij, op aanwijzing van de meid, in de kamer nederzette, die den vreemdeling even te voren tot zijn verblijf was aangewezen geworden. — Op de vraag van den huiswaard, of er nog meer goederen gewacht werden, was het antwoord van neen; dat hij slechts het noodzakelijkste bij zich had behouden, en er reeds drie kisten door hem op het beurtschip dat morgen ochtend vroeg naar *D.* vertrok, waren afgescheept. Verblijd (zoo als hij voorgaf,) dat hij nu eens rust zoude kunnen nemen, zettede hij zich bij de oude lie-

lieden neder en wikkelde zich met hen in een druk gesprek, hetwelk zich veelal bepaalde tot zonderlinge reisontmoetingen, en meer dergelijke onderwerpen, als waarin hij zag, dat zij het meeste behagen schenen te vinden. — Al vertellende, won hij meer en meer hunne genegenheid, — de toon werd vrijer, en weldra had hij het zoo ver gebragt, dat zij hem rondborstig verklaarden: hoe aangenaam hun zijn gezelschap was, en dat het hun steeds tot genoegen zijn zoude, bijaldien hij in vervolg van tijd met hen handelende, de vrijheid nam, hun huis als zijn Logement aan te merken. De klok sloeg naauwelijks 10 uren, of de meid kwam met het berigt, dat de avondmaaltijd gereed was; men plaatste zich aan de tafel en at met zeer veel smaak, terwijl het buitengewone van zoo geheel onverwacht eenen gast bij zich te hebben, maakte, dat het daarbij ook niet aan den noodigen wijn ontbrak. Het drinken des laatsten gaf ongezocht aanleiding, om over deszelfs deugdelijkheid in het breede uit te weiden. De gewaande koopman meenende, dat het nu tijd was om zijn wel-overlegd en tot dus ver gelukkig volvoerd plan te vervolgen, en vatte in dier voege het woord op: » Daar » wij toch nu over wijn spreken, zoo moet ik u » eens eene extra soort laten proeven. Ik heb, te » *F*. zijnde, daarvan een half fleschje als proef uit » het Depôt van de Gebroeders W. & Co. mede- » gebragt. Heerlijker wijn zult gij met mij moeten » erkennen nimmer gedronken te hebben." Daar

het

het van het gebruik van dezen drank hoofdzakelijk zoude afhangen, of hij in zijn helsch oogmerk al dan niet slaagde; zoo laat het zich begrijpen, dat geene vriendelijke tegenspraak in staat was, hem in dezen van zijn voornemen af te brengen. De wijn werd met zekere geestdrift te voorschijn gebragt, en door de oude lieden zonder de minste achterdocht gedronken. Eene zwarigheid van aanbelang, nogtans, moest hier worden overwonnen, en wel deze: zou hij op het verder slagen van zijn plan eenige rekening kunnen maken, dan ook moest de meid van dien drank gebruiken. Zij nu bevond zich op dien avond niet aan de tafel, maar in de keuken; dit baarde moeijelijkheid, doch ook hier wist de slawe booswicht raad, en nam zijne toevlugt tot zekere vrijpostigheid, die het voorkomen van gulheid zou moeten hebben. »Als de »vrienden er niet tegen hebben, (was het) dan »wilde ik het meisje toch ook wel een glas wijn »geven; mijn verblijf alhier veroorzaakt haar toch »gewis meerdere moeite, en ik zie het met genoe»gen, dat zij in alles zoo bereidvaardig is, hetgeen »ik trouwens ook wel zal weten te beloonen." — Men was den vreemdeling hierin niet tegen, riep de meid binnen, en het was de gewaande koopman zelf, die haar den wijn, (waarvan hij uit beleefdheid zoo het heette, voor zich zelven geen gebruik had, gemaakt,) aanbood. — De meid, — en wie erkent daarin niet de onzigtbare hand eener over alles wakende Voorzienigheid? — had een kwaad oog

 op

op den man; al zijn betoon van vriendelijkheid, kwam haar, zonder dat zij daarvan genoegzame reden wist te geven, verdacht voor. Het was uit dien hoofde, dat zij denzelven eerst beleefdelijk weigerde, doch, toen dit niet hielp, verzocht, dien mede naar de keuken te mogen nemen, ten einde denzelven dáár, zoodra zij gegeten zoude hebben, op zijne gezondheid uit te drinken. Dit werd gaaf toegestaan; doch in plaats van den wijn te drinken, zette zij dien ongebruikt ter neder. Een inwendige angst scheen haar te bezielen, zóó zelfs, dat zij (schoon niets daarvan tegen de oude lieden durvende zeggen,) voornam, dien nacht buiten slaap te blijven. Weldra was de tafel afgenomen, en langzamerhand begaf ieder zich ter ruste; ook de meid ging laatstelijk naar hare slaapkamer, die toevallig belendende was aan dat vertrek, waar zich de vermomde koopman onthield. Beiden hadden vroeger, door middel van eene deur gemeenschap met elkanderen gehad; deze was nu gesloten, en om het aanzien daarvan weg te nemen, had men voor dezelve eene secretaire geplaatst. De meid, welke het onmogelijk zoude geweest zijn, zich aan den slaap over te geven, bleef op, doch hield zich doodstil. Daar zij geen nachtlicht op hare kamer had, zoo viel het haar gemakkelijk op te merken, dat zich boven de secretaire in de deur eene reet bevond, door welke zij het waagde, den onbekenden gast, (die zij ras bemerkte dat zich niet te bed begeven had,) te begluren. En wat zag zij?

De

De man, geheel gekleed, voor zijne tafel staande, was bezig met uit zijnen koffer eenige werktuigen te ontpakken, die haar moesten doen besluiten, dat hij een dief en moordenaar was. — Verbeeldt u hare angst, nu zij zag, dat haar duister vermoeden toch inderdaad op waarheid gegrond was, en zij niet anders *konde* verwachten, dan om, binnen zeer weinige oogenblikken, het offer van eenen *gewelddadigen dood* te worden. Geheel buiten raad, beval zij *zich* in den nood aan God en bereidde *zich voor* de albeslissende stervensure. Onder dit *alles* verloor zij nogtans den moed niet geheel en al, maar nam ernstig voor, haar lot stil af te wachten, *en* zoo de nood aan den man mogt komen, dan geen kamp te geven, zoo lang hare zwakke vermogens nog toelieten eenige tegenweer te bieden. Niets intusschen ging haar meer ter harte, dan hare goede Heer en Jufvrouw, voor *welke zij nu niets* meer konde doen, dan hen, gelijk *zich zelve*, der Goddelijke barmhartigheid aan te *bevelen*.

Tot omstreeks twee uren in den nacht, verkeerde zij in die doodelijke benaauwdheid; alles was in de diepste stilte, alléén de wind, die meer en meer aanwakkerde, bewees haar eene gewigtige dienst en maakte dat de beweging, die zij noodwendig veroorzaken moest, door zijn gedruisch minder of geheel niet kon worden gehoord. — Naauwelijks nog was de huisklok twee geslagen, of de deur des onbekenden werd geopend, en hij begaf zich met

 het

het licht en eenig gereedschap naar beneden in den winkel; zij plaatste zich boven aan den trap, hoorde hem de kasten openen en de doozen daaruit nemen. Na hiermede ongeveer een half uur te zijn bezig geweest, ontsloot hij de voordeur en begaf zich op de stoep. Dit oogenblik nam zij waar, begeeft zich in allerijl naar beneden en werpt de geopende deur achter hem toe; gaat daarop weder naar boven, schuift een raam open en roept luidkeels: moord! moord!

Op dit geroep schieten de nachtwachts toe en maken zich meester zoo van hem, als van den persoon, die den vorigen dag den koffer aldaar gebragt had, en, om wien op te wachten, hij zich buiten de deur begeven had. — Nu geraakten zij beiden in handen van het Geregt, terwijl, na onderzoek, uit hunne bekentenis bleek, dat zij behoorden tot eene beruchte rooverbende, die, wegens gewelddadige diefstallen en moorden, alom schrik verspreidde. De maat hunner gruwelen nu vol zijnde, moesten zij op het schavot door de hand des scherpregters hun misdadig leven eindigen.

Na lang slapens, ontwaakten de oude lieden wederom, en werden, door het toedienen van geneesmiddelen, uit die bedwelming gered, waarin zij door het gebruik van den wijn, welke met een geestverdoovend vocht was vermengd, waren gebragt geworden. En hoezeer de brave dienstmaagd, ten gevolge harer inspanning, eene zware ziekte had door te staan, zoo genoot zij in dezen niet slechts

de

de goedkeuring van haar geweten en van alle regtschapen menschen, maar ook de bejaarde echtelieden stelden hare kloekmoedige daad, waaraan zij naast God het behoud hunner goederen, en waarschijnlijk ook dat van hun leven te danken hadden, op zulk eenen hoogen prijs, dat zij haar van dien tijd af, niet langer als dienstbare, maar als lid van hun gezin en familie aanmerkten; terwijl zij geene kinderen hebbende, haar bij Testament benoemden tot *eenige erfgenaam* der door hun natelaten goederen.

Dat dit voorbeeld ons leere, van welk een belang het zij, om in gevaarlijke omstandigheden, waarin men zoo ligt geraken kan, welberaden moed met vertrouwen op God te paren: maar tevens, hoe onvoorzigtig het is, zich met onbekenden te spoedig op een vertrouwelijken voet te stellen.

Haarlem,
10 Nov. 1838. I. D......

WENKEN.

Uit en naar het Hoogduitsch.

I.

Verontschuldig u niet met de misslagen van anderen; want hebben deze ook zoo veel kracht en gelegenheid, om het ware en goede te kennen en uit te oefenen? Bestaan er veellicht voor hen niet magti-

tiger aanlokselen en verzoekingen tot zonde? En getuigt het niet van eene kinderachtige zwakheid, zich zelven eene dwaze of slechte daad te veroorloven, wijl andere dwazen of slechten ze begaan? Om over eens anders zedelijke waarde of onwaarde te oordeelen, moet gij hem geheel kennen, — moet gij de hoedanigheid van zijnen aanleg, de maat zijner krachten, de som zijner verkregene kundigheden, met alles wat van zijne jeugd af, uit- en inwendig, voor- of nadeelig op hem werkte, naauwkeurig bepalen kunnen. Daar u zulks onmogelijk is, zoo verschoon en verdraag uwen dwalenden medebroeder; wijs hem, waar gij kunt, te regt met den geest der zachtmoedigheid. Wees echter over u zelven een streng regter.

2.

Zoek naar waarheid en handel getrouw naar uwe overtuiging. Help, waar gij kunt, ook anderen op het spoor der waarheid, maar met voorzigtigheid, — met verschooning der zwakken, met minzame verdraagzaamheid van anders denkenden of dwalenden. Verlicht, maar verblind niet. Koester, verwarm, maar brand niet. Breek niet af, waar gij niet wat beters opbouwen kunt. Spot niet met hetgeen anderen heilig is en een drijfveêr tot deugd worden kan. Stoot gij echter op dwalingen, welke de ondeugd voeden, en het kwaad begunstigen, tast ze aan, roei ze uit, ruk de zondige hoogte neer, al zoudt gij ook onder hare puinhopen begraven worden.

Wees

3.

Wees een goede vader, moeder, echtgenoot, gade, zoon, dochter, broeder, zuster. — Wat kan de maatschappij verwachten van menschen, die zelf niet aan de eischen des kleinen stillen werkkrings, dien de Voorzienigheid hun het naast aanwees, voldoen? Wie kan van algemeene deugd en menschenliefde spreken, die voor zijne naaste betrekkingen koel is en liefdeloos?

4.

Er is buiten den nijd geen dommer kwaad, dan gierigheid. Middelen verzamelen zonder doel, zijns eigen goud's hoeder te zijn als een noodlijdende, voor al zijn arbeid en zorgen geen ander loon te trekken, dan geld te tellen; — men zou denken alleen een waanzinnige kan gierig zijn. En niets, niets verergert het hart, verlamt den vrijen geest meer, ketent hem vaster aan het *stof*, vernedert *hem dieper*, dan gierigheid. Bid uwen vriend, dat hij u waarschuwe, als hij slechts het geringste spoor bij u mogt ontdekken, dat gij op den weg waart, om een vrek te worden, — waarschuw hem, gelijk men voor vergif waarschuwt.

5.

Een goed gerucht is een kostelijk goed; maar lof bij de wereld is eene klinkende schel voor het oor, eene schoone zeepbel voor het oog. De menigte juicht toe wat haar roemwaardig schijnt, — en hoe klein is dikwijls in het oog des wijzen, wat den grooten hoop het eerwaardigste schijnt! Gij

zoudt u schamen of — lagchen, wanneer gij hoordet, waarom gij van menig een geprezen en geëerd wordt.

Echt goud behoeft geen vorstelijken stempel, om te gelden. Slechts kinderen vermaken zich met den sierlijk vergulden legpenning.

Uwe zedelijke waarde maakt alleen uwe ware eer uit; zij alleen is, gelijk de dichter zegt: »eene »ster op de bloote borst, de andere naait de snij»der op het kleed." — Het is niet de groote vraag, *welke* rol gij gespeeld, maar *hoe* gij die gespeeld hebt. Menig een werpt zich ongeroepen tot de vervulling eener groote rol op, en brengt juist daardoor zijne kleinheid des te meer aan den dag.

6.

Het is moeijelijk, een groote speler te zijn, en daarbij een eerlijk man te blijven. Men kan bij de speeltafel niet bloot zijn geld en gezondheid, maar ook hoofd en hart verliezen.

Het moet eene vernietigende gedachte voor den grijsaard zijn, zijn leven verspeeld te hebben.

7.

Alleen hij kan het zich vergeven, een dronkaard te zijn, die, met verlies van achting voor zich zelven, den prijs zijner menschheid niet meer gevoelt.

8.

Wie een menschenhart heeft, treure bij het gezigt eenes ongelukkigen, die het vrijë gebruik van zijn verstand heeft verloren, — bij het gezigt

eenes

eenes krankzinnigen. — De toorn is een aanval van krankzinnigheid.

Wie dikwijls zweert, legt eene openbare getuigenis af, dat hij een leugenaar is, die dan juist het minst geloof verdient, als hij meent, zich hetzelve het meest te verzekeren. De man van zijn woord schrijft zich zelven een adelbrief, die voor echt verklaard wordt door al wie hem leest.

10.

Vergeet niet, dat de armste en geringste *even zoo wel als*, en de rijkste en magtigste *niet meer* mensch is, dan gij. Eene slavenziel zal genen verachten, en voor dezen kruipen.

11.

Hij is niet goed, die er niet onafgebroken naar streeft om beter te worden; en die zich wetens en willens het verzuim van eenen kleinen pligt veroorlooft, zal zich ook spoedig om het verzuim van grootere niet bekreunen. Wie niet een vast besloten *wil heeft*, om overal en altijd te doen, wat hij voor regt en pligt houdt, die is niet deugdzaam, maar hij is het, die van goed beter, van beter best zoekt te worden.

H. W. HASSELHOFF.

DE ARME DONALD.

Een edelman in *Schotland*, die tot de Roomsche Kerk behoorde, leidde een zeer afgezonderd leven, en

en het zijne zaken bijna geheel door anderen verzorgen. Een zijner boeren, DONALD geheeten, huurde eene boerderij, die zijne voorvaders reeds meer dan twee honderd jaren in pacht gehad hadden. De huurtijd liep ten einde, en de Rentmeester wilde de plaats niet langer aan DONALD, maar liever aan een zijner vrienden verpachten. DONALD deed het mogelijke, om den Rentmeester tot eene gunstiger gezindheid omtrent hem te stemmen, maar vruchteloos. Hij begaf zich naar het kasteel, om zijne belangen aan den Landheer zelven voor te dragen, maar dit gelukte hem niet, want de Portier had bevel van den Rentmeester, om DONALD niet op het kasteel toe te laten.

DONALD keerde bijna wanhopig terug en besloot eene uiterste, maar hoogst gevaarlijke poging te wagen. Hij beklom den muur van den tuin, op eene weinig bezochte plaats, en kwam in het huis door eene geheime deur. Het geluk wilde, dat niemand zich in dit gedeelte van het kasteel bevond, zoo dat DONALD verder naar binnen gaan kon, schoon ieder oogenblik vreezende, dat iemand hem ontmoeten zou. Hij naderde zoo aan de afzonderlijke vertrekken van zijnen Landheer, in welke hij hoorde spreken, doch door scherp luisteren weldra ontdekte, dat zijne Heerschap bad. Hij verwijderde zich, tot dat het gebed geëindigd was, waarin hij had opgemerkt, dat zijn Landheer vurig de voorspraak der Heilige Maagd en van den Heiligen FRANCISCUS had ingeroe-

roepen. Het gebed geëindigd zijnde, ging DONALD niet zonder schroom naar de deur van het vertrek, vreezende, dat zijne onverwachte aanmelding kwade gevolgen hebben zou. Hij klopte zachtjens aan. »Binnen," was het antwoord. DONALD deed de deur open, en trad binnen. »Wie zijt gij, mijn vriend? wat wilt gij?" zeide de Heer. DONALD verhaalde hem de oorzaak zijner komst, de onbescheidheid *des* Rentmeesters, en de onvermijdelijke ellende, die hem en de zijnen wachtte, wanneer *hij de* boerderij verlaten moest. De Edelman luisterde aandachtig, werd getroffen door zijne klagt, en, daar hij vroeger altijd gunstig over DONALD had hooren spreken, beloofde hij hem, dat hij op nieuws de plaats in huur krijgen zou. DONALD bedankte hem vurig en opregt, en vertrok. Doch in het heengaan nadenkende over hetgeen hij zijnen Landheer had hooren bidden, keerde hij weder en sprak hem dus aan: »Mijn Heer! ik heb vrijmoedig mijne belangen voor u opengelegd; gij hebt mij gunstig aangehoord, en mij en mijn gezin gered uit een dreigend ongeluk. God zegene u daarvoor! Maar het zal mogelijk te vrijpostig zijn, zoo ik u nog over eene andere zaak spreken durfde." »Neen!" was het antwoord; »zeg vrij wat u op het hart ligt." »Toen ik," zeide DONALD, »uwe kamer naderde, hoorde ik u de Heilige Maagd en den Heiligen FRANCISCUS aanroepen, en het kwam mij voor, dat gij u niet gelukkig gevoeldet. Vergeef mij, mijn Heer! maar ik vreeze, dat MARIA

en

en FRANCISCUS beide u even ongenegen zullen zijn, als uw Rentmeester en uw Portier het mij waren. Ik was een verloren man geweest, wanneer ik mij op hen verlaten had. Maar ik heb mij regelregt tot u gewend, en gij hebt u verwaardigd mij te hooren. Als het dus uwe Edelheid behaagde, MARIA en FRANCISCUS te laten varen, die even weinig voor u zullen doen, als de Rentmeester en Portier voor mij gedaan hebben, en uwe gebeden regtstreeks tot den Heere JEZUS te wenden, dan zoudt gij verhoord worden; want Hij heeft gezegd: *die tot mij komt, zal ik geenszins uitwerpen.* Vergeef mij, dat ik zoo vrij ben, u te verzoeken, hiervan de proef te nemen."

Men meent, dat de Edelman, door deze eenvoudige taal overtuigd, de aanbidding der Heiligen heeft gestaakt.

NEDERLAND, BIJ DE HERDENKING VAN DESZELFS ZEGENRIJKE OMWENTELING IN 1813.

'T Was nacht — geen enkle straal van licht
Begroette Neêrlands grond,
En 't anders dankend Vaderland,
Hield weenend bedestond.

Geen naam was, op der Volkenlijst,
Van Neêrland meer te zien.
Dat Land moest Frankrijks FILIPS, (*) eer
En dwingend hulde biên.

Geen

(*) NAPOLEON. In zinspeling op den wreeden Spaanschen FILIPS, onder wiens bestuur ons Vaderland zulk een rampzalig tijdvak beleefde.

Geen welvaartsbron vloeide als voorheen;
En Neêrlands heldenvaan
Gezien aan 's Aardrijks uiterst eind;
Was weg van de Oceaan!

Maar neen! niet eeuwig bleef die nacht,
De zon brak glansrijk door;
De God des Lands, der Vadren God
Gaf 't smeekend volk gehoor.

De Godheid sprak; — de dwingland viel; —
Oud Neêrland was gered!
Ontworsteld aan zijn slavenjuk,
Ontheven van zijn wet.

'T Vertrapte regt werd weer hersteld,
En de êelste Vorst der aard
Uit Nassaus dappren heldenteelt,
Was voor 's Lands troon bewaard.

Het vierde van een eeuw geleên,
Was Scheev'nings lieflijk strand,
Getuige van de blijde komst,
Diens dierbren in ons Land!

Hij komt! Hij stapt ontroerd aan land,
Hij knielt! de schaar knielt meê!
God ziet 's Lands Vader! ziet zijn kroost!
Ontvangt hun dank, hun beê.

'T Gejuich doorgalmt het Hemelruim,
Want alles ademt vrij;
Men houdt, tem spijt van Frankrijks Heer,
In Neêrland feestgetij.

God

God dank! dat vrijheidsfeest verjaart!
Het statig klokgebom
Roept, als voor vijf en twintig jaar,
Ons naar Gods Heiligdom.

's Lands Vader gaat zijn kindren voor
In 't dankgebed tot God!
Komt, Broeders, Zusters! deelen wij
Met Hem in dat genot.

Verhoor de beê van Land en Vorst,
O God! op dit ons feest!
Blijf Neêrlands God! blijf 's Konings steun,
Schenk hem en ons uw Geest!

God dank! 't is feest voor Nederland!
Komt, Broeders! juichen wij!
Geen banden knellen, als weleer,
Wij zijn verlost, zijn vrij!

Die juichtoon klinke in 's Nabuursoor,
Ze klinke aan 't verste strand,
En 't late nageslacht bezing'
Nog 't feest van Nederland!

Amsterdam,
November 1838. J. H. DUISDEKER.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 30 December 1838 overleed alhier de Heer CHARLES THOMPSON, in den ouderdom van bijna 85 jaren. Hij had reeds langen tijd zich loffelijk gekweten als *Onderwijzer in de Engelsche taal*, toen hij, ten jare 1818, werd aangesteld als *Lector* in die betrekking aan onze Hooge School.

Onlangs is de Heer HENDRIK JOHANNES HOOGEVEEN, Utrechtenaar, die, gedurende twintig jaren, in verschillende aanzienlijke, meest regterlijke betrekkingen, in Nederlands *Oost-Indië*, is werkzaam geweest, en zich thans, tot herstelling van zijne gezondheid, met een tweejarig verlof in *Europa* bevindt, door den Akademischen Senaat onzer Hooge School, op voordragt der Regtsgeleerde Faculteit, *honoris causa*, tot *Juris Romani et hodierni Doctor* bevorderd.

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 2 Nov. 1838. Heden had alhier de Promotie der Leerlingen van de Latijnsche School plaats. Na eene korte rede van den Rector, waarin hij *de beoefening der Grieksche taal in het westen van Europa gedurende de middeleeuwen*, schetste, werden van de hoogste orde der derde klasse, tot de laagste der vierde bevorderd: J. H. DIEMEL, H. C.

SAND-

AANDBEEK en H. LUBBEN, ieder met een prijs; van de hoogste orde der tweede klasse, tot de laagste der derde: E. L. LENTINK en G. VAN ZADELHOFF, ieder met een prijs: van de laagste orde der tweede klasse, tot de hoogste orde dier zelfde klasse: T. A. HAAS, met een prijs; en van de hoogste orde der eerste klasse, tot de laagste der tweede klasse: J. C. CAMPHUIS, ook met een prijs. Deze leerlingen betuigden op eene gepaste wijze hunnen dank aan H. H. Curatoren, en alzoo liep deze plegtigheid, welke met Orgel-muzijk werd aangevangen, afgewisseld en besloten, tot aller genoegen af.

GROENLO.

Den 27 Sept. 1838. Heden had alhier, in de Kerk der Hervormden, de gewone Jaarlijksche Promotie en Prijsuitdeeling van de Leerlingen der Latijnsche School plaats. De Rector hield eene korte redevoering: *over het nemen van uitspanningen en vermaken;* hierna werden, aan J. F. HALES, H. J. GARTVOORT, P. A. H. M. BOS en G. A. VAN DELDEN, respectivelijk bevorderd naar de derde, vierde en vijfde klassen, boekgeschenken uitgedeeld voor hunne, in de onderscheidene vakken van het onderwijs, gemaakte vorderingen. Onder het afwisselend spelen van het Orgel, werd deze plegtigheid ten einde gebragt.

GORINCHEM.

Den 18 Sept. 1838. Heden vierden wij de Promotie van de Leerlingen onzer Latijnsche School. De Rector sprak in eene prolusio: *over de verschillende veranderingen, die men tegenwoordig in den vorm en de inrigting der Gymnasiën verlangt.* Hierna werd de verdienstelijke jongeling, H. J. VERKOUTEREN, van de eerste klasse, met den hoogsten lof, naar de Hooge School bevorderd, na het houden zijner oratie: *de artis medicae fatis*

apud

quid antiquae. H. H. Curatoren vereerden hem met eenen Griekschen, Latijnschen en Mathematischen prijs, en een getuigschrift voor de *Mythologie*, *Geographie* en *Historie*. Vervolgens hield W. HEKKER zijne declamatie: *de Ciceronis libro, qui inscribitur Laelius*, en werd, met eenen Latijnschen en Mathematischen prijs en een getuigschrift voor de *Historie*, van de tweede naar de eerste klasse bevorderd. Van dezelfde klasse, W. HEERS, met een getuigschrift voor de *Mythologie*, en G. VAN DER HAST. Van de derde naar de tweede klasse, A. HABEDOES; met eenen Griekschen prijs en een getuigschrift voor de *Geographie* en *Mathesis*; F. J. EVERWIJN, met een getuigschrift voor de *Talen*. Van de vierde naar de derde klasse, J. A. ORT, met eenen Latijnschen en Mathematischen prijs en een getuigschrift voor de *Mythologie* en *Geographie*; D. H. L. SWEERTS DE LANDAS, met een getuigschrift voor de *Historie* en *Mathesis*; H. VAN GENNEP, met een getuigschrift voor de *Mythologie*. Van de vijfde klasse naar de vierde: P. F. HEULEMAN, met eenen Latijnschen prijs en een getuigschrift voor de *Mythologie*, *Geographie*, *Historie* en *Mathesis*. Op de vijfde klasse werden verplaatst: J. POMPE en C. B. A. BOERHAVE VAN STEEL. — De leerlingen, met prijzen begiftigd, droegen hunne gratiarum actiones met eene gepaste vrijmoedigheid voor.

De plegtigheid, door een fraai Orgel-muzijk veraangenaamd, liep tot groot genoegen der toehoorders af.

ZWOLLE.

Den 28 Sept. 1838. Heden had alhier, op het Koor der Groote Kerk, de Promotie der Leerlingen aan het Gymnasium plaats. Deselve werd door den Rector geopend met eene voorafspraak:

de Superbia Stoicorum. Daarop beklom, nadat de *primus* der hoogste klasse, D. E. W. WOLFF, het vereerend getuigschrift wegens zijne ten tweede male behaalde overwinning had ontvangen, de *secundus*, J. KALFF, Jr., het spreekgestoelte, en droeg eene, gedeeltelijk door hem zelven bewerkte, declamatio: *de M. A. Regulo*, op eene gepaste wijze en met vrijmoedigheid voor. In de tweede klasse werd de prijs uitgereikt, aan J. D. VAN KETWICH, in de derde, aan A. E. C. DE BOER HAZIER, in de vierde, aan L. J. RIETBERG, in de vijfde, het testimonium aan D. J. B. VAN SONSBEECK, en het boekgeschenk aan H. A. W. MAC-GILLAVRY, in de zesde, de prijs aan G. VAN DER SLUIS, en op het Tirocinium aan C. ROIJER. Naar de Academische lessen werden bevorderd: D. E. W. WOLFF en J. C. H. VAN HERRDT; naar de eerste klasse: J. D. VAN KETWICH, K. H. C. VAN MEIJS en C. B. H. ROYER; naar de tweede: A. E. C. DE BOER HAZIER, T. H. REVIUS, L. J. RIETBERG, D. BOLJER en H. B. OVINK; naar de vierde: D. J. B. VAN SONSBEECK en H. F. T. H. MAC-GILLAVRY; naar de vijfde: G. VAN DER SLUIS, A. G. HOOFT, W. J. TEN BOER, A. W. T. DE JONGH, P. A. J. MOERKEL, C. H. HELMICH en C. ROIJER.

In de eerste klasse der *Wiskunde*, werden D. BOLJER en J. D. VAN KETWICH met testimonia, en C. B. H. ROIJER met boekgeschenken vereerd. In de tweede klasse, ontving O. E. VON DE WALL, en in de derde, W. J. TEN BOER, den prijs.

In de eerste klasse der *Geschiedenis*, werd J. KALFF Jr. met de praemie, in de tweede, D. J. B. VAN SONSBEECK met het testimonium, en de secundus, W. H. DE RUIJTER, met het boekgeschenk; in de derde, W. H. HELMICH, met het testimonium, en de secundus, C. ROIJER, met het boekgeschenk begiftigd.

De

De prijzen der *Oude en Nieuwe Aardrijkskunde* en der *Mythologie* werden overhandigd: in de eerste klasse, aan L. H. C. VAN [illegible], in de tweede, aan L. J. [illegible], en in de derde, aan C. H. [illegible].

Deze plegtigheid werd door fraai Orgelmuzijk begonnen, afgewisseld en besloten, terwijl een aanzienlijk getal leerlingen getuigde van den steeds toenemenden bloei dezer Scholen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Uit het vroeger medegedeeld zestal, heeft de Groote Kerkeraad, op den 15 Nov. geformeerd het volgende drietal: VAN ITERSON, VAN GRIETHUIZEN en VAN HAAFTEN; en hieruit, den 19den beroepen, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer F. H. G. VAN ITERSON, Pred. te *Weesp*, die, na eenige dagen van beraad, dit beroep heeft aangenomen.

ARNHEM, 6 Jan. Het toenemend getal onzer Gemeente-leden deed, voor geruimen tijd, moeijelijkheid ontstaan in het verkrijgen van toereikende geschikte zitplaatsen in onze Groote Kerk. Wel zorgden onze Kerkvoogden, zooveel mogelijk, voor

 de

de vermeerdering derzelven, maar hunne zorg kon geenszins eene behoefte vervullen, welke zich meer en meer deed gevoelen, en, bij den toenemenden bloei dezer Stad en Gemeente, zich, in het vervolg, nog meer scheen te zullen doen gevoelen. Kerkeraad en Kerkvoogden hebben alzoo, voor twee jaren, geoordeeld, dat een tweede Kerkgebouw noodzakelijk was geworden, en men besloot tot de daarstelling van hetzelve uit eigene middelen dezer Gemeente, van welker gereede medewerking men meende zich verzekerd te mogen houden.

In het vertrouwen op deze goede gezindheid der Gemeente, is men geenszins bedrogen geworden. In weinig tijd was de benoodigde, zeer aanzienlijke som, volgens het plan van geldleening, door Heeren Kerkvoogden ontworpen, toegezegd, en de zekerheid bestond, dat de Gemeente een tweede Kerkgebouw zoude zien voltooijen. De aanbesteding had plaats, en, na twee jaren, ziet zich de Gemeente in het bezit van eene, in deftigen en eenvoudigen stijl gebouwde, Koepelkerk, met negen honderd zitplaatsen.

Heden was de dag, op welken de eerste Godsdienstoefening in dezelve werd gehouden, door den oudsten onzer Leeraren, den Wel Eerw. Heer DONKER CURTIUS, die, naar aanleiding van *Deut.* XXII: 3*b*., de Gemeente opwekte om *God grootheid te geven*. Waartoe hij dit Kerkgebouw voorstelde als een verblijdend teeken van het toenemen dezer Gemeente in aantal van leden; als een bewijs van hare tegenwoordige tijdelijke welvaart; en — als eene hoogst-aangename proef van den geest van belangstelling in de Godsdienst, door welken zij beheerscht wordt. Al hetwelk aandrang voor haar oplevert tot dankbare verheerlijking van God, met het zingen van

wiens

wiens lof het Godsdienstig vreugdefeest werd besloten.

NIJMEGEN.

NIJMEGEN, den 19 Dec. 1838. Het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, bij de Gemeente te *Burgharen* en *Hernen* doende, dat des Kerkeraads is, heeft, na verkregene handopening, ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. A. W. H. JONCKHEEL, naar *Hillegom*, op heden, met beslotene *briefjes*, gemaakt het volgend, alphabetisch geplaatst, twaalftal, genomen uit het groote gros der Kandidaten, die verzocht hadden in aanmerking te mogen komen.

A. A. H. EX ALTO D'ALMARAS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. G. H. BRAND, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. G. DE BRUIN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*. E. ENKLAAR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*. H. HAERSEEROOKE, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland* D. G. VAN DER HORST, Th. Dr., Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*. A. G. VAN HOOK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. A. PIJZOO, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. J. POST, GZ., Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. M. J. STRUICK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*. J. C. VAN DER VEUR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*. G. J. BRANDT WIJSMULLER, Adjunct Prediker te *Amersfoort*.

Terstond daarna is, op gelijke wijze, het volgend zestal gemaakt:

A. A. H. EX ALTO D'ALMARAS, G. H. BRAND, E. ENKLAAR, D. G. VAN DER HORST, J. POST EN M. J. STRUICK.

Evenzoo het volgend drietal:

A. A. H. EX ALTO D'ALMARAS, E. ENKLAAR, en M. J. STRUICK, de twee laatsten met het lot tegen C. M. TRAAS.

Eindelijk is hieruit, met meerderheid van stemmen, beroepen, A. A. H. EX ALTO D'ALMARAS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, in afwachting der koninklijke approbatie, heeft aangenomen.

Dit strekke tevens tot antwoord aan de Heeren Kandidaten, die hunne verzoeken hebben ingeleverd, met berigt tevens, dat het Klassikaal Bestuur niemand op beroep heeft laten prediken.

ZUTPHEN.

GROENLO, den 30 Nov. 1838. Heden werd onze Gemeente diep bedroefd, door het overlijden van haren hooggeachten oudsten Leeraar, Z. H. ABBING, aan wien door Z. M. den Koning eene eervolle rust, met genot van een jaarlijksch pensioen, ingaande 1 Januarij 1839, was toegestaan. Zijn Eerw. bereikte een bijna 68 jarigen ouderdom, van welken hij ruim $\frac{2}{3}$ in de bediening des Evangelies met allen ijver en trouw werkzaam was; eerst bijna 12 jaren te *Lathum*, en daarna ruim 32 jaren alhier. Zondag den 9 December werden wij bij het verlies van dien waardigen Evangeliedienaar bepaald, door onzen jongsten Leeraar, H. G. HUISKES, die te dezer gelegenheid tot ons sprak, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7., en ons ernstig opwekte tot eene betamelijke nagedachtenis van den Ontslapenen, als een man, die, hetgeen hij anderen verkondigde, door zijn geloof en wandel zoo zeer bevestigde.

ZUTPHEN, 30 Dec. 1838. Heden morgen legde onze geachte oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. VAN DER TUUK, de bediening van het

H.

H. Evangelie neder, met eene Leerrede over *Rom.* VI: 22—26, en dezen avond werd zijn Eerw. van zijne betrekking op de Klassis en deze Gemeente losgemaakt, door zijnen Ambtgenoot, Ds. A. VAN WEIJ, die daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Zutphen* benoemd was, en den rustenden Leeraar, in naam der Gemeente, de erkentenis toebragt, voor de liefde en ijver, waarmede hij ruim 41 jaren hare belangen behartigd had.

'S HEERENBERG, den 6 Jan. 1839. Onze beroepen Leeraar, J. VAN GELDER, werd heden in de H. bediening bevestigd, door zijnen Vader, Pred. te *Almen*, aan wien de Consulent dit werk bereidwillig had afgestaan. De Bevestiger sprak bij die gelegenheid, naar aanleiding van 2 *Tim.* II: 1. De Bevestigde aanvaardde zijne bediening onder ons met *Neh.* II: 20b. De oplegging der handen geschiedde, behalve door deszelfs Vader, ook door den Consulent en Ds. HUENDER, Pred. te *Silvolde*.

ZUTPHEN. Zie Dec. 1838.

BOMMEL.

NEDER-HEMERT. Zie Julij 1838.

GAMEREN staat vakant te worden. Zie Nov. 1838.

ROSSUM. Zie Dec. 1838.

HARDERWIJK.

GARDEREN staat vakant te worden. Zie Sept. 1838.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

ZOETERMEER EN ZEGWAART, den 2den Dec. 1838. Heden werd deze Gemeente in zwaren rouw gedompeld, door het overlijden van haren geliefden Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. P. VAN SITTERT. Zijn Eerw. ontsliep aan de gevolgen van

 eene

eene hevige sinkingziekte, in den ouderdom van 59 jaren, na eene Evangeliebediening van bijna 35 jaren, van welke hij twee en een half jaren der Gemeente van *Venhuizen* en den overigen tijd, deze Gemeente, door leer en voorbeeld heeft mogen stichten. Eene diep bedroefde Weduwe en zes kinderen, van welke eene dochter nog minderjarig is, betreuren den besten Echtgenoot en teedersten Vader, terwijl de gansche Gemeente slechts ééne diepe smart gevoelt, over het verlies van den man, die, als mensch en Christen, en getrouw en ijverig Evangeliedienaar, aller achting en liefde waardig was. Op Vrijdag den 7den dezer, werd 's mans stoffelijk overschot, vergezeld door Heeren Kerkvoogden, den Eerw. Kerkeraad en eenige bijzondere vrienden, ter laatste rustplaats gebragt, en de doelmatige woorden, door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren A. J. SCHILT en H. A. DE MOL, respective Predd. te *Nootdorp* en *Zevenhuizen*, bij deze gelegenheid bij het graf uitgesproken, getuigden van de achting, den Overledenen toegedragen, en maakten op al de aanwezigen den diepsten indruk; terwijl op Zondag den 9den dezer, door eerstgenoemden Leeraar, in eene treffende rede, de Gemeente nog nader bij dit droevig verlies, Godsdienstig werd bepaald. Meer opzettelijk echter werd hieraan toegewijd, de Godsdienstoefening van den 16den December. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer JOH. DE JONG, Pred. te *Pijnacker* en Consulent van deze Gemeente, sprak bij die gelegenheid tot ons, over *de betamelijke nagedachtenis van den regtgeaarden Evangeliedienaar, bij eene hem waardige Gemeente*, naar aanleiding van *Spreuk.* X: 7*a*. *De gedachtenis des regtvaardigen zal tot zegening zijn.* En wekte ons tevens op, om de nagedachtenis van den ontslapen Leeraar in zegening te bewaren.

Bij

Bij het berigt, dat het annus gratiae voor de Weduwe, door den Ring van *Delft* zal worden waargenomen, wordt tevens gemeld, dat, om geheel te handelen in den geest van den waardigen Afgestorvenen, geen uitvoeriger verslag van 's mans leven kan verwacht worden.

Door den Kerkenraad wordt intusschen aan Heeren Kandidaten tot de H. Dienst geinformeerd, dat, aangezien het nog geheel onzeker is, op welke wijze, in der tijd, in de vervulling der vakature zal kunnen voorzien worden, het verzoeken om Predikbeurten, voor als nog, geheel overtollig zoude zijn, weshalve zij van alle dergelijke aanvragen verzoekt verschoond te blijven.

WATERINGEN, 9 Dec. 1838. Onze Leeraar, J. D. VAN DEN HAM BAAK, maakte ons heden bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. W. BEMMA, rustend Pred. van *Monster*, in den ouderdom van 77 Jaren en 2 Maanden, op den 5den dezer, en gedacht hem, den daarop volgenden Zondag, bepaaldelijk in eene Leerrede over *Joh.* XI: 11. *Onze vriend slaapt.* Sedert 11 jaren was hij woonachtig in onze Gemeente, en genoot daar van allen, die hem kenden, hoogachting en liefde. Hij stichtte ons door zijn voorbeeldig Christelijk leven, meermalen trad hij voor onzen Leeraar op, die in hem een waardig vriend verliest. De nagedachtenis van dien braven, zal bij ons nog lang in zegening blijven. Zacht ruste zijne assche! Mogen zijne betrekkingen vertroost worden met het Evangelie der vertroosting, door den ontslapene, met zoo veel hartelijkheid verkondigd!

MONSTER, den 16den Dec. Onze Leeraar bepaalde ons heden, in eene opzettelijke Leerrede, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7a. *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gepredikt* heb-

hebben; bij het afsterven van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. W. [illegible], rustend Pred. van deze Gemeente, die met zoo veel ijver, den tijd van acht en dertig jaren; in dezelve de dienst van het Evangelie getrouw had waargenomen, en, na nu tien jaren geleden, zijn post nedergelegd te hebben, nogtans in derzelver nabijheid was blijven wonen, gelijk hij, volgens zijne uitdrukkelijke begeerte, in dezelve begraven is.

Eene talrijke schare, ook van elders, uit achting voor den Overledene zamengekomen, gelijk mede vier van zijne kinderen, elders woonachtig, woonden deze treurige plegtigheid bij, die wij hopen dat tot blijvenden zegen voor allen verstrekken zal, die daaraan hebben deel genomen.

NOOTDORP, den 7den Jan. 1839. Door wijlen Mejufvrouw WIJNTJE MOOIJMAN, laatst Weduwe van den Heer JACOB IJZAAKSZ. VLOK, alhier woonachtig geweest zijnde, is, bij uiterste wilsbeschikking, gelegateerd eene som van *f* 200 aan de *Diakonie-Armen*, en eene gelijke som ten behoeve van het *Kerkefonds* in deze Gemeente, beide vrij van het regt op de Successie. Tot de aanvaarding van deze giften is bereids autorisatie bij Z. M. den Koning aangevraagd. — Vereert dit bewijs van Christelijke liefde de nagedachtenis der weldadige afgestorvene, het strekke tevens tot een aanmoedigend voorbeeld bij velen onzer Landgenooten en Medechristenen!

NAALDWIJK vakant. Zie Maart 1838.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, (Presbyteriaansche Gemeente) vakant. Zie Sept. 1838.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Nov. 1838.

MAASSLUIS staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

LEI-

LEIDEN.

HILLEGOM, den 9den Dec. Heden heeft onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer [illegible], de bediening van het Evangelie onder ons aanvaard, met eene Leerrede over *Christus de vereenigde hope van Leeraar en Gemeente, beschouwd in derzelver invloed op de betrekking tusschen deze beiden*, naar aanleiding van 1 *Tim.* I: 1*b*. *(die) onze hope (is)*, zijnde zijn Wel Eerw. des voormiddags bevestigd door zijn Behuwd-Broeder, den Wel Eerw. Heer BROWN, Pred. te *Leiden*, (aan welken onze Consulent, Ds. PAGENSTECHER VAN GHOIN, Pred. te *Lisse*, dat werk vriendschappelijk had afgestaan) met eene Leerrede, *over de hooge waarde van het Evangelie voor degenen, die hetzelve hooren en bewaren*, naar aanleiding van *Luk.* XI: 23*b*. *Zalig zijn degenen, die het woord Gods hooren en hetzelve bewaren.*

KATWIJK AAN DEN RIJN EN HET ZAND vakant. Zie Oct. 1837.

BRIELLE.

DIRKSLAND, 30 Dec. Onze Leeraar, Ds. W. [illegible], aan wien met 1 Januarij het Emeritaat is verleend, nam heden plegtig van ons afscheid, met eene Leerrede over *Hand.* XI: 23. *Dewelke daar gekomen zijnde en de genade Gods ziende, werd verblijd en vermaande ze allen, dat zij met een voornemen des harten bij den Heere zouden blijven.* God verleene hem eene eervolle rust; en doe hem nog lang door invloed en voorbeeld nuttig zijn voor de Gemeente van zijnen Zoon.

Ter vervulling der hieruit ontstaande vakature, is door den Eerw. Kerkeraad geformeerd het volgende twaalftal:

DD. J. P. BURGERHOUDT, Predd. te *Borssele*, C. E. DE GRAAFF, Theol. Dr. in 't *Woud*. A. HILLE-BLOM,

BLOM, te *Noordgouwe*. H. M. VAN LOON, te *Kerendijk*. J. P. OTT, te *Groot Ammers*. J. PLEIJTE, te *Nieuwenhoorn*. J. SCHIPPER, te *Stellendam*. A. M. C. VAN SENUS, te *Berkenwoude*, C. A. J. A. I. SNOUCK HURGRONJE, Theol. Dr. te *Gapinge*. C. W. VAN DER VEN, te *Bath*. D. J. D. DE VOS, te *Bruinisse* en J. G. WANROOIJ, te *Herkinge*.

Voor het zestal zijn gekozen:

DD. BURGERHOUDT, DE GRAAFF, OTT, SNOUCK HURGRONJE, VAN DER VEN en WANROOIJ.

En voor het drietal:

DD. SNOUCK HURGRONJE, WANROOIJ en BURGERHOUDT.

De Kerkeraad uit dit drietal wenschende te beroepen, Ds. J. J. SNOUCK HURGRONJE, Th. Dr. en Pred. te *Gapinge*, heeft daarvan aan zijn Eerw. kennis gegeven en bereids het noodige gedaan, ter verkrijging van gunstige dispensatie van art. 55 van het reglement op de vakature, enz.

DIRKSLAND, 11 Jan. Hangende het bovengemelde verzoek om dispensatie, is van Ds. SNOUCK HURGRONJE berigt ontvangen, dat zijn Eerw. voor de op hem uitgebragte keuze beleefdelijk bedankte en buiten alle verdere aanmerking wenscht te blijven.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Aug. 1838.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

DIEMEN, 1 Jan. 1839. Aangenaam werden wij in het afgeloopen jaar verrast, door het berigt van onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer H. P. VAN DER HAMMEN, dat, door zijn Wel Eerw. van eenen onbekenden, voor de Diakonie-Armen, waren ontvangen, twee bankbilletten, zijnde N°. 805 à *f* 500 en N°. 934 à *f* 100. De Kerkeraad begreep deze gelden niet beter te kunnen besteden, dan tot vermin-

mindering van schuld; waarom men aan den eenigen schuldeischer, de Erven van den Wel Ed. Geb. Heer T. VAN BARNEVELD, de somma van ƒ 500 aanbood, (de overige ƒ 100 willende gebruiken tot betaling van interest) met dat aangenaam gevolg, dat gemelde Erven ons berigtten, zich met deze aangeboden ƒ 500 te willen te vreden stellen, ter afloosing van de gansche schuldvordering op ons Diakonie-fonds, welke per resto nog ruim ƒ 800 was.

Dank zij daarvoor, langs dezen weg, aan de bekende en onbekenden geefsters of gevers door ons toegebragt, als ook aan diegene, welke door belangrijke geschenken ons Diakonie-fonds zelf wilden stijven in het afgeloopen jaar. God bekroone dit hun liefdewerk met zijnen vaderlijken zegen, en bewege de harten van velen tot navolging!

WEESP staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

HAARLEM.

HAARLEM, 11 Jan. 1839. Bij besluit van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning van 29 Dec. l. l. N°. 61, is de oudste Leeraar dezer Gemeente, Ds. J. VAN DER ZANDT, verklaard Emeritus, *salvo honore et stipendio*; zullende de verleende rust ingaan met 1 Julij aanstaande; zoodat eene Leeraarsplaats alhier staat vakant te worden.

ALKMAAR.

LIMMEN, 28 Dec. 1838. Den 22sten dezer trof onze Gemeente een zwaar verlies in het overlijden van hare Ambachtsvrouw, de Wel Ed. Geb. Vrouwe C. G. C. SCHIPPERS, Vrouwe van *Limmen* en *Nieuw-Lekkerland*, vroeger Weduwe van den Wel Ed. Geb. Heer J. G. DE MEIJ, laatst van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. WELDIJK.

Spaarde Gods liefde haar tot in een gezegenden ouderdom — bittere smart veroorzaakt nogtans haar verscheiden aan hare Behuwd-kinderen, die in

in haar eene zorgvolle moeder — aan onze armen, die eene trouwe weldoeneres — en aan onze kleine Gemeente, die haren eenigen steun verliezen.

Onze Leeraar, Ds. R. J. HOMING, die ons den 23sten dit droevig sterfgeval reeds medegedeeld had, bragt heden der Overledene in eene opzettelijke Leerrede, naar aanleiding van *Hand.* IX: 36—42, eene waardige hulde toe en poogde, terwijl hij de smart harer betrekkingen, door de prediking van het Evangelie der onsterfelijkheid, lenigde, ons in onzen droeven weemoed voor de donkere toekomst op te beuren door het geloof in JEZUS CHRISTUS, den Heer der Gemeente.

HELDER, den 11 Jan. 1839. Na verkregen handopening van het Departement voor de kerkelijke zaken, heeft de Kerkeraad dezer Gemeente heden, onder voorzitting van den Consulent, ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. J. L. HOTEINK, de navolgende alphabetische nominatiën gemaakt.

Twaalftal:

E. A. [illegible], Predd. te *Pietershill*. E. H. CATS, te *Lier*. B. G. CLEMENT, te *Warder*. C. DE COCK, te *Muiden*[illegible]. J. F. FUALINK, te *Gulpen*. L. V. LEDEBOER, te *Kolhorn*. H. MEIJER, te *Wieringerwaard*. L. J. L. VAN NECK, te *Schipluide*. J. RUIJS, te *Wormer*. A. TER STEEG, te *Schoorl*. C. A. J. VAN DER VEN, te *Odijk*. A. VAN DER WERF, te *Oosterland op Wieringen*.

Zestal:

E. H. CATS, B. G. CLEMENT, L. V. LEDEBOER, L. J. L. VAN NECK, J. RUIJS, J. VAN DER VEN.

Drietal:

E. H. CATS, B. G. CLEMENT, J. VAN DER VEN.

Waaruit terstond beroepen is, de Wel Eerwaarde Zeer Gel. Heer B. G. CLEMENT, Pred. te *Warder*.

St.

St. PANCRAS vakant. Zie Nov. 1838.
ALKMAAR. Zie Dec. 1838.

HOORN.

WESTWOUD en BINNENWIJZEND, den 7 Januarij. Op heden in den namiddag overleed alhier, na een smartelijk lijden van 9 maanden, in den ouderdom van ruim 58 jaren, onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer HENDRIKUS DOMINICUS STABIVIUS, en zijn wij, bij dit voor ons treurig verlies, opzettelijk bepaald geworden, door den Consulent onzer Gemeente, den Wel Eerw. Heer D. HUPKENS, Jr., Pred. te *Hoogkarspel*, die, op den daarop volgenden Zondag, tot ons sprak over *Philipp.* I: 21. *Want het leven is mij Christus en het sterven is (mij) gewin.*

Daar onze ontslapene Leeraar uitdrukkelijk begeerd heeft, dat geen bijzonder levensberigt van zijn Eerw. zou gegeven worden; vermeenen wij in den geest van den Overledene te handelen, wanneer wij langs dezen weg berigten, dat zijn Eerw., na van 1804 tot 1825 in verschillende Gemeenten werkzaam te zijn geweest, den 7 Aug. 1825 tot ons is overgekomen, en van dien tijd af het Evangelie onder ons heeft verkondigd; terwijl wij er dit bijvoegen, dat 's mans Godvruchtig en ijverig bestaan, zijne ernstige prediking en het waarnemen van alle verdere pligten, aan zijn ambt verbonden, hem de achting der Gemeente en zijner Ambtsbroeders steeds deden genieten, en die zijn aandenken in zegening bewaren.

Zijn Eerw. laat eene bedroefde Weduwe en eenigen Zoon na, voor wien de Ring van *Enkhuizen* het *annus gratiae* zal waarnemen.

SPANBROEK vakant. Zie Nov. 1838.

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

GAPINGE, den 6 Jan. 1839. Onze Leeraar, Ds. J. J. SNOUCK HURGRONJE, Theol. Doct., had ons, op het feest der geboorte van onzen Heer, bekend gemaakt, dat hij eene legale kennisgeving had ontvangen van den Kerkeraad van *Dirksland*, dat dezelve met eenparige stemmen besloten had, hem tot haren Herder en Leeraar te beroepen, en den beroepsbrief in formâ zou toezenden, zoodra daartoe verkregen was dispensatie van Z. M. den Koning van Art. 55 van het Reglement op de vakature enz. Heden reeds maakte hij ons bekend, dat hij zich verpligt had gevonden voor die benoeming te bedanken en bij ons te blijven.

MIDDELBURG vakant. Zie April 1838.

GOES.

'S HEEREN ABT- EN SINOUTSKERKE. Zie Oct. 1838.

IJZENDIJKE.

WATERLAND-KERKJE, den 26 Dec. 1838. Onze geliefde Leeraar, Ds. A. SCHOUTEN, een allezins gunstig en eervol Emeritaat bekomen hebbende van Z. M. onzen Koning, ingaande den 1 Januarij 1839, werd heden, in eene Kerkeraads-Vergadering, onder voorzitting van onzen Consulent, Ds. M. WAS, Pred. te *IJzendijke*, door Ds. A. HOUTKAMP, Pred. te *Nieuwvliet*, daartoe gecommitteerd van wege het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke*, van zijne betrekking op Gemeente en Klassis, behoorlijk ontslagen. In den namiddag van dien zelfden dag, den 2den van het geboortefeest onzes Heeren, nam zijn Eerw. afscheid van ons, predikende over *Efeze* III:20, 21. *Hem nu, die magtig is meer dan overvloediglijk te doen,*

*Hem, * *geheel dat wij bidden of denken, naar de kracht, die in ons werkt — Hem (zegge ik) zij de heerlijkheid in de Gemeente door Christus Jezus, in alle geslachten, tot alle eeuwigheid, Amen.* Deze hartelijke afscheids-rede werd niet zonder aandoening uitgesproken en aangehoord. De Vader van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, die magtig is te doen, boven bidden en denken, vervulle de heilbeden, bij die gelegenheid ontboezemd, schenke den Eerw. grijsaard, onzen veel geachten Vriend, een genoegelijk en aangenaam genot zijner ruste, en make de vrucht van zijnen Evangeliearbeid in ons midden even duurzaam en blijvend, als het dankbare aandenken, waarin zijn Eerw. bij ons allen zal blijven leven!

DEN HOEK vakant. Zie Sept. 1838.

UTRECHT.

UTRECHT.

WILNIS, c. a., den 9 Dec. 1838. Was het Kerkgebouw, benevens de Predikants-woning dezer Gemeente, sedert eenigen tijd, bij gebrek aan de vereischte fondsen, in een diep verval, heden hadden wij het genoegen, beiden aanmerkelijk verbeterd te zien. Onze Leeraar herinnerde ons, in de Voormiddag-Godsdienst, naar aanleiding van *Ps.* LXXXIV: 2, het uitstekende voorregt, hetwelk ons mogt te beurt vallen, en onze dure verpligting, om dit ons Bedehuis regt te waarderen tot het groote oogmerk, waartoe het ons geschonken is.

Door de welwillende medewerking van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. FRANKEN, *Pred. te Utrecht,*

lid van de Synodale Commissie en Secretaris van het Provinciaal Collegie van Toezigt, is deze reparatie grootendeels tot stand gekomen. Op zijne gunstige voordragt werd ons, van wege de Synode der Hervormde Kerk, uit het Fonds van Noodlijdende Kerken enz., eene som van *f* 650 toegelegd, eene gelijke som voegde hierbij Z. M. onze geëerbiedigde Koning, terwijl de Gedeputeerde Staten dezer Provincie waren voorgegaan met de niet onaanzienlijke som van *f* 700.

Voor al die bijdragen betuigen wij aan den besten der Koningen, aan de Hoog Eerw. Synode, aan het Provinciaal Collegie van Toezigt, aan derzelver verdienstelijken Secretaris, en aan allen die hiertoe wilden medewerken, openlijk onzen verschuldigden dank; maar vooral danken wij God, die de pogingen van zoo velen heeft willen dienstbaar maken aan de vervulling van onze dierbaarste wenschen, zoodat wij ons thans in staat zien gesteld, om Hem, in de plaats zijner woning, op eene meer waardige wijze te aanbidden en te verheerlijken.

BREUKELEN, 16 Dec. 1838. Ons fraai Kerkgebouw aanmerkelijk opgeluisterd en verbeterd zijnde, geheel uit vrijwillige giften der Gemeente; voorgegaan door de Hoog Welgeb. Ambachtsvrouwe Douairière ORTT VAN NIJENRODE, en de Aanzienlijken, die onder ons hunne zomer- of ook winterverblijven hebben, werd, heden des voormiddags, plegtig opgedragen en toegewijd aan de dienst van God en den Verlosser. Bij deze gelegenheid hield onze Leeraar, W. V. VAN DEN KUYP, eene gepaste rede, naar aanleiding van *Matth.* XXI: 13a. *Daar is geschreven: Mijn Huis zal een Huis des gebeds genaamd worden;* en wekte de Gemeente op, om van ons, onder het werkzaam en ijverig be-

bestuur van den Wel Edelen Opper-Kerkvoogd en zijne beide Medebestuurders, zoo zeer verfraaid Bedehuis, een dankbaar en getrouw gebruik te maken, en daarin opgebouwd te worden in kennis, geloof, liefde en hoop, ten einde altoos meer en meer volmaakt te worden en op te wassen in Hem, die ons gezegend Hoofd, en de opperste Herder is, namelijk CHRISTUS!

HARMELEN, 16 Dec. 1838. Heden hadden wij het genoegen het zilver, bij de bediening des H. Avondmaals alhier in gebruik, aangevuld te zien met een schotel en twee borden of presenteerblaadjes, allen eenvoudig, doch tevens smaakvol bewerkt, zijnde een geschenk van den Wel Ed. Geb. Heer Mr. A. VAN BEUSECHEM, en deszelfs Echtgenoote, Vrouwe C. A. M. VAN BEUSECHEM, Ambachtsheer en Vrouwe van *Harmelen*, die door deze aanzienlijke gifte, gevoegd bij zoo vele andere, als wij vroeger van hen ontvingen, bij vernieuwing bewijs hebben gegeven van hunne christelijke gezindheid en van hunne welwillendheid jegens deze Gemeente. Gaarne brengen wij hun *Ed.* daarvoor bij deze onzen opregten dank toe, met den wensch, dat het Gode behage, hun het voorregt te schenken van hunne pogingen ter bevordering van de stichting dezer Gemeente, ook door het opwekken eener hartelijke belangstelling in de voor zondaren zoo troostvolle verkondiging van den dood des Heeren, met den besten uitslag bekroond te zien!

LINSCHOTEN vakant. 21 Nov. 1838.
KOCKENGE. 21 Dec. 1838.

W IJ K.

VEENENDAAL, den 20sten Nov. 1838. Volgens goedgunstig besluit van Z. M. onzen geëerbiedigde Koning, van den 26 Maart 1838, N°. 54,

een tweede Predikant vergund zijnde aan de Hervormde Gemeente van *Veenendaal*, zoo heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening van het Departement voor de kerkelijke zaken, uit het volgend veertiental H. H. Kandidaten tot de H. Dienst, bij onderscheidene Kerkbesturen, welke hunne predikgaven hadden doen hooren, als:

H. KARFF, K. H. TER WINKEL, J. C. SMISSAERT, Z. M. VAN KUIK, C. J. KRAFFT, C. H. VAN DAM, P. H. J. ROOS SCHREGARDUS, J. RIJSDIJK TAKENS LAMBRECHTS, M. J. STRUICK, H. JANNINCK, C. W. H. MOLEMANS, H. W. C. ILCKEN, G. VAN DER FLIER, J. J. DU SART.

Dit zevental geformeerd:

C. W. H. MOLEMANS, H. W. C. ILCKEN, G. VAN DER FLIER, J. J. DU SART, C. J. KRAFFT, J. C. SMISSAERT, K. H. TER WINKEL.

En daaruit beroepen, den Wel Eerw. Heer C. W. H. MOLEMANS, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, onder inwachting van de noodige approbatiën, heeft aangenomen.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

BRITSUM, 23 Dec. 1838. Gaf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer S. S. TROMP, ons op den 16den dezer kennis van zijne beroeping naar *Zwartsluis*, heden mogten wij van zijn Eerw. vernemen, dat hij zich verpligt had gevonden voor dezelve te bedanken, terwijl hij zich van nieuws aan ons verbond, naar aanleiding van 1 *Cor.* III: 7.

OUDEGA, NYEGA EN OPENDE vakant. Zie Oct. 1838.

HAR-

HARLINGEN

PIETERSBIERUM, den 6 Jan. 1839. Heden had alhier de bevestiging en intrede plaats van den Wel Eerw. Heer J. BRUINING, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. Wegens de ongesteldheid van den eersten Consulent, den Wel Eerw. Heer P. J. KNOLL, Pred. te *Sixbierum*, geschiedde de bevestiging door den tweeden Consulent, den Wel Eerw. Heer P. CONRADI FLORISON, Pred. te *Oosterbierum*, predikende over 1 *Cor.* IV: 7. *Want wij hebben dezen schat in aarden vaten, opdat de uitnemendheid der kracht zij Godes en niet uit ons*. De inzegening, met oplegging der handen, geschiedde, behalve door den Bevestiger, ook door den Wel Eerw. Heer A. M. KNOTTNERUS, Pred. te *Midlum*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde, als opvolger zijns Vaders, zijn werk met eene Intree-Leerrede over 2 *Kron.* I: 8—10. *En Salomo zeide tot God: Gij hebt aan mijnen vader David groote weldadigheid gedaan, en gij hebt mij koning gemaakt in zijne plaats*, enz.

DONGJUM vakant. Zie Aug. 1838.

FRANEKER. Zie Dec. 1838.

SNEEK.

SNEEK, 16 Dec. 1838. Onze tweede Leeraar, Ds. D. A. DE GROOT, berigtte ons heden, dat hij vrijheid gevonden had voor de benoeming van Directeur van het Nederlandsch Zendelinghuis te *Rotterdam* te bedanken, en verbond zich op nieuw aan ons, predikende over 1 *Tim.* I: 12.

SNEEK staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

DOKKUM.

METSLAWIER, den 4 Jan. 1839. Heden is alhier door Hervormde Floreenpligtigen, met eene-

parigheid van stemmen, tot Pred. benoemd en daarop door den Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. Heer W. C. VAN DER ZWAAG, Pred. te *Zwaag-Westeinde*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

ZWAAG-WESTEINDE, den 6 Jan. 1839. Sinds eenige dagen wist men alhier dat Hervormde Floreenpligtigen van *Metslawier*, onzen Leeraar, Ds. W. C. VAN DER ZWAAG, tot Pred. dier Gemeente begeerden, en denzelven het aanbod der benoeming gedaan hadden. Deze tijding bragt hier algemeene verslagenheid te weeg, maar ook des te grootere vreugde het berigt, dat onze genoemde Leeraar voor dit allezins vereerend aanbod, beleefdelijk bedankt had. De Gemeente van *Metslawier* heeft zich echter hierdoor niet laten afschrikken, maar Ds. VAN DER ZWAAG werkelijk beroepen, en deze beroeping doen vergezeld gaan met zulken ernstigen aandrang, dat onze Leeraar zich verpligt gevonden heeft, dezelve in nadere overweging te nemen. Heden gaf zijn Eerw. ons hiervan kennis.

OUDWOUDE EN WESTERGEEST staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

O V E R - IJ S S E L.

Z W O L L E.

ZWOLLE: Zie Oct. 1838.

D E V E N T E R.

DIEPENVEEN, 6 Jan. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Kandidaat H. C. H. REIJERS, in de H. Dienst bevestigd, door zijnen Broeder, den Wel Eerw. Heer J. P. H. REIJERS, Pred. te *Kalkenswaard*, aan wien de Consulent, H. J. VAN

RIJN-

[illegible], Pred. te *[illegible]*, dit werk had afgestaan. De Bevestiger had tot tekst 2 *Tim.* II : 15. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren A. VERWEIJS en L. A. ANSPACH, Th. Dr., Predd. te *Deventer* en [illegible], Pred. te *H[illegible]*. De Bevestigde deed des namiddags zijne intrede, met eene Leerrede over 2 *Cor.* VI : 1.

WIERDEN vakant. Zie Sept. 1838.

ALMELO staat vakant te worden. Zie Oct. 1838.

WELZUM Zie Nov. 1838.

KAMPEN.

VOLLENHOVE, den 23 Dec. 1838. Heden is onze, van *Garderen*, beroepene Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer [illegible], in de Heilige Dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer [illegible], met 2 *Cor.* V : 19*b*. *God heeft het woord der verzoening in ons gelegd.* De bevestigde Leeraar heeft 's namiddags zijne intrede gedaan, met *Joh.* I : 43*a*. *En hij leide hem tot Jezus.*

GIETHOORN, 26 Dec. 1838. De dag van heden was voor onze Gemeente een ware feestdag. Wij hadden voor het eerst het voorregt, ons gezang te doen begeleiden door het Orgelspel. De Heer [illegible], Organist te *Vollenhove*, deed zijne talenten op dat speeltuig hooren; en onze Leeraar, A. L. [illegible], droeg hetzelve niet slechts in den gebede op aan den Allerhoogste, maar wekte ons op tot Godsdienstige blijdschap en dankbaarheid. Hij ontleende zijne rede uit 2 *Kron.* XXIX : 28*a*: *De gansche Gemeente nu boog zich neder, als men het gezang zong en met trompetten trompettede;* en toonde, naar aanleiding daarvan, aan, dat wij niet alleen reden hadden om ons te verheugen over het bezit des Orgels, maar evenzeer over de wijs, waarop

wij het ons hadden aangeschaft; dewijl het werd aangekocht, uit liefdegiften vrijwillig bijeengebragt, waartoe *ieder* der Gemeenteleden gaarne had bijgedragen.

Eene groote schare ook van elders zamengevloeid, verhoogde de plegtigheid van dat feest, hetwelk langen tijd in ieders geheugen zal bewaard blijven.

ZWARTSLUIS vakant. Zie Nov. 1838.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

Aan den Wel Eerw. Heer H. K. ROESSINGH, bevestigd Predikant te *Haren*, is Akte van Lidmaatschap van deze Klassis afgegeven.

GRONINGEN. Bij Ministerieële Dispositie van den 10 Dec. l. l. N°. 9, heeft de, van *Zuidwolde*, in *Drenthe*, naar deze Gemeente beroepen Leeraar, L. SCHUKKING, op zijn verzoek vrijheid bekomen, om zijne overkomst tot het voorjaar uit te stellen.

GROOTEGAST EN DOEZUM. Zie Dec. 1838.

WINSCHOTEN.

BOERTANGE, den 25 Nov. 1838. Heden voormiddag maakte onze Leeraar, bij de Godsdienstoefening, ons het afsterven bekend van een onzer voormalige Leeraars, Ds. DINCKGREVE, Pred. te *Sleen*, in de Provincie *Drenthe*, die hier gedurende 11 jaren, van het jaar 1814—1825 het Evangelie verkondigde en aldaar den 3 Nov. schielijk en onverwacht overleden was, in den ouderdom van 53 jaren en 3 maanden. Met deelneming en aandoening werd zijn dood vernomen, en werden wij, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7, opgewekt, om dezen onzen voorganger, die ons het

woord

woord van God met alle getrouwheid verkondigd had, in gezegend aandenken te houden en ons het woord geduriglijk voor oogen te stellen en onzen wandel volgens hetzelve in te rigten, opdat wij ons zoo voor den dood, die ook ons schielijk kan en eens zeker zal treffen, mogten voorbereiden.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

APPINGADAM.

LEERMENS vakant. Zie Aug. 1838.

OOSTERWYTWERD en KENUM vakant. Zie Sept. 1838.

MIDDELSTUM.

WINSUM en BELLINGEWEER vakant. Zie Mei 1837.

NOORD-BRABAND.

BREDA.

ZEVENBERGEN, den 4 Dec. 1838. Heden *trof deze* Gemeente onverwacht een zeer zwaar verlies, daar zij zich haren Herder en Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer R. VAN DEN BROEK, die gedurende den dag nog in haar midden verkeerd had, aan den avond, ten gevolge eener beroerte, door den dood ontnomen zag. Hij had den ouderdom van 69 jaar bereikt. Drie jaren had hij te *Ginneken*, zes te *Prinsenhage*, en zestien te *Bezoijen*, het Evangelie getrouw verkondigd; en sedert het jaar 1818 waren wij getuigen, hoe hij alle krachten en vermogens inspande, om een gezuiverd Christendom, in leer en wandel blijkbaar, onder ons uit te breiden. Eene grondige en oordeelkundige kennis der waarheden van

den Godsdienst, en tevens opregtheid, rondborstigheid en minzaamheid van karakter, verwierven hem de achting en liefde van elken weldenkenden; en lang zal dus zijn naam bij zeer velen in gezegend aandenken blijven. Ook het Klassikaal Bestuur van *Breda*, waarvan hij Assessor was, verliest in hem een ervaren en achtingwaardig Medelid, die ook in deze betrekking verscheidene jaren nuttig was.

Den eerst volgenden Zondag trad de Consulent, de Wel Eerw. Heer J. A. N. [illegible], Pred. te *Stand daar Buiten*, voor ons op, en sprak, naar aanleiding van *Ps.* CXLIV: 4, over het kortstondige van het menschelijke leven; waarna wij werden opgewekt, om de lessen en vermaningen, ons zoo langen tijd door onzen, zoo wij vertrouwen, zalig afgestorven Leeraar en Vriend gegeven, op te volgen, opdat wij ook eenmaal, door het geloof aan JEZUS CHRISTUS, deelgenooten mogen worden van die zaligheid, welke voor Gods opregte vereerders weggelegd is.

De goede God zorge voor de achtergeblevene Weduwe, en vertrooste haar en hare kinderen door de hoop des toekomenden levens, en der hereeniging in hetzelve met den genen, die hun in het tegenwoordige dierbaar geweest is!

GEERTRUIDENBERG, den 16 Dec. 1838. In den laatst verloopen tijd zijn hier, na het ontvangen van Godsdienstig onderwijs, een groot aantal Militairen van verschillende wapenen, tot Lidmaten aangenomen. Heden hadden wij wederom het genoegen van 45 manschappen der 8ste Afdeeling Infanterie openlijk als Leden van het Hervormd Kerkgenootschap bevestigd te zien, terwijl deze plegtigheid nog verhoogd werd door het bedienen des H. Doops aan drie hunner, aan welke dit in hun-

heane kindschheid niet verrigt was. Wij berigten dit alleen, om te doen opmerken, dat de Godsdienstige zin, die sedert eenige jaren bij Nederlands krijgsmagt bespeurd werd, nog niet verminderd is.

HEUSDEN.

BEZOIJEN, 28 Oct. 1838. Onze Leeraar, J. BOLDERMAN, herdacht heden met 1 *Tim.* I: 12, de hulp en zegen aan hem verleend, gedurende veertig jaren, als Evangeliedienaar in onderscheidene Gemeenten.

God sterke zijn Wel Eerw. verder, om met woord en wandel te stichten, en werkzaam te zijn aan de uitbreiding van het rijk van waarheid en deugd in ons midden.

BEZOIJEN, 9 Dec. 1838. Heden vernamen wij niet zonder hartelijke deelneming, het afsterven van een onzer voormalige Leeraren, wijlen ARNOLDUS VAN DEN BROEK, met getrouwen ijver werkzaam in deze Gemeente, sedert 1802 tot 1818. Met eene leerrede over *Openb.* XIV: 13, werden wij opgewekt, om ons voor het sterven voor te bereiden. De Weduwe en verdere betrekkingen van den ontslapene, ondervinden den rijksten troost, welken het Evangelie zoo overvloedig oplevert!

BRUNEN EN NIEUWKUIK, den 6 Jan. 1839. De Wel Eerw. Heer A. H. AKKERSLOOT, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, het beroep op hem uitgebragt, aangenomen en de vereischte approbatiën daarvan verkregen hebbende, is heden onder ons in de H. Bediening ingezegend, door zijnen Zwager, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer VAN HARENCARSPEL, Pred. te *Wageningen*, bij vrijwilligen afstand van den Consulent, Ds. L. VERMAAS, Pred. te *Baardwijk*, met

met eene Leerrede over *Joh.* III : 31 *l. g. Die uit den hemel komt is boven allen.* De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren GERRITSEN en VAN SETTEN, Predd. te *Vlijmen* en te *Doeveren* en *Genderen.* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over 2 *Cor.* I : 24*b.* *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.* Het plegtig werk van dezen dag is stichtelijk en tot algemeen genoegen verrigt.

EINDHOVEN.

ASTEN, 14 Oct. 1838. Heden had deze Gemeente het voorregt, hare openstaande Leeraarsplaats vervuld te zien. Ds. H. BOOT, Kandidaat tot de H. Dienst, werd als Predikant alhier bevestigd, door zijn Eerw. Broeder, L. BOOT, Pred. te *Randwijk*, aan wien de Consulent, J. H. S. VAN LANSWEERDE SCHULLER, Pred. te *Someren*, zulks bereidwillig had afgestaan. De Bevestiger predikte over 1 *Tim.* IV: 16. De Bevestigde deed zijne intrede, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9*a*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: VAN DIEVEREN, ENDTZ, VAN HOUTEN, NIEMEIJER, REIJERS en VALKENBURG. respective Predd. te *Kedierem*, *Helmond*, *Bergeik*, *Meerdijk*, *Valkenswaard* en *Deurne*.

St. OEDENRODE, 28 Dec. 1838. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. H. HOOGEVEEN, op zijn verzoek Emeritus verklaard zijnde, *salvo honore et stipendio*, werd heden in eene Kerkenraads-Vergadering, en in tegenwoordigheid van den Consulent, den Wel Eerw. Heer H. POTHOLT VAN DORP, Pred. te *Veghel*, c. a., door den Gecommitteerde

van

van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. Heer J. P. MEIJERS, Pred. te *Valkenswaard*, van zijne betrekking op deze Gemeente en op de Klassis van *Eindhoven* eervol ontslagen.

Daar echter reeds een genoegzaam aantal Kandidaten alhier hunne gaven hadden laten hooren en handopening verkregen is, zoo zal de Kerkenraad eerstdaags overgaan tot het beroepen van eenen anderen Leeraar.

DRENTHE.

ASSEN.

GASSELTER-NIEUWVEEN, den 28 Dec. 1838. Ter vervulling der vakature van de Predikantsplaats alhier, veroorzaakt door het vertrek van Ds. H. E. HOESSINGH, naar *Haren*, is op heden, door den Kerkeraad, het volgend twaalftal van Predikanten en Kandidaten gemaakt:

DD. E. J. BORGESIUS, Pred. te *Rolde*. H. A. BENTHEM SIJPKENS, Pred. te *Lutjegast*. J. E. FRIESEN, laatst Pred. te *Franeker*, thans buiten vaste bediening. B. BRAAMS, Pred. te *Nieuwe-Schans*. H. H. MULDER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel* en Hulpprediker te *Rolde*. R. WERNDLY, J. CORSTIUS, P. B. MULDER, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*. S. COOLHAAS VAN DER WOUDE, T. SWAAGMAN, A. A. TER HOVEN, A. HAACK MEIJER, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*.

En is daaruit terstond beroepen, Ds. J. E. FRIESEN, laatst Pred. te *Franeker*, thans buiten vaste bediening.

MEP-

MEPPEL.

ZUIDWOLDE staat vakant te worden. Zie Oct. 1838.

HOOGEVEEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

KOEVERDEN.

SCHOONBEEK vakant. Zie Oct. 1838.

SLEEN vakant. Zie Dec. 1838.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG. Vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP, 30 Dec. 1838. Heden gaf onze Leeraar ons berigt, van het overlijden van onzen voormaligen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. NORMER, die van het jaar 1792 tot 1808 het Evangelie onder ons verkondigd had.

LEIDEN, 6 Jan. 1839. Den 27sten Dec. overleed te *Alphen*, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. NORMER, rustend Leeraar der Remonstrantsch-Gereformeerde Gemeente van *Leiden* en *Noordwijk*. Gedurende drie en dertig jaren mogt hij in die Gemeenten het Evangelie verkondigen. Een noodlottige val op den 29 Nov. 1836, stelde hem buiten staat tot het waarnemen van zijn gewigtig ambt. Nog altijd hoopte hij zijn werk eenmaal te kunnen hervatten, dan, hij mogt de vervulling van dien wensch niet zien. Op zijn daartoe gedaan verzoek Emeritus verklaard zijnde, vertrok hij in Ju-

Julij ll. met der woon naar Alphen. Slechts kort had hij genot van de verkregene rust. De aanhoudende ongesteldheid, die zijne krachten ondermijnde, maakte in den ouderdom van 60 jaren, een einde aan zijn werkzaam leven. Onze tegenwoordige Leeraar, Ds. O. W. VAN DER VOS, door ongesteldheid in zijn dienstwerk verhinderd, kon ons het berigt van 's mans overlijden niet van den kansel mededeelen.

WADDINGSVEEN, 13 Jan. 1839. De Wel Eerw. Heer G. BERNDT MARX, Pred. te Gouda, die de dienst in de vakante Gemeente alhier waarneemt, gaf ons heden kennis (in zijne voorafspraak, naar aanleiding van *Jes.* LXIV: 6. *Wij allen vallen af als een blad*) van het overlijden van den Wel Eerw. Heer P. LORIÉ, Med. Doct. en rustend Leeraar der Gemeente te *Frederikstad aan de Eider*. Vroeger verkondigde hij ook hier gedurende verscheiden jaren het Evangelie, bragt den laatsten tijd zijns levens in deze Gemeente door, en ontsliep heden, in den vroegen morgen, in den ouderdom van 84 jaren.

WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT }
HAARLEM Zie Aug. 1838.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK,

's GRAVENHAGE vakant. Zie Oct. 1838.
HAARLEM. Zie Dec. 1838.

BUI-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WEENER vakant. Zie Maart 1837.
LOPPERSUM vakant. Zie Sept. 1838.
MIDLUM. Zie Sept. 1838.
RIJSUM vakant. Zie Oct. 1838.
OLDERSUMMERGAST Zie Oct. 1838.
WOLTHUIZEN. Zie Dec. 1838.

KREITS SYNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.
GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

De dichtregelen: *ter gedachtenis van Neêrlands beroemden Zeeschilder* SCHOTEL, zijn ons voorgekomen te flaauw te zijn en te weinig uit te drukken.

De liefde is eene zoetvloeijende berijming van 1 *Cor.* XIII en niets meer.

Bij het afsterven van Ds. VAN SITTERT is hartelijk, maar verheft zich niet boven het gewone, en daalt, vooral in de laatste coupletten, te veel naar *beneden.*

De *Aanspraak bij het het graf van* enz., heeft niets, dat te laken is, maar ook niets, dat haar voor het publiek belangrijk doet zijn.

Aan mijne landgenooten en vrienden is welgemeend, maar dit is niet genoeg ter plaatsing.

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

G. H. Brand.
C. A. Moot.
P. N. Ham.
J. Rijsdijk Takens Lambrechts.
J. Troste.
A. van Zuuk Wagenaar.
J. A. Timmerman.
J. A. Six Dijkstra.
D. Scheltema.
J. J. Sprenger van Eyk.
B. W. J. Kronenberg.
J. C. Römer.
B. A. Plemper van Balen.
A. Dekker.
J. A. van Kricken.
J. A. Diehl.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
P. Wijnaouw.
A. W. Vermeij, Hulpprediker te *Amsterdam*.
D. C. van Leeuwen Boomkamp.
A. C. Hanegraaf.
A. J. C. van Blokhuizen.
C. Langeweg.
U. Loots, J. Z.
H. Hishink.
C. Clant, Jhz.
A. ten Bosch, Czn.
W. C. Knottenbelt.
D. Bijdendijk.
N. T. van Meurs.

C. J. Krafft.
A. M. Oliphant.
B. Elfarink.
A. H. Blom.
K. S. Adama van Scheltema.
J. L. J. Hallo.
P. Haesebroek.

NOORD-HOLLAND.

J. H. Chrisstoffels.
D. Uittenbogaart.
A. R. Hoetink.
A. Piper.
J. J. du Sart.
J. C. Smissaert.
V. J. Berkhout.
H. Haesebroeck.
M. Hoogvliet.
A. J. Clinge Liebert.
N. Janniak.
H. Marnstra.
D. G. van der Horst, Th. Dr.
G. Drost.
B. Gewin.
H. S. J. van Rijsoort.
J. P. van der Meer de Wijs, Th. Dr.
P. A. van der Laan.
G. H. Dwars.

ZEELAND.

H. W. C. Ilcken.
G. J. Brandt Wijsmuller, Adjunct-Prediker te *Amersfoort.*
B. Haagedoorn.
A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.
C. E. Stollé, Adjunct te *Maastricht.*
A. Meursinge.

D.

D. van den Berg.
E. C. Groeneveld.
J. Baddingh.
H. Z. A. Gutteling.
L. van der Plas.
P. H. Pottum.
G. H. Wolvekamp.
A. C. Bredius.
P. E. van Driest.
J. B. Nijhoff.
A. M. Berkhout.
N. Beets.
C. van Heusden.
A Niermeijer.
S. W. la Lau.
T. H. van den Honert, Th. Dr.

U T R E C H T.

J. J. Lepping.
H. D. Bonebakker.
A. C. Stucki.
J. Post, Gz.
A. van den Ham van Heijst.
Z. M. van Kuijk.
A. G. van Moock.
J. van Kesteren.
T. H. Hoola van Nooten, Hulpprediker te *Amsterdam*.
J. Boele.
F. van der Vliet.
C. H. van Dam.
A. de Hoog.
N. A. Kuiperi.
T. Buningh de Vries.
W. H. Houël.
A. Pitlo.
D. Slothouwer.
A. W. Kamp.

R. A. Soetbrood Piccardt.
H. Ruijs.
S. Zandestra.
S. A. J. de Ruever Groneman, Th. Dr.
H. H. M. Horst.
P. N. van der Stok.
D. C. Pleijte.
H. van Strien C. Z.

VRIESLAND.

H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Rector te *Zevenaar*.
J. Kremer.
S. G. H. Hulsken.
J. ter Horst.
R. Beekhuis.
P. Post.
J. Niemeijer.
H. M. Metelerkamp Cappenberg.
G. de Bruin.
A. R. Holwerda.
P. A. Koppius, Phil. Th. Mag. Litt. Hum. Doct.
M. van Staveren.
R. Ens.
P. H. B. Romer.
J. C. Fischer.
J. Koning.
H. Cannegieter.
J. J. E. Wilmers.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
B. Terwogt, Hulpprediker te *Dordrecht*.
J. Scheuer.
C. Moot.
H. N. Mulder, tijdelijk Hulpprediker te *Rolde*.
B. van der Voort, tijdelijk Hulpprediker te *Norch*.

D.

D. M. Paré.
C. Ribbius.
P. Adama, Abrz.
J. Buijs.
R. Jentink.
J. A. Barbas.
J. E. G. Landré.
A. L. van Woerden.
J. J. Schener.
J. C. van der Veur.
J. D. Maaldrink.
D. Pz. Knuttel.
P. H. J. Roos Schregardus.
J. H. Wentink.
L. J. van der Veen.
L. J. W. ten Bokkel.
V. M. D. Rombach.
N. Naeff.
M. D. de Bruyn.
G. van der Flier.
H. J. Zilvergieter Hoogstad.
P. de Grient Dreux.
H. Indewey Dirksz.
J. F. L. Abresch.
J. A. ten Bokkel Huinink.
J. Douwes.
H. Schogt.
J. C. Verloren.

GRONINGEN.

R. W. H. Dannenbargh.
F. J. Stroman de Grave.
G. Helwerda.
B. F. Janssonius.
E. H. Groenman.
A. J. Lieuwens.
Th. C. Cock Beilanus van Assen.

H. Beekhuis.
J. Corstius.
M. Werndly.
H. Dijkema.
S. Kruisinga.
P. P. Mulder.
G. Kim.
W. A. Becking.
J. Doorenbos.
H. Braak, Jr.
A. A. van Riesen Scholtens.
C. J. Abresch.
E. van der Pers.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. J. Boele.
P. C. Froon.
J. H. Coenraadts.
J. B. Hoon.
J. Snoek.
E. C. van der Zaag.
W. G. Brill, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Lector in de Hoogd. taal aan de Hooge School te *Leiden*.
M. J. Struick.
D. C. Thomkins.
G. S. Wijnmalen.
F. H. Fynje
R. R. Hirschig.
W. A. Hirschig.
E. Enklaar.
J. Wassenaar.
G. C. Prillevitz.
J. J. van Sittert.
F. U. van Hengel.
W. L. F. Moltzer.

O.

O. Schultz.
K. H. ter Winkel.
H. van Dorsser.
W. Pollen.
J. W. Lem.
H. J. Fijnebuik.

DRENTHE.

G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.
J. de Vries.
C. Meijer.
A. *Leemhuis*, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
P. Buisman, D. fil. H. K. fr.
T. Römeling.
F. H. Muller.
C. H. Sijtsma, tijdelijk Hulpprediker te *Noordwolde*.
B. J. Cramer van Baumgarten, G. J. F. fil.
J. Kemten.
S. Coolhaas van der Woude.
A. J. Schey, Petr. fil. P. G. Fr.
E. P. Alderhoff, J. Fr.
G. Heeres.
T. Swaagman.
H. van Gendler.
A. A. ten Oever.
A. Brouwer.
C. Tjassens Keiser.
P. Eppes Toukes.
J. van der Werff, L. fil. H. fr.
A. Haagh Meijer, Joh. fil.
Æ. W. Begemann, S. H. A. fil.
J. F. Koenitz.
H. Bennink Janssonius.
J. G. Borgesius Hemmes, J. H. fil.
J. A. Vietor.

T. W. van Sonsbeeck.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

A. J. Verweijde.
N. J. Franchimont.
J. A. Hoorn.
P. H. E. Schuuder.
J. A. Stoop.
F. C. van der Meer van Kuffeler.
M. Spruit.
J. H. Gerlach, Abr. fil.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die, in het laatste vierde deel van het Jaar 1838, *tot Predikanten beroepen zijn.*

G. B. ERDBRINK, te *Welsum.*
W. VAN BEUNINGEN, te *Rossum.*
J. APPEL, te *Kockenge en de Haar.*
J. WAS, te *Waterland-Kerkje.*
H. HUISINGA, te *Grootegast en Doezum.*
A. A. H. EX ALTO D'ALMARAS, te *Burgharen*, c. a.
C. W. H. MOLEMANS, te *Veenendaal.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk.

A. G. A. Gebing.
C. M. Moes.
W. D. Statius Muller.
J. C. Inckel.
D. C. Rademaker.
T. Jutting.

J.

J. H. M. Zimmerman.
A. H. Broens.
W. F. Barbiers.
A. J. K. Meijer.
J. Wilms.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelische Luthersche Kerk.

H. Joosten.
P. J. Helwig.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke Klasse hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

OOST-VRIESLAND.

G. O. Dreesman.
H. R. Coster,
P. Buisman,
.. Pleines.
F. H. Muller.
J. Hemkes.
A. W. Driemeijer.
G. J. Wiarda.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsch) bij de Hervormde Kerk, die in het laatste vierde deel des Jaars 1838 *tot Predikanten beroepen zijn.*

H. E. GRAVEMEIJER, te *Oldersummergast.*
H. J. BRABANDER, te *Ohne*, (Adj. Pred.)

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.
G. W. Drees.

NB. *Zoo er, in deze Naamlijst der DD. Kandidaten, iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de Uitgevers dezes.*

BERIGTEN.

De Ondergeteekende, Scriba van het Klassikaal Bestuur en Predikant te *Tiel*, in plaats van den overledenen, Emeritus Predikant van *Echteld*, Ds. F. H. REPELIUS, tot Quaestor der Weduwenbeurs dier Klasse aangesteld zijnde, geeft berigt hiervan aan al de daarbij belanghebbende *contribuerende* of *trekkende leden* derzelve, met verzoek aan eerstgemelden, om hem jaarlijks *vrachtvrij*, op den bij de wet bepaalden tijd (zijnde voor of op Paschen), hunne contributiën te bezorgen, en zich aldus vrij te waren voor boeten, of nog erger gevolg bij het meer dan één jaar uitstellen dier betaling: en met verwittiging aan de trekkende Weduwen, dat zij jaarlijks op of na den verschijndag harer tractementen, dezelve bij hem bekomen kunnen, mits *vrachtvrij* overleggende eene door haar geteekende kwitantie, en eene voldoende verklaring van den Kerkeraad harer woonplaats, dat zij in leven en niet hertrouwd zijn.

Tiel, PH. SPECHT GRIJP.
4 Jan. 1839.

De Ondergeteekende, Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Leiden*, noodigt Kerkeraden en Kerk-

Kerkvoogden onder voornoemde Klasse uit, om de Klassikale Quota over 1838, vóór of op 1 Maart 1839 *vrachtvrij* aan hem te doen bezorgen.

W. H. KOOIJ.

De Gemeenten der Hervormden, onder het Klassikaal Ressort van *Alkmaar*, worden verzocht de Klassikale Quota, en de gecollecteerde gelden voor de Noodlijdende Kerken en Personen, vóór of uiterlijk op den 15den der maand Maart, aan den Ondergeteekenden *vrachtvrij* te bezorgen.

Alkmaar, den 12 Jan. 1839.

J. BOLDINGH, Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Edam*, verzoekt bij deze aan alle Kerkeraden en Kerkvoogden der Hervormde Gemeenten onder deze Klassis, hunne Klassikale Quoten, volgens het Reglement op de Klassikale kosten Art. 9, vóór den 31sten Maart aanstaande, en de bij hen *ingezamelde gelden voor Noodlijdende Kerken en Personen*, overeenkomstig de Synodale aanschrijving van den 18den Julij 1825, vóór of uiterlijk op den 15den Mei aanstaanden, hem *vrachtvrij* toe te zenden.

Edam, 12 Jan. 1839.

De Scriba en Quaestor voorn. A. BIRKH.

Een Kandidaat tot de H. Dienst biedt zich aan, om voor een bejaard of zwak Predikant, op zeer aannemelijke voorwaarden, geheel of gedeeltelijk, het Herder en Leeraarswerk waar te nemen. Die hierop mogt reflecteren, gelieve zich *franco*, onder Lett. M., te adresseren bij den Wel Eerw. Heer PR. SPECHT GRIJP, Predikant te *Tiel*.

LE.

LEVENSBERIGT.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM. ALEXANDER MAC-INTOSH, geboren te *Auldearn* in 1783, en den 15 Sept. 1838, overleden te *Amsterdam*, stamde af van een dier geslachten, die sedert onheugelijke tijden in het bezit geweest zijn van een der bekoorlijke gedeelten der *Hooglanden* van *Schotland*.

Nadat hij door eene Godsdienstige en onbekrompene opvoeding duurzame gronden in het vaderlijk huis gelegd had, is hij nog zeer jong naar de grijze en welbezette Hooge School van *Aberdeen* gegaan, waar hij onder de leiding van den achtingwaardigen RODERICK MAC LEOD, Theol. Doct., het bekende hoofd van *Kings College*, in 4 jaren tijds zijne studiën in *Philologie* en *Philosophie* ten einde bragt, met dat gevolg, dat Prof. MAC LEOD, hem, bij het einde zijner studiejaren, tot medehelper in zijne ambtsbetrekking aanstelde, gelijk hij ook den graad van *Artis Magister* ontving. Hij legde zich gedurende de vier volgende toe op de beoefening der Godgeleerde Wetenschappen, en werd tot het Leeraarsambt, door de Klassis van *Dornoch*, in *Sutherland*, in 1805 bevestigd.

Zijne Leermeesters in de Godgeleerdheid waren GILBERT GERARD, Theol. Doct., Prof. bij het *Kings College* en W. L. BROWN, Theol. Doct. Principalis et Theol. Prof. van het *Mareschal College* te *Aberdeen*, die beide vroeger het Evangelie in dit Land hadden verkondigd, de een gedurende 9 jaren te *Amsterdam*, de andere vele jaren te *Utrecht*, als Predikant en Hoogleeraar aan de Hooge School.

On-

Onder deze uitstekende Leeraars leide hij den grond tot zijne diepe kennis van de Heilige Schrift en tot de beste wijze om het geloof te verkondigen, terwijl men het ongetwijfeld, onder Gods wijs bestier, mag toeschrijven aan het gunstig berigt, dat men hem omtrent *Holland* mededeelde, dat dit land tot de kring zijner werkzaamheden bestemd werd.

Dadelijk na zijne bevestiging tot de Evangeliebediening, nam hij te *Rotterdam* tijdelijk de dienst voor eenen van de Schotsche Predikanten aldaar waar, en nadat hij voor een beroep van de Eng. Gereformeerde Gemeente te *Middelburg* bedankt had, werd hij tot een van de vaste Predikanten van de Schotsche Kerk te *Rotterdam* benoemd, waar hij de dienst tot 1807 waarnam, toen hij het Leeraarsambt in de Engelsche Gereformeerde Gemeente te *Amsterdam* aanvaardde, onder welke hij bijna 31 jaren met Gods zegen het Woord verkondigd heeft.

De politieke beroerten, die de aanvaarding van zijne betrekking te *Amsterdam* dadelijk vooraf gingen en volgden, bragten wel zijne eigene omstandigheden en den toestand zijner Gemeente in het naauw, maar gaven tevens gelegenheid, om de kracht van geest, in het ware karakter van eenen Christen-Leeraar, zoo als MAC-INTOSH dat bezat, aan den dag te brengen, zoodat juist in een tijdperk zoo ongunstig voor de belangen van de Christelijke Kerk en gevaarlijk voor de veiligheid van Engelsche onderdanen, hier te lande gevestigd, hij onbevlekt, zijn Godsdienstig en politiek karakter bewaarde, hetgeen niet alleen de handhaving, maar zelfs ook de uitbreiding zijner Gemeente ten gevolge had.

Gedurende dien tijd ontving hij van de leidslieden zijner jeugd, het grootste bewijs van achting

en goedkeuring op zijne Evangeliebediening, daar zij hem, op den 15den Febr. 1814, geheel uit eigene beweging tot *Theologiae Doctor* aan hunne Hooge School benoemden, terwijl de Gravin van *Sutherland*, aan welke hij door huisselijk verkeer, gedurende zijne studiejaren, de grootste verpligting had, en aan wier familie en stam hij uit erkentenis verscheidene zijner eerste proeven van Leerredenen in het Engelsch, en in de oude *Celtische* taal, heeft opgedragen, hem meer dan één voordeelig aanbod in het kerkelijke deed. Maar de gehechtheid aan de kudde zijns Meesters in een vreemd land, versterkt door de moeite, die met de leiding van dezelve in zulke stormachtige tijden vergezeld ging; was zoo sterk, dat zelfs de aanval op zijne vaderlandsliefde dezelve niet konde aan het wankelen brengen, terwijl zich hier nog bijvoegde zijne huwelijksvereeniging met eene van de Leden zijner Gemeente, eene vrouw, geacht zoowél door haar Godsdienstig, als door háár edel karakter.

Toen het Koningrijk der *Nederlanden* deszelfs onafhankelijkheid had terug gekregen, en de kerkelijke organisatie tot stand kwam, werd hij door Z. M. den Koning benoemd tot Lid van het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, waardoor hij oogenblikkelijk niet weinig de algemeene Godsdienstige belangens van *Nederland* voorstond. Reeds vroeger, in 1814, had hij in het Consistorie van zijne Gemeente, een Engelsch Bijbelgenootschap opgerigt, dat zich dadelijk in betrekking stelde met het Engelsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap te *Londen*, met het bijzonder inzigt, om een dergelijk Bijbelgenootschap hier te lande op te rigten, dat ook weldra tot stand kwam, en waaraan zich het door hem opgerigt Engelsch genootschap aansloot,

sloot, onder beding, dat de Engelsche Gereformeerde Gemeente, ten gevolge van overgeleverde archieven en overgestorte gelden, ten allen tijde in het vervolg het voorregt zoude hebben, om hunne Armen van Bijbels uit het algemeen Depôt te voorzien.

Later heeft hij een plan tot stand gebragt, om Joodsche kinderen onderwijs te geven, door hen in de gelegenheid te stellen, om het Oude Testament in het Hebreeuwsch en Hollandsch te lezen.

In hetzelfde jaar 1821, waarin de Joodsche scholen waren opgerigt, heeft hij een' bundel *lofzangen en geestelijke liederen* te zamen gebragt, verbeterd en bij *de Psalmen* van DAVID gevoegd, die hij, met de muzijk geheel voluit er bij gedrukt, op eigene kosten heeft uitgegeven en als eene vrije gift aan het Weeshuis der Gemeente ter verkoop heeft geschonken. — Sedert dien tijd zijn deze liederen in de Gemeente bij feestelijke en andere gelegenheden gebruikt, als eene der middelen *tot lof Gods en des Lams.*

Nog zeer kort voor zijnen dood rigtte hij, met opoffering van aanzienlijken kosten, eene Consistoriale boekerij op, die niet weinige van de beste en uitgelezenste voortbrengsels der nieuwste gewijde letterkunde in zich bevat.

Doch dit zijn slechts enkele en flaauwe trekken van hetgeen hij was voor de Amsterdamsche Gemeente, ten opzigte van het algemeen beheer der zaken en der geestelijke belangen, maar ook leeft hij in de harten derzelve, zoowel door de herinnering aan zijne welsprekende kanselredenen, als door de menigvuldige vertroostende woorden tot menigeen in het bijzonder gesproken, waarbij door hem zoo eenvoudig, duidelijk, openhartig en krachtig, de gezegende verlossing van zondaren door het

ver-

verzoenende bloed van den Goddelijke *Heer onzer Geregtigheid* werd voorgedragen.

Natuurlijke zedigheid, was de grondtrek van zijn karakter, zoowel in zijne maatschappelijke betrekking, als in zijn huisselijk leven.

Zijn ootmoedig geloof in JEZUS openbaarde zich in liefde, in de neiging tot vrede en eensgezindheid, en in ware edele christelijke weldadigheid.

Weemoedig staart de Gemeente hem na, doch rekent het zich tot een voorregt te zijn, dat zij op hem als een voorbeeld ter navolging voor haar zelve zien en hare kinderen kan wijzen.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, worden uitgegeven, de volgende belangrijke werken; zoo bij de behandeling der Lijdensgeschiedenis; als ter beoefening van de *Huisselijken Godsdienst*.

I. *Lijdensgeschiedenis van* Jezus, in 40 Leerredenen, waarvan 5 overdenkingen over deszelfs gewigt, door voorname Godgeleerde; met volledige aanmerkingen van C. H. G. Bosch en anderen beroemde Schriftverklaarders, 3 deelen, gr. 8vo., *voor de verminderde prijs van* ƒ 6,50.

II. J. Bartels, *Karakters der voornaamste Personen uit de Lijdensgeschiedenis.* ƒ 2,80.

III. ——— *Gedenkwaardigheden uit het Leven van* Jezus. ƒ 2,50.

IV. J. J. Hess, *Geschiedenis en Schriften der Apostelen*, naar de laatste, veel vermeerderde druk, met bijvoeging van verscheiden aanteekeningen uit lateren, en vooral *Nederlandsche Godgeleerde*, 5 deelen. ƒ 18,70.

V. J. T. Voigtlander, *Gods rijk op aarde, naar de inhoud des Bijbels, van het begin der wereld tot de vestiging en uitbreiding van het Christendom*, 2 deelen. ƒ 4,50.

VI. G. Gessner, *de Avondklok, of Opwekking tot Geloof en Gelukzaligheid*, 2 deelen. ƒ 6,00.

NB. *Allen uit het Hoogduitsch vertaald, door* H. Bietveld, in leven Predikant te *Amsterdam*.

VII. J. L. Ewald, *Overdenking over het Lijden, Dood en Opstanding van* Jezus, uit het Hoogd., met aanmerkingen van J. L. Woltersbeek, Pred. te *Amsterdam*, versierd met een *Christusbeeld*. ƒ 2,90.

VIII. *Uren aan de Godsdienst gewijd*, 14 deelen, met een volledig *Register*, uit het Hoogd., door J. H. L. Roll, Predikant te *Amsterdam.* ƒ 45,00.

IX. J. M. Sailer, *Gebeden en Overdenkingen bij de Feestvieringen der Christenen*, 2 deelen. ƒ 2,75.

X. C. Schmidt, *Bijbel voor Kinderen*, 5 deelen. ƒ 7,50.

XI. Een stel Platen tot dito. ƒ 1,80.

XII. E. Bennewis, *Het leven van Jezus en de Apostelen*, voor kinderen, met eene voorrede van Prof. J. Heringa Ez., 2 deelen, 3de druk. ƒ 3,00.

Bij G. J. A. Beijerinck, Boekhandelaar te *Amsterdam*, is uitgegeven en tevens bij de voornaamste Boekhandelaren in het Rijk te bekomen:

Bijbelsche Landschappen, naar afbeeldingen, op de plaats zelve vervaardigd, met bijgevoegde tafereelen, door Ab. des Amorie van der Hoeven, 1e—14e aflevering, elk met 4 Staalplaten, à *f* 1,60.

Men leze over dit werk de Recensie in het Tijdschrift *Waarheid en Liefde*, (1838, 3e stuk) waarin het navolgende voorkomt:

» Met het hoogste genoegen outvingen wij de *Bijbelsche Landschappen*, enz., niet alleen om het genot der kunst, maar ook in het belang der heilige waarheid. Is de bijval, die dit werk reeds bij onze Landgenooten vindt, voor een gedeelte toe te schrijven aan de gelukkige keuze van vele landschappen, die, behalve dat zij door de heilige geschiedenis eerwaardig zijn, ook op zich zelve schoon en aanlokkelijk verdienen genaamd te worden, en aan de niet minder gelukkige uitvoering der platen zelve, dien bijval verdient hetzelve ook evenzeer van de zijde van het Godsdienstige. De aanblik der plaatsen, waarin de grijze oudheid, of in den heiligen tijd van Jezus omwandeling op aarde, de belangrijkste zaken gebeurd zijn, brengt ons die gebeurtenissen zelve van naderbij, en de Heer van der Hoeven verstaat de kunst, om er ons als eensklaps aanschouwers van te maken, en niet zelden vinden wij, aan zijne hand rondgeleid, in de nog heden bewaarde overleveringen en vooral in den nog tegenwoordigen toestand dier landschappen zelve, eene aanschouwelijke bevestiging van de waarheid der Bijbelsche Geschiedenis en voorspellingen."

Bij de Gebroeders Ploem, te *Maastricht*, staat eerlang te worden uitgegeven:

Verzameling van vertaalde en oorspronkelijke Evangelische stichtelijke Gedichten, in twee stukjes, door C. van Epen, Pred. te *Maastricht*, waarvan het eerste bevat de Gedichten van wijlen H. Möwes, Pred. te *Altenhausen* en *Ivenrode*, voorafgegaan door zijne levensgeschiedenis, met titelpl. en vignet, 12vo, circa 250 bladz. à *f* 1,80.

Het

Het tweede stukje zal behelzen: *Vertalingen uit andere voorname Dichters en oorspronkelijke*; circa 236 bladz., met titelpl. en vignet à *f* 1,35.

De Inteekening bij de meeste voorname Boekverkoopers, bijzonder te *Amsterdam* bij W. Baatz Jr. en A. S. Saakes, staat open tot het einde van Februarij.

DE VALLEIJEN DER WALDENZEN

GESCHIED- EN AARDRIJKSKUNDIG GESCHILDERD,

DOOR N. G. VAN KAMPEN;

met uitvoerig op staal gegraveerde platen.

Eerste aflevering.

Niet verre van *Zwitserland* woont in de *Alpen* een *volkje*, omringd door dezelfde verhevene Natuur als *de bewoners* der kleine Cantons, en evenzeer beroemd als deze om zijne zucht voor onafhankelijkheid en heldenmoed, ook tegen overmagt. Maar het *doel* dier onafhankelijkheid is verschillend. De *Zwitser* wil staatkundige en burgerlijke, de *Waldenzer* godsdienstige vrijheid. Zonder morren onderwerpt hij zich aan de magt des Konings, over hem gesteld, in alles wat het tijdelijke betreft; maar terwijl de *Schwijtser* zijnen vrijen hals voor alle uitspraken der Kerk buigt en de Monniken van het klooster *Einsiedeln* bovenmate verrijkt, heeft de *Waldenzer*, met eene volharding, die *onze hoogste bewondering* verdient, gedurende meer dan negen eeuwen, (*ten minste* vier eeuwen langer dan de *Zwitsers* staatkundig vrij zijn) in geloofszaken alleen den Bijbel tot rigtsnoer genomen en alle bijvoegselen tot het eenvoudige Christengeloof van zich geweren; hij heeft dit gedaan, in spijt van alle verleidingen, bedreigingen, vervolgingen, ballingschappen, ontberingen, martelingen en doodstraffen, waarvan zijne Geschiedenis vol is. In de Geschiedenis, de schildering van dit volkje, zoo deugdzaam en eenvoudig van zeden, en Protestantsch nog vóór het Protestantismus, zal men eene treffende overeenkomst vinden met de worstelingen onzes Vaderlands voor de *burgerlijke* en *godsdienstige* vrijheid, en het Vaderland van Janus en Arnaud mag daaromtrent met dat van Barnix en van der Werff vergeleken worden.

Hierbij komt nog iets van bijzonder belang voor onze landgenooten: de *Waldenzen* zijn een blijvend ge-

gedenkstuk van *Nederlandsche* weldadigheid en broederliefde: zij, die zoo menigmaal door onze hulp krachtdadig ondersteund zijn, aan welke zij zelve dankbaar hun schoolonderwijs en gedeeltelijk de verzorging hunner zieken toeschrijven. Wij vleijen ons, hier van die weldadigheid, ook uit Engelsche bronnen, min bekende daadzaken te kunnen melden, en dus eene nieuwe parel aan de kroon onzes Vaderlands te kunnen hechten.

De uitgever van *Zwitserland* en *de Alpen van Savoije*, acht dus het Nederlandsche Publiek eene wezenlijke dienst te doen met de gelijksoortige uitgave van de *Waldenzen en hunne Valleijen*, eene schildering van dat hoogst merkwaardige land en nog merkwaardiger volk.

Het geheele Werk, waarop men tot ultimo Januarij 1839, alom kan inteekenen, zal bestaan uit 18 afleveringen, elk met 4 platen, à *f* 1.60, te betalen bij de uitgaaf van de 6e, 12e en 18e Aflevering.

Amsterdam,
1 Januarij 1839. G. J. A. BEIJERINCK.

Kerken, door de *Afgevaardigden van wege de Congregatiale Vereeniging, van Engeland en Wallis*, door ANDREW REED en JAMES MATTHESON, Theol. Docters en Predikanten te *Londen*. Uit het Engelsch vertaald, door A. VAN DEIPZE, rustend Predikant van *Ostende en Nieuwpoort*. *f* 3,40.

II. *Berigt van de Moederlijke Vereenigingen in Amerika en Engeland*. 30 Cents.

III. J. P. SPARMEIR VAN EIJK, *Tafereelen uit het boek Esther*. Belangrijke bijdrage tot de Oude Geschiedenis, voor den beschaafden stand. *f* 1,50.

IV. ———————————— *Handleiding tot de kennis onzer Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke Zegswijzen, bijzonder uit het Dierenrijk ontleend*, en eenige andere opgegevene. *f* 2,00.

V. W. VAN DEN HOPHAARD en H. VAN DER POORT, *Nieuwe Letterschoof, of Landelijke Vruchten voor verstand en hart*, tweede deel. *f* 2,00.

VI. G. VAN DER LINDE, WZN., *Verzameling van Engelsche Fabelen, Anecdoten en Bon-Mots*. 80 Cents.

VII. *De Huis-Doctor, of Verhandeling van sommige ziekten, welker verschijnselen en behandeling elk een dient te kennen*, uit het Fransch van P. OLLION, Docter in de Genees- en Heelkunde te *Parijs*. *f* 1,25.

VIII. W. OBERHOFF, *de Muzikale Huisvriend, of Zangstukjes van gemengden inhoud*, op twee, drie en vier stemmen, voor gezellige kringen, als ook tot schoolgebruik. Tweede stukje. 80 Cents.

IX. J. C. BRUIJN, *Handleiding tot den Nederlandschen stijl, of volledige aanwijzing voor Nederlanders, ter vervaardiging van schriftelijke opstellen, zoo in het algemeen als in beroepsbetrekking, en gegrond op de redenneerkunde*. Vierde druk. *f* 3,90.

Ter perse is:

De tweede druk van het eerste Viertal Leerredenen van H. F. HUËT, Predikant bij de Waalsche Gemeente te *Rotterdam*.

Bij G. J. A. Beijerinck, Boekhandelaar te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. J. H. SONSTRAL, *Gregoor VII, of de strijd tusschen Kerk en Staat in de XIe Eeuw*, 2 stukken kompleet, in gr. 8vo. met vignet *f* 5,25.

Dit boek stelt eene geschiedenis voor, welke even be-

belangrijk is van aard en voortgang als opmerkelijk in de gevolgen die zij heeft achtergelaten en die eenen man te voorschijn roept, wiens geest nog niet verdwenen is uit den gang der eeuwen.

II. J. Olivier, Jz, *Tafereelen en Merkwaardigheden uit Oost-Indië*, 2e en *laatste* deel, met vele platen, in gr. 8vo. *f* 5,75.

Dit deel houdt onder anderen in: Bijzonderheden betreffende *Benkoelen*. — Woningen der Inlanders. — Lastige bloedzuigers. — Kropgezwellen. — De gewaande Krankzinnigen. — Beklimming van den *Goenong-dempo*. Onweder op den berg. — Angst en verslagenheid der Inlanders. — Beschrijving van de Binnenlanden van *Benkoelen*. — Afkomst der bevolking. — Wonderdoende aloude wapenen. — Godsdienstbegrippen der Inlanders. Kruistogt in de Molucksche wateren. — Vreesselijk bloedbad. — Zelfopoffering van twee Inlandsche Vrouwen. — Komst van den Gouverneur-Generaal in de Molukken. — *Amboina*, de oudste bezitting der Nederlanders, enz. enz.

III. ——————— *Reizen in den Molukschen Archipel naar Makassar*, *enz.*, *in het gevolg van den Gouverneur-Generaal van Nederlands Indie*, 2 deelen, kompleet, in gr. 8vo., met portret *f*. 7,70.

Eene opdragt aan den Gouverneur-Generaal van der Cappellen, voor het werk geplaatst, bewijst genoegzaam, dat de Schrijver uit *echte* bronnen heeft kunnen putten.

IV. *Het Haarlemmer-Meer-Boek* van J. Asz. Leeghwater, 13e *Druk*. *Met aanteekeningen* enz., door Mr. W. J. C. van Hasselt, in gr. 8vo., met portret, kaarten, fac-simile enz., in kartonnen band. *f* 3,30.

V. *De Zoon der Natuur of de Man naar de Wereld*, 2 deelen kompleet, met vignetten *f* 5,85.

Een der Schrijvers aan dit werk, is O. G. Heldring, Schrijver van *der Natuur en den Mensch*. — *Winteravond-Lectuur van Pachter Gerard*. — *Waarheid en Gevoel in het leven*, 1ste stuk; van dit laatste is mede Schrijver B. T. Lublink Weddik.

VI. *Verhalen van* H. L. Toussaint, Mr. C. P. E. Robidé van der Aa en J. J. de Bruyn, in gr. 8vo. met vignet. *f* 3,10.

VII. *Pandora*, *Lectuur voor den beschaafden stand*, verzameld en uitgegeven door B. T. Lublink Weddik, 7e. of 3e deel's 1e. stukje, in gr. 8vo. *f* 1,25.

VIII. J. van Oosterwijck Bruyn, *de boertige Zangster*. Nieuwe verzameling van Dichtstukjes, met platen. In postformaat en in carton. *f* 2,40. IX–

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MEN-

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

VOOR FEBRUARIJ 1839.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIX.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

PAULUS; de Apostel van onzen Heer Jezus CHRISTUS. *Door* T. F. UILKENS, *Predikant te* Loppersum. *In twee Deelen. Eerste Deel.* *Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, 1838. 325 *Blads. In gr. 8vo. De prijs is f* 2,80.

»De *strenge winter*," zegt de Eerw. UILKENS, »heeft de gedachten van den Schrijver naar zachtere luchtstreken geleid — naar het land der aartsvaders. Dat land van wonderen, zoo rijk in groote, heilzame gebeurtenissen en verschrikkelijk waarschuwende voorbeelden, heeft altijd voor hem iets aantrekkelijks gehad. Zijne verbeelding had een' leerzamen reisgenoot noodig; wien zoude hij beter hebben uitgekozen, dan den merkwaardigen man, wiens beroemde naam aan het hoofd dezer tafereelen staat?"

»De Schrijver is hem, zoo veel hij konde, gevolgd, en wanneer hij hem voor langeren of korteren tijd verlaten moest, heeft zijne verbeelding hem toch vergezeld, en hem voorgesteld, zoo als hij dacht, dat de groote man heeft moeten of althans heeft kunnen spreken en handelen."

Wij hebben noodig geacht, dit ter toelichting van den *titel*, uit het korte Voorberigt, over te nemen. In de toewijding aan zijne Echtgenoote, Kinderen en Vrienden, noemt hij de hier voórkomende XXXIV

 af-

afdeelingen, taferéelen. UILKENS heeft namelijk hier van hetgeen uit de geschiedenis bekend is gebruik gemaakt, er bijgevoegd wat hem oorbaar en aangenaam scheen en, door zijn verbeeldingsvermogen geleid, het verhaal opgesteld, waarvan de eerste afdeelingen hier geleverd worden.

Men verwachte hier dus niet eene wezenlijke geschiedenis van dezen eerwaardigen Apostel onzes Heeren, zoo als ons die uit de Handelingen der Apostelen door LUCAS kenbaar is geworden. Ook heeft de Eerw. UILKENS niet eerst eene schets gegeven van de geschiedenis der eerste helft van de eerste eeuw onzer christelijke jaartelling, om daarop den grooten man, als den held van zijn verhaal, ten tooneele te voeren en hem in zijne afkomst, aanleg, vorming, karakter, woorden, daden en lotgevallen, naar waarheid en waarde voor te stellen. Hem is het beter voorgekomen, een verhaal te verdichten en met een aantal bijzonderheden voor den lezer te versieren, ten einde alzoo den leeslust op te wekken en aan de hand der bekende hoogst belangrijke geschiedenis, door den Evangelist geheel kunsteloos onder de leiding van den H. Geest medegedeeld, dezen Apostel in zijnen aard en onvergetelijke verrigtingen en lotgevallen te doen kennen.

De inkleeding is onderhoudend, met een aantal uitweidingen doorweven, levendig en somtijds fraai, maar wat omslagtig. Eerst op bladz. 140, in de XVIde afdeeling, wordt de last medegedeeld, dien SAUL gaarne op zich nam, om naar *Damascus* te trek-

trekken, ten einde ook daar de Christenen te vervolgen. De *laatste* (XXXIVste) afdeeling brengt eindelijk *den Apostel te Damascus*, na eene afwezigheid van drie jaren, terug, waar hij, niettegenstaande al de gevaren, die hem omringden en den tegenstand, dien hij daar ontmoette, met moed en kracht den Zaligmaker verkondigde.

Zonder zeer ingenomen te zijn voor ons zelve, met *zulk soort* van verhalen, vooral niet, wanneer zij *dienen* moeten om met de eenvoudige, heilige geschiedenis en gebeurtenissen van den Bijbel bekend te maken, erkennen wij evenwel de verdienste van den Schrijver, die alzoo het aangename met het nuttige heeft zoeken te vereenigen. Wij gelooven ook dat de liefhebbers van romans en dergelijk soort van opgesmukte of verzonnen verhalen, op deze wijze, het een en andere ongevoelig kunnen leeren opmerken, dat voor hen voordeelig werken kan.

Wij zijn begeerig naar het volgende Deel, en verlangen te vernemen, hoe UILKENS den Apostel op zijne *reizen* vergezellen zal. Onder de lezing van dit eerste, deed de vraag zich bij ons op: of het wel zoo zeker is, dat PAULUS de Grieksche dichters en wijsgeeren gelezen had? Ook kregen wij aanleiding tot de bedenking, of de Libertijnen hier niet al te zwart geteekend zijn. Maar wij kunnen bij dit Deel nu niet langer vertoeven.

De Familie van ANDOUSE, *een Geschiedkundig Verhaal uit de tijden der Dragonnades, onder de Regering van* LODEWIJK XIV, *in* Frankrijk. *Door* A. RABUS, *Predikant te* Doesbergh. *Te* Doesbogh, *bij* Kets en Lambrechts, 1838. *Eerste Deel IV en 272 Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2,90.

De *Pfarrer von Andouse* heeft, volgens het Voorberigt, niet weinig stof geleverd tot het vervaardigen van het in het Nederduitsch aangeboden werk, waarvan wij hier het eerste Deel voor ons hebben. Het verhaal verplaatst den lezer in de tijden der schrikkelijke geloofsvervolgingen in *Frankrijk*, onder den trouwloozen LODEWIJK XIV, (die, in den jare 1685, het *Edikt van Nantes* herriep,) (*) waardoor men de Protestanten met geweld poogde te noodzaken, om het Roomsche geloof te omhelzen, en behelst de geschiedenis eener Hervormde familie, die onder den toenmaligen druk veel geleden heeft.

Dit deel is onderhoudend geschreven, er komen verscheidene treffende bijzonderheden in voor, en alles ademt eenen regt christelijken geest.

Dezulken, die met de geschiedenis der Kerk en van

(*) Waarover men onder andere na kan lezen, MOSHEIM, *Kerkel. Geschied.* D. IX, pag. 182 en verv. en de daar aangehaalde schriften.

van *Frankrijk* in dien tijd (de laatste helft der XVIIde eeuw) weinig of niet bekend zijn, en daarom van die verschrikkelijke gebeurtenissen niets weten, zullen verstomd staan. Zij die zich verbeelden, dat men omtrent de woelingen der zoogenaamde Katholijken gerust zijn kan en meenen dat men niet behoeft te waken, kunnen uit de lezing, onder andere, leeren, hoe hoog wij ons voorregt mogen waarderen, dat wij Protestantsche Christenen onder de bescherming der Hooge Overheid, God in CHRISTUS in geest en waarheid openlijk kunnen vereeren; mogten wij ook meer algemeen ons opgewekt gevoelen en betoonen, om ons daarvan ijverig en getrouw te bedienen, ten einde met grond te kunnen verwachten, dat de Heere verder met ons zijn zal. Als wij het andere Deel ontvangen, zullen wij op dit werkje nader terug komen.

Het LEVEN en Bedrijf van Dr. M. LUTHER. *Bewerkt door* B. T. LUBLINK WEDDIK, *Predikant bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente te* Amsterdam. *Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* G. Portielje, 1838. *XVI en* 294 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4,50.

De Eerw. LUBLINK WEDDIK heeft in zijne Voorrede getoond, niet met ongewasschen handen aan het werk te zijn gegaan. Waarheid, onpartijdigheid, volledigheid, beknoptheid en een wijsgeerige blik

 zijn,

zijn, volgens zijne betuiging, de eigenschappen, welke den levensbeschrijver, wanneer hij niet kwalijk wil slagen, niet mogen ontbreken, derzelver vereeniging is niet slechts wenschelijk, maar onmisbaar. Stijl en taal, inkleeding en vorm, moeten bovendien de geschiedenis in eene heerlijke modieuse lijst vatten. Het zielkundig beginsel behoort, bij elke voorstelling van den enkelen mensch, op den voorgrond te staan. »Ik heb mij," zegt hij, »bij het schrijven van den levensloop van den grooten Hervormer, voornamelijk daarop toegelegd, en, zoo veel ik daartoe in staat was, den *inwendigen* LUTHER met den *uitwendigen* in verband gebragt en getracht den laatsten uit den eersten te verklaren. Het zou mij verheugen, wanneer men deze proeve in het vak der Levensbeschrijving voor iets meer wilde houden, dan voor eene *vertaling* of *uittreksel*. Ik vertrouw, dat een onpartijdig lezer weldra zien zal, dat ik, zooveel mogelijk, zelfstandig, op mijne eigene wijze, de geschiedkundige stoffen vereenigd, gescheiden, geordend en alzoo bewerkt heb. Waar zich de gelegenheid eenigzins daartoe aanbood, heb ik LUTHER zelf sprekend of schrijvende ingevoerd. In stede van dit werk aan te merken als uitsluitend geschikt en geschreven, om het leerstellige van zijne Kerk te ontwikkelen en te verdedigen, verzoeke ik hetzelve liever te beschouwen als eene bijdrage tot de kennis van eenen grooten en goeden man; als eene geschiedkundige voorstelling van LUTHER, welke aan ie-

iederen vriend der waarheid en des lichts welkom moge zijn."

Zooveel meende recensent uit de Voorrede hier te moeten herinneren, om den lezer te beter te doen begrijpen, wat hij hier verwachten moet.

Met eene algemeene inleiding wordt aangevangen, welke nog door eene meer uitvoerige *Geschiedkundige* gevolgd is. In eenen levendigen stijl wordt daar eene korte schets gegeven, van eenige voorname punten in de geschiedenis, van vroegeren tijd langzamerhand opklimmende tot dien der gezegende Kerkhervorming, waarin M. LUTHER zich trapswijze zoo zeer onderscheidde, dat men met het hoogste regt gewoon is, hem onder de grootste mannen van de XVIde eeuw te tellen.

Hierop ter zake tredende, beschouwt LUBLINK WEDDIK in de eerste afdeeling, LUTHER's geboorte, kindschheid, eerste ontwikkeling, kloosterleven, intrede in de Godgeleerde loopbaan en verdiensten, tot aan zijne reis naar *Rome* (1483—1510) of LUTHER als kind, knaap, jongeling, monnik, geleerde en priester. In de tweede afdeeling, wordt de aandacht bepaald bij zijne reis naar gezegde Italiaansche hoofdstad, zijn verblijf aldaar, JULIUS II en het Roomsche Hof, zijne verdere werkzaamheid te *Wittenberg*, LEO X, TETZEL en de aflaat, LUTHER's 95 stellingen, het begin der Kerkhervorming (1510—1517). De derde afdeeling, van dit Deel, de laatste, gewaagt van LUTHER en zijne vijanden; SYLVESTER PRIERIAS, JAKOB VAN HOOGSTRATEN; JO-

KARLSTADT-ECK; de strijd wordt hevig; PHILIPPUS MELANCHTON; zijne verhouding tot LUTHER; LUTHER te *Augsburg*; de Kardinaal KAJETANUS; en KAREL VON MILTITZ; LUTHER tegenover hen; *Leipzig* in 1519; de openlijke redetwist tusschen ECK, LUTHER en KARLSTADT; grootere klove tusschen *Rome* en den Augustijner; LUTHER en ERASMUS; EMSER (1518-1520). Achter ieder Hoofdstuk zijn eenige Aanteekeningen geplaatst, welke de Schrijver verzoekt aan te merken als noodzakelijke toelichtingen, op eenige min of meer belangrijke geschiedkundige punten. Dezelve hadden zeker vermeerderd kunnen worden, eenige derzelver zouden wij echter minder noodzakelijk noemen, althans voor de inrigting van dit werk en voor de lezers, welke men hier als vooral bedoeld zal moeten beschouwen. Zoo dunkt ons, zou het in het tweede Hoofdstuk voldoende geweest zijn, wanneer slechts in eene noot, of achteraan in de aanteekeningen, met een woord van de aflaten, als ter herinnering gesproken was. Gegrond is wel het hier breedvoeriger aangemerkte, maar de kortheid had meer behartigd kunnen worden.

De droom van den Keurvorst FREDERIK, Hertog van *Saksen*, is door den Eerw. Schrijver geheel medegedeeld, hetgeen zeker eenigen zeer aangenaam zijn zal. Van meer aanbelang oordeelen wij het aan het slot van dit Hoofdstuk medegedeelde schrijven van LUTHER aan den Paus, daar men hieruit aanleiding nemen kan, om over den grooten Hervormer, die trapswijze voortging, naar waarheid

te

te oordeelen. Trouwens het verdient allen lof, dat de Eerw. Schrijver gedurig dien man zelven met en uit zijne eigene woorden doet kennen.

Onder al het merkwaardige bekende, naauwkeurig en goed uit en naar de geschiedenis in het derde Hoofdstuk voorgedragen, was onze aandacht op de vergelijking van LUTHER en ERASMUS vooral gevestigd, en wij hebben daarin den bedaarden en voorzigtigen beoordeelaar geproefd, die het *suum cuique* niet uit het oog verliest.

Waarheidsliefde en onpartijdigheid stralen overal door. De onverschrokken Hervormer wordt, wegens zijne groote deugden en onmiskenbare verdiensten, naar vereisch geteekend en geroemd, maar ook zijne zwakke zijde en gebreken zijn geenszins onopgemerkt gelaten. Wie b. v. pag. 197, 227 en 270 gelezen heeft en met ons oordeelt, dat het zeggen van wijlen den geleerden WYTTENBACH hier eenigermate van toepassing is, en op grond van de geschiedenis zoo al niet ter verdediging dan althans ter verzachting gelden mag: *aut hac aut nulla medicina curari poterant*, verhengt zich niet op bladz. 276 over de woorden van LUTHER:

»Men geloove het of niet," zoo vervolgt hij, »dat ik liever in mijn hoekje geheel gerust wilde zitten, dan dat in alle Landen van mij gesproken wordt. Ik ken en beken mijne eigene onkunde; ik weet, dat ik een zondig mensch ben; zooveel zie ik wel in, dat hij nog geen groot Godgeleerde is, die groote en vele dingen weet en onderwijst;

maar

maar hij, die heilig en vroom (Theologisch) leeft."

»De man, die alzoo denken en schrijven kon, vergoedt daardoor menige hevigheid, en overtuigt ons, dat het hart hem op de regte plaats zat, al klopte hetzelve ook soms wel al te hard en onstuimig. Wij zien meer en meer in den grooten, ook den goeden man, wiens zwakheden door menigvuldige deugden worden bedekt. Wie hier zelf zonder zonde is, werpe den eersten steen op hem!"

Aan juiste gelegenheids-aanmerkingen, nuttige wenken, anekdoten zelfs en soms ook luimige uitvallen, ontbreekt het hier niet, en de aan den Schrijver eigene schrijfwijze veraangenaamt niet zelden de lezing. Wij verlangen dus naar het tweede Deel, waarvan de Schrijver zegt, dat het waarschijnlijk van meerderen omvang dan het eerste wezen zal, en verklaren ter zijner eere gaarne, dat men zeer ten onregte dit pragmatiek en kritisch historisch werk, voor eene vertaling of uittreksel zoude willen doen doorgaan, daar het bij al het bekende veel oorspronkelijks bevat.

VER-

VERHAAL van het bezoek bij de Amerikaansche Kerken, door de Afgevaardigden van wege de Congregationale Vereeniging van Engeland *en* Wallis. *Door* ANDREW REED EN JAMES MATHESON, *Theol. Doctors en Predikanten te* Londen. *Uit het Engelsch vertaald door* A. VAN DEINSE, *rustend Predikant van* Ostende *en* Nieuwpoort. *Te* Rotterdam, *bij* Mensing & van Westreenen, 1838. *IX en* 348 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3,40.

» Onder de Presbyterianen in *Engeland*," zegt de eerw. Overzetter, » zijn talrijke Gemeenten van *Independenten*, dus genoemd, omdat zij in hun Kerkbestuur op zich zelven onafhankelijk van anderen bestaan; daar zij zich nogtans gaarne met Gemeenten, van geloofsbelijdenis aan de hunne gelijk, vereenigen, dragen zij ook den naam van *Congregationalisten*. Ten jare 1831 mogt het dezen *Independenten* gelukken, te *Londen* eene Congregationale vereeniging van de Kerken in *Engeland* en *Wallis* tot stand te brengen. Deze vereeniging zich meer en meer uitbreidende en haren weldadigen invloed tot verbroedering met zoo vele harer Medechristenen latende gevoelen, verlangden hare Leden ook blijken van Christelijke toegenegenheid aan de Gemeenten in de *Nieuwe Wereld* te geven. Na gehouden minzame briefwisseling met de Presbyteriaansche en Congregatio-

na-

nale Kerken in de *Vereenigde Staten*, werd er, in het begin van 1834, besloten uit haar midden twee broederen af te vaardigen, welke een vriendschappelijk bezoek bij de Kerken van *Amerika* zouden afleggen en dezelve van de achting en genegenheid der Engelsche Christenen verzekeren, in de hoop van antwoorden van wederkeerige liefde en vertrouwen te zullen mogen ontvangen. De Kerken in *Amerika* zijn ook niet in gebreken gebleven, de afgevaardigden met de meeste toegenegenheid te behandelen, maar zij hebben zelfs ten spoedigste besloten, op hare beurt, afgevaardigden naar *Engeland* te zullen zenden."

» De Heeren REED en MATHESON, tot afgevaardigden van wege de Congregationale vereeniging van *Engeland* en *Wallis* benoemd zijnde, hebben, na het opzigt over hunne Gemeenten, gedurende hunne afwezigheid, aan anderen te hebben toevertrouwd, in het midden der maand Maart 1834, de reis naar *Amerika* ondernomen; en dat zij zich loffelijk van hunne taak gekweten hebben, zal ieder lezer van hun verhaal gewis erkennen."

Het verhaal is afgeperkt in XXVIII brieven. De Heer VAN MEENEN heeft namelijk begrepen, vooreerst althans, alleen tot het reisverhaal van REED zich te bepalen. Men ziet hier onze reizigers in Maart 1834 van *Liverpool* vertrekken naar *Nieuw-York*, waar zij in de volgende maand behouden aanlandden. Men hoort REED vervolgens spreken van *Washington*, waar zij in drie dagreizen aankwamen, bijzonder over

de

de kamer der volksvertegenwoordigers, de staatskamer, het Kongres, den President, de bank enz. Een uitstapje wordt gemaakt naar *Mount-Vernon* en aldaar gedaan aan wijlen den beroemden WASHINGTON. Na een kort verblijf in de gezegde hoofdstad, teruggekeerd naar *Nieuw-York*, om de vergaderingen der Godsdienstige genootschappen, die aldaar stonden gehouden te worden, bij te wonen, wordt hiervan in den IVden brief eenig berigt gegeven, vooral van het Zendelings-Genootschap. Naar *Morristown*, een vlek, 30 mijlen van *Nieuw-York* gelegen, wordt een uitstap gemaakt, waarna men naar *Philadelphia* vertrek, om eene algemeene Kerkvergadering bij te wonen. De inzegening van den Heer PARKER, tot Zendeling voor *China*, is niet het minst merkwaardige van het verslag hier aangaande. Verder leest men, in denzen Vlden brief, het een en ander over het merkwaardigste in deze stad. Van *Boston* hoort men ADAM in den VIIden brief verhalen, en van *Plymouth*, werwaarts zij door eén brief van de broederen dringend verzocht werden zich te begeven. De VIIIste brief schetst de reis naar *Burlington* en de aankomst aldaar, over de stad *Niagara*, en vooral bij de watervallen; waarvan hier een belangwekkend tafereel geschetst wordt, bepaalt de IXde brief de aandacht.

De Xde brengt den leser eerst te *Buffalo*, gelegen op eene hoogte, aan de vereeniging der rivier met het meer *Erie*, waarvan men hier deze bijzonderheid vindt aangeteekend:

» Op

»Op dit meer varen nu reeds 35 stoombooten; terwijl er, ses jaren geleden, slechts vijf in gebruik waren. In het verledene jaar (1833) waren 100,000 personen over dit water gevoerd. De boot, in welke wij ons bevonden, is eene van de beste, welke ik gezien heb. De gerijfelijkheden en oppassing waren uitmuntend. Een der eigenaars, aan boord zijnde, was vriendelijk en voorkomende. Geen' sterken drank liet hij op de tafel toe, en hij verzocht mij den zegen over Gods gaven te bidden. Dit was de eerste maal dat zulks, naar mijn weten, aan eene gemeene tafel gevraagd werd. Wij hadden een gemengd, maar over het geheel aangenaam gezelschap."

Te *Erie* scheidden de Heeren REED en MATHESON, met den wensch, om elkanderen te *Pittsburg* weder te ontmoeten.

Met de beschrijving van de stad *Columbus*, vangt de XIde brief aan, en gewaagt verder van *Cincinnati*, van de viering op 4 Julij van den verjaardag der onafhankelijkheid en van den staat van *Ohio*. In den XIIden brief wordt gewag gemaakt van *Louisville*, *Lexington* en *Frankfort*. Te *Owensville*, *Guiandat*, het vereenigingspunt tusschen de drie staten, *Kentucky*, *Ohio* en *Virginia*, treffen wij den geestelijken reiziger in den XIIIden brief aan; te *Charlestown*, aan de oevers van de *Kenawa* te *Lewisbury* en *Lexington*, in den XIVden. Zeer trekt, in den XVden brief, de aandacht, de bijwoning van eene christelijke Godsdienstoefening in eene Afri-

Afrikaansche Kerk, van kleurlingen, bij welke eene oude zwarte het gebed deed en eene predikatie hield, en vervolgens de beschrijving van het *Weijershol*, niet ten onregte hier een van de grootste natuurwonderen dezer nieuwe wereld genoemd, en van de door de natuur gevormde schoone brug bij *Lexington*.

De bijwoning van de voor- en namiddag Godsdienstoefening in eene Presbyteriaansche Kerk, in het hart van een bosch, ter gelegenheid van eene Avondmaalsplegtigheid en aanneming van 12 nieuwe leden, is in den XVIden brief belangrijk. Over *Staunton* reed REED naar *Charlotteville*, vooral om de Universiteit aldaar te bezoeken, die door JEFFERSON gesticht is. In de fraaije stad *Richmond* hield onze reiziger zich slechts kort op, om eene vergadering in de opene lucht (*a camp meeting*) bij te wonen, welker beschrijving den inhoud van brief XVII gewigtig maakt. Des Schrijvers oordeel daarover in den XVIIIden brief medegedeeld, getuigt van 's mans bedaardheid en regt-christelijke denkwijze. Later spreekt REED over *Baltimore*, door hem bezocht, welke stad eene bevolking heeft van 80,000 zielen. Een treurig berigt vindt men hier verder in dezen brief, omtrent de slavenmarkt, terwijl dezelve eindigt met een staaltje van eene zonderlinge Godsdienstoefening der Methodisten.

Volgens den XIXden brief ontmoette de Schrijver den Heer MATHESON, die uit *Pennsylvanie* was terug gekomen, te *Philadelphia* weder. Van *Princetown*, ge-

gelegen in een aangenaam gedeelte van *Nieuw-Jersey*, ontvangt men hier eenig berigt. Treffend is de herinnering aan de verschrikkelijke uitwerking der cholera te *Nieuw-York*, *Cincinnati*, *Montreal* en *Detroit*, waar de bevolking tot meer dan de helft versmolten was. Aan de *Hudsons*-rivier wordt even gedacht, meer echter aan *Saratoga*, de meest gezochte badplaats in de Staten, *Albany* en de fraaije landstad *Troy*, waar de Generaal VAN RENSSELAER met groot genoegen bezocht werd.

In de schets van eenen in eene pakschuit, opgepropt vol menschen, doorbragten onaangenamen nacht, op de reis naar *Utica*, beklaagt men den reiziger, bij de lezing van den XXsten brief. Met het vertrek naar *Albany* begint de XXIste brief; daar de reis over *Schenectady* ging, wordt ook van deze plaats iets aangeteekend. Dezelve is echter vooral lezenswaardig, wegens de mededeeling van het onderzoek en de bevordering der Studenten van het *Amherst*-Collegie, te *Northampton*.

Volgens den XXIIsten brief beviel het onzen Eerw. reiziger bijzonder in laatstgemelde stad, waar hij eenen Zondag over bleef, en met genoegen eene predikbeurt 's avonds waarnam; de schets der ingezetenen, van hunnen edelen zin en Godsdienstige denkwijze, is zeer vereerend, en het berigt van de Zondagscholen aldaar, wekt den goeden ijver hiervoor op.

De aankomst in het dorp *Meredith* geeft, in den XXIIIsten brief, aanleiding tot eene korte beschrijving en beoordeeling van eene zamenkomst, door de

de *Predikanten*, 150 in getal, en de Leden eener Associatie aldaar toen gehouden. In den XXIVsten brief worden *Concord* en *Lowell*, eene der grootste fabrijksteden in de de geheele vereeniging, vermeld. Men leze hier, hoe de *matigheid* daar in acht genomen wordt, hoe de Godsdienst en goede zeden daar bloeijen en merke op, hoeveel goede inrigtingen en wel gehandhaafde verordeningen ook in zeer bevolkte fabrijkplaatsen onder den Goddelijken zegen vermogen! Het hier verder nopens *Andover* medegedeelde, verdient ook opgemerkt te worden.

De XXVste brief doet ons de Heeren afgevaardigden ontmoeten te *Salem*, *Ipswich*, waar de kostschool van Mejufvrouw GRANT bezocht wordt, *Newbury Port*, waar men het stoffelijk overblijfsel van den Eerw. beroemden WHITEFIELD in de Kerk, met aandoening en erkentenis van zijne bijzondere begaafdheden, beschouwde, te *Portsmouth*, *Portland* en *Boston*, van welke laatste plaats nu bij het tweede bezoek, in den XXVIsten brief, nadere berigten gegeven worden. Met verwondering leest men hier, dat in het midden der stad eene opene vlakte meer dan *zeventig* morgen beslaat, met de schoonste huizen en Kerken omgeven, terwijl aan het uiterste einde het Statenhuis staat.

Cambridge en *Mount Auburn* worden verder bezocht, en men treft hier merkwaardige berigten aan van eene zamenkomst van kooplieden en van Predikanten, en ook van eene Godsdienstoefening te *Dorchester* gehouden.

In den XXVIIsten brief wordt de stad *Hartford* vermeld en vervolgens *Nieuw-Haven*, voor de fraaiste stad in de Staten gehouden.

Volgens den laatsten brief voer men allerаangenaamst, door de zeeengte van *Long Island*, weder naar *Nieuw-York*, waar men ernstig beraadslaagde, hoe den koophandel dienstbaar te maken aan de belangen van Godsdienst en deugd.

Roerend en belangrijk was het afscheid dat de Afgevaardigden hier namen en genoten, en aan het slot verheugt men zich met de gelukkige terugkomst in *Engeland*, na eene afwezigheid van zeven maanden, en over de dankbare betuiging van den zegen, waarmede deze zending bekroond is geworden.

Dit aangestipte zij genoegzaam, om den lezer te doen opmerken, dat dit verhaal veel wetenswaardigs bevat en waardig was ook in onze taal overgebragt te worden.

Mogten hier en daar voorkomende wenken ook in ons Vaderland niet onopgemerkt blijven!

Het verslag van den Heer MATHESON, van zijn bezoek in *Kanada* en *Pensylvanie*, zou hier niet kwalijk op volgen, daar wij vertrouwen dat eenigen althans ook die berigten gaarne zouden ontvangen, vooral ook, daar op *Kanada*, in de laatste dagen, de aandacht niet weinig is gevestigd geworden.

BRIE-

BRIEVEN in antwoord op de Brieven van den Hoogleeraar PH. W. VAN HEUSDE, *over het beoefenen der Wijsgeerte, inzonderheid in ons Vaderland en in onze tijden; met bijvoeging van Aanmerkingen op deszelfs Taalnavorschingen, door* P. C. DE GREUVE, *Hoogleeraar te* Groningen.

Scimus, quae cogitando facimus.
GIOV. BATT. VICO.

Te Groningen, *bij* P. van Zweeden, 1838. 331 *Blads. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3,30.

»Vóór weinige weken, kort nadat ik de *tweede* en *derde* Proeve van wijsgeerige navorschingen in de talen, uitmakende te zamen met de *eerste* Proeve het *derde deel* der SOCRATISCHE SCHOOL van den Hoogleeraar VAN HEUSDE, en te gelijk deszelfs BRIEVEN *over het beoefenen der Wijsgeerte, inzonderheid in ons Vaderland en in onze tijden*, ontvangen had, werd ik aangenaam verrast door eenen brief van een' mijner Vrienden, waarin onder anderen voorkwam, dat ik hem ten hoogste zou verpligten, indien ik het van mij verkrijgen konde om eenige snipperuren af te zonderen tot het aan hem schriftelijk mededeelen van mijne gedachten over die proeven en brieven. Gestreeld door het vertrouwen dat die vriend in mij stelde, — waartoe zou ik het ontveinzen? — trachtte ik zoo goed ik kon aan zijn verzoek te voldoen; en hij had dan

 ook

ook niets tegen mijn voorstel, dat ik, om zoo veel mogelijk de beknoptheid te bevorderen, hem op die brieven in verband met die proeven zoo zoude antwoorden, als waren het *zijne* brieven, van tijd tot tijd aan mij geschreven."

»Nadat ik mijne taak volbragt had, kreeg ik weer eenen brief van mijn' Vriend, waarvan het begin louter dankzegging voor de op mij genomen moeite inhield; maar al verder lezende bleef ik stilstaan bij een verzoek, dat ik van hem niet verwacht had. Hij wilde, namelijk, dat ik hem verlof zou geven, om mijne brieven te laten drukken. »Want (schreef hij) uit dat aantal brieven, van lieverlede ontstaan, behoeven wij slechts eenige thans het publiek ter lezing aan te bieden en kunnen daartoe dezulke afzonderen, welke het minst tot onze bijzondere zaken betrekking hebben, en het meest, zoo ik hoop, tot algemeen nut voor onze natie kunnen strekken." — Hm! dacht ik, tot algemeen nut voor onze natie! Dat is onmogelijk. Wanneer ik tegen den Heer VAN HEUSDE de Wijsbegeerte verdedig, dan ben ik er ver af van te wanen dat in de Wijsbegeerte, als wetenschap, het *geheim onzer zedelijke kracht*, als volk, ligt opgesloten. Maar zacht! In de beoefening, zelfs in de *critische* beoefening der oude letterkunde, waartoe de Heer VAN HEUSDE de Wijsgeerte voor ons Vaderland wil beperkt hebben, ligt toch ook niet het geheim der zedelijke kracht onzer natie. Dat geheim ligt hoofdzakelijk in de opvoeding en op-

opleiding der jeugd. De uitdrukking: *tot algemeen nut voor onze natie*, moet dus in beperkten zin worden genomen, te weten, voor zoo ver beoefenaars van kunsten en wetenschappen door hunne meer ontwikkelde geestgaven op geheel het volk kunnen werken. Ja, op die manier durf ik ook zeggen, dat de Wijsbegeerte tot algemeen nut voor onze natie kan strekken. Welaan dan, het is besloten; de *brieven* in antwoord zullen gedrukt worden. Maar dan wil ik, voorzigtigheidshalve, ze niet aan mijne landgenooten in het algemeen, maar liever aan de beoefenaars van letteren en wetenschappen in ons Vaderland opdragen."

» Doch zie, nu volgde er al weêr een verzoek, waaraan ik eerst na het wisselen van eenige brieven kon besluiten te voldoen. De hoofdpunten van ons schriftelijk gesprek komen hierop neder: » Sta mij toe, uwen naam er bij te voegen." — Wat doet mijn naam ter zake? — » Zeer velen twijfelen er niet meer aan, dat gij de schrijver der *Wederlegging* van v. HEUSDE's eerste Proeve zijt." — Daar heb ik vrede mêe, want ik had mijnen naam niet anders dan met een goed oogmerk verzwegen. *Me auctorem profiteri nolui, non solum, ut ipse sententiam liberius dicerem; sed in primis, ut nominis mei cognitio, et sive bona illa sive adversa existimatio, ne apud alios obesset libello; sed tam illis legentibus quam mihi scribenti judicium, quoad ejus fieri posset, integrum constaret.* — » Dat weet ik wel. Doch gij hebt immers

van alle kanten en op verschillende wijze vernomen, dat uwe wederlegging gegrond is." — Wat denkt gij toch nu van mij? Dat is geene reden om met mijnen naam thans voor den dag te komen. »Ik weet het, geene roemzucht verblindt u; maar, *temporibus mutatis, mutanda est ratio*, zegt WYTTENBACH daar ook; het is uw eergevoel, dat het u verbiedt, deze brieven naamloos uit te geven. Denk maar aan de Recensie in de ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE van Vrijdag den 21 Julij 1837, N°. 34, bl. 38—44, die, op eene bedekte, onchristelijke wijze, uwe *Wederlegging* aan min edele bedoelingen scheen te willen toeschrijven." — Daar stoor ik mij niet aan. LUTHER heeft het reeds gezegd: *die Wahrheit ist ein feindselig Ding; wer die Wahrheit sagt, dem wird man gram.* En is bovendien die recensie niet later in dezelfde KONST- EN LETTERBODE, N°. 51, Vrijdag 10 November van hetzelfde jaar, bl. 312—316, goed op hare plaats gezet? — »'t Is alles waar, wat gij mij schrijft, doch het vermindert het gewigt van mijne vriendelijke uitnoodiging niet." — Nu dan, zoo voldoe ik alleen aan uw verzoek, om zulk een dwaas vooroordeel, hetwelk de goede zaak soms zou kunnen benadeelen, te keer te gaan; want, weet men, wie de schrijver is, dan zal gewis niemand, die de betrekking kent, waarin ik tot den Hoogleeraar VAN HEUSDE sta, aan min edele bedoelingen meer denken. Ik heb altoos, waar het, ook op mijne Collegiën, pas gaf, nooit anders dan met achting

van

van dien doorgeleerde gesproken, maar ook nimmer geaarzeld over Zijns Ed. oordeelvellingen in het vak van Wijsbegeerte mijn gevoelen rondborstig te kennen te geven, zonder mij zelven daarom als onfeilbaar te beschouwen, welke gaven ik niemand ter wereld, dan Gode alleen, toeken; integendeel waarschuw ik mijne leerlingen gedurig voor het *jurare in verba magistri*, en ga in mijne beoordeelingen van deze spreuk uit, die ook in den mond van JEAN JACQUES ROUSSEAU waarheid behelst: *La raison nous est commune, et nous avons tous le même intérêt à l'écouter et à la defendre.*"

Wij hebben ons verpligt geacht dit zeggen van den Hoogleeraar DE GREUVE hier over te nemen, ten einde den lezer met de aanleiding en het doel bekend te maken en eenigermate den titel nader te verklaren. Onder de lezing dachten wij onwillekeurig aan het dispuut, vroeger tusschen VAN HEMERT en WYTTENBACH gevoerd, maar verheugden ons tevens, dat hier meerdere kieschheid en mindere scherpheid doorblinken, zoowel als waarheidsliefde.

De Hoogleeraar DE GREUVE roemt naar waarde Professor VAN HEUSDE, maar is voor zich zelven overtuigd, dat deze grooter taalkenner dan wijsgeer is. Hij bevond dat VAN HEUSDE in zijne aangehaalde schriften, hoewel met een goed oogmerk geschreven, zich niet juist over de wijsbegeerte uitgedrukt, dezelve te veel beperkt en aanleiding voor het minst gegeven heeft tot verkeerde gevolgtrekkingen en

eenzijdige vordeelvellingen, die, gelijk zij den toets niet kunnen doorstaan, ook nadeelig werken kunnen. Onze natie, zegt VAN HEUSDE, heeft aanleg voor oude letterkunde en is daarom tegen alle speculative philosophie, en DE GREUVE, een ijverig voorstander van haar, schrijft: »onttrekken wij dus der Academische jeugd de voordeelen niet, die de beoefening der speculative philosophie oplevert, opdat zij zich verrijke door de aanwinst van de verhevenste denkbeelden en gevoelens, waartoe dat metaphysische enthusiasmus der Duitschers aanleiding geeft.

» Gij hebt ons," zegt DE GREUVE, » in uwe brieven, wel gedurig de goede zijde van de beoefening der oude letteren voorgesteld en voor het nadeelige van de nieuwere wijsbegeerte gewaarschuwd, maar nog volstrekt niet aangetoond dat de metaphysica en speculative philosophie met onzen aanleg strijdt, en evenmin bewezen, dat zij verderfelijk op ons gezond verstand en op onzen godsdienstzin werkt. — Zoo vind ik dan ook in dezen uwen brief wederom zeer veel, dat wel ter harte genomen mag worden, doch deszelfs strekking komt mij voor ook thans weer te zijn, aan te toonen, dat uwe manier van philosopheren enkel en alleen voor onze natie geschikt, en voor onze Academische jongelingschap, ja voor onze Geleerden voldoende is; waarbij gij zijdelings de speculative philosophie uit ons midden wilt helpen verbannen. Vergeef het mij derhalve, dat ik het nog eens waag, hier en daar op uw schrijven eenige aanmerkingen te maken."

Had

Had Professor GEEL geschreven: quant à moi, je crois que les écrits de M. VAN HEUSDE, annoncés comme *philosophiques*, ne sont que des excursions populaires: DE GREUVE zegt ook aan VAN HEUSDE: Uwe philosophie, die in opleiding door middel van Socratisch-Platonische voorstellingen en begrippen, met christelijke beginselen doormengd, bestaat, — want in hoe verre de oude letteren de philosophie onzer natie uitmaken, daaromtrent schijnt gij het met u zelven nog niet volkomen eens te zijn — uwe philosophie is dan, hoogst genomen, eene volkswijsgeerte." Bijzonder toont ook DE GREUVE het verkeerde aan, van, alleen naar aanwijzing der talen, de wijsgeerte te willen beoefenen. Beweert VAN HEUSDE: Zoo lang men wijsgeerte voor metaphysica en dus voor *wetenschap* houdt, is er aan geen verdrag tusschen haar en Godsdienst te denken; DE GREUVE houdt het tegendeel staande: — dat men, namelijk, alleen, door wijsgeerte voor wetenschap te *houden*, tot een verdrag tusschen haar en Godsdienst komen kan. Eigene ondervinding heeft mij, verzekert hij later, geleerd, dat, door de beoefening der wijsbegeerte als wetenschap, het Christendom eerst in het heerlijkste licht verschijnt, en dan tevens al dat verkeerde in het oog valt van *priesterdwang*, *priesterheerschappij*, maar ook van *dweeperij* en *blindelings gelooven*. Het christelijk *gelooven*, en, in practischen zin, het vertrouwen, het *berusten* in de Goddelijke Voorzienigheid, steunt

steunt even zoo, wat de hoofdzaak betreft, op wijsgeerige gronden.

Dit een en ander meenden wij te moeten aanstippen, om in onze korte beschouwing iets van het kenmerkende den lezer op te geven. Wij kunnen er met vreugde bijvoegen, dat beide de Hoogleeraren uitstekende bewijzen niet alleen van hunne kunde in en bekendheid met de schriften ook der ouden, bijzonder van PLATO en XENOPHON, in deze zaak hebben ten toon gespreid en van hunne bekwaamheid, om hun gevoelen te ontwikkelen en zoo aannemelijk mogelijk te maken, maar ook dat beide overeenstemmen in diepen eerbied voor het ware Christendom en in de zekere overtuiging van deszelfs Goddelijken oorsprong en zaligenden inhoud en invloed.

Het is ons oogmerk niet, ook laat ons de bepaalde ruimte zulks volstrekt niet toe, hier nu het voor en tegen van de verschillende gevoelens te toetsen; alleen achten wij ons verpligt te zeggen, dat de in den wel wat eenzijdige Hoogleeraar VAN HEUSDE, in den Hoogleeraar DE GREUVE, eenen zeer schranderen, vrijmoedigen, geleerden en geoefenden beoordeelaar gevonden heeft, die zeer verdient gehoord te worden. — Hij heeft hier in ons oog voldoende bewijzen gegeven, dat hij ook in het vak der wijsbegeerte ervaren is, en dat het door hem hier met veel kracht en juistheid aangevoerde waardig is, behartigd te worden. Het twisten en geschil voeren is wel op zich zelve zeker

niet

niet aangenaam, of om te hooren, of om te lezen, maar het verschilt, waarover het geschiedt en door wie zulks gedaan wordt.

Eene wrijving bewaart voor verkoeling, en het wikken en wegen van het voor en tegen kan bij uitnemendheid dienen, om de kennis der waarheid te bevorderen. Wij houden ons verzekerd, dat bijzonder ten aanzien van het onderhavige, dit in nadruk *het geval* zal kunnen zijn, bij dezulken die met waarheidszin eenige wel verkregene kennis paren. Met hooge achting dan voor beide de genoemde Hoogleeraren bezield, verklaren wij, dat de Schrijver, wiens werk wij voor ons hebben, zijne dubia met veel beleid voorgesteld en zijn gevoelen, niet zelden met aanhalingen doorweven, zoo wel verdedigd heeft, dat de regte voorstanders van de speculative wijsbegeerte alle reden zullen vinden om er zich over te verblijden.

Hetgeen DE GREUVE aan het slot hier VAN HEUSDE *hartelijk toewenscht*, — dat hij, namelijk, van God naar ligchaam en ziel opbeuring en sterkte ontvange, opdat hij nog lange jaren tot vreugde en geluk der zijnen, tot nut en heil der Academische jongelingschap, tot bevordering van den groei en bloei van de Hooge School, waarin hij leert, moge leven, wenschen wij van harte aan beide deze bekwame mannen toe, die door onderwijs en schriften *Nederland* tot eer verstrekken.

De

steunt, even zoo, wat de hoofdzaak betreft, op wijsgeerige gronden.

Dit een en ander meenden wij te moeten aanstippen, om in onze korte beschouwing iets van het kenmerkende den lezer op te geven. Wij kunnen er met vreugde bijvoegen, dat beide de Hoogleeraren uitstekende bewijzen niet alleen van hunne kunde in en bekendheid met de schriften ook der ouden, bijzonder van PLATO en XENOPHON, in deze zaak hebben ten toon gespreid en van hunne bekwaamheid, om hun gevoelen te ontwikkelen en zoo aannemelijk mogelijk te maken, maar ook dat beide overeenstemmen in diepen eerbied voor het ware Christendom en in de zekere overtuiging van deszelfs Goddelijken oorsprong en zaligenden inhoud en invloed.

Het is ons oogmerk niet, ook laat ons de bepaalde ruimte zulks volstrekt niet toe, hier nu het voor en tegen van de verschillende gevoelens te toetsen; alleen achten wij ons verpligt te zeggen, dat de in den wel wat eenzijdige Hoogleeraar VAN HEUSDE, in den Hoogleeraar DE GREUVE, eenen zeer schranderen, vrijmoedigen, geleerden en geoefenden beoordeelaar gevonden heeft, die zeer verdient gehoord te worden. — Hij heeft hier in ons oog voldoende bewijzen gegeven, dat hij ook in het vak der wijsbegeerte ervaren is, en dat het door hem hier met veel kracht en juistheid aangevoerde waardig is, behartigd te worden. Het twisten en geschil voeren is wel op zich zelve zeker

niet

niet aangenaam, of om te hooren, of om te lezen, maar het verschilt, waarover het geschiedt en door wie zulks gedaan wordt.

Eene wrijving bewaart voor verkoeling, en het wikken en wegen van het voor en tegen kan bij uitnemendheid dienen, om de kennis der waarheid te bevorderen. Wij houden ons verzekerd, dat bijzonder ten aanzien van het onderhavige, dit in nadruk *het geval* zal kunnen zijn, bij dezulken die met waarheidszin eenige wel verkregene kennis paren. Met hooge achting dan voor beide de genoemde Hoogleeraren bezield, verklaren wij, dat de Schrijver, wiens werk wij voor ons hebben, zijne dubia met veel beleid voorgesteld en zijn gevoelen, niet zelden met aanhalingen doorweven, zoo wel verdedigd heeft, dat de regte voorstanders van de speculative wijsbegeerte alle reden zullen vinden om er zich over te verblijden.

Hetgeen DE GREUVE aan het slot hier VAN HEUSDE *hartelijk* toewenscht, — dat hij, namelijk, van God naar *ligchaam* en ziel opbeuring en sterkte ontvange, opdat hij nog lange jaren tot vreugde en geluk der zijnen, tot nut en heil der Academische jongelingschap, tot bevordering van den groei en bloei van de Hooge School, waarin hij leert, moge leven, wenschen wij van harte aan beide deze bekwame mannen toe, die door onderwijs en schriften *Nederland* tot eer verstrekken.

De

De VAN LOEVENSTEIJNS *en* DE BERTRANDS, *of de Triomf der Deugd, vrij naar het Fransch van* GERARD, *door* J. S. SPOELSTRA.

Il est un seul Tout-puissant de
Qui toutes choses procèdent, et
vers Qui elles remontent, si elles
ne sont pas dépravées.

MILTON; *Parad. perdu. Liv. V.*

In twee Deelen. Te Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1837. *Eerste Deel XXIV en* 267; *tweede Deel XIV en* 282 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 5,50.

»Bij deze," zegt de Vertaler SPOELSTRA uit *Leeuwarden*, »ontvangt gij, waarde tijd- en landgenooten! eene, op uwe zedelijkheid en uwen Godsdienstzin berekende bewerking van een aanzienlijk gedeelte eener zeer uitgebreide verzameling van brieven, onder den titel van *Le comte de Valmont, ou les égaremens de la raison;* in het licht gegeven, door den, uit hoofde van zijne doorwrochte geleerdheid en in zijnen stand bijna even voorbeeldelooze Godsdienstige verdraagzaamheid, vermaarden dom- of stiftsheer GÉRARD; een werk, hetwelk zijn' oorsprong aan de waarheid ontleend heeft; zijnde slechts de namen van personen en plaatsen veranderd, alsmede eenige weinige min belangrijke omstandigheden zoodanig gewijzigd geworden, als noodig scheen, om de nasporing der familieaange-

le-

legenheden van het steeds achtenswaardig geslacht, van hetwelk hier onderscheidene leden ten tooneele worden gevoerd, waartoe niet dan nuttelooze nieuwsgierigheid zoude kunnen uitlokken, zooveel mogelijk tegen te gaan."

Wij verklaren met genoegen, dat ons de lezing dezer brieven boven verwachting bevallen is. De aandacht wordt er goed in gaande gehouden, men verlangt als van postdag tot postdag nieuwe brieven, de *deelneming* en verontwaardiging, de hoop en de vrees worden gedurig opgewekt, en men verheugt zich eindelijk regt hartelijk, dat Godsvrucht en Deugd zegepralen.

Het opschrift mogt met regt, *de triomf der Deugd* zijn. De inhoud is ook dikwerf hoogst gewigtig. Vooral is dit boek voor jonge lieden van beide sekse uit de aanzienlijke *standen* geschikt, zij kunnen er veel goeds uit leeren. Ook verder gevorderden in jaren, ambtenaren, hovelingen, staatsdienaars, vorsten zonen, overheden, krijgsbevelhebbers enz., zullen het zich niet beklagen kunnen, deze boekdeelen *eens* te hebben doorgelezen. Deze brieven waren de vertaling wel waardig.

Ver-

Vervolg op het Groot PLAKKAATBOEK of Verzameling van Wetten, betrekkelijk het openbaar Bestuur in de Nederlanden; *uitgegeven met vergunning van Zijne Majesteit den Koning, verleend bij besluit van den* 13 *Maart* 1837, (Staatsblad N°. 8) *en met aanteekeningen verrijkt door* G. LUTTENBERG, *Secretaris der Stad* Zwolle *en Procureur bij de Regtbank van Eersten Aanleg, sitting houdende aldaar. Armwezen. Bestuur in de Gemeenten. Te* Zwolle, *bij* J. J. Tijl, 1837. 312 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is ƒ* 3,00.

Het voornemen opgevat hebbende om een vervolg te leveren op het *Groot Plakkaatboek*, waartoe hij zich, door eenen arbeid van eene reeks van jaren had voorbereid, en krachtig aangemoedigd door de vereerende vergunning van Z. M. onzen geliefden Koning, heeft de Heer LUTTENBERG vermeend hetzelve te moeten openen, met het eerste Stuk, dat wij voor ons hebben, toe te wijden aan het zoo gewigtig vak van het *Armwezen*.

» Over de nuttigheid," zegt hij, » eener goede verzameling der algemeene wetten en verordeningen, betrekkelijk het Armwezen, geloof ik niet dat eenig verschil kan bestaan, maar wel over de wijze van inrigting."

» Het denkbeeld, waarvan ik bij de bearbeiding der onderscheidene vakken van administratie, die ik

ik voornemens ben in deze verzameling op te nemen, ben uitgegaan, is: dat om eene wetgeving goed te kennen, men haar geheel moet kunnen overzien, vooral omdat er altijd eenig verband is tusschen de vroegere en latere wetten."

»Tot dat einde heb ik gemeend, in de eerste plaats, een uittreksel te moeten geven van de meest belangrijke algemeene, provinciale en plaatselijke verordeningen op het Armwezen, van vroegeren tijd, *die in de* onderscheidene plakkaatboeken zijn opgenomen, en die mij uit de Jaarboeken en *andere* verzamelingen bekend waren, en daarop te laten volgen de algemeene verordeningen, die sedert 1794, waarmede het Groot Plakkaatboek der Staten-Generaal enz. eindigt, zijn uitgevaardigd, voor *zoo* veel die mij nog van eenige kracht toeschenen; of voor zoo ver de mededeeling er van mij nuttig voorkwam."

»Op die wijze heeft men een aaneengeschakeld *overzigt* van de wetgeving op dit onderwerp, van *af de* grondvesting van den Staat tot op dezen tijd."

»Wat nu verder den vorm van het werk betreft; zoo heb ik, na eene ernstige overweging begrepen, ook nu weder eenvoudig de tijdsorde te moeten volgen. Geene andere kwam mij gepast en doeltreffend voor, ten zij men de wetten wil verbrokkelen, en de onderscheidene artikelen uit hun verband rukken, hetgeen meestal het regt verstand *derzelve* ondoenlijk zoude maken."

»Maar daarom heb ik veel zorg besteed, om het

het verband tusschen de onderscheidene wetten daar te stellen, door middel der aanwijzingen, welke meest overal aan het hoofd derzelve zijn geplaatst, en die veelal den draad van het onderwerp aangeven: zoodat men de vroegere en latere verordeningen gemakkelijk kan vinden. Dat ik de wet van den 28 November 1818 op eene meer bijzondere wijze heb bearbeid, zal, naar ik vertrouw, wel bijval vinden."

»Om het gebruik van het werk nog gemakkelijker te maken, heb ik er bijgevoegd eene lijst der opgenomene wetten enz., naar tijdsorde, in eenige rubrieken of voorwerpen van beheer ingedeeld, en eindelijk ook nog een alphabetisch register: zoodat ik mag hopen, dat men, zonder veel moeite, in deze verzameling zal kunnen teregt komen."

Wij hebben bevonden, dat deze verzameling tijdreken-, oordeelkundig en vrij volledig is ingerigt, zoodat men niet ligt te vergeefs hier iets zal opslaan; maar ook dat er gezorgd is voor een zeer gemakkelijk gebruik. Het speet ons, dat wij op bladz. 115 het eerste verslag niet mogten vinden, hetwelk sedert den gelukkigen ommekeer van zaken in ons Vaderland, over het armwezen, is uitgebragt; waarvan toch de verzamelaar zelf getuigt, dat het voor de kennis van den toestand des armwezens van het hoogste nut is en de historische beschrijving daarvan uitmaakt. Wij hadden er zelfs, indien dit daarom had moeten geschieden, wel iets, naar ons oordeel van veel minder gewigt, voor willen missen.

De

De Heer LOTTERMANS verdient wegens deze uitgave lof en wij prijzen dit zijn werk, vooral aan alle Bestuurders van Armgestichten, Diaconiën enz., zeer aan.

GEDICHTEN van B. PH. DE KANTER. *Te 's Gravenhage, bij* W. P. van Stockum, 1838. *VI en* 95 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 1,25.

Een twee en veertigtal dichtstukjes van zeer verschillenden inhoud en waarde worden hier, door eenen jeugdigen beoefenaar der schoone dichtkunst, aan het Publiek ter lezing aangeboden. Tien derzelven zijn slechts naar de regels van het in onze zachtvloeijende taal meest geliefde rijm gesteld, maar al de overige in eenen bij ons eenigzins ongewonen en ook minder aangenamen vorm gedrongen.

In het zedigtijk gestelde Voorberigt verantwoordt zich DE KANTER daaromtrent, op deze wijze:

» Het is er intusschen verre van daan, dat ik mij zou durven verstouten, hier als verdediger van dat soort van verzen, waarmede de doorgaande smaak van ons publiek zich toch niet wel schijnt te kunnen vereenigen, op te treden. Alleenlijk moge het mij vergund zijn er dit weinige van te zeggen: dat ik de bedoelde vormen, zoo als zij (om nu van de Duitschers niet te spreken) door de meesten althans der niet zeer talrijke dichters, die dezelve onder ons hebben beoefend, naar de een-

eenvoudige theorie der klemtoonen gebezigd zijn, steeds boven de gewone rijmende beminde, en dat, b. v. al het overige gelijk staande, de bevallige waardigheid eener alkaïsche, of de zachte, min of meer zwaarmoedige golving eener sapphische strophe op mijn gevoel een' streelender' indruk maakte, dan eene in zijne soort even zoo schoone rijmklank. Niets natuurlijker derhalve, dan dat ik, al spoedig na mijne eerste pogingen in de dichtkunst, het bij voorkeur beproefde, mij in deze mijne geliefkoosde vormen uit te drukken."

Ieder heeft zijnen smaak, wij beminnen zeer de schoone ons gelukkig overgebleven dichtstukken der ouden van verschillende Landen en tijden, maar geven echter, in Nederduitsche verzen, verre de voorkeur aan de zoodanige, die schijnbaar ongedwongen en wel vloeijende, de regels van het rijm in acht nemen. Wij hopen dus dat DE KANTER in het vervolg ook daar zich meer bijzonder op zal toeleggen, en des te meer, daar wij hier een en ander bewijs aantreffen, dat hij daarvoor niet onberekend is, b. v. in het vierde stukje, eene navolging van TIBULLUS, L. I. El. I. behelzende, het vijfde, *blond boven bruin*, het zevende *Aardenburg* getiteld, het negende aan HOLTY, het tiende, *Klagt*, het elfde, *aan de vertoevende Lente*, en in dit laatste: In een *Album*:

De vriendschap, die ons zaam in Febus koor verbond,
Zij zuiver, als het vuur dat op zijn outer vonkelt,

Ge-

Getrouw, zoo als de plant den vorst des wouds omkronkelt,
En onverbreekbaar vast, tot aan den jongsten stond!

Ondertusschen heeft DE KANTER hier ook eenige niet onaangename proeven gegeven van zijne kunde, in de door hem hier meestal gevolgde manier van dichten. Het drie en dertigste stukje, AAN MISONA, kan daarvan getuigen:

'k Zie de dierbre plek thans weder,
Waar mijn schomlend wiegje stond,
En in d'arm van Liefde en Vriendschap
Rust ik zacht, verkwiklijk, uit.

Onder 't loof der eigen boomen,
Waar ik heb gespeeld als knaap,
Streelt mij 't zoet herdenken weder
Aan dien zaalgen kindertijd.

Wat dan zou mij nog ontbreken? —
Ach! MISONA zie ik niet!
'k Zie die lieve, vriendlijke oogen,
'k Zie die bruine lokjes niet!

'k Voel nu, bij 't aanminnig kozen,
Niet den druk dier zachte hand;
'k Voel nu 't kloppen van dat hartje,
Van dat schuldloos hartje niet!

O gij luchtig zuiderkoeltje,
Dat mijn gloënde wang verfrischt, —
Trek naar 't Noorden, waar MINONA
Ginds, in 't vorstlijk 's Hage, woont;

En wanneer ze, in 't loof der twijgen
Van zijn statig eikenwoud,
Aan den arm der beste moeder
Stil, gevoelvol, henen treedt, —

Streel gij dan haar zachte wangen;
Fluister haar dan vriendlijk toe,
Dat gij van haar' vriend, haar' broeder,
Uit de Zeeuwsche beemden komt;

Zeg haar, dat hij ginds ook immer,
Immer aan MINONA denkt;
Zeg haar, dat ook dáár zijn zuchten
Beden voor MINONA zijn;

Zeg haar, dat hij 't nadrend scheiden
Van zijn dierbre Vriendenrei,
Slechts 't vooruitzigt hem kan troosten,
Dat hij ras weêr bij haar komt.

Ja, dan zal hij weêr dat lachje,
Weêr die vriendlijke oogen zien;
En een kus, een lieflijk: „welkom!"
Opent hem den hemel weêr!

Wat

Wat den inhoud betreft, hebben wij slechts aan te merken, dat de eenigzins Epicuristische denkwijze, in de vrije navolging van HOLTY's levenswijsheid (N°. VI. anders fraai), niet zeer strookt, met de eldere hier doorstralende gevoelens. De dichterlijke aardighen en vrijheden laten wij gaarne gelden, maar de raad aan de lieve meisjes in N°. 8. voorkomende, bij het beschouwen eener schilderij van den Heer A. BAKKER, zal aan brave ouders minder bevallen.

Wij moedigen den jeugdigen Dichter aan, om zich verder te oefenen in het behandelen der lier, en raden hem, zich niet te veel vrijheden in de kunst te veroorloven. Wij meenen dan van hem nog rijpere vruchten, die voor het Nederlandsche Publiek vooral geschikt én aangenaam zullen zijn, te kunnen verwachten.

De ABDIS van het Klooster: Santa Maria del Nova. *Naar het Engelsch van* ANNA RADCLIFFE. *In twee Deelen. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1838. *Eerste Deel VIII en* 264, *tweede Deel IV en* 276 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 4,80.

»Ziedaar nog een Roman van ANNA RADCLIFFE," bij dezen aanhef van het Voorberigt vormde Recensent reeds het vòornemen, dit verhaal niet tegen den nacht te lezen, om niet van spoken, geheim-

zinnige kasteelen, cum suis, te droomen, maar bemerkte, voortlezende, dat zijne voorzorg onnut was, daar de Vertaler verder zegt:

» Men verwachte echter in dezen geene geestverschijningen of spookgeschiedenissen, die men in hare andere schriften zoo vaak aantreft, neen alles wat in dit verdichtsel voorkomt is vereenbaar met de mogelijkheid. Maar in de Godsdienstige denkbeelden, de grondstellingen van deugd en braafheid, de reine liefde en de onwankelbare trouw, van eenige der daarin handelende personen, zal men de waardige tegenhangers vinden van het wraakzuchtige karakter der Italianen, de wreedheid eener te keur gestelde misdadige liefde, en de gruwelen der bestaan hebbende onmenschelijke Inquisitie, welke hier alle met levendige kleuren zijn afgemaald, terwijl de épisoden, die in het begin der geschiedenis dezelve als verward doen voorkomen, maar tevens de weetgierigheid des Lezers boeijen, op het einde van den Roman zich alle tot één punt vereenigen, en daardoor eene ontknooping te weeg brengen, welke men bezwaarlijk zal hebben kunnen vermoeden."

Niettegenstaande dit alles, blinkt er toch nog iets, hoe zullen wij het noemen, iets *Radcliffsachtigs* in door, d. i.: de Roman is onderhoudend, zal velen wel bevallen, maar is somtijds gruwelijk. Misdadige daden, geestelijke tiranny, kerkers, pijnbanken en een heerleger diergelijke tafereelen, afgewisseld door een dosis teedere liefde, volhardende

trouw,

trouw, tranen en wat dies meer zij, zijn de bouwstoffen, waaruit deze *Abdis* is zamengesteld.

» Men leze dit werk in verloren oogenblikken," zoo eindigt de Voorrede, id est, want in andere zal men iets belangrijker kunnen ter hand nemen.

Echter stijl en bewerking zijn goed, vele lezers en vooral lezeressen zullen met verlangen naar hunne verloren oogenblikken haken, en mogelijk met voordagt wel een oogenblikje meer verliezen, om dezen Roman *te lezen*, en dus doende zullen deze Deelen in veler handen komen.

Tot dus ver over het romantisch gedeelte. Nu nog een woord over het morele, — doch neen, hier verzint zich Recensent: hoe zoude men toch *over iets* spreken, wat in het onderwerp, waarvan men spreekt, niet te vinden is. — Wij wenschen dus de Abdis vaarwel.

Les petits Livres du PÈRE L'AMI. Prémièrement publiés par la société d'encouragement pour l'instruction élémentaire dans la province de Namur; nouvelle édition, revue et corrigée. Première partie. Prémières Connaissances. Historiettes morales. Seconde partie. Arts et Métiers. Utrecht, L. E. Bosch, 1837.

Een voor de lieve kinderen, die aan de Fransche taal gewoon zijn, alleraardigst boekje, waarmede zij zich vermaken en tevens voordeel kunnen doen.

 Va-

Vader L'Ami doet zich hier als eenen hartelijken kindervriend kennen, wien de kleinen gaarne zullen hooren vertellen, daar hij hen naar hunne vatbaarheid weet toe te spreken, te onderhouden en vooral ook door voorbeelden tegen verscheidene ondeugden en voor een aantal goede hoedanigheden en manieren in te nemen. Wij moeten de goede beginsels, hier doorstralende, ook roemen en de wijze, waarop het jeugdige hart tot eenen Godsdienstigen zin wordt opgeleid. Ook kinderen van verder gevorderden leeftijd mogen, als zij Fransch geleerd hebben, dezen raad van den voortreffelijken grijsaard nog wel eens hooren. Wij willen ter verdere aanprijzing hier afschrijven zijne: Derniers Conseils et Adieux.

»Voilà, mes chers enfans, les petits livres que je vous ai promis. Je vous ai toujours aimés, et j'ai voulu, avant de mourir, faire encore quelque chose pour vous. Tandis que vous arrivez dans le monde, moi, je m'en vais. Je ne vous verrai pas quand vous serez devenus des hommes; mais j'emporte l'espérance que vous serez heureux, parce que je crois que vous aurez de la vertu."

»On va successivement vous donner d'autres livres pour développer de plus en plus votre intelligence. Profitez, mes amis, de l'instruction que vous avez l'avantage de recevoir; travaillez, apprenez un état qui puisse vous faire exister honnêtement et avec aisance. Celui qui est laborieux ne manque jamais des choses nécessaires à la vie. Remplis-

plissez exactement vos devoirs religieux et ayez recours à *Dieu* dans tous vos besoins: car il n'abandonne pas ceux qui se confient en lui. Soyez soumis et respectueux envers vos parens; cherissez la patrie et le roi qui vous protègent, et vous ont élevés. Obéissez avec respect aux lois qui vous gouvernent. Soyez indulgents, jamais querelleurs. Aimez-vous enfin et secourez-vous les uns les autres, car vous êtes tous frères et concitoyens. Si vous suivez ces conseils de votre vieil ami, je vous réponds que votre existence sera douce et heureuse."

» Adieu, mes bons enfans; mes derniers voeux seront pour vous. Quand le bon Dieu m'aura appelé à lui, et que je ne serai plus de ce monde, pensez quelquefois avec amitié au Pere L'ami, et n'oubliez pas ce qu'il vous dit dans ses petits livres."

LEES- en VERTAALBOEKJE voor de hoogste Klasse der Fransche Scholen, met eene Woordenlijst, waarin de vertaling der daarin voorkomende woorden opgegeven wordt, door A. J. VAN DER AA. *Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp en van de Grampel. 192 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is* 60 *Cents.*

Het doel van den Opsteller is, om de Nederlandsche jeugd geen Hollandsch met Fransche woorden,

maa

maar zuiver Fransch te leeren schrijven, en daarom heeft hij achter de doorgaans wel gekozene voorbeelden ter vertaling, een zoodanig woordenlijstje gevoegd, waarin alle de daarin voorkomende woorden met hunne vertaling worden opgegeven.

Het is ons voorgekomen, dat het goede gebruik het gezegde oogmerk zal kunnen bevorderen.

GROOTVADER JAKOB *en zijne Kleinkinderen. Een vervolg op Vader* JAKOB *en zijne Kindertjes, door* VAN HEYNINGEN BOSCH. *Te* Franeker, *bij* G. Ypma. *Thans te* Amsterdam, *bij* W. Brave Jr. 96 *Blads. In kl.* 8vo. *De prijs is* 20 *Cents.*

Hieruit is meer dan alleen voor kinderen te leeren. Men oordeele uit dit staaltje: JAN is groot en hij verdient nog niets:

HENDRIK. Wat zal JAN worden, Vader?

DE VADER. Een *kan niet*, HENDRIK!

Een *kan niet*, dacht HENDRIK, wat is dat?

Zijn vader liet het bij dit eenvoudig antwoord blijven, en HENDRIK meende dat hij niet meer vragen mogt. Hij dacht er bestendig over na.

De vraag: wat is een *kan niet?* zweefde hem gedurig op de tong. Weet gij het ook, mijne kinderen?

DE VADER. Nu, HENDRIK! wat scheelt er aan; zijt gij geheel uit het veld geslagen?

HENDRIK. Ik weet niet wat een *kan niet* is, vader! en ik durf het niet vragen.

DE

DE VADER. Dan zal ik het u raden laten: want *die niet vraagt, leert niet*. Zeg eens: wat zou JAN eerst geleerd hebben, toen hij de school verliet?

HENDRIK. Het broodbakken, Vader!

DE VADER. En waarom is hij daar afgegaan?

HENDRIK. Het was hem te zwaar en hij moest des morgens zoo vroeg opstaan.

DE VADER. Waar had hij toen zin aan?

HENDRIK. Aan het banketbakken.

DE VADER. Wat scheelde hier aan?

HENDRIK. Hij moest te lang aan den vijzel staan, om gedroogde amandelen te stampen.

DE VADER. Wat leerde hij toen?

HENDRIK. Hij kwam bij eenen drogist.

DE VADER. Was dat ook niet goed?

HENDRIK. Hij kon niet over den reuk van al die kruiden.

DE VADER. Wat verkoos hij toen?

HENDRIK. Apothekers leerling te worden.

DE VADER. Was dat beter?

HENDRIK. Het koken van de drankjes en het spoelen van de fleschjes verveelde hem.

DE VADER. Wat was toen aan de beurt?

HENDRIK. Het zilversmeden.

DE VADER. Dat was toch goed, niet waar?

HENDRIK. Hij maakte zich te vuil aan de kolen.

DE VADER. Ging hij hier ook af, HENDRIK?

HENDRIK. Ja, Vader! hij kwam op het uurwerkmaken.

DE VADER. Had hij hier zin aan?

HEN-

HENDRIK. In het begin. Spoedig echter klaagde hij, dat hij altijd aan de klokken moest schuren.

DE VADER. Waar viel nu zijn zin op?

HENDRIK. Op het kastenmaken; doch hij brandde zich telkens aan de kokende lijm.

DE VADER. En nu veranderde hij al weder van beroep?

HENDRIK. Ja, Vader! nu is hij op het timmeren. Dit zal zeker ook niet lang duren; want hij heeft bijna om al zijne vingers, doekjes. Hij steekt zich telkens met de beitels en bezeert zich met de zaag.

DE VADER. Wat zal JAN dan worden, HENDRIK?

HENDRIK. Een *kan niet*, Vader!

DE VADER. Wat is dan een *kan niet?*

HENDRIK. Die zich niet bij zijn werk bepaalt, maar van het eene op het andere springt, en van het geheel niets leert.

Die niet *wil*, die niet *kan*.

Zou dit ook niet wel voor groote kinderen nuttig kunnen werken?

MEN-

MENGELWERK.

DE GODSVRUCHT VOORGESTELD ALS MIDDEL TEGEN DIE OORZAKEN, WELKE DE NATUURLIJKE VREEZE DES DOODS VERHOOGEN.

EEN WOORD AAN ALLEN, WIEN HET STERVEN BEANGST.

Naar 2 Kon. XX: 1—3.

(*Vervolg en slot van bladz.* 60.)

Nu nog eens alles zaamgevat, wat wij zeiden, en het zal zich verklaren, waarom die vrees, reeds door de natuur den mensch eigen, zoo magtig is. Verzuimen die wij willen herstellen, onbegonnen plannen, welke wij willen volvoeren, voltooijing van het aangevangene, onbevredigde wenschen, welke wij hopen verwezenlijkt te zien, het goede dat wij verlaten moeten; ziedaar wat die vreeze des doods zoo verhoogt. Bij allen zijn die oorzaken voorhanden, ook bij den Godvruchtige. Ook hij heeft verzuimen, plannen, onvoltooide werkzaamheden, wenschen, goed, dat hij ongaarne verlaat. Doch bij niet allen is zij evenwel even sterk. Vooral zal *hij* gefolterd worden, die niets verrigtte gedurende zijn bestaan, wiens plannen veel omvattend

zijn,

zijn, wiens begonnen werk in het beginsel is, wiens hart door wenschen wordt verscheurd, die geheel aardschgezind is. Inzonderheid hij, die aan zijnen pligt ongetrouw, door de slagtoffers zijner verzuimen gevloekt wordt op het doodbed.

Slechts één levenstijdperk M. B. is daarvan uitgesloten. Het is dat van onze vroeg tot God genomene kinderen. Zij, nog niet uit eigen beginsel werkzaam, zij kennen geene verzuimen, geene schuld; zij hoopten niets van de toekomst, kenden geene wenschen, naar welke zij reikhalzend uitzagen en hetgeen zij verlaten wekt hunne zorg niet. Zij strijden den doodstrijd, moeijelijk voor het bekleedsel, maar de ziel kent die vreeze niet. Terwijl zij worstelen, omringt eene Engelenwacht hunne sponde, om de ziel over te voeren naar betere gewesten. Wij gevoelen het; treurend zwijgen wij bij de laatste woning; de tranen, die in de groeve druipen, bevochtigen den dorren grond: de Alwetende kent die smart, ook zij kennen die, maar in denzelfden oogenblik behooren zij aan God en dienen als engelen voor zijnen troon. Gelukkig de mensch, zoo zegt gij, die, even als zij, dit land der vreemdelingschap verlaat. Er is geen middel ons gegeven, dat voor allen dit geluk aanbrengt, dat die vreeze verminderen, zelfs wegnemen kan. Wij willen het u voorstellen. *Gij* zijt het *Godsvrucht*, welke ons dien vrede en die kalmte verleent, welke de vreeze leenigen, ja wegnemen kan: *gij*, die het geloof aan de leeringen des Evan-

ge-

gelies ten grondslag hebt. Wanneer wij u bezitten, dan zijn wij in staat haar te overwinnen. Dit zal ons duidelijk worden, wanneer wij de *Godsvrucht* beschouwen *vooreerst*, *in de leeringen*, op *welke zij rust;* ten *tweede*, *in den troost*, *dien zij aanbiedt;* ten *derde* in *het vertrouwen*, *dat zij schenkt;* *eindelijk* ten *vierde*, *in de vooruitzigten*, *die zij schenkt.*

Zien wij vooreerst op de *leeringen*, *welke der Godsvrucht ten grondslag* dienen, juist deze zijn het, welke der ziele sterkte schenken tegen den dood. Wij gelooven aan eenen God, die wijs, almagtig, liefderijk, het hoogst bestuur in handen heeft Hij woont in het gansch heelal en niets geschiedt buiten zijn toevoorzigt. Wijsheid en goedheid is al wat Hij doet. Hij is, door zijnen Zoon, een vriend en vader voor den Godvruchtigen vereerder van zijnen naam. Hij schiep den mensch niet voor de aarde, maar voor den hemel. Allen, die Hem dienen, zullen dien door zijne genade bewonen. Doch, om zich voor dien hemel voor te bereiden, stelde hij den mensch een tijdperk, om hem, na deszelfs afloop, over te brengen naar die gewesten. Hiertoe moet eerst dit stoffelijk omkleedsel worden nedergelegd in den schoot der aarde; de ziel blijft voortduren; beiden hereenigen zich na het einde dezer bedeeling en bewonen in eenen nieuwen vorm den hemel. Dien Vader nu moet de mensch verheerlijken door het ingespannen volbrengen van de levenstaak. Wat de Godvruchti-

tige derhalve te doen vindt, doet hij met alle magt. Maar wie zou dan zich over zijne verzuimen kunnen bekommeren, wie bij het gevoel daarvan niet sterk zijn in het geloof aan de vergeving van zijnen God, zijnen Vriend en Vader? Hij werkt tot aan den avond zijner dagen; eene liefderijke Vaderhand bewaakt zijn pad, en nadert eens de oogenblik, waarin hij het omkleedsel der ziel zal afleggen; het is de wenk des Vaders, die in zijne wijsheid beveelt: dien wenk eerbiedigt hij getroost. Zijne taak is volbragt en nu geeft hij gaarne der aarde zijn stoffelijk deel. Inwendig is het geloof aan God en zijne goedheid levendig, met de overtuiging van eenen welbesteden levenstijd vereenigd.

Zoo is het geloof aan de leeringen des Evangelies, als grondslag van de Godsvrucht des harten in den Christen, een zekere en vaste grond, waarop hij niet vreezen zal in de ure des doods.

2. En hieruit vloeit in de *tweede* plaats een *heilrijken troost* voort. Hij, die God zoo kent, hij, die Hem overeenkomstig die kennis dient, hij heeft den grootsten troost in zich. Deze zal voor hem de vreeze des doods verminderen. Is zijn God de bestuurder van zijn lot en leven, geschiedt er dus niets bij geval, is hij inzonderheid een God en Vader in zijnen Zoon JEZUS CHRISTUS, zal Hij zijnen dienaar opwekken ten jongsten dage, maar moet Hij eerst den doodstrijd strijden; die doodstrijd is een uitvloeisel van de wijsheid des liefderijken Vaders, Die zal het *wel* maken. Al drukken hem de

ver-

verzuimen des levens, en heeft hij zich te beklagen over veel, dat hij had kunnen verrigten, doch ongedaan bleef, God is een goedertieren Vader, die vergeeft. Zijn aan God gewijd leven, hoe ook ontsierd door tekortkomingen, was geene roekelooze verachting des Heeren. De stem der verleide onschuld, der geschonde trouw, der van have of goed beroofde Weduw of Wees, staan niet bedreigend rondom zijn ziekbed, en geen vloek zal op zijne assche rusten. Gerust in den Heer, wiens dienstknecht hij was, verzoend door CHRISTUS gehoorzaamheid tot den dood, is God zijn Vader. Aan den Bestuurder zijns levens wijdt hij zich in den laatsten oogenblik en gevoelt zich blijmoediger dan de zondaar, die zijne hoop alleen in dit leven stelde. Als dezen op het ziekbed ligt uitgestrekt, als het verwoeste ligchaam den dood geen' langer tegenstand bieden kan, dan heeft hij geene hoop op God. Zijne goederen, zijne vermaken, zijne plannen, zijne wenschen, alles wat hem vroeger troostte, verlaat hem in dien bangen stond. Dan is hij beroofd van alles en de vruchten zijner levensdagen, die hij zijnen Schepper als offer der dankbaarheid toe moest brengen, ontbreken. Vruchteloos ziet hij om naar troost. Hij durft zich ook niet tot den versmaden Opperregeerder wenden, want de grondslag, waarop dat wenden rusten moet, het geloof aan eenen goeden, wijzen, barmhartigen, in JEZUS CHRISTUS verzoenden Vader, ontbreekt. Onder angst en vertwijfeling overwint hem de vij-

aand des menschdoms en met vreeze slaakt hij de laatste zucht.

Daarentegen, indien de Godsdienst — niet die uiterlijke schijn, welken wij kortzigtige menschen, zoo dikwijls voor Godsvrucht houden, maar hartelijke eerbied voor en gehoorzaamheid aan God, gegrond op hetgeen de Bijbel van Hem leert — in ons woont, waarlijk wij zullen het sterven niet meer zoo donker inzien; deszelfs vreeze zal wijken voor den troost, welke uit haar voortvloeit. Welaan, gij jongelingen, mannen, grijsaards! dien eerbied jegens den wijzen Vader geleerd in uwe dagen; gehoorzaamheid betoond aan zijnen wil; zoo treedt gij de donkere doodsvallei gelaten en blijmoedig in!

3. Hiertoe bepale ik u verder, *in de derde* plaats, bij *het vertrouwen dat zij kweekt.* Wij hebben het gezien, wij stervelingen gaan zwanger van plannen voor de toekomst, wij hebben veel onafgedaan werk, kennen vele onbevredigde wenschen. Zij wekken in het gemoed dien angst. De Godsvrucht zal dien voor ons wegnemen. Zij leert vertrouwen op God. Indien onze plannen waarlijk goed, nuttig en gepast zijn, zij zullen zich door zijne zorg, buiten ons, verwezenlijken. Wat wij begonnen, zal voltooid, wat wij wenschen, volbragt worden. En laten wij vele dierbaren achter; zij worden niet verlaten door de almagtige hand, die allen omvat. Vast en zeker leidt God den jongeling op den levensweg, beschermt onze kinderen, voedt vader en moeder, troost den vriend, van

wien

wien wij scheiden. Hij is alleen alles en zal hunner behoeften gedachtig zijn. Gij Moeder! die uwe telgen zoo innig bemint, gij Vader! die den opwassenden jongeling zoo gaarne wenscht te vergezellen op den langen en gevaarlijken levensweg, gij, die het heil der menschheid zoekt en bevordert; weent niet op het leger der smarte. Immers Hij, die raven voedt, en lelieën des velds kleedt, waakt over allen. Uwe dierbaren zullen niet door Hem worden verlaten. Al staan zij weenende aan uwe zijde, al lacht het jonggeboren kind aan het krankbed der stervende moeder, onbewust van den noodlottigen slag, welke het treft: gij weent niet! De Godsvrucht, die in uw harte leeft, verbant immers de vreeze. Gij weet het, hoe *Hij* zorgt. Geen hair zal van hun hoofd vallen zonder zijnen wil. Treed dan vrij nader, bodes des hemels! uw aanblik baart smarte, maar in den boezem hebben wij het middel, dat ons bemoedigt. In zijne gunst zal de Hemelvader niet verachteren. Wat Hij beloofd heeft, houdt eeuwig stand, en onder die beloften lezen wij: *Ik zal den Weezen en Weduwen ten Vader zijn.*

4. Of zoudt gij meenen dat de Godsvrucht den stervende zelven welligt geene hulpe biedt, dat de stervende als dan voor zich zelven zou te vreezen hebben. Wel verre! Hij die God heeft gediend, kan ook voor zich zelven blijmoedig zijn en niet vreezen. Maar ook hier bedoel ik dan den waren Godvruchtige; niet hem, wiens Godsvrucht bid-

 den,

ben, zingen, kerkgaan was, doch die barmhartigheid, zaligheid, godzaligheid verwaarloosde: hij zal zekerlijk vreezen! Maar die in waarheid voor God leefde; niet slechts geloofde, maar ook gehoorzaamde. Deze vreest ook voor zich zelven niet. Dit zal ons duidelijk worden, als ik u eindelijk *ten vierde* doe opmerken, hoe de Godsvrucht, *door de uitzigten, welke zij opent* in de eeuwigheid, de vreeze des doods wegneemt. Zij stelt een leven na dit leven, eene opstanding der dooden, een oordeel door JEZUS CHRISTUS den regter over dooden en levenden, belooning of straf als loon ter vergelding van ieders daden. De gooden ontvangen het eeuwig leven, dienen den Heer en verblijden zich in het kennen van den vollen rijkdom der heerlijkheid Gods in het zenden van zijnen Zoon. Over der Godvruchtigen tekortkomingen heeft de Heer JEZUS CHRISTUS in zijn lijden en sterven verzoening gedaan. De dood zal hem overbrengen in den hemel bij hunnen Verlosser. Dáár in den hemel, waar alles vreugde is, waar de smart en ellende dezes levens voor eeuwig zijn voorbij gegaan, en waar eene zaligheid, ver boven alle aardsche zaligheid, genoten wordt, zullen zij, zal hij, van zonde en ellende en verzuim verlost, leven tot in alle eeuwigheid. Wie zou, zoo gestemd, vreezen voor de ontbinding, de voorwaarde van al dat heil. Zegenend begroet de Godvreezende de laatste smart, zegenend dankt hij zijnen God, die hem den redder zendt uit deze aarde vol verdriet en zorgen.

En

En nu gel. B. en Z.! nu de keuze gedaan tusschen het leven des zondaars en het leven van den dienaar des Heeren, nu haastelijk beslist voor de eeuwigheid. De *zondaar* heeft geenen grondslag, die hem sterkt, geen troost, welke hem bemoedigt, geen vertrouwen op God bij het verlaten zijner dierbaren, een donker gevoel van ellende, die aanbreekt, is zijn deel. De *Godvruchtige* steunt op God, zijnen weldoener en vriend, op JEZUS CHRISTUS en diens verlossing, op eenen welvolbragten levensdag naar den wil van God. Hij wordt door het geloof aan God en zijnen Verlosser, getroost en bemoedigd tegen den bangen strijd. Hij geeft al zijne dierbaren over in de hand van Hem, die hen niet begeven, niet verlaten zal, en voor zich zelven is hij bewust van eeuwig heil. De zondaar vreest, en zijne onrust jaagt het klamme doodzweet langs de misvormde kaken; de Godvruchtige strijdt den zwaren strijd en de wederstand der natuur perst ook hem het doodzweet uit het matte ligchaam: zij zijn beiden daarin misschien gelijk, doch inwendig is een groot verschil. De worsteling des Godlooze is even sterk binnen als buiten het ligchaam; ook de ziel wordt gefolterd: de Godvreezende is inwendig kalm en gelaten. Het is des Vaders wil. Wilt gij met den zondaar, of wilt gij met den Godvruchtige den laatsten kampstrijd strijden? Broeders! kiest heden nog; welligt is morgen uw morgen niet meer.

Wij willen met den Godvruchtige zonder vrees ster-

sterven! Welaan, gij kent den weg, welke daartoe geleidt. Hij is de eenige van God aangewezen. Dan als de vreeze Gods u bezielt, als zij u leert te gelooven aan eenen wijzen, weldadigen, barmhartigen Vader, zult gij den dood niet zoo angstig te gemoet zien. Doch dan moet zij regt levendig werkzaam zijn; u den hemel, niet de aarde alleen, voorhouden; want zonder die levendige werkzaamheid zou het kunnen zijn, dat gij, even als HISKIA, treurdet, omdat het beginsel, dat u bemoedigen kan, niet werkzaam is. Leert daartoe, wie God is, en wat Hij voor u zijn wil. Prent het diep in uwe zielen, opdat uwe Godsvrucht in de beginselen, welke haar besturen, gegrond, opdat zij redelijk zij. Zoekt u zelven dagelijks naauwer aan Hem te verbinden. Staat af van het kwaad, dient den Heer, dan zal het u welgaan en gij gerust het hoofd nederleggen, van waar het niet meer herrijzen zal. Engelen zullen u nabij zijn in de bange ure, en overbrengen tot den Heer, die u gekocht heeft door zijn dierbaar bloed.

W. V. L.

DE VADERVLOEK.

Sedert de Ambtman EERHART in het schoone dorp *B.* zijn verblijf had gevestigd, was er eene geheele hervorming in de vriendschappelijke bijeenkomsten te weeg gebragt. De winter avonden, voorheen

on-

onder het zoutelooze kaartspel gesleten, vlogen thans, onder het voeren van geestige en wetenschappelijke gesprekken, of ook van scherts en jokkernij, daar heenen. Het kaartspel verdween geheel, en naauwelijks was men bij elkander vereenigd, en had men het nieuws van den dag, aangaande de belangen des lieven Vaderlands behandeld, of al aanstonds werd de Ambtman, die de ziel der gezelschappen uitmaakte, uitgenoodigd, om uit zijne onuitputbare voorraadkamer, het een of ander aan de verzamelde vrienden mede te deelen. Nooit bleef dat verzoek onbeantwoord, en zelden gebeurde het, dat EERHART zijne hoorders den lever niet schudden deed, en eene vrolijke stemming zelfs bij hen, die aan het Melancholismus behoorden, veroorzaakte. Het was weder een guure Novemberdag; de vriendenkring was, uitgenomen EERHART, die zich heden wat langer wachten liet, niet alleen voltallig, maar zelfs door het bijzijn van eenen vreemdeling vermeerderd, die, ingevolge de statuten van de vereeniging, uitgenoodigd was, om, daar er op de plaats geene andere sociëteit bestond, den avond ten huize van den Notaris te slijten. — Reeds had de klok zeven geslagen, en nog was de Ambtman er niet; men maakte zich ongerust, en juist zoude een der aanwezigen naar EERHART's woning zijn gegaan, toen de huisbel het teeken zijner aankomst verkondigde. De anders zoo vrolijke oude zag nu bedrukt, en een traan blonk in zijn oog. Dit was men geenszins

zijns gewoon. Nieuwsgierigheid, om de oorzaak daarvan te vernemen, was op het gelaat der vrienden te lezen; maar uit eerbied voor den braven man zweeg men, tot dat MEERHART zelf aldus dit stilzwijgen afbrak. »Het zal u verwonderen, mijne »vrienden! dat ik zoo laat en zoo somber gestemd »tot u kom, en liever was ik thans te huis ge»bleven; verwacht dan ook niet, dat het verhaal, »hetgeen ik u zal mededeelen, de lachspieren in »beweging zal brengen; het zal u integendeel de »oorzaak mijner droefgeestige stemming ontdek»ken, en gij zult den anders zoo vrolijken MEERHART »als een ongelukkig vader leeren kennen." — Met belangstelling schikten al de gasten zich om den Ambtman heen, die op de volgende wijze zijn verhaal aanving. — »Er komen dagen voor in »het menschelijke leven, waarop de herinnering »aan vroegere gebeurtenissen ons smartelijk is, »en ons oog met tranen vervult: zoodanig een »dag is de tegenwoordige voor mij. — Tot hiertoe »was het u bewust, dat ik MEERHART genoemd wordt. »Deze naam is echter de mijne niet, maar werd »door mij aangenomen, sedert het verdriet mijne »wangen groefde; mijnen waren naam wil ik echter »liefst verzwijgen; ook wil ik u niet lastig vallen »met een uitvoerig relaas mijner lotgevallen van »mijne geboorte af tot dezen oogenblik; maar u »slechts terug wijzen naar het tijdvak, nu vijftien »jaren geleden." Dit zeggende droogde de Ambtman een traan van zijn wang en vervolgde. »Tot

» dien tijd had ik met eene allerbeminnelijkste
» gade, twintig jaren het zoete van eenen door liefde
» gesloten *Echt* gesmaakt. Wij bezaten eenen zoon,
» aan wiens zedelijke en Godsdienstige opvoeding,
» mijne Echtgenoote niet minder dan ik, alle mo-
» gelijke zorgen besteedde. Als knaap was hij door
» de zachte leiding zijner hem lievende moeder
» gevormd, en toen hij allengskens ouder werd,
» aan mijne bijzondere zorg aanbevolen. *De stel-*
» *ling van hen verwerpende*, die meenen, dat men,
» om den jongeling zijn pad rein te doen bewan-
» delen, hem van alle vermaken moet uitsluiten, en
» onder het strengste toeverzigt houden, ging ik
» meer als vriend met hem om, voerde zelf hem
» in de kringen, waar zijne deugd geen schipbreuk
» konde lijden, ten einde hem alzoo menschenken-
» nis te doen opzamelen en hem geschikt te doen
» worden, om eenmaal als nuttig lid der Maat-
» schappij te kunnen optreden. Nu zeventien jaren
» geleden, was mijn zoon zeventien jaren oud. —
» Daar zijne keuze bepaald was om in de Regtsge-
» leerdheid zich te bekwamen, had hij tot dien
» leeftijd het voorbereidend onderwijs genoten bij
» mijnen vriend, den Rector, in de stad onzer
» toenmalige verblijfplaats woonachtig. Thans zoude
» hij de ouderlijke woning verlaten en op eigen
» wieken drijvende, de zoo gevaarlijke Acade-
» mische loopbaan inslaan. Wel onderleid zijnde
» met Godsdienstige kennis, en door goede eigen-
» schappen zich onderscheidende, was mijne vrouw,
» of-

» ofschoon droefgeestig over zijn aanstaand afwezen;
» geenszins beducht, dat de zoo zorgvuldig opge-
» kweekte jongeling op de gladde baan zoude
» struikelen; maar mij was het toen beklemd om
» het hart, en of een zeker voorgevoel mij bezielde,
» of hoe het zij, dat weet ik niet, doch ik
» sprak met hem zoo ernstig als ooit, en gaf hem
» lessen van levenswijsheid, welke ik meende, dat
» voor zijne tegenwoordige bestemming allernoodzakelijkst
» waren. De laatste dagen voor zijn
» vertrek herhaalde ik ze telkens, en tranen blonken
» in zijne oogen. Eindelijk brak het oogenblik
» van scheiden aan, en hartroerend was het
» vaarwel van mijne thans zalige Echtgenoote. —
» Met de eerste vacantie kwam hij ons bezoeken,
» en ofschoon zijn gedrag ons zonderling voorkwam
» bij zijne vroegere wijze van handelen, schreven
» wij zulks beiden aan zijnen nieuwen stand toe.
» Hij was onbestendig, onoplettend en luchtiger
» van aard geworden. De tijd van zijn verblijf ten
» onzent was naauwelijks geeindigd, of hij vertrok
» naar de Academie terug. Dit een en ander deed
» mij besluiten, om, na verloop van eene maand,
» zijne studieplaats te bezoeken, ten einde te vernemen,
» hoe de zaak gelegen was. Op de diligence
» rijdende, hoorde ik over dezen en genen
» kweekeling spreken; maar hoe ontstelde ik, toen
» onder de voorname losbollen mijn zoon werd
» gerangschikt. Gij vrienden, die ouders zijt,
» kunt beseffen wat het voor een vader zegt, dit

» van

» van zijnen zoon te moeten hooren. Ik kwam in
» de Academiestad, bezocht mijn zoon en verwijlde
» er een dag of vier, ging naauwkeurig zijne gan-
» gen na, deed onderzoek naar zijn gedrag, maar
» ontdekte niet dat gene, wat ik volgens het ge-
» hoorde, vreesde te zullen ontwaren. — Ik be-
» schouwde dus het mij vertelde, als laster, ge-
» boren uit nijd, omdat mijn zoon onbekrompen
» en onafhankelijk studeerde, en verliet hem we-
» der; echter niet zonder die vaderlijke vermanin-
» gen achtergelaten te hebben, die voor den Stu-
» dent zoo zeer behoeften zijn. Bij mijne te huis
» komst stelde ik mijne vrouw gerust, en zoo ver-
» liep de tijd ongestoord, tot dat hij weder met
» den vacantietijd huiswaarts keerde. Onze vroegere
» opmerkingen omtrent de verandering in zijn ge-
» drag werden tot onze droefheid thans op nieuw
» versterkt. Hij was los in zijne woorden, zon-
» derling in zijne gedragingen geworden; wanneer
» hij konde, ontvlugtte hij den huisselijken kring,
» kwam nu en dan zeer laat en dikwerf onbekwaam
» te huis, ging, voor dat de tijd der vacantie verstre-
» ken was, naar de Academie terug, en ik behoef u
» niet te zeggen, hoe onze bezorgdheid omtrent
» hem aanwies. Ik begaf mij op den dag van zijn
» vertrek, aan den avond, naar mijnen vriend den
» Rector, die mij van harte beklaagde en raadde,
» om aan een' ouden vriend, in de Academiestad
» wonende, te schrijven, opdat deze mij een op
» waarheid gegrond onderzoek naar mijnen zoon
» zou-

» zonde mededeelen. Hierover denkende, wandelde
» ik naar huis, troostte mijne lieve gade, en wilde
» uit mijne secretaire het schrijfgereedschap krijgen,
» toen ik tot mijnen schrik dezelve opengebroken
» vond en circa ƒ 500 miste. Als een bliksemstraal
» kwam mij de gedachte voor den geest, dat mijn
» zoon de dief was. Hoe ontsteld ik ook was,
» verzweeg ik deze wandaad voor mijne Echtge-
» noote. Ik schreef terstond aan mijnen vriend,
» en wachtte angstvol het antwoord terug. Einde-
» lijk kwam hetzelve; maar groote God! hoe was
» ik aangedaan, toen hetzelve mij berigtte, dat
» mijn zoon niet alleen aan spel en drank zich
» overgaf, maar bovendien een onschuldig meisje
» ongelukkig had gemaakt; toen kon ik niet langer
» mijne droefheid voor mijne vrouw verbergen.
» Wij beiden schreven terstond aan onzen onwaar-
» digen zoon. Mijne vrouw, als eene moeder, die
» biddende voor het behoud van haar kind, door
» de taal der moederlijke teederheid zijn hart trachtte
» te vermurwen, ik als een vader, die, door krach-
» tige vermaningen en bedreigingen, den ontaarde
» zoon tracht te regt te brengen. Helaas! alles te
» vergeefs. — Nog eens begaf ik mij naar zijne
» tegenwoordige woonplaats; maar welligt van mijne
» komst onderrigt zijnde, was hij er niet te vinden.
» Ik keerde voor het *eerst*, als een kind weenende,
» naar mijne woning terug, bad God om redding
» uit deze bedroevende omstandigheden. Mijne
» dierbare MARIA was niet bestand tegen zoo vele
» schok-

» schokken. Langzamerhand knaagde het verdriet » hare levensvreugde weg. Eene uitterende ziekte » sloopte hare gezondheid, en heden, vijftien jaren » geleden, ontsliep zij in mijne armen als een' » Engel, nog biddende voor haar kind. Toen, » mijne Vrienden! was ik verontwaardigd tot in het » binnenste van mijne ziel, over het gedrag van » mijnen zoon, die mij de zaligheid mijns levens » had ontroofd: toen bad ik den Hemel, dat hij » den onverlaat mogt straffen en sprak den Vader- » vloek over hem uit!" » Groote God!" gilde de vreemdeling, die wit bestorven ter neder zeeg, » mijn vader heeft zijn zoon vervloekt." Ook EBERHART, als van den donder getroffen, was geheel buiten zijne kennis. Een kille schrik beving de aanwezigen. Alle hulp, aan den zoon bewezen, was vruchteloos, eene beroerte had zijn leven geëindigd.

EBERHART leefde nog weinige maanden in eene verdoving van zinnen, en werd, volgens zijne schriftelijke begeerte, naast zijne MARIA nedergelegd.

J. B.

BIJZONDERHEDEN AANGAANDE DEN DUITSCHEN SCHILDER PETER SCHMID.

PETER SCHMID was de zoon van een armen kuiper te *Trier*, geboren in het jaar 1769. Hij bragt zij-

zijne jeugd bij zijnen stiefvader met spinnen door, doch werd plotseling door het zien van een oud beeld verrukt, begon te schilderen, pourtraitteerde al de Dames van een vrouwelijk instituut, en maakte nog grooter opzien, toen hij den intogt van den Keurvorst CLEMENS WENZEL, in *Trier*, met veel vernuft vlugtig en naar de natuur teekende. De Keurvorst trok zich den geestrijken knaap aan: men bestelde hem bij een schilder, om zich verder te oefenen; men deed hem later *Manheim* en *Dusseldorp* bezoeken. Maar in plaats van wat te leeren, verleerde hij zijn aangeboren talent, en toen hij, na jaren, eens zijne vele beelden en teekeningen nazag, deed hij de smartelijke ontdekking, dat de eerste, die hij als knaap gemaakt had, veel oorspronkelijker waren, dan die hij daarna bij zijne leermeesters en naar hunne manier had gemaakt. Hierdoor neergeslagen, wierp hij al zijne teekeningen in het vuur en wilde niet meer schilderen. Slechts het aanschouwen van oude beelden, in welke hij wedervond, wat hij zelf eerst onbewust in zijne teekeningen had uitgedrukt, moedigde hem op nieuws aan, om voor de kunst te leven. Weldra wijdde hij zich alleen aan het onderwijs, liet den toeleg, om meester in de kunst te worden, varen, en besloot, om andere door onderrigt in de door hem zelven uitgevonden goede methode, de treurige ondervinding te sparen, die hij gehad had. Hij leerde dus het teekenen naar de natuur, niet naar beelden, en voor zoo ver men de natuurlijke voorwerpen

niet

niet hij de hand had, volgde hij modellen of pleisterbeelden, nimmer vlakke beelden of afteekeningen. Als zoodanig onderwijzer in de teekenkunst, leeft hij nog in *Berlijn*.

Als eene bijzonderheid, die opmerkelijk genoeg is om medegedeeld te worden, verhaalt men, dat een zijner leerlingen te *Berlijn* in militaire dienst gegaan en omgekomen was. Deszelfs familie verzocht SCHMID, haar het afbeeldsel van den overledenen te willen teekenen. Maar er verliepen maanden, eer hij dien wensch kon vervullen, daar het hem, niettegenstaande alle aangewende moeite, niet mogelijk was, zich de gedaante des overledenen helder genoeg voor den geest te plaatsen. Doch de wensch om aan de bede der treurende familie te kunnen voldoen, werkte zoo op hem, dat hij er van droomde. Het kwam hem voor dat de afgestorvene hem bezocht in een krijgsmans mantel, en dat hij, op zijn verzoek, zich bij hem nederzette. »Maar ik moet u ook portraiteren," zeide SCHMID in den droom, en hief hem te gelijk het hoofd op, bezag naauwkeurig al zijne trekken, neemt de teekenpen op — doch bezint zich en roept: »maar gij zijt dood." De ander staat zuchtende op en verdwijnt. Nu begint SCHMID te beseffen, dat hij droomt; hij ontwaakt, herinnert zich den droom, en teekent oogenblikkelijk het welgelijkend, door de ouders des overledenen met smart vreugde en dankbaarheid ontvangen, portrait zijns voormaligen leerlings.

NOORWEEGSCH BROOD, FLATBROOD GEHEETEN.

Op het platte land van *Noorwegen* heeft men eene soort van brood, van havermeel gebakken, dat den naam draagt van *flatbrood* of flade brood, omdat het groote ronde dunne koeken zijn, bestrooid met roggenmeel. De armen maken deze koeken van den haver, zoo als hij gemalen wordt, met zemelen en al; de rijkeren nemen alleen de bloem, en bakken hun *flatbrood* dun, als onze pannekoeken. Zij worden op een dunne ijzeren plaat, of een platten steen, waaronder vuur gestookt wordt, gebakken. Wanneer deze heet is, rollen de vrouwen een klein stukje deeg met een klein stokje, uit een, en naauwelijks is dit geschied, of het is reeds aan de eene zijde gaar. Dan keeren zij het met een dun spaantje om, en het is gereed. Dit brood bederft nooit, wanneer het slechts op eene droogen plaats bewaard wordt. Sommige houden zelfs het oudste voor het beste. Men plagt voorheen zulk eene boerin voor eene goede huismoeder te houden, die haren zoon, op deszelfs trouwdag, een *flatbrood* kon voortzetten, hetwelk ten tijde van zijne geboorte gebakken was.

NOG EEN WOORD MET BETREKKING TOT HET GROOT AANTAL KANDIDATEN VAN DE HERVORMDE KERK.

Meermalen werd er reeds een woord betrekkelijk

het groot aantal Kandidaten in de *Boekzaal* geplaatst. Naardien geene der daarin ontwikkelde denkbeelden mij geheel voldeden, zoo heb ik dan eindelijk ook gemeend, mijne gedachten te moeten mededeelen, en indien dezelve belangrijk genoeg mogten voorkomen, dan hoop ik, dat men daarvoor een plaatsje zal inruimen in dit algemeen gelezen wordend maandschrift.

Men heeft al reeds geschreven, om de beroeping en bevordering, naar ouderdom en bekende verdiensten, *regelmatig* te doen afloopen; doch dit, dunkt mij, dat onnoodige en overtollige moeite zal zijn; omdat het te vreezen is, dat men dan weder over andere gebreken en verkeerde gevolgen zal hebben te klagen. Het is best dat men zulks geheel aan zich zelve overlate, te meer, omdat het geen verschijnsel is, uitsluitend eigen aan onze dagen; want voor ruim 70 jaren bevond zich de Kerk bijna in denzelfden staat, en toen ook hebben alle zwarigheden zich van zelve opgelost. Dat men de examens verzware en moeijelijker make, dit is inderdaad niet ongepast; doch daardoor zal men het getal Kandidaten zeker niet zien verminderen, daar men het taaije geduld en den ijver van de Nederlandsche jongelingschap kent en daarop eenig vertrouwen stelt. Dat men de Kandidaten tot verdere opleiding en vorming verpligte, is zeer nuttig, omdat in vele gevallen hunne levenswijze weinig strookt met den aard van hunne aanstaande bediening, en dat men bij vacatures, zoowel over

 de

de Kerkenraden als over hen een waakzaam oog houde en binnen engere grenzen bepale, zeer heilzaam; want daarbij loopt het, in vele Gemeenten, tot in het bespottelijke, tot ontstichting van het heilige, en onrust in de Gemeenten af, vooral daar, waar, in geheele Gemeenten, de floreenpligtigen bij meerderheid van stemmen de keuze kunnen doen. Doch hierover wilden wij eigenlijk niet spreken.

Dat er overvloed van Kandidaten is, dit noemen wij een groot voorregt voor de Hervormde Kerk; want daardoor worden de Gemeenten in de gelegenheid gesteld, om eene goede keuze te kunnen doen; indien zij daarmede althans met kennis van zaken en bezadigdheid te werk gaan. Ook kunnen daardoor de bestaande vacaturen van alle Gemeenten, weder met den meesten spoed vervuld worden. Voor 10 a 12 jaren was dit toch niet mogelijk, en vele onaanzienlijke Gemeenten moesten toen eenen geruimen tijd vakant blijven, wegens gebrek aan Kandidaten. Steller dezes woonde toen in eene Gemeente, welke ruim een jaar lang niet in de gelegenheid was, om eene beroeping, waarop een gunstig gevolg was te hopen, te kunnen uitbrengen. Blijde was die Gemeente, toen er zich eindelijk één Kandidaat opdeed, waarop zij haar beroep kon uitbrengen en haar vereerde met de aanneming van hetzelve, terwijl de bijna gelijktijdige roepstem naar eene andere Gemeente werd afgewezen. Ja, zij dankte God, dat haar billijke wensch zoo goed voldaan werd, en men in dien Kandidaat een zeer

waar-

waardig Leeraar vond. Hoe vele andere Gemeenten bevonden zich destijds in hetzelfde geval! Vele Proponenten kregen reeds aanzoeken van Gemeenten, vóór dat zij nog tot de predikdienst waren toegelaten en zich nog op de Hooge School bevonden. Ja sommigen sloegen die aanzoeken dáár reeds van de hand en berigtten, dat men òp hen maar niet behoefde te hopen. Die toestand der Hervormde Kerk, met betrekking tot de Kandidaten, ofschoon wij niet weten, dat daarover, in dien tijd, *iets* in dit maandschrift is medegedeeld, was, dunkt mij, veel treuriger, dan de groote overvloed dezer dagen.

Evenwel, ik beken het, is het alleszins te bejammeren, dat zoo vele geschikte mannen, volkomen tot de Heilige Dienst in staat, zóó vele jaren moeten wachten op de vervulling hunner billijke wenschen, en voor het meerendeel nutteloos zijn voor de Kerk. Echter gelooven wij niet, dat die reeks van jaren zóó bijzonder groot meer zal zijn, want, vele ouders zullen toch wel spoedig inzien, dat hunne zonen bijna te vergeefs op een Leeraarsambt hebben te hopen, wanneer zij verder voortgaan hen daartoe op te leiden. Men bespeurt immers ook reeds, dat de opleiding tot dien stand al zeer vermindert, zoo zelfs, dat er thans al niet meer Kandidaten aankomen, dan de behoefte dringend vordert, waardoor dan ook in de beide laatste jaren het getal zeer weinig is toegenomen. Eerlang zal het getal wel verminderen; doch die vermindering kan

niet anders dan langzaam gaan, omdat het getal, in zulk eenen korten tijd, tot eene groote hoogte is geklommen, en in dien zelfden tijd, de voorbereidende vorming, het voornemen tot dien stand, bij vele jonge lieden heeft plaats gehad. Voor 15 jaren immers, was er gebrek aan Leeraren, en toen namen vele ouders het voornemen, om hunne 6, 7 of 8 jarige zoontjes tot de Heilige Dienst op te leiden, welk een en ander zeer voordeelig pleit voor de belangstelling in de Godsdienst onzer natie. Is nu zoodanig besluit eenmaal genomen, heeft men daarop al zijne hoop gevestigd, dan is men niet gemakkelijk van zoodanig plan af te brengen, al is een andere stand somtijds verkieslijker en meer overeenkomstig het belang. Nu sedert eenige jaren, gevoelen weinige ouders meer lust, om hunne zonen voor dien stand op te voeden, hetgeen reeds daaruit blijkt, dat het getal Studenten in de Theologie zigtbaar afneemt. Neemt dit van jaar tot jaar nog meer af, gelijk te verwachten is, misschien heeft men dan over 20 a 25 jaren weder over gebrek te klagen, hetgeen echter God verhoede!

Maar is echter het getal Kandidaten zoo buitensporig groot, dat men hen niet ten nutte der Kerk kan gebruiken? Wij meenen, dat velen van hen nuttig werkzaam kunnen zijn, en dat vele Gemeenten in ons Vaderland hunne hulp en leiding zeer zouden verlangen. Er zijn toch zeer vele Gemeenten van 2000 a 3000 en meer Hervormde zielen, zeer uitgestrekt gelegen, aan de zorg van slechts

éénen

éénen Leeraar overgelaten. Het is toch voor éénen Leeraar onmogelijk, in de onderscheidene Godsdienstige behoeften van zoodanige Gemeenten te voorzien. In Gemeenten van 2000 a 3000 zielen verderen toch 300 tot 500 a 600 leerlingen het bijzonder Godsdienstig onderwijs, zullen zij eenmaal en tijdig, overeenkomstig hunne dure verpligting, als belijders in de Gemeente aangenomen worden. Hoe zal *één Predikant* daarin naar behooren voorzien? Vooral wanneer men daarbij in aanmerking neemt *de uitgebreide* herderlijke zorgen,[1] de huis- en krankbezoeken, het bijwonen der begravenissen, waaraan, in vele Gemeenten, de Leeraars zich niet wel kunnen onttrekken, en de noodzakelijke tijd van voorbereiding tot de predikdienst in de uitoefening van dezelve.

In zoodanige Gemeenten, welker getal in ons Vaderland zeker niet gering is, zoude men de medehulp van eenen Kandidaat, hetzij in betrekking als Hulpprediker, hetzij als tweeden Leeraar, dus hoogst noodig hebben, ja wij schroomen niet te zeggen, dat het pligt wordt, daarin, bij de meer en meer toenemende bevolking, van hooger hand te voorzien. In de provincie *Drenthe* bevinden de meeste Gemeenten zich in dit geval, waarvan het genoeg zal zijn, de buitengewoon talrijke Gemeenten, *Smilde*, *Beilen*, *Ruinen*, *Gilten*, *Borger* te noemen. Ja, in die provincie, alwaar wij, met de plaatselijke gesteldheid het best bekend zijn, bestaat vooral behoefte aan gelegenheid tot het bijwonen van de openbare Gods-

 dienst.

dienst. Daar zijn onderscheidene buurtschappen van 400 tot 1200 hervormde zielen op ¾ tot 2 uren afstand van de Kerkgebouwen gelegen. Het is waar, dat de bevolking hier en daar meer gebruik van de Godsdienst kon maken; doch bezwaarlijk echter zal ieder in al de voorregten van dezelve kunnen deelen. Vele ouden van dagen, de meesten vrouwen en het behoeftigste gedeelte der bevolking, vinden zich daar in de onmogelijkheid, om de Kerk geregeld te bezoeken. Ook is het waar, dat in sommige dier buurfschappen bijzondere catechisatiën en oefeningen door de Leeraars, in den loop der week, worden gehouden; doch deze hebben op verre na die algemeene strekking niet, en kunnen zulks uit den aard der zaak niet hebben, als wel wenschelijk is. Wanneer men de Christenen op Zon- en Feestdagen, de tot de Godsdienst geheel bestemde en afgezonderde dagen, geene gelegenheid kan verschaffen, dan is er slechts voor een gering gedeelte in de behoefte voorzien. Hoe treurig het dan ook, in die afgelegene buurtschappen, met de Godsdienstige kennis en de zeden gesteld is, dit laat zich gemakkelijk denken. Hoe weinigen zijn dáár veelal belijders van het Evangelie! En waartoe die onkunde aanleiding geeft, dit heeft de ondervinding van de laatste jaren ruimschoots geleerd, toen het mysticisme zoo stoutmoedig het hoofd opstak. Ja mij is bij ondervinding bekend, dat juist dáár de *afscheiding* het eerst en meest ontstaan is, waar men verre van het Kerkgebouw verwijderd was en

bui-

buiten herderlijke zorg verkeerde, en slechts spade gebruik kon maken van de Godsdienst. En de zeden, hoe bedroevend zijn die daar veelal! De meeste correctioneele gevallen in *Drenthe* behooren daar te huis en worden in die verwijderde oorden gepleegd. — Dat er voorts, in het algemeen in die provincie gebrek aan Leeraars van de Hervormde Godsdienst is, moge de betrekking aantoonen, welke er tusschen het getal Leeraars en de hervormde bevolking bestaat. Wij meenen zeker te wezen, of althans veilig te mogen veronderstellen, dat die verhouding nergens in geheel *Nederland* kleiner is, dan die in *Drenthe*. Er zijn namelijk 48 Hervormde Leeraars, onder eene Hervormde bevolking van over de 67000 zielen werkzaam, zoodat ieder Leeraar 1400 zielen, door elkander, onder zijne leiding heeft. Neemt men daarvan een achttal kleine Gemeenten, met te zamen naauwelijks 4000 *zielen* af, dan hebben de overige Leeraars ieder *dooreen* 1600 zielen onder hunne leiding. Brengt men deze uitkomst in vergelijking met hetgeen in de provincie *Vriesland* plaats vindt, dan ontwaart men een zeer groot verschil. Immers daar vindt men eene bevolking van ongeveer 160,000 Hervormden, en meer dan 200 Predikanten, zoodat ieder van hen nog niet de helft van het getal in *Drenthe* onder zijn opzigt en zorg heeft. En een getal van 800 zielen is inderdaad voor eenen Leeraar genoeg, zal hij voor allen alles zijn. En niettegenstaande dit, ziet men in *Drenthe* veel

 te

te weinig bij het aantal Gemeenten, er op, om het personeel van de Leeraars vermeerderen, ja men schijnt aan het hier en daar uitgedrukte verlangen tot het bekomen van eene Kerk en eenen Leeraar, vele moeijelijkheden in den weg te leggen, terwijl ieder weldenkend Christen met genoegen ontwaart, hoe men elders in *Vriesland*, *Groningen*, *Overijssel*, *Gelderland*, *Utrecht*, van tijd tot tijd nieuwe Gemeenten sticht en Godsgebouwen daarstelt, niettegenstaande er over het geheel nergens meer behoefte bestaat dan in *Drenthe*.

Er is dus wel gelegenheid, om het aantal Kandidaten te verminderen en tot heil der Kerk en de Gemeente des Heeren nuttig aan te wenden; ja velen zouden deze omstandigheid der Hervormde Kerk zegenen, zoo dezelve aanleiding mogt geven tot eene gewenschte uitbreiding van het personeel van den Leeraarsstand, en het vermeerderen van het getal Gemeenten. Mogt het niet de stem eens roependen in de woestijn zijn!

Behalve dat deze uitbreiding eenen allerheilzaamsten invloed op de Godsdienst en zeden zoude hebben, zoo meenen wij ook, dat het hier en daar, vooral in de provincie *Drenthe*, een zeer gunstig gevolg zoude hebben op de bevolking, op de uitbreiding van den landbouw en de welvaart der ingezetenen.

Maar waar nu de uitgaven te vinden, die met zoodanige organisatie in het naauwst verband staat, bij den tegenwoordigen toestand des lands? Bezwaarlijk,

lijk, dit beken ik, is zulks; maar zijn er noodiger en nuttiger uitgaven voor den Staat, dan die regtstreeks tot de Godsdienstige en zedelijke belangen des volks strekken? Deze zijn de grondzuilen van den Staat, en het daaraan ten koste gelegde komt met verdubbelden woeker terug. En die uitgaven zouden immers zoo buitengewoon groot niet zijn? Verondersteld, dat er 100 Gemeenten in ons Vaderland zijn, waar een tweede Leeraar noodig is, dan zoude men immers met eene uitkeering van 40,000 gulden al veel kunnen doen, indien de Gemeenten van haren kant ook iets deden. En wat beteekent deze som toch, in verhouding van de groote uitgaven van den Staat? Weinig meer dan een droppel in eenen emmer. En wat hier en daar de noodzakelijke stichting van gebouwen betreft, daarmede kon immers langzaam voortgegaan worden, en zoude voorloopig zeer goed gebruik gemaakt worden van de schoolgebouwen, zoo als *zulks elders* met vrucht gedaan wordt.

S**** S.

SPREUKEN EN WENKEN.

Vel nimmer oordeel over ongelegde eijeren.

De wijnstok draagt drie gevaarlijke vruchten: Dronkenschap, wellust en naberouw.

De

De moedigste en beste held is hij, die dapper vecht, maar het nimmer doet buiten noodzaak.

—

»Vrouwenlist," zegt men, »gaat boven alles:" doch men voege er bij: »mannen kloekzinnigheid »kan die beschamen."

—

Die een ander telkens in de reden valt, is niet alleen een lastig mensch, maar belet ook menigmaal den spreker menig nuttig woord te zeggen, dat reeds op zijne lippen zweefde.

—

Het is niet edelmoedig iemand aan te tasten met wapenen, die hij zelf niet bezit, of niet weet te gebruiken.

—

Een goed geweten maakt, dat men de eenzaamheid niet vreest, maar niet, dat men altijd eenzaam wil zijn.

—

De omzigtigheid wordt eene ondeugd, als zij de grenzen der dubbelzinnigheid overschrijdt.

—

Die zich aan hunne verbeelding overgeven, zijn zeer moeijelijk te regt te brengen.

—

Weeg het tegenwoordig genot altijd tegen de toekomende gevolgen.

—

AAN

AAN MINA.

(*Bij haar doodbed staande.*)

Ik sta, lieve MINA! bedroefd om uw dood,
Aan 't eigene leger, dat rust aan u bood,
Als gij me in den slaap hadt vergeten;
Hoe vaak staarde ik dan op uw lagchend gelaat,
Laagt gij op dat leger in Englen gewaad:
Dan kondt gij mijn bijzijn niet weten.

Nu sta ik ook dáár, en gij sluimert ook weêr,
Doch 'k zie uw ontwaken, o MINA! niet meer ....
De sluim'ring des doods sluit uwe oogen! ...
Ik ween .... lieve MINA! ... ik ween ... en mijn hart
Klopt sterker van rouw en van droevige smart!
't Is diep om uw heengaan bewogen!

Hoe vaak heeft uw mond mijne wangen gekust,
Zoo kinderlijk dankbaar, den hemel bewust;
Nu is hij verstijfd en gesloten.
Uwe oogjes-zij zien mij niet lagchend meer aan,
Of treurig, als 'k vroeger naar huis wilde gaan,
Geen traantje wordt thans meer vergoten.

o MINA! mijn lieve! — och! spreek nog een woord ...
Gij zwijgt; — zelfs geen ademtogt wordt meer gehoord ...
Gij zwijgt; — en — mijn lippen verstommen ...
Ach MINA! uw hulsel, aan 't marmer gelijk
Bleef slechts; uwe ziel is in 't heerlijker rijk,
Ter woning uws Goëls geklommen!

Uw

Uw Vader, hij ging u iets vroeger slechts voor!
Bereidde hij u in het Engelen koor
 Eene plaats? — Hebt gij hem gevonden?
O Kan het, ô mag het, daal, daal tot mij af!
En meld mij uw lot aan de keerzij van 't graf,
 De vreugd aan uw heilstaat verbonden!

Maar neen, lieve MINA! dit kunt gij toch niet;
Doch, 't licht dat ons stoffelijk oog hier niet ziet
 Zal, hoop ik, ook eens mij omstralen!
Dan zie ik u weêr en dan juich ik ook dáár,
In 't *Hallel* des Eeuwgen, bij d' Engelenschaar,
 In vreugde hier nimmer te malen!

Ja, MINA! mijn lieve! gij keerdet tot God;
Die Planter was beter bekend met uw lot,
 Deze aard kon geen wellust u geven;
Gij hebt ons verlaten! .... Uw stof keert tot stof,
Uw ziel leeft hier boven! — Hem zij dan de lof,
 Die leeft! en, met Wien gij blijft leven!

Haarlem,
6 Sept. 1837. A. VAN DER ELST, Jr.

PRO-

PROGRAMMA.

LEIDEN.

Curatoren van het *Stolpiaansch Legaat* aan de Universiteit te *Leiden*, hebben in hunne laatstgehouden Vergadering besloten, de navolgende vraag ter beantwoording voor te stellen:

» *Quum, post discrepantes virorum doctorum Ethices Christianae ex arte explicandae rationes, laborare videatur illa disciplina; primum, quod nondum inventum et constitutum sit principium unum et simplex, unde cuncta deducantur, et apte componantur; tum quod, propter hunc ipsum defectum, praecipuae quaedam notiones, et formales, et materiales, vix perspicue definitae aut illustratae sint, neque universae ex uno fonte sic derivatae, ut aptam conspirantemque doctrinam efficiant; — quumque sint tamen, qui sentiant,* SCHLEIERMACHERI *V. Cl. ingenio et scriptis laudabile quiddam perfectum esse, quo haec vitia tollerentur, sed eius vel placita nonnullis non probanda, vel oratio multis obscura esse videatur:*

Quaeritur *perspicua expositio eorum, quae in* SCHLEIERMACHERI *scriptis Ethicam et Ethicam Christianam attingunt; tum disceptatio, utrum ipsa pertineant ad scientificam disciplinae tractationem melius regendam, nec ne; postremo, quid et quantum ex illa tractatione disciplinae exspectandum sit ad moderandam vitam definiendaque officia hominum Christianorum?"*

» *Daar de Christelijke Zedeleer, na de uitéénloopende manieren van derzelver wetenschappelijke behandeling door de Geleerden, nog moeijelijkheden ondervindt: vooreerst, omdat het éene en hoogste* *be-*

beginsel nog niet gevonden en bepaald is, van waar alles kunne afgeleid, en alles tot één stelsel gebragt worden; vervolgens, omdat, wegens eerstgenoemd gebrek, sommige hoofdbegrippen, zoowel vormelijke, als stoffelijke, nog niet duidelijk bepaald of toegelicht zijn, en alle niet zoodanig uit eene enkele bron zijn afgeleid, dat dezelve eene samenhangende en overeenstemmende wetenschap opleveren; — en, vermits er echter gevonden worden, die vermeenen, dat er door de scherpzinnigheid en de schriften van den beroemden SCHLEIERMACHER *iets loffelijks is te weeg gebragt, om deze gebreken weg te nemen; maar tevens anderen, of zijne stellingen niet goedkeuren, of zijne uitdrukkingen duister vinden:*

Verlangt men *eene duidelijke uiteenzetting van al, wat in de schriften van* SCHLEIERMACHER *tot de Zedeleer, en bijzonder tot de Christelijke Zedeleer in betrekking staat; vervolgens, een onderzoek, of het de strekking heeft om de wetenschappelijke behandeling van die leer ten goede te leiden, of niet; en eindelijk, wat en hoe veel men van zoodanige behandeling dier leer mag verwachten voor de practijk van het leven, en voor het bepalen der pligten der Christenen?"*

Met toezegging eener Gouden Medaille, of des verkiezende hare waarde van *twee honderd Gulden*, aan hem, wiens Verhandeling boven alle andere den eerprijs zal waardig gekeurd worden.

De Verhandelingen moeten in het Latijn of Nederduitsch geschreven, met een zinspreuk geteekend, en voorzien zijn van een verzegeld biljet, van buiten dezelfde zinspreuk, van binnen den naam en het adres des Schrijvers inhoudende, en *vrachtvrij* worden toegezonden, vóór of op den 30 Junij 1841, aan den Professor H. W. TYDEMAN, te *Lei-*

Leiden, thans Secretaris van het bovengemeld Legaat.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 9 Februarij werd de Heer PETRUS JOSEPHUS WILLEBOIS, van *'s Hertogenbosch*, bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, nadat hij, in de groote gehoorzaal der Hooge School, had verdedigd zijn *Specimen Juridicum*, *sistens discrimen inter jus Francicum et Neerlandicum de jure hypothecarum*, *comparato cum jure Romano*.

SCHOOL-NIEUWS.

DORDRECHT.

Den 12 Dec. 1838. Na vooraf gaand onderzoek, op den 13 en 17 Nov. 1838 gedaan, naar de vorderingen der Leerlingen aan de Latijnsche Scholen alhier in de Grieksche en Latijnsche Letteren en in de daarmede in verband staande wetenschappen, heeft heden ochtend, in de Fransche Kerk, derzelver openlijke bevordering en de uitdeeling van Prijzen en Getuigschriften plaats gehad. Eerst hield de Conrector, Dr. J. W. GRIM, eene redevoering: *de canticis Graecorum convivalibus*; dat is: *over de Skoliën of de Tafelliederen der oude Grieken*; waarna de Rector van het Gymnasium, Dr. G. NE-

NERS, zoowel de nagedachtenis van wijlen den verdienstelijken Burgemeester dezer Stad, den Hoog Achtbaren Heer J. VAN DER ELST, vereerde, als het hoog belang voor den jongeling der Klassike Letterkunde aantoonde, als hem den toegang verleenende tot die echte en zuivere bronnen van goeden smaak, welke, in de voortbrengselen der uitmuntendste vernuften van *Athene* en *Rome*, voor den letterminnaar geopend zijn. Vervolgens werd met eenen aanzienlijken prijs tot den hoogsten rang der vierde klasse bevorderd, W. D. VAN OLDENBORGH. Tot de derde klasse ging, met eenen prijs begiftigd, over, C. GILTAY. Op de tweede klasse ontving eenen prijs, A. A. DA FONSECA; op de eerste klasse werden met prijzen vereerd: A. J. DE KONING en J. VAN DER ELST; en op de orde der nieuwe Leerlingen, J. VAN WIJNGAARDEN en H. M. VAN DER SANDE, voor welke ontvangene boekgeschenken de bovengenoemde verdienstelijke jongelingen aan Wel Edele Bezorgers der Scholen hunne dankzeggingen, met gepaste vrijmoedigheid, hebben uitgesproken.

Daarenboven werden nog zeer loffelijke getuigschriften voor de vlijtige beoefening van andere wetenschappen gegeven, als: op de vierde klasse aan W. D. VAN OLDENBORGH, voor de *nieuwere Geschied-*, *oude Aardrijks-*, *Wiskunde* en *Algebra*; op de derde klasse aan C. GILTAY, voor de *nieuwe Geschied-*, *oude Aardrijkskunde* en *Algebra*; op de tweede klasse aan A. A. DA FONSECA, voor de *oude Geschied-*, *Fabel-* en *nieuwe Aardrijkskunde*; op de eerste klasse aan A. J. DE KONING, voor de *oude Geschied-*, *Fabel-*, *nieuwe Aardrijks-* en *Cijferkunde*, aan J. VAN DER ELST en G. J. BEELAERTS VAN EMMICHOVEN, voor de *oude Geschied-*, *Fabel-* en *nieuwe Aardrijkskunde*;

en

en eindelijk op de orde der nieuwe Leerlingen, aan J. VAN WIJNGAARDEN, en H. M. VAN DER SANDE, voor de nieuwe Aardrijks- en Cijferkunde.

Eindelijk sloot de Rector deze plegtigheid met eene aanspraak, waarin hij de jongelingschap, naar het voorbeeld der in elk vak van kunde en geleerdheid uitmuntende mannen, tot voortdurenden ijver aanspoorde, en waarin hij den geëerden toehoorders, die door hunne tegenwoordigheid dit Letterfeest hadden verhoogd, den welmeenenden dank toebragt.

HAARLEM.

Den 18 Dec. 1838. Heden werd hier de gewone Halfjarige Promotie der Leerlingen van de Latijnsche Scholen naar hoogere klassen en orden, en Prijsuitdeeling aan boven hunne medeleerlingen uitmuntende jongelingen, gehouden. Bij deze gelegenheid werden vier uitstekende jongelingen, E. J. E. STEEVENS, C. J. ENSCHEDÉ, C. G. E. C. DE GEER, uit de tweede orde, en H. W. DU PERRON, uit de derde orde van de eerste klasse, ieder met een prijs naar het Academisch onderwijs bevorderd; E. J. E. STEEVENS hield eene redevoering: *de Philopoemene Praetore Achaeorum*; C. J. ENSCHEDÉ: *de Spartaco duce gladiatorum fortissimo*; C. G. E. C. DE GEER: *de C. Marii ambitione Romanae Reipublicae pestifera*; H. W. DU PERRON: *de Themistocle duce Atheniensium prudentissimo*. Hierna werden uit de derde orde naar de tweede bevorderd, J. L. DE BRUYN KOPS, met een prijs, en H. D. GILDEMEESTER BUIJS. Uit de vierde orde naar de derde: J. VAN WESTERKAPPEL, Jr., met een prijs, S. J. DE GRAAFF en G. ENSCHEDÉ. — Uit de bovenste orde van de tweede klasse, werden naar de vierde orde van de eerste klasse bevorderd: F. W. HEELBOON, met een prijs, A. F. TEDING VAN BERKHOUT en W. N.

corstis. Uit de bovenste orde van de derde klasse, werden naar de benedenste orde van de tweede klasse bevorderd: D. J. C. VAN LENNEP, met een prijs, T. KLIPPIAK, met een vereerend getuigschrift, en A. C. W. SCHOLTEN VAN ASCHAT. Uit de benedenste orde ging over naar de bovenste, C. KOKER MEELBOOM, met een prijs. Uit de eerste orde van de vierde klasse, werden naar de benedenste orde van de derde klasse bevorderd: F. T. J. D. COELEN, met een prijs, en B. W. A. VOS. Uit de tweede orde naar de eerste, S. SYBRANDI, met een prijs, K. DE WAARD, C. W. W. HOL en A. B. GOTELING. Uit de derde naar de tweede: L. F. GOTELING, met een prijs, A. G. DE BOOM, J. SANDER, J. C. VAN BEMMELEN; van de Apothekers leerlingen werd J. A. VAN BEMMEL, wegens uitstekende vlijt, met een prijs begiftigd. Op het aan de Latijnsche Scholen verbonden Instituut van Fraaije Wetenschappen enz., werden E. J. E. STEEVENS en C. J. ENSCHEDÉ, ieder met een prijs begiftigd. Op de eerste orde ontving J. L. DE BRUYN KOPS een prijs in de *Talen*, en werd met vereerende getuigschriften in de *Mathesis* en in de *Wetenschappen* begiftigd, D. J. C. VAN LENNEP met een prijs in de *Mathesis*, J. VAN WESTERKAPPEL met een prijs in de *Mathesis* en in de *Wetenschappen*, H. D GILDEMEESTER BUSE met een vereerend getuigschrift in de *Mathesis* en met een prijs in de *Wetenschappen*. Van de tweede orde ging over naar de eerste, A. F. TEDING VAN BERKHOUT, met een prijs in de *Talen*. In die orde ontving P. W. MEELBOOM een vereerend getuigschrift in de *Mathesis*. Van de derde orde ging over naar de tweede: S. SYBRANDI, met een prijs in de *Talen* en in de *Wetenschappen*, G. A. ENSCHEDÉ, A. C. W. SCHOLTEN VAN ASCHAT, S J. DE GRAEFF, met een vereerend getuigschrift in de *Wetenschappen*. Van

de

de vierde orde ging over naar de derde, C. KONER MEELBOOM, met een prijs in de *Talen*. In die orde ontving L. F. GOTTELING een prijs in de *Wetenschappen*, K. DE WAARD een prijs in de *Mathesis* en een vereerend getuigschrift in de *Wetenschappen*, T. KLIPPINK een vereerend getuigschrift in de *Wetenschappen*. In de vijfde orde ontving F. T. J. D. COELEN een prijs in de *Talen*, een vereerend getuigschrift in de *Mathesis* en een prijs in de *Wetenschappen*, B. W. A. VOS een vereerend getuigschrift in de *Talen* en een prijs in de *Mathesis*, J. C. VAN BEMMELEN een getuigschrift in de *Wetenschappen*. Van de beide Leerlingen des Instituuts, die tot de Academische studiën bevorderd wordende, het Instituut verlieten, betuigde E. J. E. STEEVENS zijne dankzegging voor het genoten onderwijs en de ontvangen prijzen in het Fransch en C. J. ENSCHEDÉ in het Engelsch; terwijl uit naam der overige leerlingen voor de toebedeelde prijzen de dankbetuiging in het Fransch geschiedde, door J. L. DE BRUIN KOPS en in het Engelsch door D. J. C. VAN LENNEP.

GRONINGEN.

Nadat het gewone half jaarlijksche Examen der Leerlingen der Latijnsche Scholen alhier, op Maandag den 17 dezer, gehouden was, had heden de openlijke Prijsuitdeeling en bevordering naar hoogere klassen plaats. Na eene korte voorafspraak van den Rector, beklom de verdienstelijke jongeling J. ROOS het spreekgestoelte en sprak zijne declamatio: *de Nestore Homerico prudentiae civilis et militaris exemplo*, d. i.: *over Nestor, als een voorbeeld van staatkundige en krijgskundige bekwaamheid*, met juistheid en bevalligheid uit. Na met den Latijnschen en Griekschen prijs te zijn begiftigd, werd hij met zijnen verdienstelijken medeleerling R. H. A. DE MAREES VAN SWINDEREN, naar

de lessen der Hoogeschool bevorderd. Van de tweede orde der eerste klasse, werden tot de eerste orde bevorderd: A. MAAGH KNIPHORIZEN, P. J. SMIT DE BOER, A. BLOK BREMER, J. OOSTERHOFF VAN HOUTEN, H. FRIMA en H. KUIPER. Van de tweede klasse werden bevorderd naar de tweede orde der eerste klasse: J. BAART DE LA FAILLE, met den Latijnschen prijs; J. L. WIJNANTS, J. DRABBE, met den Griekschen prijs, J. HUBER, W. A. OFFERHAUS en H. T. H. SCHOTSMAN. Van de eerste orde der derde klasse, werden bevorderd naar de tweede klasse: B. O. STAPERT KUITERT, met den Latijnschen en Griekschen prijs, B. F. BRUGSMA, L. J. WICHERS en H. H. OKKEN. Van de tweede orde der derde klasse, naar de eerste orde dier klasse: A. S. HOITSEMA, met den Latijnschen, en J. S. RÖMMEL met den Griekschen prijs. Van de eerste orde der vierde klasse, werden bevorderd tot de eerste orde der derde klasse: R. D. H. TELLEGEN en R. T. H. P. L. A. VAN BONEVAL FAURE, beide met den Latijnschen prijs, en naar de tweede orde der derde klasse: S. P. COHEN, C. W. P. A. A. VAN BAERLE en C. W. SICCAMA; op deze klasse verwierf R. D. H. TELLEGEN den Griekschen prijs. Van de tweede orde der vierde klasse, gingen over naar de eerste orde dier klasse: J. F. LEWE VAN NIJENSTEIN, met den Latijnschen prijs, J. OFFERHAUS, met den Griekschen prijs, H. J. VERSCHUIR en H. BELLINGA GORTER. Van de vijfde klasse werden bevorderd naar de tweede orde der vierde klasse: T. S. G. GRAMBERG, met den Latijnschen en Griekschen prijs, C. C. WOLDRINGH en F. J. H. SORMANI. Voor de *Geschied-* en *Aardrijkskunde* werden met prijzen begiftigd: eerste klasse: J. ROOS; tweede klasse: B. F. BRUGSMA en L. J. WICHERS; derde klasse: R. T. H. P. L. A. VAN BONEVAL FAURE; vierde klasse: H. BELLINGA GOR-

OKKEN, welke tevens met den prijs voor de nieuwere *Aardrijkskunde* werd vereerd. Voor de *Fabelkunde*, eerste klasse: J. L. WIJNANTS; tweede klasse: H. H. OKKEN; derde klasse: R. D. H. TELLEGEN en R. T. H. P. R. A. VAN BONEVAL FAURE. Voor de *Wiskunde*, eerste klasse: J. ROOS; tweede klasse: R. D. H. TELLEGEN; derde klasse: J. F. LEWE VAN NIJENSTEIN. Door de leerlingen, die met eenen Latijnschen prijs waren begiftigd, werd aan H. H. Curatoren in het Latijn dank betuigd.

De plegtigheid werd met muziek begonnen, afgewisseld en besloten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Zie Jan. 1839.

NIJMEGEN.

OOY EN PERSINGEN, 8 Febr. In de vorige maand maakte onze Leeraar ons bekend, met eene eenparige, op hem uitgebragte beroeping, als tweeden Predikant, te *Zwartsluis*, met gevolg, dat zijn Eerw., na eenige dagen van ernstige overweging, besloot, dezelve aan te nemen, zoodat, na verkregene approbatiën, eerlang deze Heerlijkheden staan

 va-

vakant te worden; doch door eene overvloedige aanmelding van Heeren Kandidaten, waardoor aan de Hoog Welgeb. Heer en Vrouwe, Collator en Collatrice dezer Heerlijkheden, eene ruime keus is aangeboden, zullen deze Gemeenten, na verleende handopening, niet lang vakant blijven.

BURGHAREN EN HERNEN. Zie Jan. 1839.

Z U T P H E N.

ZUTPHEN. Ds. J. VAN GELDER, bevestigd Predikant te *'s Heerenberg*, is tot Lid der Klassis van *Zutphen* aangenomen.

LATHUM, den 9 Dec. 1838. Heden ontvingen wij van onzen Leeraar Ds. H. G. J. BECKING, het treurig berigt, van het overlijden van een onzer vorige Leeraars, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer LAMBERTUS HERMANNUS ABBING, laatstelijk Pred. te *Groenlo*. Zijn Eerw. had, van 1794 tot 1806, met veel ijver en trouw het Evangelie der zaligheid onder ons verkondigd. Bij een ieder, die den waardigen man heeft gekend, is hij nog hoog geacht, en zal ook zijne nagedachtenis in zegening blijven.

ZEDDAM, den 3 Febr. 1839. Onze Leeraar W. A. IMMINK, maakte ons heden het overlijden bekend van Ds. MORELL, die, in het jaar 1798, in deze Gemeente de Evangeliebediening had waargenomen. Naar aanleiding dezer gebeurtenis, sprak zijn Wel Eerw. *over het zegenend aandenken, hetwelk de regtvaardige achterlaat*, volgens *Spreuk.* X:7*a.*, en wekte zijne toehoorders op tot zulk eenen wandel, waardoor zij in staat zouden worden gesteld, om eenmaal van hier de verzekering mede te nemen, dat zij in zegenend aandenken zouden blijven leven bij de nakomelingschap, gelijk hun ontslapen Voorganger zoo hier als elders te beurt viel.

ZUTPHEN. Zie Dec. 1838.

GROENLO vakant. Zie Jan. 1839.

TIEL.

Het Klassikaal Bestuur van *Tiel*, is, voor het jaar 1839, zamengesteld als volgt:

Praeses. J. SOBLET, Pred. te *Kuilenborg*.
Assessor. J. GERRITSEN, Pred. te *Zoelen*.
Scriba. P. SPECHT GRIJP, Pred. te *Tiel*.
Gecommitteerden:
J. B. LAMERS, Pred. te *Kesteren*.
J. CORELL, Pred. te *Avezathen*.
G. VAN DIEST, Pred. te *Buren* en *Asch*.
G. VAN LUTTERVELT, Ontvanger en Ouderling te *Tiel*.

Derzelver Secundi zijn, behalve van den Scriba:
J. VAN RINSBERGEN, Pred. te *Ochten*.
P. P. F. CORELL, Pred. te *Erichem*.
R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, Pred. te *Ommeren*.
D. R. VAN WERMESKERKEN, Boekverkooper en Ouderling te *Tiel*.

In den Tielschen Ring is Praetor J. VAN RINSBERGEN en Scriba J. GERRITSEN.

In den Ingenschen, D. BORDES, Pred. te *Ingen* en A. LAMBRECHTS, Pred. te *Lienden*.

In den Kuilenburgschen, J. SOBLET en W. GARVER, Predd. te *Kuilenburg*.

De gecollecteerde gelden voor de Noodlijdende Kerken en Personen *op eenen der Zondagen* in de maand Maart of April *bij al de Godsdienstoefeningen*, of *aan de huizen* der Gemeenteleden, worden, wat derzelver *gansche bedrag* betreft en *met vermelding van den tijd en de wijze op welke dezelve zijn bijeenverzameld*, uiterlijk voor ultimo April bij den Scriba der Klassis vrachtvrij verwacht. Zoo ook mede, voor of op 1 Maart, het aandeel van iedere Gemeente in de Klassikale kosten, overeenkomstig den omslag van voorleden jaar, tot wel-

ker tijdige betaling, de Kerkeraden vriendelijk worden verzocht te inviteren, die personen van het Kerkbestuur, welke in de onderscheidene Gemeenten, met derzelver betaling zijn belast.

BOMMEL.

Het Klassikaal Bestuur van *Bommel*, is voor het jaar 1839, zamengesteld als volgt:

Ds. R. MACALESTER LOUP, Pred te *Zalt-Bommel*, Praeses.

J. H. STUFFKEN, Theol. Doct., Pred. te *Haaften*, Assessor.

A. G. C. DE JONGH, Theol. Doct., Pred. te *Waardenburg*, Scriba.

Secundus: J. A. CARLIER, Pred. te *Zuilichem*.

Gecommitteerden:

DD. W. A. VAN EEDEN, Pred. te *Op-IJnen*.

W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsen*.

H. KOOBS WICHERS, Pred. te *Driel*.

C. HOOIJER, Pred. te *Zalt-Bommel*.

De Heer A. H. LEMBROKE, Ouderling te *Zalt-Bommel*.

Secundi:

DD. G. RIBBIUS, Pred. te *Tuil*.

L. VAN HAAFTEN, Pred. te *Deil*.

J. A. CARLIER, Pred. te *Zuilichem*.

C. LE ROY, Pred. te *Hurwenen*.

De Heer J. MUHRMAN, Ouderling te *Geldermalsen*.

GAMEREN, 30 Dec. 1838. Heden heeft onze Leeraar, W. J. CROL, zijne 35 jarige Evangeliedienst besloten, en bijzonder van onze Gemeente, waar hij 16½ jaar gearbeid had, afscheid genomen, met 2 *Cor.* VI: 1. *Wij bidden u ook dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.*

POK-

POEDEROOIJEN EN LOEVESTEIJN. Op 1 Jan. l. l. is alhier, op vertoonde Collatie van den Wel Ed. Geb. Heer BON van *Poederooijen*, kerkelijk beroepen de Heer H. J. STAUICK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*.

NEDER-HEMERT. Zie Julij 1838.

ROSSUM. Zie Dec. 1838.

HARDERWIJK.

GARDEREN, den 9 Dec. 1838. Onze Leeraar maakte ons heden bekend, het overlijden van een' onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. W. BEHLER, laatst Pred. te *Monster*, die, van den 9 Januarij 1785 tot 19 April 1789, onder ons het woord der zaligheid verkondigd had, en wekte ons op, om, zoo velen wij zijne prediking nog gehoord hadden, dezelve te beleven, als de beste en waardigste hulde, die wij aan de nagedachtenis van onzen ontslapenen Vriend en Voorganger konden brengen.

GARDEREN staat vakant te worden. Zie Sept. 1838.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

Het Klassikaal Bestuur van *'s Gravenhage* bestaat voor dit jaar uit de volgende Leden:

A. LEBS, Pred. te *'s Gravenhage*, Praeses.

H. WOERMAN, Pred. te *Delft*, Assessor.

F. DE WILLIGEN, Pred. te *'s Gravenhage*, Scriba.

G. RUITENSCHILD, Pred. te *'s Gravenhage*, Sec.

J. H. SOLI, Pred. te *'s Gravensande*.

G. VAN SCHELLE, Pred. te *Loosduinen*, Secundus.

G.

G. NORTHKAMP, Pred. te *Delft*.
J. C. SEPP, Pred. te *ter Heide*, Secundus.
W. S. JANSEN, Pred. te *Delft*.
W. SCHOLTEN, Pred. te *Delft*, Secundus.
R. O. AITTON, Pred. te *Monster*.
H. W. FRANKAMP, Pred. te *Leidschendam*, Sec.
T. DE GROOT, Lid van den Raad en Ouderling te *Delft*.
D. VAN KOETSVELD, Wethouder en Ouderling te *Delft*, Secundus.

DELFT, 20 Jan. 1839. Heden werd aan de Gemeente bekend gemaakt, dat hare rustende Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. J. METELERKAMP, Th. Dr., in de afgeloopene week, te *Utrecht*, in den ouderdom van 61 jaren overleden was. Gedurende ruim dertig jaren heeft hij onder ons het woord des levens met hartelijkheid, ernst en ijver verkondigd. Al onze Leeraren hebben ons op den zegen, welke ons ook in hem door God geschonken was, opmerkzaam gemaakt en deze gelegenheid gebezigd, om ons op te wekken tot de regte behartiging van dat Evangelie, hetwelk ook den Ontslapenen in zijn sterven tot troost was. Zijn stof ruste in vrede en de vrucht van zijn werk onder ons worde ook door den arbeid onzer tegenwoordige Leeraren bevestigd en opgebouwd!

WASSENAAR, 20 Jan. 1839. Onze Leeraar, Ds. C. A. KLINKENBERG, maakte ons heden in zijne voorafspraak bekend, dat op gisteren bij hem het berigt ontvangen was, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer JOHANNES JACOBUS METELERKAMP, Theol. Doct., die van het jaar 1803 tot 1806 in deze Gemeente het Evangelie verkondigd had, op den 16den dezer maand als Emeritus Pred. van *Delft*, te *Utrecht* overleden was. Bij die gelegenheid werden wij, volgens *Hebr.* IX:27, bepaald bij de zekerheid

van

van dood en oordeel, als eene aansporing om hemelschgezind te leeren wandelen en volgens het voorbeeld van onzen voorgeganen Leeraar, die in de zekere hoop des eeuwigen levens ontslapen was, ons tegen dien onzekeren dag des doods voor te bereiden, opdat ook wij zouden sterven den dood des regtvaardigen.

WASSENAAR, 4 Febr. 1839. De Kerkeraad ontving heden het berigt, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer JOHANNES JAKOBUS METELERKAMP, Theol. Doct. en Emeritus Pred. van *Delft*, uit kracht der liefde eertijds in deze Gemeente genoten, bij uiterste wilsbepaling aan de Diaconie gelegateerd had de som van *f* 500. Met dankbaarheid werd dit berigt vernomen en besloten, dat de autorisatie op de ontvangst van dit legaat aan Z. M. onzen geëerbiedigden Koning zal gevraagd worden.

NAALDWIJK vakant. Zie Maart 1838.

ZOETERMEER EN ZEGWAART vakant. Zie Jan. 1839.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, (Presbyteriaansche Gemeente) vakant. Zie Sept. 1838.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Nov. 1838.

MAASSLUIS staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

LEIDEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Leiden* is voor het jaar 1839 zamengesteld als volgt:

A. VERWEY, Praeses, Pred. te *Leiden*.

E. BEKKHOUT, Assessor, Pred. te *Leiden*.

W. H. ROOY, Scriba, Quaestor, Correspondent der Boekzaal en Ontvanger der Vacatuurgelden, Pred. te *Warmond*.

Sec. P. VAN BONGA, Pred. te *Voorhout* en *Kage*.

Gecommitteerden:

G. BADON VAN DEN BERG, te *Oegstgeest.*
J. B. MOQUETTE, te *Rijnsaterwoude.*
H. W. VAN ROSSUM, te *Alphen.*
J. J. SLUITER, te *Voorschoten.*

Ouderling, J. H. VAN DER PALM, rustend Hoogleeraar te *Leiden.*

Secundi:

J. G. A. PAGENSTECHER VAN GROIN, te *Lisse.*
H. VAN SCHELLE, te *Langeraar.*
A. VAN WITSENBURG, te *Boskoop.*
H. A. MATTHES, te *Valkenburg.*

Sec. van den Ouderling, Mr. J. F. C. [illegible], Quaestor bij de Regtbank te *Leiden.*

KOUDEKERK, 24 Jan. 1839. Onze Leeraar, W. C. BLANKERT, maakte ons heden in de Avond-Godsdienstoefening bekend, dat de Wel Geb. Vrouwe ADRIANA CATHARINA VOSMAER, Vrouwe van *Koudekerk* en *Poelgeest*, laatstelijk Wedawe van den Wel Eerw. Heer REYNIER SWEIGHOLT, in den ouderdom van 84 jaren, te *Utrecht* overleden was. Wij betreuren het verlies van deze Vrouwe, die door hare Godsvrucht de achting van alle weldenkenden waardig was. Onze Leeraar bepaalde ons verder, naar aanleiding van *Pred.* VII: 1. *Beter is de dag des doods, dan de dag, dat iemand geboren wordt*, bij den heilvollen toestand, in welken de ware Christen na zijnen dood verkeert, in tegenoverstelling van het geluk, hetwelk den sterveling op aarde kan te beurt vallen. Hartelijk wenschen wij, dat deze overtuiging aan hare aanzienlijke familie tot troost moge verstrekken.

KATWIJK AAN DEN RIJN EN HET ZAND vakant. Zie Oct. 1837.

DORDRECHT.

Ingevolge koninklijk besluit van 10 Januarij 1839, N°.

N°. 132, zijn tot Leden van het Klassikaal Bestuur benoemd, de Heeren:

J. E. C. DE WIJS, Pred. te *Alblasserdam.*
W. VAN GEENT DE LEEUW, Pred. te *Hardinksveld.*
P. C. STRUICK, Ouderling te *Gorinchem.*
Tot Secundi de Heeren:
J. J. KAM, Pred. te *Oud-Alblas.*
F. W. VAN ANDEL WEIJERS, Pred. te *Spijk.*
G. C. 'T HOOFT, Ouderling te *Dordrecht.*

GOUDA.

WADDINGSVEEN, 16 Dec. 1838. Nadat wij, op den *15den* Maart des vorigen jaars, den *eersten steen* van ons nieuw Kerkgebouw met groote plegtigheid hadden zien leggen, had heden de feestelijke inwijding tot deszelfs heilige bestemming plaats, juist op den dag, toen onze Leeraar, Ds. A. C. VAN ELDIK THIEME, voor zeven jaren, alhier zijne intrede gedaan had. Op den 28 Oct. l. l. hadden wij het oude Kerkgebouw verlaten, waarbij wij, nabetrachting houdende van het des morgens gevierde Avondmaal, het vele goede overdachten, dáár, in het hooren van de woorden des eeuwigen levens, genoten. De toen gekozen tekst was, *Joh.* XIV: 31*b.*: *Staat op, laat ons van hier gaan!* welke, in het tweede deel der rede, toepasselijk werd aangewend, om ons op te wekken tot eene Gode geheiligde dankbaarheid, ootmoedige schuldbelijdenis en het opvatten eener onberouwelijke keus om van den nieuwen tempel een vlijtiger, vromer en heiliger gebruik te maken.

Toen nu de feestelijke morgen der inwijding aanbrak, sprak onze Leeraar, voor eene talrijke schare, de eerste Leerrede binnen de nieuwe, waarlijk schoone, tempelwanden uit, over *Ps.* CXXII: 1. *Ik verblijdde mij in degenen, die tot mij zeggen:*

wij

wij zullen in het Huis des Heeren gaan! Waarbij hij ons *het Huis des Heeren voorstelde als het waardig voorwerp van christelijke blijdschap.* In deze rede, welke zoowel door het keurig Orgelmuziek van den Heer VAN FREUMINGEN, Organist te *Gouda*, en van den veel belovenden 17 jarigen jongeling, J. V. Z. DE BLOM, uit het naburig *Alphen*, als door het gezang van mannen en vrouwen, onder de leiding van den Heer G. BLOEMENDAAL, werd afgewisseld, deed de spreker hulde aan de edelmoedigheid van onzen Koning, die ons, uit eigen en uit 's Lands Kas, in de kosten van den opbouw, groot ongeveer ƒ 50,000, met eene som van ƒ 8,000 had gelieven bijgestaan.

Het Orgel, uit de oude naar de nieuwe Kerk overgebragt, voldeed, wegens de door de Heeren LOHMAN, Orgelmakers te *Gouda*, aangebragte verandering, aan aller verwachting, vooral bij den slotzang, *Ps.* CL: 2, 3, waarbij de welluidendheid en kracht van het werk heerlijk uitkwamen.

Ingenomen met ons schoone Kerkgebouw, prijzen wij het bouwkundig talent van den Heer VAN DEN HOONAARD alhier, die het, onder opzigt van den Heer W. VAN BEMMEL, Stads-Architekt te *Gouda*, heeft daargesteld; terwijl de Gemeente, bij dezen, haren dank herhaalt aan den Heer J. V. D. HAAS, Ouderling bij de alhier gevestigde Remonstrantsche Gemeente, voor den in rood maroquin prachtig ingebonden Bijbel, ten gebruike op den Predikstoel, door zijn Ed. aan haar geschonken.

De Heer zegene meer en meer de Evangelieprediking binnen onze nieuwe tempelwanden, opdat het voor ons en onze kinderen, tot in de verste geslachten, bewaarheid worde, wat onze Leeraar ons heeft gepredikt, dat *het heilig Bidhuis het waardig voorwerp is van Christelijke blijdschap!*

BRIEL-

BRIELLE.

SPIJKENISSE, 6 Jan. Heden namiddag vierde onze Leeraar, Ds. P. J. VAILLANT, plegtige gedachtenis van zijne 40 jarige Evangeliedienst, vroeger in de Gemeente van *Moerkapelle*, en de laatste 35 jaren onder ons. Zijne Leerrede, over *Ps.* LXXI: 17, 18a, werd door eene talrijke vergadering, waaronder ook eenige zijner Ambtsbroeders, bijgewoond. God spare zijn leven en make zijne laatste pogingen nog dienstbaar aan de bevordering van het Rijk des Heeren.

DIRKSLAND, 25 Jan. Uit een drietal, bestaande uit: DD. J. P. BURGERHOUDT, te *Borselen*, J. G. WANROOIJ, te *Herkingen* en A. H. C. VAN SENUS, te *Berkenwoude*, c. a., is heden alhier beroepen, de eerstgenoemde. Van deze beroeping is aan den Ambachtsheer de vereischte approbatie verzocht en aan den Beroepene kennis gegeven.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Aug. 1838.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

Bij besluit van Z. M. d. d. 10 Jan. 1839, N°. 132, zijn benoemd tot Leden van het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam*:

Ds. A. H. TER HOEVEN, Pred. te *Amsterdam*, Praeses.

Ds. D. H. WILDSCHUT, Th. Dr. en Pred. te *Amsterdam*, Assessor.

Tot Gecommitteerden:

Ds. S. D. DE KEIZER, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. T. VERMAASEN, Pred. te *Aalsmeer*.

De Heer B. HOOFTS, Ouderling te *Amsterdam*.

Tot Secundi:

Ds. G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Th. Dr. en Pred. te *Amsterdam*.

Ds. D. BRUINS, Pred. te *'s Graveland*.

De Heer J. J. CARP, Oud-Ouderling der Engelsche Hervormde Gemeente te *Amsterdam*.

Het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam* bestaat dus uit:

Ds. A. H. VAN HOEVEN, Praeses, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. D. H. WILDSCHUT, Th. Dr., Assessor, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. I. FRINS, Scriba, Pred. te *Amsterdam*.

Gecommitteerden:

Ds. H. J. CARKOEN, Pred. te *Sloterdijk*.

Ds. J. D. RUIJS, Pred. te *Ouderkerk aan den Amstel*.

Ds. A. D. DE KEIZER, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. T. VERMAASEN, Pred. te *Aalsmeer*.

De Ouderling B. HOOFTS, Ouderling te *Amsterdam*.

Secundi zijn:

Van den Scriba, Ds. F. H. VAN BEEK CALKOEN, Pred. te *Amsterdam*.

Van de Gecommitteerden:

Ds. W. VAN DER LEEUW, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. B. H. CARP, Pred. te *Muiderberg*.

Ds. G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Th. Dr., Pred. te *Amsterdam*.

Ds. D. BRUINS, Pred. te *'s Graveland*.

De Heer J. J. CARP, Oud-Ouderling der Engelsche Hervormde Gemeente te *Amsterdam*.

WEESP staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

HAARLEM.

Het Klassikaal Bestuur van *Haarlem* is door de benoeming Z. M., volgens besluit van 10 Jan. 1839, tot

tot tervulling van de met den eersten dezer ontstane vakaturen, thans zamengesteld uit:

Praeses. A. J. BERKHOUT, Pred. te *Zaandijk*.
Assessor. D. HOPKENS, Pred. te *Heemstede*.
Scriba. J. W. C. TENCKINCK, Pred. te *Oost-Zaandam*.
Leden:
D. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Krommenie*.
A. HOFFMAN, Pred. te *Velzen*.
J. S. VAN STAVEREN, Pred. te *Haarlem*.
G. JEDDERSMIT, Pred. te *Wormerveer*.
M. H. BEEMS, Ouderl. te *Haarlem*.
Secundi:
E. DE GRAAFF, Pred. te *Bloemendaal*.
C. D. CANNE, Pred. te *Castrikum*, c. a.
P. H. KAMUYS, Pred. te *Haarlem*.
W. WINDSCHEYER, Pred. aan de *Koog*.
J. VAN VERHUISEN PERELKAMP, Oudl. te *Haarlem*.

HAARLEM, eene Leeraarsplaats staat vakant te worden. Zie Jan. 1839.

ALKMAAR.

Het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar* bestaat voor het Jaar 1839 uit de volgende Leden:
F. L. DER HENDRIKS, Pred. te *Alkmaar*, Praeses.
R. J. KONING, Pred. te *Limmen*, Assessor.
J. BOLDINGH, Pred. te *Alkmaar*, Scriba.
C. HUIJSER VAN REENEN, Pred. te *Egmond Binnen*, Secundus.

Gecommitteerden:
C. HUIJSER VAN REENEN, Pred. te *Egmond aan den Hoef*.
R. HAASEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*.
H. GREVE, Pred. te *Grootschermer*.
J. VAN DER SLUIS, Pred. te *Schagen*.
Mr. J. A. KLUPPEL, President van de Regtbank en Ouderling te *Alkmaar*.

Secundi:

H. J. VAN DER HAEGHEN, Pred. te *Egmond aan Zee.*

K. HAAGH COSTERUS, Pred. te *Noordscharwoude.*

J. J. SLOT, Pred. te *Schermerhorn.*

L. VI LEDEBOER, Pred. te *Kolhorn.*

D. W. VAN LEEUWEN, Med. Doct. en Ouderling te *Alkmaar.*

ALKMAAR. Den 16 Dec. 1838 werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. L. KOTTING, onder ons in zijne Evangeliebediening ingezegend, door zijnen Ambtgenoot, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. BOLDINGH, met eene Leerrede over *Hebr.* XII: 18—25*a*. *Want gij zijt niet gekomen tot den tastelijken berg — ziet toe, dat Gij dien, die spreekt, niet verwerpt.* Des avonds aanvaardde de Bevestigde zijne dienst onder ons, met eene Leerrede over *Openb.* I: 12*b*, 13*a*. en 16*a*. *Ik zag zeven gouden kandelaren* enz.

HELDER, den 26 Januarij 1839. Heden ontvingen wij het berigt, dat onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. G. CLEMENT, het beroep als Herder en Leeraar in deze Gemeente, onder inwachting der daartoe benoodigd zijnde approbatie, heeft aangenomen, zoodat wij hopen, dat de vakature in deze Gemeente spoedig zal ophouden te bestaan.

St. PANCRAS vakant. Zie Nov. 1838.

HOORN.

HOORN, den 26 Jan. Bij Z. M. besluit van den 10 l. l. zijn tot Leden van het Klassikaal Bestuur benoemd:

Ds. C. STEENHAUER, Pred. te *Oost- en West-Blokker.*

Ds. J. H. BROECKHOFF, Pred. te *Medemblik.*

De

De Heer Mr. J. BERCKHOUT, Wethouder en Ouderling te *Hoorn*.

Zijnde alzoo bovengenoemd Bestuur zamengesteld als volgt:

Praeses. Dr. J. VAN SLOOTEREN, Pred. te *Hoorn*.

Assessor. Ds. G. VAN TRICHT, AZ., Pred. te *Enkhuizen*.

Scriba. Ds. G. BORDES, Pred. te *Medemblik*.

Secundus. Ds. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Pred. te *Wognum*, c a.

Gecommitteerden:

Ds. A. P. W. NOORDINK, Pred. te *Enkhuizen*.

Ds. H. J C. MESSONIDES, Pred. te *Hensbroek*.

Ds. C. STEENHAUER, Pred. te *Oost-* en *West-Blokker*.

Ds. J. H. BROEKHOFF, Pred. te *Medemblik*.

Mr. J. BERCKHOUT, Wethouder en Ouderling te *Hoorn*.

Secundi:

Ds. W. VETTER, Pred. te *Hoogwoud*.

Ds. P. VAN DER HAER, Pred. te *Grosthuizen* en *Avenhorn*.

Ds. P. WASSENAAR, Pred. te *Werverskoof*.

SPANBROEK, c.,a., den 6 Jan. Ter vervulling der vakature, door het vertrek van Ds. DE HAART naar de *Zuidzijpe*, c. a., alhier veroorzaakt, is de Kerkeraad, na verkregen handopening, den 26 Dec. 1838 overgegaan tot het formeeren van een twaalf-, zes- en drietal Kandidaten, bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen geëxamineerd.

Op het twaalftal werden geplaatst, de Heeren:

P. A. VAN DER LAAN, T. H. HOOLA VAN NOOTEN, E. A. PLEMPER VAN BALEN, C. CLANT, V. J. BERKHOUT, J. E. NIJHOFF, D. G. VAN DER HORST Th. Dr., J. SNOEK, H. LOOTS, JZ., A. W. KAMP, W. HARFF, H. SCHOGER,

Op

Op het zestal:

VAN DER LAAN, CLANT, NIJHOFF, [illegible], HAMER, VAN DER HORST.

Op het drietal:

VAN DER LAAN, CLANT, NIJHOFF.

En is daaruit op heden beroepen, de Heer P. A. VAN DER LAAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischt wordende goedkeuringen, heeft aangenomen.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND vakant. Zie Jan. 1839.

EDAM.

ETERSHEM EN SCHARDAM, 13 Jan. Heden maakte onze Leeraar, N. PLUIM GREIDANUS, in zijne voorafspraak ons bekend, het overlijden van een onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer HENDRIKUS DOMINICUS STRUIVING, die op den 7 Januarij in de Gemeente van *Binnenwijzend* en *Westwoud*, na een langdurig en smartvol lijden, overleden was, en ook hier, van 31 October 1824, tot 24 Julij 1825, het Herder en Leeraarambt had waargenomen; ofschoon onderscheidene vrienden van hem alhier reeds ontslapen zijn, zij die hem alhier kenden, achtteden hem om zijn dienstwerk. Zijn sterven levert dan ons een vernieuwd blijk van onze vergankelijkheid, en kan ons leiden, om ons voor te bereiden voor ons eeuwig huis.

WARDER, den 27 Jan. 1839. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer R. G. CLEMENT, berigtte ons op den 20 Januarij, eene beroeping ontvangen te hebben naar de Hervormde Gemeente aan den *Helder;* en heden vernamen wij, dat zijn Wel Eerw., na ernstig beraad, zich verpligt gevonden had, gemelde beroeping, in afwachting der noodige goedkeuringen, aan te nemen.

Hee-

Heeren Kandidaten, die, op hun verzoek om eene predikbeurt, geen afzonderlijk antwoord ontvangen, worden langs dezen weg verwittigd, dat men niet in de gelegenheid was, aan hun Eerw. verzoek te voldoen.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, 18 Jan. 1839. Ter vervulling der vakature bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. VAN RADEN, heeft de Breede Kerkenraad derzelve, op den 2den November 1838, het navolgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. J. E. DE VOOGT, Predd. te *Nijmegen*. R. POSTHUMUS MEIJES, te *Rhenen*. W. TERHOOY APÈL, te *Vlissingen*. A. SLOTEMAKER, te *Maassluis*. A. JAK, te *Engelen*. H. J. HOFSTEDE, te *Gorinchem*. J. S. VAN DEN HEUVEL, te *Cortgene*. J. A. ANSPACH, Th. Dr., te *Deventer*. J. DE WAAL, te *Kleverskerke*. J. G. VAN GRIETHUIJSEN, te *Sneek*. C. DE VISSER, te *Tholen*. J. VAN LEEUWEN, te *Vrouwenpolder*.

Uit dit twaalftal, is, op den 16 Nov. daaraanvolgende, het navolgende zestal gemaakt:

DD. H. J. HOFSTEDE, A. SLOTEMAKER, J. S. VAN DEN HEUVEL, J. G. VAN GRIETHUIJSEN, C. DE VISSER, R. POSTHUMUS MEIJES.

De laatste met hervatte stemming tegen W. TERHOOY APÈL.

En hieruit het volgende drietal:

DD. A. SLOTEMAKER, H. J. HOFSTEDE, R. POSTHUMUS MEIJES.

Uit betadve is, op den 25 Nov. 1838, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. STOTZMAKER, Pred. te *Maassluis*, die deze beroeping heeft aangenomen.

ZIERIKZEE.

Het Klassikaal Bestuur is, voor dit jaar, zamengesteld:

Praeses. C. DE VISSER, Pred. te *Tholen*.

Assessor. G. J. DE WIT, Pred. te *Brouwershaven*.

Scriba. G. C. DROOGLEVER FORTUYN, Pred. te *Zierikzee*.

Secundus. J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Zierikzee*.

Gecommitteerden:

Lid. J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Zierikzee*.

Secundus. J. D. STETTEROGGE, Pred. te *Zierikzee*.

Lid. B. KAM, Pred. te *Dreischor*.

Secundus. H. M. C. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Elkerzee*.

Lid. A. H. BLAAUW, Pred. te *Zonnemaire*.

Secundus. D. J. D. DE VOS, Pred. te *Bruinisse*.

Lid. G. H. SCHUTTER, Pred. te *Oosterland*.

Secundus. J. STEENBERG, Pred. te *St. Annaland*.

Lid. De Heer en Mr. H. A. VAN IJSSELSTEIN, Oud-Ouderling te *Zierikzee*.

Secundus. De Heer C. A. CAU, Ouderling te *Zierikzee*.

GOES.

'S HEEREN ABT- EN SINOUTSKERKE. Zie Oct. 1838.

IJZENDIJKE.

DEN HOEK vakant. Zie Sept. 1838. De Kerkeraad dezer Gemeente voornemens zijnde, ter vervulling der bestaande vakature alhier, eenen Kandidaat te beroepen, zoo worden HH. Kandidaten bij

bij deze uitgenoodigd, ter verkrijging van eene predikbeurt zich daartoe te willen aanmelden.

WATERLAND-KERKJE. Zie Dec. 1838.

UTRECHT.

UTRECHT.

KOCKENGEN EN DE HAAR, den 13 Jan. 1839. Heden werd onze beroepen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. APPEL, S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, in de H. Bediening, bij vriendelijken afstand van onzen Consulent, Ds. ADR. SCHOTSMAN, Pred. te *Kamerik*, ingezegend door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer L. DIBBETZ, Pred. te *Utrecht*, met eene Leerrede over *Hand.* IV: 29*b*. *Geef uwen dienstknechten met alle vrijmoedigheid uw woord te spreken.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, mede door de Heeren W. H. KOORBEEK, Pred. te *ter Aa*, C. BOON, Th. Doct. en Pred. te *Sassenheim*, H. GAN DUBN, Pred. te *Veenendaal* en D. VAN WIJNGAARDEN, Pred. te *Waarden*, e. a.

Waarop de Bevestigde des namiddags zijne Evangeliebediening onder ons aanvaardde, met 2 *Cor.* III: 5*b*. *Onze bekwaamheid is uit God.* Zijnde de Godsdienstige plegtigheid van dezen dag met genoegen geëindigd.

UTRECHT, den 16 Jan. 1839. Alhier overleed in den ouderdom van 61 jaren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer JOHANNES JACOBUS METELERKAMP. Doct. in de H. Godgeleerdheid, sedert den jare 1800 Pred. bij de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente, eerst van *Lopik* en *Cabauw*, daarna van

Wassenaar en *Zuidwijk* en sedert den jare 1806 tot den 1 Julij 1836 in die van *Delft*, wanneer zijn Wel Eerw. van wege eene smartelijke en langdurige beproeving verpligt wierd zijne ruste te verzoeken. — Gehecht aan de zuivere leer zijner Kerk, wars van alle twist of scheuring, streefde hij naar getrouwheid in zijne bediening en aan zijne verbindtenissen; het gevoel van menigvuldig gebrek was steeds bij hem levendig; de overtuiging van talloose tekortkomingen opregt en zijne verwachting op de vergeving zijner zonden alleen gegrond op de vrije genade Gods en het eeuwig dierbaar bloed der verzoening van zijnen Heer en Zaligmaker.

LOPIK, 27 Jan. Onze Leeraar E. BUITENSCHEID, deelde ons heden het treurig berigt mede van het overlijden van een onzer vroegere Leeraren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. J. HEITZLERKAMP, Theol. Dr. Van het jaar 1800—1803 mogt de Gemeente zich in zijnen Evangeliearbeid verheugen. De ijver, waarmede de waardige man ook hier het Evangelie verkondigde, de zorg, waarmede hij onze geestelijke belangen behartigde, de beminnelijkheid van zijnen omgang deed hem deelen in aller achting en liefde. Bij ieder, die den Ontslapenen gekend heeft, werd het berigt van zijnen dood met droefheid vernomen. Zijne nagedachtenis zal ook hier zijn, als die van eenen Leeraar, voor wiens bezit, wij den Heer der Gemeente steeds hartelijk dankbaar blijven.

LINSCHOTEN, 29 Jan. 1839. Ten gevolge eener kennisgeving van den Hoog Wel Geb. Heer STRICK van *Linschoten*, Collator dezer Gemeente, inhoudende, dat door hem, ter vervulling der vakature van de predikantsplaats alhier, geformeerd is het navolgend zestal Kandidaten, te weten, de Wel Eerw. Heeren:

J. R. NIJHOFF, C. ROOT, R. A. SCHUURBEQUE PICCARDT, C. H. VAN DAM, H. D. DE BRUIN en R. A. KUIPERS.

En dat onder dezen door het lot is begunstigd geworden, de Wel Eerw. Heer C. ROOT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, welken zijn Hoog Wel Geb. alzoo tot Predikant der gezegde Gemeente benoemde, heeft de Kerkeraad alhier, in tegenwoordigheid van den Consulent H. R. ROMEIJN, V. D. M. te *Montfoort*, overeenkomstig Art. 47 van het Reglement op de vakature den voorn. Heer C. ROOT, als Herder en Leeraar alhier beroepen.

Het beroep is door den Beroepene bereidvaardig aangenomen; waarop de noodige approbatiën zullen verzocht worden.

W IJ K.

VEENENDAAL. Zie Jan. 1839.

F R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

OUDEGA, NYEGA en OPENDE vakant. Zie Oct. 1838.

H A R L I N G E N

BONGJUM vakant. Zie Aug. 1838.

FRANEKER. Zie Dec. 1838.

S N E E K.

Het Klassikaal Bestuur van *Sneek* is thans dus zamengesteld:

W. WINSEMIUS, Praeses.

H. HUSTINGH, Assessor.

D. A. DE GROOT, Scriba.

J. G. VAN GRIETHUIJSEN, Secundus.

Ge-

Gecommitteerden:

D. A. ESCHER, Secundus P. VAN NORDEN WAALKES.

L. M. DE BOER, Secundus D. CANNEGIETER.

A. VAN GIFFEN, Secundus J. F. DE LANG.

J. HINGST, Secundus R. L. KYLSTRA.

H. S. TJALSMA, Onderling, Secundus R. GAASTRA.

NYEGA, den 20 Januarij. Heden maakte onze Leeraar, A. F. KRUL, ons bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. D. STRUIVING, Pred. te *Westwoud* en *Binnenwijzend*, onder de Klassis van *Hoorn*, die ook in deze Gemeente vier jaren het Evangelie verkondigd had. Wij werden opgewekt, om dien waardigen Leeraar niet te vergeten, deszelfs Evangelische vermaningen steeds in het oog te houden, en overeenkomstig dezelve ons gedrag in te rigten, opdat de dood voor ons een overgang tot een beter leven moge zijn.

SNEEK staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

DOKKUM.

ZWAAG-WESTEINDE, den 13 Jan. 1839. Heden werden wij verrast door het verblijdend berigt, dat onze geliefde Leeraar W. C. VAN DER ZWAAG, na eenen moeijelijken tweestrijd, vrijheid had gevonden, onze beweegredenen gehoor te geven, en voor de ontvangene aannemelijke beroeping beleefdelijk te bedanken. — Zijn Eerw. verbond zich op nieuw aan ons in de Avondgodsdienstoefening van heden, vuriglijk wenschende, dat de wederkeerige liefde, die tusschen deze pas opgerigte Gemeenten en haren eersten Leeraar bestaat, tot beider christelijke volmaking toenemen mogt; waartoe zijn Eerw. 1 *Thess.* III: 12, 13, ten grondslag legde en overnam.

De Correspondent (die het vorig berigt uit *Zwaag-Westeinde* stelde) het bovenstaande inzendende, meent

meent hier het volgende te moeten bijvoegen. De eerwaardige, meestal behoeftige Leden der Gemeente *Zwaag-Westeinde*, hebben ter dezer gelegenheid, niet slechts met woorden, maar ook met daden betoond, hoezeer zij belang stelden in het behoud van haren Leeraar. Die hartroerende bewijzen van gehechtheid aan hem, hebben Ds. VAN DER ZWAAG bewogen, voor eene vereerende en voordeelige beroeping te bedanken, en de Gemeente heeft daarna, weder ook met daden, betoond, hoezeer zij verblijd en dankbaar is wegens dit besluit.

De vermelding hiervan moge ten bewijze strekken, hoe belangrijk en gezegend de stichting zij eener *Gemeente* ter dezer plaats, waar men vroeger het Evangelie bijna niet kende, en geenerlei prijs stelde op deszelfs verkondiging, en zoo blijke tevens hoe nuttig en doelmatig zij de Collecte voor Noodlijdende Kerken en Personen die eerlang weder zal plaats hebben.

OUDWOUDEN, den 20 Jan. l. l. Vrijdag is Ds. J. H. HARRINGA, beroepen naar *Winsum* en *Belkingeweer*, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Klassis van *Dokkum* ontslagen door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. H. F. L. FOCKENS, Pred. te *Twijzel* c. a. in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. P. B. RIEDEL, Pred. te *Kollum*. Heden heeft zijn Eerw. ons vaarwel gezegd, predikende over 1 *Joh.* II: 18*a*. *Kinderkens! het is de laatste ure*: Zoodat

OUDWOUDEN EN WESTERGEEST vakant is, daar echter reeds handopening verzocht en verkregen is, kan er spoedig eene beroeping gedaan worden.

DOKKUM, den 27 Jan. Den 19 dezer overleed alhier de Heer E. FOKKEMA, Lid der Gedeputeerde Staten van *Friesland*, en als zoodanig zitting heb-

hebbende in het Prov. Collegie van Toezigt op de Admin. der Hervormde Kerk in deze Provincie. Vroeger was hij, verscheidene jaren, Lid van het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*; en bekleedde meermalen, ook de vier laatstverloopene jaren, den post van Ouderling der Gemeente.

Ds. HUGENHOLTZ heden, den Zondag, na 's mans begravenis, het slot der Geschiedenis van JAKOB, (welke hij dezen winter behandelde) volgens Gen. L: 1—21 ons voorstellende, gedacht daarbij dezen braven algemeen geachten man, die ook in zijne kerkelijke betrekkingen steeds nuttig werkzaam zocht te zijn en wiens dood niet slechts door zijne Weduwe, Kinderen, Bloedverwanten en vele Vrienden, maar ook door deze geheele Gemeente te regt betreurd wordt.

METSLAWIER, den 11 Febr. Heden is alhier ten overstaan van DD. J. DOUWES en P. SIJTSEMA, Pred. te *Aalsum* en te *Oostrum*, als Consulenten, door Hervormde Floreenpligtigen, tot Pred. dezer Gemeente benoemd en daarop door den Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. Heer J. WITKOP, Pred. te *Annerveens-Kanaal*.

HEERENVEEN.

TJALLEBIRD, den 13 Jan. 1839. Onze Leeraar, Ds. J. T. H. HUGUENIN, maakte ons heden bekend met het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. D. STRUIVING, laatst Pred. te *Westwoud* en *Binnenwijzend*, die van den jare 1810 tot 1821 met ijver en belangstelling in het heil onzer zielen, ook onder ons het Evangelie verkondigde; nemende zijn Wel Eerw. hieruit aanleiding, om ons allen tot getrouwe behartiging van de Evangelische vermaningen, ons door onze voorgangers gegeven, op te wekken, ten einde hierdoor te worden opgebouwd in kennis, geloof en Godzaligheid.

OVER-

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

HASSELT, den 20sten Jan. 1839. Heden vernamen wij met deelneming het afsterven van onzen rustende Leeraar, den Wel Eerw. Heer P. A. J. [illegible]. Hij overleed in den avond van den 17den Jan. j. l., na een veeljarig sukkelend leven, in den ouderdom van 62 jaren, in de naburige stad *Zwolle;* nadat hij, behalven in de Gemeenten *[illegible]* en *Voorthuizen*, 18 jaren in deze Gemeente op ééne voorbeeldige wijze, in de Evangeliebediening was werkzaam geweest, en gedurende de twee laatste jaren van zijn leven eene eervolle rust genoten had. Onze Leeraars, Ds. W. H. VAN [illegible] en G. BRUNS, spraken in de voor- en namiddag Godsdienst van dezen dag over dit een en ander tot ons, bepaalden ons vooral bij de dure verpligtingen, die wij in vele opzigten aan den waardigen Overledene hebben, en wekten ons tevens op tot behartiging zijner lessen en tot navolging van zijn opregt geloof en zijne hartelijke Godsvrucht.

De Heer der Gemeente doe deze opwekkingen voor ons allen van blijvenden zegen zijn, en Hij lenige door de zalige vertroostingen des Evangelies de smart van de diepbedroefde Weduwe en Kinderen, die in den Overledene eenen waardigen Echtgenoot en zorgdragenden Vader betreuren.

WIERDEN vakant. Zie Sept. 1838.

ALMELO staat vakant te worden. Zie Oct. 1838.

WILZUM Zie Nov. 1838.

KAMPEN.

ZWARTSLUIS, 7 Dec. 1838. Uit een vroeger gemeld drietal van Predikanten, aangevuld met den

den Wel. Eerw. Heer S. S. TROMP, Pred. te *Britsum*, is de beroeping dadelijk op zijn Eerw. uitgebragt, doch heeft hij, na beraad, vriendelijk bedankt.

ZWARTSLUIS, den 16 Jan. 1839. Uit een vernieuwd twaalf-, zes- en drietal Predikanten en Kandidaten, is heden eenparig beroepen, de Wel Eerw. Heer H. BLANKHART, Pred. te *Ooy* en *Persingen*, die, na beraad, de beroeping heeft aangenomen.

Het twaalftal was:

DD. H. A. LAAN, Predd. te *Ottoland*. D. J. GULDEN, te *Didam*. H. BLANKHART, te *Ooy* en *Persingen*. H. RIETVELD CREYGHTON, te *Wilsum*. P. J. TER PLEGT, *Urk*, (het Eiland) en P. W. VAN ROSSUM, te *Ellekum*. De Kandidaten: N. JANNINK, A. PIPER, C. J. KRAFFT, G. VAN DER FLIER, J. C. SWISSAERT en K. S. ADAMA VAN SCHELTEMA.

De eerste op het zestal geplaatst zijnde, was het drietal:

DD. LAAN, BLANKHART en VAN ROSSUM.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Groningen* is voor het jaar 1839 aldus zamengesteld:

Praeses. D. HENDRIKSZ, Pred. te *Groningen*.
Assessor. J. E. WINTER, Pred. te *Zuidhorn*.
Scriba. M. GOUVERNEUR, Pred. te *Groningen*.
Secundus. H. T. ROSKES, Pred. te *Groningen*.

Gecommitteerden:

Leden:

G. REINKINGH, Pred. te *Saaksum*.

P.

P. BOELES, Pred. te *Noorddijk.*
G. MEIJER, Pred. te *Visvliet.*
H. TIMMER, Pred. te *Garnwerd* en *Oostrum.*
Jonkh. Mr. O. J. QUINTUS, Oud-Oud. te *Groningen.*
Secundi:
R. A. BENTHEM SIJPKENS, Pred. te *Lutkegast.*
F. KOPPIUS, Pred. te *Ham* en *Fransum.*
H. H. SLOT, Pred. te *Zevenhuizen.*
P. WIERINGA, RZ., Pred. te *Niekerk.*
Prof. J. F. VAN OORDT, JWZ., Oud Ouderling te *Groningen.*

In den Ring *Groningen* is Praetor, C. H. VAN HERWERDEN, CHZ., en Scriba, H. A. AMSHOFF, Predikanten te *Groningen.*

In den Ring *Hoogezand*, Praetor P. BOELES, Pred. te *Noorddijk*, en Scriba G. W. STUIVINGA, Pred. te *Hoogezand.*

In den Ring *Zuidhorn*, Praetor H. TIMMER, Pred. te *Garnwerd*, en Scriba G. REINKINGH, Pred. te *Saaksum.*

In den Ring *Grootegast*, Praetor F. H. VAN DER LINDEN VAN SPRANKHUIZEN, Pred. te *Oldebert*, en Scriba A. REENIS SISSINGH, Pred. te *Lettelbert.*

Het Klassikaal Bestuur van *Groningen* heeft aan den Heer H. HUISINGA, als bevestigd Pred. te *Grootegast* en *Doezum*, Akte van Lidmaatschap der Klassis van *Groningen* doen toekomen.

GROOTEGAST EN DOEZUM, den 27 Jan. 1839. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. HUISINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, in de H. bediening bevestigd, bij vriendelijken afstand van onzen Consulent, Ds. R. A. BENTHEM SIJPKENS, Pred. te *Lutkegast*, door zijnen Vader, den Wel Eerw. Heer HUIZINGA, Pred. te *Eexta*, met eene Leerrede over 1 *Tim.* III: 1. *Dit is een getrouw woord*,

zoo. *iemand — treffelijk werk.* De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Heeren: DE JONGE, E. L. WESTERHOFF, WIERINGA en TERPSTRA, Predd. te *Dorkwerd*, *Sebaldeburen*, *Niekerk* en *Opende.* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Hand.* X: 42. *En heeft ons geboden den volke — en dooden.*

GRONINGEN. Zie Jan. 1839.

WINSCHOTEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Winschoten* is aldus zamengesteld voor den jare 1839.

M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*, Praeses.
R. ENGELS, Pred. te *Nieuwolda*, Assessor.
M. J. ADRIANI, Pred. te *Oude Pekela*, Scriba.
J. SANNES, Pred. te *Veendam*, Secund. Scriba.

Gecommitteerden:
A. TONCKENS, Pred. te *Oostwold.*
B. H. STERINGA KUYPER, Pred. te *Winschoten.*
J. SPECKMAN, Pred. te *Vlagtwedde.*
J. SANNES, Pred. te *Veendam.*
Mr. H. J. H. MODDERMAN, Ouderl. te *Winschoten.*

Secundi:
R. KIJLSTRA, EZ., Pred. te *Meeden.*
W. VERWEY, Pred te *Winschoten.*
J. SORIUS SWAAGMAN, Pred. te *Stads-Kanaal.*
E. J. HUISINGA, Pred. te *Exota.*
Mr. U. E. SCHEEMAN, Ouderling te *Scheemda.*

De Ringbesturen zijn:

Winschoten, J. G. OOSTERBEEK, Pred. te *Wildervank*, Praetor en Quaestor, A. RUTGERS VAN DER LOEFF, Pred. te *Noordbroek*, Scriba.

Midwolde, M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*, Praetor, J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Nieuw Scheemda*, Quaestor, G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, Pred. te *Midwolde*, Scriba.

Bel-

Bellingwolde, J. SPECKMAN, Pred. te *Vlagtwedde*, Praetor, K. HOUWERZIJL, Pred. te *Oudeschans*, Scriba en Quaestor.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

APPINGADAM.

LEERMENS vakant. Zie Aug. 1838.

OOSTERWYTWERD en EENUM vakant. Zie Sept. 1838.

MIDDELSTUM.

WINSUM, den 27 Jan. 1839. Heden had alhier de bevestiging plaats van den Heer J. H. HANNINGA, van *Oudwoude* en *Westergeest* (Provincie *Friesland*) tot ons overgekomen; als Pred te *Winsum* en *Bellingeweer*, in plaats van onzen overledenen Leeraar, G. W. G. VAN DER TUUK. De bevestiging geschiedde, door den Wel Eerw. Heer L. BUSCH KEISER, Pred. te *Mensingeweer*, Zwager van den Bevestigde, bij vriendelijken afstand van den Consulent alhier, Ds. J. R. VAN KERDE, Pred. te *Obergum*. De Bevestiger had tot tekst, 2 *Cor.* III: 5, 6. *Niet dat wij van ons zelven bekwaam zijn iets te denken, als uit ons zelven enz.* De Bevestigde predikte over *Luk.* IX: 35*b*. *Deze is mijn geliefde Zoon, hoort Hem.*

De Akte van Lidmaatschap der Klassis, is den Bevestigden toegezonden.

NOORD-BRABAND.

BREDA.

PRINSENHAGE, den 9 Dec. 1838. Onze Leeraar, J. A. VAN ASPEREN, maakte ons heden bij de Godsdienstoefening bekend, dat de Wel Eerw.

R 2 Heer

Heer R. VAN DEN BROEK, vroeger Leeraar in deze Gemeente, op den 4den dezer te *Zevenbergen* in 69 jarigen ouderdom was overleden. Met deelneming werd dit berigt aangehoord, door die genen inzonderheid, die zich 's mans Evangeliedienst alhier, in moeijelijke tijdsomstandigheden, (van 1796 tot 1802) waardiglijk volbragt, nog herinneren konden. Hij ruste in vrede, met gezegende nagedachtenis en de beste vertroosting valle aan 's mans nagelatene Weduwe en verdere betrekkingen ten deel!

ZEVENBERGEN vakant. Zie Jan. 1839.

EINDHOVEN.

St. OEDENRODE, 11 Jan. 1839. Ter vervulling der vakature alhier, ontstaan door het Emeritaat van Ds. J. H. HOOGEVEEN, is, na verkregene handopening, door den Kerkenraad, uit een getal van vijftien Kandidaten tot de H. Dienst, aan welke op hun verzoek eene predikbeurt is vergund kunnen worden, heden, na vooraf gemaakt zes- en drietal, tot Herder en Leeraar beroepen, J. BUDDINGH, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, die dit beroep, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

DRENTHE.

ASSEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Assen* bestaat voor het jaar 1839 uit de volgende Leden:

C. BROUWER, Pred. te *Gieten*, Praeses.
J. J. METZLAR, Pred. te *Eelde*, Assessor.
H. DOORNBOS, Pred. te *Smilde*, Scriba.
Secundus vakant.

Ge-

- Gecommitteerden:

K. VAN RIJTELN, Pred. te *Veenhuizen*.

Secundus, H. W. JANSEN, Pred. te *Veenhuizen*.

W. J. VAN LOSSEN, Pred. te *Anlo*.

Secundus, J. L. TONCKENS, Pred. te *Peize*.

Mr. G. VOS, Lid der Gedeputeerde Staten en Ouderling te *Assen*.

Secundus, Mr. G W. VAN DER FELTZ, Griffier bij het Geregtshof en Ouderling te *Assen*.

GASSELTER-NIEUWVEEN. Zie Jan 1839.

MEPPEL.

ZUIDWOLDE staat vakant te worden. Zie Oct. 1838.

HOOGEVEEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

KOEVERDEN.

SCHOONBEEK vakant. Zie Oct. 1838.

SLEEN vakant. Zie Dec. 1838.

LIMBURG, enz.

AALST, den 16 Jan. 1839. Dáar volgens eene Ministerieele Dispositie *alle* militaire Protestantsche gevangenen, naar de crimineele gevangenis van *Vilvoorde* moeten gevoerd worden, als ook alle Protestanten, die later inkomen, predikte Ds. GOEDKOOP, uitgenoodigd door de gevangenen, om hen nog eenmaal te bezoeken, voor hen over *Hand.* XVI: 6, 7, aantoonende uit vers 9 en vervolgens, *welk* wezenlijk goed uit schijnbaar kwaad kan voortvloeijen, en hen opwekkende, om, met toestemming van den Commandant te *Vilvoorde*, hunne Zondagsche zamenkomsten vol te houden, ter lezing van 's Heeren Woord en Godsdienstige Trac-

 taat-

taaltjes, tijdens dat de Catholijken de Mis aanhooren, ten welken einde de Pred. GOEDKOOP aan den Commandant te *Vilvoorde* geschreven heeft, dit verzoek der gevangenen ondersteunende, indien het de localiteit dier gevangenis toelaat, — daar de Heer VEER in die gevangenis de predikdienst ook op een dag in de week waarneemt.

WAALSCHE KERK.

'sGRAVENHAGE, Feb. 1839. Bij koninklijk besluit van 10 Januarij l. l. N°. 132, zijn in de Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken benoemd:

Tot Lid, de Heer P. J. MARCUS, Pred. te *Delft*.

Tot deszelfs Secundus, de Heer J. F. C. KRONENBERG, Pred te *Arnhem*.

Tot Lid, de Heer J. G. D. CLANT, Ouderling te *'s Gravenhage*.

Tot deszelfs Secundus, de Heer J. J. CHABOT, Ouderling te *Rotterdam*.

VOORBURG vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM, den 20 Jan. 1839. Onze beroepen Leeraar, H. HEEMSKERK, aanvaardde heden namiddag zijn dienstwerk in deze Gemeente, met eene Leerrede over 2 *Cor*. II:17. Zijn Behuwdbroeder en Voorganger, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. W. VAN DER POT, thans Pred. te *Leiden*, die het werk der bevestiging op zich genomen had, werd daarin door ongesteldheid verhinderd. Op beider verzoek had de Hoog Eerw. Hoog Gel. Heer

A.

A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Hoogleeraar te *Amsterdam*, zich thans met deze taak belast, die onzen nieuwen Leeraar des morgens in de H. bediening inzegende, predikende over *Matth.* XIII: 18.

WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT }

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

KUILENBURG, den 25sten Nov. 1838. Heden deelde onze Leeraar, M. C. HILLIES, aan de Gemeente mede, dat hij zich, na rijp en langdurig beraad, verpligt had gevonden, de beroeping naar *Haarlem*, reeds den 11den Nov. aan de Gemeente bekend gemaakt, onder afwachting der noodige approbatiën, aan te nemen.

Den 9 Dec. Treffend was deze dag voor onze Gemeente, daar wij voor het laatst in ons Bedehuis onze Godsdienstoefening mogten houden. Daar hetzelve door ouderdom en bouwvalligheid onbruikbaar geworden is, moeten wij hetzelve door eene bijna geheele vernieuwing trachten te doen herstellen. Tot afscheid ontwikkelde onze Leeraar, naar aanleiding van *Ezra* III: 12, de gewaarwordingen, die ons in dit uur moesten bezielen. In het avond-uur van dezen dag, mogten wij voor het eerst onze Godsdienstoefeningen in het Kerkgebouw der Hervormden alhier, gelijk ons zoo lang dit door de herstelling onzer Kerk noodig mogt zijn, met christelijke hulpvaardigheid en liefde is toegestaan, aanvangen, waarbij onze Leeraar, volgens *Efeze* IV: 15, ons herinnerde, wat steeds de belijders van CHRISTUS behoort te vereenigen.

'S GRAVENHAGE vakant. Zie 1838.
HAARLEM. Zie Dec. 1838.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WOLTHUIZEN, den 16 Dec. 1838. Heden werd onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. JANSSEN, onder ons bevestigd. De Hoog Eerw. Heer A. R. AISSONIUS, Super-intendent en Pred. te *Oldersum*, verrigtte dat werk, met eene Leerrede over 2 *Tim.* IV:2. En nadat de Wel Geb. Heer Amtsman TELTING de politieke bevestiging even doelmatig had ingerigt, geschiedde de kerkelijke inzegening, door oplegging der handen, mede door den Wel Eerw. Heer, A. FEGTER, Pred. in het naburig *Uphuizen*. Straks daarop deed de Bevestigde zijne intrede met 2 *Cor.* V:20.

OLDERSUMMER-GASTE, den 23 Dec. Ook alhier is de Wel Eerw. Heer GRAVENMEIJER, Kandidaat bij den Oostvrieschen Coetus, door bovengenoemden Hoog Eerw. Heere Super-intendent, bevestigd; en heeft de Bevestigde intrede gedaan, waarvan de teksten, bij gebreke van opgave, niet kunnen medegedeeld worden.

RIJSUM. Hier is beroepen de Wel Eerw. Heer H. E. GRAVENMEIJER, Pred. te *Oldersummer-Gaste*, maar heeft bedankt.

LOPPERSUM. Ter vervulling van de bestaande vakature, is aldaar eene nominatie gemaakt, bestaande in de Wel Eerw. Heeren: F. H. MUELLER, Kandidaat bij den Coetus, E. J. GOLTENBOOM, Pred. te *Upleward*, en G. HAIJUNGA, Pred. te *Kenhuisen*, die verzocht zijn op de nominatie te prediken.

MIDLUM, in *Rheiderland*. Uit eene voorheen gemaakte nominatie van de Wel Eerw. Heeren:

J.

J. C. BILKER, Pred. te *Jengum*, C. J. TRIP, Pred. te *Leer*, en H. GARNERUS, Pred. te *Kritsum*, is de Wel Eerw. Heer J. C. BILKER beroepen.

WEENER vakant. Zie Maart 1837.

KREITS SYNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

De *Geboortegroet aan een tweejarig Meisje*, vinden wij voor het publiek van te weinig belang, om aan hetzelve te worden aangeboden.

De *Bergbewoner* en de *Pelgrim* hebben beide veel goeds, maar ook veel gebrekkigs, en kunnen daarom niet in het openbaar optreden.

Wij vinden geene reden, om af te gaan van ons oordeel over het stukje: *de Voorzienigheid Gods*, of om andere stukjes voor hetzelve achter te leggen. Dat *op het Feest van* enz., hopen wij in de volgende maand te kunnen plaatsen.

Aan den *ernstigen wensch* enz., — aan *den geest des tijds* — en aan den vertaling uit VINET, zal eene plaats worden ingeruimd. Ook het *iets ter verbetering* enz., zal, doch met bekorting, worden medegedeeld. Maar het stukje, getiteld: *de Reddingboot* enz., bevat zulke onuitvoerlijke voorslagen, dat wij dezelve niet aan het publiek kunnen voorleggen.

De beide dichtstukjes: *de stervende Jezus* en *bij den dood van een eenig Kind*, kunnen niet geplaatst worden.

De beide ingezonden stukken, een over *Matth.* XVII: 1—9, en een ander over het *Collecteren in de Kerken*, zullen, hoewel hier en daar met inkorting, geplaatst worden.

BERIGTEN.

De Quaestor Generaal van de Algemeenè Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, kwijt zich thans in het bijzonder van eenen aangenamen pligt, dóor ter kennisse zijner Christelijke Geloofsgenooten te brengen, dat de algemeene inzameling, ten behoeve van Noodlijdende Kerken en Personen, in den jare 1838, heeft opgebragt de som van *ƒ* 19921,56, blijkens de daarvan bij hem ontvangene Staten van

Het Klassikaal Bestuur	van *Arnhem*	*ƒ*	471,59
————————	— *Nijmegen*	-	316,95^{5}
————————	— *Zutphen*	-	676,19^{5}
————————	— *Tiel*	-	173,69^{5}
————————	— *Bommel*	-	145,11^{5}
————————	— *Harderwijk*	-	197,10^{5}
————————	— *'s Gravenhage*	-	1362,99
————————	— *Rotterdam*	-	1018,44^{5}
————————	— *Leiden*	-	874,16
————————	— *Dordrecht*	-	557,22^{5}
————————	— *Gouda*	-	366,98^{5}
————————	— *Brielle*	-	290,06
————————	— *Amsterdam*	-	3199,76^{5}
————————	— *Haarlem*	-	665,91^{5}
————————	— *Alkmaar*	-	364,17
————————	— *Hoorn*	-	387,75
————————	— *Edam*	-	268,81
————————	— *Middelburg*	-	538,09^{5}
————————	— *Zierikzee*	-	188,29
————————	— *Goes*	-	184,67^{5}
————————	— *IJzendijke*	-	149,—
————————	— *Utrecht*	-	1326,59
		Transporteeren *ƒ*	13722,49

Het

	Aan Transport	*f* 13723,49
Het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*	-	513,70
——————— *Wijk*	-	280,39
——————— *Leeuwarden*	-	600,05
——————— *Harlingen*	-	333,09
——————— *Sneek*	-	349,11^{5}
——————— *Dokkum*	-	350,—
——————— *Heerenveen*	-	232,91
——————— *Zwolle*	-	276,18
——————— *Deventer*	-	3[illegible].97^{5}
——————— *Kampen*	-	207,56
——————— *Groningen*	-	450,55
——————— *Winschoten*	-	211,—
——————— *Appingadam*	-	97,94^{5}
——————— *Middelstum*	-	109,51^{5}
——————— *'sHertogenbosch*	-	142,74^{5}
——————— *Breda*	-	256,25
——————— *Heusden*	-	171,97^{5}
——————— *Eindhoven*	-	120,03^{5}
——————— *Assen*	-	81,84
——————— *Meppel*	-	89,03^{5}
——————— *Koeverden*	-	55,23
——————— *Maastricht*	-	43,11
De Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken	-	629,72^{5}
Voorts was nog bij hem ontvangen:		
Van N. N. ter wegneming van een bestaan hebbend verschil	-	112,50
Van eenen onbekende bij Ds. LIMBURG BROUWER	-	5,—
» N. N. nagekomen gift bij Ds. WILDSCHUT	-	3,47^{5}
» eenen onbekende WDC. » » PRINS	-	6,30
» —— ——— N. N. » » denzelfden	-	12,50
» N. N. overleden	-	6,—
In de Westerkerk gecollecteerd	-	3,—
Collecten van de Protestantsche Gemeenten in de Provincie *Limburg*	-	50,37
	Te zamen	*f* 19921,56

Uit dit verslag is gebleken, dat deze inzameling niet alleen de naastvorige, maar alle vroegere Kollekten aanmerkelijk overtroffen heeft. Hij had dus wel

wel alle reden om de bekendmaking daarvan zich ten aangenamen taak te stellen, en hij voegt hier nu bij, het zoo verblijdend berigt, dat een aanzienlijk getal van hulpbehoevende Weduwen en Weezen van Predikanten, uit de naastvorige Kollekte onderstand heeft genoten, en dat dezelve ook vooral ter bereiking van het heilzaam doel heeft gestrekt, om, met de krachtige hulp van 's Rijks wege, en door de Provinciale Staten verleend, de onderstaande Gemeenten in staat te stellen tot de bijwoning van de openbare Godsdienst, als:

in *Gelderland*,	de Gemeenten	*Druten* en *Meteren*.
» *Zuid-Holland*,	» »	*Spijk*.
» *Noord-Holland*,	» »	*Akersloot*.
» *Vriesland*,	» »	*Surhuisterveen*.
» *Groningen*,	» »	*Opwierda* en *Vriescheloo*.
» *Noord-Braband*,	» »	*Ravenstein*.
» *Drenthe*,	» »	*Roswinkel*.

Terwijl hij ook wederom uit naam van al deze beweldadigden den hartelijksten dank betuigt voor deze vernieuwde en grootere belangstelling in derzelver lot, voelt hij zich tevens gedrongen om de aanstaande jaarlijksche inzameling allerbijzonderst aan te bevelen. De Synode heeft in hare laatste Vergadering zich genoodzaakt gezien, om bij gebrek aan middelen, een aantal van meer dan vijftig verzoekschriften van Gemeenten om onderstand aanhangig te houden, waaronder niet weinige zich bevonden, wier kerkelijke gebouwen in eenen hoogst gevaarlijken toestand verkeeren. Er zijn alzoo meer dan gewone offers noodig, om slechts eenigermate in zulk eene dringende behoefte te voorzien. Hij vertrouwt van de Christelijke liefde en van de hooge belangstelling in het voorregt van de openbare Godsdienst, dat men allerwege met eene onbekrompene hand, zoo veel mogelijk in verdub-

bel-

hulde mate zijne giften zal uitreiken en daardoor de bewijzen geven, dat men ook anderen in die zegeningen wenscht te doen deelen; waarop men zelf met het hoogste regt zoo veel prijs stelt.

Ter bereiking van dit heilzame doel, rekent hij ook wederom, gelijk voorheen, op de vermogende aanbeveling van uwe waardige Leeraars, onder bede tot God, dat zijn zegen dit werk wel doe gelukken.

Amsterdam, 9 *Februarij* 1839. De Quaestor Generaal voorn., J. R. SCHOLTEN.

Het Ministerie der Hervormde Gemeente te *Hoorn*, geeft met dankzegging, op nieuw berigt, dat bij hetzelve, in December 1838 en Januarij 1839, zijn ingekomen de navolgende bijdragen voor het Fonds, tot zoo veel mogelijken herbouw der Groote Kerk alhier.

Het Ministerie	te Schiedam	*f*	253,00
Ds. *Gunning*	» Leeuwarden.	»	160,00
» *Berends*,	» Vollenhoven.	»	36,11
» *Blaauwbeen*,	» Goes.	»	100,51
» *Verwijs*,	» Deventer.	»	67,35
» *Smijtegelt v. d. Hoek*,	voor Bergen op Zoom		
idem	» Nieuw Vosmeer.	»	80,78
idem	» Ossendrecht.		
» *Fangman*	te Leiden, ééne gift	»	100,00
» *Oort*, voor den Heer L.	» »	»	25,00
» *Berckhout*, twee giften uit	»	»	12,37[5]
» *Hoogklimmer en Vroom*	te Almelo	»	101,15
» *Regerzeil*,	» Fijnaart	»	16,00
» *Huydecoper*,	voor Voorburg	»	153,53
idem	» Wassenaar	»	25,20
idem	» 's Gravenhage, in het kerkzakje	»	5,00
» *Sibless*,	te Vaassen	»	14,87[5]
» *Langenberg*,	» Abcoude	»	26,00
» *Goenen*, te Herveld,	voor N. N. te Loenen bij Nijmegen	»	50,00

Ds.

Ds. *Adriani*,	te Oude Pekel-A	*f* 12,67
idem	» Westerlee	» 3,40
idem	» Zuidbroek en Muntendam	» 11,60
idem	» Noordbroek	» 8,90
idem	» Nieuw Scheemda	» 4,50
idem	» Woldendorp	» 1,25
idem	» Oostwold	» 7.18
» *Brugman*,	» Breekens	» 9,60
Den Heer *P. J. Costerus*,	» Edam, van eenigen	» 153,50
Ds. *Hupkens*,	te Heemstede	» 117,50
De Commissie	» Amsterdam, op nieuw	» 852,21[5]
Ds. *Conne*	» Castricum en Heemskerk	» 29,27
» *Hooykaas*	» Middelharnis	» 23,20
idem	voor Sommelsdijk	» 16,80
» *van der Laan*	te Krommenie	» 87,75
» *Wunder*	» Drempt	» 7,42[5]
Het Ministerie	» Dordrecht	» 162,30
Ds. *Schoen*	voor Wijdenes	» 33,33[5]
idem	» Oosterleek	» 51,98[5]
» *Merens* en *Montijn*,	te Utrecht	» 1051,40
» *Verbeek*,	» Doorn	» 47,25
» *Kooij*,	» Warmond	» 82,12
idem	voor Leiderdorp	» 52,60
idem	» Sassenheim	» 15,36[5]
idem	» Noordwijkerhout	» 4,00
idem	» Hoogmade, c. a.	» 10,01[5]
Den Heer *Carbasius*,	voor N. N. te Tiel	» 45,00
Ds. *Kuitert*,	te Benningbroek	» 14,85
» *Nahuijs*,	» Scherpenzeel	» 18,25
» *Groothuis*,	» IJsbrechtum	» 42,07[5]
» *van der Haar*,	» Grosthuizen en Avenhorn (waaronder eene gift van *f* 40)	» 73,75[5]
» *ter Weeme*,	» West-Zaandam	» 208,01
» *la Verge*,	» Abbenbroek	» 20,00
» *Brinkman*,	» Tienhoven	» 8,00
» *Macalester Loup*,	» Zalt-Bommel	» 17,80
» *Escher*,	» Abbekerk en Lambertschagen	» 17,00
De Commissie	» 's Gravenhage, op nieuw	» 100,60

Ds.

Ds. van *Eyken Blanken*,	te Wognum en Wadwaij	f	16,26
» *Schilt*,	» Twisk	»	27,33^{5}
» van *IJssel*,	» Hempens en Toerns	»	4,00
» van *Deursen*,	» Nieuwendam	»	45,00
» van der *Hoeve*,	» Keppel	»	10,00
» *Koning*,	» Lisse	»	30,00
» *Berkenbosch*,	» Beverwijk	»	54,34
» *Bitter*,	» Broek	»	175,00
» *Detmar*,	» Ede	»	19,97^{5}
» van *Dam*,	» Beemster	»	50,38
» *Kist*,	» Zeist	»	268,20
» de *Visser*,	voor den Ring van Tholen	»	50,94^{5}
» *Oort*, te Rotterdam,	» Maassluis	»	53,00
idem	» Rozenburg	»	14,85
» *Boonacker*,	te Leersum	»	9,90
» *Dwars*,	» Kampen	»	43,38
idem	voor Kamperveen	»	11,60
idem	» Zelk	»	8,00
idem	» Wilsum	»	2,99
idem	» Hastenbroek	»	6,03^{5}
idem	» IJsselmuiden	»	8,29^{5}
idem	» Kamper-Eiland	»	20,01
J. R.,	te O.	»	30,00

Onder de te voren reeds vermelde bijdragen is ingekomen, eene coupon Russ. à f 50, vervallen 1 Sept. 1838, N. 12378; waarvan echter de obligatie is *uitgeloot* bevonden. De houder gelieve zich hieromtrent bij het Ministerie voorn. aan te melden.

De ingezonden berigten voor het School-Nieuws, welke in deze maand niet geplaatst zijn, zullen in eene volgende maand opgenomen worden.

Het berigt van *Appingedam*, niet door den Correspondent ingezonden zijnde, leggen wij ter zijde.

De Gemeenten der Hervormden, onder het Klassis

sikaal ressort van *Nijmegen*, worden uitgenoodigd, om, ingevolge het Reglement op de Klassikale kosten, Art. 9, vóór den 31sten Maart aanstaande, de Klassikale *Quota* vrachtvrij te bezorgen aan den Ondergeteekenden Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*.

Nijmegen, W. L. VAN HEURN.
2 Februarij 1839.

De Ondergeteekende, Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Leiden*, noodigt Kerkeraden en Kerkvoogden onder voornoemde Klasse uit, om de Klassikale Quota over 1838, ten allerspoedigste *vrachtvrij* aan hem te doen bezorgen.

W. M. KOOIJ.

Ingevolge de nader ontvangene aanschrijving van de Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk, gedagteekend 1 Jan. 1839, worden de Kerkeraden, onder het Klassikaal ressort van *Edam*, verzocht, hunne Kollekten voor het *Fonds der Noodlijdende Kerken en Personen*, in plaats van vóór of op den 15den Mei, gelijk in de vorige *Boekzaal* verlangd werd, *uiterlijk ultimo April* eerstkomende, aan den Ondergeteekenden toe te zenden.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Edam*,

A. BIBEN.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Breda*, verzoekt bij deze vriendelijk aan alle

Ge-

Gemeenten, onder dit ressort, hun hare Klassikale Quoten over 1839, uiterlijk vóór of op den 31 Maart dezes jaars, en de bij haar gecollecteerde gelden voor de Noodlijdende Kerken en Personen, uiterlijk vóór of op den 15 Mei toe te zenden.

Oosterhout, 13 Februarij 1839.
De Scriba en Quaestor voorn., VAN BEUNINGEN.

LETTER-NIEUWS.

Bij R. J. Schierbeek, te *Groningen*, is gedrukt en alom te bekomen:

Paulus, de Apostel van onzen Heer Jezus Christus, door T. F. Uilkens. In twee deelen. *f* 6,60.

Het Protestantsch Leeraarsambt in deszelfs ganschen omvang; een Handboek der Practische Godgeleerdheid, door L. Huffell. Twee deelen. *f* 11,00.

Deze beide Werken zijn in onderscheidene Tijdschriften zeer aangeprezen.

Bij denzelven is gedrukt en wordt met veel succes nog gestadig gedebiteerd:

J. Corstius, *Handboek voor Kranken, Bejaarden en Stervenden*. Tweede druk. *f*. 2,80.

——— *Spreuken van onzen Heer*. Drie deelen. *f* 7,20.

——— *De ware Vergenoegdheid voor alle Menschen verkrijgbaar*. Twee deelen *f* 4,00.

——— *Brief aan de Efeziërs*. *f* 2,40.

A. Numan, *Handboek der Genees- en Verloskunde van het Vee*. Derde druk. *f* 2,50.

——— *Vee-Artsenijkundig Magazijn*. Drie deelen in zes stukken. *f* 16,25.

F. Tresemin, *Adalberts Bekentenissen*. *f* 2,60.

E. J. Thom. à Thuessink, *Geneeskundige Waarnemingen en Bijdragen over de Longtering, Spruw, Verlamming, Mazelen, Koorts*, enz.

Voorts is dezelve door aankoop eigenaar geworden van de volgende belangrijke Werken:

Eenige bijzonderheden uit het Leven van zekeren Oefeningshouder. 80 Cents.

H. Hesselinger, *Tiental, Twaalftal en Gelegenheids-Leerredenen.* Tot verminderden prijs.

S. Sluis, *Grondig Onderwijs in de Schilder- en Verwkunst.* Tweede druk. Twee deelen. ƒ 4,20.

Ph. Hillers, *Maandelijksche Tuinoefeningen, in Moes-, Vrucht- en Bloemhof.* Vierde druk. ƒ 1,80.

---

het [illegible] op uit is, om door [illegible] en op allerlei wijze de lezing van het beste Boek aangenaam te maken en aan te moedigen. Mogen ook al de verschillende ondernemingen daartoe het gevolg zijn van dien algemeenen magtigen drijfveer der menschelijke handelingen, die het al in beweging zet, er ligt nogtans wel iets prijswaardigs in, en kan geene kwade uitkomst opleveren. Blijkt in allen opzigte de mensch een zinnelijk wezen te zijn, voor wien hetgeen aanschouwelijk is, eene ware behoefte mag heeten, ten opzigte van personen en zaken, zoo verre verwijderd, of op zoo verren afstand van tijd en plaats van hem liggende, mag deze behoefte dubbel groot genoemd worden, en weldadig en prijselijk de hand, die zich verledigt om in dezelve te voorzien. De bij onze naburen (de Engelschen, Franschen en Duitschers) met algemeen genoegen in het licht gegeven Prent-Bijbels, als ook die, welke in ons vaderland met enkele staal- of steendruk-platen zijn uitgegeven of nog uitgegeven worden, schijnen (hoezeer er niets aan derzelver kunstwaarde worde ontzegd) aan die algemeene behoefte minder te voldoen. Meer regelregt schijnt daartoe te kunnen leiden de uitgave 1) van een' Bijbel, naar de gewone Staten-Overzetting; 2) van een' Bijbel, naar de overzetting van Dr. M. Luther; welke beide uitgaven *onveranderd* zullen gevolgd worden, met inachtneming alleen van de, in onzen tegenwoordigen tijd, aangenomene spelling, voorzien van een aantal keurige houtsneê-platen, voorstellende de geschiedkundige gebeurtenissen, naar de meest beroemde schilderstukken; de landgezigten, naar oorspronkelijke, op de plaatsen zelve vervaardigde teekeningen, en naar echte plaatwerken; de voorwerpen van natuurlijke historie, kleederdragten, zeden, oudheden, enz.; waardoor de zaken en gebeurtenissen, in de Heilige Schrift vervat, zelfs voor den eenvoudigsten aanschouwelijk, en voor allen aanlokkelijk gemaakt worden.

Hierbij zijn gevoegd *oorspronkelijke aanteekeningen*, voornamelijk tot verklaring der fraaije houtgravures, en van zoodanige plaatsen der H. S., als welke, met betrekking tot de geschiedenis, aardrijkskunde, natuurlijke historie, oudheidkunde of anderzins, toelichting mogten vereischen. Te vergeefs, echter, zoekt men in

in deze Bijbels eenige godgeleerde, uitlegkundige beschouwingen of toepassingen, waartoe andere hoogst schatbare werken in overvloed voorhanden zijn. Aangezien het bij de uitgave van deze Prent-Bijbels eene der hoofdbedoelingen is, dezelven voor alle Christengezindten gelijkelijk geschikt te maken, zullen de aanteekeningen tot het boven vermelde worden beperkt; maar ook dan, waar zij met de vereischte zorg en den betamelijken eerbied voor de Heilige Schrijvers en de door hen behandelde zaken, worden opgesteld, niet nalaten een aantal Bijbellezers de oogen te openen voor zoo vele schatten des Bijbels, welke zij thans aanschouwelijk voor zich zien, waar zij ze vroeger voorbijgingen of uit het oog verloren.

De uitvoering van letterdruk, houtsneden, papier, enz., zal met de meestmogelijke zorg worden behartigd. De uitgave geschiedt na den afdruk van iedere 4 bladen, en wel nagenoeg om de drie à vier weken.

De Prent Bijbels zullen geheel compleet zijn in twee regaal 8vo boekdeelen, versierd met nagenoeg *duizend houtsneêplaten* en twee uitmuntende *staalgravures*.

De Inteekening geschiedt te *Amsterdam*, bij Gebroeders Diederichs, en alom bij de voornaamste Boekhandelaren in het Rijk, tegen vijftig cents iedere Aflevering van vier bladen of 32 bladzijden druks.

Inteekenlijsten en Proef-bladzijden zijn alom, bij de voornaamste Boekwinkels, voorhanden.

J. H. den Ouden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

I. D. Molenaar, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage*, *de heilzoekende Bidder, kenbaar uit het voorbeeld van den biddende Saulus*, Leerrede naar *Hand.* IX: 11a. 25 Cents. II. *De lijdende Zoenborg in Gethsemané en op Golgotha*, in tweetal Leerredenen. 60 Cents. III. A. Rochat, Bedienaar des Goddelijken Woords te *Rolle* in *Zwitserland*, *de Kracht Gods in 's menschen zwakheid volbragt wordende*, Leerrede over 2 *Cor.* XII: 9. 50 Cents.

Bij denzelven is uitgegeven en te bekomen:

I. E. A. Tarma, *Overdenkingen over het Lijden.* *f* 1,10.

ƒ 1,10. II. H. B. *Overdenkingen over het Lijden*, twee stukken. ƒ 1,60. III. E. Hamans, *Drietal Leerredenen over het Lijden.* 75 Cents.

W. Willems, Boekhandelaar te *Amsterdam*, debiteert met goed succes:

FEESTBOEKJE,

of Bijdrage tot de Godsdienstige viering van Goeden Vrijdag, Stillen Zaturdag en Paasch-Zondag, in drie Feestredenen, door D. H. Kaakebeen, in leven Predikant te *Amsterdam*, tweede druk. 90 Cents.

D. H. Kaakebeen, *Leerrede over Joh. XVI: 31. Geloeft gij nu?* 35 Cents.

——————— *Lessen der Wijsheid, getrokken en zamengevoegd uit de Spreuken van Salomo.* 80 Cts.

——————— *Leerredenen over grootere en kleinere afdeelingen uit het Boek Job.* Twee deelen. ƒ 2,90.

J. H. Kráz en B. van Willes, *Bijdragen ter bevordering van Bijbelsche Uitlegkunde en beoefenend Christendom.* Twee deelen, vier stukken. ƒ 3,60.

J. van der Roest, *Genoegens van de Godsdienst*, twee deelen, tweede druk. ƒ 3,30.

——————— *Bijbelsche Tafereelen van leerzame Sterfgevallen*, twee deelen, tweede druk. ƒ 3,00.

——————— *Nagelatene Leerredenen*, twee deelen. ƒ 3,20.

——————— *Tweetal Leerredenen over de opvoeding der Kinderen en broosheid en vergankelijkheid*, tweede druk. 55 Cents.

——————— *Bevestigingsrede.* 40 Cents.

——————— *Brief aan eene Vriendin over I Joh. III: 2.* 35 Cents.

R. A. Borger, *Leer en Leerwijze van Jezus.* ƒ 2,50.

——————— *de Constanti et Aequabili Jesu Christi*, etc. ƒ 1,80.

Miss Kennedy, *de twee Vrienden, of twijfel en overtuiging in de zaak van den Godsdienst.* ƒ 2,20.

Bij W. Brave Jr., komt heden van de pers en is alom verkrijgbaar:

J. Brave, *Het Jaarfeest van den dood van Jezus*, eene

eene stichtelijke lektuur voor Christen Huisgezinnen op den *Goeden Vrijdag*, tweede druk à 50 Cents.

Denzelven debiteert steeds met succes:

J. Baave, *Sterven en Herleven*, iets tot bestuur en troost op den weg naar het graf, tweede druk. ƒ 1,50.

——— *Mijne Belangstelling in uw Geluk*, de christelijke liefde aan den jongeling bij zijne optrede in het werkzame leven, à 50 Cents.

B. Verwey, *Evangelisch Avondmaals-boekje*, voor Protestantsche Christenen, derde druk, à ƒ 1,25.

——— *Christelijk Feestboekje voor Protestantsche Christenen*, ƒ 1,50.

——— *De Lijdende Verlosser*, een stichtelijk Passieboekje, ten gebruike in de weken voor Paschen. ƒ 2,20.

Bij C. Portielje, te *Amsterdam*, is in 1838 van de pers gekomen en alom verzonden:

Palestina of het Heilige Land, van den vroegsten tot op den tegenwoordigen tijd; op geschiedkundige waarheid, volgens de meest geloofwaardige Reizigers, gegrond; benevens een beknopt overzigt van de Aardrijkskunde, Land- en Plaatsbeschrijving; alsmede van de geschiedenis des *Joodschen Volks*, de *Kruistogten* en van de *Letterkunde* en *Godsdienst der oude Hebreën*, van Dr. H. Russel. Naar het Hoogduitsch van Dr. A. Diezmann, met platen, in twee deelen compleet ƒ 5,10.

Bij de behandeling der Lijdensstoffen zal dit werk voor den beoefenaar des Bijbels, ongetwijfeld veel opheldering en nut stichten.

Men leze hierover de beoordeeling, in de *Godgeleerde Bijdragen* 1838, N°. 5, waarin Recensent onder anderen zegt op bladz. 785. »Het is een nuttig onderhoudend leesboek voor allen die belang stellen in de juiste kennis van het land, hetwelk eens getuige was van die groote en heilrijke gebeurtenissen, waarvan de schriften des Bijbels melding maken ons."

Verder op bladz. 791.

»Wij

»Wij mogen met vrijmoedigheid zeggen, dat dit »werk veel wetenswaardigs en belangrijks voor den »verstandigen Bijbellezer bevat, en dat hem hier het »juiste oogpunt aan de hand gegeven wordt, om de »geschiedenis der Israëlieten te kunnen overzien."

Heden is bij den Boekhandelaar C. Bakker Bz., te *Nieuwediep*, van de pers gekomen, en te *Amsterdam* bij den Heer W. Brave en verder alom, verkrijgbaar gesteld:

Oranjes wederkomst, *Vijf en Twintig Jarige Herinnering*, *op den* 30 *November* 1838, voorgedragen in de afdeeling *Helder* der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, door den Wel Eerw. en zeer Gel. Heer J. H. Sonstral.

Bij de Boekhandelaren Joh. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, is in den loop van 1838. van de pers gekomen en alom te bekomen:

I. *Beschrijving van Zwitserland en het Tyrolsche Gebergte*, gr. 8vo., op vel. papier, met platen, één deel compleet. *f* 2,90.

II. De Aartsbisschop van *Keulen*, Clemens August, beschouwd in zijne beginselen en zijnen opstand tegen de wetten. *f* 1,00.

III. Rellstab, (Schrijver van 1812) *Nieuwe Sentimentele Reizen*, 3 deelen compleet, uit het Hoogd., door Ds. van Tetrode, te *Utrecht*, gr. 8vo. *f* 7,20.

IV. Rellstab, (Schrijver van 1812) *Scherts en Ernst*, één deel compleet, gr. 8vo. *f* 2,60.

V. A. E. van Noothoorn, *Walfoort*. Geldersch Romantisch Tafereel, uit de 14e eeuw; één deel compleet, gr. 8vo. *f* 2,60.

VI. *Handboek voor Schoolopzieners en Onderwijzers der jeugd van de Lagere Scholen*, of Verzameling van alle Wetten en Besluiten tot (Julij 1838) gr. 12mo. 3e deel. *f* 2,20.

VII. Idem, 3 deelen compleet. *f* 6,50.

VIII. Prof. J. H. Brave, *Geschiedkundige Reizen* in

in *Griekenland*, uit het Hoogduitsch, door Dr. Samuel Haas, 2 deelen compl., met platen, gr. 8vo. *f* 6,60.

En voor het Onderwijs de volgende Werkjes:

IX. H. Wester, *Leerrijke Mengelingen*. Een leesboek voor Scholen, 3e verbet. en vermeerderde druk. 25 Cents.

X. *Kort overzigt der Algemeene Geschiedenis in Tijdvakken*, tweede druk, bewerkt naar de schets der Algemeene Geschiedenis van Prof. Boseciia. 27½ Cents.

XI. H. Sluijters, *Bijvoegsel op het 4e Stukje van het Practisch Cijferboekje, voor de Scholen ten platten Lande*. 10 Cents.

XII. H. Sluijters, *Oplossingen op de Voorstellen*, voorkomende in bovengenoemd werkje. 15 Cents.

XIII. P. N. Muijt, *Geschiedenis der belangrijkste Gebeurtenissen in Europa*, tot op heden, 2e verbeterde druk. 25 Cents.

Op heden is bij de Boekhandelaren Joh. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, van de pers gekomen en alom verzonden:

I. A. R. van Noothoorn, *Aliboron*, of Satire, Scherts en Ernst, één deel compleet, met titel en vignet, gr. 8vo. *f* 2,80.

II. J. M. Sailer, *het Gebed des Heeren voor kinderen*, uit het Hoogduitsch, door J. M. Schrant, 3e verbeterde druk. Met kerkelijke goedkeuring, op vel. papier, 8vo. 55 Cents.

III. Marchant de Beaumont, *Beautés de l'histoire des Pays-Bas septentrionaux, rédigés et augmentées à l'usage des Instituts Neerlandois*, par D. Buddingh, Seconde edition. *f* 1,40.

Dit werkje, waarvan de eerste aanzienlijke oplage spoedig is uitverkocht, is door den Heer Buddingh op nieuw nagezien en verbeterd, weshalve wij met volle ruimte, dezen 2en druk aan Heeren Onderwijzeren op nieuw mogen aanbevelen.

In-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

Les

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor MAART 1839.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 820.

MDCCCXXXIX.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

TAFEREELEN uit het boek Esther. Belangrijke Bijdragen tot de oude Geschiedenis, voor den beschaafden stand, door J. P. SPRENGER VAN EIJK, *Predikant te* Rotterdam. *Te* Rotterdam, *bij* Mensing en van Westreenen, 1838. *VIII en* 156 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1,50.

»Deze tafereelen," schrijft de Eerw. VAN EIJK, »zijn hunnen oorsprong verschuldigd aan de belangstelling in de geschiedenis, waaruit zij ontleend zijn. »Hoe veel goeds ook daarover in onderscheidene schriften verspreid ligt, het liet nog altijd plaats voor eene opzettelijke *pragmatische* behandeling over, en de behoefte hieraan deed zich telkens gevoelen, bij de opmerking, dat, zelfs onder ons beschaafd Godsdienstig Publiek, de achting voor het Bijbelboek *Esther*, op verre na zoo algemeen niet is, als men reden heeft te verlangen, ja hetzelve in maar al te veel huisgezinnen ongelezen blijft. Dit was het, wat den Schrijver bewoog, te beproeven: of hij, langs dezen weg, eene gunstige verandering in de beoordeeling dier geschiedenis zou kunnen helpen te weeg brengen. De taak, welke hij zich opleide, was wel ver af van gemakkelijk te zijn; maar het belang der zaak spoorde hem aan; de hoop op eenig goed gevolg gaf hem

 moed,

moed, en hij gedenkt thans nog met genoegen de uren, daaraan besteed."

»Hij koos, even als vroeger in zijne geschiedenis van SAMUËL en die van JONA, den vorm, welken hij voor de soort van lezers, die hij meest op het oog had, het geschiktste keurde, en plaatste eenige aanteekeningen onder den tekst, die tot opheldering of staving van zijn gevoelen konden dienen; doch wanneer dezelve te uitvoerig zouden geworden zijn, bediende hij zich van *bijlagen*, die achteraan gevoegd en behoorlijk aangewezen zijn. Hij heeft ook nog eenige *nalezingen* dienstig geacht."

In de inleiding heeft de Eerw. VAN EIJK, in navolging van J. G. EICHHORN, (hier ook geciteerd) en anderen, waarbij ook wel de Einleitung van J. JAHN, had mogen vergeleken zijn, te *Weenen* in 1803 voor de tweede reis uitgegeven, Th. II. Kap. VI. §. 295—317, kortelijk gesproken over den naam van dit Bijbelboek, den Schrijver, den inhoud, de waarheid der Geschiedenis, de zwarigheden, de bijvoegsels en de Apocryfe boeken, dat door AHASVEROS de beruchte XERXES moet verstaan worden, en over de belangrijkheid. Daarna gaat de Schrijver over tot de behandeling van de tien Hoofdstukken, waarin dit boek verdeeld is, waarvan de inhoud door hem dus kenmerkend is opgegeven: Hoofdst. I. Het groote Feest te *Susan* in *Perzië*. Hoofdst. II. Een Joodsch meisje tot Perzische Koningin verheven en het leven van haren gemaal gered. Hoofdst. III. Vreesselijke bloeddorst van een Ho-

Hering, uit gekrenkten hoogmoed gesproten. Hoofdst. IV. Gewigtige onderhandelingen over het moorddadig ontwerp. Hoofdst. V. De ontknooping der geschiedenis nadert. Hoofdst. VI. De Goddelijke Voorzienigheid treedt tusschen beiden. Hoofdst. VII. Het uur der vergelding slaat. Hoofdst. VIII. Het bloedbad in *Perzië*. Hoofdst. IX. Het Purimfeest. Hoofdst. X. Besluit.

Op eene Ascetisch toelichtende manier heeft VAN NIJK alzoo ieder Hoofdstuk kortelijk behandeld en aangewezen, hoe men van den inhoud een zeer nuttig gebruik kan maken; dit is oordeelkundig, ernstig en menschkundig gedaan. Het laatst aangemerkte willen wij ter proeve hier voor den lezer afschrijven:

» Tot eer van MORDECHAI's karakter behoorde ook, dat hij, ofschoon als des Konings stedehouder en plaatsbekleeder de tweede in het Rijk geworden, en derhalve zoo hoog verheven, als dit kon, zijne afkomst niet vergat, en der Joodsche natie het beste hart bleef toedragen, zoodat hij haar bij alle voorkomende gelegenheden bleef voorstaan, en hierdoor te weeg bragt, dat zij, in stede van aan den moedwil harer vijanden blootgesteld te zijn, rustige en gelukkige dagen beleefde. Dit een en ander wordt, zoo als wij reeds in onze inleiding opmerkten, met zulk eene blijkbaar grondige kennis van zaken en stellig beroep op de archiven des Koningrijks vermeld, dat zich geene verdichting denken laat. Uit dat oogpunt beschouwd, hechten wij aan dit laatste gedeelte des gewijden verhaals bijzonder gewigt,

wigt, ja, danken de Voorzienigheid daarvoor, dat, al had de geschiedschrijver zulk een doel niet, hij het echter na zoo vele eeuwen bij ons getroffen heeft, en wij, van de waarheid der geschiedenis volkomen overtuigd, haar tot ons nut kunnen gebruiken. Zoo besluiten wij dan nu ook onze bepaalde overdenking ervan, met de volgende aanmerking: Wist de Almagtige, op zulk eene eeuwig gedenkwaardige wijze, het snoodst ontwerp tegen het Joodsche volk te verijdelen, opdat zijne toezeggingen aan hetzelve vervuld zouden worden; Hij leeft ten goede van de Gemeente zijns Zoons, door wien Hij alle dingen regeert, en zij behoeft daarom nimmer iets kwaads, te vreezen. Een geest van ongeloof en ligtzinnigheid moge zich soms van vele verstanden en harten meester maken, zoodat zij met verachting op het Christendom nederzien; anderen mogen trachten, het te misvormen, door daaruit te verbannen wat de meest vaste gronden van troost en de krachtigste beweegredenen tot Godsvrucht en deugd aanbiedt; het moge in de wereld aan zulken niet ontbreken, die, stond het aan hen, het Christendom de gevoeligste slagen zouden toebrengen; zoo min de Joden mogten uitgeroeid worden, zoo min heeft het Christendom verdelging te duchten. Hetgeen zoo kennelijk uit God is, als dit, zal niet verbroken, maar iedere vijand van Hem en zijnen Zoon te schande worden. Gelukkig elk, die dat Christendom lief heeft en deszelfs belangen, waar en zoo veel hij kan,

voor-

voorslaat; want ook hij deelt in Gods heilige bescherming; zijne belangen zijn in de beste handen, en alle goede gaven hem ten dienste; ja, de aarde is zijne oefenschool, maar de hemel zijn vaderland. Heffen wij in dat geloof onze hoofden omhoog. Ook voor ons wordt eens, als wij waardige onderdanen van Gods koningrijk zijn, al wat zou kunnen schaden, vernietigd, elke vijand overwonnen, en wat haalt de vreugde der Joden op het *Purimfeest* over *tijdelijke* bewaring, bij onze blijdschap over onze *eeuwige* verlossing door Hem, die zich voor ons overgaf in den dood, opdat Hij ons zou wederbrengen tot God?"

De achteraan gevoegde bijlagen zijn:

I. De AHASVEROS hier de XERXES der ongewijde geschiedenis. Eene zamenspraak naar JUSTI, te voren reeds in den *Fakkel* geplaatst, eerste Jaar, bladz. 4-14.

II. De toerusting van XERXES tegen *Griekenland*, (naar BARTHELEMY, in zijn voortreffelijk werk: *Voyage du jeune Anacharsis*) met eene teregtwijzende aanmerking van MILLOT, in zijne *Algemeene Historie*.

III. Het bloedbad in *Perzië*, opgehelderd door den val der Janitsaren in *Konstantinopel;* ontleend uit het werk: *Konstantinopel en de Turken*, in 1827 bij STEENBERGEN VAN GOOR uitgegeven.

Zeven aanmerkingen besluiten, onder den naam van *naleziņgen*, dit werkje, waarvan wij het gebruik, als nuttig aanprijzen, zonder daarom in alles met des Eerw. Schrijvers oordeel te willen gerekend worden in te stemmen (b. v. omtrent MORDECHAI) of over den titel te twisten.

Over de Verhouding der hedendaagsche GOD-GELEERDHEID *en Wijsbegeerte tot de zedelijkheid der Volken. Door* Dr. K. G. BRETSCHNEIDER. (*Uit het Hoogduitsch vertaald en overgenomen uit de* Allgemeine Kirchenzeitung, *Julij* 1836.) *Te* Nijmegen, *bij* D. J. Haspels, 1837. 76 *Blads. In kl.* 8vo. *De prijs is* 75 *Cents.*

WOORDEN *van Vrede aan de Christenen van alle Belijdenissen, van.* Dr. K. G. BRETSCHNEIDER, *Generaal-Superintendent en Opperconsistorie-raad te* Gotha. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* J. Allart Rietberg, 1837. 46 *Blads. In gr.* 8vo.

De GODGELEERDHEID *en de Omwenteling. Eene beschouwing van den invloed der hedendaagsche vorderingen in de Godgeleerde wetenschappen op den Staatkundigen en Zedelijken toestand der Volkeren. Naar het Hoogduitsch van* Dr. K. G. BRETSCHNEIDER, *vertaald en met eenige aanmerkingen vermeerderd, door* H. NIEUBUUR FERF, *Schoolopziener en Predikant te* Bergum.

> Een iegelijk, die uit de waarheid is, hoort mijne stem. JEZUS. *Joh.* XVIII: 37*b*.
>
> Wij vermogen niets tegen de waarheid, maar (alles) voor de waarheid. 2 *Cor.* XIII: 8.

Te Leeuwarden, *bij* L. Schierbeek, 1838. *XX en* 234 *Blads. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2,40.

Wij houden het er voor, dat zulke schriften als

als de drie boven aangekondigde niet behoorden, althans niet behoefden in onze taal overgezet te worden. Zij toch, welke dezelven onder ons gebruiken kunnen, te weten met oordeel des onderscheids en met vrucht, de Godgeleerden van studie of beroep, die het van belang achten te weten en te beoordeelen wat elders voor en tegen over dergelijke onderwerpen gedacht en geschreven wordt, lezen wel zeker ook de Duitsche Journalen en hebben geene overzettingen noodig, en wat de meeste anderen aangaat, zij zullen er weinig nadeel bij lijden, wanneer zij de schriften van eenen BRETSCHNEIDER niet lezen.

Wij willen hiermede echter geenszins te kennen geven, dat wij eenen BRETSCHNEIDER in denzelfden rang plaatsen met eenen SCHERMAN, HEGEL, WEGSCHNEIDER, VOLK, STRAUSS en andere zoogenaamde rationalisten, Mode-philosophen of Neologen, die helaas! maar al te veel kwaads gesticht hebben; dan zouden wij ons toch aan onregtvaardigheid schuldig maken.

Verre is het er ook van af, dat wij zouden meenen, dat in de schriften van den vermaarden Duitscher niet veel goeds te vinden ware, want dan zouden wij den veel schrijvenden man miskennen.

Maar, hoe zeer het goede, en uitstekende zelfs, soms roemende, dat in zijne lettervruchten valt op te merken, zouden wij echter niet gaarne zien, dat men hem onder het Nederlandsche Publiek als

een αὐτος ἔφα aanstaarde en overal als eenen veiligen gids gerust meende te kunnen volgen.

De hier boven genoemde werkjes zijn ook van dien aard, dat wij den lezer ernstig aanraden, om ze met oordeel des onderscheids te lezen en bij een voorzigtig onderzoek het goede te behouden.

Hadden wij niet te voren het oorspronkelijke gelezen, wij zouden dan van N°. 1 zeker, op den titel afgaande, iets anders en meer verwacht hebben. Er komt hier het een en anders voor, over de zedelijke gesteldheid, of liever over de zedelijke verschijnselen van *Italië*, *Spanje*, *Frankrijk* en *Duitschland*, over de Roomsch Katholieke Kerkleer, over de Jezuiten en derzelver bemoeijingen en bedoelingen, over de orthodoxie, het separatisme en stelselmaking. Daarover is ook het een en andere naar waarheid aan en opgemerkt, maar het is oppervlakkig en te algemeen, om den bedaarden en verstandigen beschouwer te kunnen behagen en den onervarenen, onoplettenden te leeren, of den eenvoudigen waarheidsvriend te stichten, of den twijfelaar te voldoen.

Die woorden van vrede, welke N°. 2. behelst, zijn ons echter nog minder bevallen. Behalve dat hier tegen de overdrevene Lutheranen gedurig argumenten ad hominem, gelijk men spreekt, gebezigd worden, die weinig beteekenen, komen er ook gevaarlijke plaatsen voor, die, wij hopen tegen de bedoeling van den Doctor, ligtelijk althans aanleiding geven tot ondermijning van het geloof aan het

het gezag der H. Schrift, b. v. men leest hier op pag. 7:

»Wie nu gelooft dat de Heer niet alles heeft geleerd, wat ter zaligheid noodzakelijk is, maar dat dit eerst door PAULUS en PETRUS of door een ander is geopenbaard geworden, die zou den Heer voor eenen leugenaar uitkrijten; dus volgt onwederlegbaar hieruit: dat, wie JEZUS voor den van God gezonden CHRISTUS houdt, wie gelooft, wat Hij *geleerd*, en doet wat Hij bevolen heeft, een *opregt* waar Christen is en het eeuwige leven heeft. Het Christendom moet dus wezenlijk geheel en alleen in CHRISTUS eigen woorden vervat zijn; en al hadden wij geen eenen brief van de Apostelen, zoo zou hetzelve daarom niet minder volmaakt zijn, noch er iets aan ontbreken."

Later:

»JEZUS zegt aan de Apostelen: *Marc.* XVI:16. Verkondigt het Evangelie aan alle schepselen, wie *gelooft en gedoopt* wordt, zal zalig worden. *Evangelie* kan hier niet anders zijn dan de blijde boodschap, dat de door God beloofde CHRISTUS in JEZUS van *Nazareth* gekomen is. Beteekent *Evangelie* hier echter de Christelijke leer, zoo kan het geene andere leer zijn dan die, welke Hij bij zijn leven mondeling heeft voorgedragen. Het gedoopt worden sluit nogtans verbetering in, want de doop was eene wedergeboorte tot eenen reinen levenswandel."

Heeft JEZUS dan zelf iets in schrift gesteld en nagelaten? Wie staat er ons borg voor, dat de Evange-

gelisten Zijne leer goed verstaan en zuiver nagelaten hebben? Waren de Apostelen, ook PAULUS niet van den Heere geroepen en met den H. Geest, den Geest der onfaalbaarheid begunstigd? Onderscheiden zij niet zelven: *dat zegge ik niet den Heere. Ik meene ook den Geest te hebben*, enz. Wordt het niet, volgens deze stelling, door BRETSCHNEIDER van anderen overgenomen, *amicus Socrates*, *amicus Plato*, *amicus Paulus sed magis amica veritas?*

Omtrent de schriften en redeneringen van PAULUS, heeft BRETSCHNEIDER zich waarlijk te weinig eerbiedig uitgelaten. Hij zegt hier onder anderen: Wanneer gij gelooft regt christelijk te handelen, zoo dient gij nogthans toe te staan, dat het gewis nog zekerder is zich aan JEZUS eigen woorden te houden, dan aan de dikwijls duistere Godgeleerdheid (*voor hen namelijk die het O. T. niet kennen*) des Apostels, welke hij nog (NB.) van de Rabbijnsche school ontleende, want CHRISTUS is boven den Apostel verheven (maar is het ook niet waar: *die u verwerpt, verwerpt mij?*) en zijne woorden zijn niet te verklaren volgens de Godgeleerdheid van PAULUS (dit ontkennen wij ten sterksten) die den Heere nimmer heeft hooren prediken, (maar wel zijne aanstelling van Hem heeft ontvangen).... of zijn dat geene Christenen meer (*niet gelukkig vertaald*) die zich liever aan de eenvoudige (*altijd?!*) woorden van CHRISTUS houden, dan aan de dikwijls duistere uitdrukkingen van PAULUS?

Ter

Ter kwader trouwe heeft hij van PETRUS woorden, 2 Br. III: 16 zich bediend, om PAULUS te vernederen, met te vragen: Zegt niet PETRUS, dat er in PAULUS brieven vele zaken zijn, zwaar om te verstaan, die de ongeleerden en ligtvaardigen verwarren? Wist BRETSCHNEIDER die plaats niet beter te verklaren, waarom heeft hij dan geene betere uitleggingen geraadpleegd, die genoeg voorhanden zijn?

Dat men het verketteren en verdoemen van *anders denkenden*, van de Roomschgezinden en Separatisten niet mag overnemen, en, dat het alleronbetamelijkst, *onchristelijk* is, zulks na te volgen, behoefde waarlijk BRETSCHNEIDER niet eerst hier te leeren. Men leze, hoe reeds CALVIJN hier over *dacht*, maar, mogten ook BRETSCHNEIDER en anderen leeren, hoe hij in het bijzonder over de christelijke liefde, verdraagzaamheid en vereeniging zich heeft verklaard!

Het komt ook hier er op aan, niet om het veilig midden te houden, hetgeen thans weder aan de orde van den dag is, maar op de *waarheid*, en om die in liefde te betrachten.

Wie de geloofsbelijdenis van BRETSCHNEIDER wil leeren kennen, welke hij althans voor voldoende beschouwd wil hebben, leze hier bladz. 11 en 12.

In N°. 3. zijn, na de inleiding over het gewigt van dit onderzoek, de rubrieken: Staat der zaak. Het tegenwoordige en voorledene. Voorafgaande bedenkingen. De troon en de Roomsche Kerk.

Het

Het Protestantsche Supernaturalismus en de troon. De wetenschappelijke Godgeleerdheid en de omwenteling. De aard der staatkundige bewegingen in dezen tijd. Het oud Kerkgeloof en het Godsdienstig ongeloof. Eendragt tusschen het Godsdienstig geloof en de wetenschappen. De Godgeleerdheid en de Zedelijkheid. Overzigt van het geheel Bijvoegsel. De Hegelsche wijsbegeerte als geneesmiddel dezer eeuw.

Bretschneider heeft hier met scherpzinnigheid geredeneerd en eene tamelijk universele kennis ten toon gespreid. Veel is grondig en waarachtig, over sommige rubrieken vooral, door hem te berde gebragt. Hij spreekt met schranderheid, moedig, vast en soms ook *ex tripode*, en maakt van alles gebruik, wat hem voor den geest komt en waarvan hij tot zijn voordeel gebruik meent te kunnen maken.

Hij zoekt zich altoos gelijk te blijven, ofschoon hij wel eens den bal mis slaat en argumenten bezigt, waarvan men zich met grond tegen hem bedienen kan. Dezelfde Godgeleerde gevoelens komen hier, en meermalen nog nader uit, dan in de vorige Nommers. Zoowel ten aanzien van het Protestantsch of Evangelisch Kerkgeloof, als aangaande dat der Roomsch Katholijken, herhaalt hij gedurig zijn gevoelen, dat het onhoudbaar is en naar de behoeften des tijds moet veranderd worden.

Wil men zich voor schade, voor geheelen ondergang, voor den verschrikkelijksten val hoeden, waarmede de meer verlichte kennis en de groote

vor-

vorderingen in beschaving, wijsbegeerte en wetenschappen van onzen tijd dreigen, dan moet men maar zijn oordeel op nieuw hervormen. De symbolische leerstukken van de theopneustie, het onbepaald gezag des Bijbels, den zondenval, de erfzonde, de genoegdoening van CHRISTUS, de regtvaardigmaking door het geloof in CHRISTUS, het geldige van de Goddelijke uitspraken, omdat zij in den Bijbel staan, zullen niet meer houdbaar zijn. De nieuwe verandering is reeds ook aangevangen. Ja zelfs worden hier een aantal betuigingen van den Hervormer LUTHER bijgebragt, om te doen schijnen, als of deze groote man der XVIde eeuw zelf ook reeds gevoeld had, dat deze en andere leerstukken — zelfs ook van de *opstanding der dooden*, de wonderdage menschwording van CHRISTUS, de zitting van JEZUS aan Gods regterhand, dat JEZUS met den Vader en den H. Geest een eenig God *is*, 's Heilands zoenverdiensten enz. — moeijelijk *op* den duur te verdedigen of voor de menschen geloofbaar zijn zouden. Listig is zulks echter geschied, en naar ons oordeel zeer ongepast en onbetamelijk, terwijl toch iedereen, zoowel als onze Doctor zelf, zal moeten erkennen, dat LUTHER alzoo deed opmerken en uit eigene overtuiging ook bevestigen wilde, wat er van het christelijk geloof worden zou, indien men afwijken wilde of durfde van het heilig gezag des Bijbels, alleen de rede hoorende, gelijk velen hem blijken te willen; de geopenbaarde tot eene natuurlijke Godsdienst verla-

lagende. Men zou er bij kunnen voegen: wat zou er van de volken zonder de Goddelijke openbaring zijn, zelfs van de kennis van God, van de schepping, van de Voorzienigheid, van het andere leven, indien wij ten deze het Goddelijk onderrigt des Bijbels ontbeerden?

Beter had BRETSCHNEIDER gedaan met te doen opmerken, dat LUTHER, even zeer als alle de brave en moedige Hervormers der XVIde eeuw, van het vaste beginsel uitgingen, dat de Bijbel de *lapis lydius* is, en dat zij de gemaakte bepalingen alleen in zoo verre als geldig en verbindend wilden beschouwd hebben, als dezelve bleken daar mede over een te stemmen, en ook daarop gegrond waren. Dit had dan ook uit de schriften van LUTHER kunnen zijn aangewezen. Dit principe nu is het ware en moet altoos geldend blijven, welke veranderde formen of wijzigingen ook door verlichting en beschaving van tijd tot tijd mogen veroorzaakt worden. Zonder dat is de troost en het heil uit het positive Christendom voor den behoeftigen en heilzoekenden mensch verloren.

Het treffen van een concordaat dus, waarop BRETSCHNEIDER aandringt, tusschen geloof en kennis, of eendragt tusschen het christelijk kerkstelsel en de wetenschappen, moet nimmer worden tot stand gebragt, ten koste van hetzelve.

Men zij op zijne hoede!

Dat schijnt dan ook BRETSCHNEIDER eenigermate zelf toe te stemmen, en alleen het verkeerde van

het

het sinds de Hervorming aangenomen christelijk stelsel uitgemonsterd en als een verwerpelijk kleed weggeworpen te willen hebben.

»Hoe zoude men," schrijft hij toch, onder anderen, »nog, tegen den onderzoeker der geschiedenis, de volledigheid der geslachtlijst van NOACH kunnen verdedigen en eerlijk staande houden, tegen den menschenkenner (anthropoloog), het Onbijbelsch leerstuk van de oorspronkelijke volkomenheid der eerste menschen en hunne verdorvenheid door de erfzonde; tegen den sterrekundigen, het in den Bijbel overal ten grondslag liggend wereldstelsel der oude wereld; tegen den natuurkenner de godgeleerde beschouwing onzer leerstellige (symbolische) boeken: dat onweders, aardbevingen, hagel, pest en andere natuurrampen goddelijke straffen of werkingen des duivels zijn; tegen den letterkundigen (Philoloog) en oordeelkundigen (criticus), de valsche schriftverklaringen en lezingen, op welke vele leerstukken rusten: tegen den oudheidkenner, de woordelijke ingeving van den Bijbel: tegen den wijsgeer, de toerekening van ADAMS val, de voorstelling van eene oneindige schuld in de beleediging der goddelijke majesteit door de zonde, de noodzakelijkheid eener oneindige genoegdoening en der verdoemenis van alle onchristenen; tegen den zedekundigen (moralist), de geheele onvatbaarheid en onbekwaamheid des menschen tot alle goed; tegen den Aardkundigen (geograaf), de oude voorstellingen van de

de benedén wereld in de diepten der aarde, en van het Paradijs."

Welk eene redenering! wij weten waarlijk niet hoe wij haar noemen zullen, althans niet, met behoud van het geloof aan des Schrijvers eerlijkheid en kunde.

Onder de tiende rubriek, doet BRETSCHNEIDER zijn gevoelen, omtrent de wijze, waarop in den tegenwoordigen tijd het welzijn der Kerk behoorde bevorderd en de eendragt tusschen het geloof en de wetenschappen daargesteld te worden, nader kennen, schrijvende:

»Dat men de Godsdienstige denkbeelden steeds meer in hunne klaarheid en zekerheid voorstelt, deselve uit de menigte (massa) van hulsels, inkleedingen en vormen, in welke deselve in onze geloofsbelijdenissen zijn ingewikkeld, losmaakt en ontbindt, het dwalende en valsche daarvan stilzwijgend ter zijde stelt; maar die zuivere denkbeelden zelve tot het hoofdonderwerp van het onderrigt maakt, en in de eeredienst voor de Gemeente voorstelt en verkondigt."

Ook in de voornaamste bijzonderheden wordt dit verder verklaard, gelijk men daar lezen kan; wij verwijzen slechts naar het boven reeds aangestipte, waaruit men dit reeds opmaken kan.

Men onderzoeke nu, of dit stelsel van hervorming, hetwelk de nieuwere Godgeleerdheid van het jaar 1770 af, volgens BRETSCHNEIDER, zoekt te be-

bevorderen en te verwezenlijken, zoo algemeen zou mogen of ook kunnen aangenomen worden, dat zij, die *volharden in de leere der Apostelen*, (*Hand.* II:42) daarmede zich ook vereenigen?

Maar men overwege ook ernstig en met raadpleging van de geschiedenis der menschheid, of men daaruit wel die heerlijke, heilzame gevolgen met grond zoude kunnen verwachten, welke ook BARTSCHNEIDER met eenige anderen zich daarvan dichterlijk voorstelt. De ondervinding schijnt voor sommigen nog niet duidelijk genoeg geleerd te hebben, hoeveel reden er is, om te trachten, het overdrijven zoowel aan de eene zijde als van den anderen kant zorgvuldiglijk te vermijden! Men ijvere maar met verstand en denke aan het spreekwoord: *door den regen te schuwen valt men soms in den sloot.* Behoorde men ook niet in zijnen ijver te denken, aan de verschillende gesteldheid der menschen en volken? De ijverige overzetter, heeft hij daaraan ook hier genoeg gedacht? ware het ook niet beter geweest, dat hij zijne invoegsels in dit werk, alleen onder aan de bladzijden geplaatst had, vooral daar het zoo duidelijke kenmerken draagt, dat het geen inheemsch voortbrengsel is?

Er is onder de tiende rubriek het een en ander door den Doctor naar waarheid aangemerkt, omtrent het krijgswezen, de regering, de wetten, belastingen en staatkunde; maar wie meent, dat het hier ooit volmaakt zal kunnen worden, heeft niet met den Bijbel en de ervaring behoorlijk geraad-

pleegt. Luchtkasteelen moge eene overspannen verbeelding gemakkelijk opwerpen, maar men bedenke, dat men niet behoort te trachten den lezer tot het rijk der onmogelijkheden, waarvan ook onze Schrijver meermalen spreekt, op te voeren.

Men moet, gelijk wij BRETSCHNEIDER van harte nazeggen, *verstandig hervormen, opdat er geene gewelddadige omwenteling worde daargesteld;* en wij voegen er bij: men wake vooral ook met wijsheid, voorzigtigheid en getrouwheid tegen ongeloof en bijgeloof, op eene waarachtig christelijke wijze, men zal dat zeker dan ook niet zonder een gelukkig gevolg doen. Men geve zich zelven maar niet aan overdrevene begrippen en verwachtingen toe, die den naam van ijdel verdienen te dragen.

Wij kunnen bij deze schriften van BRETSCHNEIDER niet langer hier stil staan, en meenen ook genoeg te hebben doen opmerken, hoe verre het er van af is, dat wij zouden kunnen toestemmen, dat zijn stelsel hier zoodanig ontwikkeld en verdedigd zoude voorkomen, dat verstandige en wel geoefende Christenen daarmede kunnen worden ingenomen, of dat men ook in goeden ernst zoude mogen wenschen, dat het algemeen aangenomen wierd. Hartelijk wenschen wij, dat deze uitkomst verwezenlijkt worden zal bij degenen, die deze vertalingen lezen, en dat zij zich dus dankbaar met ons verblijden, dat in ons Vaderland, bij de Protestantsche Christenen, doorgaands een betere geest heerscht, en men zich niet zoo ligt onder ons door oppervlakkige redene-

rin

ringen tot het scepticisme laat vervoeren, terwijl men, op duchtige gronden, proefhoudende redeneringen en beweegredenen, vast houdt aan de heilige en onfaalbare leere van JEZUS en zijne Apostelen, zoo als die duidelijk genoeg in de H. S. vervat is.

Wie bedroeft zich niet over en beklaagt niet de hatelijke geschillen onder eenige der Hoogleeraren in *Duitschland;* maar wie ziet ook niet, welke de treurige gevolgen zijn, wanneer men zich van de echte bron der waarheid eigendunkelijk durft verwijderen? Zoo lazen wij nog onlangs in de *Alg. Kirchenzeitung* voor Oct. 1838 N°. 163, dat Prof. LEO te *Halle* eene brochure geschreven heeft, tegen de Hegelianen, gelijk hij ze noemt, waarin bij de volgelingen van HEGEL's stelsel beschuldigt, dat zij ongodisterij, ondermijning van de Godsdienst en alzoo tevens revolutionaire grondbeginsels voorstaan, terwijl eenige Professoren, als MICHELET, RUGE en ECHTERMEIJER, de Hallische nieuwe Leerboeken, de Berlijner Lit. Zeit. enz. worden doorgehaald, zoodat men weder hevige twistschriften te gemoet kan zien.

Dat wij er ons voor wachten, en dan liever ons de schuinsche beoordeelingen getroosten, waarmede de Rationalisten en Separatisten zoo spoedig in de weer zijn; terwijl wij geenszins zulke verdedigers voor onze eer verlangen of behoeven, als eenen J. C. W. AUGUSTI, gelijk in zijne *Betrachtungen über den gegenwärtigen zustand der Kirche und The-*

Theologie im Konigreiche der Nederlande. (*Leipzig* 1837.)

Het Christelijk GELOOF van SCHLEIERMACHER *in verband tot het Rationalismus beschouwd*, *door* J. H. REDDINGIUS, GZ., *Theol. Doct.* en *Predikant te* Hoogeveen. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema. 85 *Bladz.* *In gr.* 8*vo*. *De prijs is* 75 *Cents.*

Sommigen willen maar volstrekt het Nederlandsche Publiek, naar het schijnt, met de dwalingen en verschillende stelsels der onderscheidene plannenmakers van *Duitschland*, bekend doen worden, en bedenken dus niet, hoe schadelijk het werken kan, wanneer men, zonder de werking van het vergif zelve te ontdekken, reeds met het tegengift in de weer is, of dat het trekken van de alarmklok, zonder noodzakelijkheid, onrust en moeite veroorzaakt en de harten beroert.

Waarom verdedigt men niet liever de gezonde leer zelve en wijst aan, hoe oneindig de Godsdienst der Openbaring, die der natuur of der rede overtreft? Op die wijze heeft men overvloedige stof om te argumenteren en te polemiseren, als men zulks noodzakelijk vindt voor het algemeen; alzoo kan men verschillende dwalingen, waarmede men schermt, van vroegeren en lateren tijd, in derzelver naaktheid en nadeelige gevolgen voorstellen, met of zonder

der het noemen van namen in de aanteekeningen, voor onderzoeklievenden, die daartoe lust, gelegenheid en geschiktheid hebben; — dan opende men zich eenen weg, ten einde langs denzelven het scepticisme, dat maar al te velen besmet en doet wankelen, krachtig tegen te werken en te doen opmerken, hoe veel reden eenvoudig, verstandig en hartelijk geloovende Christenen hebben, om zich dankbaar te verblijden, dat zij in geen doolhof verward, noch door allerlei wind van leering geslingerd, geleerd hebben vast te houden aan de waarheid, die in CHRISTUS JEZUS is, naar de volkomen zekere leere der Apostelen. Goede Apologieën doen zeker meer af voor het algemeen, dan gebrekkige onduidelijke of ook maar voor weinigen geschikte twistschriften en weerleggingen.

Wat belang hebben ook verre de meesten er bij, onderrigt te worden, omtrent de denkwijze en verwarde, ongerijmde, schadelijke stelsels van dezen en genen, en nog wel uit vreemde landen, die zich verbeelden de wijsheid in pacht en het licht eerst uitgevonden te hebben. Wat zegt hier de ervaring?

Hoe het zij, het Publiek ontvangt hier weder een stukje, om de bijzondere gevoelens van wijlen eenen Berlijnschen Prediker te leeren kennen, en het zwakke, ongerijmde en nadeelige van eenige derzelve op te merken.

De Eerw. BEDDINGIUS heeft zich hier voorgesteld, aan te wijzen het verband van SCHLEIERMACHERS christelijk geloof en zoogenaamd rationalis-

mus, van welk laatste hij vooraf noodig geacht heeft iets naders te bepalen. Zijn verslag van 's mans geloofsleer uit een zijner schriften, getiteld: *Der christl. Glaube nach der grundsätzen der Evang. Kirche, im zusammenhange dargestellt*, voornamelijk getrokken, bepaalt zich 1.) bij de denkbeelden, die SCHLEIERMACHER hechtte aan de woorden *christelijke Kerk*; 2.) bij zijne denkwijze over de christelijke dogmatiek; 3.) bij zijne beschouwing van den persoon van CHRISTUS; 4.) bij de voorstelling der verlossing van CHRISTUS en van eenige leerstukken hiermede in verband staande; en 5.) bij het gebruik, dat hij van de H. Schrift wilde gemaakt hebben.

Hij zegt echter, tevens te willen trachten, een overzigt te geven, over het geheele werk van SCHLEIERMACHER, door soms een uittreksel te leveren en soms gedeelten van de inhoudsopgave over te schrijven. Wij kunnen, ten aanzien van de uitvoering, getuigen, dat REDDINGIUS aan dezulken, die, ofschoon met SCHLEIERMACHERS schriften niet bekend, evenwel iets van zijne bijzondere denkwijze en gevoelens verlangen te weten, in dit stukje eenige dienst zal bewezen hebben, ofschoon wij van den geleerden onderzoeker in deze niet kunnen verwachten, dat hij zich hiermede voldaan zal gevoelen. Het zamenhangende van SCHLEIERMACHER's stelsel is, als men al verwachten mag dat het gevonden kan worden, zoo gemakkelijk niet op te sporen. Het oogmerk evenwel, dat REDDINGIUS zich voorname-

melijk heeft voorgesteld, door het hier geleverde te bereiken, straalt duidelijk genoeg door.

Uit het aangehaalde, gelijk het hier kortelijk ook beredeneerd voorkomt, ziet men gemakkelijk de sporen van rationalismus, in den opgegeven zin, die zich in het bonte geloofsstelsel van SCHLEIERMACHER openbaren.

Aangenaam was het ons vooral, dat de jeugdige Schrijver het ware van het valsche leert te onderscheiden, dat hij geheel vreemd is van de zucht om de onbekende stellingen van vreemden, omdat ze nieuw schijnen, met zekeren eerbied aan te gapen, dat hij de eer van onze eigene groote mannen en derzelver verdiensten weet te waarderen, en met het zoo gegrond als bezadigd oordeel van wijlen onzen onvergetelijken BORGER (in zijne voortreffelijke verhandeling) hier te regt aangehaald, zeer blijkt ingenomen te zijn.

De Christen Nederlander heeft waarlijk geenen *leidsman als* SCHLEIERMACHER noodig (*) en hij verliest

(*) Dr. LÜCKE moge onzenthalve SCHLEIERMACHER vereeren, met, in zijne beoordeeling der *Christliche Polemik* van K. H. SACK (Theol. Studien und kritieken, uitgeg. van ULLMANN en UMBREIT, H. I. dezes jaars S. 246,) te schrijven: SCHLEIERMACHER hat als Encyklopädiker das unbestrissene verdienst, die wissenschaftliche nothwendigkeit einer neuen theologischen Polemik zuerst klar und bestemmt aufgewissen zu haben. Er bezeichnete ihren platz, als gegenstück der Apologetik, in der philosophischen theologie und entwarf das

liest niets, die met genoeg van zijne bijzondere gevoelens bekend wordt; voor den wijsgeerigen naspoorder zou het echter niet aan aanleiding ontbreken, bij de beantwoording der vraag, hoe hij tot zijne stellingen gekomen is?

Bijbelsche VERHALEN, *voor Scholen en Huisgezinnen. Naar de derde uitgave, uit het Hoogduitsch van* K. A. WAGNER. *In twee Stukjes, het Oude en Nieuwe Verbond. Te* Groningen, *bij* J. B. Wolters, 1838. *Eerste Stukje* 115 *en tweede Stukje* 120 *Bladz. In kl. 8vo. De prijs der beide Stukjes is* 60 *Cents.*

Dit werkje is bij de Duitschers zoo wel ontvangen, dat meer dan eene uitgave noodzakelijk wierd. De ongenoemde Vertaler las het met zoo veel genoegen, dat hij het eene overzetting waardig keurde. Het verdient ook wel aangeprezen te worden, als bijzonder geschikt voor de Jeugd, om haar met de Bijbelsche geschiedenissen nader bekend te maken, en wel zoodanig, dat zij geleerd worden er een nuttig gebruik van te maken. De Vertaler noemt dit opstel met regt een kort, zeer beknopt overzigt

das algemeine schema der neuen gestaltung. Seitdem zweifelt wohl niemand an der nothwendigkeit der restauration der Polemik. Maar meer zeker is het, dat hij eene bijdrage te meer voor de Polemiek geleverd heeft.

zigt van de geschiedenissen des Bijbels, waarin slechts de voornaamste zaken behandeld zijn. Hij is, zegt hij, het oorspronkelijke doorgaans getrouw gebleven, en heeft zich slechts enkele kleine veranderingen veroorloofd, ter bevordering van duidelijkheid en juistheid; hier en daar, vooral in het tweede stukje, eene toepassing of les weglatende, die voor de jeugd minder nuttig dan wel bij misbruik gevaarlijk scheen, en voor dezelve andere, zijns inziens betere, in de plaats stellende. Het verwondert ons echter en doet ons leed, dat hij niet hier en daar, bij de gebruikte vrijheid, ook de moeite genomen heeft, om het onjuiste te verbeteren en het weggelatene, dat niet gemist kan worden, er bij te voegen.

B. v. in het eerste stukje zijn bladz. 4 ADAM en EVA wat al te kinderlijk voorgesteld.

Op bladz. 5 is niet gemeld, hoe KAÏN vernam, dat zijn offer den Heere minder aangenaam was.

De eerste les op bladz. 15 is voor het minst *niet geschikt* voor de jeugd.

Dat LOT's huisvrouw te lang op weg vertoefde, had beter naar de geschiedenis moeten zijn uitgedrukt.

Op bladz. 18 is het zoo merkwaardig gezegde van ABRAHAM: *de Heere zal voorzien*, en de naamgeving daaruit voortgevloeid, ongelukkig voorbijgegaan. In deze zeker een groot gebrek, dat gemakkelijk had kunnen verholpen worden, naar het Hebreeuwsch.

Het

Het oordeel over JAKOB en ESAU is wat partijdig uitgevallen, daar de Schrijver niet genoeg gelet heeft op het welbehagen Gods.

Op pag. 96 is de krankheid van HISKIA vergeten vermeld te worden, waarvan echter in de leeringen gebruik gemaakt wordt.

De inhoud van het Bijbelboek *Esther* had ook voegzaam hier gedacht geweest.

Met het begin van het tweede stukje gevoelt men levendig het verzuim, dat de Schrijver niet bijzonder van de Profeten gesproken noch dan ook opzettelijk iets aangaande de Messiaansche voorspellingen in het O. T. vervat, gezegd heeft. Dit had moeten geschieden, om jeugdige lezers te doen verstaan, wat verder hier moest voorkomen.

Van de verzoeking van JEZUS in de woestijn, moest of geene of betere melding gemaakt zijn.

Ten aanzien van Gods besluit en JEZUS plan, zoo als het hier voorgesteld is, zou eenige verandering, eene wezenlijke verbetering hebben kunnen worden.

MARTHA, de zuster van MARIA, is niet geheel juist voorgesteld.

Bij de vermelding van den korten inhoud des gebeds, *Joh.* XVII voorkomende, is verzuimd aan te merken, dat JEZUS toen ook voor zich zelven bad.

Deze aanmerkingen kwamen ons, onder andere, voor bij de lezing, en wij vermeenden ze niet te moeten verzwijgen, in de hoop, dat de Vertaler

er,

er, wanneer eene nieuwe uitgaaf noodzakelijk mogt worden, gebruik van zal kunnen maken, ter verbetering van dit in vele opzigten zoo wel geschreven werkje. Wij deelen voorts met hem in de hoop, dat hetzelve zóó moge worden gebruikt, dat de leerling in de geschiedenissen des O. V. op de heilige gezindheid en den godsdienstigen ijver der Godsmannen leere zien en letten; dat hij de lessen, voor hem daaruit afgeleid, in het leven der geschiedenis zelf leere aanschouwen en vinden; opdat hij, daardoor voorbereid, moge worden in staat gesteld, om in de geschiedenis des N. V. den Zaligmaker zelven meer en meer te kennen, te erkennen en lief te hebben. Dan toch, wanneer hij in daden en lotgevallen het verhevene karakter der, onder Gods bestuur, handelende personen des O. V. heeft leeren opmerken, zal hij eenigzins op de hoogte staan, om in het N. V. den Heiligen Geest van CHRISTUS te zien leven en werken; om dien geest meer en meer te kennen en te waarderen; om in CHRISTUS den reinen, vlekkeloos heiligen mensch, en tevens het beeld, den zoon des Onzienlijken te zien, en zich naar zijn voorbeeld tot heiligheid te vormen.

KEUR

KEUR van kleine Geschiedenissen en Verhalen, door H. J. ABBRING, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw. Eerste Stukje. Te* Utrecht, *bij* L. E. Bosch, 1838. 145 *Bladz. In kl. 8vo. De prijs is f* 1,25.

Wij hebben dit boekdeeltje met eene bijzondere belangstelling gelezen, en houden ons verzekerd, dat dit bij velen het geval zal zijn. Het verdient, om meer dan eene reden, aanprijzing en wij wenschen het in veler handen. Mogten vooral de jonge lieden het lezen, die zich op, voor hunne beginselen en leven, gevaarlijke wegen bevinden, en van de hier voorkomende, naar het leven geteekende, hoogst belangrijke waarschuwingen het gewenschte gebruik maken, en er dus wezenlijk voordeel uit trekken. Men verheugt zich, dat de regtschapen Nederlander, die er de schrijver van is, van de vereerende gunst onzes geliefden Konings een hem zoo aangenaam en vertroostend blijk ontving, en kan er niet aan twijfelen, of hij zal het zich steeds waardig betoonen. Het was ons aangenaam hier te vernemen, dat het Publiek eerlang een grooter werk van den Heer ABBRING te verwachten heeft, onder den titel van *Rusland en de Russen*, vermits wij ons, uit het in dit boekdeeltje hier en daar voorkomende, verzekerd houden, dat hij er zeer goed voor berekend is, uit de beste bronnen putten kan en zoo wel de

de pen weet te voeren, dat taal en stijl de waarde der mededeelingen zullen verhoogen.

Iets ter proeve willende overnemen, bepalen wij ons bij het hier voorkomende bewijs, dat niet allen, die onder NAPOLEON, den dwingeland, gediend hebben, hem bewonderden.

» Te *Wilna*, de hoofdstad van *Lithauwen*, ving de eerste bivouac voor het geheele Fransche leger aan. Sedert dien tijd heb ik, gedurende den geheelen krijgstogt tot aan mijne krijgsgevangenschap, des nachts in geene woning, maar steeds in de opene lucht, en den nacht op den grond doorgebragt."

» NAPOLEONS legers rukten nu voorwaarts, het aanvankelijk geluk maakte hem trotsch en opgeblazen, en de voordeelen bij *Smolenski*, *Polocsk*, *Witepsk* en *Moskou* behaald, baanden hem de intrede in de aloude hoofdstad der Czaren."

» Deze aanvankelijke voorspoed van NAPOLEON was echter, zelfs voor den minstkundigen krijgsman, ligtelijk verklaarbaar. Zijne groote overmagt besliste in den beginne alles; want toen hij zich reeds te *Wilna* en nog verder bevond, was het grootste gedeelte der Russische troepen nog eerst in aanmarsch van de *Turksche*, *Persische* en *Finlandsche* grenzen. ALEXANDERS beleid echter sloot spoedig een verdrag met deze drie rijken, waardoor voor hem nu eene veel grootere magt beschikbaar werd, en naar mate nu, door de slechte voorzorgen en maatregelen van NAPOLEON, de Fransche overmagt

magt verminderde, nam ook die der Russen allengskens toe, tot dat deze eindelijk dezelfde overmagt op de Franschen verkregen, die NAPOLEON vroeger op hen had gehad, maar door zijne eigene achteloosheid was vernield geworden."

»Het was echter NAPOLEONS geluk, dat de Russen hem in den aanvang van den veldtogt slechts zulke geringe krachten konden tegenstellen; ware dit niet het geval geweest, hij zoude nimmer *Moskou* gezien, en welligt met al zijne legerscharen door de Russen zijn vernield geworden en letterlijk het lot van CYRUS ondergaan hebben."

»Nimmer heb ik echter — om nog eens kortelijk op dezen veldtogt terug te komen — zulk een verstrooiden en jammerlijken optogt van een leger gezien, en ieder, die denzelven heeft bijgewoond, kan niet nalaten aan te merken, hoe NAPOLEON, als veldheer, zoo weinig en zoo onordelijk in de hoogstnoodige behoeften zijner armée heeft kunnen voorzien; zelfs de minstkundige, die dezen veldtogt heeft mede gemaakt, zoude besluiten, dat eerder een jonge winderige XERXES, dan de man, die als veldheer berucht was, zijne legers naar *Rusland* voerde; terwijl het tevens onverklaarbaar is — gesteld al, dat NAPOLEON zelf den veldtogt zoo zorgeloos beraamd had — dat dan geene zijner raadslieden, als BERTHIER, DAVOUST en zoo vele anderen, hem daarop opmerkzaam hebben gemaakt. Doch het is te bekend, dat hij van geen sterveling den raad wilde opvolgen, en de oplossing van de-

zen

zein mislukten veldtogt kan dus eenig en alleen gevonden worden in de oorzaak; dat hij, door zijn vroeger geluk verblind, elke gedachte aan onspoed uit zijne ziel verbande."

»Van de hierboven aangevoerde onbedachtzaamheid van NAPOLEON in het besturen van dezen veldtogt, kunnen de volgende voorbeelden ten bewijze strekken. Het schijnt uit alles, dat men eerst zeer laat is bedacht geweest, dat het leger van vleesch moest voorzien worden; want eerst in *Oost-Pruissen* werden, in allerijl en op de geweldddadigste wijze, de inwoners van hunne runderen beroofd, om achter de armée te worden aangedreven. En deze daad van geweld, in het land eener bevriende mogendheid, vermeerderde daarna vooral den ingewortelden haat der Pruissen tegen de Franschen."

»Zelfs voor de komst te *Wilna*, ving reeds de ellende van de Fransche armée aan. NAPOLEON liet derhalve daar reeds de groote massa een paar weken halt houden, om de verstrooide en achtergebleven soldaten weder te verzamelen, en, voor wij nog een derde gedeelte van den weg naar *Moskou* bereikt hadden, heerschte er reeds gebrek aan alles, en wel van het allernoodzakelijkste, als: gezond brood voor den soldaat, en hooi en haver voor de paarden, en ziedaar nu eene reeks van ellenden, die de Fransche legers zoo vroeg teisterden; want het is eene te bekende zaak, dat gebrek aan voedsel voor een leger de jammerlijkste gevolgen naar zich sleept, zoo voor den oprukkenden

den soldaat als voor het vijandelijk land, dat hij tracht te overmeesteren. Van daar nu ook — en dit was bij ons reeds vroeg het geval — dat nu duizenden het leger verlieten, en op roof en buit uitgingen. Andere duizenden bleven achter, wegens zwakheid en ongesteldheid; want een weinig meel en water, zonder zout, onder de heete asch of in het vuur gebraden, werd een onverteerbaar deeg, dat de nadeeligste gevolgen naar zich moest slepen. Het geroofde vee in *Oost-Pruissen* bleef langen tijd de steun van het leger; het werd meestendeels aan de punt van een bajonet aan het vuur gebraden en dus half gaar genuttigd; want de soldaat had zich reeds vroeg van zijn kookgereedschap ontdaan."

»Het gebrek aan voeder voor de paarden had ten gevolge, dat duizende paarden bezweken, dewijl deze zich eeniglijk met onrijp koorn moesten behelpen. De doode paarden zag men derhalve, gedurende den geheelen veldtogt, langs den weg verspreid liggen."

»Het is ontwijfelbaar bewezen: NAPOLEON heeft al zijn roem als veldheer bij dien misdadigen veldtogt verbeurd, even als WALTER SCOTT — zegt een geacht criticus — den zijnen, toen hij deszelfs levensgeschiedenis schreef."

Het deed ons echter leed, op pag 26 eene aangename zinspeling te vinden, op andere Genootschappen in *Europa*, en deze hier te zien verwerpen. Verstaan wij de bedoeling van den Schrijver wel,

wel, dan doet hij, tegen onze verwachting, gelijk zoo vele andere menschen, die zeer dwaasselijk en ten onregte zaken beoordeelen, ja wat erger is, veroordeelen, zonder die te kennen. *Onderzoek alle dingen en behoud het goede*, schreef de verlichte Apostel, en het ware te wenschen, dat ieder mensch dit meer in acht nam, dan zoude men dikwerf niet *zoo veel goeds*, ongekend hooren veroordeelen en verwerpen, door beoordeelaren, die daartoe minder bevoegd zijn, dan de Schrijver.

Academische TAFEREELEN, *ontworpen en geschetst tijdens het tweede Eeuwfeest der Utrechtsche Hoogeschool, en in rijm gebragt door* Mr. J. H. BURLAGE. *Te* Utrecht, *bij* N. van der Monde, 1838. *XII en* 176 *Bladz. De prijs is f* 2,40.

De berijmer, zoo noemt zich ten onregte de zeer verdienstelijke Dichter, heeft de op zich genomene taak zeer roemvol vervuld. Om een bloempje te plukken uit een' tuin, zoo vol schoone bloemen, kunnen wij niet, wij zouden verlegen zijn wat de voorkeur te geven, wat te kiezen; wij kunnen en moeten alleen deze berijmde tafereelen aan het publiek, ten volle aanbevelen, en scheiden van dezelven met de betuiging, dat zij ons dat genoegen verschaft hebben, wat wij, bij het vernemen van des Schrijvers naam, van denzelven verwacht hebben.

den soldaat als voor het vijandelijk land, dat hij tracht te overmeesteren. Van daar nu ook — en dit was bij ons reeds vroeg het geval — dat nu duizenden het leger verlieten, en op roof en buit uitgingen. Andere duizenden bleven achter, wegens zwakheid en ongesteldheid; want een weinig meel en water, zonder zout, onder de heete asch of in het vuur gebraden, werd een onverduwbaar deeg, dat de nadeeligste gevolgen naar zich moest slepen. Het geroofde vee in *Oost-Pruissen* bleef langen tijd de steun van het leger; het werd meestendeels aan de punt van een bajonet aan het vuur gebraden en dus half gaar genuttigd; want de soldaat had zich reeds vroeg van zijn kookgereedschap ontslagen."

» Het gebrek aan voeder voor de paarden had ten gevolge, dat duizende paarden bezweken, dewijl dezelve zich eeniglijk met onrijp koorn moesten behelpen. De doode paarden zag men derhalve, gedurende den geheelen veldtogt, langs den weg verspreid liggen."

» Het is ontwijfelbaar bewezen: NAPOLEON heeft al zijn roem als veldheer bij dien mislukten veldtogt verbeurd, even als WALTER SCOTT — zegt een geacht criticus — den zijnen, toen hij deszelfs levensgeschiedenis schreef."

Het deed ons echter leed, op pag 26 eene anonyme zinspeling te vinden, op *zekere* Genootschappen in *Europa*, en dezelve hier te zien verwerpen. Verstaan wij de bedoeling van den Schrijver wel,

wel, dan doet hij, tegen onze verwachting, gelijk zoo vele andere menschen, die zeer dwaasselijk en ten onregte zaken beoordeelen, ja wat erger is, veroordeelen, zonder die te kennen. *Onderzoek alle dingen en behoud het goede*, schreef de verlichte Apostel, en het ware te wenschen, dat ieder mensch dit meer in acht nam, dan zoude men dikwerf niet *zoo veel goeds*, ongekend hooren veroordeelen en verwerpen, door beoordeelaren, die daartoe minder bevoegd zijn, dan de Schrijver.

Academische TAFEREELEN, *ontworpen en geschetst tijdens het tweede Eeuwfeest der Utrechtsche Hoogeschool, en in rijm gebragt door* Mr. J. H. BURLAGE. *Te* Utrecht, *bij* N. van der Monde, 1838. *XII en* 176 *Bladz. De prijs is f* 2,40.

De berijmer, zoo noemt zich ten onregte de zeer verdienstelijke Dichter, heeft de op zich genomene taak zeer roemvol vervuld. Om een bloempje te plukken uit een' tuin, zoo vol schoone bloemen, kunnen wij niet, wij zouden verlegen zijn wat de voorkeur te geven, wat te kiezen; wij kunnen en moeten alleen deze berijmde tafereelen aan het publiek, ten volle aanbevelen, en scheiden van dezelven met de betuiging, dat zij ons dat genoegen verschaft hebben, wat wij, bij het vernemen van des Schrijvers naam, van denzelven verwacht hebben.

Het MILITAIRE *Leven onder het Fransch Keizerlijke bestuur; of zeden, gewoonten en gebruiken van den krijgsman in het garnizoen, op de bivouac, in het veld, enz. Naar het Fransch van* E. BLAZE. *In twee Deelen. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1838. *Eerste Deel* 284, *tweede Deel* 284 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs der beide Deelen is f* 5,50.

Een paar deeltjes vol Anekdoten van verschillenden aard, voorzeker meer geschikt om te amuseren dan te stichten. De Heer vertaler heeft, blijkens het hier en daar door hem aangemerkte, wel gedaan, met niet alles over te zetten of zoodanig over te brengen als het in het oorspronkelijke voorkomt. Naar het overgeblevene te oordeelen, zou het dan toch een werkje geweest zijn, dat onder de ligtzinnigheid bevorderende en voor de zedelijkheid zeer schadelijke had moeten gerangschikt worden. Zoo als het nu hier geleverd is, lese men het dan, wanneer men er lust in heeft, maar verlieze vooral niet uit het oog, dat men het schrift leest van eenen Franschman, die zelf niet heeft kunnen nalaten meer dan eens te bekennen, dat hij met de zucht van velen zijner Natie niet weinig besmet, d. i.: zeer luchtig, lustig en ligtzinnig was. Hoezeer *tot* de groote armée van den voormaligen Keizer behoord hebbende, verschilt hij echter nog al aanmer-

merkelijk in zijne vrijmoedige oordeelvellingen over BUONAPARTE. Eenige der hier voorkomende mededeelingen zijn karakteristiek, sommige geestig en schrander te noemen, en verscheidene geschikt, om de lever te doen schudden. Eenige jonge lieden kunnen hier zien, hoe dwaas zij handelen zouden, met over sommige omstandigheden, manieren en standen te oordeelen, naar de verbeelding die zij *zich*, naar aanleiding van uiterlijke vertooning en opgesmukte bedriegelijke verhalen, daarvan gemaakt hadden. Vooral heeft men hier gelegenheid om het soldaten-leven in zijne wezenlijke gedaante te leeren kennen, en alzoo ook op te merken, hoe treurig voor de menschheid de oorlog is, en hoe verschrikkelijk in zijne werking en gevolgen.

Tot een staaltje, hoe de Fransche krijgsman BLAZE over den militairen stand zich hier uitlaat, kan het volgende dienen:

» Vooronderstellen wij eens, dat er een mensch *even eens* gemaakt, en met dezelfde geestvermogens begiftigd, als wij, uit de maan op onzen aardbol kwam, en dat men dezen zeide: » Ziedaar honderd » duizend menschen, die ten strijde gaan, op het » bevel van een eenig man, en dat wel wegens » belangen, die zij niet kennen, en die aan geenen van » allen eenig voordeel of nadeel kunnen toebrengen. » Sommigen gaan gedwongen den vijand te gemoet » en andere uit vrijen wil en zelfs met vermaak, » doch alle zullen, uit een gevoel van eer, zich

» aan de grootste gevaren blootstellen. Zij zullen » zich laten doodschieten of laten verminken, het- » geen dikwijls erger dan de dood is. Wanneer » een van deze menschen ongehoorzaam aan zijnen » bevelhebber is, dan wordt hem het leven beno- » men en, wat het ijsselijkste is, — zijne kameraden » zullen zijne beulen zijn; doen zij hunnen pligt, » dan moeten zij dikwijls armoede, gebrek, hon- » ger, dorst en koude verduren, op den blooten » grond slapen, en zich door en door nat laten » regenen, en terwijl deze honderd duizend men- » schen hun Vaderland verlaten, om hunne nabu- » ren te gaan bevechten, moeten zij, die te huis » gebleven zijn, arbeiden om deze strijders te on- » derhouden, te kleeden en bovenal het hunne toe » te brengen tot herstel van al die verwoestingen, » die de oorlog zoo onvermijdelijk ten gevolge heeft. » Eene groote menigte van deze honderd duizend » menschen, zullen gewond, arm en ziekelijk te- » rugkomen, en, ter belooning van dat alles, zullen » zij de eer hebben, om het standbeeld te bewon- » deren, dat men voor hunnen gebieder op eene » opene plaats heeft opgerigt."

» Wat zou die man, uit de maan, dan wel zeggen? hij zou u in uw gezigt eens hartelijk uitlagchen en zeggen, dat dit niet mogelijk was; en eene gansche bevolking zou hem antwoorden: » En » nogthans is het de waarheid!" Wanneer hij dan eindelijk gedwongen werd, om te gelooven wat men hem zeide, dan zou hij denken, dat zoodanig een op-

opperbevelhebber een SIMSON in krachten, en een REUS als GOLIATH was, en dat hij daardoor in staat was, om iedereen te dwingen hem te gehoorzamen; maar wat zou hij dan zeggen, wanneer hij eenen man met een gegallonneerd of met goud geborduurd kleed zag, die somwijlen in ligchaamskrachten en in grootte nog minder is, dan de geringste conscrit? Dan zou hij zeggen, ik geloof ten minste dat hij zeggen zou, dat de aardbewoners gekken zijn, en dat de monarchen daarmede hun voordeel doen."

» Wanneer men zoo vele dappere soldaten elkander ziet vernielen voor een niets, ten minste voor iets dat voor hen een niets is, dan moet men zeggen: » Het is toch eene wonderlijke zaak bij den » mensch, dat men in sommige omstandigheden » zijn leven zoo weinig telt. Waarom hebben die » menschen zich gisteren te onvreden getoond, » waarom hebben zij gemord, toen zij bevel kre» gen, een uur of twee nutteloos te marcheren? » en waarom morren zij nu niet, nu zij hun leven » op het spel moeten stellen?" Om dat het morren » geene schande is, en de lafhartigheid wel."

Uit deze schets van eenen Franschman, die niet na kan laten, de aandacht te trekken, make men echter geen verkeerd besluit. De liefde voor het Vaderland maakt soms de verdediging noodzakelijk, en de lafaard alleen kan dan aarzelen, om, al is het ook met groot gevaar vergezeld, ijverig mede te werken, tot afwending van het dreigend gevaar.

De SCHAAPHERDER, *een verhaal uit den Utrechtschen Oorlog*, 1481—1483, *door* J. VAN DEN HAGE, *Schrijver van het Slot Loevenstein in* 1570. *In vier Deelen. Te* Amsterdam, *bij* J. M. E. Meijer, 1838. *Eerste Deel VIII en* 417 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs van het eerste Deel is f*2,40.

Dat is geen *romannetje*, maar wel eene volslagene ROMAN, dacht Recensent, toen hij het bovengemelde werk in handen kreeg, en waarlijk geen wonder! Vier lijvige boekdeelen, bevattende *één* verhaal, en dan nog wel slechts een tijdvak van twee jaren behandelende, gewis herhalen wij nog eens, dat is waarlijk géén bagatel! Wij zagen tegen de lezing inderdaad op, en bladerden de Deelen door, doch ontmoetten hier en daar eenige punten, die ons voorkwamen niet onbelangrijk te zijn, en dus namen wij het geduld de lezing te beginnen. De uitgebreidheid des werks maakte het ons echter onmogelijk, zoo spoedig als wij wel wenschten, al de Deelen door te lezen, doch daar wij de aankondiging van een zoo kostbaar werk, als dit, niet lang wilden uitstellen, oordeelden wij best, al was het dan ook slechts met een vierde gedeelte, een begin te maken.

Ieder, die met de geschiedenis des Vaderlands bekend is, zal bij den eersten blik, dien hij op den titel werpt, ontdekken, dat het gekozen tijdvak, hoe-

hoewel kort, echter eene gebeurtenis bevat, zoo als 's Lands historiebladen niet dikwerf vermelden, eene daad, waartegen *Rome* slechts, als flaauwe schaduw, die van eenen CURTIUS kan overstellen, en welke door onzen keurdichter TOLLENS zoo waardig bezongen is. Uit dezen zang is ook het motto voor het werk ontleend, en wel de beide volgende korte maar krachtige coupletten.

Toen Utrechts fel gehitsten wrok,
Haar Bisschop had ontzet,
En stout zijn knechten tegen trok,
Met veldspeer en musket.

Toen leefde JAN VAN SCHAFFELAAR,
Met heldenziel in 't lijf,
Stoutmoedigst in het bangst gevaar
En nooit gehoord bedrijf.

De Schrijver, die, bij de uitgave van *het Slot Loevenstein*, de grootsche daad van HERMAN DE RUITER in het helder daglicht stelde, schijnt zich voorgenomen te hebben, het zelfde te doen aangaande de edelmoedige zelfopoffering van JAN VAN SCHAFFELAAR; wij zullen zien, hoe hij hierin geslaagd is.

De Schrijver schijnt met de geschiedenis, gewoonten en zeden van de XVde eeuw, bijzonder wel bekend te zijn, en verplaatst den lezer bij het begin des werks in de rampzalige tijden, toen ons Vaderland door de ongelukkige Hoeksche en Ka-

 bel-

beijaauwsche twisten verscheurd, en beide partijen beurtelings den boventoon hebbende, hare regering door bloedige wreedheden kenmerkten. De karakters, (in dit Deel ten minsten) zijn vrij goed volgehouden, de edelmoedige VAN SCHAFFELAAR tegenover den laatdunkende, lagen en wreeden PERROL, levert eén goed contrast op, en is de aandacht vermoeid door het nagaan der hevige twisten en gevaren, die hier vermeld worden, dan rust zij weder uit op zachter tooneelen van liefde en vriendschap, waardoor de eersten worden afgewisseld.

Wij willen ons oordeel liever nog terughouden, tot wij ook de overige Deelen hebben doorgelezen, maar verklaren, voor als nog niet te begrijpen, welke *intermezzo's* de Schrijver gebezigd heeft, om de drie volgende Deelen te vullen en onderhoudend te blijven zonder te lang te rekken.

Nieuwe Sentimenteele REIZEN. *Uit het Hoogduitsch van* LUDWIG RELLSTAB, *Schrijver van* 1812. *Post en Zeestukken*, *Bergstoffen*, *Intermezzo's enz. In drie Deelen. Te* Zalt-Bommel, *bij* Joh. Noman en Zoon, 1838. *Eerste Deel* 211, *tweede Deel* 201 *en derde Deel* 205 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs der drie Deelen is* ƒ 7,20.

Eene vrij goede uiterlijke gedaante, maar waaraan het inwendige weinig beantwoordt. Veel ballast, in stede van deugdelijke goederen, gelijk de Schrijver

ver zelf blijkt gevreesd te hebben, dat de uitspraak zijner lezeren wezen zal, *of veel leven om niets*, gelijk het in de zeede intermezzo luidt. RELLSTAB heeft zeer geestig willen zijn, maar de zaak overdreven en inderdaad den lezer al te weinig geacht. Het spotten en hekelen te ver gedreven, of te dikwerf herhaald, baart afkeer en laat zich niet verdedigen met het *ridendo dicere verum*. Gaat het anderen *als* het ons ging, dan zal de uitwerking verveling in plaats van genoegen zijn. Het ergste *is*, dat men de lectuur dezer reizen geenszins onschadelijk kan noemen; maar gelukkig dat men er bij kan voegen, dat een goed tegengift in deze schetsen en voorstellingen zelve gevonden wordt, te weten een onaangenaam gevoel van teleurstelling, wansmaak, lafheid en afkeuring.

Wie wil, leze dan deze zoogenaamde sentimenteele reizen, als hij volstrekt niet weet, waarmede zich anders bezig te houden, en wie het kan, vermake zich er mede. Wij hebben geen lust om er ons langer mede bezig te houden en beklagen den tijd, *dien* wij besteden moesten, om ze door te lezen. Wij wenschen, dat de Vertaler betere vruchten van vreemden grond overplante of zijnen tijd nuttiger bestede.

SCHERTS en Ernst, door LODEWIJK RELLSTAB. *Schrijver van* 1812 *en Sentimentele Reizen. Uit het Hoogduitsch. Te* Zalt-Bommel, *bij* Joh. Noman en Zoon, 1838. *XIV en* 226 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,60.

Het tooneel wordt geopend met eene redevoering, in plaats van voorrede, gerigt tot de Berlijners en Atheners, waarin de luchtige Schrijver zich eenigzins verantwoordt, beklaagt en den lezer berigt geeft, dat deze bladen zich niet aan bepaalde tijdperken binden, dat elk der hier afgeleverde stukjes op zich zelf een zeker geheel uitmaakt en de aangevangene opstellen slechts op zulke wijze afgebroken worden, dat de leden op zich zelve leven kunnen, ofschoon zij hunne hoogere bewerktuiging eerst in het tweede leven eens tweeden stuks ontvangen. Reeds uit deze zoogenaamde redevoering loopt het al te zeer in het oog, dat de Heer RELLSTAB niet weinig met zijn eigen ik ingenomen en dat het hem vooral te doen is, om aan zeker soort van lezers te behagen. Trouwens dit straalt hier overal door en veroorzaakt bij anderen welligt eene juist tegenovergestelde uitwerking. Wij schrijven het hiermede aan toe, dat hij meermalen zijn spotlust en zoogenaamde aardigheden uitstrekt tot zaken, die men nimmer zonder hoogeren ernst behoorde aan te roeren.

De

De titels der hier voorkomende (en bijeengevoegde) stukjes zijn deze:

De ijzeren spoorwegen; eene Europesche noodzakelijkheid. De wolmarkt en het wedrennen te *Athene*. KIEKAAN op den derden Augustus. Strablauer vischtegt, anno 1836. Vertrouwelijke briefwisseling van twee paarden. Kermis-bezoek. Oostersche vertelling. Bijzondere en algemeene oorlogsverklaring. Zamenspraak. Atheensche schouwburg, en Atheensch strooizand.

Het beste van deze is ongetwijfeld het eerste, waarin, ofschoon er de zaken overdreven worden, echter veel voorkomt, dat den ijverigen voorstander van de spoorwegen bevallen zal en geschikt is, om de bevooroordeelden en tegenstanders tot *nadenken* en alzoo te regt te brengen. De Schrijver heeft hier in weinige bladzijden veel afgedaan, er valt bijna aan geen stil houden te denken, het is of men op de spoorbaan heen glijdt of rijdt. Men *zegge* niet, dat hier enkel luchtkasteelen worden *opgebouwd*.

De *overige* zijn van veel minder allooy, en zoodanig ingerigt, dat men ja wel den spijker soms op den kop ziet en hoort slaan, maar te zeer echter schijnt *gedrongen* te worden, om den Schrijver den naam van *Ironisch-komisch* te geven. Werd men maar niet gedurig gehinderd door ongepaste *aardigheden*, opzettelijk gebezigd, om ligtzinnig te leeren spotten! Men behoorde ook in deze de mate niet te buiten te gaan, om zich zelven niet bespot-

te-

telijk te maken, maar te hoeden voor het oordeel, dat men ook met zijne lezers spotten wil. *Het* waarlijk aardige, puntige, satyrieke, luimige en geestige, dat er zich onder mengt, verliest anders geheel zijne kracht en bevalligheid, en men verwekt afkeer en walging. De titelplaat vertoont, zeker om de lachspieren op te wekken, eenen beklagelijken Israëliet, in eenen huiverig wekkenden staat op een hem te vlug rijpaard, dat met den verlegenen over een tuinhaag vliegt, hem afwerpt en op den weg in eene medelijdenwekkenden toestand leggen laat.

ELVIRA van Swanenburgh, historisch romantisch verhaal, uit het begin der Spaansche onlusten, in de zestiende Eeuw. Te Rotterdam, *bij* van der Meer en Verbruggen, 1838. *IV en* 372 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3,30.

„Indien ik ondervond dat dit verhaal eene nederige plaats naast zoo vele meesterstukken mogt beslaan, dan zoude ik welligt worden aangespoord, mijne krachten aan een opvolgend gedeelte van dat tijdvak te beproeven, hetwelk zulke rijke stof bevat voor het Romantisch verhaal."

Zoo eindigt de ongenoemde Schrijver van dit boek, en wij gelooven, dat zijn wensch vervuld zal worden, want voor eene eerste proeve van zijn talent in dezen schrijftrant, is deze Roman zeker niet

niet zonder verdiensten. — Wel zijn er hier en daar eenige punten, waarop men aanmerking zou kunnen maken, maar dezelve worden overtroffen en overschaduwd door het overige, dat den naam van goed overwaardig is.

Teregt merkt de Schrijver op, dat dit tijdvak onzer geschiedenis bijzonder rijk is aan bouwstof voor romantische verhalen en, bij eene aanprijzing aan het lezend Publiek, kunnen wij den wensch niet terughouden, dat ons weldra weder een Roman als deze van denzelfden Schrijver zal toekomen.

UREN van Uitspanning, of Vertellingen, geschikt om de jeugd gedurende haren speeltijd aangenaam en nuttig bezig te houden. Vrij vertaald uit het Hoogduitsch van AMALIA SCHOPPE, geb. WEISE. *Door de Schrijfster van de kleine Pligten. Met Platen. Te* Amsterdam, *bij* ten Brink en de Vries. 187 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 1,40.

Dit is een goed leesboekje voor de jeugd. Het behelst de volgende vijf stukjes:

I. De buurkinderen, of trouw en ontrouw.

II. TULIPA, een sprookje, tegen de verheffing op schoonheid.

III. De Zusters, of opgeruimdheid en ligtzinnigheid.

IV. AZOR, het getrouwe hondje, of men kan voor geld (*niet*) alles koopen.

V. De waarde van vriendelijke hulpvaardigheid. De kinderen mogen er het bedoelde nut uit trekken!

MEN-

MENGELWERK.

DE

CHRISTEN IN HET WERKELIJK LEVEN.

Leerrede van A. VINET, *naar* Col. III:2.

Bedenkt de dingen, die boven zijn; niet die op aarde zijn.

(*Uit het Fransch vertaald.*)

Dit en zoo menig ander voorschrift des Evangelies is voor velen eene ergernis. Zij meenen daarin een' strijd te ontdekken, tusschen Gods voorzienigheid en Zijn woord. God zelf heeft ons op aarde geplaatst en Hij wil, dat alle onze gedachten in den hemel zijn zullen. God is het, die ons door ons ligchaam, door onze behoeften en door onze vermogens, in eene naauwe en noodzakelijke betrekking tot de wereld gesteld heeft en Hij is het, die ons hart met onverscheurbare banden aan de eeuwigheid hechten wil, Hij is het, die geene verdeeling van ons hart tusschen den hemel en de aarde, geene overeenkomst duldt en die ons de keuze tusschen hemel en aarde als eene keuze tusschen leven en dood voorstelt.

Kan het iemand bevreemden, zeggen oppervlakkige Bijbel-lezers, als men, door dezen dubbelen nooddwang geslingerd, na lange onzekerheid, geheel

heel zijn leven of aan de toekomst wijdt, of aan den maalstroom van het heden prijs geeft? Kan het iemand verwonderen, dat 's menschen geest, door de omstandigheid van al het wereldsche getroffen, hem drijft om de gewelven van een instortend gebouw te ontvlugten, zich in de eenzaamheid zijner gedachten terug te trekken, zich alleen tot het denkbeeld der eeuwigheid te bepalen en de bedrijvigheid van het maatschappelijk leven te ontwijken, ten einde ongestoord zijne zaligheid uit te werken? Kan het ons verwonderen, dat diezelfde geest, beheerscht door uitwendige indrukken, levendigheid, werkzaamheid, zucht tot maatschappelijk verkeer en behagen in het leven, den mensch aanspoort, om zich met ziel en ligchaam aan aardsche werkzaamheid en wereldvreugd te verbinden en geene enkele gedachte aan het onzigtbare en de eeuwigheid te wijden?

Helaas, Geliefden! het bevreemdt ons niet. Het is der menschelijke dwaasheid eigen, om de eenvoudigste leeringen des Evangelies te verminken en te verwringen. Doch wanneer men de zaak wel begrijpt, en geheel het Goddelijk onderrigt omvat, dan vindt men er niets in, dat zelfs van verre er toe leidt, om ons tweederlei levensbeginsel te scheiden, en onze dubbele natuur te kort te doen. Men leert daarin niet, dat God, toen Hij ons het Evangelie gaf, ten doel had om onze natuur gewelddadig te verscheuren en twee even dringende behoeften met elkander strijd te doen voeren. Integen-

deel wordt ieder, die dit heilig boek met aandacht leest, overtuigd, dat God eene volmaakte en onveranderlijke eenheid in ons leven heeft willen daarstellen en de twee beginselen, waaruit de mensch is zamengesteld, tot één geheel vereenigen; dat hij de eene werkzaamheid niet ten koste der andere heeft willen vernietigen, maar aan beiden één doel, en aan het geheele leven éénen zin geven; dat hij niet den dood des menschen, maar zijne wedergeboorte wenscht.

Zoowel de kluizenaar van vroegere dagen, als de weinig verlichte geloovige van onzen tijd, die het kluizenaars leven zou willen herstellen, miskent het doelwit des Eeuwigen. Indien de Christelijke volkomenheid eene wijkplaats buiten deze wereld had vereischt, zou God haar eene bijzondere wereld hebben geschonken, waar de behoeften des ligchaams, de zorgen van het dierlijk bestaan en de verbindtenissen van het maatschappelijk leven nimmer den loop van hare stille overdenkingen hadden verstoord. God deed dit niet. Met onverbreekbare banden heeft Hij ons aan de zinnelijke wereld en aan maatschappelijke betrekkingen verbonden. Hij heeft ons genoodzaakt, om te werken voor onze medemenschen, en deze, om dit wederkeerig voor ons te doen, en des niettemin eischt Hij, dat wij allen onze zaligheid uitwerken.

Voorwaar, Geliefden! onze toestand zou gunstig, onze taak gemakkelijk zijn, wanneer wij de wereld slechts behoefden te verlaten om God te vinden! Wan-

Wanneer God ons het stof van het worstelperk niet deed inademen en het gedruisch van het strijdperk vernemen! Wanneer wij konden overwinnen, zonder gestreden te hebben! Wanneer de wereld bestond, niet in het overwinnen van verzoekingen, maar in het niet ontmoeten derzelve! Wanneer het ons geoorloofd was, heilig te worden, door op te houden mensch te zijn! En wanneer wij dezen edelen last van het menschelijk geslacht van onze schouders mogten werpen!

Wij mogen er niet aan twijfelen, dat de wereld, in hare tegenwoordige zamenstelling, gevaren, valstrikken en verzoekingen bevat. Wij kunnen er ons van verzekerd houden, dat het wijs is om de verkwisting te ontvlugten; om zelfs alle ijdele weelingen te vermijden, om, zooveel wij kunnen, naar de rust van het vergeten leven te trachten, ten einde onze ziel zich verkwikke, en om dikwerf onze eenzame binnenkamer op te zoeken, ten einde daar in het gebed te naderen God. Ziet daar waarheden, waarvan wij niet diep genoeg kunnen doordrongen zijn. De rustige gelijkvormigheid van het herderlijk leven bevrijdde ABRAHAM niet van de noodzakelijkheid, om in de schaduwen van *Mamre's* eiken bosschen eene plaats te zoeken, geschikt tot het gebed; en hoe dikwerf beklom niet onze Verlosser in eenzaamheid eenen berg, om zijne zuivere ziel te verheffen tot Zijnen en tot onzen Vader! Maar zoozeer deze voorzorgen der Christelijke wijsheid voegen, zoo hersenschimmig is het

 denk-

denkbeeld, dat men, om de wereld te ontvlugten, slechts de aanraking met menschen behoeft te vermijden.

IJdele hoop! In het diepst der woestijnen en in de doodelijkste eenzaamheid zouden wij de wereld wedervinden. Zij is in haar geheel niet ingesloten binnen de woelingen en het gedruisch der maatschappij, maar zij wordt zelfs op den bodem van ons hart gevonden. De wereld bestaat in onze hartstogten, die de eenzaamheid niet verdooft, maar dikwerf met nieuwen gloed bezielt; de rampen en verwarringen des levens vloeijen niet daaruit voort, dat men het huis niet weet te houden, maar daaruit, dat men zijn natuurlijk bederf niet weet te verlaten; dat bederf volgt ons evenzeer in wouden en woestijnen, als het ons verzelt langs straten en op openbare plaatsen; terwijl de ware Christen, ook te midden der meest verwikkelde en gevaarlijkste bezigheden en der onrust van hooge betrekkingen, in zijn hart eene eenzaamheid, eene rustige wereld, eene wijkplaats vindt, waarin zijne ziel leeft, terwijl zijn ligchaam onder den last der bezigheden zwoegt. Menig kluizenaar leeft in de wereld; menig man van de wereld leeft in eenzaamheid.

De behoeften van ons aardsch verblijf te verloochenen, alle tijdelijke werkzaamheid als verderf te beschouwen, is Gods wijsheid beleedigen, die ons zulke behoeften, zulke betrekkingen, zulk eene werkzaamheid heeft opgelegd. Hoe! Hij zou eene wereld geschapen hebben, die hem uit haren aard

moest

moest beleedigen! De natuur, de maatschappij, de *arbeid*, instellingen Zijner voorzienigheid, zouden met Zijnen vloek zijn beladen! De wereld, in al de verscheidenheid, waarmede zij zich voordoet en beweegt, zou integendeel niet een tempel zijn, waarvan alle deelen tot Zijne eer waren bestemd! Hoe! Traagheid, lusteloosheid, afzondering, nutteloosheid zouden alleen Hem verheerlijken! Verre van ons zij zulk eene gedachte! Niet door stilstand verheffen *de* gestarnten des hemels Zijne grootheid *en Zijne* magt, maar door de wenteling langs hunne onmetelijke banen; zoo ook heeft God een deel Zijner verheerlijking willen ontleenen uit onze werkzaamheid en uit de vrije en uitgebreide ontwikkeling onzer krachten.

Het maatschappelijk leven heeft, ik beken het, zijne gevaren. Het heeft gevaren, waarvoor wij sidderen. Maar aan God is dit niet onbekend. Niet zonder reden heeft Hij ons den Geest der heiligmaking *beloofd*. Niet zonder reden heeft JEZUS tot *Zijne discipelen* gezegd: *In de wereld zult gij verdrukking hebben, maar hebt goeden moed, ik heb de wereld overwonnen.* Heeft het Gode behaagd ons in zulke verontrustende betrekkingen te plaatsen, mogen wij dan twijfelen, dat Zijne genade *niet* voorzien zal in nooden, die Hij heeft daargesteld. Geliefden! het tegendeel te durven gelooven, zou twijfelen zijn aan de goedheid, ja, zelfs aan de regtvaardigheid van God.

Banden van bloedverwantschap en vaderland,

 be-

beoefening van kunsten en wetenschappen, *bedrijvigheid* van handel en burgerstand, gij zijt eene ontmisbare voorwaarde van ons bestaan, gij zijt de weg, langs welken wij gaan moeten, maar gij zijt ons doelwit niet. Ons doelwit is de hemel. Dwaling alleen verwart den weg met den eindpaal, de middelen met het doel. Dwaling alleen hecht zich aan de aarde, die de weg, niet aan den hemel, die het doelwit is.

Deze onderscheiding is in overeenstemming met onzen tekst. Daar wordt ons niet *gezegd*, *ons* niet te bemoeijen met de dingen dezer aarde, maar ons niet daaraan te hechten. Gedraagt u als reizigers, die met de naauwlettendste zorg hunne zaken behandelen, doch zich haasten om *hun* Vaderland weder te zien. Weest ijverig, maar voor den hemel. Werkt, maar voor God.

Werkt voor God; omdat dit uwe oorspronkelijke en onveranderlijke roeping, uwe hoogste pligt, het eerste en laatste doeleinde van uw bestaan *is*. Helaas! van al de opgesomde denkbeelden *is het* allerdwaaste ook het meest algemeene. Wij willen voor ons zelven leven, als bestonden wij door eigen kracht! Afhankelijke schepselen, die wij in al de deelen onzes levens zijn, stellen wij ons eene eigen wet, een eigen doel! Overtreders van onze jonkheid aan, verbergen wij ons voor onzen Schepper! *Ach*, daar, daarin is het, dat ook de uitnemendste vrome, het diep en algemeen bederf van het menschelijk geslacht doet ontwaren. Dat is het zegel onzer ver-

verwerping, dat wij vergeten hebben, waarom en om wien wij in de wereld gezonden waren. Ziedaar de bron van alle kwaad; en iedere bijzondere overtreding verzinkt in deze groote en eerste zonde. Christenen! ik bezweer u bij uwen naam zelven, leeft voor Hem, die u heeft lief gehad. Als Schepper reeds had God onbeperkte regten op ons, maar Zijne ondoorgrondelijke liefde heeft die regten tot in het oneindige vermeerderd. Hij heeft er in bewilligd, dat het bloed des Regtvaardigen voor *ons stroomen* zou; Hij heeft den Heilige, waarin Zijne heiligheid, als in den zuiversten spiegel terugblonk, voor ons overgegeven aan de smarten des doods; op de smeekbeden Zijns Zoons, is Zijn toorn van ons afgewend; CHRISTUS is zonde voor ons gemaakt, opdat onze zonden zouden vergeten zijn; en door Hem kunnen wij, ontaarde, diep gevallene schepselen, weder met vreugde en glans op het voorhoofd ingaan in het huis van onzen eeuwigen Bruidegom, ons op nieuw versieren met zijnen schoonen naam en met de engelen eene bestemming van eer en vrede deelen. Behoeven wij na dit alles nog te herhalen: Christenen, werkt voor God, *bedenkt de dingen die boven zijn?* Ach, indien die naam, dien gij draagt, u niet alles gezegd heeft, zullen geene woorden ter wereld iets op u vermogen.

Werkt voor God, *bedenkt de dingen*, *die boven zijn*, omdat zulk eene werkzaamheid de eenige is, die aan uwe krachten eene haar waardige bezigheid

 schenkt.

geschenkt. Welk gebruik, dat waarlijk aan haar geëvenredigd is, kunt gij van uwe krachten maken, als gij staan blijft op het standpunt der wereld? Wat gij ook doen moogt, het blijft immer beneden uw vermogen. Eene wereld, geschonken aan uwe ziel, zou hare ruimte niet vervullen. Gij kunt uwen tijd besteden, ieder uur door eene werkzaamheid kenmerken; maar is dan het deel uwe leven vervuld, als gij uwen tijd hebt besteed? Bevat het leven dan slechts éénen tijdkring en volgt er uit, dat men geleefd heeft, als ieder uur van een lang leven door eenig werk of eenige gedachte gekenmerkt was! O onsterfelijke schepselen, schepselen Gods, het *leven* bestaat in de aanwending van al onze krachten, en wij zijn met goddelijke krachten begaafd; het *leven* is de vervulling onzer bestemming en onze bestemming is de hemel. Zegt niet geleefd te hebben, gij, die eene ziel ontvingt, om naar het oneindige te streven, en haar aan het vergankelijk stof hebt geketend; een hart, om God te beminnen en hebt Hem niet bemind; verstand om hem te kennen en hebt Hem niet gekend. Gij hebt uw leven doorgebragt onder hen, die leefden, maar zelf hebt gij niet geleefd. Leven is een duurzaam werk verrigten; is, iets meer dan ijdele herinneringen verzamelen; is, het tegenwoordige in toekomst verkeeren; is, voorbereiding tot den dood; is, dien dood reeds vooruit zegepralend, roemrijk en onsterfelijk maken. Leven is, op aarde te verkeeren als een burger des hemels.

Maar

Maar aan het einde van zijne loopbaan te moeten zeggen: ik heb gewerkt, maar heb mijn loon reeds weg; voor een vergankelijk werk heeft mij de wereld een vergankelijk loon gegeven; de wereld heeft mijn arbeid en behoudt dien; ik heb hare belooning ontvangen, maar kan die niet medenemen, want ik ga heen. Ik ga heen met ledige handen, met uitgeputte krachten, met eene behoeftige ziel en een smachtend hart; ik ga heen, doch werwaarts weet ik niet. Helaas, waarom heb ik *geleefd?* waartoe was mij het leven nut? Heb ik waarlijk geleefd of droomde ik slechts? Had mijn Schepper, toen Hij mij het leven schonk, mij bestemd om mijne krachten aan het vergankelijke te wijden? Gevoelde ik in mij niet iets grooters, dan al wat ik heb gezien, dan al wat ik heb ondervonden, dan al wat ik heb gedaan? Heeft mijne ziel mij niet duizendwerf aangespoord, om mij boven het zigtbare te verheffen? En evenwel wat deed ik meer, dan mijne ziel prijs geven aan die zigtbare en vergankelijke dingen, aan dat alles wat mijn geweten thans ijdelheid noemt? Ach dit alles was zelfbedrog, begoocheling en ellende! Mijn leven is verloren, mijne ziel verkwist, verwaarloosd, tot ijdele gedachten verlaagd! Ach, rampzalig verleden zonder onderpand voor de toekomst!

Ik spreek hier niet eens van het knagend naberouw, dat immer het einde van zulk een leven *moest* zijn, maar het niet altijd is. Het berouw, bittere en laatste weldaad of proeve en voorsmaak

van grooter ellende, daagt, wij weten het, niet altijd op, bij die treurige doch plegtige monstering, die de stervende wereldling van zijn verloren leven houdt. Voegt in uwe gedachten zelve deze beschouwing aan mijne rede toe, die ik u niet voorstel, omdat geene woorden daartoe krachtig genoeg zijn. Stelt u de wereldsche werkzaamheid voor, gelijk zij uitgeput, naar adem hijgende, met de lange keten harer ellendige werken voor de eeuwige vierschaar nadert, en verplet door het verschrikkelijk schouwspel, zult gij mij niet laten uitspreken, maar zelf uitroepen: *Laat ons werken voor God*, *en de dingen bedenken die boven*, *niet die op aarde zijn*.

(Het vervolg en slot in de volgende maand).

IETS OVER HET PREDIKEN DER KANDIDATEN OP EEN BEROEP.

Het is genoegzaam bekend, dat men dikwerf twintig, dertig, ja soms meer Kandidaten naar eene plaats laat prediken. Deze handelwijze der Kerkeraden is geheel verkeerd en af te keuren, omdat men niet in staat is, om alle Kandidaten, die men gehoord heeft, wat het gehoorde aangaat, uit elkanderen te houden, en daardoor in de keuze verwart, en eindelijk niet meer weet, wien men kiezen zal; en dan gebeurt het niet zelden, dat bij zoodanige verwarring, de grootste twist en oneenig-

eenigheid ontstaat en dikwerf de keus op iemand valt, dien men in het geheel niet bedoeld had.

Wanneer het uit het eenvoudige en onnoozele begrip voortkomt, om zoo velen te laten prediken, om eens eene zeer goede keus te kunnen doen, dan is het denkbeeld daarvan nog eenigzins dragelijk, maar doet men het, zoo als het helaas! maar al te dikwerf het geval is, om, zoo als het heet, de armen te bevoordeelen, dan moet ieder regtschapen mensch dit beginsel afkeuren. Wie zou het kunnen goedkeuren, dat de Kandidaten dikwerf reizen moeten doen, die hun soms dertig, veertig, ja meer guldens kosten, dat er onder hen vele zijn, wien zoodanige kosten uiterst moeijelijk vallen, ja die er schulden om moeten maken, en dat dit moet geschieden om den armen eenige ruimere inkomsten te bezorgen. Dit is het nog niet al, men laat hen dikwerf komen, terwijl de keuze reeds op één gevestigd is, of één reeds de toezegging heeft; veler reize is alzoo te vergeefs, en het geld, daar vele zoo schaars van bedeeld zijn, is voor niet uitgegeven. Is dit niet ten hoogste af te keuren?

Om dit misbruik tegen te gaan, kwam mij niets beter voor, dan het volgende, waardoor de vrijheid der Kerkeraden in het minst niet beperkt wordt; namelijk, dat de Gemeenten, die Kandidaten wenschten te hooren, gehouden zouden zijn hun hunne reiskosten, volgens den afstand van ieder, terug te geven. Dit zou voor Kerkeraden en Kandidaten

eene

eene heilzame zaak wezen. De Kerkeraden zouden van zelve minder Kandidaten begeeren te hooren, en daardoor zou de verwarring in hunne keus, en de twist en tweespalt, die er dikwerf bij een beroep plaats heeft, minder worden, en het is niet geheel onwaarschijnlijk, dat zij daardoor eene betere keuze zouden doen. — Het voordeel dat er voor de Kandidaten in gelegen is, zou voor velen ganasch niet onbelangrijk wezen. *In de eerste plaats* zou er zoo veel geld niet noodeloos verreisd worden; *ten anderen* zouden vele, wien het nu hoogst moeijelijk valt, om die kosten te maken, in hun tijdelijk onderhoud vrij wat verligt worden; *eindelijk* zouden zij, die in behoeftige omstandigheden verkeeren, zoo als er nog al gevonden worden, en waaronder er vele zijn, die gansch niet onder de minsten der broederen behooren, door den verren afstand eener plaats, niet afgeschrikt worden, om naar het verkrijgen van eene predikbeurt te staan.

In deze vergoeding zou dan door het Kerkefonds, of door andere middelen, zoo dit niet toereikende mogt zijn, voorzien moeten worden, en naarmate die middelen geringer waren, kon men ook minder Kandidaten laten prediken, en zich alleen tot die bepalen, die het digst bij zoodanige Gemeente woonachtig waren. Men kan met reden niet tegenwerpen, dat vele Gemeenten daardoor ongeschikter Predikanten zouden verkrijgen, want men moet toch veronderstellen, dat al de Kandidaten bekwaam

en

en geschikt zijn, om als Herders en Leeraars voor eene Gemeente op te treden. Ook zou ik voorstellen, dat deze vergoeding, om het goede oogmerk hier bedoeld niet, ten minste zoo min mogelijk, te verijdelen, niet regtstreeks door de Gemeente aan den Kandidaat, maar bij voorbeeld, door den Praetor van den Ring, waarin de vakature plaats heeft, door den Consulent of eenig ander geschikt persoon, aan denzelven verstrekt wierd, en niet eer, voor dat er in zoodanige Gemeente een beroep gedaan was, en indien een Kandidaat dezelve mogt weigeren, om die penningen alsdan niet aan die vakante Gemeente terug te geven, maar dezelve aan het Fonds voor Noodlijdende Kerken en Personen aan te bieden, want eene restitutie, voor dat het beroep gedaan was, van de zijde des Kandidaats aan den Kerkeraad, zou men eenigzins als Simonie kunnen beschouwen, daar het dan blijkbaar eene gift was, om zich ter verkrijging der plaats, *in de gunst* der Gemeente in te dringen.

Wanneer deze mijne opmerkingen door bevoegde personen gewigtig genoeg mogten geacht worden, om dezelve ten uitvoer te doen brengen, of indien dezelve aan een ander, die, beter dan ik, geschikt is, om de pen te voeren, aanleiding mogten geven, om iets beters dan dit daar te stellen en alzoo het *lot* der Kandidaten eenigzins te verbeteren, dan zou ik mij voor de geringe moeite, hier aan besteed, dubbeld beloond rekenen.

IETS

IETS OVER DE GEWONE WIJZEN VAN COLLECTEREN IN DE KERK.

De bezwaren en klagten tegen de tot hiertoe algemeen gebruikelijke wijze van inzameling der liefdegiften voor de Armen en de Kerken onder de Godsdienstoefeningen, zijn genoeg bekend: wie toch weet niet, dat behalve het storende, of volkomen aandacht benemende, zoo bij de verzamelaars als bij de gevers, het ook dikwijls aandacht hinderende is bij den ingespannen spreker, en ook bij de welgezinde hoorders, die hebben te zorgen, dat zij in tijds gereed zijn, en die een van beide, of de behoorlijke inrigting hunner gaven, of een gedeelte der rede moeten prijs geven!

En is het bij het uitgaan al niet gevaarlijk voor den Collectant, voor de gezondheid, zoo lang stil op tegt te staan, menigeen wordt althans ligt verhinderd door den aandrang bij, en de breedte van den uitgang, om ordentelijk te kunnen geven.

Maar, en dit zal welligt de krachtigste reden zijn, die men ter instandhouding van de meest gebruikelijke wijs van inzameling kan aanvoeren: kent men de plotselinge uitwerking van roerende opwekkingen des sprekers niet? Is er van het warme hart niet meer dan van de koele reden te verwachten? Hoor! wat niet verstandig is, houdt geen *stand*; beloont meer met spijt dan met voldoening, hetgeen in het vervolg in rekening komt; behalve dat er voor de wezenlijke kracht van gegronde aan-

be-

bevelingen, bij het middel, hetgeen ik in de plaats der oude, zoo onder als na de Godsdienst, aanbevelen wil, dezelfde gelegenheid tot aandrang en opwekking blijft! En welk middel is dat dan?

Eenvoudig, *dat men het, in de meeste doorgangen door geheel de Kerk, op convenabele plaatsen niet laat ontbreken aan vaste verschillend geslotene door Nᵒ onderscheidene bussen, waarvan de sleutels bij H. H. Diakenen berusten, waarin een ieder, wanneer het hem behaagt, hetzij bij het inkomen, hetzij bij het uitgaan, of wanneer het hem gelegen komt, in het voorbijgaan zijne liefdegaven schenkt*: blijvende altoos bij iedere Leerrede, waar het den spreker, hetzij in, hetzij na dezelve best voorkomt, de opzettelijke aanbeveling liefderijk opgedragen! — Nu zelfs zal men het zelden zien, dat iemand tusschentijds de Kerk verlatende, de armbus onbedacht voorbijgaat! ik laat staan dan, wanneer er in Gods huis geene andere gelegenheid toe is!

Men kon er althans ligt eene proeve b. v. voor *één of twee* jaar van nemen, dit zou niemand bederven en ik twijfel niet aller bijval winnen, zoo ten platten lande, als in de aanzienlijke volkrijke steden!

Waar het noodig was, kon men bussen met het opschrift: *voor de Kerk*, gelijk de anderen door: *gedenk den Armen*, onderscheiden, waarvan de sleutels bij H. H. Kerkvoogden, en die bij de aanbeveling mede telkens herinnerd wierden, plaatsen.

J. BURGERHOUDT,
rustend Pred. van Stavenisse.

IETS.

ERNSTIGE WENSCH, VOOR DE PROTESTANTSCHE GEMEENTE TE *MILLINGEN*.

Dáár, waar *Rijn* en *Waal* van elkander scheiden, ligt aan de overzijde van den *Waalstroom* een stil vergeten dorp, dat door den vreemdeling nooit bezocht wordt, en den inboorling, wegens de gedurige teisterende vloeden, slechts kariglijk voedt. Het is *Millingen*, waar alle huizen, als op heuvelen liggen, en een zeldzaam tooneel van voorvaderlijke terpen aanbieden. Eenmaal was hier eene bloeijende Protestantsche Gemeente; zij verzonk in het niet. Ook niet één lid der vroegere Gemeente bleef er over. Kerk en Pastorij met alle goederen vielen den Roomschen in handen. Jaren zijn er sedert dien tijd verloopen. De gedaante des Lands is veranderd, en nu heeft zich in dat zelfde *Millingen* eene nieuwe Prrotestantsche Gemeente geformeerd. Zij is reeds zestig zielen groot. Maar heinde noch verre wordt er eene Protestantsche Kerk gevonden, waar zij de Godsdienst hunner vaderen zouden kunnen belijden. *Rijn*- en *Waalstroom*, en deze beide vereenigd, scheiden hen van elke Protestantsche Gemeente af, die bovendien ook nog uren ver van *Millingen* verwijderd liggen. Slechts op Duitschen bodem, en dan nog een uur ver, te *Keeken*, kunnen de Protestanten, in eene vreemde taal, het woord des Evangelies hooren prediken.

Mag

Mag dat zoo? Kan een Protestant zulks zonder mededoogen aanschouwen? Moeten deze menschen ongeholpen blijven? Is het te dulden, daar er alom nieuwe Roomsche Kerken, Pastorijen, Gemeenten worden gebouwd en gesticht, dat eene arme Protestantsche Gemeente zal vergeten worden? Wij wenschten haar gevestigd te zien, met eenen eigenen Leeraar, met eene eigene Kerk. Geen weldenkend Roomschgezinde zal ons zulks misgunnen. Geen welmeenend Protestant behoorde zich hieraan te onttrekken. Hoe ligt konde het geschieden, wanneer elk een klein penningsken afzonderde. Ook dan zoude het Land zich niet te beklagen hebben over eenig nieuw bezwaar. Ook dan zoude de broederliefde toonen wat zij vermogt. Eenmaal zouden wij dan kunnen zeggen: » Wij hebben het onze gedaan, niet alleen om te handhaven wat wij hadden, maar ook om te stichten, waar iets nieuws konde gesticht worden."

Mogten deze eenvoudige woorden en wenken niet verloren gaan!

DE DRIEDUBBELDE KROON DER PAUSEN.

Oudtijds had de Bisschop van *Rome* slechts eene kroon. De tweede werd er bijgevoegd door BONIFACIUS VIII, met zinspeling op *Openb.* XIX: 12. Misschien echter heeft NIKOLAAS II (1058) dezelve reeds gedragen. Omtrent de bijvoeging der derde is

is men het niet eens; de een schrijft die toe aan JOHANNES XXII (1316), een andere aan CLEMENS V (1305), anderen aan BENEDICTUS XII, die van 20 December 1335, tot 25 April 1342 regeerde, anderen aan URBANUS V (1362), of BONIFACIUS IX (1389).

INNOCENTIUS III beschouwde de driedubbelde kroon als een bewijs der *wereldlijke* magt, en de Bisschoppelijke Muts (myter) als een bewijs der *geestelijke* magt. Roomschgezinde Schrijvers houden dezelve voor eene vertooning der *pauselijke*, *keizerlijke* en *koninglijke* waardigheid, en andere voor een zinnebeeld des bewinds over de *strijdende*, *heilige* en *zegepralende* Kerk. Insgelijks wordt zij als een zinnebeeld aangezien van *wetenschap*, *magt* en *regtsoefening*. Anderen meenen er in te vinden een bewijs van *geestelijk*, *wereldlijk* en *vaderlijk* bestuur. Ook zijn er, die er eene toespeling in vinden op het Heilig getal van drie personen in het Goddelijk wezen.

Het naast bij de waarheid zijn dezulken, die deze kroon aanmerken als een bewijs van Geestelijken hoogmoed en stoute verheffing boven alle gekroonde Hoofden.

DE GEEST DES TIJDS.

(*Huiselijke Zamenspraak*).

Ik ben tegenwoordig eenigermate verlegen met ONS BETJE, (zeide zekere huismoeder tegen haren man.)

man). Zij kan nog zoo weinig, en evenwel ben ik verpligt haar met het einde van dit loopende jaars van de school te nemen.

Vader. Wel waarom zoudt gij dat doen, zij is naauwelijks 12 jaren oud en heeft dus nog tijds genoeg, om één of twee jaren bij meester P. op de school te blijven.

Moeder. Gij spreekt goed, lieve man! maar gij houdt niet onder het oog, dat er meer moet worden geleerd dan lezen, schrijven, rekenen, enz., het is *toch* een fatsoenlijk meisje; en moet dat geen onderwijs ontvangen in het teekenen, borduren, knoopen en andere medewerken? Behoort dat niet te leeren dansen? is daarvoor de kennis der muzijk niet noodig? Nu gij kunt dan ook raar praten; die u dus hoorde spreken en niet beter wist, zou waarlijk haast denken, dat wij tot de gemeenste klasse van menschen behoorden, en zulks geldt mijn fatsoen, mij zoo dierbaar als mijn leven. Het is *zóó*, gij zijt slechts Boekhouder op het Kantoor van *de Heeren* N. & C°., en van uwe verdiensten kan wel niet worden overgelegd, maar dat is *onze* zaak, waarmede zich geen ander heeft te bemoeijen. Wanneer wij aan ieder het zijne geven, zoo kunnen wij toch ligt den schijn aannemen van vermogende lieden te zijn.

Vader. Zoo wij moeten schijnen, wat wij inderdaad niet zijn, dan geef ik u volkomen gelijk. Lezen, schrijven, en hetgeen men op de gewone Hollandsche scholen verder onderwijst, is, om zoo te spre-

 ken,

ken, eene gemeene zaak, welke vooral tegenwoordig door ieder geleerd wordt; maar het andere, dat gij daar opnoemdet, dit wordt tot eene deftige opvoeding vereischt.

Moeder. Zoo wilde ik het juist hebben opgevat, en daarom ben ik er sterk voor, om ons kind zoo dra mogelijk bij Mademoiselle R. te doen; dit is eene Française van geboorte, bij welke zij van dat alles leeren kan, en daarbij nog, verkeert zij dan dagelijks met de fatsoenlijkste kinderen, en zal dus ongevoelig leeren, zich in spraak en manieren boven het eenvoudig burgerlijke te verheffen.

Vader. Laat dit eens zoo zijn, maar hoe zal het dan met het onderwijs in de Godsdienst gaan? Dit acht ik toch eene zaak van gewigt, en de meester, waar zij tegenwoordig ter schole gaat, toont daarin, zooveel de schoolverordeningen zulks toelaten, veel belang te stellen, hetgeen men toch bij de Fransche Mademoiselle niet verwachten kan; en ook vrees ik, dat het nufje, bij zulk eene opleiding, al te hoogmoedig zal worden.

Moeder. Gij spreekt daar van het onderwijs in de Godsdienst; dit bepaalt zich immers op de school alleen tot de Bijbelsche Geschiedenis, en wat toch hebben meisjes daar aan? Als die maar zoo veel weten, als volstrekt noodig is, om met den tijd belijdenis te kunnen doen. Buitendien wilde ik, met haar bij eenen Predikant op de catechisatie te zenden, niet al te spoedig wezen; mogelijk leert zij binnen korten tijd de Fransche taal aan, en

mogt

mogt dit het geval zijn, zoo zoude ik wel last hebben, haar bij de Waalsche Gemeente te laten aannemen. Wat zegt gij van dit plan, is dat niet wel doordacht? Mogt zulks eens gebeuren, mijn lieve! o hoe zou mijn gevoel zich daardoor niet vinden gestreeld! Dan behoorde ons BETJE tot eene Kerk, die uitsluitend door de fatsoenlijkste lieden bezocht wordt. Welk een opzien zou dat baren! Het vooruitzigt alleen schenkt mij een nieuw leven. En wat den hoogmoed betreft, waarvoor gij schijnt te vreezen, deze is waarlijk voor een meisje behoefte, dezelve geeft gevoel van eigen waarde, en leert zich verheffen tot eenen stand, waartoe men anders niet behoort.

Vader. Vrouw! wat groote dingen haalt gij u niet in het hoofd. Wij zijn immers niet meer dan burger lieden, die zich bespottelijk zullen maken, zoo zij hunne kinderen in eenen stand opvoeren, waarin zij niet te huis behooren. Ik voor mij houde *zulks* voor eene dwaasheid, en kan het alzoo daarin niet met u eens zijn.

Moeder. Dat had ik wel voorzien; en schrijf zulks geheel aan vooroordeel en gehechtheid aan het oude toe. Gij denkt nog te veel aan den tijd, toen gij jong waart; toen ging het in alles maar regt en slecht toe; doch die tijden zijn gelukkig voorbij en hebben plaats gemaakt voor andere, waarin men meer prijs stelt op dat geen, wat men *fatsoenlijk* noemt, doch waarvan gij, tot mijn leedwezen, geheel geen denkbeeld schijnt te hebben.

Vader. Mogelijk zie ik de zaak verkeerd in, mijn Beste! en maak zwarigheden, waar die volstrekt niet bestaan. Doch ik weet goeden raad. Zondag aanstaande verjaart onze GRONER, en dan komt Neef REDELIJK als naar gewoonte bij ons eten. Wij kennen hem als een verstandig edeldenkend man, die zich het belang van ons en onze kinderen bijzonder aantrekt, en bij wiens raad wij ons meermalen wel bevonden. Laten wij hem eens raadplegen, en ons volgens zijne aanwijzing gedragen. Komt het dan in de gevolgen verkeerd uit, zoo besparen wij ons nogtans het verwijt, van in eene zoo allerbelangrijkste zaak, geheel volgens eigens eigen inzigten gehandeld te hebben.

Moeder. Ofschoon ik voor mij nog niet inzie, dat het in dezen juist noodig is, den raad van eenen derden in te nemen, zoo kan ik er nogtans niet tegen hebben. Wij behooren hier eenstemmig te handelen, en de een moet den anderen naderhand niets kunnen ten laste leggen.

Toen men het in dit plan eens geworden was, werd de verjaardag van GRONER afgewacht. De Heer REDELIJK verscheen op den bestemden tijd, en het waren de volgende gesprekken die tusschen hem en de Ouderen, betrekkelijk hun kind, voorvielen.

REDELIJK. Wel Nicht! wat wordt uw MIETJE groot, ik verwonder mij telkens, wanneer ik haar zie; als zij naar diezelfde mate in verstand en deugd toeneemt, zoo kunt gij er waarlijk genoegen van beleven.

Va-

Vader. Wij zouden verkeerd doen met daarover te klagen; het meisje doet haar best, betoont zich in alles gehoorzaam, en overtreft (schoon wij het zelf zeggen) daarin velen harer speelmakkertjes.

REDELIJK. Het verblijdt mij zulks te vernemen; wanneer de verderingen in kennis en deugd gelijken gang houden, dan kan *er* van de kinderen iets groots worden.

Moeder. Daarin ben ik het volkomen met u eens; doch om u de waarheid te zeggen, wij zijn thans *met* onze lieveling eenigermate verlegen, en weten niet, welken weg met haar in te slaan. In het lezen, schrijven en rekenen is zij nog niet genoegzaam ervaren, en evenwel, er is buiten dat nog zoo veel te leeren, dat wij verpligt zullen zijn, haar van de school af te nemen.

REDELIJK. Zijn er dan buiten hetgeen op de school van meester P. onderwezen wordt, nog andere dingen, welke te kennen, voor een kind van meerder belang zijn?

Moeder. Voor een meisje van *fatsoen*, gelijk het onze, o ja, Neef! Zulk eene moet nog vrouwelijke handwerken, teekenen, muzijk, dansen, en andere dingen van smaak leeren; zonder dat kan zij toch in gezelschappen van de groote wereld geen goed figuur, noch op eene goede educatie aanspraak maken.

REDELIJK. Men schermt tegenwoordig met het woord *fatsoen* wat in het wilde om, en de meeste menschen weten er waarlijk de regte beteekenis niet

aan te geven. Ik voor mij noem iemand fatsoenlijk, die zich in zijn gedrag braaf betoont, en overeenkomstig zijnen stand in de maatschappij aan zijne bestemming beantwoordt, om het even van wat rang, staat of afkomst hij ook wezen moge. Gij, en velen met u, schijnen dien naam uitsluitend toe te kennen aan den genen, die zich geheel en al weet te schikken naar den vaak bedorven smaak eener hedendaagsche wereld, die zich verheft boven den stand, waarin hem de wijze Voorzienigheid geplaatst heeft, en alzoo den schijn aanneemt van hetgeen hij inderdaad niet is, dat in mijn oog allerbelagchelijkst staat.

Vader. Zoo denk ik er juist over, en het is daarom dat ik er mij niet mede kan vereenigen, om BETJE als nog van de school te nemen, ten einde haar andere dingen te laten leeren, die in onzen kring minder te pas komen.

Moeder. Tegen alles wat daar gezegd wordt, kan ik niets inbrengen; maar lieve Neef! wat moet men dan tegenwoordig doen? Dient men zich niet naar den tijd, waarin men leeft, te schikken, en het voorbeeld van anderen te volgen?

REDELIJK. In onverschillige zaken, o ja; maar nimmer in zulke allergewigtigste, zoo als de opvoeding zijner kinderen, waarvan dikwijls hun geluk voor meer dan één leven afhangt. Daarin moet men volgens beginselen te werk gaan, en door zijne wijze van handelen toonen, dat men geen voedsel wil geven aan eene losheid van zeden,

wel-

welke onzen tijd zoo zeer boven vroegere kenmerkt.

Moeder. Laten wij nu hier een speldje bij steken, en liever eens hooren, welken raad Neef ons ten aanzien van BETJE geeft.

Vader. Ik ben zeer verlangend dien te vernemen.

REDELIJK. Voor alle dingen, zoude ik haar in het lezen, schrijven, rekenen (in zoo verre dat voor een meisje noodig is), en in de gronden harer moedertaal laten onderwijzen. Dit zijn zaken, die bij mij op den voorgrond staan; en is zij nu op haar 12de jaar daarin nog niet genoeg bedreven, wel, voeg er dan nog één of twee jaren bij.

Vader. Even zoo als ik tegen mijne vrouw zeide.

Moeder. Maar hoe dan nu den tijd gevonden, tot het aanleeren van zoo vele andere zaken, als tot den fatsoenlijken stand behooren?

REDELIJK. Zoodra ik, lieve Nicht! dat woord *fatsoenlijk* van u hoor, begrijp ik al weder waar gij henen wilt; spraakt gij nu alleen van datgene, wat tot haren stand behoorde, en begreept gij daaronder het herstellen en stoppen van oude, het snijden en vervaardigen van nieuwe kleedingstukken enz., dan zoude ik u raden, haar des namiddags op eene goede naaischool te besteden, welke tijd dan van het schoolonderwijs zou moeten worden afgekort; zoo doende zou het een met het andere zamen gepaard kunnen gaan.

Moeder. Maar zou er dan iets kwaads in steken, dat zij, hetgeen ik u daar vroeger opnoemde, ook leerde? Keurt Neef zulks dan geheel en al af?

REDELIJK. Verre van dáár; doch ik beschouw dat alles als bijwerk, als eene liefhebberij-studie, en keur het zeer goed zich bij eenigen aanleg, daarin te oefenen, immers zoo daaraan niet te veel tijd, noch te groote kosten worden opgeofferd. Alleen het dansen, daar ben ik volstrekt tegen; niet dat ik in deze kunstmatige ligchaamsbeweging zooveel kwaads en zondigs zie, dit ware kleingeestig; maar alleen, omdat de ondervinding mij heeft doen zien, dat hetzelve (ik spreek hier alleen van den burgerstand) de deur opent tot verstrooijingen, die de zedelijkheid ondermijnen, en alzoo in de gevolgen hoogst verderfelijk zijn.

Vader. Vergun mij nu nog deze eenige vraag, namelijk: wanneer het u dunkt, dat wij zullen aanvangen met haar de Belijdenis-vragen te laten leeren?

REDELIJK. Belijdenis-vragen te leeren, deze uitdrukking, hoezeer zij veel gebruikt wordt, komt mij minder gepast voor; doelmatiger drukt men zich uit, zoo men spreekt van onderwijs in de Godsdienst. Dit is eene zaak van het uiterst aanbelang, dewijl zij in verband staat met onze hoogere bestemming, waaromtrent men, naar zijne vatbaarheid nogtans, niet te vroeg kan worden onderrigt. BETJE, zoo als ik van u meen verstaan te hebben,

be-

bekomt op de school van meester P. onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis, daarbij zou ik haar nu nog een paar malen per week les laten geven door eenen onderwijzer in de Godsdienst; (waartoe zich hier ter stede vooral zulk eene goede gelegenheid opdoet). Vervolgens zou ik haar, met haar 14de jaar, bij een' der Predikanten op de catechisatie doen; dáár komt zij dan wel onderleid in de kennis der waarheden, en kan met vrucht tot het eenmaal doen der Geloofsbelijdenis worden voorbereid. Langs dezen weg kunt gij de gegronde hoop voeden, dat zij eenmaal, niet slechts een nuttig lid der Maatschappij, maar hetgeen meer zegt, ook een waardig belijder van JEZUS Godsdienst zal worden, in staat, om (wordt zulks gevorderd) dáár, waar het pas geeft, rekenschap van haar geloof af te leggen; terwijl ook gij de zalige bewustheid in u zult omdragen, van naar uw vermogen te hebben beantwoord aan de dure verpligting, waartoe gij u *als Ouders* bij den doop uws kinds zoo plegtig verbonden hebt.

Vader en *Moeder* (beiden). Wij bedanken u hartelijk voor uwe teregtwijzing en hopen ons dezelve ten nutte te maken.

REDELIJK. Daartoe, waardige Neef en Nicht! wensch ik u Gods besten zegen.

Haarlem, J. D.
14 Febr. 1839.

OP

OP HET FEEST VAN JEZUS OPSTANDING.

Jezus, onze Heer, stond op ten derden dage!
Zoo werd zijn' leer gestaafd, het Christendom gegrond.
Nu klink' zijn roem alom, zijn lof door 't wereldrond,
Hij zij geprezen!

Jezus, onze Heer, stond op ten derden dage!
Hij overwon het graf, ontnam den dood zijn magt,
Stond op in zegepraal, — omringd door d' Englenwacht, —
Tot heil van menschen!

Jezus, onze Heer, stond op ten derden dage!
En *zijn* verrijzenis is ons tot onderpand,
Dat alles menschen stof, bewaard door zijne hand,
Eens zal ontwaken!

Jezus, onze Heer, stond op ten derden dage!
Loof Hem! o Christenschaar, op dezen dag van vreugd!
Prijs Hem, den Levensvorst! en wees in Hem verheugd,
Wijd Hem uw leven.

Jezus, onze Heer, stond op ten derden dage!
Dit zij steeds onze troost, in droefheid en in nood;
Het oog in 't stervensuur, ook bij den *bangsten* nood,
Op Hem gevestigd!

Jezus, onze Heer, stond op ten derden dage!
Die Heer heeft eens gezegd, *die* Heer heeft eens beloofd:
» *Die mijn' geboden houdt, en die in mij gelooft,*
» *Zal eeuwig leven.*"

Jezus, gij, o Heer! stond op ten derden dage!
Geef dat ook eenmaal wij, verrezen uit het graf,
Dat leven, vol genot, 't welk ons uw Liefde gaf,
Daar boven smaken.

S.

AAN

AAN DE PRIMULA VERIS.

Lieve lentes eerstelinge,
'k Heb een toontje aan u gewijd,
Immers trekt gij veler aandacht,
Door uw stille eenvoudigheid.

En gij zijt de blijde bode,
Van het schoonste jaarsaisoen;
Welkom zijn uw sachte kleuren,
Welkom is uw lagchend groen!

Vaak nog steekt uw stille schoonheid,
Bij het winter doodkleed af.
Zie! zoo rijst gij uit het aardrijk,
Als het leven uit het graf!

Siert u wel geen roosenweelde,
Noch der tulpen trotsche stand;
Toch zijt ge in uw eenvoud welkom,
Op het pas herboren land.

Gij, en 't lied der voglenkoren,
Zeggen mij: wees blij van geest:
't Schoonste jaartij is op handen,
En de winter is geweest.

Lieve aanminnige eerstelinge!
Uw ontluiken geeft mij vreugd,
't Is mij reeds een soete voorsmaak,
Van een lente vol geneugt.

Zierikzee. J. L. VAN DER VLIET.

DE TIJD EN HOOP.

De tijd verslindt met leeuwentanden,
Al 't geen hij op zijn weg ontmoet,
En niemand legt hem ooit aan banden,
Daar hij met snelheid henen spoedt.

Be-

Beproef het vrij, o zoon der Aarde,
U van zijn ijzeren juk te ontslaan;
Hoe groot in magt, hoe hoog in waarde,
Gij kunt zijn kluisters niet ontgaan.

De tijd vervliegt, met hem ons leven,
Hetwelk ons dikwerf leed bereidt;
En niemand heeft zich ooit ontheven
Van 't zware juk der sterflijkheid.
Gelijk een droom zijn onze dagen,
Gelijk een schaduw gaan zij heên,
En nimmer is terug te vragen
Het oogenblik, dat eens verdween.

De tijd vervliegt, en hier beneden
Wordt nimmer ware rust gesmaakt;
Hier is niet meer de hof van Eden,
Die vader ADAM zalig maakt,
Maar echter is voor stervelingen,
De zon der *hoop* weêr opgegaan,
Want niet voor de ondermaansche dingen
Is dit ons menschelijk bestaan! —

Wat dan de tijd u moog ontrooven;
De hoop ontrukt zich aan zijn magt;
O mensch! voor u gedaald van boven,
Verlicht zij u de donk're nacht.
Al schijnt geen zonlicht om u henen,
Al zien u blikken geen verschiet,
God kan na 't duister licht verleenen;
Schep moed, de hoop ontzinke u niet.

Al zie ik nog geen zonlicht schijnen,
Op mijn toekomstig levenslot,
Toch kan de nevel ras verdwijnen,
Want die 't Heelal bestuurt — is God.

Zwolle. W. H. D. R.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

Den 2 Febr. 1839. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer BERNARDUS TER HAAR, Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente binnen deze Stad, die reeds vroeger, nog Student zijnde aan deze Hoogeschool, de examina, vóór den Doctoralen graad gevorderd, had afgelegd, maar inmiddels was verhinderd geworden zich dien graad te verwerven, werd *heden* door den Senaat dezer Hoogeschool, op voordragt der Theologische Faculteit, *honoris causa*, tot *Theologiae Doctor* bevorderd.

Den 8 Febr. Op heden den jaardag der stichting van onze Hoogeschool, hield de aftredende Rector Magnificus, de Hoog Gel. Heer P. HOFMAN PEERLKAMP, eene plegtige Redevoering: *de perpetua, quae Academiae Leidensi cum gente arausiaca intercessit necessitudine, spectata praecipue in studiis principum;* dat is: *over de betrekking, welke er ten allen tijde tusschen het Huis van Oranje en de Leidsche Hoogeschool, voornamelijk door de studiën van de Vorsten uit dat Huis, bestaan heeft.* Bij deze gelegenheid werden de lotgevallen der Hoogeschool in het laatst verloopen Akademiejaar vermeld, en tevens de eerbewijzen uitgereikt aan die Schrijvers der ingekomen Prijsverhandelingen, welke, volgens de oordeelvellingen der verschillende Faculteiten, daarop aanspraak hadden. In de Faculteit der Letteren verwierven de Heeren A. C. VAN HEUSDE en H. H. KEMINK, beide Studenten in die Faculteit aan de Hoogeschool te *Utrecht* eene eervolle melding; de eerste wegens zijn ingezonden antwoord op de vraag uit het vak der bespiegelende Wijsbegeerte, de laatste van wege

zijn

zijn antwoord op de vraag uit de Oostersche Letterkunde. In de Medische Faculteit viel dezelfde eer te beurt aan den Heer J. GOLDSCHMID KARNINGA, Student in de Medicijnen te *Groningen*; terwijl aan den Heer J. L. SCHLIMMER, Student in de Medicijnen alhier, wiens verhandeling over hetzelfde onderwerp de gouden Medaille was waardig gekeurd, deze Medaille niet kon worden uitgereikt, omdat hij den door de wet bepaalden tijd aan eene Hoogeschool niet had doorgebragt. In de Regtsgeleerde Faculteit werd de Heer G. DE VRIES, J. U. Stud. aan deze Hoogeschool, met goud bekroond. Dezelfde eer viel in de Faculteit der Wis- en Natuurkunde ten deel aan den Heer S. E. SARPHATI, Med. Stud. mede alhier, wegens zijn antwoord op de vraag uit het vak der Scheikunde. Op de Mathematische vraag was geen, op de Theologische geen voldoend antwoord ontvangen.

De Rector Magnificus droeg hierop zijne waardigheid over op den Hoog Gel. Heer C. PRUIJS VAN DER HOEVEN, Hoogleeraar in de Faculteit der Geneeskunde, bij Z. M. besluit tot Rector Magnificus voor het volgende Akademiejaar benoemd; terwijl de post van Secretaris van den Akademischen Senaat, van den Hoog Gel. Heer P. J. UYLENBROEK, op den aftredenden Rector, den Hoogleeraar P. HOFMAN PEERLKAMP, overging.

Den 11 Maart. Na openlijke verdediging zijner *dissertatio de Aenaei sylvii*, *qui postea Pius Papa secundus*, *morum mentisque mutationis rationibus*, werd de Wel Eerw. Heer NICOLAAS BEETS, *S. Min. Cand.*, tot *Theologiae Doctor* bevorderd.

Den 16 Maart. Dezelfde eer viel heden ten deel aan den Wel Eerw. Heer GUIL. CHRIST. KNOTTENBELT, *S. Min. Cand.*, insgelijks na openlijke verdediging zijner *Disputatio Historico-Theologica de Columbano.*

UTRECHT.

UTRECHT.

Zijne Majesteit de Koning heeft, in plaats van den Emeritus verklaarden Professor, JAN ISAAK WOLTERBEEK, tot gewonen Hoogleeraar in de Geneeskundige Faculteit dezer Akademie aangesteld, den Heer ALEXANDER CAROLUS GUILIELMUS SUERMAN, *Math. Magister, Philos. natur. Medicinae, Chirurgiae et Artis Obstetriciae Doctor* alhier.

Den 14 Maart verdedigde de Heer JAN HEEMSKERK, ABR., van *Amsterdam*, kweekeling van het Athenaeum dier Stad, alhier in de groote gehoorzaal der Akademie, het *eerste* of *Letterkundige deel* van zijn *Specimen de* MONTESQUIVIO, en werd daarop, *met veel lof*, bevorderd tot *Philos. Theoret. Magister et Liter. human. Doctor*; een uur daarna verdedigde hij het *tweede* of *Staatkundige* deel van dat *Specimen*, waarop hij, ook *met veel lof*, werd bevorderd tot *Juris Rom. et hod. Doctor*.

SCHOOL-NIEUWS.

HARDERWIJK.

Den 21 Jan. 1839. Na het op den 18 Dec. l. l. gehouden openlijk Examen der Leerlingen aan het Nassau Veluwsch Gymnasium alhier, had heden de gewone Halfjarige Promotie plaats. De Rector opende deze plegtigheid, met eene Prolusio: *de grammatica Platonicorum dialogorum interpretatione*, en bevorderde daarop *cum laude* den verdienstelijken jongeling, G. P. VAN HOLST, tot de Akademische lessen. Deze met eenen prijs in de

Geschiedenis en *Mathesis* begiftigd, hield eene door hem zelven bewerkte Oratio: *de infirmae Tironis valetudine optimam occasionem praebente, qua Ciceronis de medicis ac medicina opiniones cognoscantur.* Hem verving de met eenen prijs voor het Latijn en Grieksch begiftigde en tot de hoogste orde bevorderde jongeling, L. T. A. HAIJUNGA, die eene insgelijks door hem zelven opgestelde Declamatio hield: *de hodierna Batavorum in Europa conditione.* Tot dezelfde orde werd bevorderd, F. A. VAN LOENEN. Uit de tweede klasse, ging tot de onderste orde der eerste over, W. C. VOSMAER, die den Latijnschen prijs ontving; den Griekschen verwierf S. H. WOLF. Uit de onderste orde dezer klasse, ging tot de bovenste over, H. H. WOLF. Op de bovenste orde der derde klasse verkreeg W. ZEGERS den prijs voor het Latijn en Grieksch. Tot de onderste orde dezer klasse, werd uit de bovenste orde der vierde bevorderd, P. VAN MEURS, met den prijs voor het Latijn en Grieksch, en getuigschriften voor de *Geschiedenis*, *Mythologie*, *Aardrijkskunde* en *Rekenkunst.* Eindelijk gingen uit de onderste orde dezer klasse tot de bovenste over: H. VERBEEK en W. L. VAN LOENEN, de eerste met eenen prijs voor het Latijn, terwijl hij het getuigschrift voor de *Rekenkunst* door het lot verloren had tegen P. VAN MEURS. De met prijzen begiftigden betuigden aan H. H. Curatoren hunne erkentenis; waarna de plegtigheid door den Rector besloten werd, met dankzegging aan de toehoorders.

ROTTERDAM.

Den 28 Jan. 1839. Heden werd op de gewone plaats en tijd de Halfjarige Promotie der Leerlingen van het Gymnasium Erasmianum gevierd. Bij de opening dezer plegtigheid wenschte de Rector zijnen Ambtgenoot, den Heer Dr. J. W. SLUITER, geluk met

met zijne bevordering van Praeceptor der eerste klasse tot Conrector, en den Heer H. H. DE BRUIJN DE NEVE MOLL, Kandidaat in de Letteren met het beroep tot het eerste Praeceptoraat. Hierop werden de namen van die Leerlingen afgelezen, welke door Heeren Curatoren tot de Hoogeschool bevorderd waren, en daarna, volgens rang, het spreekgestoelte beklommen, om door hen zelven opgestelde redevoeringen uit te spreken, de eerste in gebonden, de overige in ongebonden stijl; A. W. OPZOOMER, met een prijs in het *Grieksch* en *Latijn*, en in de *Historie* met een vereerend getuigschrift, bij loting begiftigd, sprak: *In laudem Gulielmi I, Patris patriae;* C. L. GÖRLITZ, met een prijs in het *Latijn* en een vereerend getuigschrift in de *Historie: de Francisco a Brederode, temporum, quibus vixit, ratione habita et cive et milite praeclaro;* A. VAN VOLLENHOVEN, met een prijs in het *Latijn: In memoriam Hermanni Boerhavii;* C. W. C. IMANS, met een prijs in het *Latijn*, en in het *Grieksch* met een vereerend getuigschrift: *De praecipuis causis, quae seculo XV° medii aevi tenebras dimoverunt;* W. LE JEUNE, met een prijs in het *Latijn: De memorabilibus Hippocratis.* Tot de ordo Candidatorum werden bevorderd de Majores der vierde klasse of van den Rectorsschool: P. A. SANDER, met een prijs in het *Grieksch* en *Latijn*, en in de *Geometrie* met een vereerend getuigschrift h. l.; J. W. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, met een prijs in het *Latijn* en in de *Geometrie*, de laatste h. l., en F. J. A. TOLLENS. De eerste der zoo even genoemden hield eene door hem zelven bewerkte Declamatie: *De libris Sibyllinis;* de tweede insgelijks: *de P. Valerii Poplicolae in Rempublicam Romanam meritis.* Uit de ordo Minorum der zelfde klasse, naar de ordo Majorum, P. R. HOGERHOLTZ, met

met een prijs in het *Latijn* en in de *Historie*, de laatste b. l. A. VAN GENNEP en G. H. VAN VOLLENHOVEN. Uit de derde klasse naar de vierde, H. SMANS, met een prijs in het *Latijn*, in het *Grieksch* met een vereerend getuigschrift, b. l.; H. J. A. C. A. HOFFMANN, met een prijs in het *Latijn*, gelijk ook in het *Grieksch*, maar b. l.; W. J. VAN DER LOOY, met een prijs in het *Latijn* en in de *Algebra*, en L. F. BALLOT. Uit de ordo Minorum der derde klasse, naar de Majores: J. VAN LEEUWEN, met een prijs in het *Grieksch* en *Latijn*, P. G. KLOOS, H. BURGER, W. VAN VOLLENHOVEN en D. J. ADRIANI. Uit de tweede klasse naar de derde: F. J. J. SCHMIDT, met een prijs in de *Arithmetica;* C. H. A. J. VORSTMAN, J. H. BOGAARD, G. J. DE HAAS, met een prijs in de *Geographie*. Uit de ordo Minorum naar de Majores, W. J. KNOCKERS VAN OOSTERZEE. Uit de eerste klasse naar de tweede: P. C. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, met een prijs in het *Latijn*; R. J. FRUIN, met een prijs in het *Grieksch* en *Latijn*; met een vereerend getuigschrift in de *Geographie*, b. l. F. W. B. BELL, met een prijs in het *Latijn* A. J. BURKENS en J. G. THOOFT. Uit de orde Minorum naar de Majores: J. VAN DER LEEUW, met een prijs in het *Latijn*, gelijk ook in de *Geographie*, maar b. l. en H. C. DE JONGH. Uit de orde Tironum naar de Minores, A. SCHMIDT, met een vereerend getuigschrift in de *Geographie*, b. l., en H. A. BICKER CAARTEN.

DELFT.

Op den 22 Dec. l. l., werden de Kweekelingen der Latijnsche Scholen, op gebruikelijke wijze, geëxamineerd. Ten gevolge van dit Examen werden met Testimonia bekroond: voor het *Grieksch*, J. C. VAN DER LELIJ (van *Maassluis*), C. VERMEULEN (van *'s Greveldduin Cappelle*), H. A. WIJNAENDTS en

en J. W. C. BLANCHENAY; voor het *Latijn*: A. ADRIANI (van *Rotterdam*), P. POST UITEEWEER (van *Schiedam*), J. H. R. VAN DER ZANDT, J. W. C. BLANCHENAY en C. W. G. LORENTZ (van *Schipluyde*); voor de *Historie*: J. C. VAN DER LELIJ, H. A. WIJNAENDTS en P. W. C. BLANCHENAY; voor de *Geographie*: H. A. WIJNAENDTS en J. W. C. BLANCHENAY; voor de *Mathesis*: J. C. VAN DER LELIJ, A. ADRIANI, P. POST UITEEWEER, H. A. WIJNAENDS, J. W. C. BLANCHENAY en G. J. VAN DER ROER (van *Naaldwijk*).

DEVENTER.

Den 19 Dec. Na het gewone Winter-Examen, had heden voor de eerste maal, in de nieuwe gehoorzaal van het Athenaeum, de Promotie der Latijnsche Scholen plaats. De Rector J. BROWN opende de plegtigheid met eene korte redevoering, waarin hij de redenen van dankbaarheid ontwikkelde, die hij, als burger van *Deventer* en als Rector der Latijnsche Scholen, de Ed. Achtb. Regering der Stad en Heeren Curatoren toedroeg, voor het stichten van het nieuwe Auditorium.

Met prijzen werden begiftigd: zesde klasse: J. J. SLETERING; vijfde klasse: H. TH. L. KORSTAL; derde klasse: A. DE VRIES; tweede klasse: J. H. VAN DELDEN; eerste klasse: B. G. VAN EETEN. Voor de *Meetkunst*, werden prijzen uitgereikt aan: G. A. L. VAN WIERINGEN en C. B. VAN EETEN, testimonia aan J. H. VAN DELDEN, A. DE VRIES en J. DE PLANQUE; voor de *Algebra*: aan H. J. HOLTHENIUS; voor de *Rekenkunde*: een prijs aan B. W. R. VERWEY en getuigschrift aan J. J. SLETERING; voor de *Geschiedkunde*: testimonia aan J. H. VAN DELDEN, H. TH. L. KORSTAL en B. W. R. VERWEY; desgelijks voor de *Aardrijkskunde*: aan G. A. L. VAN WIERINGEN en J. J. SLETERING en voor de *Fabelkunde*: aan B. W. VERWEY. Nadat de *gratiarum actiones* waren af-

afgeloopen, werden tot de Akademische lessen bevorderd: H. G. [illegible] en E. HOVEN, waarvan de eerste (die den prijs voor de meest behaalde getuigschriften verkreeg) een einde aan de plegtigheid maakte, door het uitspreken eener declamatie: *over het voor en tegen van den derden Punischen oorlog.*

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Zie Jan. 1839.

NIJMEGEN.

In het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen* zijn voor het jaar 1839:

Praeses. R. TE GEMPT, Pred te *Batenburg.*
Assessor. J. VAN SCHEVICHAVEN, Pred. te *[illegible].*
Scriba. W. L. VAN HEUKS, Pred. te *Nijmegen.*
Secundus, J. DE VOOGD, Pred. te *Nijmegen.*

Gecommitteerden:

Leden:
W. H. COENEN, Pred. te *Herveld.*
J. D. C. KOCH, Pred. te *Valburg.*
A. JONCKERS, Pred. te *Heteren.*
O. G. HELDRING, Pred. te *Hemmen.*
Baron W. J. E. VAN LYNDEN, District-Kommissaris en Ouderling te *Hemmen.*

Se-

Secundi:

E. P. VAN VOORTHUYSEN, Pred. te *Nijmegen.*

R. VAN DER MARK, Pred. te *Beuningen.*

J. F. KERKHOFF, Pred. te *Altforst.*

G. D. E. VAN DOESBURGH, Pred. te *Zetten,*

J. H. SMITS, Ouderling te *Nijmegen.*

Praetoren zijn:

Van den Ring van *Nijmegen*, J. G. EVERWYN, Pred. te *Neerbosch.*

Van den Ring van *Batenburg*, D. TE GEMPT, Pred. te *Batenburg.*

Van den Ring van *Elst*, A. E. RUTGERS, Pred. te *Lent.*

BURGHAREN EN HERNEN. Zie Jan. 1839.

OOY EN PERSINGEN staat vakant te worden. Zie Febr. 1839.

ZUTPHEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen* bestaat voor het jaar 1839 uit de volgende Leden:

Ds. J. COOPS, Praeses.

Ds. A. VERWEIJ, Assessor.

Ds. J. C. VAN DER VELDE, Scriba.

Ds. H. KAMPHEUVE GREVING, Secundus.

Gecommitteerden:

Ds. J. G. G. BIERHAUS, Pred. te *Hummelo.*

Ds. C. PARÉ, Pred. te *Wehl.*

Ds. J. H. V. IJSSEL GROOTHUIS, Pred. te *Lochem.*

Ds. J. V. TROOSTENBURG DE BRUYN, Pred. te *Winterswijk.*

Mr. W. BLOEMERS, Ouderling te *Doesborgh.*

Secundi:

Ds. H. C. SMEYTHLAGE, Pred. te *Dinxperlo.*

Ds. J. D. GULDEN, Pred. te *Didam.*

Ds. H. KAMPHEUVE GREVING, Pred. te *Vorden.*

Ds. F. G. SCHEIJ, Pred. te *Borkulo.*

Baron C. A. MACKAIJ, te *Zutphen.*

Bij besluit van Z. M. d. d. 23 Dec. 1838 N°. 78, is bepaald, dat de tweede Predikantsplaats te *Groenlo* met den 1 Jan. 1839 zal worden gehouden te zijn opgeheven en dat mitsdien de Hervormde Gemeente aldaar, voortaan, door één Predikant zal worden bediend.

LOCHEM, Febr. 1839. De Hervormde Gemeente alhier mogt zich onlangs verblijden, door de kennisgeving eener Erfmaking van *vijfhonderd* Gulden, zonder eenige korting van het regt van successie of anderzins, uit te reiken aan haren Armenstaat, volgens de laatste wilsbeschikking van wijlen den Wel Edel Geb. Heer en Mr. A. OP TEN NOORT, in leven Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, President der Regtbank van eersten Aanleg, zitting houdende te *Zutphen*.

De Overledene, die een groot gedeelte des jaars op zijn Landgoed *'t Ross*, kerkelijk tot deze Gemeente behoorende, doorbragt en algemeen geacht en bemind werd, heeft zich, door dit blijk van christelijke liefde, ook na zijnen dood, eene aanspraak op onze dankbare erkentenis verworven, waarvan wij hier gaarne openlijk getuigenis afleggen. Mogt zijn voorbeeld, zoo in deze Gemeente als elders, velen tot navolging opwekken!

Door Zijne Majesteit onzen Koning is reeds aan het Armbestuur Hoogst deszelfs toestemming verleend, tot aanvaarding van dit Legaat.

ZUTPHEN. Zie Dec. 1838.

BOMMEL.

NEDER-HEMERT. Zie Julij 1838.

ROSSUM. Zie Dec. 1838.

POEDEROOIJEN EN LOEVESTEIJN. Zie Febr. 1839.

GAMEREN vakant. Zie Febr. 1839.

HAR-

HARDERWIJK.

VOORTHUIZEN, 20 Jan. 1839. Onze Leeraar, A. L. EVERWIJN, maakte ons heden, bij de voormiddag Godsdienstoefening, bekend, dat een zijner voorgangers, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. A. J. NORREL, laatst rustend Pred. bij de Gemeente te *Hasselt*, op den 17 dezer te *Zwolle* in den ouderdom van 62 jaren was overleden. Zijn Eerw. herinnerde ons, hoe de nu Ontslapene, gedurende 20 jaren, met allen ernst en trouw onder ons het Evangelie der zaligheid had verkondigd, en wekte degenen, die den achtingswaardigen en geliefden man hadden gekend, op, om den arbeid van dezen Voorganger en het gebruik, hetwelk zij van zijne dienst hadden gemaakt, te gedenken. Met zigtbare aandoening werd dit berigt vernomen door velen, bij wien 's mans nagedachtenis steeds in zegening zal blijven.

GARDEREN, 20 Febr. 1839. Van hier is verzuimd te melden, dat onze Leeraar, B. J. DIBBITZ, beroepen naar *Vollenhove*, nadat zijn Wel Eerw. op Woensdag den 12 Dec. 1838 door den Wel Eerw. Heer C. W. KERSTEN, Pred. te *Barneveld*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Harderwijk*, in tegenwoordigheid van onzen Consulent, Ds. G. J. SMALBRAAK, behoorlijk was losgemaakt, op Zondag daaraanvolgende van ons afscheid nam, met eene Leerrede over *Hand.* XX:36.

ZUID-HOLLAND.

'sGRAVENHAGE.

DELFT, Febr. 1839. Onze beide Kerken wa-

ren sedert geruimen tijd, met opzigt tot de inwendige inrigting, in eenen vervallenen staat geraakt. Vroeger werden er reeds pogingen tot herstelling aangewend, maar deze mogten eerst in den laatsten tijd met den gelukkigsten uitslag bekroond worden.

Op het einde van het jaar 1836, werd een ter vernieuwing van de *Nieuwe Kerk* ontworpen plan, in eene vergadering van H. H. Kerkvoogden en Notabelen aangenomen en dit daarna met de koninklijke goedkeuring bekrachtigd. Eene negotiatie, bij wijze van tontine, bragt zoo door vrijwillige bijdragen als door inschrijvingen van weldenkenden in de Gemeente, en van sommige Godsdienstvrienden buiten dezelve, de aanzienlijke som van *zestig duizend* gulden bijeen. Gemelde Kerk is dien ten gevolge, door de onvermoeide en belanglooze zorgen van H. H. Kerkvoogden, van binnen geheel nieuw betimmerd, zoodat dezelve nu aan de behoefte der Gemeente niet alleen voldoet, maar zich ook door hare doelmatige inrigting allezins onderscheidt. Een nieuw Orgel, waarvan de uitwendige betimmering reeds voltooid is, zal ook dit ons Kerkgebouw versieren; gelijk mede een fraai hek, hetwelk tot afsluiting dienen moet van het koor der Kerk, waarin de begraafplaats des Koninklijken Geslachts en de prachtige graftombe boven dezelve gevonden wordt, en hetwelk ons door de gunstige beschikking van Zijne Majesteit den Koning geschonken wordt.

Nadat gedurende een geheel jaar tot de vertimmering noodig, door den bereidwilligen afstand van de Bestuurders van het Oude en Nieuwe Gasthuis alhier, de dienst van de Nieuwe Kerk voor een deel in de Gasthuis-Kerk was overgebragt, is de dienst in de Nieuwe Kerk weder hervat op den

eer-

eersten Zondag avond in Julij jongstleden; bij welke gelegenheid, onze Leeraar, Ds. G. MOLKENKAMP, naar aanleiding van *Joh.* X: 22*a* en 23, ons *de intrede in ons vernieuwd Kerkgebouw* voorstelde als *een feestelijk uur*, *onze Christelijke belangstelling waardig.*

Hierop is men tot de reparatie der *Oude Kerk* overgegaan, en is de dienst op gelijke wijze door eene vernieuwde bewilliging van H. H. Regenten, in de Gasthuis-Kerk weder vervangen. Ook hierin zijn, gedurende een half jaar, die verbeteringen in de inwendige vertimmering tot stand gebragt, welke voor het belang der Gemeente wenschelijk waren.

De Openingsrede in deze Kerk, werd op den eersten Zondag avond van Januarij jongstleden gehouden, door onzen Leeraar, Ds. H. WORKMAN, die, naar aanleiding van 1 *Kon.* VIII: 29 en 30, ons opwekte en voorging tot *het plegtig toewijden ook van dit Heiligdom aan de hoede en den zegen des Allerhoogsten.*

Wij verblijden ons over deze voorregten, hartelijk wenschende, dat onze beide alzoo vernieuwde Kerken voor onze Gemeente voortdurend de plaatsen zijn mogen, waarin God door velen naar het Evangelie van CHRISTUS in geest en waarheid wordt aangebeden.

SCHEVENINGEN, 3 Maart 1839. Heden vierde onze waarde Catechiseermeester, MAARTEN BAAK, gedachtenis van zijne, voor 25 jaren aangevangen dienst, als Cathechiseermeester voor de oude lieden, in het Gasthuis alhier, en sprak bij die gelegenheid, in het voormalig Oude Mannen- en Vrouwenhuis, nu het Stadsschool der Gemeente, eene hartelijke rede uit, naar aanleiding van 2 *Sam.* VII: 19. *Wie ben ik, Heere! Heere!*

Eene talrijke, aldaar bijeenvergaderde menigte, waar-

waaronder zich de beide Predikanten, de Kerkenraadsleden, benevens de Regenten van het thans vereenigd Oude Mannen-, Vrouwen- en Weezenhuis en andere voorname ingezetenen zich bevonden, hoorden met belangstelling en deelneming 's mans rede aan.

Mogen de wenschen en heilbede door onzen jongsten Leeraar, Ds. J. A. MEULEMANS, in zijne betrekking als voorzittend Regent van voornoemd Gestieht, hem openlijk, en ook in naam der Gemeente, waar hij sedert 1805 als Onderwijzer in de Godsdienst is werkzaam geweest, toegebragt, vervuld worden, dan blijft onze waardige BAAK, bij dankbaar terugzien op vroegeren leeftijd, nog tot in den hoogsten ouderdom, voor ouden en jongen, eene baak op hunne reis naar de eeuwigheid.

NAALDWIJK vakant. Zie Maart 1838. De Kerkeraad, bij besluit van Z. M. d. d. 21 Jan. l. l. bevoegd verklaard tot het formeren der gewone nominatie, beantwoordt als nu de aanzoeken, vroeger en later door Heeren Kandidaten gedaan om predikbeurten, met te kennengeving, dat men van hun Eerw. dienst geen gebruik zal kunnen maken en hen alzoo beleefdelijk voor hunne aanbiedingen bedankt.

ZOETERMEER EN ZEGWAART vakant. Zie Jan. 1839.

ROTTERDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam* is voor dit jaar, volgens besluit van Z. M., d. d. 10 Jan. 1839, N°. 132, zamengesteld als volgt:

Praeses. H. OORT, Pred. te *Rotterdam*.

Assessor. A. DE VRIES, Pred. te *Rotterdam*.

Scriba. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delfshaven*.

Sc-

Secundus. H. A. DE JONGH, Pred. te *Rotterdam*.

Gecommitteerden:

Leden:

J. OVERMAN, Pred. te *Schiedam*.

A. SLOTEMAKER, Pred. te *Maassluis*.

C. A. VAN SCHAGEN, Pred. te *Kapelle aan den IJssel*.

J. HOLL, HZ., Wethouder en Ouderling te *Rotterdam*.

Secundi:

P. W. VAN DEN BROEK, Pred. te *Rotterdam*.

H. J. E. BURGERHOUDT, Pred. te *Schiedam*.

A. E. BERGHEGE, Pred. te *Hillegondsberg*.

R. ADRIANI, Pred. te *Rotterdam*.

J. T. HOFFMAN, Wethouder en Ouderling te *Rotterdam*.

ROTTERDAM, (Presbyteriaansche Gemeente) vakant. Zie Sept. 1838.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Nov. 1838.

MAASSLUIS staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

LEIDEN.

KATWIJK AAN DEN RIJN EN HET ZAND vakant. *Zie Oct.* 1837.

BRIELLE.

DIRKSLAND, 25 Febr. Ds. J. P. BURGERHOUDT, Pred. te *Borsele*, heeft de beroeping naar deze Gemeente, onder inwachting der noodige approbatiën, aangenomen.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Aug. 1838.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

OUDERKERK AAN DEN AMSTEL. Op den

3den

3den Maart 1839 werd onze Gemeente in diepen rouw gedompeld, door het onverwacht overlijden van haren Leeraar en Vriend, JAN DANIËL RUIJS, in het 58ste jaar zijns levens, het 38ste van zijne Evangeliebediening.

Zijn Eerw. had den 19 Aug. 1801 het Leeraarsambt aanvaard te *Nederhorst (den Berg)*, van waar hij 16 Maart 1806 vertrok naar *Ilpendam*, terwijl wij den 14 Febr. 1808 hem als Herder en Leeraar in onze Gemeente ontvingen, en dus gedurende 31 jaren deelen mogten in zijn verstandig en ijverig Godsdienstig onderwijs, waarin hij wel van den 17 Oct. 1824 tot 27 Febr. 1825 belemmerd werd door een aanval van beroerte, maar dat Hij, na dien tijd weder met nieuwen lust en onafgebroken ons heeft kunnen geven.

In de laatste maanden echter verminderden zijne krachten, doch hij bleef zijn werk, zoo veel mogelijk, waarnemen, tot dat het Gode behaagde, hem in één oogenblik te ontrukken aan dit leven, aan ons, aan zijne hem teederbeminnende Echtgenoote, Vrouwe M. E. KREUSEMANN, met welke hij 37 jaren vereenigd geweest was, en aan zijne Kinderen en Behuwd-Kinderen.

De Wel Eerw. Heer H. J. W. WUNDER, Pred. te *Thamen aan den Amstel*, die den 3den Maart eene liefdebeurt in onze Gemeente vervulde, kondigde ons openlijk het overlijden van onzen vriend en Leeraar aan, en predikte hij aanleiding van hetzelve over *Phil.* I:21*b*. *Het sterven is gewin.* Terwijl op den 10den Maart door den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer M. P. VAN DER HAMMEN, Pred. te *Diemen*, nog meer opzettelijk aan dit afsterven gedacht is, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 14. *Wij hebben hier geene blijvende stad, maar zoeken de toekomende.*

Het

Het jaar van gratie zal, ten behoeve der Weduwe, door de Ringbroeders worden waargenomen.

Op begeerte van den Overledene, heeft de Boekzaal-Leser geen verder levensberigt te wachten.

NEDERHORST (DEN BERG), 10 Maart 1839. In deze Gemeente werd berigt ontvangen van het afsterven van den Wel Eerw. Heer JAN DANIËL BUIJS, Pred. te *Ouderkerk aan den Amstel*. Bij onze Godsdienstoefening van-heden, werd hetzelve aan ons medegedeeld. Onze Leeraar herinnerde ons, dat de Afgestorvene, van den 6 Sept. 1801 tot den 17 Maart 1806, onder ons als Evangeliedienaar was werkzaam geweest, en bepaalde ons voorts bij dit sterfgeval, op eene wijze, hoogstvereerend voor de nagedachtenis des Ontslapenen, en, zoo wij hopen, ter bevordering van een waardig gedenken aan dezen Voorganger, die ook in ons midden en tot velen onzer het woord van God heeft gesproken.

WEESP staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

H A A R L E M.

HAARLEM, eene Leeraarsplaats staat vakant te worden. Zie Jan. 1839. Ter vervulling waarvan reeds handopening verzocht en verkregen is, volgens *Dispensatie* van Zijne Excellencie den Minister van *Staat*, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Herv. Kerk enz. van 13 Febr. l. l. N°. 15.

A L K M A A R.

OOSTERLAND OP WIERINGEN, den 21 Oct. 1838. Deze dag was voor de Gemeente een heugelijke en gedenkwaardige dag; daar dezelve Godsdienstig mogt opkomen in haar zoo zeer verbeterd Kerkgebouw. Buiten staat om dit nevens de Pastorie, welke beiden in zeer vervallen staat waren, uit eigene fondsen behoorlijk te herstellen, heeft zij daartoe de aanzienlijke bijdrage van 1900 Guldens verkregen, namelijk: uit het Fonds voor Noodlijden-

dende Kerken *f* 750, en van de Provinciale Staten van *Noord-Holland* *f* 750, en het overige uit de Gemeente zelve. Onze Leeraar, H. VAN DER WERFF, wekte ons te dezer gelegenheid, naar aanleiding van *Ps.* LXXXIV: 11, op, tot hooge belangstelling en getrouwe waarneming der gemeenschappelijke Godsvereering in het Huis des Heeren, terwijl hij over dezelve Gods dierbaren zegen, gelijk over allen, wier krachtige medewerking en ondersteuning met dankbare harten door ons erkend worden, afsmeekte.

HYPOLITUSHOEF EN WESTERLAND OP WIERINGEN. Ook deze Gemeenten hadden het genoegen, in het verleden jaar, hare Kerken en *Pastorie* aanmerkelijk en naar wensch hersteld te zien, daar de som van *f* 2100 aan dezelve besteed is, om ze voor verder verval te bewaren en in beteren staat te brengen. Van deze som hebben wij, door de gunstige beschikking der Synode, uit het Fonds voor de Noodlijdende Kerken *f* 850 ontvangen, en door de welwillendheid van de Heeren Gedeputeerde Staten van *Noord-Holland*, uit de Provinciale Fondsen een gelijke som, waarbij de Gemeente uit eigen middelen de som van *f* 400 gevoegd heeft. Met dankzegging aan de milde gevers, door welker medewerking geschied is, wat de Gemeente niet vermogt, geven wij hiervan dit openlijk berigt, ons verblijdende, dat onze kerkelijke gebouwen zoo verbeterd zijn, dat zij nu beter dan vroeger aan hunne bestemming kunnen voldoen; en biddende den Heer der Gemeente, dat de prediking van het Evangelie onder ons rijke vruchten voortbrenge.

St. PANCRAS vakant. Zie Nov. 1838. Van de beroeping van den Kandidaat tot de H. Dienst, V. J. BERKHOUT, tot Predikant in deze Gemeente, heeft de Correspondent nog geen berigt ontvangen.

BELDER. Zie Febr. 1839.

HOORN.

OOSTWOUD, 10 Febr. 1839. Onze Leeraar, Ds. J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSEN, maakte ons heden bekend met het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer ALBERTUS CONRADI, rustend Leeraar dezer Gemeente. In 1795 van *Scharwoude* alhier beroepen, was hij tot in November 1835 in ons midden werkzaam, toen hem eene eervolle rust werd verleend, die hij slechts drie jaren genieten mogt. Hij ontsliep op den 28sten der vorige maand in den ouderdom van 69 jaren en 11 maanden.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND vakant. Zie Jan. 1839.

SPANBROEK. Zie Febr. 1839.

EDAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Edam* bestaat voor den jare 1839 als volgt:

Praeses. L. J. VAN DAM, Pred. in de *Beemster*.
Assessor. J. G. TOUSSAINT, Pred. te *Ilpendam*.
Scriba. A. BIKKER, Pred. te *Edam*.
Secundus. J. H. DUMANS, Pred. te *Edam*.

Leden:

R. A. VAN DEURSEN, Pred. te *Nieuwendam*.
A. VAN WETERING, Pred. te *Purmerende*.
A. J. BEEKMANN, Pred. te *Monnikendam*.
J. H. DUMANS, Pred. te *Edam*.
D. VEEN, Ouderling te *Edam*.

Secundi:

J. H. GEERTS, Pred. te *Oudendijk*.
H. FLUIJM GHEIDANUS, Pred. te *Etershem*.
H. RITTER, Pred. te *Broek*.
L. VAN DER HORST, Pred. te *Oosthuizen*.
A. F. TIMME, Wethouder en Ouderling te *Monnikendam*.

De Moderatoren der onderscheidene Ringen onder deze Klassis behoorende, zijn de volgende:

In den Ring van *Edam*, A. BIBEN, Pred. te *Edam*, Praetor en Quaestor. J. C. RUIJS, Pred. te *Beets*, Scriba.

In den Ring van *Purmerende*, L. J. VAN DAM, Pred. in de *Beemster*, Praetor, Scriba en Quaestor.

In den Ring van *Monnikendam*, D. BROEDELET, DZ., Pred. te *Durgerdam*, Praeses en Scriba. H. RITTER, Pred. te *Broek*, Quaestor.

ILPENDAM, 10 Maart 1839. Onze Leeraar maakte de Gemeente op heden bekend, een bij den Kerkeraad ontvangen berigt, aangaande het overlijden van een zijner voorgangers, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. D. RUIJS, laatst Pred. te *Ouderkerk aan den Amstel*. Zijn Eerw. was onder ons werkzaam van 23 Maart 1806 tot Febr. 1808. 's Mans nagedachtenis zal bij allen, die zijn Eerw. alhier gekend hebben, in zegening blijven.

WARDER staat vakant te worden. Zie Febr. 1839.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

Het Klassikaal Bestuur van *Middelburg* is, voor het jaar 1839, zamengesteld als volgt:

Praeses. H. M. BOUVIN, Pred. te *Koudekerke.*

Assessor. G. WALLER, Pred. te *Middelburg.*

Scriba. J. BORSIUS, Theol. Doct. en Pred. te *Middelburg.*

Secundus. J. J. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg.*

Gecommitteerden:

B. LOOZE, Pred. te *Oost-* en *West-Souburg.*

P. J. ZIJNEN, Pred. te *Vlissingen.*

J. W. A. GREVE, Pred. te *Oost-Kapelle.*

J. GRINS, Pred. te *Serooskerke.*

Mr. A. P. VAN DEINSE, President van de Regtbank en Oud-Ouderling te *Middelburg.*

Se-

Secundi:

P. STERRENBERG (?), Pred. te *Ritthem*.
W. TERHOOP APEL, Pred. te *Vlissingen*.
J. VAN LEEUWEN, Pred. te *Vrouwepolder*.
A. MOLENAAR, Pred. te *Middelburg*.

Mr. A. F. SIFFLÉ, Notaris en Oud-Ouderling te *Middelburg*.

ARNEMUIDEN. Onze Gemeente werd op het onverwachts in diepen rouw gedompeld, door het overlijden van haren Predikant, den Wel Eerw. Heer JACOB WANROOY. Zondag 24 Febr. had hij nog andermaal het Evangelie ons gepredikt, en reeds den 27sten bezweek hij voor de hevigheid eener bezetting op de borst. Wij verliezen in hem eenen Leeraar, die met den meesten ernst de grootste hartelijkheid paarde. Hij genoot dan ook in ons midden eene duurzame achting en liefde; maar God nam hem tot zich. Intusschen, wij hadden behoefte aan een woord van christelijken troost. De Consulent, Ds. I. DE WAAL, Pred. te *Kleverskerke*, rigtte hetzelve zoodanig tot ons, in onze eerste bijeenkomst; sprekende, naar aanleiding van *Joh.* XI:24, over *het geloof aan de opstanding ten laatsten dage, als vertroostende bij het verlies onzer Godvruchtige geliefden.*

De Overledene ontving zijne wetenschappelijke opleiding eerst te *Harderwijk*, daarna te *Utrecht*. Het Leeraarambt aanvaardde hij te *Kootwijk* in 1802. Van daar vertrok hij naar *Bruinisse* in 1804, en stichtte ons door woord en wandel sedert 1825. Meerdere Gemeenten wenschten hem tot haren Voorganger, maar derzelver beroepingen sloeg hij vriendelijk af. Hij ontsliep in den ouderdom van nagenoeg 65 jaren. Zijne nagedachtenis zal steeds bij ons in zegening blijven.

Overeenkomstig het verlangen der betrekkingen, zal

zal dit beknopte door geen uitvoeriger levensberigt gevolgd worden.

MIDDELBURG. Zie Febr. 1839.

GOES.

Het Klassikaal Bestuur van *Goes*, bestaat voor dit jaar uit de volgende Leden:

Praeses. G. BLAAUBEEN, Pred. te *Goes*.

Assessor. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Pred. te *Wolphaartsdijk*.

Scriba. D. A. BUYT, Pred. te *Nisse*.

Secundus. Dr. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes*.

Lid. Dr. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes*.

Secundus. Dr. E. B. SWALUE, Pred. te *Goes*.

Lid. P. J. LANDSKNEGT, Pred. te *Wissekerke*.

Secundus. H. J. WARTJOUW, Pred. te *Kats*.

Lid. A. B. HAGEN, Pred. te *Heinkenszand*.

Secundus. J. P. BURGERHOUDT, Pred. te *Borselen*.

Lid. J. MEERBURG SNARENBERG, Pred. te *Kattendijke*.

Secundus. K. J. VAN DRIEL, Pred. te *Biezelingen*.

Lid. H. M. VAN DER BILT VAN KLOETINGEN, Oud-Ouderling te *Kloetingen*.

Secundus. G. T. CALLENFELS, Oud-Ouderling te *Goes*.

'S HEEREN ABT- EN SINOUTSKERKE, den 27 Jan. 1839. Heden werd onze beroepen Herder en Leeraar, H. Q. JANSSEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, onder ons bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*, aan wien, op deszelfs verzoek, de Consulent onzer Gemeente, Ds. G. KAMERMAN, Pred. te *Kloetingen*, dit werk had afgestaan, predikende over 2 *Tim.* II:7*b*. *De Heere geve u verstand in alle dingen*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent,

door

door de Wel Eerw. Heeren: J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Pred. te *Wolphaartsdijk*, J. MEERBURG SNABELBERG, Pred. te *Kattendijke*, J. BURGERHOUT, rustend Pred. van *Stavenisse*, D. A. BUYT, Pred. te *Nisse*, A. B. HAGEN, Pred. te *Heinkenszand*. J. REINIER, Pred. te *'s Gravenpolder*, A. DE RONDE BRESSER, Pred. te *Oudelande*, K. HASSELS, Pred. te *Krabbendijke* en J. F. BINSBERGEN, Pred. te *Schore* en *Vlake*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Coloss*. III:14. *Boven dit alles, doet aan de liefde, welke is de band der volmaaktheid.*

BORSELE, den 17 Febr. Heden berigtte ons onze Leeraar, Ds. J. P. BURGERHOUT, dat hij zich, na beraad, verpligt had gevonden, om de beroeping naar de Gemeente van *Dirksland*, onder inwachting der vereischt wordende approbatiën, aan te nemen. Daar zich reeds een genoegzaam aantal H. H. Kandidaten ter vervulling van predikbeurten bij de aanstaande vakature heeft aangeboden, verzoekt de Kerkeraad beleefdelijk van verdere aanvrage te mogen verschoond blijven.

IJ Z E N D IJ K E.

Het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke* bestaat, voor het jaar 1839, uit de volgende Leden:

Praeses. Ds. J. V. G. VAN HOEK, Pred. te *Aardenburg*.

Assessór. Ds. J. P. HOFMAN, Pred. te *Neuzen*.

Scribà. Ds. J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*.

Secundus. Ds. G. BATTEKÉ, Pred. te *Breskens*.

Leden:

Ds. J. F. HENRY, Pred. te *Sluis*.

Ds. M. WAS, Pred. te *IJzendijke*.

Ds. A. HOUTKAMP, Pred. te *Nieuwvliet*.

De Heer J. BREVET, Burgemeester en Ouderling te *IJzendijke*.

Secundi:

Ds. W. GOUDA QUINT, Pred. te *Retranchement*.

Ds. G. BATTEKÉ, Pred. te *Breskens*.

Ds. J. H. HENRY, Pred. te *Zuidzande*.

De Heer J. A. HENNEQUIN, Kanton-Regter en Oud-Ouderling te *Sluis*.

DEN HOEK vakant. Zie Sept. 1838.

WATERLAND-KERKJE. Zie Dec. 1838.

UTRECHT.

UTRECHT.

Het Klassikaal Bestuur van *Utrecht* bestaat thans uit de volgende Leden en Secundi:

Praeses. L. MERENS, Pred. te *Utrecht*.

Assessor. S. G. JORISSEN, Pred. te *Utrecht*.

Scriba. F. L. ABRESCH, Pred. te *IJsselstein*.

Secundus. L. DIBBITS, Pred. te *Utrecht*.

Gecommitteerden:

Leden:

J. F. WETTER, Pred. te *Vreeswijk*.

L. DIBBITS, Pred. te *Utrecht*.

M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstein*.

M. B. ROMENY, Pred. te *Montfoort*.

J. SANDERSON, Oud-Ouderling te *Utrecht*.

Secundi:

S. H. KOORDERS, Pred. te *Maarssen*.

J. F. VAN HOOGSTRATEN, Pred. te *Utrecht*.

W. H. MOORREES, Pred. te *ter Aa*.

J. G. GELDERMAN, Pred. te *Lopiker Kapel*.

H. DE GRAAF, Notaris en Ouderling te *Utrecht*.

LOPIK, 4 Febr. De Kerkeraad ontving heden het berigt, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer

J.

J. J. HEYZELBRKAMP, Theol. Doct., vroeger onze waardige en hooggeschatte Leeraar, bij testamentaire beschikking aan de Diakonie gelegateerd had, de som van ƒ 500. — Dit bewijs van blijvende belangstelling door den Ontslapenen gegeven, werd met dankbaarheid vernomen en Z. M. onzen geëerbiedigden Koning verzocht dit legaat te mogen aanvaarden.

LINSCHOTEN. Zie Febr. 1839

AMERSFOORT.

Ten gevolge van Z. M. Besluit, in dato 10 Jan. 1839, bestaat het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort* voor dit jaar, uit de volgende Leden:

Praeses. W. W. VAN BEUSEKOM, Pred. te *Amersfoort*.

Assessor. J. E. KIST, Pred. te *Zeist*.

Scriba. W. BRAIJL, Pred. te *Amersfoort*.

Secundus. H. J. VAN HOORN, Pred. te *Amersfoort*.

Gecommitteerden:

J. HONDIUS, Pred. te *Vreeland*.

P. C. RIBBECK, Pred. te *Leusden*.

C. L. P. HEYZELBRKAMP, Th. Dr. Pred. te *Zoest*.

H. VAN LOON, Ouderling te *Amersfoort*.

Secundi:

J. C. VAN MARKEN, Pred. te *Woudenberg*.

H. J. VAN HOORN, Pred. te *Amersfoort*.

A. H. PAREAU, Pred. te *Zuilen*.

J. E. DIBBETS, Ouderling te *Amersfoort*.

WIJK.

VEENENDAAL, den 3den Maart 1839. Heden had deze Gemeente het genoegen, haren beroepen tweeden Herder en Leeraar, in haar midden te zien. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer E. W. H. HOLEMANS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, werd 's morgens bevestigd, bij vrien-

vriendelijken afstand van onzen oudsten Leeraar. Ds. H. GANS DUN, door deszelfs Behuwd-Broeder, J. C. EYKMAN, Pred. te *Nederlangbroek*, met eene Leerrede over *Ezech.* XXXIII: 7a. De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en onzen oudsten Leeraar.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne bediening met eene Leerrede over 2 *Chron.* I: 10a.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

Ingevolge Z. Ms. Besluit, dd. 10 Jan. ll., N°. 132, is het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, voor dit jaar 1839 dus zamengesteld:

Praeses. B. NIEUWOLD, Pred. te *Leeuwarden*.
Assessor. D. TIJSSEN, Pred. te *Leeuwarden*.
Scriba. J. DE WITT, Pred. te *Huizum*.
Secundus. J. H. GUNNING, Pred. te *Leeuwarden*.
Gecommitteerden:
C. A. KUIPERS, Pred. te *Boxum*.
J. PENNINGA, Pred. te *Jorwerd*.
J. B. DE BOER, Pred. te *Marrum*.
A. WASSENBERGH, Pred. te *Anna Parochie*.
J. J. VAN VLOTEN, Ouderling te *Leeuwarden*.
Secundi:
J. MEIJER, Pred. te *Beetgum*.
G. VAN TROJEN, Pred. te *Finkum*.
W. LEMKE, Pred. te *Warga*.
B. H. HABBEMA, Pred. te *Oenkerk*.
Mr. B. DONKHOUT, Ouderling te *Leeuwarden*.

OUDEGA, NYEGA EN OPENDE vakant. Zie Oct. 1838.

HARLINGEN

Door Zijne Excellentie den Minister van Staat, be-

belast met de Generale Directie van het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, is bij dispositie van den 18 Febr. 1839, N°. 1, als Hulpprediker van den Predikant J. KNOLL, te *Sex-Bierum*, benoemd, de Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, R. JENTINK.

WOMMELS EN HIJDAARD, den 17 Febr. 1839. Onze Leeraar, Ds. S. F. VAN HASSELT, maakte heden aan ons bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente te *Zuidwolde*, Prov. *Drenthe*, dezelve onder inwachting van de noodige kerkelijke en koninklijke approbatiën aangenomen heeft. Dus staat eerlang WOMMELS EN HIJDAARD vakant te worden.

Van wege den Kerkeraad wordt aan H. H. Kandidaten berigt, dat ongefrankeerde brieven niet in aanmerking zullen komen, en dat ook een schriftelijk antwoord alleen aan die Heeren zal worden toegezonden, die tot de waarneming eener predikbeurt zullen kunnen toegelaten worden.

DONGJUM vakant. Zie Aug. 1838.

FRANEKER. Zie Dec. 1838.

SNEEK.

SNEEK staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

DOKKUM.

METSLAWIER, den 3 Maart 1839. De Kandidaat tot de H. Dienst J. WITKOP, Hulpprediker te *Annerveen*, heeft de Beroeping tot Predikant in deze Gemeente aangenomen.

OUDWOUDE, den 6 Maart. Tot Predikant in de Gemeente *Oudwoude* en *Westergeest*, is door Hervormde Floreenpligtigen benoemd, en daarop door den Kerkeraad beroepen, D. SWAAGMANS, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*,

HEERENVEEN.

Door Zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie van het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, is, bij dispositie van den 18 Febr. 1839, N°. 1, als Hulpprediker van den Predikant A. C. VISSER, te *St. Johannisga*, benoemd, de Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, P. DE GRIENT DREUX.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIERDEN vakant. Zie Sept. 1838.

ALMELO staat vakant te worden. Zie Oct. 1838.

DEVENTER.

WELZUM, den 3 Maart 1839. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. R. ERDBRINK, Kandidaat tot de H. Dienst, werd heden, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, L. EILERTS DE HAAN, Pred. te *Olst*, plegtig onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. E. W. DE WIJS, Pred. te *Jisp*, met eene Leerrede over 1 *Joh.* III: 23. De oplegging der handen geschiedde, door den Bevestiger, den Consulent en de Wel Eerw. Heeren: A. VERWIJS, J. A. ANSPACH, Predd. te *Deventer* en H. C. H. REIJERS, Pred. te *Diepenveen*. De Bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Col.* I: 29*a*.

KAMPEN.

ZWARTSLUIS. Zie Febr. 1839.

GRO-

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN. Zie Jan. 1839.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

APPINGADAM.

Het Klassikaal Bestuur van *Appingadam*, is voor het jaar 1839 zamengesteld als volgt:

Ds. T. F. UILKENS, Pred. te *Loppersum*, Praeses.
Ds. J. BROERMANN, Pred. te *Siddeburen*, Assessor.
Ds. J. CANNEGIETER, Pred. te *Solwert*, c. a., Scriba.
Ds. H. HEFTING, Pred. te *Appingadam*, Secundus.

Gecommitteerden:

Ds. H. G. CANNEGIETER, Pred. te *Zeerijp*.
Ds. H. OORTWIJN, Pred. te *Garsthuizen*.
Ds. H. VAN LACUM, Pred. te *Spijk*.
Ds. P. MEES, Pred. te *Garmerwolde*.
De Heer S. HOUWERZIJL, Oud-Burgemeester en Ouderling te *Appingadam*.

Secundi:

Ds. W. G. REDDINGIUS, Pred. te *Woltersum*.
Ds. H. H. P. CLEVERINGA, Pred. te *Uitwierda*.
Ds. H. HEFTING, Pred. te *Appingadam*.
Ds. J. H. HEMMES, Pred. te *Farmsum*.
Mr. J. D. TRESLING, Notaris en Ouderling te *Schermer*.

ZEERIJP, den 30 Dec. 1838. Heden namiddag gedacht onze Leeraar, Ds. H. G. CANNEGIETER, aan zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst, zoo in de Gemeente van *Garrelsweer*, als sints ruim 15 jaren onder ons. Zijn Eerw. behandelde 2 *Sam.* VII:38*b*.: *Wie ben ik, Heere Heere! en wat is mijn huis dat Gij mij tot hiertoe gebragt hebt;* ons

ons eenvoudig en overtuigend aantoonende, hoe gepast deze dankbare ontboezeming in de tegenwoordige oogenblikken voegde op zijne lippen. Gaarne vereenigden wij ons met 's mans hartelijke dankzeggingen en vurige smeekbeden. God spare zijn Eerw. nog vele jaren, tot steun en vreugde van zijn talrijk gezin, tot nut en zegen van onze Gemeente.

LEERMENS vakant. Zie Aug. 1838.

OOSTERWYTWERD en EENUM vakant. Zie Sept. 1838.

MIDDELSTUM.

Het Klassikaal Bestuur van *Middelstum* heeft in 1839, de navolgende Leden:

Praeses. J. J. DAMSTÉ, Pred. te *Meeden*.
Assessor. J. SNETHLAGE, Pred. te *Pieterburen*.
Scriba. W. COST, Pred. te *Bedum*.
Secundus. J. BRAAK, Pred. te *Eppenhuizen*.

Gecommitteerden:

Leden:

J. P. RIEDEL, Pred. te *Eenrum*.
H. SMITH, Pred. te *Leens*.
J. BUSCH KEISER, Pred. te *Mensingeweer*.
L. MEIJER BROUWER, Pred. te *Uithuizen*.
J. J. RITSMA, Ouderling te *Warfum*.

Secundi:

P. DAMSTÉ, Pred. te *Onderdendam*.
J. SCHOTSMAN, Pred. te *Zuidwolde*.
W. JANSSONIUS, Pred. te *Uskwerd*.
A. LOFVERS, Pred. te *Middelstum*.
R. G. RIJKENS, Ouderling te *Zandeweer*.

NOORD-BRABAND.

's HERTOGENBOSCH.

TILBURG, den 22 Febr. 1839. Den 4den de-

dezer maand trof onze Gemeente een gevoelig verlies, door het overlijden van den Hoog Geb. Heer DIEDERIK JOHAN FRANÇOIS GRAVE VAN HOGENDORP, Heer van *Hofwegen*, *Tilburg* en *Goirle*, enz. In onze gemeenschappelijke Godsdienstoefening van Zondag, den 17den dezer, werd plegtig aan deszelfs dood gedacht, terwijl onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. J. HOLLENGRAAFF, eene, daarop toepasselijke, Leerrede hield, over *Num.* XXIII: 10*b*. De voortreffelijke hoedanigheden en christelijke deugden, die den Overledene kenmerkten, mogen eene rijke bron van troost wezen voor *zijne bedroefde* betrekkingen! De goede nagedachtenis, die de Afgestorvene, bij zijne vrienden en allen, die hem kenden, nalaat, doe lang zijn naam gezegend zijn en in eere blijven.

BREDA.

ZEVENBERGEN. Uit eene nominatie, waarop alphabetisch geplaatst waren, de volgende Heeren Kandidaten: H. Z. A. GUTTELING, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*. C. RIBBIUS, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*. D. UITTENBOGAARD, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, en T. BUSSINGH DE VRIES, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, is door Zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. bij dispositie van den 23 Jan. *1839*, N°. 11, ten einde de Ring Predikanten in de dienst te *Zevenbergen*, behulpzaam te zijn, tot Hulpprediker aldaar benoemd, de Heer D. UITTENBOGAARD, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*.

ZEVENBERGEN, den 3. Febr. 1839. Het is ons aangenaam te melden, dat, op een request van

van Kerkenraad en Kerkvoogden dezer Gemeente, het Zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., bij dispositie van den 23 Jan. ll. N°. 11, goedgunstig behaagd heeft, ons, gedurende het jaar van gratie in de tegenwoordige vakature, eenen Hulpprediker toe te voegen, op eene toelage van ƒ 400 uit 's Rijks kas, waarbij de Gemeente beloofd heeft ten minste ƒ 150 te zullen voegen. Daarna is door Zijne Exc. benoemd, de Kandidaat D. UITTENBOGAARD, die dan ook dezen dag eenen aanvang met het Heilig Dienstwerk onder ons gemaakt heeft.

EINDHOVEN.

ST. OEDENRODE. Zie Febr. 1839.

DRENTHE.

ASSEN.

GASSELTER-NIEUWVEEN, den 3 Maart 1839. Onze nieuw beroepene Leeraar, Ds. J. E. FRISSER, Theol. Dr., werd heden alhier bevestigd door onzen vorigen Leeraar, Ds. H. K. ROESSINGH, Pred. te *Haren*, bij vriendelijken afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. A. J. HARTMAN, Pred. te *Gasselte*. De Bevestiger predikte over *Tit.* II: 1. *Doch gij, spreek hetgeen de gezonde leer betaamt.* De Bevestigde maakte des namiddags een begin met zijn dienstwerk onder ons, predikende over *Matth.* XIII: 18. *Gij dan hoort de gelijkenis van den zaaijer.*

MEPPEL.

ZUIDWOLDE, 12 Febr. 1839. Op vertoonde Ac-

Acte van Collatie van de Hoog Wel Geb. Vrouwe A. G. Douairière VAN HOLTHE; geb. Baronesse VAN ECHTEN, Vrouwe van en wonende te *Echten*, als Unica Collatrice van de Predikantsplaats alhier, heeft de Kerkeraad, na verkregene dispensatie van art. 35*b*. van het reglement op de vakature enz., tot vervulling der aanstaande vakature, beroepen den Wel Eerw. zeer Gel. Heer S. F. VAN HASSELT, Pred. te *Wommels* en *Hijdaard*, Prov. *Vriesland*, die, onder inwachting van de vereischte approbatiën, deze beroeping bereidvaardig heeft aangenomen.

HOOGEVEEN staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

KOEVERDEN.

SLEEN vakant. Zie Dec. 1838. De Kerkeraad der Hervormde Gemeente aldaar, verwittigt bij dezen Heeren Kandidaten, dat zij geene verdere pogingen behoeven aan te wenden, om eene predikbeurt te *Sleen* te verkrijgen, vermits reeds een meer dan genoegzaam getal zich hebben aangegeven, om daaruit eene keus te kunnen doen, wanneer de Gemeente ter vervulling der vakature, tot de benoeming van eenen Kandidaat mogt overgaan. Die Heeren Kandidaten, welke om eene predikbeurt verzocht en nog geen antwoord ontvangen hebben, gelieve zulks aan te merken als een bewijs, dat aan hun verzoek niet kan worden voldaan.

SCHOONBEEK vakant. Zie Oct. 1838.

L I M B U R G, enz.

GENT, den 17 Febr. Maandag l. l. had onze Pred.

Pred. te *Maria Hoorebeke* 27 geloofsleerlingen tot Leden der Gemeente aangenomen, onder welke zich bevonden, die in de Nationale Militie vallende, of reeds met verlof te huis zijnde, mogelijk eene maand later hunne woon- en geboorteplaats verlaten mogten hebben, vóór het tijdstip, reeds vroeger voor de aanneming van Ledematen bepaald.

De Predikant noodigde deze aangenomenen uit, om den volgenden Zondag naar *Gent* te komen, ten einde zich openlijk te laten bevestigen, en niet alleen deze, maar allen boden zich aan, om zulks te doen, welke, benevens verscheidene andere Leden der Gemeente en des Kerkeraads, naar *Gent* kwamen, ten einde hunnen Leeraar een openlijk blijk te geven van hunne verkleefdheid en achting, in weerwil van de schandelijke artikelen, in N°. 16 en 17 van den *Vaderlander*, tegen de eer des Leeraars gerigt, en welke hij reeds aan de Justitie gedenonceerd heeft. Opzettelijk predikte Ds. GOEDKOOP over 1 *Tim.* VI: 12. *Strijdt den goeden strijd des geloofs*, enz., en in zijne aanspraak aan de Bevestigden bedankte hij hen openlijk voor dit blijk van verkleefdheid en achting, daar zij wisten op prijs te stellen, dat hij omwenteling en cholera getrotseerd, en afscheiding van zijne naaste betrekkingen, en verpleging in een burgerlijk hospitaal, bij doodelijke ziekte in 1835 zich getroost heeft, om op zijn post te blijven, en zijne geloofsgenooten, inzonderheid de belangrijke, maar herderloos gewordene Gemeente van *Maria Hoorebeke* van nut te zijn voor hare uit- en inwendige belangen.

Bij dezelfde plegtige gelegenheid werd nog eene dochter, den vorigen dag tot lidmaat aangenomen, openlijk bevestigd, welke, geboortig van *Brugge*, en

en in dienst zijnde bij Engelsche Protestanten, gebiecht had aan haren voormaligen Zieleherder, op eenen Vrijdag vleesch te hebben gegeten, en deswegens smadelijk weggezonden was van den biechtstoel, met de verzekering, dat er voor haar in eeuwigheid geene zaligheid meer was.

In plaats van verschrikt te worden door deze bedreiging, had zij de toevlugt tot PAULUS genomen, die 1 *Tim.* IV: 4, 5, haar deswegens gerust stelde; zij nam van dien tijd af deel aan de huis-Godsdienstoefening der Engelsche Godvruchtigen, bij welke zij diende, en ontving het bijzonder onderrigt in de Godsdienst van den Predikant GOEDKOOP, die het genoegen had, haar in de Gemeente te kunnen aannemen, en bij deze bijzonder gewigtige gelegenheid te bevestigen.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

ROTTERDAM, 24 Febr. 1839. Onze waardige Leeraar, S. BONGA, berigtte ons heden in de Voormiddagbeurt, dat de Wel Eerw. Heer W. GOEDE, die bijna een vierde van eene eeuw het Leeraarambt onder ons bekleedde, te *Kampen*, waar zijn Eerw., na het staken van zijnen Evangeliearbeid in den jare 1820, de welverdiende rust genoot, den 15den dezer in den ouderdom van bijkans 75 ja-

jaren was overleden. Ons nog met dankbaarheid het goede herinnerende, dat zijn Eerw. onder ons stichtte, bezielde ons allen, bij de openlijke hulde aan 's mans verdiensten, de hartelijke wensch, dat zijn naam en dienst bij ons voortdurend in zegenrijk aandenken blijve.

WADDINGSVEEN en MOORDRECHT } vakant.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

's GRAVENHAGE vakant. Zie Oct. 1838.

HAARLEM. Zie Dec. 1838.

KUILENBURG staat vakant te worden. Zie Febr. 1839.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WEENER vakant. Zie Maart 1837.
RIJSUM vakant. Zie Febr. 1839.
LOPPERSUM. Zie Febr. 1839.
MIDLUM. Zie Febr. 1839.

KREITS SYNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

COR-

CORRESPONDENTIE.

Aan het stuk getiteld: *De uitbreiding van het Evangelie* enz., zal, zoo dra mogelijk, eene plaats worden ingeruimd.

Het *iets over het spreekwoord* enz., zal men plaatsen. Ook dat over *Marc.* XVI: 12, 13. enz.

Van den *blik op de starren* zal het gedicht zelve, *zonder den prologus en de aanteekening* worden geplaatst.

Helmina schijnt ons toe niet veel zaakrijks te bevatten. Dat *aan mijnen ouden pennekoker* komt ons wat heel gedrongen voor. Dat *aan de starren* schijnt ons minder in waarde, dan het in het vorig artikel reeds vermelde. Maar dat *aan eenen opregten Christen* willen wij gaarne overnemen.

BERIGTEN.

De Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Deventer* verzoekt, dat hem van het bedrag der Kollekten voor Noodlijdende Kerken en Personen de opgave voor 1 Mei geworde, met bijvoeging van de Quota's der Gemeenten onder dit Ressort voor 1839.

Het Klassikaal Bestuur van *Meppel* heeft, (naar aanleiding der Dispositie van den Commissaris-Generaal, omtrent kerkelijke berigten in de *Boekzaal*, van den 1 Julij 1816,) de correspondentie

met de Uitgevers der *Boekzaal*, die hetzelve had aanbevolen aan den Heer J. H. REDDINGIUS, GZ., wegens deszelfs vertrek, overgedragen aan den Heer H. VAN HEIJNINGEN, Predikant te *Meppel*.

Tot zoo veel mogelijken herbouw der Groote Kerk te *Hoorn*, zijn in de maand Februarij, ingekomen de navolgende giften, van welke met dankzegging melding wordt gemaakt. Door

Ds. *Frendenberg*,	te OudeSchild op Texel	ƒ 30,00
» *de Kanter*,	voor Spijkenisse.	» 5,60
» *van Harderwijk*,	te Katwijk aan Zee.	» 23,30
idem	voor Katwijk aan den Rijn.	» 9,00
» *ten Brummeler Andriessen*,	te Oostwoud.	» 7,80
» *Nanninga*,	» Raamsdonk.	» 50,00
» *de Groot*,	» Sneek.	» 180,00
idem	voor IJsbrechtum.	» 10,00
idem	» IJlst.	» 9,00
idem	» Heeg.	» 59,15
idem	» Gaastmeer.	» 8,15
idem	» Oosthem.	» 36,55
idem	» Wolzum.	» 5,10
idem	» Jutrijp.	» 6,42
idem	» Goinga.	» 14,35
idem	» Oudega.	» 3,00
idem	» Nieuwland.	» 5,00
idem	» Balk.	» 20,65
idem, het penningske eener Weduwe	te Bozum.	» 1,40
» *Hendriksz*,	» Groningen.	» 307,62⁵
idem	voor vijf Gemeenten in het Klassik. ressort van Groningen.	» 25,85
Het Ministerie	te Breda.	» 267,40
idem	voor Ginniken.	» 5,00
idem	te Alkmaar.	» 430,00
Ds. *van Plateringen*,	» Akersloot.	» 6,00

Ds.

Ds. *Hasebroek*,	te Heilo.	ƒ 20,00
» *van der Sluis*,	» Schagen.	» 23,15
» *Haagh Costerus*,	» Noordscharwoude.	» 34,65
» *Agema*,	» Oudorp en Oterleek.	» 19,10
» *van Ameren*,	» Oudkarspel.	» 17,00
» *Pothof*,	» Driehuizen en Zuidschermer.	» 9,25
» *Tersteeg*,	» Schoorl en Groet.	» 22,00
» *Wielandt*,	» Haringkarspel en Dirkshorn.	» 18,47
» *Hoog*,	» Barneveld.	» 40,50
idem	voor Harderwijk.	» 40,60
idem	» Elspeet.	» 3,60
idem	» Voorthuizen.	» 5,00
» *Loogert*,	te Grave.	» 8,04
» *Hanewinckel*,	» Ravestein.	» 3,66
» *van Bemmelen*,	» Oosterhout.	» 7,60
idem	voor Zundert.	» 6,00
» *Waller*,	te Middelburg.	» 209,00
idem	voor Vlissingen.	» 42,21
idem	» Koudekerke.	» 10,04
idem	» Vere.	» 11,00
idem	» Arnemuiden.	» 10,00
idem	» Nieuw- en St. Joostland.	» 6,50
idem	» Gapinge.	» 7,70
idem	» Wissekerke, in Noord-Beveland.	» 12,00
» *de Witt*,	te Huizum.	» 10,05
idem	voor Wirdum.	» 10,25
» *Hugenholtz*,	te Dokkum.	» 71,00
idem	voor Burum, c. a.	» 6,05
» *Mangel*,	te Hantum.	» 9,65
» *Jonker*,	» Midwoud.	» 10,00
» *de Groot Stiffry*,	» Krimpen aan de Lek.	» 15,50
» *van Wijngaarden*,	» Warder.	» 13,61
» *van Greuningen*,	» Scharwoude.	» 131,30
Van *W.*	» K.	» 28,00

LETTER-NIEUWS.

WEEKBLAD OVER DEN BIJBEL,

in VI deelen, te zamen bevattende 2496 bladzijden, uitgegeven bij W. Zuidema, te *Groningen*, in de jaren 1802—1807, kostte tot heden ƒ 15,60. De Uitgever, nog een klein getal exemplaren daarvan bezittende, biedt ieder van dezelve thans aan voor den zeer geringen prijs van ƒ 6,00. Dit Weekblad, dat bij deszelfs uitgave door gunstige recensiën aanbevolen werd, behelst hoofdzakelijk het volgende in zich: I deel, *verscheidene beschouwingen van den Bijbel*, *de goddelijke openbaringen daarin*, *en deszelfs verderen gewigtigen inhoud*, *en van ieder bijzonder geschrift in den Bijbel*, *of inleidingen tot dezelve*. II en III deel, *verklaringen van vele woorden en spreekwijzen*, *zeden en gewoonten*, *oudheden enz.*, *in den Bijbel te vinden*. IV, V en VI deel, behalve vele andere *belangrijke onderwerpen*, tot dit H. Boek betrekkelijk, *uitleggingen van geheele stukken*, als: b. v. *verscheidene Psalmen*; *eene volledige behandeling van de Godsdienstleer des Bijbels*; *en beschouwing der karakters van personen*, *in den Bijbel voorkomende*. Geheel het werk is tevens doormengd met praktikale aanmerkingen en opwekkingen, zoodat het niet alleen ingerigt is, om dit Boek wel te doen verstaan, maar ook met wezenlijk nut te gebruiken. Wegens dezen veelbevattenden inhoud en den echt liberalen geest, die het geheel bezielt, verdient dit Weekblad zeker nog alle aanprijzing, in het bijzonder aan dezulken, die zich tot het predikambt zoeken te bekwamen, aan jonge Predikanten en diegenen, welke eene leerzame en stichtelijke lectuur verkiezen. — Hetzelve wordt in 6 deelen ingenaaid afgeleverd, behalve bij den Uitgever bovengenoemd ook bij den Heer W. Brave, Jr., te *Amsterdam*. Verder wordt het niet in commissie verzonden, maar moet voor rekening ontboden worden.

De

De Boekhandelaars Joh. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, hebben op heden verzonden:

LIJST VAN INTEEKENING,

MET PROEVE VAN UITVOERING EN PROEFPLAAT,

OP HET WERK GETITELD:

STUART & KUYPER,

DE MENSCH,

ZOO ALS HIJ VOORKOMT OP DEN BEKENDEN AARDBOL, VERKORT EN VOOR DE JEUGD BEWERKT,

DOOR

P. D. ANSLIJN.

In 5 deeltjes, als: *Australië*, *Amerika*, *Afrika*, *Asia* en *Europa*, waarin 68 fraaije, naar het leven gekleurde, koperen platen zullen voorkomen, en voor elk deeltje een afzonderlijk fraai titelvignet. De prijs per deeltje zal zijn, gebonden in een keurig net Engelsch cartonne bandje ƒ 3,00. — Bestellingen geschieden bij alle Boekhandelaren in dit Rijk, bij wien tevens alom *gratis* verkrijgbaar is, een *uitvoerig Prospectus, met proeve van uitvoering en proefplaat*. De Inteekening staat open tot den 15 Mei 1839.

Bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, en bij al hunne Correspondenten wordt ingeschreven op *een derden herzienen druk* van het *ten tweedemale geheel uitverkochte* Werk: *De Aarde beschouwd in haren natuurlijken Toestand en Verdeeling, door Zeeën, Rivieren, Bergen en Woestijnen, benevens derzelver doelmatige strekking*, in 2 deelen, door N. G. van Kampen, Hoogleeraar te *Amsterdam*, met 6 kaarten.

Bij

Bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, is heden uitgegeven en alom verzonden:

Agneta van Kruiningen, Geschiedkundig Romantisch Tafereel, uit den tijd van Graaf Floris den Vijfden, door J. F. Bosdijk. Met gegraveerden titel en vignet. Dit werk, uit eén zoo belangrijk tijdstip der Vaderlandsche Geschiedenis, zal zeker niet nalaten de algemeene belangstelling op te wekken.

J. H. den Ouden, Boekverkooper te *Amsterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

I. *Het kwijnend Sion in Nederland.* 60 Cents.
II. D. Molenaar, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage*, *de Opstanding van* Jezus Christus *uit den Dood, beschouwd als den grondslag eener levende hoop op de toekomende Zaligheid.* Leerrede naar 1 *Pet.* I:3, 4. 25 Cents.

MET SUCCES WORDT GEDEBITEERD:

De Spraakkunst der Spraakkunsten, of volledigste en meest geschikte Methode, om de Fransche taal in den kortstmogelijken tijd te leeren, door G. J. Dekker, *Professeur de Langues*; (bijna 600 bladz., in gr. 8vo. prijs *f* 5,50.)

Alsmede:

De Practicale uitspraak der Fransche taal, tweede druk, prijs 1,00. Dit werkje bevat op eene zeer duidelijke wijze *alles*, wat men omtrent de uitspraak der Fransche taal kan verlangen.

TABELLARISCH ONDERWIJS.

Door middel van 20 zeer groote tabellen, wordt men in staat gesteld, om gedurende dezelfde les aan een aantal leerlingen (zelfs honderd), alle gronden of regels der Fransche taal in twee uren te kunnen onderwijzen. Prijs *f* 30.—

He-

Heden is van de pers gekomen:

Dictionnaire over de geslachten van 18,650 Fransche zelfstandige Naamwoorden door één regel verklaard, waardoor men dezelve in weinige uren kan leeren; voor eerstbeginnende, in zes berijmde lessen. Alsmede berijmingen over getal en geslacht van alle zelfstandige en bijvoegelijke Naamwoorden. Prijs *f*0,60. DEKKER twijfelt niet, of deze methode zal voor allen, die de Fransche taal beoefenen, even als zijne andere werken, hoogst welkom zijn.

Deze werken zijn te bekomen in het Bijbel-Magazijn, Binderij en Boekhandel van de Erven Wed. F. C. ONDER DE LINDEN, en bij G. J. DEKKER, te *Amsterdam*, Kalverstraat N°. 149, en na primo Mei op de Lelie-gracht, hoek Heerengracht, al waar zijn Instituut vergunnen zal nog 2 a 3 kostleerlingen te plaatsen. Het aanleeren der Fransche taal met kost en inwoning tot zoo lang men volkomen ervaren is *f* 550.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor april 1839.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIX.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Viertal ***LEERREDENEN*** *over verschillende onderwerpen; door* W. TERHOOIJ APÈL; *Predikant te* Vlissingen. *Te* Vlissingen, *bij* N. J. Mestdagh, 1837. 134 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1,30.

De Eerw. TERHOOIJ APÈL heeft deze Leerredenen bij inteekening successivelijk in het licht gegeven, welke nu, vereenigd in een bundeltje, worden aangeboden.

De tekst van de eerste is, *Gen.* XXXI:13*a.*, en heeft tot opschrift: Gods onveranderlijkheid en trouw, door hem zelven aangewezen, als de volkomenste bemoediging onder moeite en bezwaar voor degenen, die zich, door het geloof aan Gods beloften, Zijner dienst hebben toegewijd.

Over den aard en de heilzame strekking van het opregte en op het woord des Heeren terstond werkzame geloof, wordt, naar *Luk.* V:5*b.*, in de tweede Leerrede gehandeld.

De derde Leerrede heeft tot tekst, 2 *Petr.* I:10, 11, en beschouwt: de onbedriegelijke verzekering, welke de opregte Christen, hier op aarde, aangaande zijne toekomende zaligheid in den Hemel bezitten kan. Naar aanleiding van *Rom.* VIII:32, wordt, in de vierde, de zending van JEZUS CHRISTUS in de wereld voorgesteld, als de voor den Christen on-

 wan-

wankelbare grond van vertrouwen op God, om van God alles wat hem heilzaam is, zonder den minsten twijfel, te verwachten.

Deze Leerredenen zijn niet kort, maar de Eerw. APÈL getuigt zelf, dat hij doorgaans meer te lezen geeft, dan hij heeft uitgesproken.

Van den tekst heeft de Leeraar behoorlijk gebruik gemaakt, uit de opvatting van denzelven zijne voorstellingen gekozen en daarnaar zijn Godvruchtig bestuur ingerigt. In alle deze Leerredenen straalt een heilige ijver door, om de eer van God en den Heere JEZUS te handhaven en het waarachtig heil der toehoorders, nu lezers, gemoedelijk te bevorderen. Hier en daar komt wel iets stijfs en gedrongens voor en men bespeurt soms eenen wat al te systematischen drang, waardoor voorzeker, hetwelk sommigen niet bijzonder behagen zal, de eenvoudige Evangelische leiding niet zoodanig gevolgd wordt als men met reden verlangt. Hoezeer met getrouwheid zich zoekende te houden aan de zuivere leere des Bijbels en met naauwgezetheid verklarende, is het ons echter voorgekomen, dat de Eerw. APÈL wel eens de regte opvatting gemist heeft. 1 *Joh.* III:20. had b. v. meer op de tegenstelling moeten gedrukt zijn. Dan ziet men dat de Apostel geenszins ter bemoediging van degenen, wier hart hen veroordeelt, geschreven heeft: *God is meerder dan ons hart en Hij kent alle dingen*, maar ter waarschuwing en tot verbetering. Daarom heeft hij er op laten volgen, het tegenover-

ge-

gesteld geval, Geliefden! *indien ons hart niet veroordeelt*, *dan* (dan alleen wil dit immers zeggen) *hebben wij vrijmoedigheid tot God enz.* Dit had de steller hier, althans duidelijker moeten doen uitkomen, om er een voorzigtig en getrouw gebruik van te maken.

Dat het door *Luk.* H. V:5. vermelde moet aangemerkt worden als later geboekt, maar vroeger geschied, en dus hetzelfde als korter en vroeger door *Matth.* H. IV:18. en door *Mark.* H. I:16. medegedeeld, heeft APÊL met anderen aangenomen; maar hoe strookt daarmede zijne aanmerking: »SIMON! zegt Hij, tot PETRUS en noemt hem alzoo nog bij zijnen eigenen naam, hoewel hij vroeger reeds den eernaam PETRUS ontvangen had." Vergel. *Matth.* XVI:18.

Dat men in het onderscheiden en uitzonderen, en om getrouw te zijn, soms ook te ver gaan kan vooral zeer voorzigtig handelen, moet, zullen wij den Eerw. Leeraar niet behoeven te leeren, en nogthans moeten wij hem vragen, of die naauwkeurige behoedzaamheid hier wel altoos, b. v. om iets aan te halen, op pag. 83 in de derde Leerrede, genoegzaam is in het oog gehouden. Men moet wel ernstig waarschuwen, maar toch ook binnen de grenzen blijven en toonen de leer der *wedergeboorte* Bijbelsch op te vatten; vooral dus ook toeziende, dat men het goede, hetwelk maar al te veel door zedelooze en ongodsdienstige menschen verwaarloosd wordt, niet afkeure of den schijn

geve, als waande men dat het niets beteekenend of wel onverschillig zoude zijn. Wij meenden deze aanmerking te moeten maken, om eenen verkeerden indruk voor te komen.

Wij wenschen hartelijk, dat de Eerw. APÈL verder met eenen heiligen ijver werkzaam zijn en voor de Kerk des Heeren veel nut zal stichten. Het vele goede hier ook voorkomende, veroorzake veel goeds!

LIJKREDE over 2 Sam. I: 19*b*., *gehouden in de Hollandsche Kerk in de stad* Albany, *ter gelegenheid van den altoos betreurenswaardigen dood van* ALEXANDER HAMILTON, *op den* 29 *Julij* 1804, *door* ELIPHALET NOTT, A. M., *Leeraar bij de Presbyteriaansche Kerk aldaar; uit het Engelsch vertaald, door* S. A. BUDDINGH, *Theol. Doct. en Predikant te* Batavia. *Te* Amsterdam, *bij* L. van Bakkenes *en* Veenhuijsen, *VII en* 46 *Bladz. In gr.* 8*vo*. *De prijs is* 50 *Cents*.

In lang hebben wij geene vertaalde Leer- en Lijkrede gelezen, die zoo zeer onze aandacht trok, als deze uitmuntende van den Eerw. NOTT.

» De gelegenheid," zegt de Eerw. en bekwame Overzetter, » waarbij deze Redevoering werd uitgesproken, was de dood van den beroemden Generaal ALEXANDER HAMILTON, de lust en liefde van *Amerika*, welke in een tweegevecht met den Kolo-

lonel A. BURR eene wonde ontving, die hem spoedig ten grave sleepte. NOTT was de man, dien men algemeen tot HAMILTON's Lijkredenaar verkoos. Eene tallooze schare van menschen uit alle rangen en standen was in den tempel zaamgevloeid, — en gansch *Amerika* denkt nog met de diepste aandoening aan dat treffend uur terug."

Aandoenlijk treffend was de gelegenheid, bij welke, en voortreffelijk schoon de wijze, waarop de christelijke redenaar sprak. Welsprekend als een CICERO, moedig als een held, gevoelig als een medelijdend man, wiens hart door de liefde geheiligd is en getrouw als een geoefend Christen, heeft hij zich hier betoond, en deze zijne rede is waardig hoog geroemd te worden. Wij verblijden ons over de algemeenmaking, wenschen haar vele lezers toe, vooral in die standen en kringen, waarin men, helaas! zoo los soms over het tweegevecht spreekt, en gevaar loopt om, indien men geene vaste christelijke beginselen heeft aangenomen, verleid en ten val gebragt te worden.

Mogt het heilzaam doel bereikt worden, en deze rede dus bevorderlijk zijn, tot sluiting van een zoo schandelijk als verschrikkelijk kwaad, waarvan de gevolgen zeer treurig, ja akelig en rampzalig zijn!

DISSERTATIO Theologica, de Duplici principio, unde in Ecclesia emendanda exierunt saec. XVI Reformatores, — quam pro gradu Doctoris summisque in Theologia honoribus ac privilegiis — rite ac legitime consequendis publico examini offert ABR. BOON, *Amstelod.* die 22 *Januarii Anni* CIↃIↃCCCXXXIX, *in Aud. Juridico. Groningae ex officina* W. Zuidema, *Bibliopolae.* 146 *pag. in* 8*vo form. maj. constat.*

Om aan zijne verpligting als alumnus van het Amsterdamsche Athenaeum te voldoen, bewerkte de jeugdige Schrijver deze verhandeling, terwijl het onderwerp door zijnen Promotor opgegeven, hem, die een groot liefhebber van de beoefening der geschiedenis is en zeer ingenomen met die der gezegende Kerkhervorming in de XVIde eeuw, dadelijk zoo zeer beviel, dat hij spoedig met lust aan het werk ging en het genoegen smaakte om het ten einde te brengen. Hij spreekt daarover in zijne dedicatie met zijnen geliefden ouderen Broeder, (thans Pred. te *Sassenheim*) die verhinderd werd zijne promotie bij te wonen en aan wien hij erkent zeer groote verpligting te hebben. (*) Dit onderwerp

(*) Vijf jaren te voren heeft deze insgelijks te *Groningen* een Specimen Hitorico-Theologicum verdedigd, quo Continetur: *Historia Conditionis Judaeorum Religiosae et moralis inde ab exsilio Babylonico usque ad tempora J. C. immutatae.* Zie onze beoordeeling in dit Tijdschrift, voor Julij 1835, bladz. 7 en verv.

werp is wel niet nieuw of vreemd, of moeijelijk, maar echter daarom niet minder belangrijk, bijzonder ook in onzen tijd, waarin de Roomschgezinden nog al niet kunnen nalaten over de Hervormers en hunne verrigtingen zich smadelijk uit te drukken, terwijl ook de Gnostieken van onzen tijd zich zoo verre boven hen verheven willen doen voorkomen.

In drie Hoofdstukken heeft ROOS zijne verhandeling verdeeld. Het eerste Hoofdstuk dient, om aan te wijzen dat LUTHER, in de eerste plaats, uitgegaan is van het beginsel, dat de Christenen hun heil alleen aan de Goddelijke genade te danken hebben, en dat hij daarbij (als bij het *principium primarium*) dit tweede gevoegd heeft: — dat de Christen verpligt is uit de Heilige Schrift te putten, om tot de zuivere kennis van het Christendom te geraken en getroost te zijn in zijne overtuiging.

Vooraf gaat eene wel beknopte, maar voor het *doel* niet te korte herinnering aan het leven en de leiding van dezen beroemden Hervormer, vooral om zijne trapswijze vorming en voortgang te doen opmerken, en daarop treedt de Schrijver ter zake, door duidelijk aan te toonen: 1.) dat bij LUTHER de leer van CHRISTUS verdiensten en de regtvaardiging des menschen alleen door het geloof was de primus en principalis articulus, als das Hauptstuck und Grundfeit christlicher lehre, door hem niet *slechts* uitdrukkelijk genoemd, maar ook gedurig beweerd, bewezen en met vuur verdedigd bij monde

 en

en met de pen, met trotsering van alle dreigingen en gevaren van de zijde vooral der Roomsche geweldhebbers van zijnen tijd, terwijl deze zijne vaste overtuiging hem op zijn sterfbed verligtte en troostte; en vervolgens nog nader aan te wijzen, wat de vurig ijverende man daarbij dacht, of wat eigenlijk zijn gevoelen was omtrent de *Goddelijke genade*, als de eenige oorzaak van de vergiffenis der zonden, en hoe dus alles bij hem in verband stond. Dit laatste geschiedt door hem te laten hooren en oordeelen over de gevoelens zijner tijdgenooten ten deze, en door eenige van zijne uitspraken te berde te brengen, en wat van naderbij zijn gevoelen te beschouwen.

Dit onderzoek is zoo wel ingerigt, dat BOON met grond hetzelve met deze woorden eindigen kon: » Haec igitur, quae attulimus, Lutheri effata, locum de gratia Divina, quemadmodum hunc ille sibi proposuit, cuique perspicuum reddidisse arbitramur. Si autem totum locum uno obtutu contemplari velimus, rei summa huc fere redire nobis videtur: — venam peccatorum, ab hominibus patratorum, constituere possunt neque hominum opera neque venae Papales; sed veniam illam hominibus, peccato miseris, largitur sola Dei gratia propter Christum. Hujus vero gratiae Divinae participes redduntur homines non suis operibus; verum fide sola in Christum ejusque merita habita; fide non mortua illa, qualem sibi proponebant Pontifici, sed viva illa, quae per totam vitae agendae rationem se

se patefacit. Iis vero, qui firmam hanc fidem habent, nulla esse potest de sua salute desperandi causa."

»Doctrina sic exposita nos docet, Luthero gratiam divinam unicam fuisse veniae peccatorum causam. At vero simul ipsa etiam haec loci expositio luculenter probasse et confirmasse nobis videtur, quantum illi Lutherus tribuerit pretium. Omnibus enim numeris hunc locum ita absolvit, de unaquaque illius parte tam copiose disseruit, in tractandis aliis doctrinae christianae locis ab his ad illum toties processit ac nexum illum inter et hos tanta industria ostendit, ut vel inde recte statui posse nobis videatur, hunc de gratia divina locum Luthero doctrinae christianae fuisse locum principem."

Met goedkeuring ziet men, in het betoog van het *tweede* punt, waarvan LUTHER uitging, als Hervormer, dat de jonge verhandelaar met de geschiedenis goed geraadpleegd en zich wel beijverd heeft, om over den grooten man naar waarheid te oordeelen. Men vergeeft hem dus gaarne zekere wijdloopigheid of omslag, en dat hij hier wel eens meer heeft bijgebragt, dan tot de hoofdzaak noodig was.

Aangenaam was het ons ook, dat BOON de gegronde aanmerking hier gemaakt heeft: *Ipsa S. scripturae lectione ad persuasionem de gratia Divina perductus, libere in illam inquirere pergebat, ut hanc persuasionem certiorem sibi ipse redderet.* Hij had dit echter, naar ons oordeel, meer voor oogen kunnen houden, en dit zou dan ook

ook niet onwaarschijnlijk in zijn plan en betoog nog al eenige verandering veroorzaakt hebben. LUTHER had zijne kennis van de leer der genade aan den Bijbel te danken, en hoe meer hij den Bijbel las, vertaalde en behandelde, en hoe duidelijker hij inzag en ondervond dat men daarvan afgeweken was, zoo veel te sterker werd die overtuiging, waarin hij met gerustheid de moeijelijkste gevaren te gemoet trad, zelfs den dood trotseerde en in zijne laatste oogenblikken zich verblijdde. Daarom was hem de Bijbel alles, daarom verwierp hij alle gezag in het Godsdienstige, behalve dat des Goddelijken woords, daarom ging hij van dat vast principe uit: Wij moeten uit de H. Schriften wijs worden tot zaligheid, gelijk dan ook b. v. uit zijne disputen met de Pausgezinden, door ROOY duidelijk is aangewezen.

Na dus met LUTHER zich in de eerste plaats en vooral bezig te hebben gehouden, gaat hij, in het tweede Hoofdstuk, over, om op dezelfde wijze, maar veel korter, omtrent eenige andere Hervormers, het dubbel beginsel te doen uitkomen, waarvan zij zijn uitgegaan, eerst derhalve omtrent de leer der genade, en vervolgens ten aanzien van de H. Schrift als den lapis Lydius.

Niet met ZWINGLIUS, van wien men met meer regt zeggen kan, dat hij *ex Reformatorum numero tempore primus fuit* (*), maar met PHIL. MELANCHTON,

(*) Celeberrimus ille Doctor et Reformator ipsis kal. Jan-

VOS, dien grooten vriend en geleerden bezadigden medehelper van LUTHER, heeft ROOS een aanvang gemaakt.

Daarop volgt ZWINGLIUS, verder J. CALVIJN, later M. SIMONS, en eindelijk worden nog eenige andere stemmen aangehaald tot toevoegsel, als van den *Heidelbergschen Catechismus* en van de *Nederlandsche Geloofsbelijdenis*, waar achter nog tot slot geplaatst is, eene korte aanwijzing van het algemeen gevoelen der Hervormers hier aangehaald, over dit Hoofdstuk. Bij welke gelegenheid de Schrijver nog eene en andere aanmerking mededeelt, over het bijzondere vooral van de door hen gebezigde uitdrukkingen en wijze van zien; waarin ons voor-

Januarii Anni 1484 natus, ubique egregia ingenii, modestiae, doctrinae amoris scripturarum, spretis superitionibus ac Evangelio praedicato dedit specimina, quin primum se ex solis scripturis praedicasse, missis traditionibus Papisticis, ab A°. CIↃIↃXVI, quum LUTHERI nomen ne auditum quidem illi fuisset, ipse tradit *Operum* Tomo I. Niet juist is daarom de zoo menigwerf onbedacht nagezegde getuigenis van MOSHEIM, MILLER en anderen: Virum illum eruditum (egregium CH. TH. WISSENBACHII discipulum) et perspicacem, LUTHERI exemplo excitatum fuisse, ut non modo S. Codicem pro concione explanaret, sed etiam A°. 1519 B. SAMSONEM, indulgentiarum inter Helvetos praeconem, feliciter debellaret. Met genoegen merkten wij later, in de noot onder pag. 64 op, dat dit aan ROOS ook niet onbekend gebleven is.

De rec.

vooral het aangemerkte omtrent ZWINGLIUS en bijzonder nopens het gevoelen en de explicatie van CALVIJN, bevallen is. Zijne zucht om naauwkeurig te zijn, en tevens zijne liberaliteit stralen hierin aangenaam door. Waarom BOON hij voorkeur en als bij voorbeeld van de genoemde Hervormers gebruik gemaakt heeft, ter aanwijzing dat zij uit het tweeledig beginsel inderdaad zijn uitgegaan, zal wel niet moeijelijk zijn te gissen, zoo min als dat hij ook van verscheidene anderen zich zoude hebben kunnen bedienen. Het voornaamste is, dat de Schrijver door hunne woorden en daden overtuigend heeft bevestigd, dat zij 1.) de H. Schrift alleen voor den toetsteen der waarheid hielden, en wilden en poogden uit te werken, dat al de Christenen daarin met hen instemmen en gevolgelijk tegen alle menschelijk gezag in de Godsdienst, die vuile bron van allerlei allerschadelijkste dwalingen, zouden protesteren en dat ondragelijk juk dus afwerpen; en 2.) dat zij daarom ernstige voorstanders en verkondigers waren van de leere der genade; en dus van de regtvaardigmaking alleen door het levendig geloof in JEZUS CHRISTUS, hetwelk zich openbaart en vruchtbaar betoont in liefde, heiligheid en godsvrucht. Het is waar, dat is hier, blijkens het te voren gezegde, in eene omgekeerde orde geschied, maar dit betreft minder de hoofdzaak, waarop het hier aankomt. Niet ongepast heeft BOON ook melding gemaakt van die merkwaardige zamenspraak, of het disputt, hetwelk in den jare 1523 te Gro-

nin-

ningen heeft plaats gehad; vermits de verdedigers der goede leer ook toen uit de H. Schrift vooral redeneerden en hunne bewijzen ontleenden, en voor het Evangelie als de wet der vrijheid streden, tegen alle menschelijke aanmatigingen en toevoegsels.

Onder eenige andere stemmen zijn ook niet ten onregte eenige Edelen en Vorsten opgenoemd, die uit overtuiging deze principes aangenomen en door hunnen vermogenden invloed dezelve voorgestaan hebben; bij welke gelegenheid ook aan den onvergetelijken handhaver van de ware vrijheid, WILLEM I, verdiende hulde is toegebragt.

Gelijk in het eerste Hoofdstuk aangaande LUTHER, zoo heeft NOON ook in het tweede Hoofdstuk van de andere, bij voorkeur genoemde Hervormers, zijn *oordeel*, met redenen kortelijk omkleed, gezegd, aangaande hunne bijzondere denkwijze omtrent de vrijheid, betuigende: *universe respondere possumus, nonnullos ex iis clariorem, nec tamen satis claram, libertatis, qua fruebantur, habuisse notionem.* Dit is ons echter wat te algemeen gezegd voorgekomen en zou een meer opzettelijk onderzoek beheeven. Zij wisten ook wel degelijk te onderscheiden en de beteekenis van dit veel vermogend woord te wijzigen. De leer van JEZUS en de Apostelen was ook hier, blijkens ook de hier bijgebragte stalen, hun grondslag; ter gehoorzaming daaraan, in gelijkvormigheid daarmede, en ter bevordering van deze, predikten zij de leer der vrijheid,

in

in tegenoverstelling van die van het juk der dienstbaarheid, van de slavernij der zonde, en van het faalbaar en willekeurig menschelijk gezag, maar ook van de vrees voor den toekomenden toorn, waarvan de genadeleer den geloovigen beoefenaar van het Evangelie volkomen bevrijdt (*Rom.* VIII: 1. vergel. met *Rom.* V: 1). Hoe vele bewijzen zouden wij echter ook niet kunnen bijbrengen, ter bevestiging dat zij ook geenszins verzuimd hebben allerernstigst te waarschuwen tegen het misbruik der vrijheid, vooral ter zake van het vleesch, tot losbandigheid, willekeur en ongehoorzaamheid aan de wettige overheid en aan al de heilige voorschriften Gods. Zonder daarom dan aan de voornaamste Hervormers, die naar hunnen tijd moeten beoordeeld worden, ten deze eene volkomenheid toe te kennen, vindt men echter, *bij de beschouwing* van hunne redenen, pogingen, ijver en bedrijven, menigwerf aanleiding, om hen, wegens hunne zuivere begrippen, verlichte denkwijze en echt christelijke gevoelens en daden, te roemen.

Na dit een en andere ordelijk, overeenkomstig zijn oogmerk en de gekozene manier van behandeling, te hebben afgewerkt, gaat de Schrijver in het laatste Hoofdstuk over, om te onderzoeken, welk eene waarde aan dit dubbel beginsel, waarvan de Hervormers in de Kerk-verbetering ten tijde der XVIde eeuw gebleken zijn uitgegaan te wezen, *en* toegekend is *en* toegeschreven moet worden?

Ten einde deze vraag wel te beantwoorden, overweegt

wegt nooit kortelijk, 1.) in hoe verre beide deze beginsels ook hun eigen waren, die voor de XVIde eeuw hunne pogingen ter verbetering hebben aangewend, 2.) in hoe verre dit dubbel beginsel na de Hervormers der gezegde eeuw onder de Protestanten tot aan onzen tijd bewaard is, en 3.) welke nu de zamenhang van hetzelve blijkt te zijn?

Wat betreft de eerste vraag, is het resultaat: daar, behalve J. WESSEL onder degenen die voor de XVIde eeuw de Kerk gepoogd hebben te hervormen, niemand gevonden wordt, die van dit tweeledig beginsel is uitgegaan, besluiten wij met regt, dat iets groots aan de Hervormers dezer eeuw boven derzelver voorloopers eigen geweest is. Voorzigtiger zou de Heer BOOS gezegd en beweerd hebben, dat dit door geenen der voorgangers zoo *goed*, zoo zuiver geschied is.

Aangaande de tweede vraag, toont BOOS geschiedkundig aan, hoe verschillend onder de Protestanten hierover later gehandeld is en ook nu nog gedacht wordt, om zoo over de waarde van het door de Hervormers van de XVIde eeuw aangenomene dubbel beginsel nog gunstiger te doen oordeelen. Met den Schrijver stemmen wij overeen: *atque sic magis adhuc pretium duplici illorum principio tribuemus.*

Hij heeft bij deze ontwikkeling doen blijken, dat hij ook niet onbekend is met de latere geschiedenis der Kerk en de Godgeleerdheid, en met vrijmoedige bedachtzaamheid zijn oordeel durft voorstellen, ook omtrent moeijelijke punten.

De beantwoording der laatste vraag wijst hoofdzakelijk aan, dat er, hoezeer er over de wijze hoe en over de benamingen der onderscheiding verschillend geoordeeld is en wordt, er evenwel een wezenlijk verband bestaat tusschen deze twee beginsels; terwijl BOON zelfs zich geneopt vindt te verklaren: Nam proprie unum tantum est principium, quod disertis quidem verbis non enunciarunt Reformatores, sed quod sensisse omnino videntur, et a quo rite enunciando interdum etiam parum aberant.

Hoc unum modo principium, nu is, naar zijn oordeel, dit: hominem christianum εἶναι τοῦ χριστοῦ, Christi quum sit, non servit peccato, neque sua se virtute suisve operibus peccato liberare posse opinatur, sed sola innititur Christi gratia peccata condonante et animum purgante. Christi quum sit non suum aliorumve hominum sequitur arbitrium, sed unius Christi voluntatem, adeoque omni auctoritate humana est liber, *Joh.* VIII: 35-37.

De zestien eerste stellingen achteraan ter verdediging geplaatst, komen met den inhoud der verhandeling zoo zeer overeen, dat zij aangemerkt kunnen worden, en als daaruit ontleend en daarvan de hoofdpunten bevattende.

Aan het slot gekomen, verklaren wij deze hem vereerende proeve van den Heer BOON over het algemeen met veel genoegen gelezen te hebben, als opleverende verscheidene aangename blijken en bewijzen van naarstigheid, zucht tot naauwkeurig-

en-

onderzoek, taalkunde, kennis aan de Kerkgeschiedenis, zedige vrijmoedigheid in het uitbrengen van zijn gevoelen en gepaste ingenomenheid met de zaak der Hervorming en liberaliteit, beperkt door het gezag, dat ieder aan de H. Schrift verpligt is toe te kennen.

Hij ontwikkele verder zijne vermogens, ga rustig voort op den wel aangevangenen weg, doe zich voordeel met het bestuderen der kerkelijke geschiedenis, ook van eenige hier aangevoerde punten, met het vergelijken van het zoogenoemde oude en nieuwe, en vooral met het beoefenen van den Bijbel, en wende zijn tijd en vlijt aan, om onder den Goddelijken zegen tot de uitbreiding van den bloei van de christelijke Kerk, het koningrijk Gods op aarde, krachtig mede te werken, waartoe het hem voorzeker aan goeden aanleg niet ontbreekt.

Godsdienstige HARPTOONEN. *Een gedicht, door* H. H. DE GRAAF. *Te* Utrecht, *bij* L. E. Bosch, 1837. 47 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1,25.

Een zonderlinge titel, maar nog vreemder is de inhoud.

De eerste dertien bladzijden behelzen bij wege van inleiding, eene bittere klagt over den tegenwoordigen tijd. Daarop volgen in rijm: eene Zielsverheffing. Verval der Godsdienst. De Geest des

 kwaads,

kwands, en een Slotzang; en de laatste bladzijden van 39—47, bevatten aanteekeningen.

Zoo men, door aan de harp te denken, hier zachte toonen verwacht, men zal zich bij de lezing dan zeer bedrogen vinden. In stede van gesticht te worden, gevoelt men zich onaangenaam aangedaan, en verwondert zich over den man, die zich laat opwinden, om zulk iets op te stellen en dwaas genoeg was, van zich te verbeelden, dat hij door zoodanig vermengd geschrijf en zoogenaamde poëzy iets nuttigs zoude verrigten. Wij willen slechts een staaltje aanvoeren:

Gij hebt de prille jeugd der Schepping opgeluisterd,
Toen de eenvoud nog bestond, en toen nog niet
verduisterd
Door valsche wetenschap, het menschelijk verstand
Geen' trotschen eigenwaan omhelsde, noch zijn hand
Schenddadig had gemoord, door afgunst aangestoken,
Die, na den broederslag, zoo vaak het bloed deed rooken
Van menig sterveling, wie door een KAÏN viel,
Al was zijn hart zoo rein, als ABELS Englenziel.
Gij deedt toen het gebed, op uwe gouden wieken,
Opstijgen naar de sfeer, verlicht van 't morgenkrieken,
En van de schoonheid Gods, die neerdaalde op
den mensch,
Tót teeken van 't voldoen aan zijnen reinen wensch,
Geuit in uwe taal, die toen haar klank mogt mengelen
In 't Serafijnen lied, en in den zang der Englen.
Gij waart de ontboezeming, de dankerkentenis

Van

Van 't onbesmette hart, dat de Almagt dierbaar is.
De hemellingen zelfs benijdden toen het zingen
Van d' ongevallen mensch, wiens zielsverlustigingen
In U alleen bestond, daar gij het wezen waart,
Dat hem het beeld van God het schoonst ont-
vouwde op de aard',
En hem, als deelgenoot van zijne zielsvermaken,
Eenwarebemelvreugd in 't hemelsch Hof deed smaken.
En wat is niet door u beheerscht, of niet bezield?
't Heelal is Poëzij, zelfs God, voor wien men knielt.

Deze groote Dichter roept aan het slot echter uit: en och! of ik dus mogt vertrouwen, dat men op mijn werk deze woorden van HORATIUS toepasselijk maakte: *Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci!!* Neen, Poëet! veeleer zal men na de lezing uitroepen: *Ik heb moeite en tijd verloren.*

PENSÉES Philosophiques. Nimègue, *chez* D. J. Haspels. 88 *pag. gr. 8vo. à f* 1,00.

De ongenoemde Schrijver van deze wijsgeerige gedachten doet zijne denkwijze reeds niet onduidelijk kennen, door deze als motto aan het hoofd geplaatste woorden van WEISSE T. III. p. 239. L'âme éclairée lit dans le firmament la démonstration mathématique des rapports les plus étendus, et là elle se forme de la Divinité une image infinement supérieure à tout ce que la superstition, secondée du plus ardent fanatisme, a jamais pu produire de plus élevé.

Hij is geen atheist: dus noch naturalist, noch pan-

pantheïst, maar een deist, die ongelukkig genoeg onbekend schijnt gebleven te zijn met den Bijbel, en wien eene in het Godsdienstige jammerlijk verwaarloosde opvoeding, of geheel verkeerde opleiding althans, ten deele is gevallen.

Dat is inderdaad te bejammeren, en te meer, daar het hier blijkt, dat het hem aan geene schranderheid en bekwaamheid in het denken en redeneren ontbreekt. Hij doet zich toch hier voor, als een liefhebber der beschouwing van de schoone natuur en kennen, als iemand, die geregeld en bij gevolgtrekking weet te denken, goed analogisch te besluiten, een voorstander van orde en zedelijkheid te zijn, en zich overtuigd te houden, dat de onzedelijke mensch onaangename gevolgen van zijne slechtheid te duchten en de deugdzame vereerder van het Hoogste wezen en van hetgeen goed is, heilrijke uitwerkselen te verwachten heeft.

» Chacun," zegt hij, » sait qu'en observant ces règles principales (de la douceur, de la compassion de la liberté etc.) de la bonne nature humaine, que *l'intelligence Divine*, a rendues si claires, si frappantes, si attendrissantes, si obligatoires, pour notre intelligence, il sera estimable, aimable, et généralement aimé, estimé; qu'en s'en écartant il deviendra haïssable, et serait haï. Or il n'y a personne qui ne sente combien il est doux et utile d'inspirer la bienveillance, et qui ne désire y parvenir; combien il est triste et dangereux de n'exciter que la haine, et qui ne craigne d'y etre exposé."

» Vous

„Vous me direz peut-être, *que beaucoup de gens qui n'ont commis aucune injustice, qui même ont fait toutes les bonnes actions qu'ils ont pu, sont néanmoins très malheureux.* Ils le seraient bien d'avantage, s'ils avaient été des méchans, s'ils s'étaient livrés à des crimes, dont leur conscience leur fait essayer les reproches. Si à leurs infortunes, ils joignaient celle de s'être rendus par leur conduite, des objets de haine et de mépris."

Hij heeft teregt de stellingen overgenomen: „*Dieu et inactif sont deux mots qui expliquent contradiction.*" — *L'univers est sans lacune.* — *Dieu n'est pas le Dieu du mal* enz.

Overal echter straalt helaas! zijne diepe onkunde door, en men zal, zeker strijdig met het doel des Schrijvers, door de lezing dezer *Pensées Philosophiques*, zich te meer kunnen overtuigen van het heerlijk, ja waarlijk onwaardeerbaar voorregt voor ons, dat wij de christelijke Godsdienst kennen, die ons ook ten aanzien van de toekomst, het *ergens elders* te vergeefs gezocht onderrigt verschaft en ons *leert*, hoe wij gelooven en wat wij te verwachten hebben.

Mogt de Schrijver daarmede nog eenmaal regt bekend worden, hij zal zich dan verbazen over hetgeen hij in dit stukje schreef, tot troost in leven en in sterven, door het betere licht dat door zijne stralen zijn verstand verlicht en zijn hart verhengt.

Welk eene verandering zal dan zijn besluit on-

 der-

dergaan, hetwelk wij hier, om het [illegible], nog willen afschrijven:

» Voilà ce que, malgré les préjugés imbéciles et glaçans dont vous fûtes abreuvés; malgré votre peu de lumières sur la physique et la morale du monde; voilà ce que vous avez tous confusément désiré, vous qu'un amour mutuel a bien porté des mêmes traits, et qu'une vertu également pure a rendus dignes de faire ici bas l'essai de ses félicités, et de commencer à vous nourrir de son ambroisie; continuez, ne vous lassez point; soyez encore plus aimans et meilleurs. Voilà le destin qui vous attend pendant des milliers de vies successives et des millions de siècles, depuis l'état d'homme jusqu'à celui de premiers favoris du Dieu paternel qui inventa l'amour."

» C'est ainsi que s'augmente la félicité des âmes sensibles. C'est ainsi que les êtres intelligens, qui employent chacune de leurs vies à étendre leur intelligence par le travail, à cultiver leur moralité par l'exercice continu des bonnes actions, chacune de leurs morts à se préparer à une vie encore plus louable, sont toujours assurés de recevoir cette vie plus noble, plus animée, plus heureuse, plus vive!"

» Telle est ma doctrine; tel est le fruit de quarante ans de méditations multipliées. Telles sont les pensées qui, autant que je l'ai pu, ont guidé ma conduite depuis l'âge de vingt ans. Si elles peuvent être utiles à ceux qui voudront lire cet ou-

ouvrage, je croirai avoir assez fait pour cette vie passagère à laquelle aujourd'hui je tiens fort peu, et j'attendrai avec calme le moment que ma monade pourra se prosterner devant *L'ETERNEL*."

Welk een onderscheid tusschen eenen Deist en een Christen!

PALESTINA, of het Heilige Land, van de vroegste tot op den tegenwoordigen tijd. Op geschiedkundige waarheid, volgens de meest geloofwaardige reizigers gegrond; benevens een beknopt overzigt van de Aardrijkskunde, Land- en Plaatsbeschrijving; alsmede van de geschiedenis des Joodschen volks, de Kruistogten en van de Letterkunde en Godsdienst der oude Hebreën, van Dr. M. RUSSEL; *naar het Hoogduitsch van* Dr. A. DIEZMANN. *Met platen. Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* G. Portielje, 1838. *VIII en* 200 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2,40.

Hoeveel is er niet reeds over *Palestina* geschreven. CHATEAUBRIAND verzekert, dat hij het geduld gehad heeft om bijna twee honderd nieuwe beschrijvingen van het Heilige Land door te lezen, benevens de Rabbijnsche aanhalingen en de plaatsen in de oude schrijvers over *Judea*.

Voor den Jood niet alleen, maar ook voor den Christen, blijft dit Land altoos merkwaardig en iedere goede bijdrage dus, om hetzelve nader te doen

doen kennen, wordt doorgaans met gratie ontvangen. Niet alleen de kennis, maar ook het nut kan daardoor bevorderd worden, bijzonder van zoo vele duizenden, die den Bijbel met reden voor het beste boek houdende er groot belang in stellen, om denzelven met kennis van zaken te lezen en goed te leeren gebruiken. Dr. RUSSEL heeft zich daarom na boven al de latere en meest geloofwaardige reisbeschrijvers, als CHATEAUBRIAND, RICHARDSON, CLARKE, BURCKHARDT, BUCKINGHAM, LEGH, HENNIKER, JOWETT, LIGHT, MACWORTH, IRBY, MANGLES, CARNE en WILSON ijverig geraadpleegd te hebben, zich ook opgewekt gevoeld, om een boek te schrijven, waarvan wij hier het eerste Deel vertaald voor ons hebben, en waarvan wij nu kortelijk verslag zullen doen.

RUSSEL heeft, dit zal niemand ontkennen, con amore dit werk bearbeid en zich beijverd, om niet alleen naar waarheid te berigten, maar ook hetgeen hij in zijne bronnen aantrof en overnam, met oordeel en in eenen goeden stijl hier beknopt mede te deelen.

In het eerste Hoofdstuk heeft hij eenige voorloopige aanmerkingen geplaatst, bijzonder over het Land zelve en deszelfs Israëlitische bewoners, om den lezer alzoo te meer te overtuigen van de belangrijkheid dezer geschiedenis en hem in te leiden tot de regte beschouwing.

De geschiedenis van den Hebreeuwschen vrijstaat, wordt in het tweede Hoofdstuk geschetst, af na den

den dood van JOSUA tot aan de Regters, en eindigt met deze gegronde aanmerking: »De Goddelijke wijsheid schikte zich naar de onvolkomenheid der menschelijke natuur en gebruikte die werktuigen, welke ter bereiking van hare goedgunstige oogeinden het geschiktste waren, ofschoon zij niet het voornemen schijnt gehad te hebben, om der menschheid, in de geschiedenis der Regters, toonbeelden van het betamelijke, van het menschlievende en van de deugd, voor te stellen."

Het derde Hoofdstuk behelst eene korte schets, van de troonbestijging van SAUL, tot aan de verwoesting van *Jeruzalem*, door TITUS VESPASIANUS. Met reden heeft RUSSEL de kortheid behartigd, maar van deze schets moet men erkennen, dat dezelve al te beknopt is uitgevallen, om aan het oogmerk eenigzins te beantwoorden. Prof. VON RAUMER b. v. heeft in zijn *Palestina* veel naauwkeuriger berigt gedaan. Ook op de hier gevolgde tijdrekening valt nog al iets aan te merken.

Het vierde Hoofdstuk is gewijd aan de letterkunde en Godsdienstige gebruiken der oude Hebreën. Ook hier komen verscheidene goede aanmerkingen voor, op dit onderwerp betrekking hebbende. Ten blijke dat RUSSEL met eenen goeden ijver bezield, de naauwkeurigheid soms zeer in acht genomen heeft, halen wij het volgend staal aan:

» De lezer dient op de zoo even aangevoerde onderscheiding, namelijk den aanvang en het einde der Joodsche feesten, acht te geven. Gelijk bekend is,

is, begon zelfs de viering van den gewonen Sabbat op den Vrijdagavond en eindigde met den zonne-ondergang des Zaturdags: » Van avond tot avond zult gij uwen Sabbat vieren." In den laatsten tijd van hun staatkundig bestaan waren ondertusschen de Joden zóó verre van de Mozaïsche inrigting afgeweken, dat zij verboden het Paaschfeest op Maandag, Woensdag en Vrijdag te vieren, en hetzelve tot den volgenden dag uitstelden. In het doodjaar van JEZUS viel dit groote feest op een' Vrijdag, begon, zoo als reeds vermeld is, op Donderdagavond, en de Verlosser, die de Wet naauwkeurig wilde betrachten, at dien ten gevolge het Paaschmaal met zijne jongeren Donderdagavond. De Joden, in het algemeen, mogten, naar het verhaal van den Bijbel, dit gebruik eerst den volgenden avond opvolgen, en daar deswege het eerste deel van den Vrijdag de voorbereiding was, zoo wilden zij niet in het raadhuis gaan, opdat zij zich niet zouden verontreinigen, en het Paaschmaal na zonneondergang konden eten. Op denzelfden grond verzochten zij PILATUS de ligchamen van het kruis te laten nemen, terwijl zij hem lieten weten, dat de dag, welke met zonne-ondergang begon, voor hen een plegtige dag was: en inderdaad was dezelve niet alleen de Sabbat, maar ook het Paaschfeest, en dienvolgens, in de oogen van iederen echten Israëliet, buitengewoon plegtig."

» Hierdoor laat zich de schijnbare tegenstrijdigheid tusschen het verhaal van JOHANNES en de andere Evan-

Evangelisten verklaren. Zij melden ons, dat onze Heer het Paaschfeest des Donderdagsavonds, op den eersten dag van het groote feest, gevierd heeft, waartegen de meest geliefde discipel verhaalt, dat de laatste morgen nog de voorbereiding voor het heilige feest, hetwelk het geheele volk in den volgenden nacht moest intreden, geweest is. Beide opgaven zijn volkomen juist; alleen bleef de Heiland den oorspronkelijk ingestelden dag getrouw, terwijl de Priesters en Schriftgeleerden de, van het Sanhedrin ingevoerde, orde, welke, gelijk reeds vermeld is, het feest een' dag uitstelde, opvolgden."

» De eigenlijke voorbereiding voor ieder feest begon eerst ten 3 ure, hetwelk de Hebreeën de negende ure noemden, en duurde tot aan het einde van den dag, of tot aan den ondergang der zon. *Op dezen tijd* derhalve verzochten de Joden den Landvoogd, om het ligchaam van het kruis te laten nemen, daar zij het voor hoogst ongepast hielden, ergens een teeken van vloek of doodstraf te aanschouwen, terwijl zij zich voorbereidden om het paaschlam te slagten."

Aangemerkt hebbende dat de Hebreërs geene schriften hadden, welke slechts tot onderhoud en vermaak dienden, zegt hij, onder andere: » zelfs moet het *Hooglied van Salomo* wel eene geestelijke beteekenis hebben, en op iets hoogers betrekking hebben, dan op zijne Egyptische bruid."

Breedvoeriger is de beschrijving van *Jeruzalem* in het vijfde Hoofdstuk uitgevallen, waaronder ook eeni-

eenige sprookjes voorkomen, waarvan het onbewijsbare wel had mogen opgemerkt zijn geworden. Wie andere, meer naauwkeurige en volledige beschrijvingen gelezen heeft, b. v. van VON RAUMER, boven reeds aangehaald, zal hier niet zeer voldaan wezen.

Deze bijdrage dan tot de uitbreiding der kennis van *Palestina* ontvange zijne plaats als niet ongeschikt bij de menigte van andere schriften, over hetzelfde onderwerp en worde door hen, die geene andere hulpmiddelen bezitten, met nut gebezigd. De uitvoering is zindelijk, en het plaatje, een gezigt op *Jeruzalem* voorstellende, versiert dit Deel, waarvan wij het tweede na de ontvangst ook zullen beschouwen.

De SCHAAPHERDER. *Een verhaal uit den Utrechtschen Oorlog*, 1481—1483, *door* J. VAN DEN HAGE, *Schrijver van het Slot Loevenstein in* 1570. *In vier Deelen. Te Amsterdam, bij* J. M. E. Meijer, 1838. *Tweede Deel* 442, *derde Deel* 406, *vierde Deel* 495 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs der vier Deelen compleet is f* 16,80.

Zoo als wij bij de aankondiging van het eerste Deel dezes belangrijken Romans te kennen gaven, wilden wij ons oordeel over denzelven liever opschorten, tot na de lezing van het geheele werk, en wij haas-

beasten ons nu onzen lezers ook van de drie laatste Deelen verslag te doen.

Het geschiedverhaal leverde den Romanschrijver een vruchtbaar veld, en wij aarzelen niet te verklaren, dat het zijner ijverige poging volkomen is gelukt, hetzelve goed te bebouwen en er veel partij van te trekken. Het is ten minste voor hen, die met de geschiedenis van ons Vaderland bekend zijn, (en het zoude eene beleedigende vooronderstelling zijn, dat er onder het beschaafd publiek, dat deze boekdeelen ter hand neemt, ook slechts een gevonden werd, die in de geschiedenis van zijn eigen land een vreemdeling was) niet moeijelijk de waarheid van de verdichting te onderscheiden, en dienvolgens is het gevaar vermeden, hetwelk bij zoo vele andere werken in denzelfden smaak bestaat, dat beide door onachtzaamheid niet meer te onderkennen zijn.

De karakters van alle personen, welke hier ten tooneele gevoerd zijn, zijn ten einde toe goed niet alleen, maar voortreffelijk, zonder afwijking, volgehouden. Zoo als bij de eerste vermelding, is elk der hoofdpersonen nog steeds bij het einde des werks dezelfde; voorzeker eene moeijelijke taak, eene klip, waarop reeds zoo velen hebben schipbreuk geleden, vooral bij woelige tooneelen, zoo als er zoo vele in dit geschiedverhaal voorkomen.

Ook in de beschrijving van plaatselijke gelegenheid, ligging, enz., kunnen wij niet voorbij den ons onbekenden Schrijver allen lof toe te zwaaijen. Wij bewonderden de naauwkeurigheid van zijne op-

ga-

gaven, en het geduld door hem noodwendig geoefend bij de beschrijving van vele kleinigheden, over welke velen welligt met eene korte aanstipping zouden heengestapt zijn.

Men denke echter niet, dat wij door te groote ingenomenheid alleen de lichtzijde van dit werk beschouwd hebben, o neen, hetzelve heeft even als alle dingen en alle boeken, geen enkel uitgezonderd, ook deszelfs tegenzijde; en als onbevooroordeelde beoordeelaars aarzelen wij ook niet onze aanmerkingen hier ter neder te stellen.

Over het algemeen kwam het ons voor, dat eenige bekortingen deze boekdeelen niet in waarde, (maar wel in prijs,) zouden verminderd hebben: bij voorbeeld, het vierde Deel, beginnende met het verblijf van VAN SCHAFFELAAR op den toren te *Barneveld*. De volgende korte opgave zal dit ons gevoelen regtvaardigen. De Schrijver heeft deze gebeurtenis verdeeld in vijf afdeelingen, onder den generalen titel: BARNEVELD.

Eerste,. tweede, derde dag, vullende een ruimte van 105 bladzijden. Vierde dag. (De dood van VAN SCHAFFELAAR), en vijfde dag, (de dood van PRAROL).

De drie eerste afdeelingen hadden merkelijk kunnen bekort worden en zijn inderdaad niet van langwijligheid vrij te pleiten, iets wat vooral in eenen roman vermeden moet worden. Te meer nog, daar, voor zoo ver ons bekend is, nog nimmer een zoo uitgebreid verhaal als het onderhavige in het licht is gegeven.

In

In het tweede Deel komen eenige tooneelen voor, die wij hier liever niet hadden aangetroffen; wel is waar dienen dezelven om het afschuwelijk karakter van PERROL *met de roode hand*, in het helderst daglicht te stellen, maar wij gelooven gerustelijk te kunnen beweren, dat, ook buiten de door ons bedoelde verhalen, hetzelve sprekend genoeg ware geweest.

De Schrijver heeft hier een weinig te veel den sluijer opgeligt, die welvoegelijkheid over die gebeurtenissen geworpen had, en hoezeer ook sommigen daaraan hunne goedkeuring hechten mogen, anderen en vooral zijne lezeressen zullen er minder genoegen in vinden, ten minste ons is zulks reeds gebleken.

Het besluit is vreesselijk gezocht, waarom, daar het gebeuren konde zonder der waarheid te kort te doen, waarom, alleen *één* ondergeschikt persoon gelukkig gemaakt, terwijl de hoofdpersonen alle van dat geluk verstoken zijn? Dit, de Schrijver houde het ons ten goede, is eene afwijking van den overigens in het werk heerschenden goeden smaak. Het is waar, de minsten der tegenwoordige romans en verhalen, leveren eene gewenschte uitkomst op, maar waarom in een overigens zoo geheel vaderlandsch werk, in dat punt den wansmaak onzer Fransche en Engelsche naburen gevolgd? Wij verklaren dit niet te begrijpen.

Wij hebben hier dus ook onze aanmerkingen medegedeeld, en willen alleen nog ééne bedenking op-

opperen, namelijk deze. Zoude de rede van het verblijf van VAN SCHAFFELAAR en de zijnen, te *Barneveld*, geschiedkundig te verdedigen zijn? Het komt ons voor, dat, door de hier vermelde redenen, het verhaal van zijnen dood, hoe grootsch en belangwekkend altoos blijvende, meer het karakter van eene personele, dan wel vaderlandsche daad aanneemt en bij eene vergelijking tusschen dit en des Schrijvers vorig werk, — het *Slot Loevenstein*; gelooven wij, dat daarin de drijfveeren der edelaardige opoffering van DE RUITER meer geschiedkundig en beter te verdedigen zijn, dan die van den dood van VAN SCHAFFELAAR in deze boekdeelen.

De dood van PERROL, in het vierde Deel voorkomende, is afschuwelijk, en zeker niet het minste bewijs voor de kracht en gloed, waarmede de Schrijver zijne tafereelen weet te teekenen. Ieder, in wien niet alle gevoel verdoofd is, staart met ijzing op het sterfbed van een wezen, wiens leven een gestadige misdaad, wiens woord godslastering en wiens daden steeds die eens booswichts waren, en verheugt zich over de regtvaardige straf die hem trof.

Wij besluiten thans onze beoordeeling van dezen inderdaad zeer lezenswaardigen Roman, en betuigen geenszins den vrij aanmerkelijken tijd, die wij tot de lezing besteedden, beklaagd te hebben.

Ook de Uitgever heeft van zijnen kant het uiterlijke gewaad dezes werks wezenlijk bevallig daargesteld. De uitvoering der vier onderscheidene

gra-

graveres, voor ieder Deel, is wel is waar kostbaar, maar verdient allen lof.

Wij wenschen beiden, Schrijver en Uitgever, dat hun werk in veler handen komen moge; want dit verdient hetzelve inderdaad, en het zoude ons steeds eene aangename herinnering zijn, door ons verslag iets te hebben bijgedragen, om de verspreiding van eenen goeden Roman te hebben helpen bevorderen.

Nederlandsche VOLKS-VERHALEN en Romancen, *door* C. H. CLEMENS. *Eerste Aflevering.* *Te* Nijmegen, *bij* D. J. Haspels, 1838. 56 *Bladz.* *In gr. 8vo.*

Of de uitgegeven prospectus aan het oogmerk beantwoord heeft, weten wij niet, maar deze eerste aflevering strekt ten minste ten bewijze, dat de Uitgever tot de uitgave is aangemoedigd geworden, en wij verwachten, dat de goede ontvangst de voortzetting ten gevolge zal hebben. De Heer CLEMENS zegt in het Voorberigt:

»Poëzy levert de Schrijver met dezen arbeid zijnen landgenooten niet; mogt men op sommige plaatsen één sprankjen dezer hemeltelg ontmoeten, dan was het de beschouwing der schoone aarde, de zigtbare hand der Voorzienigheid, in de lotgevallen der voorkomende personen, die dit sprankjen ontvonkten. Overigens is het verhaal op eene

 een-

eenvoudige wijze medegedeeld, daar de Schrijver vermeende, dat dit een hoofdvereischte van elk Volksverhaal zijn moet. Hij heeft getracht de aandacht zijner lezers te boeijen, en door enkele wenken nuttig te zijn; nuttig te zijn, omdat het hoofdonderwerp een Volksverhaal is. De schrijver dezes behoort niet tot die lieden, welke, na de lezing van een boek, zich zelven afvragen: Welk nut heeft de kunstenaar met dezen arbeid gesticht? Hij onderzoekt slechts naar het waarachtig schoone; vindt hij zulks in het kunstgewrocht, dan is deszelfs nut onbetwistbaar. De oppervlakkige lezer van den *Guy de Vlaming*, moge in dezen letterarbeid geen nut vinden, het gevoelvolle hart, dat voor alles, wat schoon is, blaakt, zal in dit dichtstuk schoonheid en waarheid, en derhalve *nut* vinden."

»Dewijl de schrijver van dit Volksverhaal maar al te wel gevoelt, dat zijn arbeid door geene bijzondere schoonheden uitmunt, en hij dus, van deze zijde, geen nut stichten kan, *zoo* heeft hij door gepaste, zedekundige aanmerkingen *nut* trachten te stichten, ook in zijne kleinere verhalen en in zijne Romance. Is dit dan toch het hoofdvereischte niet van datgene, wat de titel aanduidt?"

Zoo des schrijvers arbeid beoordeeld wordt, verzoekt hij den Recencent dit wel in het oog te houden: hij veroordeele den arbeid niet, omdat dezelve weinig of, in zijn oog, welligt, geene schoonheden bevat; de eenige vraag is hier: kan hij *nut* stich-

stichten. Onverschillig kan het den Schrijver niet zijn, zoo men in dezen arbeid eenige schoonheden mogt vinden, woordoor deszelfs nut en waarde verhoogd zullen worden."

» Welligt zal men aanmerkingen op de versificatie maken: de Schrijver is, dit bekent hij gaarne, zeer vrij met dit gedeelte der *machinale* poëzy omgesprongen; de oorzaak hiervan op te geven, kan hij niet; *hij* heeft zijn deuntje, op zijne wijze, uitgefloten. Is de deun hier en daar stootend, schrijft zulks niet aan zijn gevoel, maar wel aan zijne hardhoorigheid toe. Hij hoopt, zoo zijne landgenooten eenige waarde aan zijnen arbeid mogten hechten, in eene tweede aflevering *beter* te zingen."

Het eerste en voornaamste der hier geleverde stukjes is getiteld: *Willem IJsbrandsz. Dekker*, (gezegd *Bontekoe*, te *Hoorn* in het jaar 1587 geboren). De opschriften, of behandelde punten zijn: Inleiding, het vaartuig, de storm, het gebed, de brand, een lied, de hongersnood, de redding.

Levendig en fraai is de hier geleverde schilderij; van de geschiedenis uitnemend partij getrokken en het geheel zoodanig ingerigt, dat daardoor aandoeningen gewekt en edele gevoelens geboren of versterkt worden.

Het vernuft van den Schrijver en eene nuttige strekking, stralen insgelijks door, in de twee volgende korte dichtstukjes: *de Jonkvrouw*, en het *Drilkwiqje* geheeten; terwijl het laatste, getiteld:

het Jaar 1838, wegens het zuiverste en huiselijke deezen en genen ook wel niet ongevallig zal zijn:

Wij moedigen dus dén vernuftigen en welbegaafden Schrijver aan, om verder voort te gaan en de gegevene hoop te bevestigen. Wel hem die werkzaam is, om zulke goede gevoelens te doen ontheizen, als deze weinige dichtregelen behelzen, waarmede wij deze beschouwing besluiten willen:

Neen, sterv'ling, wen gij bloemen plukt,
Die de aard zoo mild uw harte biedt,
Vergeet, vergeet uw' Schepper niet.
Dan blijft uw' kracht als 't zonlicht sinkt,
En 't noodlot met uw' voorspoed spot.
Wat is de mensch, die Hem vergeet,
Zijn' Heer en God?

Waarachtig is het gezegde van DU BOS: » Le sujet qui renferme les principaux évenemens de l'histoire d'un certain peuple est plus interessant pour ce peuple la, que pour une autre nation."

Over den SCHRIK en het MEDELIJDEN in het Grieksche Treurspel, door J. W. ELINK STERK. *Te* Leiden, *bij* H. W. Hazenberg, Jr. 1838. 152 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 1,50.

» Wanneer wij spreken," zegt de Heer ELINK STERK, » van den schrik (φοβος) in het treurspel, be-

beschrijven wij die aandoening, die angst en beroering der ziel, welke door de gedachte aan een dreigend gevaar, aan een toekomstig kwaad, aan een naderend verderf in ons wordt opgewekt. Die huivering, die ons overmant, wanneer wij met vrees en verlangen tevens het oogenblik te gemoet zien, waarin de wraak zijn offer aangrijpt, of het gewigt eener ramp den ongelukkigen op eene verschrikkelijke proef van moed en tegenweer stelt."

Daarbij nu is het, dat hij de aandacht in het eerste hier geleverde stukje bepaalt, terwijl hij, in eenen aangenamen stijl overtuigend aantoont, dat en hoe de Grieksche treurspeldichters (AESCHYLUS, SOPHOCLES en EURIPIDES vooral) bijzonder uitgemunt hebben om die aandoening, door hunne stukken, bij hunne tijdgenooten op te wekken. Ter bevestiging wordt, in het tweede deel, de *Electra* van SOPHOCLES bijzonder beschouwd. De hoofdinhoud van dat schoone stuk der oude Grieksche Letterkunde, te vergelijken met dat van AESCHYLUS en EURIPIDES over hetzelfde onderwerp, is hier dus niet alleen kort en zakelijk opgegeven, maar vooral heeft de geleerde Schrijver zich bevlijtigd, om de voornaamste bijzonderheden uit te kiezen en dezelve met zijne aanmerkingen begeleid, ten einde de schoonheden duidelijk te doen opmerken. Alles is zoodanig ingerigt, dat ook zij die het oorspronkelijke niet gebruiken kunnen, er mede moeten worden ingenomen, als met een meesterstuk van kunst, bijzonder geschikt, om de gezegde aan-

aandoening, in de aangewezene beteekenis, bij den beschouwer op te wekken. Men vergete slechts niet op te merken, dat hetzelve beoordeeld moet worden naar de toenmalige denkwijze der Grieken, gelijk ook de Heer KLINK STERK te regt meermalen heeft aangewezen.

In de tweede voorlezing handelt STERK over het medelijden (ἔλεος) in het Grieksche treurspel, en deelt eerst eenige opmerkingen mede over de voorstelling van het lijden, welke hij vervolgens, door de behandeling van een Grieksch treurspel, aanschouwelijk opheldert, te weten de *Antigone* van SOPHOCLES. Heeft reeds de eerste voorlezing ons overtuigd, dat KLINK STERK er voor berekend is, om den geest der Grieksche treurspeldichters en zelf te bevatten en aan anderen te doen kennen, deze tweede, en vooral de ontleding van de *Antigone*, door zijne opgetogene landgenooten, met het aanzienlijk veldheersambt beloond, daarin voorkomende, heeft er het zegel bij ons op gezet.

Wij prijzen dus de lectuur van deze beide keurige stukjes uit overtuiging aan, terwijl wij tevens verzekeren kunnen, dat de ruimschoots achteraan gevoegde aanteekeningen overvloedige bewijzen opleveren van kunde, oordeel en smaak. Vooral verdient hier acht geslagen te worden, op de zoo verschillend verklaarde woorden van ARISTOTELES: *ἐστιν οὖν ἡ τραγῳδια μιμησις πραξεως σπουδαιας καὶ τελειας — δι' ἐλεου καὶ φοβου περαινουσα την τῶν τοιουτων παθηματων καθαρσιν,*

hier

hier tot dit einde opzettelijk behandeld, gelijk het trouwens hier ook zoo zeer te pas kwam. Zijn oordeel is het volgende:

» Uit de vergelijking dezer plaatsen komen wij tot het volgende besluit: Het treurspel is de nabootsing van eene handeling, die schrik en medelijden verwekt, waardoor als door eenen tooverzang, (μελος καθαρτικον, ἐπῳδη, *cantus*, *carmen*, *piaculum*) de schrik en het medelijden, en de daarmêe verbondene aandoeningen der toehoorders, slechts derzelver aangename en voor den mensch heilzame kracht behouden. Wij zullen dus de woorden van ARISTOTELES moeten verstaan, als of er stond: ἐστιν οὐν ἡ τραγῳδια φοβερων και ἐλεινων πραξεων μιμησις, περαινουσα φοβον και ἐλεον καθαιρειν, ὡστε τους ἐλεημονας καὶ τους φοβητικους και τους ὁλως παθητικους κουφιζεσθαι μεθ' ἡδονης.

Wij schrijven nog, ter verdere aanprijzing, dit slot der tweede voorlezing over:

» Wanneer bij de Romeinen, in hunne mislukte navolging van het Grieksche treurspel, het afzigtelijke nog afgrijsselijker wordt voorgesteld, wanneer dáár een THESEUS de verscheurde ledematen van zijnen HIPPOLYTUS op het tooneel laat bijeenbrengen, en die afgeknotte en onkenbare deelen zamenvoegt: wanneer dáár een ATREUS de kinderen van zijnen broeder van het altaar wegrukt, hen ombrengt, en hun bloed, met wijn vermengd, aan THYESTES,

 als

als eenen feestdronk aanbiedt, en hem zijne gruwelen ontdekt, en op het tooneel aan den vader de hoofden zijner geslagte lievelingen toont: wanneer dáár eene MEDEA, nadat zij haren vader verraden, haren broeder gedood, CREUSA vergiftigd, en CREON met de zijnen verbrand had, uit wraak hare beide kinderen op het tooneel in het gezigt van hunnen vader vermoordt, en dan nog in helschen wellust uitroept: »hun getal was te klein »voor mijne woede: zoo ik eene onvoldragene vrucht »onder het harte droeg, zou ik ze in mijne eigene »ingewanden met het zwaard doorboren," dan zien wij, dat bij de Romeinen het treurspel was, even als hunne renbaan, stroomende van onschuldig bloed, eene oefenschool tot hardvochtigheid en gevoellooze krijgsdeugden. Maar bij de Grieken was het eenvoudige verhaal van den dood van HIPPOLYTUS, eene stokoude HECUBA nederstortende van smart, eene ELECTRA met de lijkbus van haren ORESTES, eene ANTIGONE, het onschuldig slagtoffer van zusterlijke teederheid, genoeg, om duizenden eenen traan van het diepste gevoel te doen storten."

»Dáár was de tragische kunst eene kunst van den vrede, die de toeschouwers tot menschelijkheid en medelijden veredelde."

Wij hebben met genoegen deze korte aanprijzende beschouwing hier gegeven, en twijfelen niet, of men zal dit boekje gaarne plaatsen naast de schoone proeve over de zedelijke schoonheid der

der Poësy van SOPHOCLES, door P. VAN LIMBURG BROUWER (*).

Over de ***GEVANGENISSEN*** *in* **Nederland.** *Door* L. G. BOURICIUS, *Lid der Commissie van Administratie over de Gevangenissen te* Leeuwarden. *Te* Leeuwarden, *bij* L. Schierbeek, 1838. 131 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1,00.

De treurige ondervinding van de diepe verbastering der menschelijke natuur, predikt beide de noodzakelijkheid, dat er gevangenissen bestaan en dat daarop door de overheid, als eene zaak van groot aanbelang, een wakend oog gehouden en gezorgd worde, dat dezelve behoorlijk ingerigt zijn, om niet alleen het kwaad te straffen, maar ook af te weren, voor te komen en toe te zien, dat het getemperd, gewijzigd en minder schadelijk worde.

Dit onderwerp moge dan wel door aangenaamheid ter en in behandeling zich niet zeer aanprijzen, men zal echter niet kunnen ontkennen, dat het wel waardig is opzettelijk overwogen en bij herhaling van tijd tot tijd beschouwd te worden.

Naar mate een volk in verlichting en beschaving voorwaarts gaat, is het ook natuurlijk, dat men hierop bijzonder acht geve en zulke verbeteringen tot stand brenge, die tot betere bereiking van het edel

(*) Waarvan men onze beoordeeling vindt, in dit Tijdschrift voor Januarij 1835, pag. 14 en verv.

edel deel hier of elders voorgeslagen, redeneerkundig bevestigd en vooral die door de ervaring bewaarheid worden.

Zou onze Natie dan hierin achterlijk kunnen blijven, waar alle edelen van verstand en hart met eene verlichte en overal het beste beoogende en verlangende Regering, aan welker hoofd een wijs, gematigd, regtvaardig en Godvruchtig Koning, door Gods genade, gesteld is, die op alle wijze zijn volk gelukkig wil maken?

Welk Nederlander las niet met zeker genoegen in het *Journal de la Haye* het door D. R. G. met vaderlandsche voorliefde opgemerkte: »Toutefois nous ne voulons pas trancher la question. Elle n'est pas mûre; mais il est une chose que nous ne craignons pas d'affirmer, c'est que notre régime de prisons surpasse sous plusieurs rapports ce qui existe ailleurs en ce genre. Notre régime seul présente un ensemble reglé, uniforme et systématique; seul il sépare completement toutes les catégories de prisonniers; seul il garantit invariablement aux prisonniers des mêmes catégories, indépendamment du local et du lieu de la prison, exactement le même sort, et un sort humain quoique rigide; seul il impose, il procure à tous les détenus, un travail productif et toujours assuré; seul il prodigue dans ses prisons l'instruction religieuse et primaire; seul enfin il se trouve assisté pour le perfectionnement de son œuvre, par une société philantropique, et charitable prête toujours à rem-

plir

plir la lacune lorsque l'action du Gouvernement *doit cesser.*"

Dit trok ook bijzonder de aandacht van den Heer BOURICIUS, die als Lid der op den titel gemelde Commissie voor zich zelve iets opgesteld had, over *de Gevangenissen in Nederland.*

Het spoorde hem aan tot het schrijven en uitgeven van dit stukje om hierdoor dus aanleiding te zullen geven, om het hoogst gewigtig onderwerp waaraan hij gedurende verscheidene jaren al zijne belangstelling wijdde, meer en meer tot rijpheid te brengen.

Wij willen dan — en zoo leert dan de lezer zijne orde van behandeling kennen — met eenige groote trekken, de gevolgen van het stelsel van 1821 nagaan; daarna eenig denkbeeld geven van hetgeen in de laatste jaren daaraan is veranderd en verbeterd geworden; en eindelijk onze gedachten bloot leggen over hetgeen, naar het schijnt, verder zou kunnen en moeten worden gedaan. In den loop dezer afdeelingen zal genoegzame gelegenheid zijn, en vooral in de laatste, om onze gedachten over het systhéme pénitentiaire, dat wij straf- en verbeteringstelsel zullen noemen, aan grondiger oordeel te onderwerpen.

Wij hebben deze beschouwingen, aanmerkingen, gedachten en mededeelingen met belangstelling gelezen. Overal doet de Schrijver van zijne verkregene kennis, vrijmoedigheid en gezonde redeneerkunde blijken en het komt ons voor, dat het hier

hier geschrevene zeer verdient in aanmerking genomen te worden, bij hen die met ervaring, doorzigt en vermogen parende, over de gevangenen en gevangenissen nadere ontwerpen gereed maken, om het heilzaamst doel dezer, de beste middelen te bevorderen, de misbruiken en nadeelen zooveel mogelijk te verminderen en het algemeene welzijn, zoowel als de verbetering der gevallenen te bevorderen.

BERIGT van Inteekening op de uitgave van Godsdienstige Traktaatjes voor jonge lieden van beider kunne, door eene vereeniging van Predikanten uit de onderscheidene Oorden onzes Vaderlands. Te 's Gravenhage, *bij* K. Fuhri, 1839. *De prijs is 5 Cents.*

Gaarne voldoen wij aan het verzoek van den Uitgever, met de aandacht van het Publiek door dit Tijdschrift ook op deze christelijke onderneming te vestigen. Zij is min kostbaar en echter net, heeft een voortreffelijk doel en kan, naar deze eerste hier geleverde proeve te oordeelen, voor jonge lieden van beider sekse, onder den Goddelijken zegen veel nut stichten.

In dit vooruitzigt prijzen wij dan deze poging aan en hopen dat dezelve gelukkig zal mogen slagen.

Wij meenen er te moeten bijvoegen als berigt, dat de inteekening met 1 Junij eerstkomende gesloten zal zijn.

MEN-

MENGELWERK.

DE

CHRISTEN IN HET WERKELIJK LEVEN.

Leerrede van A. VINET, *naar* Col. III: 2.

Bedenkt de dingen, die boven zijn, niet die op aarde zijn.

(Uit het Fransch vertaald.)

(Vervolg en slot van bladz. 332.)

Ik weet, Geliefden! wat gij mij kunt tegenwerpen. »Men kan geene behoorlijke zorg dragen voor de dingen dezer aarde, als men er niet eenig belang in stelt. Men kan niet slagen in een ambt, indien men niet eenige neiging heeft voor deszelfs werkzaamheden; niet vorderen in eene studie zonder lust voor dezelve; noch in eenigen werkkring, hoe ook genaamd, ten zij men er liefde voor hebbe. Is het na te gelooven, dat het belang des hemels de plaats van al deze belangen kan innemen? Is het te gelooven, dat het gevoel van pligt eene genoegzame drijfveer zij? En moet men niet verwachten, dat hoe meer men zich verbindt aan de dingen die boven zijn, men des te minder geschiktheid voor de aardsche zal hebben? En wat wordt er dan van die vereeniging, die men ons zoo aangeprezen heeft?"

De

De tegenwerping, Geliefden! is van gewigt; en ik wensch, dat niemand haar gewigt ontveinze. Zeker is het, dat, wanneer wij ons bepaalden om *twee* pligten aan elkander over te stellen, de pligt om met ijver de aardsche dingen te behartigen, en die, om alleen de hemelsche lief te hebben, wij dan de moeijelijkheid slechts zouden vermeerderen in plaats van haar op te lossen. Maar met een weinig aandacht, hoop ik, dat gij zien zult, dat de tegenwerping op eene dwaling rust. En waarin bestaat nu die dwaling? Die dwaling bestaat hierin, dat men de woorden des Apostels, *de dingen, die boven zijn*, in een te weinig geestelijken zin neemt. *De dingen, die boven zijn*, behooren niet uitsluitend tot eene andere wereld, maar tot eenen anderen kring dan den gewonen kring onzer gedachten. Zij zijn niet boven onze hoofden, maar boven onze natuurlijke gevoelens. *De dingen, die boven zijn*, zijn, om zoo te spreken, hier beneden; het zijn de neigingen des harten, vernieuwd door den Geest, die van boven is; het zijn al de gevoelens, beginselen, drijfveeren, die eigen zijn aan eene wedergeborene ziel. Liefde voeden voor de dingen, die boven zijn, is liefde koesteren voor God zelven; het is ons leven onderwerpen aan Hem; het is God in alles te zoeken en te vinden.

Wie, o mijn Broeder! zal u beletten, wat u verhinderen om Hem te ontdekken en te vinden in de natuur, wier geheimen gij met zooveel standvastigheid onderzoekt? in dat ambt, dat gij met

zooveel ijver bekleedt? in die kunst, die gij met zooveel belangstelling beoefent? Hoe, is God niet in alles, wat waar, schoon, groot en nuttig is? Is Hij niet overal, uitgenomen in het kwaad? Al wat goed is, is dat niet Hij zelf? Wanneer de Christen op het verschillend gebied der natuur, der kunsten, van het burgerlijk leven zich oefent, houdt hij zich dan niet met God zelven bezig? en is het niet God zelf, dien hij bewondert en lief heeft, in elk dezer dingen, die zijne belangstelling opwekken?

God lief te hebben, ziedaar, het geheim, dat alle tegenstrijdigheid overeenbrengt. Ziedaar het geheim, om zich met aardsche dingen ijverig bezig te houden, zonder daarom de dingen, die boven zijn, iets minder lief te hebben. God lief te hebben, is liefde voor het leven, dat Hij geschonken, *voor den dood*, dien Hij geboden heeft. Maar gij verdeelde harten, die van schikkingen tusschen den hemel en de aarde hebt gedroomd, die steeds door vrees en angstvalligheid zijt gekweld, kent de *oorzaak* van uwen toestand: gij vreest God, maar bemint Hem niet. Voorzeker ook de vroomheid heeft hare angstvalligheid, maar verwarren wij nimmer de angstvalligheid eener teedere liefde, die nooit genoeg meent gedaan te hebben voor hem, dien zij bemint, met de vrees van een baatzuchtig hart, dat het aan den moed faalt en om zich geheel aan God en om zich geheel aan de wereld over te geven. »Is dit geoorloofd of niet? Is dit wereldsch of christelijk? Mag ik dit gezelschap bezoeken, dit

werk ondernemen, mij aan die *studie* wijden?"
Ziedaar vragen, die in den mond des zoons beteekened, hoe zal ik mijn hart zuiver bewaren voor mijnen vader? maar in den mond des slafs den zin hebben: tot hoever kan ik den lust mijns harten volgen, zonder mijnen meester te verlooren? Treurige en ijdele tweestrijd, waarvan de grond gemakkelijk te ontdekken is! Welke waarde heeft dat voortdurend dingen tusschen God en den mensch! Welke waarde die Christen, die steeds ijverig bezig is het deel voor God en zich zelven haarfijn te bepalen, vol vrees om voor zich zelven te weinig *te nemen*? Welke waarde de geloovige, die zich in twee deelen scheiden wil, en zich deels als wereldling, deels als geloovig wil gedragen, alsof niet noodzakelijk de wereldling geheel wereldling, de geloovige geheel geloovig moest zijn? Welke waarde de mensch, met een dubbel hart, half voor de wereld en half voor God? Welke waarde eindelijk die opoffering, welke voorwaarden stelt, uitzonderingen maakt en schadevergoeding eischt? De liefde is beter scheidsregter in gewetensvragen! De liefde heeft de moeijelijkheid spoedig opgelost. Alles voor God, niets voor mij zelve, ziedaar hare zinspreuk. Alles voor God, opdat God mij behoore. Op die voorwaarde verrijke of beroove Hij mijn leven, verwijde of vernauwe Hij den kring mijner werkzaamheden, vervulle of verstoore Hij mijne wenschen, wanneer ik mijn God bezit, bezit ik alles. Hem wil ik dienen, Hem alleen behagen, al het overige deert mij niet.

Wan-

Wanneer gij God lief hebt, zult gij spoedig zien, welke bezigheden onvereenigbaar zijn met Zijne dienst. De liefde tot God zal u een nieuw zintuig schenken, een zeker en teeder gevoel, waardoor gij zonder moeite de werken herkent, die Hem dierbaar zijn, en die, van welke Hij het oog afkeert; want alle werkzaamheid is niet goed. Dit is het eerste gevolg der liefde tot God. Er is nog een tweede. Zij geeft aan de ziel eene grootere vrijheid. Zij wettigt eene menigte werken, die anders ongeoorloofd waren. Indien gij God lief hebt, kunt gij u begeven in de woelingen der wereld, in de zorgen der openbare aangelegenheden, in de beoefening van kunsten en wetenschappen; want dat alles, gij doet het voor God, voor Zijnen roem, met dankbaarheid en onderwerping; dat alles leidt u *tot God*, in plaats van u van Hem te verwijderen; en, als ik het zoo eens zeggen mag, uw schijnbaar meest gewaagde reistogt verwijdert u van de haven niet. De hoogste betrekkingen en de laagste ambtsbezigheden, groote ondernemingen en de minste kleinigheden, het werk van een jaar en het werk van een dag, is voor God verrigt, en daarom is alles geoorloofd, alles goed. Maar buiten dit gezigtspunt, buiten deze rigting is alles kwaad, zelfs datgeen, wat voor het prijsselijkst en billijkst wordt gehouden; alles is kwaad, omdat het niet voor en met God geschiedt. Gij kunt nuttig zijn, de achting der menschen bezitten en verdienen; en toch voor God, voor u zelven, voor de

 een-

eeuwigheid een werk hebben gedaan, dat vruchteloos, zondig en verderfelijk is.

Verkeerd onderwezene beslechters van gewetensvragen, wier bezorgdheid de mug uitzuigt, maar den kemel verzwelgt! laat varen die trage angstvalligheid, waarmede gij enkele daden, enkele gedeelten van uw leven weegt en stelt u uw leven in zijn geheel voor den geest. Van dat geheel, van deszelfs algemeen karakter en den geest, die het bezielt, behoort gij u in de eerste plaats rekenschap te geven. Het zijn niet eenige goede werken, het is niet eene zorgvol nagebootste deugd, die u waarde voor den hemel zullen geven. Het is niet naar eenige verzuimde of beoefende uiterlijke pligten; niet naar eenige geoorloofde, verbodene of zoogenaamd onverschillige daad, dat uw lot in de eeuwigheid zal beslist worden. Zonder twijfel heeft elke uwer daden hare zedelijke waarde, haar karakter en eigenaardigheid, maar tevens is zij ook slechts het natuurlijk gevolg van een grondbeginsel, en heeft, op zich zelve beschouwd, *alleen* die waarde, dat zij uwe waarde vertegenwoordigt. Die inwendige waarde moet men kennen; ook kent haar God en waardeert en oordeelt u daarnaar.

En nu, Geliefden! kent gij Zijne maat? Hij meet u af naar uwe liefde tot Hem. Hij onderzoekt slechts naar eene zaak, of gij Hem met uw hart toebehoort? Nu dan, Zijne maat behoort ook de uwe te wezen; en geheel uwe beslissing in dit gewigtig punt ligt opgesloten in het antwoord op de

de vraag: Werk ik voor God? Is het mijne begeerte om Zijnen wil te doen?

Geeft acht, welke wind u in de zielen blaast, en gij zult weten werwaarts gij koers houdt. Vraagt u rekenschap af van het gevoel, dat uw leven beheerscht, en gij zult de waarde van uw leven kennen. Ieder mensch kan met zekerheid die vraag voor zich zelven beantwoorden, maar ziet hier nog bovendien eene dubbele wijze van zelfbeproeving, waarna er geene onzekerheid meer voor u kan overblijven.

Is het u aangenaam, om te midden der bezigheden en zorgen, die u natuurlijk aan de aarde binden, u bezig te houden met de dingen, die boven zijn? Hebt gij vermaak in het woord Gods? Schept gij er vreugd in om het te raadplegen, om daardoor uw gezigtspunt over al uwe zaken uit te breiden en alzoo den horizon van uw beperkt aardsche leven zich te doen verliezen in den onbegrepsden horizon der eeuwigheid? Velen vinden, als zij onwillekeurig deze twee gezigtspunten te zamen brengen, daar tusschen geen verband, geene overeenstemming, maar veeleer tegenstrijdigheid. Het beschouwen des hemels en van goddelijke zaken, stoort hen in hunne bezigheden, het maakt hen daartoe ongeschikt, neemt hunne begoocheling weg, bedroeft en drukt hen. De wensch rijst in hen op, van nimmer naar dien kant te hebben gezien; want hetgeen zij ontwaarden, deed hen voor een oogenblik vreezen, dat hun leven, dat tot hiertoe hun

zoo wel betracht had toegeschenen, slechts met ijdelheid was vervuld. Van dat oogenblik af, vermijden zij dien aanblik, die overwegingen; en verdiepen zich geheel in het tegenwoordige, om hunne werken voor zulk eene gestrenge monstering te beveiligen. Naarmate deze verschijning der goddelijke zaken in hun geheugen verzwakt en vernietigd wordt, hernemen zij hunnen ouden ijver; maar zij zijn slechts ijverig en volhardend in hun beroep, door zoo min mogelijk aan hunne hemelsche roeping te denken. En echter beweren zij van die hemelsche roeping geen afstand te doen en verblijden zich een rustpunt en eene schuilplaats in voorraad te hebben; gelijk de verloren Zoon, denken zij gaarne in de verte aan het vaderlijk huis, doch bewonen het liever niet. Zij wenschen te gelooven; zij vreezen hunne Godsdienstige *overtuiging* te verliezen, maar meer vreezen zij nog, dat deze te sterk en levendig worde; zij schuwen die onverwachte oogenblikken, die God zelf doet geboren worden, waarin de waarheid der Godsdienst ons eensklaps voor oogen treedt in het schitterend gewaad der volkomene zekerheid en met de almagt der wezenlijkheid. Zij vreezen die opperheerschappij van een levend geloof, die hun leven zou verstooren, hunne plannen omverwerpen, hunne werkzaamheid eene andere rigting geven en het standpunt vernietigen, waarop zij zich in de wereld geplaatst hebben. Door dit bliksemvuur verschrikt, sluiten zij haastig de oogen en vreezen door eene

won-

wonderlijke tegenstrijdigheid, zoowel het geloof als het ongeloof. Geliefden! beslist, werken deze menschen voor de aarde of voor den hemel?

Ik heb nog van een anderen toetsteen gesproken. Het is de gedachte aan den dood. Is iemand in twijfel omtrent de wettigheid van het gebruik zijns levens, die stelle zich in de tegenwoordigheid van den dood. Hij beschouwe met vasten blik zijn laatste uur, dat uur waarin ons niets overblijft, dan hetgeen wij ons zelven gegeven hebben. Hij verbeelde zich voor een oogenblik, dat hij niet meer tot deze aarde behoort, dat hij op zijn doodbed nederligt en de plegtige oproeping verneemt: Zoon des stofs, *geef rekenschap van uw rentmeesterschap!* Hij houde het zich zelven voor, dat hij binnen eenige uren, onder den grond uitgestrekt, even vreemd *aan alles* wat boven hem gebeurt, wezen zal, als ware hij nimmer onder de levenden geweest. Hij zie het schitteren van zijnen roem, zijne magt, zijnen persoonlijken invloed, zijne goederen, zijn naam, zijne nagedachtenis verflaauwen en te niet gaan en dan make hij, voor het laatst zijne bezitting opsommende, de rekening van hetgeen hem overblijft, dat is te zeggen, ik herhaal zulks met nadruk, hetgeen hij zich zelven gegeven heeft. Wel nu! heeft hij zijn ijver, zijn arbeid, zijn rijkdom of zijne armoede aan God gewijd? Heeft hij werken verrigt, die hem kunnen volgen? Kan hij geheel zijn arbeid, geheel zijne studie, geheel zijn leven medenemen naar eene andere wereld en die neder-

 leg-

leggen aan de voeten zijns Meesters? Heeft hij voor God een ambt bekleed, eene betrekking vervuld, zijn geest beschaafd, zijn vermogen vergroot? Behoort zijn leven tot deze of gene zijde des grafs? Was het schitterend in de wereld of met *Christus in God verborgen?* Is hij op het punt om van alles te scheiden, of om alles weder te vinden? Gaat hij sterven of leven? Wanneer hij in tegenwoordigheid van deze plegtige gedachte aan den dood, zijn vervlogen leven niet gevoelt als een knellenden last, maar als een verworven schat; wanneer de gedachte aan de werkzaamheid, die voor hem verbroken wordt, hem geene smart, maar hoop inboezemt, dan is zijne werkzaamheid goed; dan kan hij er zich zonder vrees aan overgeven: want, terwijl hij met aardsche dingen bezig is, werkt hij voor de hemelsche.

Ziedaar, Geliefden! hetgeen ik in uwer aller en in mijnen geest wenschte te doen beklijven. Er is geene belangrijker waarheid. Het oogenblik zal zeker komen, waarin zij u in hare klaarblijkelijkheid verschijnt, maar wij moeten dat oogenblik vervroegen. Want dezelfde waarheid, die heden heilzaam is, kan morgen verpletterend wezen. Heilzaam, terwijl het leven ons nog toebehoort, is zij verpletterend, wanneer het ons begeeft. Heeft dan nu ons leven, dat is ons hart, hervorming noodig, laat ons dan alle krachten tot die hervorming in het werk stellen.

Laat ons ons hart hervormen! Welk een woord,

mij-

mijne Geliefden! Ach, wanneer uit de graven eens de kreet zal gehoord worden: laat ons leven! dan zullen de zondaars ook mogen uitroepen: laat ons ons hart hervormen! Den Heer boven alles lief te hebben, niets te beminnen dan naar den wil des Heeren, geheel ons leven naar één grondbeginsel, naar één drijfveer rigten, is dat, mijne Geliefden! wel de vrucht van eene enkele daad van onzen wil? Raadpleegt uwe eigene ondervinding, zij verklaart ons volslagen onvermogen, om door eigen kracht de gewone rigting onzes levens te verlaten. Raadpleegt de ondervinding der geloovigen, zij leert ons, dat zij er kracht toe gevonden hebben in het geloof aan den gekruisten en verheerlijkten Zaligmaker. Raadpleegt het Evangelie, het onderrigt ons, dat in dit groote werk het God is, die in *ons*, *beide* het willen en werken, naar Zijn welbehagen, werkt. Laat ons geene ijdele begoochelingen voorspiegelen aan ons verstand en geen roem dragen op uitwendige hervormingen door ons tot *stand* gebragt; hervorming van gewoonten is niets zonder hervorming des harten. Laat ons dan openhartig onze zwakheid bekennen, hulp vragen en smeeken, zonder ophouden bidden, ja waken in het gebed, tot dat wij hulp erlangen, tot dat geheel ons hart zich bevindt, waar onze schat is, tot dat wij één lust, één zin en ééne gedachte met JEZUS zijn, die in Zijn leven geen ander doel kende, dan de dienst en verheerlijking des Vaders, die Hem gezonden had. De Heer zelf storte over

daar uit den Geest des gebeds en der smeeking. Amen.

K. S. ADAMA VAN SCHELTEMA.

Naar A. VINET, *Discours sur quelques sujets religieux.*

MARCUS XVI: 12, 13. VERGELEKEN MET *LUCAS* XXIV: 33, 34.

De vergelijking van deze twee plaatsen, die kennelijk dezelfde ontmoeting aan den avond van den dag der opstanding bedoelen, levert eene strijdigheid tusschen de twee verhalen op. De meerdere uitvoerigheid van LUCAS, evenmin, als de bijzondere beknoptheid van MARCUS, zijn oorzaak van die strijdigheid. De een verhaalt het tegenovergestelde van den anderen. De een spreekt van geloof aan de opstanding des Heeren, de ander van ongeloof.

Ik waag het de oplossing op volgende wijze te beproeven en draag de volgende stellingen voor:

1. Het schaadt MARCUS niet, als hij van ongeloof bij de Discipelen van JEZUS spreekt. Hierin onderscheidt hij zich niet ongunstiger van de overige Evangelisten.

2. De Apostelen waren in dit opzigt niet ligtgeloovig; maar bij het zich verbreide gerucht van de opstanding des Heeren en het door PETRUS en JOANNES gedane onderzoek, vol verwondering, die, naar het mij toeschijnt, volgens *Joan.* XX: 8, hoo-

hooger klom bij dezen Apostel en hem stille hoop, aan zekerheid grenzende, gaf.

3. Dat bedaard onderzoek, dat hopend verbeiden, zonder haastig aannemen, blijkt ook daaruit, dat zij het getuigenis der vrouwen: *dat de Heer leeft*, niet zoo gaaf geloofden, *Marc.* XVI: 10, 11. Ook die twee wandelaars, konden de belofte des Heeren, dat Hij zou opstaan en de vermelding van sommige vrouwen, die zeiden, dat het alzoo was (*Luc.* XXIV: 21—23) niet onbepaald tot hunnen troost aanwenden. Het scheen hun te lang te duren, en hetgeen die vrouwen vermeld hadden, niet krachtig genoeg ter overtuiging.

4. Als de elf bij de aankomst van die twee wandelaars hun toeriepen: *de Heer is waarlijk opgestaan en is van Simon gezien*, dan openbaren zij hun geloof, maar niet om het getuigenis der vrouwen. Dat scheen hun buiten den regel. Zij meenden welligt, als Apostelen de eerste te moeten zijn en op eenen voorrang aanspraak te kunnen maken, ja niet, dan met hun gezag de waarheid te kunnen bevestigen.

5. Wij nemen hun, dunkt mij, deze ingenomenheid met zich zelve, niet kwalijk. Wij veronderstellen ze niet ten onregt, indien wij opmerken, dat zij hun geloof, *Luc.* XXIV: 34, alleen op het getuigenis van SIMON gronden, en de boodschap der vrouwen geheel ter zijde stellen, ja, niet eens noemen.

6. Is nu deze opvatting niet geheel verwerpelijk, dan

dan verbeelde ik mij de strijdigheid tusschen MARCUS en LUCAS zoo te kunnen oplossen, dat beide waarheid schrijven. LUCAS geeft te kennen: zij geloofden de opstanding van JEZUS CHRISTUS, hoewel zij Hem nog niet gezien hadden. MARCUS ontkent het niet; maar herinnert alleen, dat zij het berigt van die twee niet aannemen. Zij waren ook geen Apostelen. Van éénen slechts wordt de naam genoemd en daarenboven zeer bekend is hij niet in de geschiedenis des Nieuwen Testaments.

7. Zij geloofden dus wel de gebeurtenis zelve, maar niet het bijzondere, dat deze twee wandelaars gebeurd was: wel de opstanding, maar niet even gereed elk berigt, dat daaromtrent gegeven werd.

K. 1839. B.

GEVOELENS DER ARMENISCHE CHRISTENEN OVER DEN TOESTAND DER ZIELEN NA DEN DOOD.

De toestand der zielen na den dood is een zeer belangrijk artikel der Armenische geloofsbelijdenis. »Wij gelooven," zoo luidt het IXe artikel van dezelve, »eene vergelding der werken, namelijk »den Regtvaardigen het eeuwig leven, maar den »zondaren eeuwige pijn." (*) Men heeft ten enregt

(*) Zie YPEY, *Gesch. der Christ. Kerk in de 18e eeuw XI*, bl. 274, waar men meer over deze Christenen vermeld vindt.

regt beweerd, dat zij gelooven, dat de zielen in den staat der afgescheidenheid in een bewusteloozen toestand verkeeren tot aan den dag des gerigts. De meeste beweren wel, en te regt, dat de *volkomen'* vergelding eerst plaats zal hebben bij de wedervereeniging der ziel met het ligchaam, doch het algemeen geloof is, dat de zielen der regtvaardigen in een toestand van vreugde, die der goddeloozen in een staat van ellende zich bevinden, en dat zij van elkander verwijderd zijn. Een der Bisschoppen verklaart, dat zij, die zonder biecht en in doodzonden sterven, regelregt ter helle gaan; maar dat daarentegen zij, die vergeeflijke zonden bedreven, gebiecht, gecommuniceerd en boete gedaan hebben, terstond in den hemel komen, en dat die, welke wel gebiecht en gecommuniceerd, maar geene genoegzame boete gedaan hebben, slechts dan in den hemel komen, wanneer de Kerk voor hun bidt.

Eene Kerkvergadering, voor eenige jaren te *Konstantinopel* gehouden, heeft omtrent dit punt het volgende bepaald:

»Naar de leer van den Heiligen GREGORIUS LUSAVORISCH, wordt den geest op de volgende wijze vergolden. De heilige zullen in de nabijheid van CHRISTUS zijn, want de Heer heeft gezegd: *waar ik ben, daar zal mijn dienaar zijn*, (*Joh.* XII: 26). Verder; wanneer de dood aan het aardsche leven een einde heeft gemaakt, *keert de geest weder tot God, die hem gegeven heeft*, *en het ligchaam tot het*

het stof, waaruit het genomen is, (*Pred.* XII:7).
De Engelen en geesten der zaligen komen den geesten der Godvruchtigen te gemoet, onder het zingen van Psalmen en geestelijke Liederen, en de magt, heerlijkheid en majesteit der H. Drieëenheid lovende, leiden zij de geesten voor het aangezigt van God, en brengen Hem den dank, dat Zijne barmhartigheid deze in Zijn heerlijk Koningrijk heeft overgebragt."

»De geesten, die in de liefde jegens CHRISTUS standvastig gebleven zijn, worden verlost, en door de genade des Heiligen Geestes worden hun de poorten van het eeuwig leven geopend. Wij bidden echter voor degenen, die in vergeeflijke zonden gestorven zijn, gelijk ook voor de zoodanige, welke voor doodzonden geene genoegzame boete gedaan hebben, doch van den Priester absolutie ontvangen hebben. Want zoo heeft ons de Heilige NERSAVORISCH geleerd: Gedenkt aan de geloovigen, die zonde bedreven, maar gebiecht, boete gedaan en het Sacrament der verlossing ontvangen hebben. Weest hun indachtig bij het offer van CHRISTUS (de Mis), in gebeden, bij uwe aalmoezen en andere goede werken, opdat zij door de goede werken der levende de kroon des eeuwigen levens mogen verkrijgen. De oord, waar zich de geesten der afgescheidenen bevinden, wordt door ons *gajar* (woning) genoemd, doch niet, gelijk door *andere*, *kavaran* (oord van boete) of *makravan* (oord der reiniging). Wij gelooven echter, dat onbeetwaar-

di-

dige, roekelooze en ongeloovige zondaars, van het oogenblik hunner stervens af verlaten en in de hel voor eeuwig verdoemd zijn."

Men ziet dus, dat deze begrippen van die der Roomsche Kerk weinig onderscheiden zijn. De Armeniërs echter verwerpen eenparig en hardnekkig, gelijk de Grieken, de uitdrukking *vagevuur*, maar het denkbeeld daarvan is hun zeer eigen.

De Kerk brengt deze leer geheel in beoefening. Voor de zielen der afgestorvenen worden voortdurend gebeden gedaan, missen gelezen en aalmoezen gegeven, de laatste in de hoop, dat de verdienstelijkheid derzelve den afgestorvenen zal toegerekend worden, als of zij die zelve hadden gedaan.

Behalve deze werken van liefdadigheid, die zij met de Roomschen gemeen hebben, hebben zij nog eene bijzonder soort van milddadigheid. Het is het offer van een dier, hetzij een schaap, een os, of een ander rein zoogdier of vogel. De Priesters brengen het offerdier voor de deur der Kerk, en leggen zout op het altaar neder. Dan lezen zij die gedeelten der H. Schrift, welke voor deze plegtigheid zijn uitgekozen, en bidden, den naam van den afgestorvenen vermeldende, en om de vergeving zijner zonden smeekende. Dan geven zij het zout aan het dier en dooden het. Een gedeelte van hetzelve behoort den Priester, een ander gedeelte wordt aan de armen gegeven, en van het overgeblevene wordt een gastmaal voor de vrienden des overledenen aangerigt. Niets daarvan mag tot

den volgenden morgen overblijven. Deze offerhande zijn geen zoenoffers, gelijk die der Joden, want de Armeniërs gelooven, dat dezelve door den dood van CHRISTUS zijn afgeschaft, maar zij houden dezelve voor een verdienstelijk werk, ten behoeve van de armen. Zij hebben echter eene bijzondere betrekking op de overledenen, en worden dus gewoonlijk, hoewel niet noodzakelijk, gebragt op den dag, waarop voor dezelve eene Mis gehouden wordt. Ook hebben zij plaats op heilige en op feestdagen, feestdagen des Heeren genoemd. Op Paschen vooral worden gewoonlijk één of meer dieren geofferd; de geheele Gemeente brengt daartoe het hare bij, en verdeelt eindelijk alles onder elkander. Ook dit is ter gedachtenis aan de dooden.

De oorsprong van dit offeren zou de volgende zijn: Toen de Armeniërs door de prediking van GREGORIUS LUSAVORISCH het Christendom aannamen, kwamen de bekeerde Heidensche Priesters tot hem en baden hem, dat hij hun een middel tot hun onderhoud mogt aanwijzen, dewijl het offeren, waarvan zij vroeger leefden, nu ophield. Hij bepaalde dus, dat een tiende deel van de voortbrengselen des velds hun zou gegeven worden, en dat het volk, in plaats van afgodenoffers, nu hunne offers aan den waren God, in naam der afgestorvenen, en als eene liefdegave voor de behoeftigen, brengen zoude.

DE KARDINALEN IN DE ROOMSCHE KERK.

De Kardinalen in de Roomsche Kerk maken den geestelijken staatsraad van den Paus uit. Zij bezitten een' Vorstelijken rang boven dien der Geestelijke Keurvorsten. Hun getal is zeventig, hetzij in navolging van de zeventig *Leden* des *Joodschen raads*, hetzij van de zeventig Leerlingen des Heilands. Hun titel ontleenen zij van de Hoofdkerk, over welke zij het bewind hebben; dezelve is eigenlijk *Cardinales scilicet clerici*, dat is de voornaamste Geestelijken. Zij zijn de Stads-Geestelijke van *Rome*; uit hun midden wordt de Paus gekozen. Hun rang als Vorsten der Kerk wordt aangewezen door het roode kleed, hun door PAULUS II geschonken, en door de roode hoed, een geschenk van INNOCENTIUS IV, op de Synode van *Lyon*. De roode kleur vertegenwoordigt het Vorstelijk purper. Dezelfde beduidenis hebben de roode kousen en omboordsels der schoenen. Hun gewoon gewaad is violetkleurig met een wit koorhembd.

De Kardinalen worden tot buitengewone gezantschappen gebezigd, die groote uitgaven vereischen. Hunne inkomsten zijn echter niet evenredig aan de uitgaven, die men van hen vordert. Ieder Kardinaal heeft 4500 Scudi's (Rijksdaalders) inkomen. Hiervan zou hij niet kunnen bestaan, wanneer hun

niet nog andere inkomsten van Prebenden, *Kerken*, Prelaturen en Bisdommen toevloeiden.

Er zijn drie klassen van Kardinalen. *Vooreerst*, Kardinaal-Bisschoppen, zes in getal; het hoofd is de Kardinaal-Bisschop van *Ossia*, daarop volgen die van *Porto*, *Sabina*, *Palestrina*, *Frascati* en *Albana*. Al deze bisdommen liggen in den omtrek van het *suburbium* van *Rome*, waarom men deze noemt: Kardinalen *in suburbanis*. De *tweede* klasse maken uit *vijftig* Kardinaal-Priesters; de *derde* eindelijk *veertien* Kardinaal-Diakenen. Deze twee laatste klassen voeren hunnen titel naar eene of andere Kerk in *Rome*, die onder hun bewind staat, bij voorbeeld, *del st sulo*, *di S. Crice in Gerusalemme*, of *di S. Maria in via lata*.

De staatsiewagens der Kardinalen zijn prachtig, niet zonder smaak, meestal purperkleurig. Het is een oud gebruik, dat dezelve door zwarte paarden met karmozijn roode tuigen getrokken worden.

Tot de hofhouding van een Kardinaal behoort, dat hij een Secretaris heeft; ook een Bibliothecaris, indien hij middelen en zin voor een bibliotheek heeft. Voorts eenige Bedienden, en een slippedrager, die hem bij de dienst in de heilige week en steeds bijstaat. De Bedienden, welke achter op den wagen staan, zijn gewoon een *paraplui* boven op den wagen te leggen. Dit is een kenteeken van een Kardinaals-wagen.

De Kardinalen zijn dikwijls van Vorstelijken oorsprong; men heeft evenwel ook Monniken tot

de-

deze waardigheid zien opklimmen, zoo als CLEMENS XIV en PIUS VII. Hun titel, *Eminentie*, duidt Vorstelijken rang aan.

Eenige posten, zoo als Secretaris der Propaganda, Nuncius aan een Roomsch Hof, Stadhouder van *Rome*, het ambt van *Major domus* bij den Paus en eenige andere zijn de naaste trappen tot den rang van Kardinaal.

Eenmaal 's jaars tegen de Lente worden te *Rome* nieuwe Kardinalen gekozen. Men viert die benoeming door het illumineren van het Paleis en het verpligtend bezoeken van alle diplomatische personen. Pektoortsen verlichten op zulk een dag de verschillende gedeelten der stad.

De Kardinalen zijn voorzitters in de Vergaderingen van den Ritus, de kanonisatie, den Index *der verboden'* boeken, de Inquisitie, de kerkelijke Immuniteit, de Indulgentieën, de Reliquiën en die de *propoganda fide*. De meeste dezer Voorzitterschappen zijn alleen eereposten.

De Kardinalen hebben veel ledigen tijd en weinig zorgen. Zij bereiken gewoonlijk een hoogen Ouderdom, doch worden ook meestal in hunne grijsheid gekozen.

Het *Consistorium* der Kardinalen is de kabinetsraad van den Paus in staats- en kerkelijke zaken. De Paus is Voorzitter en bepaalt wat er behandeld zal worden. Deze bijeenkomsten zijn of geheim of openbaar. De geheimen worden slechts door weinige Kardinalen bijgewoond, die de Paus het meest

 acht,

acht, vertrouwt, en daartoe kiest. In de openbare zittingen kiest men nieuwe Kardinalen of Heilige, verleent de Aartsbisschoppelijke *Pallia*, of aan Katholieke Vorsten nieuwe eertitels, b. v. die van *Verdediger des geloofs*. In deze vergadering, wordt ook naar een oud gebruik aan nieuw benoemde Kardinalen de mond met veel plegtigheid geopend, en hun *stem* in de Vergadering verleend. Andere Kardinalen worden *in petto* gehouden, dat is de keus tot eene volgende zitting uitgesteld.

IN PETTO HOUDEN.

In petto beteekent in de *zak*. Men heeft in *Italië* de gewoonte, om papieren in een zak te bewaren. Bij onze voorouders hing men de onafgedane stukken *aan een spijker*, van daar het spreekwoord: *iets aan den spijker hangen*. In *Frankrijk* legde men dezelve in kartonnen doozen; van daar hun *en carton*. Dit laatste meent men ook dat het woord *budget* aanduidt, of gelijk de Franschen zeggen: *en boîte*, althans in het *Friesch* is *butte* nog bekend in de beteekenis van *doos*.

IETS OVER HET SPREEKWOORD:

Ik wil om de keus van den balk niet vallen.

Onlangs in de *Boekzaal* voor December 1838 de recensie lezende van de *Handleiding tot de kennis van onze Vaderlandsche Spreekwoorden en Spreekwoordelijke Zegswijzen enz.*, door J. P. SPREN-

OER VAN RIJK, Predikant te *Rotterdam*, trok het hier boven vermelde spreekwoord en deszelfs daaraan gehechte ontleding bijzonder mijne aandacht. Ik ben het volkomen eens met de daarbij opgegevene zinnebeeldige beteekenis van hetzelve; dat men er mede zeggen wil: ik ben in de keus tusschen twee of meerder voorwerpen van gelijke soort of waarde volmaakt onverschillig, zoodat ik dezelve alle aan elkander gelijk schat en geene voorkeur aan het eèn boven het ander hecht. Aan de afleiding van het spreekwoord echter, heb ik altijd gemeend, *eene* andere uitlegging te moeten geven. Ik beschouw het namelijk als een vleeschhouwers term. Wanneer twee personen een beest hebben doen slagten, en het wordt afgehakt, wordt het eerst in twee zoo na mogelijk gelijke deelen doorgehakt, en *daarna* werpt de vleeschhouwer zijn mes, waaraan hij eene omwentelende beweging geeft, op den grond, terwijl hij de deelgenooten laat raden: plomp of scherp. Het deel naar helwelk dan de botte of *scherpe* zijde van het mes gekeerd is, behoort aan hem, die eene dier beide zijden geraden, of door dit middel gekozen heeft, en dit noemt men de keus van den balk. Naar mijn gevoelen is dus de letterlijke zin van dit spreekwoord niet: ik wil er geen balk om beklimmen, waarvan ik af zoude kunnen vallen, maar: ik wil om de keus van den balk *niet vallen*.

Oud-Vossemeer, TER BRAAK.
Febr. 1839.

REGTSGELEERDE VROUWEN.

De beroemde Regtsgeleerde JOHANNES ANDREÄ, overleden te *Bologna*, 1348, had eene Dochter, BETTINA geheeten, gehuwd met den Regtsgeleerde JOHANN VON ST. GEORG, die, wanneer haar man belet werd door andere bezigheden, zijne regtsgeleerde Voorlezingen te houden, zijne plaats vervulde. Zij deed dit, onder vele goedkeuring. Haar Zuster, NOVELLA, trad dikwijls voor haren Vader op, als hij ziek was, doch, dewijl zij zeer schoon was, droeg zij een sluijer, of onderwees zij, zittende achter een gordijn.

BELTIRIA GOZZADINI, de Dochter uit een adelijk huis te *Bologna*, geboren 1500, overleden 1546, hield in haar 23ste jaar in het openbaar eene *Lijkrede* op den Bisschop LUDOVICO FRETTA, en werd in haar 26ste jaar met veel plegtigheid bevorderd tot Doctor in de Regten.

MARIA VICTORIA DELPHINA DOSIA, van grafelijke afkomt in *Bologna*, verkreeg ook den Doctoralen hoed.

Tegenwoordig bevinden zich te *Bologna* nog twee vrouwelijke Professoren, van welke eene les geeft in de Regten, en eene in de Heelkunde.

De Vrouw van den beroemden Regtsgeleerde GUILLAUME BUDÉ, die van 1467 tot 1540 leefde, stond haren Echtgenoot in zijne studieën getrouw bij. BUDÉ hield elken dag verloren, waarop hij niet

niet gestudeerd en geleerd had, en beklaagde zich altijd, dat hij op zijnen trouwdag slechts vier uren aan de studie had kunnen wijden. Doch van dien dag af hielp zijne Vrouw hem telkens 12 uren lang in zijne bezigheden. Zij haalde boeken, sloeg die open, en deelde hem daaruit het wetenswaardige mede, want zij zelve was in alle vakken van geleerdheid bedreven. — Deze Vrouw was buitendien moeder van elf kinderen, zeven zonen en vier dochters. (*)

LAURA BASSI was in den tijd van BJÖRNSTAHL (†) Hoogleerares in de Natuurkunde te *Bologna*, waar haar man VERATI, Hoogleeraar in de Regten, en haar zoon in de Godgeleerdheid was.

NICASIUS DE VOERDA OF UVERDA.

Deze man was blind van zijn derde levensjaar af, en heeft zich toch zóó geoefend in de wetenschappen, dat hij tot *Doctor in de Regten* en tot *Doctor in de Godgeleerdheid* bevorderd is. Hij was Professor in de Regten en naderhand te gelijk Priester te *Keulen*, van welke stad hij ook eene *kroniek* geschreven heeft. Ook is van hem uitgekomen, *Casus et Commentarii in Prostitutiones*, en

(*) GÖSCHEL *Zerstreute Blätter aus den hand- und hülfsakten eines Juristen*, III Th. 1e abth. S. 25—27.

(†) *Reise* II, 266.

en *Tabulae affinitatis et consanguinitatis*, nec non *cognationis spiritualis*. Hij overleed in 1492.

Zijn grafschrift is:

Coecus eram. quid tum? Verbo duce, lumine Jova
Jura Dei atque hominum Lynx novas aure lego.

Dat is:

'k Was blind. Wat schaadt het mij? Door 's Heeren woord geleid
En door Zijn licht bestraald, heb ik met 't oor gelezen,
En als een nieuwe Lynx heb ik ten toon gespreid
Gods en het mensch'lijk regt, zoo als het steeds moet wezen.

GÖSCHEL l. l. S. 138. 139.

DE VEDAH'S.

Wilden in het binnenste van Ceilon.

In het midden van het eiland *Ceilon* woont een stam van wilden, die niet tot de inboorlingen behooren, maar afgezonderd van dezen leven. In de laatste tijden zijn dezelve door een tweetal christelijke reizigers bezocht, uit welker berigten wij het een en ander mededeelen.

Toen ik, verhaalt de een, onlangs naar *Triecomale* reisde, ontmoette ik slechts eenen *Vedah*, wijl de meesten dier wilden naar hooge plaatsen van het eiland gevlugt waren, om overstroomingen te ontgaan. Maar op mijne terugreis ontmoette ik een troep van vier mannen, drie vrouwen en twee kin-

kinderen. Allen waren uiterst schuw, en ontvlugtten, zoodra zij mij zagen, behalve een hunner, die vroeger met Europeanen in betrekking was geweest. Deze volgde mij zonder vrees naar mijne tent. Na over het een en ander gesproken te hebben, vraagde ik hem, of hij ook kinderen had. Op zijn bevestigend antwoord, vraagde ik, waar die waren? — In het bosch. — Breng dezelve dan eens hier. — Zij zullen niet komen. — Waarom niet? — Omdat zij nooit eenen blanken gezien hebben, en daar uiterst bevreesd voor zijn. — Ik liet hem echter niet gaan, voor dat hij mij beloofd had van met zijne kinderen terug te zullen komen.

Weldra hoorde ik hem schreeuwen en op die kreten kwamen zijne vrouw en kinderen, die nog zeer bevreesd waren, bij hem. Toen ik hem kort daarop met de zijnen naar mij toe zag komen, ging ik hen te gemoet, om hen aan te spreken. Doch naauwelijks zagen mij zijne vrouw en kinderen, of met een kreet van schrik ontvloden zij ijlings weder naar het bosch. De Vedah beloofde mij hen weder terug te zullen brengen, maar verzocht mij tevens in mijne tent te blijven, tot dat zij bij mij waren. Hij liep daarop weder in het bosch en al schreeuwende kreeg hij hen weder bij zich. Vol schrik baden zij hem, van hen toch niet weder naar mij toe te voeren. Maar op zijne verzekering, dat ik hen vele mooije dingen geven zoude, lieten zij zich eindelijk bepraten om hem te volgen, in-

 dien

dien hij vooruit wilde gaan. Ik bleef in mijne tent totdat de Vedah's, die uit man, vrouw en twee kinderen bestonden, waren binnengekomen. De overigen die hen bij mij zagen ingaan, traden ook nader en weldra had ik alle negen om mij heen.

Een hunner was een kleine jongen, die uiterst bevreesd scheen. Ik ging naar hem toe en wilde hem een hand geven, maar dadelijk begon hij te schreeuwen en vlood zoo snel mogelijk naar het bosch. Toen ik vraagde, hoe dat kind zoo uiterst vreesachtig was, antwoordde mij de vader, dat er roovers waren, die hunne kinderen stalen en van hem reeds twee gestolen hadden, en dat dus dit kind waarschijnlijk gevreesd had, dat ik ook een roover was. Ik vraagde hem, of hij mij dit kind wilde toevertrouwen, dat ik het opvoeden en er goed voor zorgen zoude, en hem eene menigte rijst, leder en kleedingstukken er voor zoude geven. Doch daar het zijn eenig kind was, wilde hij zulks niet doen.

Ik was zeer verwonderd te zien, dat zij nog eene soort van kleeding droegen, daar ik vroeger meende gehoord te hebben, dat zij geheel naakt gingen. Op mijne vraag daaromtrent, zeiden zij mij, dat zij die voor honig, wasch en olifantstanden van de bewoners van naburige dorpen inruilden. Brood, dat ik hun gaf, werd door den ouden Vedah met smaak gegeten, doch de anderen waren nog te bevreesd, om er iets van te nuttigen.

Toen

Toen ik mijn horlogie uithaalde, verwekte dit eene groote verbazing bij hen. Zij waren uiterst verschrikt, toen zij het tikken hoorden en de wijzers zagen bewegen. Op nieuw wilden zij op de vlugt gaan, maar het gelukte ons hen terug te houden.

» Waar slaapt gij," vraagde ik den ouden Vedah.

» Op de boomen."

» Maar waar slapen uwe vrouwen en kinderen?

» Op de boomen."

» Maar kunnen zij daar dan goed opklouteren?"

» Dat ligt in onzen aard."

» Weet gij wat het huwelijk is?"

» Ja, maar wij trouwen niet. Wij nemen eene vrouw, tot zoo lang wij elkander niet meer bevallen. Dan verlaten wij elkâar en nemen eene andere."

» Wat eet gij?"

» Hetgeen wij vinden."

» Maar wat vindt gij?"

» Wortelen, hertenvleesch, visschen, als wij die kunnen vangen, en honig."

» Vangt gij ook oliphanten?"

» Ja, wij schieten op hen met pijlen en vervolgen hen dan, tot zij dood vallen."

» Welke Godsdienst hebt gij?"

» Ik weet niet wat gij bedoelt."

» Waar blijven de uwen, nadat zij gestorven zijn?"

» Dat weten wij niet."

» Hoeveel Vedah's zijn er wel in de bosschen?"

» Ik kan het niet zeggen."

» Zijn

»Zijn er wel vijfhonderd?"

»O ja, veel meer?"

»Zijn er wel duizend?"

»Dat weet ik niet."

Daar de avond begon te vallen en zij weder wilden heengaan, zocht ik naar het een of ander om hen te geven. Ik had noch messen, noch glazen kralen bij mij. Doch gelukkig had ik nog een stuk katoen, hetwelk ik liet doorsnijden en aan de twee oudste vrouwen gaf. Dit geschenk was hen hoogst aangenaam; en daar de anderen vrij onvergenoegd waren, dat zij niets kregen, gaf ik hen eenige stukken inlandsch geld, waarvoor zij zich het een of ander in de dorpen konden koopen. Toen zij dit ontvangen hadden, vloden zij in allerijl naar hunne geliefkoosde bosschen.

Ik zal nooit het wilde uitzigt dezer menschen, noch hunne woeste wezenstrekken vergeten. Hun haar hing in wanorde en hun aangezigt was door de zon verbrand. Met hen vergeleken waren mijne koelie's (inlandsche dragers) beschaafde menschen, en naar die weinige, die ik sprak, oordeelende, verkeert hunne geheele stam nog in een staat der uiterste onkunde. Mogt voor hen nog eens de dag der verlichting aanbreken.

AAN EENEN OPREGTEN CHRISTEN BIJ ZIJN AFSTERVEN.

Heil! diess ist die letzte Zähre,
Die der Müden Aug' entfällt!
Schon erschüttert sich die Sphäre
Ihrer heimathlichen Welt.

Ras, gelijk de lente-neevlen,
Is des levenstijd ontvloon;
En reeds vlechten serafijnen
Juichend, 's overwinnaars kroon.

Vlied dan weg, vergankelijke aarde!
Vlugt, o wereld! vlugt vrij heen;
Ginds, ginds glanst een open hemel,
Zonder klagten of geween.

De eeuwge sabbath, aangebroken,
Straalt in 't heerlijkst morgenrood:
Christen! nu eerst zult gij leven,
Leven over graf en dood! —

Roemdet gij in Gods genade,
Toen u 't leven alles gaf;
Nu eerst, Broeder! kunt gij juichen;
Bij 't gezigt van dood en graf!

Want, uw Heiland heeft verwonnen,
Hij, die stierf op Golgotha,
Schonk u 't leven door zijn sterven:
Hem zij de eer! Halleluja!

Hoorl

Hoor! — door 't somber nachtlijk duister,
  Daar u alles hier ontvliedt,
Klinken reeds der Englen psalmen,
  Klinkt reeds 't eeuwig vreugde lied!

Nog één blik.... Vaarwel, o aarde!....
  Nog één ademtogt .... niets meer ....
Maar de ziel aan 't stof ontvlogen,
  Juicht reeds in een reiner sfeer!

Zoo — zoo sluit een Christen de oogen,
  Sluimert in vol heilgeneugt;
Want, hij weet het, bij 't ontwaken
  Wacht hem eeuwge hemelvreugd.

Aarde! bij den dood van dezen,
  'Wat zegt hier uw woordentaal? ....
Dood! waar, waar *is* hier *uw prikkel*?
  Hel! waar is uw zegepraal? —

Haarlem, A. VAN DER ELST, Jr.
Maart 1839.

EEN BLIK OP DE STARREN.

Aan mijne Vriendin, toen ik haar DAVI's *sterrenhemel behandigde.*

Hoe heerlijk is, in 't plegtig donker,
  Voor 't opwaarts blikkend, turend oog
Het vriendlijk prachtvol stargeflonker, —
  't Gezigt dier lichtzee dáár omhoog.
Ja, glorie Gods is al die luister,
Die grootsch in 't stille nachtlijk duister
  Aan d' onbewolkten hemel straalt,
En met eene altoos nieuwe schoonheid

Gods

Gods almagt, liefde en trouw ten toon spreidt,
Zijn roem en eer en wijsheid maalt.

Maar als van al die duizend zonnen
Ons ieder eene woning is
Van 't Eeuwig huis des Onbegonnen', —
Des Christens hoop en erfenis: —
Dan klimt het talloos heir dier hellen,
Die wij daar want'len zien en rollen
Aan 't onbeschrijflijk schoon azuur,
Bij ons in tienmaal hooger waarde,
En losser voelen w' ons van de aarde
In 't stil bekoorlijk avonduur.

Hoe klein is alles hier beneden,
Hoe groot, hoe heerlijk daar omhoog,
Wat wordt hier niet gezwoegd, gestreden,
Hoe kalm is 't al aan 's hemelsboog!
Niets, niets beklijft, behoudt hier waarde,
Maar grooter, dan deez' nietige aarde,
Gevoelen w' ons bij 't glinstrend licht,
Dat ons van 's hemels hooge transen,
Bij 't overheerlijk starren-glanzen,
Bekoorlijk straalt in 't aangezigt.

Blik op, Vriendin! dan veel naar boven,
En buig u diep aanbiddend neer,
Om Hem met vuur'gen dank te loven,
Die 't stofje schiep en 't starrenheer.
't Is zalig, om in 't statig donker,
Belonkt door 't gloeijend star-geflonker,
Te nad'ren tot den Eeuw'gen Geest,
En Hem, d' Alzegenaar, in 't midden
Van zoo veel wonderen te aanbidden; —
De ziel viert dan haar nacht'lijk feest.

O!

O, zie! hoe straalt van 's Hemels bogen
Die oceaan van vuur en licht
Ons, diep geroerd en opgetogen,
Verrukk'lijk schoon in 't aangezigt. —
't Is, of die diamanten-vonken
Ons vriend'lijk, minzaam tegen lonken,
Zacht fluist'rend als op Eng'len toon
Ons hooger dingen willen leeren,
Ons wenken tot haar reiner sferen,
En knielen doen voor 's Eeuwgen troon.

Als ons zoo 't starrenheir toefluistert
Daar van het fonk'lend hemeldak,
Kom, dan die Eng'lenstem beluisterd,
En zachter drukt ons 't aardsche pak.
Volg dikwijls DAVID naar hooger dreven,
Vriendin! en kweek het geestlijk leven
In 't aangezigt der starren aan.
Eerst daar, in bovenaardsche kringen,
Waar 't geestenheir der hemellingen
In vlek'loos licht ons zal omringen,
Zal 't zaligst uur voor stervelingen,
Als 't toppunt aller zegeningen,
Die w' immer uit Gods hand ontvingen,
Der eeuwigheid-geboorte-uur slaan.

H. W. HASELHOFF.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

Bij koninklijk Besluit van den 17den Febr. l. l., zijn de Heeren M. HOOGVLIET en A. MEURSINGE, Kandidaten tot de H. Dienst, benoemd om onder den titel, voor elk, van *Adjutor Interpretis Legati Warneriani*, den Hoogleeraar WEIJERS behulpzaam te zijn in het beschrijven en uitgeven van de Oostersche Handschriften dezer Hoogeschool, en alzoo onder zijne leiding werkzaam te blijven, tot meerdere bekendmaking van dien kostbaren Letterschat. Bepaaldelijk is, bij dat zelfde, Besluit den eersten als verpligting voorgeschreven, zich ook bijzonder op het aanleeren der *Turksche*, en den tweeden, zich op het aanleeren der *Perzische* taal toe te leggen.

UTRECHT.

De Hoogleeraar RIJK VAN REES gaf, den 21sten Maart, de waardigheid van Rector Magnificus onzer Hoogeschool voor het volgende Akademiejaar over aan den Hoogleeraar HENRICUS EGBERTUS VINKE, hiertoe door Z. M. den Koning aangesteld. Hij deed, bij deze gelegenheid, eene Redevoering, van welke de hoofdinhoud strekte tot vermelding der verdiensten van den onlangs Overledenen, wijdberoemden Emeritus Professor, JAN BLEULAND.

Het Secretariaat van den Akademischen Senaat, ging, op dien zelfden dag, over, van den Hoogleeraar LODEWIJK GERHARD VISSCHER, op den Hoogleeraar NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY.

Ingevolge koninklijk Besluit van den 13den Oct. 1836, N°. 87, thans aan onze Akademie de beurt zijnde, om Prijsvragen op te geven, zijn de vol-

gende, door de onderscheidene Faculteiten, voorgedragen, welker beantwoordingen, met eene andere hand dan die der stellers geschreven, behooren te worden ingezonden, vóór den 10 Januarij 1840 bij den voormelden Secretaris.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Quae, pluribus librorum *Novi Foederis* locis, relata leguntur de *duodecim Viris*, quos elegerit atque apostolica dignitate ornaverit CHRISTUS, accurate comparentur, eorumque historica fides a SCHLEIERMACHERI et STRAUSZII dubitationibus defendatur.

QUAESTIO JURIDICA.

Comparatio instituatur inter administrationem Sullii sub HENRICO IV. et Colberti sub LUDOVICO XIV. Franciae regibus, in iis quae spectant ad prosperitatem reipublicae.

QUAESTIO MEDICA.

Exponatur, quid hodie constet de pyogenesi? Ipsius puris proprietates ac differentiae ab humoribus analogis exhibeantur. Quaestio investigationibus propriis quantumpote illustretur.

QUAESTIO E PHILOSOPHIA THEORETICA.

Quid maxime Cicero Aristoteli in Philosophia tractanda colendisque literis debuit?

QUAESTIO LITERARIA.

Vita Q. Metelli Numidici, quae simul contineat cum Reipublicae Romanae, ejus aetate, conditionem, tum expressam ad ejus exemplum, patricii Romani, saeculo VII U. C., imaginem.

QUAESTIO PHYSICA.

Exponantur et e calorici theoria illustrentur variae me-

methodi, quae adhiberi ad frigus artificiale producendum possunt.

QUAESTIO GEOLOGICA.

Quandoquidem fossiles reliquiae animalium mammalium, imprimis pachydermatum, quorum analoga genera et species hodie nonnisi in tropicis regionibus bene vivere possunt, non tantum in temperatis utriusque orbis regionibus frequenter reperiantur, sed vel in frigidissimo Siberiae climate copiosissimae adsint, et de causis quibus factum est ut hae in climate non suo nunc reperiantur, non omnes geologi eandem sententiam manifestent; quaerit Facultas, ut diversae de his causis hypotheses breviter sed accurate exponantur et cum naturae legibus, quales, ex observatione elicitas, cognoscimus, critice comparentur.

SCHOOL-NIEUWS.

LOCHEM.

Den 28 Maart 1839. Heden had, na voorafgaand Examen, de promotie plaats. De veel belovende jongeling J. L. SOLNER, werd tot het Akademisch onderwijs bevorderd. Hij hield eene redevoering, over het bekende en veel bevattende gezegde van CICERO: »*Contentum suis rebus esse, maximas esse certissimasque divitias.*" — Hij sprak deze met eene gepaste vrijmoedigheid uit. Geene mindere eer werd bewezen aan H. VAN IJSSEL GROOTHUIS. H. H. Curatoren hebben hem dezelfde premie waardig gekeurd, doch op verzoek aan de-

 zelf-

zelfde Heeren, blijft hij de lessen van den Rector nog bijwonen. Ook met gepaste vrijmoedigheid bedankte hij voor het ontvangene boekgeschenk. De Rector PEERLKAMP sprak daarna kort, wenschte den vertrekkende Student, en deszelfs Mede-Leerling geluk, met het volbragte werk, en spoorde hen aan verder te gaan in de loopbaan der letteren. Alles is tot genoegen der toehoorders afgeloopen; terwijl ons gehoor van tijd tot tijd gestreeld werd door een uitmuntend Orgelmuzijk.

GOUDA.

Den 6den Febr. 1839. Nadat de Leerlingen der Latijnsche School dezer stad bij het Examen aan Heeren Curatoren hadden doen blijken, welke vorderingen door hen in den afgeloopen halfjarigen Cursus, zoo in de Grieksche en Latijnsche talen, als in de Wiskunde en de overige vakken van onderwijs waren gemaakt, had op heden de plegtigheid der promotie en prijsuitdeeling plaats. Deze plegtigheid is door den Rector, Dr. D. WILLEMIER, met eene korte voorafspraak geopend, en de nieuw benoemde Curator, de Wel Ed. zeer Gel. Heer Mr. A. H. J. RAVENSTEIN MEDEMBLIK, begroet en geluk gewenscht. Vervolgens beklom de met lof tot de lessen der Hoogleeraren bevorderde jongeling, F. GRENDEL, het spreekgestoelte, sprak zijne redevoering: *de studio literarum medicis commendando*, met veel vrijmoedigheid uit, en ontving een *praemium ordinarium* en een getuigschrift voor zijne vorderingen in de *Wiskunde*, in de *Oude Aardrijkskunde* en *Fabelkunde*. Van de derde werden tot de tweede klasse bevorderd: A. A. VAN BERGEN IJZENDOORN, met een *praemium ordinarium*, een *praemium Graecum*, een *praemium diligentiae*, en een getuigschrift voor zijne vorderingen in de *Oude* en *Nieuwe Geschiedkunde* en *Nieuwe Aard-*

rijks-

Wijskunde, en J. G. BROUWER BIJHOFF met een *praemium ordinarium*. Van de vijfde zijn tot de vierde klasse bevorderd: W. C. J. VAN DER GRIJP, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae*, en een getuigschrift voor gemaakte vorderingen in de *Wiskunde*, *Fabelkunde*, *Oude* en *Nieuwe Geschied-* en *Aardrijkskunde*; en P. KEIJZER met een *praemium ordinarium*.

Eindelijk ging van de zesde tot de vijfde klasse over: H. S. A. VAN DER HEIJDEN, met eenen prijs tot aanmoediging, terwijl in de tweede orde der zesde klasse geene bevordering, noch prijsuitdeeling plaats had.

De met prijzen begiftigde Leerlingen betuigden hunnen dank aan H. H. Curatoren, door het opzeggen hunner *gratiarum actiones*.

Deze plegtigheid is, volgens gewoonte in de Groote Kerk gehouden; en, even gelijk zij begonnen en afgewisseld werd, met Orgelmuzijk besloten.

AMSTERDAM.

Den 15 Maart 1839. Heden had alhier, in de Engelsche Kerk op het Bagijnhof, met de gewone plegtigheden, de Halfjarige Promotie plaats der *Leerlingen* van het Stedelijk Gymnasium, benevens de uitdeeling van Prijzen en Getuigschriften aan hen, die boven anderen hadden uitgemunt.

Na eene korte voorafspraak van den Rector, betraden drie verdienstelijke jongelingen, G. DE CLERQ, F. HULSHOFF en J. D. SIEGMUND, het spreekgestoelte en droegen een opstel voor, waarvan het onderwerp door hen zelve was gekozen en bewerkt. De eerste sprak: *de insigni*, *quae Horatio cum Maecenate fuit*, *amicitia* (over de uitstekende vriendschap tusschen HORATIUS en MAECENAS); de tweede; *de Niobes fabula* (over de fabel van NIOBE);

de derde: *de Themistoclis consilio, in iis, quae pugnam navalem ad Salaminem antecesserunt, conspicuo* (over het beleid van THEMISTOCLES, blijkbaar uit alles, wat den scheepsstrijd bij Salamis is voorafgegaan).

Met eene hartelijke toespraak werden vervolgens door den Rector tot het Akademisch onderwijs bevorderd: G. DE CLERQ, F. HULSHOFF, C. VAN EEGHEN, D. VERGERS en G. G. KOOL.

Hierna reikten de E. A. Heeren Curatoren de verschillende prijzen en getuigschriften uit aan de na te meldene uitmuntende Leerlingen, van welke diegene, die met *praemia ordinaria* begiftigd werden, hunne *gratiarum actiones* met bescheidene vrijmoedigheid voordroegen.

In de eerste orde der eerste klasse werden uitgereikt: het *praem. ordin. I*, het *praem. Graec.*, het *praem. stili* en een *testim. hist. et geogr.* aan G. DE CLERCQ; het *praem. ord. II*, het *test. Gr.*, een *test. extraord. hist. et geogr.* (bij loting) en een *test. stili* aan F. HULSHOFF; het *praem. ord. III* en het *praem. hist* (bij loting) aan J. D. SIBENBURG; het *praem. dilig.* aan C. VAN EEGHEN en het *praem. assid. et modest.* aan G. G. KOOL.

In de tweede orde der eerste klasse: het *praem. ord. I*, het *praem. Gr.* en een *test. hist. et geogr.* aan J. PIJNAPPEL; het *praem. ord. II*, het *praem. hist.* en het *test. Gr.* aan H. DES AMORIE VAN DER HOEVEN: het *praem. dil.* aan S. WILDSCHUT; een *praem. ass. et mod.* en een *test. hist. et geogr.* aan J. TEIXEIRA DE MATTOS, en een *praem. ass. et mod.* aan P. VAN LEIJDEN, Jr.

In de eerste orde der tweede klasse: het *praem. ord. I*, het *praem. Gr.* en het *praem. hist.* aan J. CORVER; het *praem. ord. II*, het *test. Gr.* en een *test. hist. et geogr.* aan P. GROOTE; het *praem. dil.*

dil. aan W. P. KUIJPERS; en het *praem. ass. et mod.* aan A. J. EVERTS.

In de tweede orde der tweede klasse: het *praem. ord. I*, het *praem. Gr.* en het *praem. hist.* aan C. J. A. DEN TEX; het *praem. ord. II* en een *test. Gr.* aan J. W. R. TILANUS; het *praem. dil.*, een *test. Gr.* en een *test. hist. et geogr.* aan J. H. BRANDES; het *praem. ass. et mod.* en een *test. hist. et geogr.* aan H. N. RAN, en een *test. ass. et mod.* aan C. H. HOLLANDERS.

In de derde klasse: het *praem. ord. I*, een *test. extraord. hist.* (bij loting) en een *test. Gr.* aan J. L. TILANUS; het *praem. ord. II* aan J. P. VAILLANT; het *praem. dil.* en een *test. Gr.* aan G. E. HEIJNSIUS; het *praem. Gr.* aan J. W. FORST; het *praem. hist.* (bij loting) en een *praem. ass. et mod.* aan S. MUNTENDAM; een *test. hist. et geogr.* aan J. E. CROOCKEWIT; een *praem. ass. et mod.* aan J. WIJS, en een *test. ass. et mod.* aan D. H. OUWERSLOOT en L. L. J. HEIJDENRIJCK.

In de vierde klasse: het *praem. ord. I*, het *praem. Gr.*, een *test. hist. et geogr.* en een *test. mythol.* aan A. R. WALRAVEN; het *praem. ord. II* aan E. VAN CAPPELLE; het *praem. dil.* aan D. J. MUNTENDAM; het *praem. ass. et mod.* aan P. HEIJBROEK; het *praem. hist.*, een *test. Gr.* en een *test. myth.* aan Z. BACHIENE MUNTENDAM; een *test. hist. et geogr.* aan J. DE WIT; een *test. ass. et mod.* aan I. M. PRINS, J. W. VAN DER LEEUW en S. E. ROSEN; en een *praem. dilig. extraord.* aan W. B. RIEMEN.

In de eerste orde der vijfde klasse: het *praem. ord. I* en het *praem. Gr.* aan H. J. PLOOS VAN AMSTEL, Jr.; het *praem. ord. II* en het *test. Gr.* aan J. P. GELDERMEESTER; het *praem. dil.* aan J. H. VAN EEIJS; een *praem. ass. et mod.* aan R. H. BIS-

gomen; een praem. ass. et mod. en een test. myth. aan C. B. DU PUIJ DE MONTBRUN; een test. myth. aan J. W. BESTERMAN; een test. ass. et mod. aan G. F. BROMAN; en een praem. dilig. extraord. aan P. J. C. VAN LENNEP.

In de tweede orde der vijfde klasse: het praem. ord. I aan J. E. LUBER; het praem. ord. II en een test. Gr. aan G. VROLIK; het praem. dil. aan I. J. WILLET; een test. myth. aan C. MÜLLER; het praem. ass. et mod. aan C. B. SCHÜLER, het praem. Gr. aan G. G. F. HOMMAN, een test. Gr. aan P. SCHULTZ en een test. myth. aan W. C. BERKHOUT.

In de eerste klasse der Wiskunde: de prijs aan J. CORVER; het getuigschrift aan J. P. VAILLANT.

In de tweede klasse: de prijs aan C. L. BRUINSIUS; het getuigschrift aan C. F. LODEWIJKS.

In de derde klasse: de prijs aan W. J. KULTERS; het getuigschrift aan E. B. ASSCHER.

In de vierde klasse: de prijs aan C. J. A. DE TEX; getuigschriften aan J. H. CROOCKEWIT en J. P. GILDEMEESTER.

In de vijfde klasse: de prijs aan A. B. WALRAVEN; het getuigschrift aan H. LASTDRAGER.

In de zesde klasse: de prijs aan G. VROLIK; getuigschriften aan J. E. LUBER en J. HOFFNAGEL.

De plegtigheid, door een zeer aanzienlijk auditorium opgeluisterd, werd door Orgelmuzijk voorafgegaan en besloten.

MIDDELBURG.

Den 27sten Maart. Heden werd alhier, in de openbare Stads-Gehoorzaal, de halfjaarlijksche Promotie aan ons Gymnasium gehouden.

De Rector van hetzelve, Dr. G. A. SCHREITHER, beval bij deze plegtigheid de aangelegenheden van het onderwijs aan de belangstelling van den Burgemeester der Stad, Jonkheer Mr. H. C. PABST

VAN

VAN GRIJPSKERKE, die dezelve voor de eerstemaal als President-Curator bijwoonde.

Vier verdienstelijke jongelingen werden naar de Akademische lessen bevorderd, en hielden door hen zelven gestelde redevoeringen: J. A. HERKLOTS, *de Harmodio et Aristogitone*; N. BAL SNIJDERS, *de Sententia Horatiana: quidquid delirant Reges, plectuntur Achivi*; J. D. VAN DER HEIM, *de Hectore Homerico*; J. H. F. VAN DOORN, *de Conjuratione Catilinaria.* Vervolgens declameerde P. VAN DER MEER MOHR, van de tweede orde der eerste klasse naar de eerste orde dier klasse bevorderd: *de Marco Claudio Marcello cum Michaele Rutero comparato.*

Behalve de genoemden, die ieder met een prijs werden begiftigd, zijn bevorderd: van de eerste orde der derde klasse naar de tweede klasse, A. M. JANSSEN, E. I. C. SNOUCK HURGRONJE, A. UYTTENHOOVEN, J. H. DE BRUYN, L. H. SPRENGER, de drie eersten met prijzen; van de tweede orde der derde klasse, naar de eerste orde dier klasse: S. A. ROCHAT, H. LE NOBEL, de eerste met een prijs; van de eerste orde der vijfde klasse, naar de vierde klasse: A. J. VAN DEINSE, H. I. VAN DER HEIM, A. A. C. SELS, J. F. SLEGT, de twee eerste met prijzen; van de tweede orde der vijfde klasse, naar de eerste orde dier klasse: H. F. J. MAHUTTE, met een prijs: van de eerste orde der zesde klasse, naar de tweede orde der vijfde klasse: P. ALVAREZ VAN DIGGELEN, A. M. FOKKER, J. VAN DER FEEN, de twee eersten met prijzen; van de tweede orde der zesde klasse, naar de eerste orde dier klasse: N. C. LAMBRECHTSEN, C. A. DE VASSY, A. J. CORNELIJE, N. MUNTENDAM, J. A. H. C. VAN DOORN, allen met prijzen. Voor hunne vorderingen in de *Geschied-*, *Aardrijks-*, *Fabel-* en *Meetkunde*, verwierven

 prij-

prijzen: J. D. VAN DER HEIM, J. H. DE BRUIJN, S. A. ROCHAT, A. J. VAN DRIBER, C. A. DE VASST. Alle de met prijzen begiftigde jongelingen reciteerden *gratiarum actiones*. Na het Winter-Examen zijn aan het Gymnasium ingeschreven: J. P. BROEKERS, J. J. B. GAAL.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

A R N H E M.

ARNHEM. Zie Jan. 1839.

N IJ M E G E N.

OOY EN PERSINGEN, 1 April. Nadat onze naar *Zwartsluis* beroepene Predikant, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. TE GEMPT, Pred. te *Batenburg*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. F. C. HINLOPEN, behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn Eerw. op den eersten April een hartelijk afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 25—27. (*)

BURG-

(*) Ofschoon bij de Uitgevers daarvan geen legaal berigt is ingekomen, kunnen zij hierbij voegen, *dat* aldaar beroepen is, de Heer G. H. BRAND, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

BURGHAREN EN HERNEN, den 7 April. Heden is, bij vrijwilligen afstand van den Consulent, door Ds. F. C. HINLOPEN, Pred. te *Beek*, c. a., in de H. Bediening onder ons bevestigd, Ds. A. A. R. EXALTO D'ALMARAS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. De Bevestiger sprak bij deze gelegenheid, naar aanleiding van 1 *Tim*. II: 1—7*a*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, ook door de Wel Eerw. Heeren EVERWIJN en TER HORT, Predd. te *Neerbosch* en *Winssen*. De Bevestigde aanvaardde zijne bediening, met eene Intree-Leerrede over 1 *Cor*. XII: 31.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN, 5 April. De Wel Eerw. Heer J. L. SCHELLES, die gedurende 45 jaren in de bediening des Evangeliums, te *Grave*, *Lekkerkerk* en *Oost-Zaandam*, werkzaam was, en sedert 1829 als Emeritus Predikant onder ons woonde, is heden op zijn 79sten verjaardag ontslapen. De gedachtenis van dien Regtvaardigen, wiens leven CHRISTUS was, zal bij velen, ook in deze Gemeente, in zegening blijven.

ZUTPHEN. Zie Dec. 1838.

BOMMEL.

ROSSUM, 7 April 1839. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. W. VAN BEUNINGEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, in zijne H. Dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Behuwdbroeder, Ds. A. C. DE MEIJIER, Th. Dr. Pred. te *Arnhem*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. B. BRUIJNS, Pred. te *Heerewaarden*, deze beurt had afgestaan, met 2 *Tim*. II: 8*a*. *Houdt in gedachtenis dat Jezus Christus uit de dooden is opgewekt*. De oplegging der handen geschiedde, door den Bevestiger en den Consulent,

als-

alsmede door de Wel Eerw. Heeren: W. A. VAN EEDEN, Pred. te *Op-IJzen*, C. BOOIJER, te *Zalt-Bommel*, H. ROOPS WICHERS, te *Driel*, A. L. BUIJS BALLOT, te *Brakel*, C. LE ROIJ, te *Hurwenen*, W. J. CROL, Emeritus Pred. van *Gameren*, P. J. VAN SCHERENBEEK, Pred. te *Arkel*, W. VAN GEEDT DE LEEUW, te *Hardinxveld* en G. BRUININGEN TROOST, te *Wamel*. Des namiddags aanvaardde de bevestigde Leeraar zijn dienstwerk onder ons, met 1 *Joh.* IV: 6*b*. *Die God kent hoort ons.*

HURWENEN, den 7 April 1839. Nadat onze Leeraar, Ds. C. LE ROIJ, ons in de Avond-Godsdienstoefening op den 29 Maart had bekend gemaakt, eene beroeping naar de Gemeente van *Gameren* te hebben ontvangen, zoo berigtte hij ons heden, dat hij, na rijp beraad, zich verpligt had gevonden, om deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, aan te nemen.

Daar zich reeds een genoegzaam aantal H. H. Kandidaten, ter vervulling van predikbeurten bij de aanstaande vakature heeft aangeboden, verzoekt de Kerkeraad beleefdelijk van verdere aanvrage te mogen verschoond blijven. Terwijl die Heeren, welke op hunne letteren geen antwoord ontvangen, het daarvoor te houden hebben, dat hij den besten wil, aan hunne verzoeken niet is kunnen voldaan worden.

NEDER-HEMERT. Zie Julij 1838.

POEDEROOIJEN EN LOEVESTEIJN. Zie Febr. 1839.

GAMEREN vakant. Zie Febr. 1839.

HARDERWIJK.

KOOTWIJK, den 17 Maart 1839. Onze Leeraar maakte ons heden in zijne voorafspraak bekend, het overlijden van een onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. WANROOIJ, laatst Pred.

Pred. te *Arnemuiden*, die ruim twee jaar, van 1802 tot 1804, onder ons het Evangelie der zaligheid had gepredikt. Bij die gelegenheid werden wij, volgens *Ps.* LXXXIX:49*a.*, bepaald, bij de zekerheid van onzen dood, als eene aansporing om de getrouwe vermaningen van den Ontslapenen steeds in het oog te houden, en ons door het geloof in CHRISTUS voor te bereiden voor het sterven, opdat de dood ons gewin moge zijn.

HATTEM, 20 Maart 1839. Heden bij de Avond-Godsdienst en op den volgenden Zondag des voormiddags, werd aan de Gemeente bekend gemaakt, dat op den 17den dezer te *Groningen*, na een lang en smartelijk lijden, zacht en kalm ontslapen was, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer ABRAHAM SCHIM VAN DER LOEFF, van den jare 1810—1816 Herder en Leeraar dezer Gemeente. Deze treurige tijding is met aandoening en deelneming vernomen, bijzonder van hen, die den ijverigen man gekend en geacht hadden; terwijl de Gemeente opgewekt werd, om dezen haren ontslapenen Voorganger in liefde te blijven gedenken, en van zijn ontvangen onderwijs, gelijk ook van dat harer tegenwoordige Leeraren, een nuttig gebruik te maken, ook ter toebereiding voor de eeuwigheid, wordende voorts de nagelatene Weduwe en verdere dierbare betrekkingen van den waardige Overledenen opgedragen aan de liefde en zorg van Hem, die een man der Weduwen, en een Vader der Weezen is.

GARDEREN vakant. Zie Maart 1839.

ZUID-

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

ZOETERMEER EN ZEGWAART, den 1 April 1839. Deze dag was voor onze Gemeente een ware feestdag, dewijl zij op denzelven voor het eerst haar Godsdienstig Kerkgezang hoorde begeleiden, door de toonen van een geheel nieuw Orgel, hetwelk de plaats van ons oude en door vele gebreken sedert lang onbruikbaar geworden Kerk-orgel heeft vervangen, en op de volgende wijze is zamengesteld: Hetzelve heeft twee handklavieren en een aanhangend Pedaal; het *onderklavier* heeft deze elf navolgende registers, als: Prestant 8 v. Bourdon 16 v. Holpijp 8 v. Octaaf 4 v. Openfluit 4 v. Roerfluit 4 v. Quint 3 v. Octaaf 2 v. Mixtuur uit 2—3, 4 en 5 sterk-cornet uit 4—3 sterk discant en trompet 8 v. gehalveerd; terwijl op het *boven klavier* de navolgende acht registers gevonden worden, als: Prestant 4 v. Roerfluit 8 v. gehalveerd Quinta dena 8 v. Viola de Gamba 8 v. Fluit (gedekt) 4 v. Woud-fluit 2 v. Flageolet 1 v. en Dulciaan 8 v. gehalveerd. Verder bestaat hetzelve uit afsluiting manuaal, dito bovenwerk met Pedaal koppeling en eene koppeling van het onder handklavier gehalveerd, en bezit drie blaasbalken. Dit kunststuk, door de onvermoeide pogingen van Heeren Kerkvoogden, geheel uit eigen kerkelijke fondsen en inkomsten gestiecht, werd vervaardigd door de Heeren N. A. LOHMAN en Zonen, Orgelmakers te *Groningen*, onderzocht en volkomen goedgekeurd door den Heer J. B. BREMER, Organist der Luthersche Kerk te *Rotterdam*, en strekt alzoo tot eene nieuwe bijdrage, voor den reeds zoo zeer gevestigden roem der makers.

In

In den voormiddag werd dit Orgel Godsdienstig ingewijd, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. R. DE HOE, Pred. te *Zevenhuizen*, die daartoe beleefdelijk uitgenoodigd zijnde, naar aanleiding van *Ps.* CL: 4*b*.: *Looft hem met snarenspel en orgel*, opzettelijk handelde: *over het voegzame en de waardij der toonkunst, inzonderheid der gewijde Kerkmuzijk bij de plegtstatige Godsvereering;* welke treffende rede, zoowel als de doelmatig gekozen Psalmen en Gezangen, door bovengenoemden Heer BREMER bij deze gelegenheid op het Orgel gespeeld, aller ooren en harten streelden en roerden. In den namiddag van dezen zelfden dag werden wij bij vernieuwing aangenaam verrast met een statig Orgelconcert, door den zelfden Heer BREMER uitgevoerd, en waardoor zoowel ieder kunstkenner als Godsdienstvriend werd gedrongen, om zoo de schoone keus der uitgevoerde onderwerpen, welke alle op de heerlijke verrijzenis des Zaligmakers betrekking hadden, en de kracht en liefelijkheid der Orgeltoonen, als de bijzondere bekwaamheden des spelers te bewonderen.

Eene groote ook van elders gekomene schare was bij deze beide plegtigheden tegenwoordig, welke in de beste orde, tot nut en stichting zijn afgeloopen, en, gelijk wij met grond vertrouwen, de schoonste herinneringen en de dankbaarste gevoelens jegens God en CHRISTUS, in de Gemeente zullen achterlaten.

ZOETERMEER EN ZEGWAART vakant. Zie Jan. 1839.

NAALDWIJK vakant. Zie Maart 1838.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, (Presbyteriaansche Gemeente) vakant. Zie Sept. 1838.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Nov. 1838.

MAAS-

MAASSLUIS staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

LEIDEN.

KATWIJK AAN DEN RIJN EN HET ZAND vakant. Zie Oct. 1837.

DORDRECHT.

OUD ALBLAS, den 24 Maart 1839. In onze Godsdienstoefening van heden ontvingen wij mede het berigt van het overlijden van Vrouwe JACOBA BLUSSÉ van *Oud Alblas*, geboren BOLLE, Ambachtsvrouw dezer Heerlijkheid, na een langdurig en smartelijk lijden in den ouderdom van 51 jaren, in de vorige week te *Dordrecht* voorgevallen. Bij deze gelegenheid stelde onze Leeraar ons *de laatste woorden van den lijdenden Zaligmaker voor*, *tot bestuur en troost tegen ons eigen sterven, en bij den dood onzer betrekkingen.* Mogen de diepbedroefde Echtgenoot en verdere betrekkingen vertroosting vinden in dat Evangelie, waarop de ontslapene hare hoop vestigde. Stichte haar christelijk voorbeeld nog velerlei nut na haren dood; terwijl hare levendige belangstelling in het lot van ongelukkigen gewis bij menigeen nog lang in dankbare zegening zal blijven.

GOUDA.

Bij besluit van Z. M. d. d. 10 Januarij 1839, N°. 132, zijn tot Leden van het Klassikaal Bestuur van *Gouda* benoemd, de Heeren:

G. STEENHOFF, Pred. te *Oudewater*, Secundus, J. C. HIMMELMAN, Pred. te *Moordrecht*, A. J. BIEMONT, Pred. te *Ameiden en Tienhoven*, Sec. H. CLAASSEN, Pred. te *Hei- en Boekóp* en W. H. KOLFF, Secundus J. PRINCE, beide Ouderlingen te *Gouda*.

KRIMPEN AAN DE LEK, 24 Maart. Bij de openlijke bevestiging van 21 Ledematen, werd alhier een volwassene gedoopt, genaamd W. J. DE JAGER, ge-

geboren te 's *Gravenhage*, wiens Doop in zijne jeugd verzuimd was. Treffend en aandoenlijk was deze voor ons ongewone plegtigheid, welke, gevoegd bij de ernstige en hartelijke toespraken van onzen Leeraar, eenen indruk baarde, die wij hopen, dat vele goede vruchten moge opleveren.

HAASTRECHT, 31 Maart 1839. Als een bewijs van hoogachting voor de eerbiedwaardige plegtigheden des Christendoms, en tot aanmoediging tevens voor anderen van deszelfs belijders, kan van hier *berigt* worden, dat door twee voormalige Leden dezer Gemeente, T. VAN DER HOUT, in leven Lid van het Bestuur, Oud-Ouderling, Kerkvoogd en Organist, benevens door deszelfs Huisvrouw, MARIA STOLWIJK, bij derzelver Testament, aan de Hervormde Gemeente alhier is gelegateerd geworden, eene som van *f* 2500, vrij van successieregten, ten einde daarvan, voor de bediening des H. Doops en des H. Avondmaals, door den tijdelijken Predikant en Onderlingen met Kerkvoogden der Gemeente worde aangekocht het noodige Zilverwerk, tot gebruik bij genoemde plegtigheden. Nadat bij Z. M. den Koning, volgens de Wet, de noodige authorisatie gevraagd en verkregen was, om het voornoemde Legaat te aanvaarden, is daarvan door bovengenoemde Heeren aangekocht: een Doopbekken met deksel, op mahoniehouten voet; voorts: een groote Schotel, met twee kleinere, twee Schenkkannen, vier Drinkbekers en twee Bussen, welk Zilverwerk alles massief en zeer keurig is bewerkt; terwijl van hetzelve, voor zooveel het Avondmaal betreft, op heden, en van het Doopbekken reeds den vorigen Zondag, onder dankbare zegening van de nagedachtenis der milde gevers, is gebruik gemaakt. Kunnende men ter eere der Overledenen hier nog bijvoegen, dat door hen tot instandhouding

ding van het Kerk-orgel is gelegateerd ƒ 1000-, en voor het Diakonie-fonds eene somma van ƒ 4000 is bestemd geworden.

BRIELLE.

DIRKSLAND. Zie Maart 1839.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Aug. 1838.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

KORTENHOEF, den 12 Maart 1839. Heden hadden wij het genoegen onzen nieuwen Ambachtsheer, den Wel Edel Geb. Heer A. H. VAN PELLECOM van *Kortenhoef*, met zijne Gade, Vrouwe E. VAN PELLECOM, geb. WUIJSTER, in ons midden te ontvangen. Onze waardige en hooggeachte Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. J. GIMBERG, hield bij deze gelegenheid eene korte en doelmatige Godsdienstige redevoering, en droeg voor eene groote schare, waaronder ook zeer velen onzer R. C. Medechristenen, in een hartelijk gebed, de belangen der plaats en van derzelver Heer en Vrouw, aan den Almagtigen op. Daar de Ambachtsheer, voor omtrent dertig jaren, alhier den post van Predikant der Hervormde Gemeente had bekleed, en de grijsaards, die hem toen hadden gekend, en het jongere geslacht, hetwelk zoo veel van hem had gehoord, hem nog op hoogen prijs stellen, was de vreugde over de betrekking tot ons, welke hij nu aanvaardde, zeer groot, en openbaarde zich, van de aanzienlijksten tot de geringsten, zonder onderscheid van geloofsbelijdenis, op eene zoo treffende wijze, dat die dag, welke met algemeene vreugde gevierd en in volkomen orde afgeloopen is,

is, hem en ons, steeds dankbaar in het geheugen blijven zal. God verhoore de bede onzes geliefden Leeraars, en geve den Ambachtsheer het noodige, om, naar den wensch van zijn hart, het belang dezer plaats gelukkiglijk te bevorderen.

WEESP staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

OUDERKERK AAN DEN AMSTEL vakant. Zie Maart 1839.

HAARLEM.

HAARLEM, den 13 April 1839. Ter vervulling der eerlang in deze Gemeente openvallende Leeraarsplaats, door verleend Emeritaat aan Ds. J. VAN DER ZANDT, ingaande 1 Julij dezes jaars, heeft de groote Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, geformeerd, den 5 Maart 1839, het navolgend twaalftal van Predikanten:

DD. H. L. OORT, Predd. te *Hoorn*. J. E. DE VOOGT, te *Nijmegen*. H. J. A. ROLDANUS, Theol. Doct. te *Schiedam*. P. JAS, Th. Doct. te *Purmerende*. J. A. ANSPACH, Th. Dr. te *Deventer*. W. R VEDER, Th. Doct. te *Zutphen*. F. C. HINLOPEN, te *Beek* en *Ubbergen*. A. C. DE MEIJIER, Th. Doct. te *Arnhem*. M. N. J. MOLTZER, te *Zierikzee*. C. KRABBE, te *Zutphen*. E. B. SWALUE, Th. Doct. te *Goes* en T. SANDERS, te *Woerden*.

Den 12 Maart is daaruit geformeerd, dit zestal:

DD. DE VOOGT, DE MEIJIER, OORT, VEDER, HINLOPEN en MOLTZER.

En den 2 April dit drietal:

DD. DE MEIJIER, HINLOPEN en OORT.

ALKMAAR.

ST. PANCRAS, den 26 Dec. 1838. Nadat onze, door Z. M. den Koning Emeritus verklaarde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. F. CONRADI, heden voor de laatste reize in die betrekking voor ons was opgetreden, werd zijn Wel Eerw. den 28 de-

zer, in eene Kerkeraads Vergadering, ten overstaan van den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. BOURITIUS VAN LON, Pred. te *Broek op Langendijk*, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, den Wel Eerw. Heer J. MAASEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*, behoorlijk van zijne betrekking tot de Klassis en deze Gemeente eervol ontslagen, onder toebidding van Gods beste zegeningen voor zijn Wel Eerw. en de zijnen.

Ter vervulling dezer vakature, is den 1 Jan. 1839, ten overstaan van den Consulent, door den Kerkeraad, het navolgend twaalftal van Kandidaten, bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen, gemaakt, die alhier gepredikt hebben:

IJ. LOOTS, J. H. CHRISTOFFELS, V. J. BERKHOUT, F. VAN DER VLIET, J. SNOEK, J. B. NIJHOF, P. E. HAN, J. WASSENAAR, W. A. HIRSCHIG, J. H. D. ROMBACH, A. VAN SINDEREN, A. C. STUCKI.

De zes eerstgenoemde werden op het zestal geplaatst. Op het drietal de Heeren:

IJ. LOOTS, J. H. CHRISTOFFELS en V. J. BERKHOUT.

Uit welke Heeren, na andermaal gepredikt te hebben, met meerderheid van stemmen gekozen werd, de Eerw. Heer V. J. BERKHOUT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, welke deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatieën, heeft aangenomen.

HELDER, den 7 April 1839. Onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. C. CLEMENT, werd heden onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. C. DE COCK, Consulent dezer Gemeente en Pred. te *Huisduinen*. De Bevestiger had bij die gelegenheid tot tekst 2 *Cor.* IV : 5. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heer, en ons zelven dat wij uwe dienaren zijn om Jezus wille.* De Bevestigde aanvaardde zijn

zijn dienstwerk onder ons met *Joh.* XVII: 17a. *Heilig ze in uwe waarheid.*

HOORN.

WESTWOUD en BINNENWIJZEND vakant. Zie Jan. 1839.

SPANBROEK. Zie Febr. 1839.

EDAM.

PURMERLAND, 25 Maart 1839. Heden had alhier eene eenvoudige, maar voor onze Gemeente belangrijke plegtigheid plaats. Door den oudsten Zoon van den Wel Ed. Geb. Heer DE GRAEFF, Heer van *Purmerland*, *Ilpendam* en *Zuid-Polsbroek*, werd de eerste steen onzer nieuwe Kerk gelegd, en wel met denzelfden troffel, waarmede door eenen van deszelfs voorvaderen, in 1648, de eerste steen van het paleis te *Amsterdam* is gelegd geworden. Deze plegtigheid werd door eene talrijke menigte bijgewoond, waaronder wij vooral eene Commissie uit het Plaatselijk Bestuur, en eenige naburige Predikanten mogten tellen. Onze Leeraar hield hierbij eene korte aanspraak, terwijl anderen eenige voor deze gelegenheid passende dichtregelen voordroegen. Deze plegtigheid was daarom te belangrijker voor ons, omdat wij meer dan twee jaren lang, van een geschikt Kerkgebouw zijn beroofd geweest. God make dus den opbouw van dit nieuwe voorspoedig, en Hij helpe onze grootendeels behoeftige Gemeente in de nog bestaande moeijelijkheden!

WARDER, den 31 Maart 1839. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer B. C. CLEMENT, beroepen Pred. aan *den Helder*, van ons afscheid, naar aanleiding van 1 *Joan.* II: 28a. *Nu, kinderkens! blijft in Hem.* Nadat zijn Wel Eerw. den 25sten dezer, door den Wel Eerw. Heer A. BIBEN, Pred. te *Edam*, als Gecommitteerde van het Klas-

 si-

sikaal Bestuur van *Edam*, in tegenwoordigheid van den Consulent, den Wel Eerw. Heer A. DE KOO, Pred. te *Middelie*, van zijne betrekking op Gemeente en Klassis behoorlijk was losgemaakt.

WARDER, 10 April 1839. Heden heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, in tegenwoordigheid van den Consulent, den Wel Eerw. Heer A. DE KOO, Pred. te *Middelie*, om in de vakature te voorzien, de volgende nominatiën gemaakt van Heeren Kandidaten tot de H. Dienst, bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen.

Twaalftal:

D. G. VAN DER HORST, Theol. Doct., J. H. CHRISTOFFELS, R. A. PLEMPER VAN BALEN, F. W. VAN HENGEL, C. GLANT, K. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, E. C. GROENEVELD, T. H. HOOLA VAN NOOTEN, L. J. W. TEN HOKKEL, T. RUSSINGH DE VRIES, L. E. VAN HEURS, J. SNOEK.

Achttal:

VAN DER HORST, Th. Dr., CHRISTOFFELS, PLEMPER VAN BALEN, VAN HENGEL, GLANT, ADAMA VAN SCHELTEMA, GROENEVELD en SNOEK.

Viertal:

PLEMPER VAN BALEN, GLANT, ADAMA VAN SCHELTEMA en VAN HENGEL.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG. Zie Febr. 1839.

ARNEMUIDEN vakant. Zie Maart 1839.

ZIERIKZEE.

BRUINISSE, den 3 Maart. Heden bepaalde onze Leeraar, Ds. D. J. D. DE VOS, de Gemeente, bij het zoo treurig als plotseling afsterven van den Wel

Wel Eerw. zeer Gel. Heer JACOB WARROOIJ, die onder haar, gedurende ruim 21 jaren, het Evangelie der zaligheid met ernst en getrouwheid prediken mogt, en bij voortduring daarvan, in de Gemeente te *Arnemuiden*, alwaar hij ontslapen is, de overtuigendste proeven gegeven heeft. Wij wijden een' traan aan zijne nagedachtenis, die bij ons in gezegend aandenken blijven zal.

GOES.

BORSELE staat vakant te worden. Zie Maart 1839.

IJZENDIJKE.

IJZENDIJKE, den 27 Maart. Aan den Wel Eerw. Heer J. WAS, bevestigd Pred. te *Waterland-Kerkje*, is Akte van Lidmaatschap dezer Klassis afgegeven.

WATERLAND-KERKJE, den 17 Maart 1839. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. WAS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, werd heden onder ons in het H. Dienstwerk bevestigd, door den Wel Eerw. Heer M. WAS, Pred. te *IJzendijke*, Broeder van den Bevestigde en Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger had tot tekst, 1 *Petr.* V:2—4, sprekende naar aanleiding hiervan, over *den aard en omvang*, *het tedere en moeijelijke*, *doch ook hoogst heerlijke en belooningswaardige van de roeping eenes Christen Herders en Leeraars.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: A. HOUTKAMP, A. C. VAN ALTENA, G. BATTEKÉ, G. VROLIJK en A. BAX, respective Predikanten te *Nieuwvliet*, *Hoofdplaat*, *Breskens*, *Schoondijke* en *Oostburg*.

Des namiddags deed onze bevestigde Leeraar zijne intrede, predikende, naar aanleiding van 1 *Joh.*

IV: 7a.: *Geliefden! laat ons malkander liefhebben;* over *het hoog noodzakelijke en heilrijke van wederzijdsche christelijke liefde, tusschen een Christen-Leeraar en eene Christen-Gemeente.*

DEN HOEK vakant. Zie Sept. 1838.

UTRECHT.

UTRECHT.

Aan Ds. J. APPEL, bevestigd Pred. te *Cockengen en de Haar*, is Akte van Lidmaatschap van deze Klassis afgegeven.

VREESWIJK, 29 Maart 1839. Heden, op den gedenkdag van het verzoenend sterven des Heeren, gaf ons, aan het slot zijner Leerrede, onze Leeraar J. P. WETTER, berigt, dat onze sinds 14 jaren rustende Voorganger, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. H. VAN EE, op den 24 dezer maand, in het naburige *Vianen*, zacht en zalig ontslapen was.

Zijn Eerw. had van 1 April 1781 tot 17 October 1824 het woord des levens in ons midden verkondigd en mogt den gezegenden ouderdom van 84 jaren bereiken. — Groot was de achting en genegenheid, welke hij zich, zoowel door zijne heldere en gemoedelijke Evangelieprediking, als door zijnen onvermoeiden ijver in de vervulling zijner ambtspligten en door zijnen echt christelijken wandel, bij elken weldenkenden, niet slechts in onze Gemeente, maar ook elders, waar men hem kende, had verworven, en voor niet weinigen onder ons had zijne getrouwe Leeraars-arbeid door de genade Gods ten rijken en blijvenden zegen mogen strekken;

Heen; weshalve dan ook door allen, die zich nog levendig zijns herinneren konden, zijn heengaan naar het land der eeuwige ruste met stille aandoening vernomen werd.

VREESWIJK, den 14 April 1839. Bij hetgeen onze Leeraar reeds op den Goeden Vrijdag l. l., mede ter onzer nuttige opwekking, aangaande onzen ontslapen rustenden Voorganger, ons had medegedeeld, mogten wij heden nog het verblijdende berigt zien gevoegd, dat zijn Eerw., bij uitersten wil, aan de Diakonie onzer Gemeente, uit zeker vast goed, eene jaarlijksche rente vermaakt had van ƒ 40.—; tot de aanvaarding van welk legaat als nu door den Kerkeraad de toestemming van Z. M. den Koning zal worden gevraagd.

LINSCHOTEN. Zie Febr. 1839.

AMERSFOORT.

ZEIST, 1 Maart 1839. Heden is de Kerkeraad, na verkregen handopening, bijeengekomen ter beroeping van een tweeden Predikant, en heeft tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, D. LEEYING, Theol. Doct., vroeger dienstdoende Pred. van *Batavia*. Zijn Eerw. heeft, onder inwachting der vereischte approbatie, deze beroeping bereidwillig aangenomen.

TIENHOVEN, OUD MAARSSEVEEN EN BREUKELEVEEN, 17 Maart 1839. De dag van heden leverde voor deze Gemeente belangrijke herinneringen op. Het was voor 25 jaren, dat de Kerk alhier, na door eenen brand vernield en wederopgebouwd te zijn, ingewijd was geworden. Onze Leeraar, D. BRINKMAN, sprak des overeenkomstig naar aanleiding van *Joh.* IV: 23, 24, over de vereering van God, door JEZUS ons voorgeschreven en maakte ons daarbij opmerkzaam op onze voor-

 reg-

ragten en verpligtingen. De plegtigheid van dezen dag werd verhoogd door de welwillende medewerking van het alhier bestaande Zanggenootschap, hetwelk des avonds eenige voor deze gelegenheid vervaardigde gezangen, als uitdrukking der dankbare gevoelens en Godvruchtige wenschen dezer Gemeente, voortreffelijk uitvoerde, onder de leiding van den Heer H. BOEKEL.

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN, 31 Maart 1839. Heden voormiddag begon onze Leeraar, J. F. RUPPEL, de viering van den Paaschtijd, met de opmerking, dat het belang van de hoop der herleving tot eenen beteren staat door de opstanding des Verlossers, inzonderheid indruk maken kan bij een ernstig letten op hetgeen wij van stervenden kunnen waarnemen. Hierbij gebruik makende van het aangemerkte door Israëls wijzen Koning, *Pred.* VII:2*b*.: *De levende legt het in zijn hart*; bepaalde hij ons bij de ontvangen kennisgeving, aangaande het overlijden van den Hoog Welgeboren Heere WILLEM RENÉ VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN, Heer van *Zuilen*, *Westbroek*, *enz. enz.*, op den 24 dezer; waardoor zijn buitengewoon vergevorderde leeftijd van 96 jaren en bijkans 2 maanden, gedurende welken hij de algemeene achting verwierf, zacht eindigde, nadat hij reeds lang te voren het overgaan naar betere gewesten met vol vertrouwen en levendig verlangen te gemoet zag.

F R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

OENKERK, den 24 Maart 1839. Daar onze Diaconie van een Lid dezer Gemeente, die zijnen

naam

[illegible] verzwegen heeft, is begiftigd met een aanzienlijk present van twee zilveren, net bewerkte Schotels, bestemd (gelijk het randschrift aanwijst) om bij de viering des H. Avondmaals gebruikt te worden, werd onze Gemeente daarmede heden, bij het houden dier plegtigheid, aangenaam verrast. Een dankbaar gevoel vervulde onze harten bij het aanschouwen van deze kostbare gift, en onze Leeraar, R. H. HARKEMA, ons hiervan kennis gevende, betuigde, onder uitboezeming van 's Hemels beste zegeningen, den onbekenden edelmoedigen gever onzen openlijken en welmeenenden dank.

De Kerkeraad heeft vermeend, door dit alom gelezen wordend maandwerk, van dit zoo vereerend geschenk te moeten melding maken, in hope, dat dergelijke voorbeelden van belangstelling in de openbare eeredienst en derzelver verhoogd uiterlijk aanzien, meerdere navolging zullen wekken.

OUDEGA, NYEGA EN OPENDE vakant. Zie Oct. 1838.

HARLINGEN

MAKKUM, den 9 Maart 1839. In de *Boekzaal* voor Dec. 1835, werd uit deze Gemeente gemeld, dat er door eenen onbekenden Godsdienstvriend, een fraai bewerkte zilveren schotel, tot gebruik bij des Heeren H. Avondmaal, aan onze Gereformeerde Gemeente ten geschenke was gegeven. Deze edelmoedige gever is nu, na deszelfs overlijden, in den loop des vorigen jaars bekend geworden, met name ROELOF WILLEMS RIKINGA, die in het laatst van zijn leven te *Leeuwarden* heeft gewoond, doch alhier in zijne jeugd is opgevoed en gewoond heeft.

Deze weldenkende man heeft ook nog daarenboven, bij zijne uiterste wilsbeschikking, aan onze Diaconie gedacht, door aan dezelve eene som van ƒ 400 te legateren. Deze gift, tot welker aanvaar-

vaardiging de vereischte autorisatie bij Z. M. den Koning is verzocht en goedgunstig bekomen, echter onder bepaling, dat deze som besteed zoude worden aan inschrijving op het Grootboek der Nat. Werk. Schuld, en waarvoor ook reeds *f* 700, aan kapitaal, rentende 2½ pCt. is ingeschreven, strekt ten bewijze, dat de Overledene de plaats van zijne opvoeding, na zijn vertrek van dezelve, niet vergeten, maar steeds in liefde aan dezelve gedacht had; ook zal zijne nagedachtenis bij onze Gemeente in gezegend aandenken blijven.

SIXBIERUM, den 20 Maart 1839. Heden bezweek onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer PIETER ISAAK KNOLL, in den ouderdom van circa 63 jaren, aan de gevolgen van waterzucht. Zijn Wel Eerw. was den 15 April 1776 te *Dokkum* geboren; werd vervolgens aan de Latijnsche School aldaar opgeleid, om met vrucht het onderwijs aan de Hooge School te kunnen bijwonen. Van 1793 tot 1798 oefende hij zich gelukkig te *Leiden*, onder de destijds beroemde Hoogleeraren. In 1798 werd onze Leeraar Kandidaat. Slechts dertien dagen daarna werd hij te *Gerkesklooster* beroepen. Sedert Mei 1802 deelde onze Gemeente in zijne prediking en leiding. Behalve verschillende aanbiedingen van andere standplaatsen, werd zijn Eerw. in 1804 naar *Tjum* beroepen, maar wees ook die beroeping van de hand.

Onze Leeraar had een gelukkig geheugen, goed oordeel en geoefend verstand. Hij bezat de bijzondere gave, met weinige voorbereiding gepast en doelmatig te kunnen spreken. Hij was getrouw en vol ijver in zijne bediening. Ofschoon hij een zwak ligchaam had, spaarde hij zich niet, maar spande dikwijls al zijne vermogens en krachten in, om toch nuttig te zijn voor zijne Gemeente.

Har-

Hartelijk en gemoedelijk was zijne voordragt der Evangelieleer. Ernstig en leerzaam was zijn omgang. Aangenaam was hij in het gezellig verkeer. Hij werd bij velen bemind en geacht. In zijne zukkeling bleef hij dezelfde; gelaten en onderworpen aan den wil des Heeren. Hij stierf zacht, met de hoop op de genade van onzen Zaligmaker, welke hij juist 40 jaren gepredikt had.

Zijne Weduwe, Mejufvrouw RINSKE REINJES VAN KLOOSTER, met welke hij ruim 40 jaren gehuwd is geweest, beweent met zijne twee overgeblevene volwassene kinderen den dierbaren man en Vader, en velen uit onze Gemeente deelen in die billijke rouwe.

De Wel Eerw. Heer J. BRUINING, Pred. te *Pieterbierum*, Vriend van den Overledene en Consulent dezer Gemeente, vervulde de eerste predikbeurt in onze vakant gewordene Gemeente op den 31 Maart 1839, zijnde juist de eerste Paaschdag, en sprak bij die gelegenheid gepast en met aandoening tot ons: *Over den vereenigden invloed en strekking, welke de dood van onzen Leeraar en de opstanding van onzen Heer Jezus Christus moet hebben op ons hart en wandel.*

Het *annus gratiae* zal voor de Weduwe, door den Ring van *Harlingen*, worden waargenomen.

Naar den uitgedrukten wil van den Overledene, zal geen uitvoeriger berigt van deszelfs leven gegeven worden.

BOLSWARD, 24 Maart 1839. Heden maakte onze Leeraar, D. G. BORGSTEIN, ons bekend, het ontslapen van onzen voormaligen hooggeachten en geliefden Leeraar, ABRAHAM SCHIM VAN DER LOEFF, herinnerde ons, hoe gedurende 7 jaren (van 1816 tot 1823) zijn Wel Eerw. het Evangelie der genade en zaligheid, niet alleen van den leerstoel, maar ook

ook door zijn regtschapen en liefderijken wandel, met nadruk onder ons verkondigde; spoorde ons aan tot een waardig wandelen naar dat Evangelie zijner prediking, en het navolgen van zijn echt christelijk voorbeeld, als een waarborg van de duurzaamheid van den gelukkigen band, die ons eenmaal aan dien beminden Leeraar verbond, en onzer gelukkige hereeniging, wanneer ook wij door onzen Heer van hier worden opgeroepen; terwijl hartelijke gebeden voor de bedroefde Weduwe en panden zijner liefde, in diepen rouw achtergelaten, tot den God aller vertroosting en ondersteuning werden opgezonden.

FRANEKER, den 7 April 1839. Heden werd onze van *'t Hoogeveen* herwaarts beroepen Leeraar, Ds. J. H. REDDINGIUS, ez., Theol. Doct., onder ons bevestigd, door zijnen Ambtgenoot, Ds. L. W. DE GRIENT DREUX, met eene Leerrede over *Efez.* 1:22*b*.: *En heeft hem der Gemeente gegeven tot een hoofd boven alle dingen;* terwijl zijn Eerw. zich in de namiddag Godsdienst, 1 *Cor.* III: 9.: *Wij zijn Gods medearbeiders: Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij;* behandelende, plegtig aan ons verbond.

WOMMELS, den 7 April 1839. Nadat onze Leeraar, Ds. J. F. VAN HASSELT, van hier beroepen naar *Zuidwolde*, in de Provincie *Drenthe*, op den 3 dezer, in eene Kerkeraads-Vergadering, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Klassis van *Harlingen* behoorlijk was ontslagen, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. A. J. HINGST, Pred. te *Oosterend*, in het bijzijn van den Consulent dezer Gemeente, Ds. F. J. DEITHMERS, Pred. te *Kubaard* en *Waaxens*, nam zijn Wel Eerw. heden van ons afscheid, met eene Leerrede over 1 *Cor.* XV: 58. *Zoo dan, mijne gelief-*

liefste Broeders! zijt standvastig, onbewegelijk, altijd overvloedig in het werk des Heeren, wetende, dat uw arbeid niet ijdel zijn zal in den Heer.

DONGJUM vakant. Zie Aug. 1838.

S N E E K.

SIJBRANDABUREN EN TERSOOL. Deze Gemeente heeft het verlies te betreuren van haren Leeraar en Voorganger, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer TJALKO WASSENAAR. Bij een sterk ligchaamsgestel, eene doorgaands vaste gezondheid genietende, zag zijn Eerw. zich in het begin des vorigen jaars overvallen door een in den eersten opslag schijnbaar gering ongemak in de keel. Spoedig nam hetzelve echter zoo zeer toe, dat hij zich genoodzaakt zag, ter vervulling van zijn openbaar dienstwerk de hulp zijner Ringbroederen in te roepen, welke zijn Eerw. ook bereidwillig verleend werd. Zes maanden lang heeft hij, wegens dat ongemak, onophoudelijk van tijd tot tijd hevig zich verheffende pijnen geleden, tot dat het eindelijk den Heere behaagde, op den 24sten Maart ll., zijnen dienstknecht, in den ouderdom van ruim 67 jaren, door den dood van dat lijden te verlossen en van zijnen post af te roepen.

Op den 28sten Febr. 1772 te *St. Jacobi Parochie* geboren, genoot hij het voorbereidend Akademisch onderwijs aan de Latijnsche en Hoogeschool te *Franeker*, en werd ten jare 1794 bij de toenmalige Klassis van *Franeker*, Kandidaat tot de H. Dienst. Spoedig daarop te *Molkwerum* beroepen, waar hij den 19den Oct. 1794 zijn werk aanvaardde, begeerde na 4 jaren de Gemeente van *Kubaard* en *Waaxens* zijne dienst, welke hij gedurende 8 jaren vervulde; toen hij de roepstem volgde dezer Gemeente, tot haar overkomende den 14den

14den Sept. 1806, en zijne Evangeliepredikingonder haar beginnende met eene Leerrede over *Col.* IV: 3, 4; 32½ jaar heeft hij onder ons, aan wie hij zich zoo zeer verbonden gevoelde, dat hij eene roeping naar de meer aanzienlijke Gemeente der stad *IJlst*, ten jare 1819 afsloeg, met naauwgezetten ijver en gemoedelijken ernst het woord der zaligheid verkondigd; zoodat hij in alles ruim 44 jaren werkzaam is geweest in de dienst des Heeren. In kerkelijke betrekking was zijn Eerw. bovendien werkzaam, door ten jare 1806, de correspondentie der toenmalige Friesche Synode bij die van *Zuid-Holland* te *Woerden* waar te nemen, en in de jaren 1807 en 1810 als lid dierzelfde Synode te *Franeker* en *Leeuwarden* op te treden. Verder iets van den waardigen man te zeggen, verbiedt ons zijne eigene uitdrukkelijke begeerte; weshalve dit eenvoudig berigt, hem aangaande, door geen uitvoeriger zal worden gevolgd. Op den 7den April daaraanvolgende, zagen wij ons, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. HIBMA, te *Goïnga*, meer opzettelijk bij zijn afsterven bepaald, sprekende tot ons naar aanleiding van *Joh.* XI: 25, een ernstig woord ter vertroosting, en bestiering waaraan wij te meer behoefte gevoelden, wijl de Weduwe des overleden Leeraars, Mejufvrouw SJERKJE WASSENAAR, in welke hij eene getrouwe gezellin vond op zijnen in sommige opzigten moeijelijken levensweg, en die met diepe droefheid den vriend hares harten, den steun hares ouderdoms, ten grave had zien dalen, juist 's avonds te voren voor het geweld eener kortstondige, doch hevige ziekte bezweken was. Tien kinderen en behuwd-kinderen vinden zich daardoor, binnen 14 dagen tijds, van beide hunne ouderen beroofd. — Dat de God van alle vertroosting hen bij dit dubbel en zwaar verlies

lies den zoozeer noodigen troost en kracht verleene, dat de Heer der Kerk de breuke dezer Gemeente spoedig heele, is onze hartelijke wensch en vurige bede.

Al de kinderen des Overledenen meerderjarig zijnde, is alzoo de Gemeente van *Sybrandaburen* en *Tersool* met den 1sten Julij dezes jaars vakant; doch de Kerkenraad wenscht, dat door de beroeping van een *Predikant* in de toekomstige vervulling dezer vakature voorzien worde.

MOLKWERUM, den 29 Maart 1839. Het aandoenlijk plegtige van den gedenkdag van den dood des Verlossers, werd heden, op eene treffende wijze vermeerderd. Onze Leeraar, Ds. A. J. H. REIJS, berigtte der Gemeente het treurig afsterven van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer T. WASSENAAR. Zijn Wel Eerw. is den 24sten dezer, aan de Gemeente te *Sijbrandaburen* en aan zijne hem dierbare betrekkingen, in den ouderdom van 67 jaren, door den dood ontrukt. Slechts vier jaren arbeidde hij in ons midden, en gedurende de 40 jaren, die hij elders aan de bediening van het Evangelie heeft toegewijd, zijn de meesten, die hem hier gekend en zijn onderwijs genoten hebben, ter eeuwige ruste ingegaan; maar wanneer deze de goede lessen, die zij van hem hebben ontvangen, hunnen kinderen hebben ingeprent, dan hebben zij den man op eene waardige wijze geëerd, en draagt zijn werk nog onder ons vele vruchten.

De Kerkenraad, ofschoon daarvan geene bijzondere kennisgeving bekomen hebbende, maakt van deze gelegenheid gebruik, om te berigten, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer N. PRIJSHOF, laatst Pred. te *Leer* in *Oost-Vriesland*, en aldaar in 1837 overleden, ook in deze Gemeente, gedurende de jaren 1789 tot 1794, het Evangelie verkondigd heeft, en acht zich deze korte mededeeling aan de na-

nagedachtenis van den waardigen man verschuldigd te zijn.

SNEEK staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

D O K K U M.

METSLAWIER. Zie Maart 1839.

OUDWOLDE. Zie Maart 1839.

O V E R - IJ S S E L.

ZWOLLE.

WIERDEN vakant. Zie Sept. 1838.

ALMELO staat vakant te worden. Zie Oct. 1838.

K A M P E N.

ZWARTSLUIS. Zie Febr. 1839.

G R O N I N G E N.

G R O N I N G E N.

GRONINGEN, 17 Maart 1839. Nadat één onzer Leeraren, de Wel Eerw. Heer ABRAHAM SCHIMZER VAN DER LOEFF, gedurende een half jaar aan eene smartelijke kwaal onuitsprekelijk veel geleden had, werd hij heden nacht door den verlossenden dood over zijn lijden heengebragt, en tot de ruste eener betere wereld ingeleid. Hij bereikte den ouderdom van ruim 60 jaren, en had vroeger aan de Gemeenten van *Spaarnwoude* en *Spaarndam*, *Meerkerk*, *Hattem en Bolsward* met getrouwheid het Evangelie verkondigd. Op den 6 December 1801 was hij in dienst getreden, en in 1823 tot ons overgekomen. Zijne Ambtgenooten en ook de Hoogleeraar in de Akademie-beurt, hebben in al de Godsdienstoefeningen van dezen dag den ontslapenen Voorganger eene regtmatige hulde gebragt, en eenige hoofdtrekken van zijn vriendelijk beeld her-

kenmerkend, zoo als die voor niet weinigen onvergetelijk zijn.

Veel heeft onze Gemeente in hem verloren. Hij predikte met gemoedelijken ernst, met ijver en belangstelling. Zijne Theologische denkwijze was echt christelijk, van alle uitersten verre verwijderd, en door hoogen eerbied voor de Heilige Schrift, als uitwendigen grondslag der Godgeleerdheid, gekenmerkt. In het katechiseren muntte hij boven velen uit, en zijne leerlingen waren met bijzondere liefde aan hem gehecht. Voor kranken en lijdenden was hij de hartelijkste vriend, en zijne naauwgezetheid in hen te bezoeken, mogt inderdaad voorbeeldig heeten; zij kan geëvenaard, maar moeijelijk overtroffen worden. In het algemeen was innige deelneming in de vreugde en smart van anderen hem natuurlijk eigen. Ook de Armen zegenen zijne nagedachtenis, want met raad en daad was hij hun weldoener. In het gezellig verkeer zag men hem altijd, zoo als hij waarlijk was, beminnelijk van karakter, eenvoudig van zeden, innemend goed en voorkomend, zonder eenige aanmatiging, dikwijls kinderlijk blijgeestig, nooit argdenkend, overal geëerd en bemind, nergens de waardigheid zijner bediening verzakende. Aan zijne Ambtgenooten was hij met zeldzame trouwhartigheid verbonden, in hun midden spraakzaam, ligt te vreden, hulpvaardig, en, als het zijn kon, gaarne schikkende. Bij zijne huisgenooten had hij, als man en vader, eene achting en liefde zich verworven, die aan zijne goedheid van hart geëvenredigd waren. Zijne echtgenoote, kinderen en kleinkinderen hebben wel het meest in hem verloren; maar ook de Gemeente betreurt in hem als medemensch en medeburger, als CHRISTUS-belijder en Christen-Leeraar een navolgingwaardig voorbeeld,

een sieraad van zijnen stand, een' vaderlijken vriend. Het is voorzeker in zijn geest, dat men geen uitvoeriger levensberigt van hem in dit maandwerk te wachten heeft. Voor de Weduwe zal het jaar van gratie naar gewoonte worden waargenomen, en alzoo is thans weder

GRONINGEN vakant.

GRONINGEN, 7 April 1839. De vakature, door het Emeritaat van Ds. J. MARTINET KUIPERS veroorzaakt, werd heden vervuld. Onze van *Zuidwolde*, in *Drenthe*, beroepene Leeraar, Ds. L. SCHUKKING, aanvaardde in de Avondgodsdienstoefening van dezen dag zijn Evangeliewerk in ons midden, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 20. *Ziet ik ben met u lieden al de dagen, tot de voleinding der wereld.* Heden morgen was hij bevestigd geworden door onzen jongsten Leeraar, Ds. J. BOON, met eene Leerrede over *Hand.* XI: 14. *Die woorden tot u zal spreken, door welke gij zult zalig worden, en al uw huis.*

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

APPINGADAM.

LEERMENS vakant. Zie Aug. 1838.

OOSTERWYTWERD EN EENUM vakant. Zie Sept. 1838.

NOORD-BRABAND.

EINDHOVEN.

St. OEDENRODE. Zie Febr. 1839.

DREN-

DRENTHE.

ASSEN.

ANLO. De plaats van Adjunct-Prediker voor *Annerveen* c. a. vakant wordende, door het vertrek van den Heer WITKOP, zoo is door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., bij dispositie van den 22 April j. l. N°. 9, uit eene bevorens gemaakte nominatie, bestaande uit de volgende Kandidaten, als:

S. COOLHAAS VAN DER WOUDE, te *Groningen*. H. H. MULDER, Hulpprediker te *Rolde*. C. TJASSENS KEIZER, te *Groningen*. J. TER HORST, te *Hengelo*. G. HOLWERDA, te *Helpman*, bij *Groningen*, en J. A. CRAMER VON BAUMGARTEN, te *Midwolde*.

In bovengemelde betrekking benoemd, de eerstgenoemde Kandidaat, SCHELTO COOLHAAS VAN DER WOUDE.

MEPPEL.

HOOGEVEEN, 1 April 1839. Onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. H. REDDINGIUS ez., S. S. Th. Dr., werd Vrijdag j. l. losgemaakt van zijne betrekking tot de Klassis van *Meppel* en deze Gemeente, door zijnen Ambtgenoot, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. J. VAN DER VEEN, wien het Klassikaal Bestuur daartoe had gecommitteerd. Den eersten dag van het Opstandingsfeest nam hij van ons afscheid, naar aanleiding van *Openb.* I: 18*b*. *Ik ben dood geweest en zie ik ben levend in alle eeuwigheid*, stemde hij ons, om met dat gemoedsbestaan elkander te verlaten, hetwelk eener Gemeente en eenen Leeraar past, die van elkander scheiden op het Opstandingsfeest des Heeren. Des anderen daags was hij nog in ons midden, on-

onder het gehoor van zijnen Ambtgenoot, den Wel Eerw. VAN DER VEEN, die hem wederkeerig hartelijk vaarwel zeide, en zich zelven en ons bemoedigde bij het verlies dat ons treft, naar aanleiding van *Matth.* XXVIII: 20a. *Ziet, ik ben met u.*

ZUIDWOLDE, 2 April 1839. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. L. SCHUKKING, vóór zijn vertrek naar *Groningen*, van zijne betrekking tot de Klassis van *Meppel* en tot deze Gemeente was losgemaakt, door den Wel Eerw. Heer A. T. VAN DER VEEN, van wege het Klassikaal Bestuur van *Meppel* daartoe gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. HUIJSERS, S. S. Th. *Doct.* en Pred. te *Koekange*, heeft zijn Eerw. gisteren, den tweeden dag van het Christelijk Paaschfeest van ons afscheid genomen, met eene Leerrede, waarvan de tekst was *Hebr.* XIII: 20, 21. *De God nu des vredes, die den grooten Herder der schapen door het bloed des eeuwigen testaments uit de dooden heeft wedergebragt, namelijk onzen Heere Jezus Christus, die volmake u in alle goede werken, opdat gij zijnen wille moogt doen: werkende in u 't gene voor hem welbehagelijk is door Jezus Christus, denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.*

ZUIDWOLDE. Zie Maart 1839.

KOEVERDEN.

SLEEN vakant. Zie Dec. 1838.

SCHOONBEEK vakant. Zie Oct. 1838.

WAALSCHE KERK.

AMSTERDAM, 1 April 1839. Ingevolge het koninklijk Besluit van 17 Maart l.l., N°. 93, waarbij het

het Z. M. behaagd heeft, den Heer A. J. VERWEIJDE, Kandidaat onder het ressort der Waalsche Commissie, en woonachtig alhier, te benoemen, en aan te stellen tot Predikant bij de Protestantsche Gemeente te *Smyrna*, en de Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken, te magtigen, om den benoemden als nu tot Predikant in te zegenen, is deze plegtigheid op heden in de Wale Kerk, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer Ds. TEISSEDRE L'ANGE, President der voornoemde Waalsche Commissie en Predikant onzer Gemeente, tot algemeene stichting verrigt. Zijn Wel Eerw. predikte bij die gelegenheid over het 8ste en 10de vers van het tweede Hoofdstuk der *Openbaring* van JOHANNES: *Schrijf aan den Engel der Gemeente van die van Smyrna: Dit zegt de eerste en de laatste, die dood geweest is, en weder levend is geworden: — Zijt getrouw tot in den dood. Ik zal u geven de kroon des levens.*

Benevens den Inzegenaar, geschiedde de oplegging der handen, door de Predikanten MERKUS, HUËT, MOUNIER en RIEHM, zijne Ambtgenooten bij de Hervormde Waalsche en Nederduitsche Gemeente alhier.

VOORBURG vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN en MOORDRECHT } vakant.

 EVAN-

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, April 1839. De Kerkeraad het beroepingswerk, ter vervulling der vakature, ontstaan door het overlijden van Ds. J. SCHULTZ, hervat hebbende, heeft het navolgende zevental Predikanten geformeerd, als:

DD. F. J. ANDREAE, Th. Dr. te *Zierikzee*. C. HOLTZAPFFEL, te *Brielle* en *Hellevoetsluis*. K. E. HEPPEN, te *Schiedam*. F. L. REYHERIJER, te *Leiden*. E. E. LANGENAAKEN, te *Bodegraven*. C. BAKKER, te *Gouda*. J. C. SCHULTZ JACOBI, te *Zutphen*.

De Groote Kerkeraad heeft hieruit op den 11den Maart j. l. op het drietal gebragt:

DD. HEPPEN, HOLTZAPFFEL en SCHULTZ JACOBI.

En daaruit dadelijk tot Herder en Leeraar beroepen, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer K. E. HEPPEN, Pred. te *Schiedam*, die deze beroeping, in afwachting der vereischte kerkelijke en koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

SCHIEDAM, 21 Maart. Onze Leeraar, K. E. HEPPEN, berigtte ons heden bij de Avondgodsdienstoefening, dat hij zich, na beraad, verpligt had gevonden, de op hem uitgebragte beroeping tot Predikant in de Gemeente te *'s Gravenhage*, (van welker ontvangst op den 12den j. l. hij ons op den 14den had kennis gegeven) onder inwachting van de vereischte kerkelijke en koninklijke goedkeuringen, aan te nemen. Zoodat de Leeraarsplaats te SCHIEDAM staat vakant te worden.

HAARLEM. Zie Dec. 1838.

KUILENBURG staat vakant te worden. Zie Febr. 1839.

BUI-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

LOPPERSUM. Uit de te voren gemelde nominatie, heeft de Wel Eerw. Heer E. J. GOLJENBOOM, Pred. te *Upleward*, na hier gepredikt te hebben, verzocht, op zijn persoon geene verdere aanmerking te maken. Toen is in deszelfs plaats bijgezet, de Hoog Eerw. Superintendent S. MEIJER, Pred. te *Cirkwerum*; en na ook gepredikt te hebben, is beroepen de Kandidaat F. H. MULLER, die deze beroeping heeft aangenomen, en alzoo, pro Ministerio, staat geexamineerd te worden.

MIDLUM, in *Rheiderland*. De Hoog Eerw. Heer Superintendent en Pred. te *Jemgum*, J. C. MILLER, heeft onze beroeping aangenomen.

OLDERSUMMER-GAST. Bij een voorgaand berigt kan de Correspondent nu nog voegen, dat de bevestiging van den Heer GRAVEMEIJER aldaar, door den Hoog Eerw. Heere Superintendent heeft plaats gehad met den tekst *Hebr*. XIII: 17*a*., en de intrede gedaan is met 1 *Cor*. III: 11. De oplegging der handen is geschied, behalve door den Heer Bevestiger, mede door den Broeder van den Bevestigden, den Wel Eerw. Heere E. G. GRAVEMEIJER, TER HAAR, JANSSEN en HOUTROUW, Predikanten te *Manslacht*, *Simonswolde*, *Roriehem*, en *Gandersum*.

WEENER vakant. Zie Maart 1837.

RIJSUM vakant. Zie Febr. 1839.

KREITS SYNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

Het stukje: *Op het graf van mijnen Leeraar* enz., zullen wij, om den daarin heerschenden goeden geest, met weinige verandering plaatsen.

Insgelijks zullen worden opgenomen:

Naauwgezet Catholicismus, *Toewijding aan God van het Orgel* enz. en *Meimaand*.

De navolgende stukken kunnen wij, om onderscheidene redenen, niet plaatsen:

Het is wel enz., *Adam vooraan*, *de Kluizenaar*, *aan mijnen Vriend* H. W. BENDER, *Gebed van een Grijsaard*, *aan het Vaderland*, *bij het graf* enz.

Het *Familiegraf* heeft een zoo vreemden en onaangenamen toon, dat wij het ongeplaatst ter zijde leggen.

Hoe gaarne wij steeds bereid zijn alles wat tot eenige verandering en verbetering in het lot der legio Kandidaten strekken kan, opnemen, behelst het stukje: *Nog een woord* enz., geenerlei ontwikkeling van een nieuw voorstel, maar alleen eene geheele wederlegging van het in ons vorig nommer opgenomen stukje over dat onderwerp, waarom wij hetzelve ook niet zullen plaatsen, als nergens toe dienende.

Een *Godsdienstvriend* vindt het verkeerd en onvoegzaam, dat in onze Hervormde Kerk, bij plegtige feesten, bij beurtgezang gezongen wordt; wij denken daar juist tegenovergesteld over, waaruit dus volgt, dat zijn stukje, getiteld: *Ernstige wensch*, niet opgenomen wordt.

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

C. A. Moot.
P. N. Ham.
J. Rijsdijk Takens Lambrechts.
J. Troste.
A. van Zaak Wagenaar.
J. A. Timmerman.
J. A. Six Dijkstra.
D. Scheltema.
J. J. Sprenger van Eyk.
B. W. J. Kronenberg.
J. C. Römer.
B. A. Plemper van Balen.
A. Dekkers.
J. A. van Krieken.
J. A. Diehl.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij, Hulpprediker te *Amsterdam.*
D. C. van Leeuwen Boomkamp.
A. C. Hanegraaf.
A. J. C. van Blokhuizen.
C. Langeweg.
IJ. Loots, J. Z.
H. Hiebink.
C. Clant, Jhz.
A. ten Bosch, Czn.
W. C. Knottenbelt, Th. Dr.
D. Bijdendijk.
N. T. van Meurs.
C. J. Krafft.

A.

A. M. Oliphant.
B. Elferink.
A. H. Blom.
K. S. Adema van Scheltema.
J. L. J. Hallo.
P. Haesebroek.

NOORD-HOLLAND.

J. H. Christoffels.
D. Uittenbogaart, tijdelijk Hulpprediker te *Zevenbergen.*
A. R. Hoetink.
A. Piper.
J. J. du Sart.
J. C. Smissaert.
H. Haesebroeck.
M. Hoogvliet, Adjutor interpretis Legati Warneriani aan de Hoogeschool te *Leiden.*
A. J. Clinge Liebert.
N. Jannink.
H. Marnstra.
D. G. van der Horst, Th. Dr.
G. Drost.
B. Gewin.
H. S. J. van Rijsoort.
J. P. van der Meer de Wijs, Th. Dr.
G. H. Dwars.

ZEELAND.

H. W. C. Ilcken.
G. J. Brandt Wijsmuller, Adjunct-Prediker te *Amersfoort.*
B. Haagedoorn.
A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.
C. E. Stollé, Adjunct te *Maastricht.*
A. Meursinge, Adjutor interpretis Legati Warneriani aan de Hoogeschool te *Leiden.*

D.

D. van den Berg.
E. C. Groeneveld.
H. Z. A. Gutteling.
L. van der Plas.
P. H. Pottum.
G. H. Wolvekamp.
A. C. Bredius.
P. E. van Driest.
J. B. Nijhoff.
A. M. Berkhout.
N. Beets, Th. Dr.
C. van Heusden.
A. Niermeijer.
S. W. la Lau.
T. H. van den Honert, Th. Dr.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
H. D. Bonebakker.
A. C. Stucki.
J. Post, Gz.
A. van den Ham van Heijst.
Z. M. van Kuijk.
A. G. van Moock.
J. van Kesteren.
T. H. Hoola van Nooten, Hulpprediker te *Amsterdam*.
J. Boele.
F. van der Vliet.
C. H. van Dam.
A. de Nooij.
N. A. Kuiperi.
T. Bussingh de Vries.
W. H. Houël.
A. Pitlo.
D. Slothouwer.
A. W. Kamp.
R. A. Soelbrood Piccardt.

H.

H. Ruijs.
S. Zandestra.
S. A. J. de Ruever Groneman, Th. Dr.
H. H. M. Horst.
P. N. van der Stok.
D. C. Pleijte.
H. van Strien C. Z.

VRIESLAND.

H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Rector te *Zevenaar*.
J. Kremer.
S. G. H. Hulsken.
J. ter Horst.
R. Beekhuis.
P. Post.
J. Niemeijer.
H. M. Metelerkamp Cappenberg.
G. de Bruin.
A. R. Holwerda.
P. A. Koppius, Phil. Th. Mag. Litt. Hum. Doct.
M. van Staveren.
R. Ens.
P. H. B. Romer.
J. C. Fischer.
J. Koning.
H. Cannegieter.
J. J. E. Wilmers.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
B. Terwogt, Hulpprediker te *Dordrecht*.
J. Scheuer.
H. N. Mulder, tijdelijk Hulpprediker te *Eelde*.
D. M. Paré.
C. Ribbius.
P. Adama, Abrz.

J.

J. Buijs.
R. Jentink, Hulpprediker te *Sixbierum*.
J. A. Barbas.
J. E. G. Landré.
A. L. van Woerden.
J. J. Scheuer.
J. C. van der Veur.
J. D. Maaldrink.
D. Pz. Knuttel.
P. H. J. Roos Schregardus.
J. H. Wentink.
L. J. van der Veen.
L. J. W. ten Bokkel.
V. M. D. Rombach.
N. Naeff.
M. D. de Bruyn.
G. van der Flier.
H. J. Zilvergieter Hoogstad.
P. de Grient Dreux, Hulpprediker te *St. Johannisga*.
H. Indeweij Dirksz.
J. F. L. Abresch.
J. A. ten Bokkel Huinink.
J. Douwes.
H. Schogt.
J. C. Verloren.

GRONINGEN.

H. W. H. Dannenbargh.
F. J. Stroman de Grave.
G. Holwerda.
B. F. Janssonius.
E. H. Groenman.
A. J. Lieuwens.
Th. C. Cock Beilanus van Assen.
H. Beekhuis.
J. Corstius.

M.

M. Werndly.
H. Dijkema.
S. Kruisinga.
P. P. Mulder.
G. Kim.
W. A. Becking.
J. Doorenbos.
H. Braak, Jr.
A. A. van Riessen Scholtens.
C. J. Abresch.
E. van der Pers.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. J. Boele.
P. C. Froon.
J. H. Coenraadts.
J. B. Hoon.
J. Snoek.
E. C. van der Zaag.
W. G. Brill, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Lector in de Hoogd. taal aan de Hooge School te *Leiden*.
D. C. Thomkins.
G. P. Wijnmalen.
F. H. Fynje.
R. R. Hirschig.
W. A. Hirschig.
E. Enklaar.
J. Wassenaar.
G. C. Prillevitz.
J. J. van Sittert.
F. U. van Hengel.
W. L. F. Moltzer.
O. Schultz.
K. H. ter Winkel.
H. van Dorsser.

W.

W. Pollen.
J. W. Lem.
H. J. Fijnebuik.

DRENTHE.

G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.
J. de Vries.
C. Meijer.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
P. Buisman, D. fil. H. K. fr.
T. Bömeling.
C. H. Sijtsma, tijdelijk Hulpprediker te *Hornhuizen.*
B. J. Cramer van Baumgarten, G. J. F. fil.
J. Eemten.
S. Coolhaas van der Woude, Adjunct-Prediker te *Anneveen*, c. a.
A. J. Schey, Petr. fil. P. G. Fr.
E. P. Alderhoff, J. Fr.
G. Heeres.
H. van Gesseler.
A. A. ten Oever.
A. Brouwer.
C. Tjassens Keiser.
P. Eppes Tonkes.
J. van der Werff, L. fil. H. fr.
A. Maagh Meijer, Joh. fil.
Æ. W. Begemann, S. H. A. fil.
J. F. Koentz.
B. Bennink Janssonius.
J. G. Borgesius Hemmes, J. H. fil.
J. A. Victor.
T. W. van Sonsbeeck.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

N. J. Franchimont.
J. A. Hoorn.
P. H. E. Schusler.
J. A. Stoop.
F. C. van der Meer van Kuffeler.
M. Spruit.
J. H. Gerlach, Abr. fil.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het eerste vierde deel van het Jaar 1839, *tot Predikanten beroepen zijn.*

N. J. STRUICK, te *Poederoijen* en *Loevestein.*
P. A. VAN DER LAAN, te *Spanbroek* en *Opmeer.*
C. MOOT, te *Linschoten.*
J. BUDDINGH, te *St. Oedenrode.*
A. J. VERWEIJDE, te *Smyrna*, (Waalsch.)
D. SWAAGMAN, te *Oudwoude*, c. a.
V. J. BERKHOUT, te *St. Pancras.*
G. H. BRAND, te *Ooy* en *Persingen.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk.

A. G. A. Gebing.
C. M. Moes.
W. D. Statius Muller.
J. C. Inckel.
D. C. Rademaker.
J. H. M. Zimmerman.
A. H. Broens.
W. F. Barbiers.
A. J. K. Meijer.
J. Wilms.

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk, die in het eerste vierde deel van het Jaar 1839 tot Predikanten beroepen zijn.

I. JUTTING, te *Batavia.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelische Luthersche Kerk.

H. Joosten.
P. J. Helwig.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke Klasse hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

OOST-VRIESLAND.

G. O. Dreesman.
H. H. Coster.
P. Buisman.
.. Pleines.
J. Hemkes.
A. W. Driemaijer.
G. J. Wiarda.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.
G. W. Drees.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsch) bij de Hervormde Kerk, die in het eerste vierde deel van het Jaar 1839 tot Predikanten beroepen zijn.

F. H. MULLER, te *Loppersum.*

NB. *Zoo er, in deze Naamlijst der DD. Kandidaten, iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de Uitgevers dezes.*

BERIGTEN.

Ten behoeve van het Fonds, tot zoo veel mogelijken herbouw der Groote Kerk te *Hoorn*, zijn in de maand Maart ingekomen de navolgende giften: door

De Commissie	te Amsterdam.	*f* 105,00
idem	voor Ouderkerk aan den Amstel.	» 20,00
idem	» Vinkeveen en Wilnis.	» 18,60
Ds. *Iterson*,	te Weesp.	» 65,10
» *Thoden van Velsen*,	» Wolvega.	» 22,50
» *Arntzen*,	» Woudrichem.	» 10,00
» *Böken*,	» Werkendam.	» 13,68½
» *Bommesijn*,	» Almkerk.	» 10,25
» *Stevens*,	» Uitwijk.	» 3,00
» *van Duuren*,	» Sleeuwijk, enz.	» 3,00
» *Westhoff*,	» Dussen.	» 3,05
» *van Weel*,	» Woudsend.	» 14,00
» *Matthes*,	» Valkenburg.	» 10,00
» *Leberti Augustini*,	» 's Hertogenbosch.	» 72,57
idem, voor de Waalsche Gemeente aldaar.		» 25,00
idem	voor Boxmeer.	» 6,90
idem	» St. Michiels-Gestel.	» 8,80
idem	» Helvoirt.	» 7,42½
idem	» Lith.	» 2,60
» *van Gelder*,	te Almen.	» 34,00
» *Hartman*,	» Staphorst.	» 7,42½
» *Horst*,	» Hendrik Ido Ambacht.	» 6,00
» *Hinlopen*,	» Beek.	» 16,00
» *Endts*,	» Helmond.	» 2,00
» *Speelman*,	aan de Bilt.	» 170,00

Een Kandidaat tot de H. Dienst, en als zoo-

da-

danig reeds gedurende ruim twee jaren, eeniglijk verlangende geregeld werkzaam te zijn in deze zijne betrekking, biedt zich aan bij een bejaard of ziekelijk Leeraar, om in deszelfs plaats gedeeltelijk of des noods geheel de Dienst waar te nemen; deswegens geenszins eenig geldelijk honorarium op 't oog hebbende, zich slechts bepalende te mogen deelen, in een allezints hartelijk en overeenkomstig deszelfs betrekking doeltreffend verkeer. Brieven onder Lett. A. Z., bij de Boekhandelaars HAAK & COMP., te *Leiden*.

Een Kandidaat tot de H. Dienst, biedt zich aan, om voor een bejaard of zwak Predikant, op zeer aannemelijke voorwaarden; geheel of gedeeltelijk, het Herder of Leeraarswerk waar te nemen. Die hierop mogt reflecteren, gelieve zich *franco*, onder Lett. V., te adresseren bij den Boekhandelaar J. DE KRUIJFF, te *Utrecht*.

Een Kandidaat, die gedurende één jaar, als Hulpprediker werkzaam is geweest, zag zich gaarne weder in zoodanig eene betrekking geplaatst, ter geheele of gedeeltelijke waarneming der dienst voor een ziek of zwak Predikant. Iemand hierop reflecterende, adressere zich met *vrachtvrije* brieven, onder Lett. A., aan den Heer N. VAN DER MONDE, Boekdrukker te *Utrecht*.

LETTER-NIEUWS.

BIJBELSCH DAGSCHRIFT,

ter bevordering van Huiselijk Geluk; of aanleiding tot Godsdienstige Overdenkingen op iederen Dag des Jaars 1839. In Maandelijksche Afleveringen, à 40 Cents, het Plaatwerk daaronder begrepen, wordt uitgegeven te *'s Gravenhage*, bij A. Kloots, en is alom te bekomen.

Zóó kan men zich dan, voor minder dan 10 centen 's weeks, eenen schat van de uitnemendste kennis eigen maken, welke door onderscheidene verdienstelijke mannen in ons Vaderland, die thans aan dit Dagschrift arbeiden, tot ware vergenoeging des levens wordt aangekweekt en bevorderd. En „Zóó weinig tijds" zegt Recensent in de *Godgeleerde Bijdragen voor* 1838, „als deze stukjes aan den geest vragen, kan en moet „ieder redelijk Christen afzonderen tot godsdienstige „aandachts-oefening, bij de meest afleidende en drukste „werkzaamheden van ambt en post, van huisgezin en „winkel, of hij loopt groot gevaar van het éénë noo„dige te vergeten. Wij loopen daarom met deze stuk„jes hoog, en wenschen algemeene en blijvende be„langstelling in dezelve." Iedere jaargang is op zich zelven kompleet. Het werk wordt op velijn papier gedrukt.

Door L. Schierbeek, te *Leeuwarden*, is uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

HANDBOEK

VOOR DEN

KANTONREGTER

IN DESZELFS BETREKKING

TOT HET

***Burgerlijk Wetboek*,**

en voor *ieder*, die, ten gevolge van zijne betrekking in de Maatschappij, belast wordt, of is, met *Voogdijen*, *Boedelscheidingen*, enz. enz.

MET AANTEEKENINGEN, DOOR

Mr. *W. W. NOODT*.

Prijs ƒ 1,00.

PROS-

PROSPECTUS

VAN EEN WERK, GETITELD:

GAASTERLAND,

IN TAFEREELEN.

Naar Schetsen, op de plaats zelve geteekend,

DOOR

SERVAAS DE JONG.

MET GESCHIED- EN AARDRIJKSKUNDIGE BESCHRIJVING

DOOR

Mr. *C. M. A. SIMON VAN DER AA,*

Procureur te *Leeuwarden.*

Voorwaarden van Inteekening.

Het werk zal uit 12 platen, eene kaart van *Friesland* en nagenoeg 20 vellen druks bestaan en in één deel compleet zijn.

Het zal in vier afleveringen, iedere uit drie platen en ongeveer 5 vellen druks bestaande, het licht zien.

Het zal in gelijk formaat als het Prospectus, met eene nieuwe letter, compres, op best velijn papier gedrukt worden, en de platen, gezigten in *Gaasterland* of voorwerpen, daarop betrekking hebbende, voorstellende, ter Steendrukkerij van H. J. BACKER te *Dordrecht*, met de meeste zorg worden uitgevoerd.

Iedere plaat zal den Inteekenaren berekend worden tegen 40 Cents, de kaart tegen 1 Gulden en ieder vel druks tegen 20 Cents, te betalen bij de ontvangst van elke aflevering.

Bij de vierde of laatste aflevering zal de kaart, benevens een fraaije titel en omslag, afgeleverd worden; ter-

terwijl eene naamlijst der Inteekenaren voor of achter het werk zal worden geplaatst.

De inteekening staat open tot zoolang het geheele werk compleet is, met dien verstande echter, dat de afleveringen, die bij de inteekening reeds het licht zien, tegen den verhoogden prijs moeten worden genomen.

Buiten inteekening wordt de prijs van het werk een *vierde* verhoogd.

Op de 1ste aflevering teekent men in tot den 1 Julij 1839, bij alle Boekhandelaren in het Rijk en bij den Uitgever, L. Schierbeek, te *Leeuwarden*.

NB. Voor Leesgezelschappen dient tot berigt, dat bij ieder aflevering eenen gedrukten omslag zal gevoegd worden, om denzelve innaaijende er mede te kunnen omplakken.

Bij de Boekhandelaren P. Meijer Warnars en J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is met primo April l. l. in het licht verschenen en door hen alom verkrijgbaar gesteld:

HET BURGERLIJK WETBOEK.

Voorafgegaan door de Wet, houdende Algemeene Bepalingen der Wetgeving van het Koningrijk, vergeleken met het Romeinsche en Fransche Regt, terwijl bij elken titel een beredeneerd overzigt is gevoegd. Alles onder het onmiddelijk toezigt van Mr. S. P. Lipman. Prijs *f* 4,50. — Het Wetboek van Koophandel is reeds ter perse en de overigen zullen successivelijk volgen.

Door J. B. Wolters, Boekverkooper te *Groningen*, is uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

I. J. van den Vondel, in eenige zijner *kleinere Gedichten* opgehelderd, door Mr. B. H. Lulofs. Met Vondel's portret. Een deel, in gr. 8vo. Prijs *f* 5,25.

II. L. Bechstein, *de Vorstendag te Smalkalden*. Historisch-Romantisch Tafereel uit de zestiende Eeuw. In gr. 8vo. Prijs *f* 2,60.

Aan-

Aangaande dit werk zegt de Beoordeelaar van hetzelve in *de Recensent, ook der Recensenten*, 1839, N°. 2:

»Ook ademt alles juist den geest des tijds, in welken de gebeurtenissen voorgevallen zijn en de ingevoerde personen gehandeld hebben. Met één woord: niets, van hetgeen men in een' fiksch geschreven historischen Roman verlangen kan, wordt in dit boek vermist. Integendeel alles, wat men pleegt te begeeren in denzelven, wordt in dit boek rijkelijk gevonden. Er valt dus niet aan te twijfelen, of hetzelve zal zoo algemeen als ongemeen behagen.

III. Heeres en Holmea, *Letteroefeningen voor de Jeugd*, voornamelijk ten dienste van gevorderde leerlingen der lagere scholen en van hen, die de scholen reeds verlaten hebben. N°. 1. (De prijs van 4 Nommers of een' Jaargang is *f* 1,30, volgens het alom *gratis* te bekomen *Berigt van Uitgave*).

FRANSCHE TAAL.

Heden ziet het licht:

Woordenboek voor het geslacht van 18,880 Zelfstandige Naamwoorden der Fransche taal, waarbij hetzelve door *éénen regel* ontwikkeld en tevens in *zes berijmde lessen* verklaard wordt; gevolgd door eene nieuwe, zeer bevattelijke *leerwijze* der veranderingen, waaraan de zelfstandige naamwoorden, in genoemde taal, door geslacht en getal onderhevig zijn. Prijs *f* 0,60.

De Spraakkunst der Spraakkunsten, 576 bladz., in gr. 8vo. Prijs *f* 5,00.

Deze leerwijze bevat alles, wat tot het juist en sierlijk spreken en schrijven der Fransche taal wordt vereischt, in dit opzigt is dezelve onmisbaar, niet slechts voor hen, die deze taal nog niet kennen, maar ook nog voor allen, die niet slechts de beginselen, maar ook den geest der Fransche taal wenschen te kennen.

De Practicale uitspraak der Fransche taal, waardoor men in korten tijd de uitspraak van alle woorden, in toepassing op het lezen, schrijven en redevoeren, grondig kan leeren, tweede uitgave. Prijs *f* 1,00.

TABELLARISCH ONDERWIJS.

Door middel van 20 zeer groote tabellen, die men op verren afstand lezen kan, wordt men in staat gesteld alle regelen of gronden der Fransche taal in *ééne les* van *twee uren* aan een groot aantal leerlingen (zelfs honderd) te kunnen onderwijzen. Prijs *f* 30,10.

Deze werken zijn alleen tegen betaling te bekomen bij de Erven Wed. F. G. Onder de Linden, in het Bijbel-Magazijn en Binderij, Singel bij de Blaauwburgwal N°. 320, en bij den Auteur G. J. Dekker, *Professeur in Talen*, thans wonende Leliegracht N°. 60, (stille zijde) bij de Heerengracht.

Bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, op het Rokin, N°. 157, te *Amsterdam*, is op heden van de pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

I. J. Krabbendam, Rz., *Jonker Frans van Brederode.* Schetsen uit de Hoeksche en Kabeljaauwsche Twisten, in het laatst der vijftiende eeuw, een deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 3,00.

II. A. von Tromlitz, *de Minnarijen van Maria Stuart.* Een Romantisch Tafereel, een deel kompleet, met portret. *f* 2,00.

III. *Het Kasteel van Loeel*, of de duistere wegen der Voorzienigheid, een deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 3.00.

IV. L. Rijn, *Philips de Schoone en Jaques Bernhard de Molay*, Grootmeester der Tempelridders; Geschiedkundig Tafereel uit het begin der veertiende eeuw, een deel kompleet, met gegraveerden titel. *f* 2,75.

V. *Jan van Montfoort*, een verhaal door den Schrijver van: *Episoden van Graaf Willem I*, en *Maria van Egmond*, een deel kompleet, met portret. *f* 2,50.

VI. *De Veteraan*, of de Krijgsbedrijven der Russen in *Persië*, *Turkije* en *Polen*, alsmede der Hollanders in *België*, 2 deelen. *f* 3,00.

De Krijgsbedrijven der Hollanders in België, afzonderlijk. *f* 1,80.

VII. Dr. Most, *het Keurslijf of Korset* beschouwd: als middel ter verlenging van het menschelijk leven en

tot

tot verkrijging eener duurzame gezondheid, een geschenk voor volwassene Meisjes en jonge Vrouwen, met vignet. *f* 1,00.

VIII. Petronella Moens, *Gelegenheids-Gedichtjes voor de Nederlandsche Jeugd*, met gegraveerden titel en vignet. *f* 0,45.

IX. *De Bruid uit de Residentie*, Blijspel in twee bedrijven. *f* 0,50.

X. *Nieuwe Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, Jaargang 1839. N°. 1, 2 en 3. Elk Nommer *f* 0,60.

Bij H. Höveker, Boekverkooper te *Amsterdam*, komt heden van de pers en is alom verzonden:

I. *Leerredenen* van John Newton, in leven Predikant te *Londen*. Nieuwe uitgave, in negen afleveringen, iedere aflevering à 60 Cents bij inteekening, buiten inteekening tot verhoogden prijs. Drie afleveringen zijn bereids uitgekomen, met de uitgave van de vierde aflevering is de inteekening gesloten.

II. Thomas Scott, *de Grond en de Natuur van het Geloof in den Heere* Christus. Uit het Engelsch vertaald. Eerste aflevering à 90 Cents. Met drie afleveringen is dit werk compleet.

III. *Gideon voor den Engel des Heeren*, Leerrede over *Rigt.* VI: 17—24; gevolgd door eenen brief over de Godheid van den Heere Jezus Christus, door L. Gaussen, Hoogleeraar aan de Theologische School te *Genève*. Uit het Fransch. 80 Cents.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

INHOUD.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor mei 1839.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIX.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Aan mijne jeugdige MEDECHRISTENEN, bij hunne openlijke intrede in de Christelijke Kerk. Door A. RADIJS, *Predikant te* Doesborg. *Te* Deventer, *bij* J. de Lange, 1837. 72 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 50 *Cent.*

Dit boekje is zijn oorsprong verschuldigd aan het werkje van VEILLODTER: *An junge Christen by der ersten Feyer des Abendmahls*, waarvan de derde uitgave den Eerw. RADIJS in handen kwam. Hij vond er zoo veel smaak in, dat hij begreep het te moeten vertalen; maar spoedig bemerkende, dat eenige verandering en uitbreiding het nut zoude kunnen bevorderen, besloot hij tot eene geheele omwerking. Het is dus met deze verandering, dat het Nederlandsch Publiek het werkje van VEILLODTER hier ontvangt. De jeugdige nieuwe belijders van het Christendom worden daarin ernstig toegesproken en opgewekt, om met ernst terug te zien, — bovenal hun hart te bewaren, — op hunne hoede te zijn tegen de ijdelheid dezer wereld — vooral Godsdienst aan te kweeken — en op de regte wijze het Avondmaal te vieren.

Wij hebben het oorspronkelijke niet gelezen en kunnen dus over de gebruikte vrijheid niet oordeelen; maar men mag dit boekje, zoo als het nu is ingerigt, gerust ter lezing aanbevelen aan de jon-

ge lieden, die op het punt staan van na genoegzaam onderwijs in de christelijke Godsdienst genoten te hebben, belijdenis af te leggen, openlijk als leden der christelijke Gemeente bevestigd te worden en vervolgens van het H. Avondmaal gebruik te maken.

De correctie is niet zeer naauwkeurig geweest. Tegen de geslachten is menigwerf gezondigd, en meermalen zijn ook de eerste en vierde naamvallen verward. Men leest hier b. v. » zoo geheel opent zich *den* boezem. Hecht vooral niet te veel aan de vleijende lof. Slechts *den* bijval der edelen heeft waarde. Dat Gij *de* gever aller gelukzaligheid en vreugde geen welgevalliger offer brengen kunt. Toen *den* stem der verleiding in zijn jeugdig hart drong. Zelfs in *de* schoonste leeftijd."

EENVOUDIG en voor Jood en Christen zeer aannemelijk bewijs voor de Drieëenheid in het Goddelijk Wezen. Te Amsterdam, *bij* J. J. Hamelau Taeke, 1837. 35 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is* 40 *Cents.*

Na op zijne wijze bij opklimming geredeneerd te hebben, zegt de ongenoemde Schrijver:

» Alzoo blijkt dan, dat het geestelijk Wezen, welk wij God noemen, te onvergelijkbaar groot is, om belang te kunnen stellen in zulke voorwerpen, die uit hunnen aard aan vergankelijkheid, versterving en vernietiging onderworpen zijn, en wel-

welker uitnemendste heerlijkheid zich aan Hem vertoont als eene schaduw des doods. Slechts een Wezen, boven stof en tijd verheven, en welks Goddelijke eigenschappen met de zijnen overeenkwamen, slechts zulk een Wezen zou het voorwerp zijner onmiddelijke belangstelling kunnen worden."

» Bestaat er nu eene stoffelijke schepping, dan bewijst zulks ook het bestaan eens Tweeden-Persoons in het Goddelijk Wezen. En dezen Tweeden-Persoon komt noodzakelijk de naam toe van Eerstgeborene aller schepselen, niet slechts in de beteekenis van den Allervoortreffelijkste, maar ook in die van Eerstaanwezige; want wij hebben betoogd dat, wegens zijne eindelooze grootheid, God niet met het onvolmaakte in onmiddelijke betrekking staan — en dus ook niet de onmiddellijke Schepper eener stoffelijke wereld wezen kan. Maar Hij kan wel zijn, de onmiddellijke Oorzaak van het bestaan eens Hem gelijkvormigen Persoons: waaruit blijkt, dat Deze moet bestaan hebben, vóór dat iets stoffelijks bestond."

» Dat de natuur dezes Tweeden-Persoons geene andere dan eene zuiver Goddelijke zijn kan, volgt uit de natuur des Eersten. Het Hoogste Wezen de volmaaktheid zelve zijnde, en van deze volmaaktheid iets aan een ander mededeelende, zoo kan dit *iets* niet minder dan volmaakt zijn; iets onvolmaakts toch kan niet het onmiddellijk uitvloeisel eener volmaakt Goddelijke natuur wezen. Wie

overvloed van volmaakt goed bezit, en daarvan aan een ander schenkt, geeft volmaakt goed. Is nu de Eerste-Persoon een ongeschapen Wezen, dan kunnen ook alleen ongeschapen eigenschappen het kenmerkende des Tweeden-Persoons zijn: is Hij heilig, alwetend, almagtig, zoo moet ook de Tweede-Persoon het afschijnsel van die heiligheid, alwetendheid en almagt vertoonen: is Hij eindelijk eeuwig, zoo volgt ook daaruit als van zelve de eeuwige natuur des Anderen; echter zoo, dat de Tweede-Persoon niet van eeuwigheid is als op zich zelven van eeuwigheid bestaan hebbende, maar uithoofde Hem eeuwig bestaan hebbende eigenschappen werden medegedeeld. In één woord, gelijk onze natuur haren grondslag heeft in het stof, zoo heeft de natuur des Tweeden-Persoons haren grondslag in de volkomenheden des Eersten-Persoons."

»Zulk een Persoon nu kan geenszins een geschapen Wezen genaamd worden, aangezien alleen ongeschapen, eeuwig Goddelijke eigenschappen zijn Wezen uitmaken. Hij is dus een Goddelijk Wezen door zijne natuur; wegens zijnen oorsprong is Hij Gods Zoon, gelijk Hij door zijne gelijkvormigheid aan den Vader, Gods Evenbeeld door zijne naauwe vereeniging met den Vader Een met Denzelve en dus waarachtig God is."

»En door zulk een Goddelijk Wezen, kan de Allerhoogste, Oorzaak worden van de schepping eener stoffelijke wereld: wegens zijne eigene naamlooze grootheid, hebben we gezegd, kon Hij niet

iets

iets vergankelijks in geene aanraking komen; de stralen zijner majesteit waren te verblindend voor het Geschapendom; hun luister moest getemperd worden door eenen Tweeden-Persoon, die hunnen vollen gloed verdragen kon, en die van denzelven slechts zoo veel op het geschapene liet afschijnen, als voor hetzelve berekend was. Door dezen kon de Allerhoogste tot het schepsel nederdalen, en wederkeerig het schepsel zich door den Zoon vertrouwelijk tot den Vader verheffen, en alzoo het innigste verband tusschen eerste Oorzaak en gewrocht daarstellen. Niet onmiddellijk schiep God dus de wereld; Hij schiep haar door zijnen Zoon, en de grootheid dier schepping kan dus eenig denkbeeld geven van de grootheid des Zoons, maar een denkbeeld van de grootheid des Vaders geeft zij ons niet; want Deze blijft altijd onvergelijkbaar."

Hieruit ziet men, hoe de Schrijver redeneert en aan zijne verbeelding botvierende, zijne stelling zoekt te beredeneren, te bevestigen en aannemelijk te maken. Hij wil het onvergelijkelijke door vergelijken duidelijker maken, en poogt tot den Onbevattelijken door te dringen. Hij redeneert uit de Analogie, om Gods aanbiddelijke natuur te ontvouwen, of liever, om hetgeen naar zijne overtuiging leere des Bijbels is, door de rede uit de natuur der zaken toe te lichten; hoewel hij in eene omgekeerde orde schrijft, en eerst na zijne door de rede uit de natuur afgeleide beschouwingen eenige plaatsen der H. Schrift aanhaalt en vergelijkt.

lijkt, Hij heeft zich gewaagd aan eene onderneming, die verre boven zijne krachten reikt, waarvoor geen sterveling berekend is en waaromtrent men althans niets weten kan, niets aannemen mag en niets behoort te bepalen, dan uit de Goddelijke openbaring. Zijne proef is dan ook, gelijk dit niet anders verwacht konde worden, niet gelukkig uitgevallen. Er komen hier zonderlinge redeneringen voor en het maken van gevolgtrekkingen uit gevolgtrekkingen doet den nadenkenden lezer menigwerf hier met verwondering vragen, hoe darft de Schrijver dat? Er wordt veel gesteld, maar aan klemmende bewijzen ontbreekt het geheel en al. Evenwel, en in zoo verre is ons dit stukje toegevallen, geschiedt dit zonder de minste oneerbiedigheid, zoodat men het lezen kan, zonder zich te ergeren over loszinnige onbetamelijke uitdrukkingen. De Schrijver poge niet verder zich te verheffen, dan ons vrij staat, wage het niet meer, om door te dringen tot de verborgenheden van Gods aanbiddelijke natuur, maar vergenoege zich dankbaar met hetgeen Gode behaagd heeft ons zelf van zich te openbaren, en beruste kinderlijk en geloovig in hetgeen de Bijbel ons van de verborgenheden ontdekt, zich beijverende om daarvan het van God bedoelde gebruik te maken. Dit worde ook door anderen in acht genomen!

JOZEF, in verband beschouwd met de vervulling der belofte aan ABRAHAM, *betreffende de uitbreiding der ware Godsdienst op Aarde. Door* A. R. BERGHEGE, HZ., *Predikant te* Hillegondsberg. *Te* Rotterdam, *bij* Mensing en van Westreenen, 1837. *V en* 152 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1,50.

»Ik weet het," zegt de Eerw. BERGHEGE, »dat ik zeer veel waag, met juist iets over JOZEF uit te geven, en derhalve over eene geschiedenis, welke zoo algemeen bekend is niet alleen, maar ook zoo dikwijls, en hoogstvoortreffelijk is behandeld geworden door mannen, die verre boven mij verheven zijn. Ik was daarom dan ook huiverig en aarzelde lang om er toe te besluiten. Hetgeen mij nogtans tot mijn tegenwoordig besluit van uitgave bragt, was, dat de geschiedenis van JOZEF tot hiertoe, althans voor zooverre mij dat onder het oog kwam, minder in haar regtstreeksch en treffend verband was beschouwd met de vervulling der groote belofte aan ABRAHAM gedaan, met opzigt tot welke echter JOZEF, naar het mij voorkwam, zulk een bij uitstek belangrijk persoon was. Ik heb daarom dan ook dat belang, zooveel mogelijk, doen uitkomen, en hoop daardoor althans geenen geheel overtolligen óf nutteloozen arbeid verrigt te hebben."

»Uit den aard intusschen van mijn ontwerp

vloeide als van zelf voort, dat ik deze geschiedenis niet in haar geheel, of tot in hare minste bijzonderheden heb behandeld, waarom ik dan ook van de ontmoeting van zijne broeders en van zijnen vader, gelijk ook van zijne eigenlijke werkzaamheden als Regent en van meer andere zweeg. Ik heb de geschiedenis alleen uit een bepaald oogpunt beschouwd, en tot bereiking van mijn oogmerk werd niet meer gevorderd; en heb ik mij hier en daar ook met het persoonlijke bezig gehouden, zoo als het hoofddoel mijner beschouwing niet noodzakelijk medebragt, zoo moge ten dezen ter mijner verantwoording strekken, dat ik mij daartoe meermalen, zoo door het persoonlijke zelve der geschiedenis, als ter bevordering van het praktisch gebruik, onwederstaanbaar gedrongen zag. Ik wil ook tevens gaarne bekennen, ik gaf daaraan te ligter toe, omdat ik ten volle overtuigd ben, zoo er één leerstuk van onze Godsdienst is, hetwelk door de leer der geschiedenis, vooral in het groot, en door die der ondervinding, meer dan door afgetrokkene redeneringen, den mensch geleerd en ingeprent moet worden, dat het dan, dat der Goddelijke Voorzienigheid is, terwijl voorzeker, van alle Bijbelsche geschiedenissen, die van JOZEF, uithoofde van het ontwikkelde en als voltooide des verhaals, daarvoor eene bijzondere geschiktheid en belangrijkheid bezit."

De lezer ziet hieruit nog nader, met welk bijzonder doel BERGHEGE de geschiedenis van JOZEF leert

leert beschouwen en wat hij hier dus verwachten moet. In de inleiding doet de Schrijver opmerken, dat deze belangrijke geschiedenis twee meer bepaalde en tevens hoogst belangrijke oogpunten ter beschouwing aanbiedt, waarvan het eerste meer *algemeen* en het andere meer *bijzonder* is, daar zij 1.) in een onafscheidelijk verband staat met de Goddelijke bedoelingen, ten opzigte van ABRAHAMS nageslacht, en 2.) in een enkel en bijzonder persoon de geschiedenis van zoo menigen ondeeligen mensch voorstelt, en als een verhaal van zoodanige lotgevallen kan worden aangemerkt, als welke wij, wat de grondtrekken aangaat, zeker dikwijls, hetzij in ons eigen leven, of in dat van anderen aanschouwen en in menige bijzonderheid terug vinden. Daarom heeft dan ook BERGHEGE, ofschoon het *eerste* vooral en als op den voorgrond stellende, dit laatste of persoonlijke geoordeeld hier ook niet uit het oog te moeten verliezen, ten einde zoo mede iets toe te brengen tot de bevordering van het weldadig geloof aan Gods alomvattende, tot de schijnbaar onbeduidendste bijzonderheden in ons leven als afdalende, voorzienigheid.

Aan dit zijn plan getrouw, heeft hij dit stukje in deze vijf Hoofdstukken afgeperkt:

Hoofdst. I. JOZEFS kindschheid en jongelingsjaren; of het bewijs, dat bij JOZEF reeds in zijne eerste jeugd de vaste grondslag werd gelegd, voor hetgeen hij in later jaren worden moest.

Hoofdst. II. JOZEF door zijne broeders tot slaaf ver-

verkocht; of de beslissende en volstrekt noodzakelijke wending, welke dit voorval, geheel overeenkomstig Gods groote bedoelingen, aan JOZEFS volgend lot en leven gaf.

Hoofdst. III. Jozef als slaaf in POTIFARS huis; of de leer en oefenschool van JOZEF voor zijne volgende bestemming.

Hoofdst. IV. Jozef in de gevangenis; of de voltooijing van JOZEFS opvoeding, en

Hoofdst. V. Jozefs verheffing; of de bestemming waarvoor JOZEF, door zijne verschillende lotgevallen opgevoed, en thans volkomen berekend was.

Hier wordt JOZEF als Regent voorgesteld en als waardig nakomeling van ABRAHAM beschouwd.

Wij hebben deze ontwikkeling met veel genoegen gelezen. KERCHNER heeft zijn onderwerp zeer goed doordacht en van de zoo gewigtige geschiedenis, welke, hoezeer men er ook mede bekend is, telkens echter weder met nieuwe belangstelling door den nadenkenden lezer beschouwd wordt, een zeer goed doelmatig gebruik gemaakt; hij heeft, met één woord, geleverd wat hij beloofde en zulks op zoodanig eene wijze gedaan, dat men alle reden heeft, om er mede tevreden te zijn. Teregt maakt hij, in het besluit, waarin hij alles kortelijk nog eens wel beredeneerd zamenvat, deze aanmerking:

» Het valt in het oog, dat JOZEF in en voor dat groot ontwerp des Allerhoogsten een bij uitstek belangrijk middelpersoon was, die op eene treffende wijze de geschiedenis van ABRAHAM aan die van

MOZES verbindt, en de geschiedenis en verwachtingen van een enkel mensch tot die van een geheel volk overbrengt. ABRAHAM, JOZEF en MOZES, ziedaar de drie hoofdpersonen, en als de grondvesten der gansche Israëlitische volksgeschiedenis. Al de overigen, schoon zij hun zeer groot belang hebben en volstrekt noodzakelijk moeten genoemd worden, zijn nogtans, tegen over dezen, niets meer dan neven-personen. Nemen wij JOZEF uit de geschiedenis weg, zoo is de geschiedkundige éénheid verbroken, daar is geen verband en zamenhang meer dan die door wonderen, althans niet natuurlijke gebeurtenissen wordt daargesteld. Zal MOZES het geslacht van ABRAHAM, voor Gods bedoelingen geschikt, uit *Egypte* leiden, dan is er een JOZEF noodig, die hetzelve daarin brengt. Maar zóó vormt dan ook de geschiedenis van dit volk, reeds bij aanvang, één schoon zamenhangend geheel, waarin men evenmin het Wijs bestuur als het verheven doel van den grooten Opvoeder des menschdoms miskennen kan. En de geschiedenis des Israëlitischen volks erlangt op die wijze, en reeds van het eerste oogenblik aan, een geheel Goddelijk karakter en waardij."

De lezing van dit wel geschreven boekdeeltje zij dus door ons aangeprezen en worde, gelijk het daartoe geschikt is, met genoegen en nut gebezigd!

REI-

REIZEN in Circassia *en eenige naburige Landen, in* 1836 *gedaan, door* EDMUND SPENCER, ESQ. *Uit het Engelsch beknopt vertaald door* J. OLIVIER, JZN.

» Faire voir ce que les choses sont."
Tr. de Lég. par CH. COMTE, I. p. 246.

Te Amsterdam, *bij* de Gebroeders Diederichs, 1839. *VIII en* 282 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2,90.

Het verwondert ons niet, dat de Heer OLIVIER, na de lezing dezer reisbeschrijving, zich opgewekt gevoelde, om dezelve over te zetten en in onze taal verkrijgbaar te maken. *Circassia* toch is nog weinig bekend en de Esq. SPENCER weet goed te verhalen; daarenboven vindt men hier een aantal belangrijke bijzonderheden geschetst, betreffende een uitgestrekt land, dat met opzigt tot staatkunde zoowel als tot handel, in dezen tijd de algemeene oplettendheid meer en meer tot zich trekt. OLIVIER heeft echter niet alles overgezet, maar het een en andere overgeslagen, om het werk niet eenzijdig te maken, en den Nederlandschen lezer niet te ergeren, door de partijdige uitvallen van den Engelschen Schrijver tegen *Rusland*. Wij erkennen daarvan het goede oogmerk, maar er zullen toch wel lezers gevonden worden, die daarmede minder in hunnen schik zijn. De geoefende Vertaler had ook

ook wel door hier en daar eene kleine aanmerking te maken, den Schrijver kunnen teregtwijzen, gelijk trouwens ook later door hem geschied is.

Deze reisbeschrijving is in korte hoofdstukken afgeperkt, waarvan de vijf eerste beschrijven: de vaart langs den *Donau*, van *Weenen* naar *Constantinopel*, en eigenlijk tot de komst in de *Zwarte Zee*, waarmede het VIde aanvangt. Het vertrek naar de *Dardanellen*, beschrijft SPENCER in het VIIde. In het VIIIste is vooral merkwaardig, het uitstapje naar *Troja*, of de standplaats van de oude beroemde stad, welke hij met het schoone heldendicht van HOMERUS in de hand, opmerkzaam bewandelde.

» Hier," zegt hij, » dacht ik bij het bewandelen van dezen klassieken grond, hier stond eenmaal die stad, welke vereeuwigd is geworden, niet door het vergankelijke marmer van den beeldkunstenaar, maar door de onsterfelijke verzen van HOMERUS; en ofschoon van deze wereldberoemde stad geen steen meer op den anderen staat, en geen het minste overblijfsel van hare paleizen ons haren luister doet kennen, ja zelfs geen spoor meer van haar aanzijn, dan alleen in de schriften der ouden bestaat, strekken deze laatsten toch aan elken onbevooroordeelden reiziger tot voldoende bewijzen, dat op de plaats, waar het beroemde *Troja* gestaan heeft, thans het ellendige dorp *Boernarbasjki* gebouwd is."

De *Hellespont* en omstreken worden in het IXde Hoofdstuk kortelijk vermeld, en de aankomst te

Is-

Istambool, de Arabische naam van *Constantinopel*, welke in het Xde Hoofdstuk doorkruist en met de voorsteden en naast bij gelegene dorpen van nabij bezigtigd worden. Het verkort berigt daarvan hier voorkomende, is alles behalve geschikt, om een gunstig denkbeeld van deze Turksche hoofdstad te doen vormen. In het XIde Hoofdstuk zal men de korte aanmerkingen des Schrijvers over den toestand van het Turksche rijk, over MAHMOUD, den Koran, eene nadere overweging waardig keuren.

Het vertrek met de stoomboot naar *Trebizonde* en de gesteldheid dezer belangrijke stad aan de *Zwarte Zee*, is de hoofdinhoud van Hoofdstuk XII.

Zich nu gereed makende, om de binnenlanden van *Circassia* te bezoeken, zochten zijne vrienden te *Trebizonde* hem van dat gevaarlijk togtje terug te houden, gelijk men ziet in het XIIIde Hoofdstuk, maar hij liet zich niet terughouden, ofschoon genoodzaakt het strikste *incognito* in acht te nemen, en den bij de uitkomst zoo goed gebleken raad van eenen Turkschen officier te *Constantinopel*, die een tijd lang onder de Circassiërs zijn verblijf had gehouden, te volgen. Hij ging 's nachts aan boord van een Turkschen *Brigantijn*, die naar *Circassia* bestemd was, aan welks moedigen Kapitein hij bijzonder was aanbevolen, en over wien hij alle reden had zeer voldaan te zijn.

Met de aankomst te *Pschad*, eene in de jaarboeken van *Circassia* gedenkwaardige stad, vangt het XIVde Hoofdstuk aan. De beschrijving hier-

van

van de uitrusting eens Circassischen opperhoofds gegeven, wordt vooraan door eene fraaije afbeelding aanschouwelijk gemaakt. Met de beschrijving van een tweede togtje in de binnenlanden van *Circassia*, wordt de lezer Hoofdstuk XV aangenaam bezig gehouden.

Het XVIde Hoofdstuk levert het vertrek naar de residentie van een Circassisch volkshoofd, en beschrijft de romantische schoonheid van het land, de inrigting eener kolonie van Krim-Tartaren, de aankomst bij het inlandsch hoofd, een Circassisch woonhuis, een Alpisch Dorp enz.

De teekening van de Circassiërs, van hun uiterlijk, van hun leven en gebruiken, wordt voortgezet in het XVIIde Hoofdstuk, hetwelk ook een reisje beschrijft naar de vallei van *Thumusse*, de aankomst in de Circassische legerplaats en gewaagt van hunne Guerillas en wijze van vechten.

» Op grond van de opgegevene omstandigheden," zegt onze Engelsche reiziger, » houd ik mij verzekerd, dat *Rusland*, zonder eene krijgsmagt van drie-honderd-duizend man, onmogelijk de Circassiërs ten onder zal brengen; want dit getal wordt reeds vereischt om de bergpassen, die in alle rigtingen het land doorsnijden, bezet te houden, ten einde de gemeenschap tusschen de onderscheidene volkshoofden af te snijden, en vervolgens met sterke colonnes de talrijke benden van Guerillas te vervolgen. Dit is echter nog niet voldoende; want *Circassia* is een zoo gezegend en mild bedeeld land,

 dat,

dat, wanneer de inwoners uit de vallejen en bergpassen verdreven waren, de toppen der bergen, die schier allen vruchtbaar zijn, aan hen en hunne kudden ten allen tijde eene veilige wijkplaats verschaffen."

» De verbittering der Caucasiërs tegen de Russen is onlangs nog aanmerkelijk vermeerderd, niet alleen door de overdrevene berigten uit Poolsche en Tartaarsche overloopers, die onder hen hun verblijf houden, maar ook door persoonlijk ondergane willekeur en mishandeling. Behalve den langdurigen en onafgebroken oorlog, dien zij, *tot behoud* hunner vrijheid, tegen de Russen moeten voeren, beschuldigen zij deze laatsten van baldadig hunne dorpen verbrand, hunne vrouwen en kinderen met geweld ontvoerd, en hunne plunderzieke naburen, de Tschernomorsky-kozakken, nog meer tot roof en moord te hebben aangezet. Deze Kozakken, die zich aan de overzijde van de *Kouban* hebben nedergezet, komen (naar het zeggen der Circassiërs) in weerwil van de plegtigste traktaten, nog altijd over de rivier, om al wat zij aantreffen te plunderen en te verbranden."

» De Circassiërs hebben zoo onwrikbaar besloten, om hunne onafhankelijkheid te handhaven, dat de verbondene Vorsten, bij eene onlangsche zamenkomst, alle onderlinge kleine geschillen ten behoeve der algemeene zaak buiten acht stellende, zich wederzijds verbonden hebben het zwaard nimmer in de schede te laten rusten, zoo lang zich nog een

vij-

vijand in hun land zoude ophouden. Of het in hunne magt zal staan, hunne vrijheid te bevechten, is eene vraag, die moeijelijk te beantwoorden is, wanneer men let op de ontzaggelijke magt van *Rusland*, en anderzijds op de gesteldheid van het Caucasische land, de ongemeene dapperheid der Circassiërs, hunne gehechtheid aan hunne volkshoofden, hunne dweepende zucht naar onafhankelijkheid; en vooral wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat zij de beste guerilla-soldaten der wereld zijn, en dat tot dus ver alle pogingen, om hunne volkshoofden om te koopen vruchteloos waren."

Over de bedoelingen van *Rusland*, tot onderwerping van *Circassia*, en de toebereidselen der onderling nu verbondene Vorsten, om zich daartegen te verzetten, wordt geschreven in het XVIIIde *Hoofdstuk*, hetwelk ook van de geestdrift des volks gewaagt.

De vaderlandsliefde, de geestdrift en het besluit der Circassiërs, om hunne onafhankelijkheid, het koste wat het wil, te handhaven, wordt in het XIXde Hoofdstuk levendig vermeld, gelijk dit door een oog- en oorgetuige geschieden kon.

Heeft SPENCER hier niet onopgemerkt gelaten de bezwaren, waarmede zij te kampen hebben, in het XXste Hoofdstuk redeneert hij op zijne wijze, over de Russische Staatkunde in *Circassia*, over *Ruslands* oogmerken met het bezetten van den *Caucasus* en over de gevolgen der Engelsche tusschenkomst; waarop de Overzetter verklaart, dat hij die

 wij-

wijze van zien en denken aan het gezond oordeel van den meer doordenkenden lezer overlaat; hetgeen ook wel zeer natuurlijk moet genoemd worden, daar zulke punten toch wel niet voor kinderen zijn. Het is anders in onzen tijd nog al niet zeldzaam, dat men allerlei brillen maakt, om er de lezers door te laten kijken. Men denke slechts aan de dagelijksche, zoo zeer *overeenstemmende!* opgaven, schetsen en gevolgtrekkingen in de *Couranten*.

Van de nieuwe Russische bezitting te *Aboun* en van het land van de *Kouban*, gewaagt het XXIste Hoofdstuk, terwijl ook op de bittere vijandschap een blik geworpen wordt tusschen de Circassiërs en Tchernemorsky-Kozakken, welk merkwaardig volk reeds omstreeks het jaar 800 gezegd wordt bestaan en eindelijk hun verblijf aan de oevers van den *Dnieper*, boven de watervallen gevestigd te hebben. Zij belijden, gelijk de Russen, de Grieksche Godsdienst, en bewonen thans het geheele district aan den regter oever der *Kouban*, van de rivier *Laben*, tot aan de *Aoust* of *Ae*, nabij de zee van *Asor*, welke hen van het land der Don-Kozakken afscheidt.

In de volgende XXII en XXIIIste Hoofdstukken worden de Circassiërs, den Caucasus bewonende, en hun land, in eenige bijzonderheden nader beschreven, en gesproken onder andere van hunne Dorpen, onthouding, muzijk-instrumenten, oorlogszangen, Improvisateurs, Barden, dichtkunst enz.

» De

» De vrouwen," zegt onze reiziger, » bepaalden dikwijls de schoonheid hunner oogen, door het verwen der oogleden en andere dergelijke gebruiken, die aan de Aziaten algemeen eigen zijn. De beide kunnen zijn zeer gesteld op netheid van kleeding, en eene fraaije gestalte en bekoorlijk aangezigt wordt bij dit eenvoudige volk even hoog geacht, als bij de meest beschaafde natie van *Europa*. Wanneer men hierbij bedenkt, dat de mannen door eene fiere, kloeke en krijgshaftige houding niet minder uitblinken, dan de vrouwen door natuurlijke bevalligheid en ongedwongen zwier met sierlijke deftigheid gepaard, zoo zal men gaarne erkennen, dat geen half beschaafd volk op den geheelen aardbol zulk een schoon voorkomen hebben kan."

» Op het eerste gezigt vertoont zich, in de houding van den Circassiër, iets zeer heldhaftigs. Zijn majestueuze blik, zijn hooge wenkbraauw, donkere knevels en golvende baard, zijne regte gestalte, zijne ongedwongene bewegingen, zijn fiere tred, alles neemt den vreemdeling gunstig voor hem in. Men moet bekennen, dat het sierlijke en prachtige krijgsgewaad van den Circassiër de schoonheid van zijn voorkomen nog meer opluistert, vooral de met juweelen bezette ponjaard, die aan zijn' gordel hangt, en de ronde zwarte muts van blinkend *astrakan*, die het sierlijkste gedeelte van zijne geheele kleeding is."

» Geheel verschillend van den stompzinnigen Turk, is de Circassiër levendig en vol geest, zoodat hij

weinig lust in huiszittende bezigheden heeft. De krijgsverrigtingen worden alleen door landbouw en veehoeding afgewisseld; maar zelfs deze laatste werkzaamheden worden, sedert eenige jaren, voornamelijk aan de slaven overgelaten, omdat de Circassiërs onophoudelijk in oorlog met de Russen zijn. Het is echter gelukkig voor hen, dat zij, in zeker opzigt, op de onheilen van den oorlog voorbereid zijn; daar hunne huizen meest alle van klei en gevlochten takken zamengesteld zijn, met daken van stroo, maken zij geene de minste zwarigheid, om hunne dorpen en gehuchten geheel in den brand te steken, zoodra een vijand aanrukt, tegen wiens overmagt zij niet bestand hunnen zijn. Weinige dagen zijn toereikend, om de afgebrande plaatsen weder op te bouwen. Wanneer derhalve de Russen eenen inval doen, vinden zij alles vernield en volstrekt geen voedsel of schuilplaats, waardoor zij natuurlijk tot een spoedigen aftogt genoodzaakt zijn."

De geheele bevolking der verbondene stammen wordt door hen op drie millioenen zielen geschat; en ingeval de overige stammen, die gedeeltelijk de oppermagt van *Rusland* erkennen, tot hunne zaak toetreden, zoo als zij verwachten, zal die bevolking aanmerkelijk vergroot worden en omtrent vier millioenen zielen bedragen. Schoon in vele landen gereisd hebbende, verzekert SPENCER, dat hij nergens een meer herbergzaam, vriendelijker, grooter en dapperder volk heeft aangetroffen.

Over de grafheuvels van den *Caucasus*, welker ge-

gelijkvormigheid met die van *Krim-Tartarije* in het oog valt, over de schaarschheid van oudheden en over de Circassische liefde tot regtvaardigheid, vindt men in Hoofdstuk XXIV iets medegedeeld, en daarin worden tevens van den man, die de gastvriendschap der Circassiërs, door zich naar hen te schikken en ook hunne kleeding zelfs aan te nemen, genoot, zonder de gewone etiquette jegens vreemdelingen, (*) eenige verkeerde opgaven van sommige Schrijvers teregt gewezen.

Van de bedrevenheid der Circassiërs in den landbouw, het klimaat, den grond; van hunne gastvrijheid, aartsvaderlijke zeden, molens, graanschuren, rundvee en wild, vindt men eenig berigt in het XXVste, en van derzelver leefwijze, het verkoopen hunner vrouwen, (hetgeen zeer verminderd is,) hun huwelijk, stoïcismus, zeden, geregtshoven, wetten, straffen, heilige bosschen, behendigheid in het stelen, onkunde in de letteren, en opvoeding, geeft het XXVIste Hoofdstuk verslag.

Het

(*) Die echter verklaren moest: In mijne aanteekeningen over *Circassia*, kan ik mijnen lezers geene volledige en uitvoerige beschrijving van het land en de bevolking mededeelen, maar alleen zoodanige aanteekeningen, welke ik, hetzij uit persoonlijke waarnemingen, of uit de mondelinge berigten van eenen Pool, een' Russisch' krijgsgevangene of een Armeniër, kon inwinnen, en welke ik doorgaans heimelijk en in haast moest opschrijven, om niet gevaar te loopen voor een verspieder te worden aangezien.

De Rec.

Het XXVIIste spreekt over de christelijke gebruiken, in de zeden der Circassiërs op te merken, over hunne Godsdienst, eerbied voor oude lieden, liefdadigheid en eenvoudige geneesmiddelen; terwijl eindelijk het XXVIIIste nasporingen geeft, omtrent den naam *Caucasus*, de uitgestrektheid schetst van het grondgebied der onafhankelijke stammen van *Circassia* en hunnen oorsprong vermeldt, hunne krijgsmagt en hun Regeringsstelsel.

Niemand zal zich ergeren over zekere vooringenomenheid, die SPENCER hier voor dat volk doet blijken en ook door hem zelf wordt te kennen gegeven, omdat men hem hier overal als overstelpte met bewijzen van Oostersche beleefdheid en vriendschap jegens hunne gasten, en hij op eene aangename wijze verrast werd door den verbeterden toestand van het volk; evenwel heeft hij ook de oogen niet gesloten voor de keerzijde en ook bij het min gunstige de aandacht hier bepaald.

Daar het hier geleverde slechts korte schetsen bevat, vernemen wij met genoegen, aan het slot, des Schrijvers voornemen, om een vervolg op dit reisverslag in het licht te geven, en in het Voorberigt, dat ook de Heer OLIVIER gaarne, bij genoegzame aanmoediging, (waaraan het wel niet ontbreken zal,) die verdere mededeelingen van den Britschen reiziger in onze taal zal overbrengen. Tot slot oordeelden wij den lezer geene ondienst te zullen bewijzen, met het volgend staaltje over te nemen:

»Hoe-

»Hoewel ik de kleine hokjes, waarin de bergbewoners huisvesten, niet als toonbeelden van fraaiheid en fijnen smaak aanhalen kan, noch ook hunne bekwaamheid in den landbouw bij die onzer Europische hovenieren vergelijken mag, evenmin als ik den aanleg hunner akkers en bouwlanden tot voorbeeld voor onze landlieden zou durven aanprijzen, kon ik mij echter niet weerhouden de bekoorlijke velden, die mij omringden, met bewondering gade te slaan, te meer, omdat mijn reisweg voor het grootsje gedeelte door dat gewest van den *Caucasus* liep, hetwelk in de onmiddelijke nabijheid van de meest geduchte lijn der vestingwerken en krijgsverrigtingen van de Russen gelegen was. Schier nergens was een onbebouwd plekje gronds te vinden. Uitgestrekte kudden van hoorn- en ander vee, schapen, geiten en paarden, graasden en dartelden over de weelderigste weiden, als rustte het geheele land in den schoot van eenen ongestoorden vrede. Maar hoe fraai het land zich ook vertoonde, zag ik het nu niet in zijne geheele schoonheid, want daar het reeds in het najaar was, hadden de velden gedeeltelijk hunne frissche kleuren verloren, en de bekoorlijkheden der vruchtbare valleijen hadden niet meer den hoogsten graad van hunne ontwikkeling. De boomen waren van hunne vruchten ontladen, terwijl hun lommer niet meer die weelderige frissche tinten vertoonde, met welke het in het schoone jaargetijde het oog verrukt en de ziel verkwikt.''

» Met dit al zijn deze gewesten zoo mildelijk door den Schepper gezegend, dat de bewoners overvloedige stof tot dankbare tevredenheid hebben. Het klimaat is gunstig; de grond is niet min rijk dan die van *Mingrelia*, en tot het bouwen van allerlei soorten van granen geschikt, als ook in het bijzonder voor aanplanting van tabak, van katoen, en zelfs van indigo. Het saffraan, van dezelfde soort als het *crocus ang.*, maar krachtiger, groeit wild in de valleijen, en de planten, die in *Europa* in trekkasten gekweekt worden, zijn hier gewone veldbloemen. De bergen zijn met *de schoonste* eiken bedekt, en de nuttige valonia wordt overal aangetroffen. Behalve de gewone woudboomen, de beuk, de es, de olm, enz., tieren alle vruchtboomen, die in *Europa* gevonden worden, hier in hooge volmaaktheid, en ik heb nergens zulke heerlijke linde-, kastanje en kerseboomen gezien. Het zelfde kan men van den palm en den ijp zeggen. De laatstgenoemde boom groeit hier tot eene verbazende hoogte, en levert een veel beter hout dan soortgelijke boomen in ons werelddeel. Een der schoonste, en in dit land in overvloed aanwezige boomen, waarvoor ik echter geen' Europischen naam weet, is die, welken de inlanders *ontchelie* noemen; het hout is donker rozenrood, zeer vast van korrel, gevlamd en vatbaar voor de fijnste polijsting. Dit hout zoude tot het vervaardigen van prachtmeubelen, het maghonie verre overtreffen."

De

De FAKKEL, of bijdragen tot de kennis van het ware, schoone en goede, verzameld door J. P. SPRENGER VAN EIJK, *Predikant te* Rotterdam. *Dertiende Jaargang. Te* Rotterdam, *bij* van der Meer en Verbruggen, 1837. *IV en* 380 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3,60.

Met dezen dertienden *Fakkel* wordt een tweede tijdvak geopend. Bij de herinnering aan het verledene, zegt de Eerw. Verzamelaar, gevoel ik mij dankbaar en, bij het vooruitzigt op de toekomst, vleije ik mij met voortdurende krachtige medewerking. Bij het klimmen mijner jaren, zal het mij, mogelijk al spoedig, aan de noodige kracht ontbreken; maar zonder angstvallig daarvoor te vreezen, wil ik, terwijl het nog dag is, voortwerken, en wie weet, ook in dezen, wat na mij geschieden zal. Het ontbreekt, Gode zij dank, in ons Vaderland, aan geene warme vrienden en ijverige voorstanders van solide studiën, en men zal, meene ik, het altijd blijven waarderen, dat zoo iets, als dit jaarlijksch Tijdschrift, blijve bestaan.

In de rubriek Geschied- en Karakterkunde komen hier voor:

De invloed der Dichtkunst op de eerste ontwikkeling en beschaving der Grieken. Eene voorlezing van A. EKKER.

Het Slot van Strijen, in de veertiende eeuw. Eene voorlezing door Mr. MARINUS VERBRUGGE.

On-

Oude Letterkunde.

M. T. CICERO's Verhandeling over den Ouderdom; door W. SCHOLTEN.

Hedendaagsche Letterkunde.

Over de Uitspannings-lectuur; door P. J. J. MOURNIER.

Bespiegelende Wijsbegeerte.

Over de voortreffelijkheid van 's menschen gevoel voor natuur- en kunst-schoon; door R. H. SWALUE.

De ware en valsche Gevoeligheid. Eene voorlezing; door J. AB UTRECHT DRESSELHUIS.

Onderwijs en beschaving.

Verhandeling over de hedendaagsche wijze van opvoeding van den mensch, in het beschaafd *Europa*; door W. SCHOLTEN.

Huiselijke Tafereelen.

De ouderlijke vreugde, geschetst door J. P. SPRENGER VAN EIJK.

Reis- en Plaatsbeschrijvingen.

Tafereelen uit de *Havannah*. In brieven, naar C. A. FISCHER; door M. N.

De Heer SPRENGER VAN EIJK heeft zijn onderwerp con amore bewerkt en in eenen vloeijenden stijl, kortelijk en niet zonder kennis van zaken behandeld, op eene wijze, geschikt om toejuiching te verwerven.

De voorlezing van den Heer en Mr. H. VERBRUGGE, hebben wij met genoegen gelezen, als wel bewerkt en om meer dan eene reden belangrijk te noemen.

De Heer SCHOLTEN heeft dezulken met zijne vertaling der merkwaardige verhandeling van CICERO,

over

over den ouderdom, verpligt, die niet in staat zijn het oorspronkelijke te gebruiken (*). Men merke hierbij op, hoeveel wij ook in dezen aan het Christendom verpligt zijn!

Over de lectuur ter uitspanning, heeft de Heer MOONIER zoo verstandig, zoo menschkundig, zoo hartelijk en overtuigend gesproken, dat wij hopen, dat velen hem niet alleen hooren, maar ook het gezegde ter harte nemen en er zich voordeel mede zullen doen.

»Ik waag het," zegt hij hier, en wij halen dit te meer aan, om den belangrijken inhoud en de zakelijke orde van behandeling onzen lezer te doen kennen, »ik waag het eenige hoedanigheden op te geven, die naar mijn oordeel in schriften ter onderhoudende lektuur aanwezig moeten zijn, zal men zich zonder nadeel aan het genoegen, dat hunne lezing verschaft, kunnen overgeven. Het is reeds genoegzaam gebleken dat ik van geene letterkundige waarde spreek. Wat derhalve tot vernuftige vinding, verstandige schikking, gelukkige inkleeding, welvolgehoudene uitvoering, treffende schildering, taal en stijl behoort, wat aan de schriften algemee-

(*) Voor dezulken zou echter eene en andere korte aanmerking ter toelichting zeer dienstig geweest zijn, b. v. bij de woorden van H. XXIII: *neque tamquam Peliam recoxerit*, (gelijk de goede lezing wel zijn zal) *niet ligt zou dan iemand mij even als een Pelias verjongen*, (*weder opkooken*), uit de mythologie alleen te verstaan. Vid. Diod. S. L. IV. C. 52. *De Rec.*

meenen, lasdruchtigen of duurzamen bijval vermeerdert, heeft tot mijn onderwerp geene onmiddelijke betrekking. Zijn zij ontbloot van hetgene den leesgragen aanlokt en behaagt, dan verwachte men van dezelve goed noch kwaad. Onsmakelijke vruchten eet men niet. Wij onderstellen den letterarbeid door stof en vorm genoegzaam aanbevolen en daardoor in veler handen: en dan aan deszelfs zedelijken invloed indachtig, en wenschende dat deze onschadelijk en zoo veel mogelijk nuttig moge wezen, verlangen wij in de schriften *waarheid*, *gematigdheid*, *eerbied voor zeden en Godsdienst*."

De Heer R. B. SWALUE handelt, in de eerste plaats, over den aard of het karakter des gevoels in het algemeen en van het kunstgevoel in het bijzonder, opgevende in welk eenen zin en omtrent welke voorwerpen hij hetzelve bepaalt, en brengt het een en andere in het midden, over de verschillende werking, de waarde, de veredeling en den invloed van dat gevoel. Hij heeft zijne redenering door gepaste aanhalingen en voorbeelden verlevendigd, en op deze gepaste wijze besloten:

» Hetgeen waar en schoon is, verwerpt dus het Christendom niet, het veredelt en voert altijd den inwendigen zin hooger op."

» Christenen hebben dus den schoonsten maatstaf, om schoon en goed te beoordeelen, den heiligen band, om het te vereenigen. Wij stellen geenszins den *Bijbel*, HOMERUS en den *Koran* gelijk, zoo als het DE LAMARTINE somwijlen schijnt

te

te doen: wij kennen den Bijbel oneindig hoogere waarde toe. Dit behoeft hier geen betoog. Er zijn in de Openbaring, en hiervoor danken wij God, sterker hulpmiddelen ten goede gegeven, dan alleen gevoel voor het schoone; maar wij beweren slechts, dat dit gevoel niet wordt buitengesloten, dat het, Christelijk aangewend, aan Christelijke volmaking bevorderlijk kan zijn. Eens, als alle wanklanken in harmonie zijn opgelost, als het Alvolmaakte onbeneveld zigtbaar is, zal men het volkomen gevoelen, dat schoon en goed één is. — Dit voorgevoel van het volmaakte baziele ons hier! — Iedere goede poging tot versterking er van zij gezegend!"

Niet ongepast volgt hierop de voorlezing van den Heer J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, de ware en valsche gevoeligheid schetsende, gepaard met eene aanwijzing van hulpmiddelen om de laatste tegen te gaan en de eerste te bevorderen. Door de ware verstaat hij: de meest uitgebreide, verfijnde en veredelde aandoenlijkheid; gedeeltelijk een hooger graad, gedeeltelijk eene meer bepaalde rigting, gedeeltelijk eene meer waardige aanwending en vertooning van deze; iets groots en edels derhalve, en eene der voortreffelijkste hoedanigheden in den mensch — als een groote zegen ons geschonken, daar zij ons genot verhoogt, tot de vervulling van onzen pligt aanspoort en over het geheel die gesteldheid der ziel bevordert, welke onze gelukzaligheid uitmaakt; terwijl zij integendeel, verkeerd

ge-

gewijzigd en bestuurd, ons ongeschikt maakt om 's levens lasten en zorgen te dragen, ja zelfs tot afwijkingen vervoert, welke ons verachtelijk, misdadig en rampzalig doen worden. — Deze rede behelst ook het een en andere, zeer goed te pas gebragt voor onze jonge Dames, welke wij hopen dat bij ervaring de deugdelijkheid daarvan zullen erkennen.

Zeer gewigtig is het onderwerp door den Heer W. SCHOLTEN behandeld, terwijl hij de twee volgende vragen beantwoordt, 1.) of men, door de hedendaagsche wijze van beschaving, aan het ware denkbeeld van opvoeding beantwoordt, en 2.) zoo niet, welken weg behoorde men dan in te slaan, om het verkeerde en gebrekkige hierin te verbeteren? SCHOLTEN erkent dankbaar het goede door een verbeterd schoolonderwijs gesticht, en de wezenlijke vorderingen van onzen tijd in de algemeene beschaving van den geest; het komt hem echter voor, dat met *minder* of *meerder* overwigt de algemeene volksopvoeding in de meest beschaafde landen van *Europa* in onzen tijd eene geheel eenzijdige strekking heeft en voornamelijk gerigt is, op de ontwikkeling der verstandelijke vermogens en wel bepaaldelijk met toepassing op het werkdadig leven, ter bevordering van stoffelijke welvaart, van stoffelijk belang en stoffelijk levensgenot.

Tot verbetering raadt hij vooral aan: 1.) het weder invoeren van de huisselijke Godsdienst, als het eerste middel, om de zedelijke opvoeding van den

den jeugdigen mensch in evenwigt te brengen met zijne verstandelijke vorming en hem daardoor voor zijne ware bestemming op te leiden; 2.) eene meer opzettelijk Godsdienstig-zedelijk onderwijs der jeugd op de scholen, en 3.) het opzettelijk Godsdienstig-zedelijk onderwijs der jeugd door de bedienaren van de Godsdienst en daartoe bevoegde onderwijzers, in zoogenaamde Catechisatieën. Het is niet te ontkennen, dat er ten deze nog veel, ook onder ons, te wenschen is overgebleven, en dat ook onder het aangewezene het een en andere voorkomt, waarvan het in gebruik brengen allervoordeeligst zoude kunnen werken, ter stuiting en vermindering van een kwaad, waaraan onze eeuw krank is. Dit onderwerp is voorwaar wel eene meer uitgebreide bewerking waardig, en het is goed, dat de Heer SCHOLTEN er de aandacht op gevestigd heeft.

De Eerw. verzamelaar heeft over de ouderlijke vreugd als een Christen Vader geschreven, mogt die vreugde meer algemeen gekend worden!

De vijf brieven behelzen eenige bijzonderheden uit de *Havannah*, waarvan sommige de ongunstige gevoelens, omtrent de zedelijke en Godsdienstige denkwijze der Spanjaarden te *Cuba*, treurig bevestigen.

Wij wenschen den Eerw. SPRENGER VAN EIJK verder gelegenheid en aanmoediging toe, om zijn *Fakkel*, die ook in dit Deel zoo veel goeds verspreidt, verder met genoegen en zegen te vervolgen.

BIJDRAGE tot de Geschiedenis van de Bouwkunde der Middeleeuwen; of Handleiding tot de Geschiedenis der Gothische Bouworde, *door* W. C. TIMMERMAN. *Met platen. Te* 's Gravenhage, *bij* A. Kloots, 1838. *XII en* 214 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2,40.

Des Schrijvers stukje, in het *Nederlandsch Bouwkunstig Magazijn* over dit onderwerp medegedeeld, werd gunstig ontvangen. Dit heeft hem aanleiding en meerdere vrijheid gegeven, om hetzelve thans, veel uitvoeriger en vollediger, den in het ware wezen der kunst vreemden, doch onderzoek-lievenden beoefenaar der bouwkunde bescheidenlijk aan te bieden. Den naam van *Bijdrage* heeft hij er aan gegeven, omdat hij het onderwerp eene nog meer uitgebreide bewerking waardig oordeelt.

»Wat het geschiedkundige van dit werkje aangaat," zegt hij, »dit heb ik, even als de beschrijving der voornaamste middeleeuwsche gebouwen in *Duitschland*, naar het voortreffelijke Hoogduitsche werk van STIEGLITZ vrij gevolgd; terwijl ik de beschrijving van de middeleeuwsche gebouwen der *Nederlanden* meerendeels uit *den tegenwoordigen Staat van Holland*, van dien uit *Engeland*, uit de *Merveilles du Monde*, van *le Chevallier* DE PROPIAC, en de beschrijving van de gebouwen der noordelijker en zuidelijker landen, uit de beste Schrijvers heb

heb zamengebragt. Om onzen lezer verder eenigzins met de meest kenmerkende vormen der noordelijke bouwmanier bekend te maken, heb ik het noodig geoordeeld, deze Bijdrage met twee platen te voorzien, en van de figuren op dezelve vervat, in het derde Hoofdstuk, eene beknopte verklarende beschrijving te geven."

Na eene gepaste inleiding, waarin de geschiedenis der bouwkunde bij de voornaamste volkeren kortelijk wordt doorgeloopen, doet hij opmerken, dat door de middeleeuwsche bouworde verstaan moet worden de manier, die, van de VIIIste tot de XVde eeuw na CHRISTUS, in meest alle landen van *Europa* werd gevolgd en geeft hij de orde van behandeling dus op:

»Wij zullen, in het eerste Hoofdstuk, de geschiedenis van deze manier, gedurende die eeuwen, in een beknopt begrip voordragen; in het tweede Hoofdstuk, de voornaamste gebouwen, uit de beste schrijvers te zamen nemende, den lezer voor het geheugen roepen, en met het derde Hoofdstuk, — dat de, door platen opgehelderde, beschrijving der voornaamste en meeste vormen der middeleeuwsche bouwkunst bevat, — het werkje besluiten."

Daar *Duitschland* de andere volkeren, in hare uitoefening is voorgegaan, heeft hij begrepen hoofdzakelijk bij dat rijk te moeten stil staan, zonder echter andere landen, welke iets opleveren, geheel voorbij te gaan, als *Frankrijk*, de *Nederlanden*, *Engeland* en *Italië*.

Het tweede Hoofdstuk eindigt met deze aanwijzing omtrent de Broederschap:

» Hier vinden wij dus het begin der bouwvereenigingen. Eertijds stonden, in de kloosters, bouwkunstenaars, bouwlieden en kunstenaars van andere soort, met elkander in de naauwste betrekking; nu werd er buiten het klooster eene gelijke verbindtenis gesloten en de eerste diende tot een voorbeeld voor de laatste. De gemeenschappelijke naam, broeders, die de medeleden der bouwvereeniging, even als de monniken, onder elkander voerden, is ook een bewijs voor dit ontstaan der *broederschappen*, even als zij ook beide JOHANNES DEN DOOPER, als hunnen gemeenschappelijken heiligen, vereerden. Het is waarschijnlijk, dat zich, reeds in het begin der tiende eeuw, in *Engeland* zulke broederschappen vormden. In *Frankrijk* werden, wel is waar, reeds gedurende de regering der Merovingers, vele bouwwerken ondernomen, maar een bouw-broederschap was daar als toen nog niet bekend. De kloosterlingen waren de bouwlieden, de bisschoppen en abten bevorderden den opbouw van hunne kerken en kloosters, terwijl dit nog eenen geruimen tijd naderhand plaats had. Dit was insgelijks het geval in *Duitschland*, van de tijden van KAREL *den Grooten* af. Wij hooren van eene vereeniging van meesters, bij den opbouw van den dom te *Spiers*, die door den bisschop van *Bamberg*, OTTO *den Heiligen*, was gesticht, bij de stichting van de Munsterkerk te *Straats-*

burg,

burg, onder bisschop WERNER, doch er bestond op die plaatsen nog geene geregelde broederschap, maar de kloostervereenigingen werkten onder het bestuur der bisschoppen. De eerste algemeene verbindtenis van bouwlieden in *Duitschland* was ontegenzeggelijk die, welke onder ERWIN VAN STEINBACH, bij den aanleg van den voorbouw des Munsters te *Straatsburg* ontstond, en van daar zich door geheel *Duitschland* verspreidde. Volgens een ander vermoeden, zoude *Keulen*, welks dom vroeger dan de bouw van ERWIN was begonnen, in *Duitschland* het eerste voorbeeld tot zulk eene broederschap gegeven hebben, doch het ontbreekt aan een bepaald bewijs voor deze stelling. En al werkten ook de meesters te *Keulen* reeds vereenigd, even als dit in *Duitschland* reeds vroeger was geschied, zoo ontstond nogtans te *Straatsburg* de eerste Duitsche vereeniging, gevormd naar die van *Engeland*."

» Men nam overal de ervarenste meesters in alle kunsten met gretigheid aan; deze bestuurden bij een groot bouwwerk den aanleg van het geheel, en zorgden voor de uitvoerige bewerking van sommige deelen. En dewijl hunne wetten hen verpligtten, om alles met de meeste naauwkeurigheid te bewerken, en dus altijd in dagloon te werken, zoo wordt het ons duidelijk, hoe zulke ontzaggelijke werken meestal met de zuiverste voltooijing en overal met de meest zorgvuldige uitvoering zijn zamengesteld. Het is hier de plaats niet, om over

de werken van de vereeniging der zoogenaamde vrijmetselaren, na de vijftiende eeuw, uit te weiden; wanneer wij dit deden, zouden wij buiten ons bestek gaan, daar wij ons hadden voorgenomen, om het merkwaardigste gedeelte der middeleeuwen, zijnde van het begin der achtste tot het einde der veertiende eeuw na CHRISTUS, te beschrijven. Genoeg zij het ons op te merken, dat de beroemde bouwkundige werken, die, gedurende het grootste gedeelte der middeleeuwen, tot aan het herleven der antieke bouwkunst, werden zamengesteld, door het genootschap der vrijmetselaren zijn uitgevoerd."

Deze historische oudheid- en bouwkundige bijdrage is kort, maar met naauwkeurigheid bearbeid en zal, vooral voor de liefhebbers der oudheid en bouwkunde, zeker een welkom geschenk zijn. De figuren op de twee achteraan gevoegde zindelijke platen zijn zeer net en naauwkeurig, en dienen, gelijk derzelver verklaring in het derde Hoofdstuk voorkomt, niet weinig ter toelichting, vooral voor hen die met de kunsttermen niet zeer bekend zijn, en de aanschouwing dus behoeven.

De KUNST om de oogen wèl te verplegen en voor ziekten te bewaren. Een Handboek ten dienste van alle standen, geslachten en ouderdom. Volgens eene rijpe ondervinding te zamengesteld door A. G. VAN ONSENOORT, *Med. et Chir. Doctor enz. te* Utrecht. *Met eene afbeelding. Te* Utrecht, *bij* N. van der Monde, 1838. *VIII en* 130 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1,50.

De Heer VAN ONSENOORT zal, zoodra een genoegzaam aantal inteekenaren de kosten der uitgave dekken kan, in twee Deelen uitgeven een *Genees- en Heelkundig Handboek over de Oogziekten en gebreken in derzelver geheelen omvang.*

Het voor ons liggend stukje, (eerst echter niet opgesteld om in het licht gegeven te worden) kan dus als een voorlooper daarvan worden beschouwd. De Doctor verklaart, zich in hetzelve zooveel mogelijk onthouden te hebben, om over de behandeling van ziekten en gebreken van het werktuig des gezigts te spreken, daar het een *Volksboek* zijn moet. Wij willen voor den lezer den inhoud afschrijven:

Hoofdst. I. Kortbondige ontleed-natuurkundige beschrijving van het oog en deszelfs omliggende deelen.

Hoofdst. II. Van de voehten van het oog.

Hoofdst. III. Van de zenuwen en bloedvaten van den oogbal en de omliggende deelen, benevens het werktuig van het gezigt.

Hoofdst. IV. Van het Natuurlijk licht.

Hoofdst. V. Van het Kunstlicht.

Hoofdst. VI. Over de uit- en inwendige invloeden en derzelver schadelijke uitwerkselen op het gezigt.

Hoofdst. VII. Over de schadelijkheden, welke het gezigts werktuig van den kinderlijken ouderdom kunnen aandoen.

Hoofdst. VIII. Over de studiën; werkzaamheden enz., benevens het kiezen van een beroep in verhouding tot het gezigtsvermogen.

Hoofdst. IX. De werkzaamheden, enz. aan den mannelijken ouderdom verbonden, beschouwd, in betrekking tot, en de doelmatige leiding van het gezigtsvermogen.

Hoofdst. X. Van de kleeding, dekking en gewoonten, als oorzaak òf om ooggebreken voort te brengen òf te verhoeden.

Hoofdst. XI. Van de brillen en den verschillenden toestand der oogen, welke derzelver aanwending vorderen.

Hoofdst. XII. Van de doelmatige aanwending en keuze der brillen.

Hoofdst. XIII. Doelmatige handelingen om het oog te ontheffen van werktuigelijke en scheikundige schadelijkheden enz. en de bestrijding van derzelver gevolgen.

Hoofdst. XIV. Regelen waarnaar zich kunnen rig-

rigten diegenen welke met ooggebreken behebt zijn, die het gevolg zijn van vroeger lijden.

Deze opgave met het aantal bladzijden op den ruimen voor het oog geheel niet vermoeijenden druk vergelijkende, ziet men, dat de Schrijver wel zijn woord gehouden heeft, in zich te bepalen bij de meest mogelijke kortheid.

Schoon hier niet alles even verstaanbaar voor het volk zijn zal, b. v. hetgeen in de drie eerste Hoofdstukken voorkomt, vindt men hier echter veel, dat in een Volksboek past, en groot nut kan aanbrengen. Men neme b. v. het gezegde, over de *lampen*, de *reverbères* en het *gaslicht*, waarvan VAN ONSENOORT schrijft:

» Veel heeft men in de laatste dagen gewonnen door de verlichting met gaz te doen plaats hebben. De grootste steden wedijveren als om strijd, om hetzelve in te voeren, en heeft men mogen ontwaren niet alleen, dat hetzelve veel gemakkelijker in het werk kan worden gesteld, maar zulks ook veel voordeeliger op het gezigt inwerkt. Het heldere licht, dat hetzelve te weeg brengt, is zuiver en zacht, en de flikkering kan op verre na zoo schadelijk aan de oogen niet zijn, als de sterke terugkaatsing van licht bij de quinquets, of zoogenaamde reverbères, door olie verlicht. De ondervinding heeft zulks thans genoeg doen zien in die steden, waar dergelijke verlichting plaats grijpt, en het is op grond van deze, dat ik dit aanhale. Met voordeel heeft men het gaz op de verlichting van ker-

 ken,

ken, schouwburgen en andere publieke plaatsen toegepast."

Behartiging verdient verder ook het gezegde, omtrent het licht branden des nachts in het slaapvertrek, waarop velen zoo gesteld zijn, omtrent de mode in het gebruiken van brillen, in het rooken van cigaren enz.

De Schrijver eindigt met dit kort overzigt van hetgeen men moet vermijden, ter *instandhouding* van het gezigtsvermogen, hetwelk ter gemakkelijker onthouding nuttig kan zijn, en bijzonderlijk hierop neder komt:

»Dat men moet vermijden een te hevig of te zwak inwerkend licht: de te schitterende en te zeer van elkander afstekende kleuren, of die welke te dof of te duister zijn; het lezen of bearbeiden van kleine voorwerpen bij kunstlicht; den te *spoedigen* overgang van licht tot duisterheid en omgekeerd; de inwerking van verdoovende zelfstandigheden; van bedorven stinkende of beslotene lucht. Eene te ruime en te sapprijke of wel eene te geringe en te schrale voeding; het bovenmatig gebruik van sterke dranken. Eene te heete of te koude vochtige lucht; te overmatige afscheidingen of verspilling van belangrijke vochten; te aanmerkelijke bewegingen; eene te volkomene rust of te aanhoudende werking van het oog, en de uitwerking van verschillende hartstogten en gemoedsaandoeningen."

»Het is door het opvolgen van de aangegeven regelen, *dat men het edelste zintuig van den mensch* *be-*

bewaren, gevaren die hetzelve bedreigen afweeren en tot in den hoogen onderdom behouden kan en het aanmerkelijk aantal van ziekten en gebreken voorkomen, die zoo vaak van het niet nakomen derzelve het gevolg kunnen zijn."

Het goede oogmerk worde met deze uitgave bereikt, en het ontbreke den Doctor niet aan aanmoediging, om verder ijverig en zediglijk het ligchamelijk welzijn zijner Landgenooten te bevorderen!

SCHILDERINGEN van merkwaardige menschelijke Lotgevallen. Te Amsterdam, *bij* Gebroeders Diederichs, 1838. 140 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1,50.

» Ik heb," zegt de Schrijver, » den eenvoudigen verhaalstijl boven den meer bloemrijken eener dichterlijke versiering verkoren."

Nu dit boekske is dan wel eenvoudig en de les van VAN ALPHEN:

Schrijven moet men, zegt papaatje, even eens als of men spreekt;

letterlijk en schroomvallig gevolgd.

De ongenoemde Schrijver heeft echter uit het oog verloren, dat men toch eenige versiering aan zijne papieren kinderen geven moet, indien men ze onder het oog des Publieks wil brengen, en dus maar regt en slecht geleverd, wat hij dacht, waaruit volgt, dat dit zestal verhalen, al een zeer onbevallig half dozijntje uitmaakt.

Wij

Wij stappen er dus van af, zeiden wij er toch iets meer van, er zoude waarlijk niets overblijven, en wij zouden moeite, ruimte en tijd verliezen.

HANDBOEK op eene Reis langs den Rijn, *tot deszelfs bronnen, benevens de zijrouten over en door het* Wapperthal, *den* Eisel, *de* Bergstrasse, *het* Schwartzwald, Ahrthal, Murgthal, thal der Nahe, *en langs den* Moezel *en* Main. *Met twee kaarten van den* Rijn *en* Moezel, *benevens derzelver omstreken, en een aanhangsel, bevattende: Reiswijzer, Postrouten, Diligences, Stoombooten, enz. Te* Amsterdam, *bij* C. G. Sulpke, 1839. *XX en* 298 *Bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 3,00.

De Schrijver, D. J. W. VAN DER BRINK, erkent het nut van SCHREIBERS *Handbuch fur reisende am Rhein*, in het Hoogduitsch, Fransch en Engelsch voorhanden, maar is ook overtuigd, dat een Handboek, hetwelk als *Gids*, op eene reis in de schoone streken van den *Rijn*, *Main* en *Moezel*, dienen konde, tot heden in onze taal ontbrak, » Zonder," zegt hij in het Voorberigt, » aan de Geschiedenis of het merkwaardigste te kort te doen, hebben wij, ofschoon bij de bewerking het Handboek van SCHREIBER ten grondslag nemende, het overtollige zoo veel mogelijk vermeden, de gapingen en veranderingen aangevuld uit onze schriftelijke aanteekeningen

gen en de nieuwere uitgekomene werken — den loop en de verdeeling van het werk, naar de behoefte van het Nederlandsche Publiek geregeld, en kunnen verzekeren dat, ofschoon ons werk naauwelijks de helft van het lijvige boekdeel van SCHREIBER groot is, men er evenwel niets wezenlijks in zal missen, wat bij hem te vinden is."

Hij heeft dus het voordeel van zijnen landgenoot, ook door bijvoeging van nette kaartjes, wel zoeken te behartigen en eenen gids geleverd, waarvan de reizigers in de genoemde oorden met vrucht gebruik zullen kunnen maken, om met vermaak en nut tevens die streken te bezoeken; ook wanneer zij niet in de gelegenheid zijn, om er vele dagen aan te besteden en toch het meest merkwaardige verlangen op te nemen. Er is hier voor lezers van allerlei kleur en smaak zoo veel mogelijk gezorgd en de verlangde aanwijzingen ontbreken hier niet. Het zindelijk en duidelijk uitgevoerd werkje beantwoordt dus aan den titel, en het gebruik is te gemakkelijker gemaakt door de afperkingen in afdeelingen en het vooraan plaatsen der opgave van den inhoud. De liefhebbers van oudheden, overleveringen en reliquiën, zullen hier ook voldoening vinden en zich ter bezigtiging aangespoord gevoelen, terwijl zij met succes gebruik kunnen maken van de hier gedurig gegevene wenken, ter bevordering ook van hunnen ligchamelijken welstand, zonder welken toch ook het reizen weinig bekoorlijks heeft. Bij eenen herdruk, die waarschijnlijk

wel

wel noodig zal worden, zal de correctie nog hier en daar wel iets te verbeteren vinden.

Wij bevelen den weetgierigen lezer het gebruik van dit Handboek aan, waarvan zij met voordeel gebruik kunnen maken; al zijn ze ook niet in de gelegenheid, gelijk wel het geval van de meesten zijn zal, om zich met reizen te ontspannen.

MEN.

MENGELWERK.

MATTH. XVII: 1—9.

DE
VERHEERLIJKING VAN *JEZUS* OP DEN BERG.

EENE
VOORLEZING
VAN
J. BURGERHOUDT,
Emeritus Predikant van *Stavenisse*.

Het naast voor deze gebeurtenis schijnt tusschen JEZUS en zijne Apostelen voorgevallen te zijn, hetgeen de drie eerste Evangelisten eenparig vermelden; t. w. dat JEZUS hun voor het eerst regtstreeks zeide, *dat Hij de Christus was*, maar hun aangaande zijn Messiasschap eene openbaring mededeelde, hemelsbreed verschillend van hetgeen zij en genoegzaam alle zijne tijdgenooten zich voorstelden; *eerst moest Hij veel lijden en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan*. De ergernis, die bij zijne Discipelen uit dat lijden ontstaan kon, had JEZUS daarop, door de ontwikkeling van deszelfs aard en van den aard en de hoegrootheid van de daarop te wachtene heerlijkheid, ontzenuwd; alzoo had Hij hun veel ge-

gewigtige stof tot overdenking gegeven; waarom het zijner wijsheid schijnt behaagd te hebben, tusschen die openbaring en de gebeurtenis in den tekst, zes dagen te laten verloopen, in welke Hij hun, als het ware, tijd gaf tot nadenken, en voorbereidde voor een soortgelijk tooneel zijner verheerlijking, hetwelk geschikt was om hen met den Geestelijken Hemelschen aard van zijn Koningrijk of Messiasschap en van de heerlijkheid, waartoe Hij bestemd was, bekend te maken, en bijzonder PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS, en door hen de overigen onder zijn aanstaand lijden voor ergernis en afval te bewaren: eene gebeurtenis, eenig in hare soort, en tevens boven alle mogelijkheid van verdichting verheven. Immers toen zij beschreven werd en zelfs nog lang daar na, werd zij nog maar door weinigen begrepen; zij kan derhalve niet verdicht zijn geworden; hoe toch kan men eene gebeurtenis verdichten, die geheel buiten de grenzen der menschelijke ondervinding ligt, en bovendien nog zoo vele duisterheden heeft?

Dit is volstrekt onmogelijk! — Uit dien hoofde is deze gebeurtenis eene van de krachtigste steunsels des Christelijken geloofs, zij staat in verband met de opstanding van JEZUS, waartoe zij behoort, waarover zij een volmaakt licht verspreidt; en heeft met hetgeen er bij zijnen doop voorviel, veel verwantschap; zij is daarom eene opzettelijke beschouwing waardig. Wij zullen dus 1.) het verhaal van de drie eerste Evangelisten met elkander vergeleken be-

schouwen; 2.) dan bij de bedoeling van dit geval vertoeven.

1.) Zullen wij de gebeurtenis naar het verhaal der drie Evangelisten beschouwen. JOHANNES maakt er geene melding van, dan alleen mogelijk in het voorbijgaan Hooofdstuk I: 14.

A. Onderzoeken wij *eerst*, *waar* dit geval gebeurde.

Het is niet zeker, ja mijns achtens zelfs niet waarschijnlijk, dat wij door dien hoogen berg, op welken JEZUS naar *Matth.* XVII: 1, PETRUS, JOHANNES en deszelfs broeder JAKOBUS bragt, *Thabor* moeten verstaan; het is waar, de oudheid hield hem, als zijnde een van de hoogste in *Galilea*, daar voor; maar het is niet wel te vereffenen met het 13e vs. des vorigen Hoofdstuks bij MATTHEUS, waar wij lezen, dat JEZUS gekomen was in de deelen van *Cesarea Philippi*, gelegen bij het gebergte *Libanon*, aan de noordelijkste grenzen van *Galilea*, in vergelijking met het 22 en 24e vs. van *Matth.* XVII, waar wij JEZUS, te midden van *Galilea* vinden; of men moet aannemen, dat JEZUS in die dagen, waarvan wij in het eerste vs. van dit Hoofdstuk lezen, eerst *Galilea* van de noordelijkste tot de zuidelijkste grens is doorgetrokken en toen weer naar het midden van die landstreek is terug gegaan, hetwelk wel niet onmogelijk, maar toch niet waarschijnlijk is, gemerkt, dat dan niet een van al de Evangelisten tegen hunne standvastige gewoonte van zoo groot eene

plaatsverwisseling zou hebben gewag gemaakt; dat het ook niet denkelijk is, dat op geheel dien doortogt niets melding waardigs zou zijn voorgevallen; en dat het ook bezwaarlijk te gelooven is, dat JEZUS, na er zoo maar door-, daarop spoedig weer ingetrokken te zijn, begeerd zou hebben, *dat niemand het wist*, zoo als wij evenwel *Marc.* IX:30 lezen, namelijk, dat Hij door *Galilea* reisde, hetwelk zoo al heen en weer reizende, met zijne twaalve bijkans onder de onmogelijkheden behoord zou hebben; waarom het zeer aannemelijk is, dat de oudheid door de benaming *hoogen berg* misleid, *Thabor* ongegrond en verkeerd voor dien heeft gehouden, waarop deze verheerlijking van JEZUS is voorgevallen. Daar wij er, met ontwijking van alle zwarigheden, zeer wel *Hermon Paneas*, nu *Jebel Scheik*, een zeer uitstekend gedeelte van *het gebergte Libanon*, nabij *Cesarea Philippi*, voor kunnen houden, hetwelk ook met de beschrijving zijner ligging, *alleen*, of, gelijk *Marc.* IX:2. heeft, *bezijden alleen*, zeer wel strookt, omdat dit *Hermon* hoog en bezijden het overig gebergte *Libanons* gelegen is.

B. Derwaarts nu nam JEZUS naar zijne hooge wijsheid niet *alle* zijne Apostelen met zich, zeker omdat Hij wist, dat hetgeen dáár met Hem stond té gebeuren, als dan tè veel gevaar liep, om vóór den tijd openbaar te worden, hetwelk met zijne noodzakelijke aanstaande lotgevallen, met zijne bestemming streed; maar als noodig voor hunne en

der

der menschen behoeften, nam Hij met zich PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS, zijnen broeder genaamd, om dezen te onderscheiden van eenen anderen JAKOBUS, den broeder des Heeren. Het lijdt geen bedenking, dat deze Apostelen als de bekwaamste toegelaten werden tot de gewigtigste tooneelen zijnes levens, gelijk bij de opwekking van het dochtertje van JAÏRUS; en zoo als zij, nu aanschouwers van de voorbeeldige heerlijkheid huns Meesters, ook van den geduchten aanvang zijnes lijdens in *Gethsemané*, getuigen geweest zijn.

C. JEZUS met hen op dien afzonderlijk gelegen, eenzamen, hoogen berg gekomen zijnde, zonderde zich aanstonds af *om te bidden*, volgens *Luc.* IX:28, hetgeen op zulk eene verheven afgezonderde plaats, in zulk eene zuivere lucht en onder den helderen starrenhemel allergeschiktst was. Terwijl Hij zulks nu deed, en zijn gezelschap eerbiedig op Hem staarde, wierd niet zijn aangezigt zelf, maar de gedaante deszelfs, gelijk wij uitdrukkelijk bij MATTHEUS en bij LUCAS lezen, veranderd; *Hij werd van gedaante veranderd*, gelijk wij onbepaald bij MATTHEUS en MARCUS, of meer bepaald: *tot zijn aangezigt* gelijk wij bij LUCAS lezen, hetwelk dus en tot aangezigt en tot kleeding mag worden uitgestrekt; en dat: *vóór hen*, vóór zijne genoemde Discipelen, in hun oog was het zóó; dus, ofschoon Hij dezelfde bleef, werd zijne gedaante in hun oog grootelijks veranderd; hetzij er zulk een glans wezenlijk op Hem werd gelegd, hetzij zulks maar door den Heer

der Natuur in hun oog werd gebeeld, hetgeen ten aanzien van het uitwerksel hetzelfde is.

D. En wat zagen zij? Van het aangezigt, zegt het ons niemand zoo naauwkeurig als MATTHEUS. De verandering van gedaante, die JEZUS voor hen onderging, bestond 1.) in of *op zijn aangezigt*, dat het blonk of schitterde *als de zon*. Dit, ofschoon in veel minder mate, wordt ons van MOZES verhaald, *Exod.* XXXIV:29, 30. Welligt dat wij in de voorstelling, in ons denkbeeld van hetgeen ons hier van de gedaante van JEZUS aangezigt berigt wordt, *dat het blonk als de zon*, niet ver van de waarheid zijn, en het ons best voorstellen, als wij denken, dat het gelaat van JEZUS in het aanzien was, zoo als de zon ons voorkomt, wanneer wij, bij eenen helderen hemel, een oogenblik (want wat oog kan dat verduren) in dezelve staren: zoo als eene vurige, boven alle verbeelding zuivere lichtzee — Hemelsch — alle beschrijving ontvliedend, alle menschelijke taal overtreffend! *het aangezigt als de zon!* wanneer het overige van het hoofd met deszelfs hulsel wel niet wordt gezien! — 2.) *De gedaante zijner kleeding.* — Zeker eene Oostersche *heik*, mantel of *toga*, het gewoon gewaad inzonderheid van Propheten of Rabbi's, waardoor geheel het ligchaam wordt bedekt. Deze gedaante veranderde mede in hun oog; *werd blinkende*, *zeer wit als sneeuw*, zegt MARCUS, *hoedanige geen volder*, een lakenbereider, (hoe naauwer en fijnder wol in elkander wordt gevuld, hoe witter

zij

zij wordt) *op aarde zoo wit maken kan;* bij sneeuw, weten wij is het witste niet wit: *het werd wit en zeer blinkende*, zegt LUCAS, hetgeen MATTHEUS met één woord allerschoonst en krachtigst uitdrukt in het 2de vs., *het werd wit als het licht*: stellen wij ons het helle blinkende krachtige licht der onbenevelde middag zon, gepaard met het onovertrefbaar wit van een zuiver sneeuwveld voor, en wij zullen denk ik, naast zijn bij den glans, bij den gloed, en bij de kleur, die thans van het gewaad des Heeren straalden. Welk eene majestueuse Hemelsche menschengedaante! *het aangezigt van Jezus blonk als de zon, en de gedaante zijner kleeding werd blinkende, zeer wit als sneeuw, hel, gelijk het licht!* het kan ons niet verwonderen, dat PETRUS, die dit hemelsch heerlijke mede mogt aanschouwen, van hetzelve jaren daarna sprak, zoo als wij in zijnen 2den Brief H. I: 17, lezen: *Wij zijn geen kunstig verdichte fabelen nagevolgd, als wij u bekend gemaakt hebben, de kracht en de toekómst onzes Heeren Jezus Christus, maar wij zijn aanschouwers geweest van zijne Majesteit! Voorwaar, Hij heeft van den Vader eere en heerlijkheid ontvangen, als zoodanig eene stemme van de hoogwaardige heerlijkheid tot Hem gebragt wierd: » Deze is mijn geliefde Zoon, in den welken ik mijn welbehagen heb."* Zullen wij ons eenig denkbeeld van de Hemelsche heerlijkheid kunnen maken, waarin JEZUS thans op den berg voor het oog zijner Discipelen veranderde; dan moeten wij

 ons,

een, wat de klaar en gloed betreft, het prachtigste zuiverste wintertooneel voor den geest brengen, dat wij immer aanschouwden; en, dan mogen wij er de kracht van duizendmaal verheerlijkende vergrootglazen nog wel bijdoen! — en nog verre van voltooid, was dit Hemelsch eensoortig tooneel, waarvan nimmer de weerga op aard, hetwelk nimmer in het verhevenst brein van Jood, Griek of Romein was!

E. En ziet, zegt MATTHEUS in het 3de vs. aan hen, van PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS, werden volgens *Luc.* IX:31, in heerlijkheid, (zeker in dat licht glansrijker dan de zon, hetwelk JEZUS omstraalde,) gezien MOZES en ELIAS; van de verhevenste heiligste mannen der oudheid, die beide in naauwe betrekking tot den Messias stonden: — MOZES had gezegd, *Deut.* XVIII:15, *God zal u een Propheet verwekken als mij, dien zult gij hooren* en ELIAS had een Geest, die den wegbereider van JEZUS voegde, en die aanleiding zou geven tot het wegnemen van eene bedenking der Discipelen tegen JEZUS Messiasschap, gelijk wij in het gesprek, op dit geval volgende, zien. *Zij zagen hen met Jezus zamensprekende*, getuigen van den gezelligen levendigen geest der Hemellingen! En waarover spraken zij? LUCAS zegt het ons in het 31ste vers: *Zij zeiden zijnen uitgang, den uitgang van Jezus, dien Hij zoude vervullen in Jeruzalem;* dat is, deze zoo groote, zoo geloofwaardige, bij al wat Jood was geëerde mannen van het O. V., spraken met

met JEZUS over hetgeen Hem weldra te *Jeruzalem*, stond te overkomen; en hoe volmaakt Hij dat gewigtigst moeijelijkst deel van zijne aardsche bestemming zoude volbrengen! Het is wel niet te veronderstellen, dat PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS alle deze woorden van MOZES en ELIAS verstaan zullen hebben; en al hadden zij dat, dan zouden zij hun nog niet minder vreemd zijn voorgekomen dan die van JEZUS zelven, betrekkelijk zijn lijden, sterven en opstaan, zoo als wij in het voorgaande Hoofdstuk in het 21 en 22ste vs. zien: neen, meer vermoedelijk is het, dat JEZUS hen onder het afkomen van den berg, toen Hij hun, gelijk wij in het 9de vs. zien, een verbod nopens deze gebeurtenis gaf, tevens in algemeene bewoordingen welligt, die wij van LUCAS in het 31ste vs. hebben, den inhoud van hun spreken zal hebben medegedeeld: terwijl de Apostelen deze mannen, die onder het spreken met JEZUS bij hunne namen genoemd werden, hebben kunnen leeren kennen. Ondertusschen voelt een ieder, hoezeer voor JEZUS aanmoedigend en bemoedigend — voor zijne Apostelen in hun geloof versterkend, zulk een hemelsch tooneel, geheel dit geval zijn moest!

F. Eer wij dit verder bezien, moeten wij eerst naar het 4de vs. bij MATTHEUS, naar het 5de en 6de bij MARCUS, en naar het 32 en 33ste bij LUCAS hooren, hoe de hier tegenwoordige Apostolische getuigen bij dit Hemelsch tooneel, zoo ver wij het beschouwd hebben, naar ligchaam en geest gesteld zijn geweest:

1.) *Naar het ligchaam* verhaalt het ons niemand zoo uitvoerig als de als medicijnmeester niet het minst op de gesteldheid van het ligchaam hechtende LUCAS, zeggende H. IX: 32: *Petrus nu en die met hem waren, Johannes en Jakobus, waren met slaap bezwaard;* men zou wel zeggen: vreemd bij zulk eene ontmoeting hunnes Heeren. Ja, had de Bijbelschrijveren iets anders dan volkomene zuivere waarheidsliefde bezield, zij zouden zich hier, gelijk ook bij het lijden van JEZUS in *Gethsemané* van zulke minvereerende bijzonderheden onthouden hebben: dan al dienden nu deze nergens anders *toe*, dan om ons hunne waarachtigheid te doen gevoelen, dan waren zij nog verre van overtollig; maar nu dienen zij tevens, om hunne oordeelkunde aan den dag te leggen, zoo het in ons geval begrijpelijker makende, dat PETRUS met zulk een voorstel kwam, als wij straks zullen hooren; en het bevreemdende dezer slaperigheid zal weldra verdwijnen, wanneer wij acht geven op de warmte in dat land over dag; op den tijd, waarop dit tooneel met JEZUS plaats had — *in den nacht* blijkens het 37ste vers bij LUCAS H. IX. — op het vermoeijende van het beklimmen eenes hoogen bergs, en nog boven dat al, op het ijle, minveerkrachtige van de lucht op hooge bergen, waardoor alle reizigers dáár natuurlijk eenige verslapping en bij aanleidende omstandigheden, natuurlijk loomheid en slaperigheid ondervonden, en wat is dan het gevolg? dat men na eene verkwikkende sluimering van eenige oogenblik-

blikken, bij het ontwaken levendiger is dan te voren. Nu dan, alzoo zagen zij de heerlijkheid van JEZUS en de twee mannen, die bij Hem stonden, nog levendiger, dan voor zij door de sluimering overvallen wierden.

2.) En het geschiedde, zegt LUCAS vs. 33, *als zij, Mozes en Elias, van Hem scheidden*, toen PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS daar eenigen tijd, waarschijnlijk nog al eenige oogenblikken verrukt naar die luisterrijke Hemelsche wezens hadden staan staren; naar de, wie weet, hoe aangename toonen, die hunne hemelstemmen gaven, hadden staan luisteren; toen die twee Hemellingen nu opzettelijk eene scheidende houding aannamen, begon de vlugge, altoos vaardige PETRUS, toonen van welbehagen, van eerbied en van verlangen naar voortduring van dit Hemelsche te slaan, die ons alle, deze geschiedenis vermeldende, Evangelisten hebben bewaard; zeggende tot JEZUS, welke zeker langzamerhand zijne gewone menschelijke gedaante begon terug te krijgen: *Heere!* natuurlijk was hunne eerbied door deze verheerlijking voor JEZUS nog geklommen: *Heere*, zoo als MATTHEUS, *Rabbi* of Leeraar, zoo als MARCUS, en *Meester*, zoo als LUCAS heeft, in den zin van *Overste*, *Opperste*, die over ons gesteld zijt, en te gebieden hebt; het naast in de beteekenis bij Heer komende. Wij begrijpen ligt, dat PETRUS deze drie benamingen niet gebezigd heeft; neen, zulke plaatsen zijn blijken van de vrijheid, dien de H. Geest aan de H. Schrijveren

heeft gelaten, om zulke woorden, behoudens den geest der sprekeren, te gebruiken, die hun onder het schrijven de naaste waren, of het beste voorkwamen: *Heere!* zegt PETRUS, *het is goed, dat wij hier zijn;* wij zouden zeggen: *Heere! hier is het goed te wezen*, regt aangenaam, verrukkend Hemelsch! zulk een gezelschap, zulke toonen, zulke gezigten, zulk een licht, luister en glans, zouden ons niet ligt vervelen! laat ons (wenschender of verzoekender wijze) *laat ons toe;* of zoo als MATTHEUS het uitdrukkelijk heeft in het 4de vs., *zoo gij wilt*, indien gij het goedkeurt, *laat ons dan hier*, waar het zoo Hemelsch is, *drie tabernakelen maken*, drie hutten of tenten opslaan, *voor u eene, voor Mozes eene, en voor Elias eene*, om tegen alle ongenade van lucht en weder beveiligd te wezen. Met dezen wensch te uiten, gaf de zoo gevoelige man regt hartelijk te kennen, niet alleen zijnen diepen eerbied voor elk dezer, (voor zich en de zijne kwam het niet in aanmerking bij zulke Hemelsche wezens) maar hoe groot MOZES en ELIAS ook bij hem waren JEZUS echter ging vóór; eerst en bovenal voor u éène, enz.; maar daarenboven ademen zij ook het hartelijkst verlangen, om langdurig genot van dit verrukkend tooneel, van dit Hemelsch gezelschap te mogen hebben; van waar het ook in spreekwoordelijk gebruik is gekomen, ergens *tabernakelen maken of bouwen*, om een uitgerekt verblijf te kennen te geven. *Ondertusschen*, hoezeer ware eerbied en hartelijk verlangen naar voort-

voortduring in dezen wensch doorstralen, was het echter een wensch, eene begeerte als van eenen bedwelmden, (confusen zouden wij zeggen): dit wordt ons te kennen gegeven door LUCAS in het 33ste vs.: *Dit zeide Petrus, niet wetende wat hij zeide;* nog uitvoeriger *Marc.* IX: 6. *Want hij wist niet wat hij zeide, want zij*, niet alleen PETRUS, maar ook JOHANNES en JAKOBUS, *waren bevreesd,* hetgeen voorzeker bij zulk een plotseling Hemellicht, bij zulk eene groote heerlijke verandering van JEZUS gelaat en gewaad, en bij het gezigt en gehoor van twee Hemellingen, als MOZES en ELIAS, op dien eenzamen hoogen berg niet te verwonderen, niet meer dan natuurlijk was! Evenwel niets verschrikkelijks, maar wel veel verrukkends, veel liefelijks had het in zich, blijkens hun verlangen, om er lang genot van te hebben: *laat ons hier drie tabernakelen maken!* Een woord van PETRUS, dat niet alleen ondoordacht was; maar hetgeen zelfs, ware hij zoowel als zijne medediscipelen nu door het majestueuse, weergalooze, onverwachte van dit tooneel niet bevreesd, was hij volkomen bij bedaarde zinnen geweest, over zijne lippen niet gekomen zou zijn. Of was die hooge berg nu eene plaats om te verblijven! Hadden zij daar nu het benoodigde tot het opslaan van tenten? En bovenal zijn zulke geestelijke Hemellingen, als MOZES en ELIAS, *die reeds een gebouw hebben, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen,* — van welke JEZUS nu reeds de voornaamste was — zijn deze nu

voor-

voorwerpen, geschikt om in menschelijke tenten te wonen? Hebben zulke geestelijke ligchamen daar behoefte aan? Hebben die menschelijke — stoffelijke behoeften? — PAULUS had er sedert, zeker voorgelicht door deze Apostelen en door hetgeen hem zelf op den weg naar *Damascus* was wedervaren, reeds beter over leeren oordeelen, blijkens den inhoud van 1 *Cor.* XV en 2 *Cor.* V: 1, waar men haast zou zeggen, dat hem het geval van mijnen tekst voor den geest was, zeggende: *Wij weten, dat zoo ons aardsche huis dezes tabernakels* enz., en ganach wat anders zweefde ook PETRUS, daarmede betrekkelijk dit geval, voor den geest, toen hij er van zeide: 2 *Pet.* I: 18.: *Wij zijn geen konstelijk verdichte fabelen nagevolgd, als wij u bekend gemaakt hebben de kracht en de tegenwoordigheid onzes Heeren Jezus Christus, maar wij zijn aanschouwers geweest van zijne majesteit.* Nog kan ik niet afzijn, bij deze gelegenheid op te merken, hoe weinig MARCUS de naschrijver van MATTHEUS verdient genaamd te worden; is het tegendeel ergens zigtbaar, het is in deze geschiedenis; vergelijk maar zijne beschrijving van JEZUS gedaante en verandering; voorts van de gesteldheid van PETRUS met de zijne, toen hij van tabernakelen sprak, van welke gesteldheid MATTHEUS niets heeft; zoo min als van het veelwaardige woord van MARCUS in dit geval, waarmede hij hetzelve besluit: *Zij behielden het woord bij zich, vragende onder malkanderen, wat het was uit den dooden opstaan;* hetwelk ook

er-

LUCAS niet en heeft, hetgeen wij zoo aanstonds nog beschouwen moeten, laat ons daartoe de geschiedenis volgen:

G. Zoodra dan PETRUS deze, hoezeer ondoordachte, echter zijn hart, zijn gevoel vererende woorden, *'t is goed — maken* gesproken had, ja terwijl hij ze sprak, blijkens MATTHEUS in het 5de, en LUCAS in het 34ste vs.: *Ziet eene luchtige* dunne doorschijnende *wolk overschaduwde hen;* d. i.: verminderde, verflaauwde het heerlijk licht, waarin JEZUS, MOZES en ELIAS stonden, hetwelk de kruin des bergs verlichtte, en zeker ook eenigermate op de Apostelen straalde, en vooral helder, sterk en schitterende zal geweest zijn, als men daarin opwaards zag: nu kwam er op den wil van den Heer der natuur eene doorschijnende, welligt verzwakkende, maar echter niet verdonkerende wolk, hetzij dezelve werkelijk werd verwekt, hetzij dit in het oog der Apostelen werd veroorzaakt, hetgeen ten aanzien van derzelver uitwerking en den geest des menschen hetzelfde is; in die statige, duisterwekkende, eerbied vermeerderende wolk zagen de Apostelen MOZES en ELIAS ingaan; dit zoo Hemelsch, zoo gansch van al het aardsche verschillend gezigt, deze plegtige afwisseling van Hemelsche vertooningen, vermeerderde natuurlijk der Apostelen vrees. Hoe zou het ons gaan, als wij zoo van nabij met Hemelsche, den meesten eerbiedwekkende verschijningen verwaardigd wierden? Daarop hoorden zij eene Goddelijke stem als uit die wolk, die ook voor hun

hun drieën zeer verstaanbaar zeide: *Deze is mijn geliefde zoon, hoort Hem;* waarbij PETRUS (naar 2 Br. I: 17.) nog schijnt gehoord te hebben, hetgeen MATTHEUS ook heeft: *in den welken ik mijn welbehagen heb;* dezelfde woorden, als die bij den doop van JEZUS uit den Hemel gesproken waren, naar *Matth.* III: 17, ten blijke van 's Vaders in geheel JEZUS levensloop niets verminderd welgevallen. Voor allen hoorbaar, werd *er nog* bijgevoegd: *hoort Hem!* leent Hem eerbiedige, geloovige ooren, wat Hij u, ook zelfs van lijden en sterven, ja gekruisigd te worden, of van uwe *eigene bestemming* en lotgevallen zegge; hoe vreemd u dat ook klinke, *hoort Hem!* Duisters hebben deze woorden niet; ligt zullen wij het stellen, dat van bij een zijnde de een iets hoort of ziet, de ander niet, gelijk *Joh.* XII: 28, 29 en *Hand.* IX: 7. Nu onder deze ontzaggelijke stem, *vielen* naar het 6de vs. de reeds ontroerde Discipelen in den diepsten eerbied *op het aangezigt en werden zeer bevreesd;* hetgeen voorzeker bij zulk eene verzameling van Hemelsche verschijnsels, ja bij de stem alleen niet te verwonderen is; van het verrukkende, van het verhevene van zulk een Goddelijke stem, als zij nu in de nabijheid, zonder zigtbare oorzaak duidelijk hoorden en verstonden, kunnen wij ons nu geen denkbeeld maken, maar bidden wij eens getuigen te worden.

G. *Haastelijk rondom ziende:* hoe eigenaardig, hoe natuurlijk zijn de bijbelsche verhalen! — Wat zouden wij ook anders doen, als wij in de bitter-

ste bevreesdheid door een zeker geluid ons als in het *stof* hadden willen verbergen, en er kwam dan iemand, gelijk hier blijkens het 7de vs. het geval was, die ons aanraakte en vertrouwelijk moed insprak: ZOO toch deed JEZUS bij PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS; bij hen komende *raakte Hij hen liefderijk aan*, en zeide op zijnen gewonen innemenden toon: *Staat op en vreest niet.*

H. Toen zij dan op het woord van JEZUS hunne hoofden ophieven en rondom zagen wat er nog in dit rijke bovenaardsche tooneel mogt zijn, toen was alles verdwenen, alles weder in den vorigen staat, *niemand bij hen dan Jezus alleen*, zeker weder immers bijna in zijne vorige gedaante; ik zeg *bijna*, omdat ons door *Marc.* IX: 15. verhaald wordt, dat terstond na dit geval JEZUS van den berg afgekomen zijnde, de geheele schare, die zich intusschen bij zijne overige Discipelen vergaderd had, *Hem ziende verbaasd werd*, *en toeloopende Hem groeteden*, hetgeen, mijns inziens, aanduidt, dat in die oogenblikken nog eenige overige heerlijkheid van Hem afstraalde en te zien was, echter naar het schijnt niet uitstekende en onmerkbaar verdwijnende, omdat het anders met JEZUS bevel dezen aangaande, hetgeen wij nu nog beschouwen moeten en met het volgende niet wel zou gestrookt hebben.

I. Bij het afdalen van den berg, gelijk MATTHEUS en MARCUS ons berigten, verbood JEZUS dat *zij niemand van dit gezigte*, zoo wordt het alles nu genoemd, hetgeen zij nu op dezen berg niet alleen gezien,

maar

maar ook gehoord en ondervonden hadden; iets zeggen zouden (ter onze leering wat het woord *gesigte* in zulke gevallen bijbelsch beteekent:) van dit gansche tooneel verbood JEZUS, PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS de eenige stervelingen, die hier bij Hem geweest waren, *iets te zeggen*, tot dat *de Zone des menschen, zal opgestaan zijn*. Hoe nederig, oogenblikkelijk na zulk eene verheerlijking! hoe vreemd was JEZUS van alle verheffing! hoe kinderachtig staat het ons, ons op eenige uitwendigheden te verheffen! wat beduiden alle aardsche onderscheidingen ook van de magtigste monarchen bij deze verheerlijking van JEZUS op den berg. Na den afloop van zaken weten wij hoofdzakelijk, wat JEZUS met deze woorden te kennen gaf, maar van deze Discipelen, die nu 6 dagen geleden, tot hunne groote bevreemding, naar het vorige Hoofdstuk bij MATTHEUS in het 21ste vs., voor het eerst eigenlijk van zijn lijden en dood hadden hooren spreken, die tot nog toe alles, behalve den dood van JEZUS in het hoofd hadden, die JEZUS dit woord nog nooit nopens zich hadden hooren gebruiken; die door dit verbod, om van dit geval vóór zijne opstanding uit de dooden niet te spreken, zoo veel aanleiding kregen, om het in verband daarmede, als ware het eensoortig, te beschouwen, — van deze Discipelen, zeg ik, kan het ons in het geheel niet verwonderen, te lezen, gelijk wij in het 10de vs. van *Marc.* IX. doen, *dat zij dit woord*, »*om van dit gesigte niet te spreken*,

ken, vóór dat de Zoon des menschen uit de dooden zou zijn opgestaan" bij zich zelf behielden, bewaarden, onderling overleiden en beschouwden, *en elkander vroegen, wat het toch ware uit de dooden opstaan;* zij moesten veronderstellen, dat JEZUS reden had, waarom hij hun verbood, tegen iemand, dus ook niet tegen hunne mede Apostelen van dit zonderling, Goddelijk, JEZUS zoo verheerlijkend geval te spreken, *vóór Hij uit de dooden was opgestaan.* Zij konden er geene andere voor bevroeden, dan dat zijne opstanding uit de dooden daarover licht zou verspreiden, of dat dit gezigt wederkeerig *dat* zou toelichten; en dat zij uit dien hoofde, opdat zij er geene verkeerde begrippen door zouden stichten, er te voren niet van spreken mogten: maar waarom het hun dan te voren te zien gegeven? Daarover zullen wij straks, wanneer wij bij het Goddelijk doel van dit beslist Goddelijk tooneel zullen vertoeven, spreken: nu eerst nog een woord over hunnen twijfel onder malkanderen: *wat het ware, uit de dooden op te staan?*

K. Zulk een denkbeeld, zulk een geloof als MARTHA, de zuster van LAZARUS, jegens JEZUS aan den dag leide, toen zij, naar *Joh.* XI:24, zeide: *Ik weet dat Hij zal opstaan ten laatsten dage*, kunnen wij den Apostelen des Heilands wel niet ontzeggen: maar juist dit dwaalbegrip naar het gewoon gevoelen, zal wel het meest hebben toegebragt, om de Apostelen van JEZUS hier in de war te brengen, en in den duister als te doen rondtasten: al kwa-

men zij in het denkbeeld, in de verwachting van het aanstaand lijden en sterven van JEZUS, — waarvan zij echter, blijkens al het volgende, nog zeer ver af waren; hoe zij dan evenwel dat bevel van JEZUS om van dit voorgevallene *niet te spreken, vóór Hij uit de dooden ware opgestaan*, daarmede moesten rijmen, begrepen zij niet. Moesten zij dat dan zoo verstaan, dat zij daarvan niet spreken, aan niemand iets zeggen mogten, voor in het ander leven, na de opstanding ten laatsten dage? Dat konden zij evenwel niet denken! Behalve toch, dat dit zoo wonder vreemd zou geweest zijn; wie had ooit van diergelijken last, na dit leven eerst uit te voeren, gehoord? Nooit was er iets, dat hier naar zweemde, over JEZUS lippen gekomen! — Maar daarenboven waren alle hunne gedachten, alle hunne verwachtingen, alle hunne overleggingen in betrekking tot JEZUS, tot den Messias, veel te aardsch, om zich met mogelijkheid een denkbeeld nopens Hem in het volgend leven niet slechts, maar zoo vele eeuwen verwijderd na de opstanding ten laatste dage, in het hoofd te kunnen zetten. Geen wonder dus, dat zij onder malkanderen in de stilte, wanneer zij maar met hun drieën afzonderlijk waren, gedurig vroegen, wat mag onze Meester toch bedoelen *met dat opstaan uit de dooden*, vóór het welk wij van dit geval tegen niemand spreken mogen? Waarschijnlijk zullen zij, door hunnen aardschen waan nopens den Messias verblind, gedacht hebben, dat dit woord te kennen gaf, er niet van

te

te spreken, voor Hij ten troon was gestegen, in zijne heerlijkheid was gekomen; maar in welk verband, in welke betrekking stond dit daarmede, en waarom dan hiervan te voren tegen niemand te spreken? — Ziet daar! het jammerlijk tasten in den duister door onkunde! dan weet men niet, waaraan zich te houden, of wat er van te maken! Nacht! treurige, onaangename toestand! Wij door de uitkomst, door het Evangelie, door God verlicht, weten, Hem zij de eer! dat deze woorden waarlijk niets meer en niets minder te kennen geven, dan zij natuurlijk beteekenen, dat zij van dit geval tegen niemand spreken moesten, voor JEZUS uit de dooden ware opgestaan, en Hij zich daarna aan hen zou hebben geopenbaard, hetgeen binnen weinige weken stond te gebeuren; maar waarom met die verschijning hun dan nu verwaardigd? en waarom dit verboden?

(*Het vervolg en slot in de volgende maand.*)

BLAAUWGEZET (!) KATHOLICISMUS IN *BELGIË*.

Gedurende de *goede week* (semaine sainte) zijn voor de consumtie der stad *Brussel* geslacht: ossen en vaarzen 290, kalveren 435, schapen 703, lammeren 121, en varkens 47.

Lynx. 3 Ap, 39.

Zóó houdt men de *vasten*. En dat schreeuwde toch ook van *grieven* der Kerk.

STAAT *van het getal der Kandidaten tot de H. Dienst, van 1 Januarij 1829, tot en met 1 Januarij 1839.*

PROVINCIALE KERKBESTUREN. OP 1 JAN.	1829.	1830.	1831.	1832.	1833.	1834.	1835.	1836.	1837.	1838.	1839.
Gelderland.	3.	8.	12.	13.	16.	10.	18.	24.	26.	19.	16.
Zuid-Holland.	1.	3.	12.	12.	9.	13.	14.	14.	19.	21.	21.
Noord-Holland.	1.	8.	14.	10.	17.	11.	15.	13.	15.	17.	19.
Zeeland.	—	—	—	—	9.	12.	15.	15.	17.	22.	23.
Utrecht.	3.	8.	10.	15.	15.	18.	27.	25.	28.	23.	27.
Vriesland.	3.	2.	4.	9.	10.	12.	17.	22.	21.	21.	19.
Overijssel.	2.	5.	13.	13.	15.	18.	23.	31.	32.	35.	34.
Groningen.	3.	9.	8.	4.	6.	8.	14.	18.	24.	23.	20.
Noord-Braband.	2.	6.	12.	12.	9.	12.	17.	18.	23.	25.	26.
Drenthe.	6.	3.	7.	7.	10.	16.	21.	25.	30.	27.	30.
Totaal.	24.	52.	92.	95.	116.	130.	181.	205.	235.	233.	235.
Waalsche	4.	4.	4.	4.	3.	6.	8.	5.	6.	5.	8.
Evang. Luth.	10.	7.	4.	7.	12.	14.	11.	7.	11.	7.	11.
Hersteld Luth.	4.	4.	3.	4.	3.	3.	3.	3.	3.	2.	2.

DE EERSTE OLIFANT IN *DUITSCHLAND*.

KAREL, *de Groote*, ontving, in het jaar 802, te *Aken* den eersten olifant, als een tegengeschenk van den Perzischen Koning *Arun*. Het dier, dat *Abulabas* geheeten werd, was door een Jood over *Italië* naar *Duitschland* gebragt, en stierf in 810 te *Lippenheim*.

Het schijnt, dat men van dat woord: *Abulabas* moet afleiden de uitdrukking *Bullenbak*, welke men bezigt, wanneer men iets schrikverwekkends wil aanduiden. Althans de klank *Bullenbak*, zweemt wel naar verbastering van *Abulabas*.

PAPEGAAIJEN.

De Romeinsche Keizers onderhielden reeds papegaaijen en lieten zich door dezelve begroeten. De Europesche Vorsten uit de middeleeuwen schijnen veel behagen in deze dieren gehad te hebben. ANTON, Bisschop van *Brescia*, zond aan den Duitschen Keizer, om deszelfs gunst te winnen, *Aves psittacas*. De papegaaijen schijnen echter in dien tijd in *Italië* zeldzaam geweest te zijn, anders toch zou Paus LEO IX. van een vreemden Vorst geen afgerigte papegaai ten geschenk ontvangen hebben, noch RUDOLF van *Habsburg* een kooi voor dertig Mark zil-

zilver te *Basel* hebben laten maken. Nog in het jaar 1317 betaalde Paus JOHANNES XXII, veertig Goud guldens *pro quadam ave papegaÿa.* — Om den vrede van *Peronne* belagchelijk te maken, rigtten de Parijzenaars hunne papegaaijen af, om bij den intogt van LODEWIJK XI, ten jare 1468, te roepen: *Peronne! Peronne!*

LEKKERNIJEN VAN GROOTE MANNEN.

KAREL, *de Groote*, at liefst gebraden vleesch, vooral wildbraad. De jagers moesten hem dit aan het braadspit op tafel brengen.

LUTHER'S lievelingsdrank was *Torgauër* bier en Rhijnsche wijn.

MELANCHTON was in zijne jeugd een groot vriend van garstensoep. Hij stond er dikwijls zijne portie vleesch voor af, toen hij te *Tubingen* studeerde. Voorts was hij een liefhebber van grondels en dergelijke kleine visschen, doch niet van groote, gelijk hij ook een vijand was van smulpartijën.

TORQUATO TASSO beminde zeer ingemaakte vruchten, marsepijn en allerlei banket. Hij at zelfs de salade met suiker.

HENDRIK *de Vierde* was een overdadig eter van oesters en meloenen.

KAREL XII, Koning van *Zweden*, koos boterbrood boven alle lekkernijën.

VOLTAIRE was een onverzadelijk koffijdrinker. Zijn

Zijn smaak viel vooral op koeken van geroosterde en dan gemalen gerst.

LESSING's lievelingskost waren linzen.

KLOPSTOCK was een onmatige druiveneter. Tot zijn uitgezochtste spijzen behoorden pasteiën, truffelpasteijen, zalm, gerookt vleesch en erwten.

KANT hield, tot in zijn ouderdom, veel van Linzenbrij, Pommersche spekpodding, een met spek toegemaakte brij uit witte wortelen; podding van witte erwten met zwijnen pooten. KANT zat gewoonlijk 's middags van 1 tot 4 ure aan tafel.

SCHILLER hield veel van ham.

WIELAND was een groot liefhebber van koek en allerlei gebak. Een glaasje *kirschen wasser* was hem in zijn ouderdom zeer aangenaam.

MATTHISON beminde witte boonen en pekelvleesch.

Bij POPE ging niets boven een lekkeren maaltijd en GOETHE was een vriend van *Champagne*-wijn.

MERKWAARDIGHEDEN OMTRENT HET VERSCHIL IN DEN ETENSTIJD.

Aan de deur der spijszaal van den Secretaris van den Maijlander Senaat, in de tweede helft der XVIe eeuw, stond te lezen: *Pransurus ante X ne veniito, post XI ne maneto.* (*Voor* 10 *ure kome men niet om te eten, en na* 11 *ure blijve men niet.*)

In het jaar 1545 namen de Studenten van het

meeste aanzien te *Toulouse*, des voormiddags ten 10 ure het middag- en hun avondmaal des avonds ten 6 ure.

Bij het trouwen van den Hertog VON JÜLICH, te *Dusseldorp*, ging men tusschen 5 en 6 ure aan den avond-maaltijd.

Tot in het jaar 1606 was men in het Geestelijke stift te *Tubingen* gewoon, het middageten 's morgens ten 9 ure te gebruiken. Van ontbijten wist men niet. Ook de Graven VON ERBACH namen, in het jaar 1627 's morgens ten 9 ure hun middagmaal.

Volgens de keukenlijst van den Hertog ERNST von *Gotha* in 1648, spijsde men aan het hof des zomers en 's winters ¾, 's morgens ten elf ure, en ¾ 's avonds ten zes ure.

Reeds Koning GEORGE I in *Engeland*, overleden in 1727, spijsde na twee uur, en in 1750 zetten de hoogere standen in *Londen* zich eerst ten vier ure aan tafel. GEORGE III at, tegen de Engelsche gewoonte, ten één ure des middags en ten tien ure des avonds.

PHILIPS van *Spanje*, overleden in 1746, at steeds met den klokslag van 12 ure. Zoo ook nog KAREL III, die in 1788 overleed. Er werden dan telkens *honderd* geregten opgedragen, doch een veertigtal op tafel gezet.

Tusschen 1760 en 1770 aten de Doge van *Venetië* en de Raadsheeren, gelijk de handwerkslieden, met het slaan van 12 ure, zoo ook de bewoners van *Batavia* en de Kaapstad. Maar in 1798

1798 at men, in *Florence*, aan de publieke tafels des middags tusschen 3 en 4 ure.

In *Berlijn* gingen de aanzienlijken reeds in 1778 eerst ten *twee* ure aan het middag- en ten negen ure aan het avondeten.

KATHARINA II en Keizer PAUL aten gewoonlijk ten een uur; ALEXANDER daarentegen, op de Engelsche wijze, tusschen 4 en 5 ure.

Bij JOZEF II was het spijsuur niet bepaald: men at ten *drie*, *vier* en *vijf* ure. — Nog in 1806 hield Keizer FRANS op nieuwejaarsdag open tafel, tèn 12 ure. — De Chinesche Keizer nam in 1773 's morgens ten acht, zijn middag-, en 's middags ten twee ure zijn avond-maaltijd.

In het jaar 1786, at te *Parijs* de burgerstand ten 2 ure, de koopman ten 3 ure, de aanzienlijke ten 4 ure.

In 1806 aten de voornamé Franschen te *Canada* eerst ten 4 ure, terwijl het 50 jaren vroeger ten 12 ure geschiedde. — HYDER ALI, overleden 1782, gebruikte ten 10 ure zijn middagmaal.

TOEWIJDING AAN GOD VAN HET NIEUWE ORGEL, IN DE HERVORMDE KERK VAN *SOETERMEER EN ZEGWAART*.

Gij, die op Uw' verheven Troon
De reine Hallels hoort, die U de Serafs zingen,
Maar ook, in CHRISTUS Uwen Zoon,
De hulde ontvangen wilt van brooze stervelingen;

Die in ontferming nederziet,
Als zich het hart, in Psalm of Lied,
Eerbiedig tot U heft, zijn bede of dank doet rijzen;
Gij zijt het, Vader van 't Heelal,
Wien, met geheiligd feestgeschal,
Heel de aarde roemen moet, wien elke tong moet prijzen!

U wijden wij, met diep ontzag,
Wat Uw Gemeente hier, Uw Naam ter eer, mogt stichten:
Het speeltuig, dat op dezen dag,
Bij plegtig Kerkgebaar, ons oog op U doet rigten!
Gij, die weleer bij stem en snaar
Van Uw' beminden harpenaar,
En onder 't lofgezang van Isrel wildet wonen,
Daal, daal, goedgunstige Opperheer!
Ook hier met U genade neêr,
En kroon met zegen de U geheiligde orgeltoonen!

Wanneer, door zondensmart verplet,
Vervuld met schaamte en rouw of bange zielsbezwaren,
Wij aan 't ootmoedig smeekgebed
Eenstemmig boetgezang om Uw vergeving paren; —
Of als we, Alwijze! door Uw hand
Bezocht in Kerk of Vaderland,
Vertrouwend tot U vliên, daar druk en nooden prangen,
Dan dring de statige orgeltoon
Ons nader tot uw' Hemeltroon,
Verteedre ziel en zin bij 't rijzen onzer zangen!

En als ons loflied tot U rijst,
Daar we Uwe liefde en trouw ons mildlijk zien geschonken,
Geloof en hoop U eert en prijst,
En kalme vreugd de ziel des Christens mag ontvonken;
Als ons gemoed, dat Ge, op 't gebed,
Uit angst en nooden hebt gered,

E

U 't jublend feestlied wijdt, van 't warmst gevoel doordrongen,
Dan stemm' het vrolijk maatgeklank
Ons hart tot hooger lof en dank,
En reiner, edler word de Psalm U toegezongen!

Maar dan vooral, o Majesteit!
Als we U, om U alleen, den oorsprong aller dingen!
Die ons het aanzijn hebt bereid,
En CHRISTUS, onzen Heer het lied ter eere zingen;
Wanneer wij, stemmende in 't akkoord,
Door heel de schepping heen gehoord,
Uw' Naam, Uw' grooten Naam met hulde en lof verheffen,
Dan voere een reine melodij
Ons koor der Englenzang nabij,
En leer het nietig stof verheven toonen treffen!

Zoo strekk' het kunstwerk U ter eer,
Ten zegen ons, die op Uw heilbeloften hopen!
Beziele Uw geest ons meer en meer;
En doe ons vrolijk 't pad van Uw geboden loopen!
Bewaar, verbreid op aarde alom
De zaalge leer van 't Christendom,
En reinig ons gemoed van 't nietig aardsch gewemel,
Dan stemmen we eens, hier voorbereid,
De toonen der onsterfelijkheid,
En zingen Uwen lof volmaakter in den Hemel!

VAN DER POORT.

MEI-

MEIMAAND.

Solvitur acris hyems grata vice veris et Favoni.
Horatii Carm. Lib. I. Od. IV. Vers I.

Lieflijk doen de vog'len hoeren
Weêr hun lofgezangen hooren,
In den tempel der Natuur;
Alles schijnt, na 't lange treuren,
Blijde 't hoofd weêr op te beuren,
'T Praalt als in het scheppingsuur.

Zie, de bloem ontsluit haar knoppen,
't Groen versiert der heuvlen toppen,
Zephyrs dartlen op en neêr;
't Vee, den stal weêr uitgekomen,
Speelt aan de oevers van de stroomen,
En verheugt zich als weleer.

Duizend, duizend schoone bloemen,
Doen mij 's Heeren liefde roemen,
Doen mij 't harte hooger slaan;
't Bijtje, lang in rust verzonken,
Drinkt zich aan den Nectar dronken,
Zweevende in de bloemenlaan.

Dank, o God, voor al den zegen,
Dien gij neerstort allerwegen,
In een bonte prachtlivrei;
'k Juich met al mijn medemenschen,
Als wij 't toppunt onzer wenschen
Naken zien: de blonde Mei.

Rotterdam 1839. L. T.

BIJ HET GRAF VAN DEN WEL-EDELEN HEER D. VAN STAVEREN, SECRETARIS DER STAD *DELFSHAVEN* EN KERKVOOGD DER HERVORMDE GEMEENTE ALDAAR, 4 APRIL 1839.

Rust zacht in 't stof des doods! Gij laat, in 't hart der gade,
Gij laat, in 't hart des kinds, een heilig smartgevoel.
Gij leefdet voor hun heil op 's werelds donkre paden,
En wat dat heil verhief was steeds uw eerste doel.
Ligt ziet ge uit beter oord, hoe uwe dierbren treuren,
En 't laatst geleide u doen, in doffen rouw getooid;
Ach! hun getroffen hart, wat om hen heen gebeure,
Vergete 't heilig beeld des besten Vaders nooit!

Rust zacht in 't stof des doods! — Een schaar van trouwe vrienden
Schouwt met ontroerd gemoed in uwen grafkuil neer;
Hun aller waar belang, hetgeen uw zorg steeds diende,
Heeft hier een vriend te min, maar God een Engel meer.
Om u weent onze stad! — Om u de kring der braven! —
Om u der armen schaar! — Om u de Kerk van God! —
Ras dekt een handvol aard uw deugden en uw gaven,
En rooft ons voor altijd haar blijdschap en genot.

Rust zacht in 't stof des doods! Maar tot in 't eeuwig leven
Volgt u 't gevoel der ziel; haar is het graf te klein.
Uw strijd is afgestreen; uw zorg is opgeheven;
Hier waart gij vriend der jeugd; ginds zult gij Engel zijn.
Vaarwel dan, heilig graf, waar zooveel gaven rusten!
Eens, eens herleeft dit stof door JEZUS magt bezield;
Eens ziet ons oog hem weer aan d' eeuwig blijde kusten,
Waar hij met ons voor God aanbiddend, dankend knielt.

Delfshaven, K. H. GREEVEN, V. D. M.
4 April 1839.

AKA-

MEIMAAND.

Solvitur acris hyems grata vice veris et Favoni.
Horatii Carm. Lib. I. Od. IV. Vers I.

Lieflijk doen de vog'len koren
Weêr hun lofgezangen hooren,
In den tempel der Natuur;
Alles schijnt, na 't lange treuren,
Blijde 't hoofd weêr op te beuren,
't Praalt als in het scheppingsuur.

Zie, de bloem ontsluit haar knoppen,
't Groen versiert der heuvlen toppen,
Zephyrs dartlen op en neêr;
't Vee, den stal weêr uitgekomen,
Speelt aan de oevers van de stroomen,
En verheugt zich als weleer.

Duizend, duizend schoone bloemen,
Doen mij 's Heeren liefde roemen,
Doen mij 't harte hooger slaan;
't Bijtje, lang in rust verzonken,
Drinkt zich aan den Nectar dronken,
Zweevende in de bloemenlaan.

Dank, o God, voor al den zegen,
Dien gij neerstort allerwegen,
In een bonte prachtlivrei;
'k Juich met al mijn medemenschen,
Als wij 't toppunt onzer wenschen
Naken zien: de blonde Mei.

Rotterdam 1839. L. Y.

BIJ HET GRAF VAN DEN WEL-EDELEN HEERE D. VAN STAVEREN, SECRETARIS DER STAD *DELFSHAVEN* EN KERKVOOGD DER HERVORMDE GEMEENTE ALDAAR, 4 APRIL 1839.

Rust zacht in 't stof des doods! Gij laat, in 't hart der gade,
Gij laat, in 't hart des kinds, een heilig smartgevoel.
Gij leefdet voor hun heil op 's werelds donkre paden,
En wat dat heil verhief was steeds uw eerste doel.
Ligt ziet ge uit beter oord, hoe uwe dierbren treuren,
En 't laatst geleide u doen, in doffen rouw getooid;
Ach! hun getroffen hart, wat om hen heen gebeure,
Vergete 't heilig beeld des besten Vaders nooit!

Rust zacht in 't stof des doods! — Een schaar van trouwe vrienden
Schouwt met ontroerd gemoed in uwen grafkuil neer;
Hun aller waar belang, hetgeen uw zorg steeds diende,
Heeft hier een vriend te min, maar God een Engel meer.
Om u weent onze stad! — Om u de kring der braven! —
Om u der armen schaar! — Om u de Kerk van God! —
Ras dekt een handvol aard uw deugden en uw gaven,
En rooft ons voor altijd haar blijdschap en genot.

Rust zacht in 't stof des doods! Maar tot in 't eeuwig leven
Volgt u 't gevoel der ziel; haar is het graf te klein.
Uw strijd is afgestreen; uw zorg is opgeheven;
Hier waart gij vriend der jeugd; ginds zult gij Engel zijn.
Vaarwel dan, heilig graf, waar zooveel gaven rusten!
Eens, eens herleeft dit stof door JEZUS magt bezield;
Eens ziet ons oog hem weer aan d' eeuwig blijde kusten,
Waar hij met ons voor God aanbiddend, dankend knielt.

Delfshaven, K. H. GREEVEN, V. D. M.
4 April 1839.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 17den April verwierf de Heer HENRICUS JANUS VAN STEGEREN, Zwollenaar, onlangs aangesteld tot Conrector der Latijnsche School, in zijne geboortestad, de waardigheid, eerst van *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*, met *veel lof*, nadat hij, in de groote Akademische gehoorzaal, had verdedigd zijne *Dissertatio Literaria, de conditione domestica feminarum Atheniensium, florentis imprimis reipublicae temporibus*; en, twee uren daarna, eveneens die van *Juris Romani et hodierni Doctor*, na ook aldaar verdedigd te hebben zijne *Dissertatio Juridica, de conditione civili feminarum Atheniensium, secundum juris Attici principia.*

Den volgenden dag werd de Heer JOHANNES GUILIELMUS RÖMER, Utrechtenaar, bevorderd tot *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*, met *veel lof*, na ter zelfder plaatse te hebben verdedigd zijn *Specimen in doctrinam* FRANCISCI HEMSTERHUSII *de natura divina.* Eene Prijsverhandeling over dit onderwerp, door hem aan de Faculteit der Godgeleerdheid te *Groningen* aangeboden, was, in het verleden jaar, met eene loffelijke vermelding bekroond.

Den 22sten April werden de Heeren JOANNES HENRICUS SCHOBER, Utrechtenaar, en GUILIELMUS DE CROMBRUGGHE, geboren te *Koppenhagen*, beide *met lof* bevorderd, tot het Doctoraat in het *Jus Romanum et hodiernum*, na, ter genoemde plaatse, te hebben verdedigd, de eerste zijn *Specimen Juris mercatorii Batavi, sive Disputatio de pro-*

cu-

curatoribus mercatorum, qui commissionarii appellantur, en de tweede zijn *Specimen Juris mercatorii Batavi, sive Disputatio de societate nominata.*

Den 30sten April werd de Heer HENRICUS VERLOREN, Utrechtenaar, die, vóór twee jaren, alhier den gouden eereprijs behaalde, met zijn antwoord op eene Zoölogische prijsvraag der Faculteit van de Wis- en Natuurkunde, met *veel lof*, bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, nadat hij, in gemelde gehoorplaats, had verdedigd zijne *Dissertatio Juridica de rebus mancipi et nec mancipi.*

SCHOOL-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 22 Maart. Heden had weder de plegtige halfjarige uitdeeling van Prijzen en Getuigschriften aan de meest verdienstelijke Leerlingen van het Gymnasium plaats. Dewijl de Rector door ongesteldheid verhinderd was, om deze plegtigheid te besturen, zoo trad tot dat einde de Prorector, de Heer EKKER, op, die dezelve met eene gepaste voorafspraak, over den voortdurenden bloei dezer inrigting, opende, en tevens aan den Wel Edelen Achtbaren Heer KIEN, die als Burgemeester het eerst dit feest met zijne tegenwoordigheid vereerde, het Gymnasium aanbeval. Hierna hielden drie van de zeven jonge lieden, tot hooger onderwijs bevorderd, hunne redevoeringen, en twee derzelve, H. H. FUSCH en P. BROUWER, werden met loffelijke getuigschriften van vlijt beschonken.

De

De eerste der redenaars, L. C. VAN GOUDOEVER, sprak: *de caussis exstincti in Oriente imperii Romani;* de tweede, J. TIDEMAN, *de amore literarum cuique valde profecturo;* en de derde, J. J. DE GEER, *de Atheniensibus, bellis Persicis ad summam gloriam erectis.*

Hierna werden bevorderd, op de bovenste klasse van de onderste naar de bovenste orde, met prijzen: J. C. VERHOEFF, die ook een getuigschrift voor het *Grieksch* en de *Mathesis* ontving, J. J. VAN TOORENENBERGEN en J. EVERTSEN. Loffelijke getuigschriften voor *Themata* ontvingen: H. L. VINKE en W. FRANCKEN.

Van de tweede klasse naar de eerste, met prijzen: H. PIETERSE AZ., die ook een getuigschrift van vlijt ontving, H. J. VAN GRUTING, C. H. J. VAN SCHEVICHAVEN, en met getuigschriften, W. VAN WETERING, die dezelve van de *Themata*, *Mathesis* en de *Immuniteiten* behaald had, H. J. P. VAN DER LINDEN van de *Immuniteiten* en J. R. VAN LOKHEN van de *Mathesis*.

Van de onderste naar de bovenste orde der tweede klasse, met prijzen: W. H. VAN GOUDOEVER, die ook een getuigschrift van de *Mathesis* en van de *Immuniteiten*, A. VAN DER KLOES en R. LINTELO DE GEER, die beiden ook een getuigschrift van de *Immuniteiten* ontvingen, en P. H. ADèR een getuigschrift voor de *Mathesis* en *Themata*.

Van de derde naar de tweede klasse, met prijzen: W. H. ABBRING, ook met een getuigschrift van de *Immuniteiten* en N. H. DE GRAAF, ook met getuigschriften van de *Mathesis* en *Immuniteiten*, en J. DE JONGE VAN ZWIJNSBERGEN had het eerste getuigschrift van de *Immuniteiten*.

Van de onderste naar de bovenste orde, met prijzen: P. A. VAN TOORENENBERGEN, ook met getuig-

schrif-

schriften van de *Mathesis* en *Immuniteiten*, F. J. C. SCHOOK, ook met een getuigschrift van de *Immuniteiten*, en van de *Mathesis* buitengewoon, J. H. DE GIER, ook met een getuigschrift der *Immuniteiten*, en J. D. MUSQUETIER. Voorts ontvingen getuigschriften: C. G. A. SCHUSLER, van de *Themata* en van de *Immuniteiten*, O. VAN ROHONDT van de *Immuniteiten*, en G. A. J. BECKERS van de *Immuniteiten*.

Van de vierde naar de derde klasse met prijzen: J. W. A. ROIJAARDS en J. P. TAATS, die ook met getuigschriften van de *Immuniteiten* beschonken werden; zoo als W. VAN GRUTING van de *Themata* en van de *Immuniteiten*, A. VAN DER RAMHORST DE BROUWER en S. G. JORISSEN van de *Themata*, A. BRUNTING van de *Algebra* en de *Immuniteiten*, en W. ROELOFS van de *Immuniteiten*.

Van de onderste naar de bovenste orde met prijzen: G. H. G. RAS, L. BOUMAN, L. A. REUVENS, R. H. M. VON DAEHNE VON VARICK, die alle vier ook getuigschriften van de *Immuniteiten* ontvingen, zoo als aan O. ABBRING van de *Themata*, C. L. VAN VLAANDEREN van de *Themata* en van de *Immuniteiten*, N. DE WILDE van de *Themata*, E. J. C. VAN DEN BERG van de *Algebra* en van de *Immuniteiten*, S. NAGEL en A. VAN EIJK van de *Immuniteiten*.

Van de vijfde naar de vierde klasse met prijzen: R. VAN REES, ook met een getuigschrift van de *Algebra*, W. F. KOCH ook van de *Immuniteiten* en M. J. L. HEYLIGERS ontving een getuigschrift van de *Immuniteiten*.

Van de onderste naar de bovenste orde met prijzen: W. R. J. VAN EIJK, ook met een getuigschrift van de *Immuniteiten* en A. VAN TOORENENBERGEN. Getuigschriften ontvingen: G. J. HEITZ van de *Themata*, G. F. W. VAN HELMOND van de *Themata*, *Al-*

Algebra en Immuniteiten, W. PLAATER, P. A. HUITTERDAM en J. VAN STRAATEN van de *Thesis*.

De plegtigheid, met Orgelmuzijk geopend, afgewisseld en geëindigd, werd door eene talrijke schaar van toehoorders bijgewoond.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

Op den 1sten, 2den en 3den Mei zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland* geëxamineerd en tot de H. Dienst toegelaten: H. DE VRIES, J. HOEK, J. W. A. BORRS, J. H. A. C. HAMBURSCKEL, H. E. H. RÖMER en A. BROUWER, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Utrecht*.

ARNHEM.

ARNHEM. Zie Jan. 1839.

NIJMEGEN.

OOY EN PERSINGEN, 27 April. Na verkregen handopening bij het Departement van kerkelijke zaken, heeft de Hoog Welgeboren Heer P. J. Baron VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELD, Heer van *Ooy* en *Persingen*, als Collator dezer Heerlijkheden, met de Akte van Collatie begunstigd, den Wel Eerw. Heer G. H. BRAND, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*; ten gevolge waar-

waarvan het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, doende, dat des Kerkeraads is, kerkelijk beroepen heeft voornoemden Heer G. H. BRAND, die deze beroeping, in afwachting der noodige approbatiën, volvaardig heeft aangenomen.

BEEK, 10 Mei 1839. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer F. C. HINLOPEN, maakte ons den 28sten April l. l. bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente te *Haarlem* had ontvangen. En den 5den Mei daaraanvolgende berigtte hij ons, dat hij zich verpligt had gevonden, die beroeping, in afwachting der noodige approbatiën, aan te nemen.

ZUTPHEN.

DOESBORGH, Maart 1839. De Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier mogt zich dezer dagen verblijden met het berigt, dat Mejufvrouw JOHANNA MARIA MULDERS, vroeger binnen deze stad woonachtig, maar onlangs te *Arnhem* overleden, aan het Fonds ter instandhouding van de openbare eeredienst der Gemeente gelegateerd had eene som van *f* 1000, zonder eenige korting, te aanvaarden na den dood van des Testatricès Zuster.

Terwijl aan de weldadige liefde der Overledene dankbare hulde wordt toegebragt, zij hierbij de wensch gevoegd, dat haar voorbeeld zoowel hier als elders veler navolging mag opwekken.

ZUTPHEN, 5 Mei 1839. Heden werd onze, van *Sneek* beroepen Leeraar, Ds. J. G. VAN GRIETHUIJSEN, in de H. Bediening onder ons bevestigd, door zijnen jongsten Ambtgenoot, Ds. C. KRABBE. Zijn Eerw. sprak bij die gelegenheid tot de Gemeente over *Luc.* VIII: 18*a*.: *Ziet dan, hoe gij hoort;* waarna de Bevestigde des avonds zijne intrede deed, met 2 *Cor.* XII: 9*a*. *Mijne genade is u genoeg.*

BOMMEL.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN, 7 April 1839. Heden werd onze beroepen Leeraar, H. J. STRUICK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, onder ons bevestigd, bij afstand van den Consulent, Ds. W. KRAIJENBELT, Pred. te *Aalst*, door zijnen Vriend, Ds. W. L. OUDEGEEST, Pred. te *Schelluynen*, met eene Leerrede over *Rom.* XIV:17. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: P. B. A. BONGER, P. M. LAMPING, G. H. ARNTSEN, L. P. SURINGAR, H. KOK, J. LEIJDS, A. R. BERGHUIS, Predd. te *Andel*, *Lobith*, *Woudrichem*, *Eeten*, c. a., *Gorcum*, *Babylonienbroek*, *Hillegondsberg*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII:23. *En ziet ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleinding der wereld.*

GAMEREN, 16 April. Den 20 Maart l. l. is alhier op vertoonde Collatie van den Wel Ed. Geb. Heer J. RAU, Raadsheer in het Provinciaal Geregtshof van *Gelderland*, kerkelijk beroepen, de Wel Eerw. Heer C. LE ROIJ, Pred. te *Hurwenen*, welk beroep door zijn Wel Eerw. is aangenomen.

NEDER-HEMERT. Zie Julij 1838.

HURWENEN staat vakant te worden. Zie April 1839.

HARDERWIJK.

ELBURG, 10 Mei 1839. Aangenaam is het ons van hier, waar meer dan ééne weldadige inrigting de vrucht is der Christelijke liefde, als eene vernieuwde proeve derzelve te kunnen vermelden, dat door wijlen den Heer WIJNAND TOP, AZ., op den 14den April l. l. alhier overleden, bij testamen-

..mentaire dispositie, een aanzienlijk legaat (bestaande in ruim drie en een half bunder hooi- of weide land) den Armen dezer Gemeente werd toegekend, waardoor ook de gedachtenis van dien Ontslapenen, bij ons steeds zal gezegend worden.

GARDEREN vakant. Zie Maart 1839.

ZUID-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, zijn tot de Predikdienst geadmiteerd, de Heeren: JOHANNES VELTMAN, HERMANNUS HENRICUS SLUITER, JOHANNES PIETER HUYGENS, ULRICH JOHANNES WILLEM ROLDANUS.

's GRAVENHAGE.

SCHEVENINGEN, den 5 Mei 1839. Heden morgen maakte onze oudste Leeraar, Ds. A. BOORMAN, ons bekend het afsterven van eenen onzer voormalige voorgangers, den Wel Eerw. Heer G. E. DE COCK, laatst Pred. te *Meerssen*, bij *Maastricht*, in goeden ouderdom ontslapen den 28 April l. l. Niet zonder nadenken werd deze tijding vernomen, daar zijn Eerw. ook hier vroeger omstreeks een zevental jaren gearbeid had, en zoo door zijne eenvoudige en hartelijke Evangeliepredikiking, als door zijnen stillen en stichtelijken wandel algemeen geacht was en alzoo nog altoos in zegening blijft. Moge deze laatste en plegtige herinnering, aan dezen nu van zijnen arbeid rustende Dienaar des Heeren, van blijvenden invloed zijn, en de dienst van onze beide tegenwoordige Leeraren, de meest gewenschte vruchten hebben ten eeuwigen leven.

NAALDWIJK, 12 Mei 1839. De Kerkeraad al-

alhier, bij Kabinetsorder van Zijne Majesteit d. d. 21 Jan. l. l., bevoegd verklaard, om Hoogstdezelve, ter verkiezing van eenen nieuwen Predikant, in plaats van den in Februarij des vorigen jaars overledenen Ds. J. J. DENIER VAN DER GON, het gebruikelijke viertal voor te dragen, heeft daartoe op den 10den April, uit een vroeger gemaakt gros, geformeerd de navolgende nominatiën:

Achttal:

DD. D. MIDDELKOOP, Predd. te *Oude* en *Nieuwe Wetering*. B. S. VAN DEINSE, te *Groote Lindt*. C. L. P. METELERKAMP, Theol. Doct. te *Zoest*. J. WOUTERS, te *Oostvlieland*. C. A. KLINKENBERG, te *Wassenaar*. C. H. DE GRAAFF, Theol. Doct. in *'t Woud*. J. R. DE BRUIJN, te *Belt*. en H. BROM, te *Gouderak*.

Viertal:

DD. B. S. VAN DEINSE, D. MIDDELKOOP, C. L. P. METELERKAMP, Th. Doct. en J. R. DE BRUIJN.

Daarop dit viertal Zijner Majesteit aangeboden zijnde, heeft het Hoogstdenzelven behaagd, bij besluit van den 26sten April, tot Predikant te *Naaldwijk* te benoemen, den Wel Eerw. Heer B. S. VAN DEINSE, Pred. te *Groote Lindt*. Zijn Wel Eerw. is dienvolgens op den 7den dezer kerkelijk beroepen, en heeft die beroeping in beraad genomen.

ZOETERMEER EN ZEGWAART vakant. Zie Jan. 1839.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, (Presbyteriaansche Gemeente) vakant. Zie Sept. 1838.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Nov. 1838.

MAASSLUIS staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

LEI-

LEIDEN.

KATWIJK AAN DEN RIJN EN HET ZAND vakant. Zie Oct. 1837.

GOUDA.

MEERKERK, 24 Maart 1839. Heden werd ons, door onzen Leeraar J. H. SCHOLTEN, het treurig berigt medegedeeld, van het afsterven van eenen onzer voormaligen Leeraars, den Wel Eerw. Heer ABRAHAM SCHIM VAN DER LOEFF, laatst Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Groningen*.

Van de Gemeente van *Sparendam* en *Sparenwoude* tot ons overgekomen, was hij in de bediening des Evangelies onder ons werkzaam, van de maand Julij 1809 tot aan September 1810. Zijn naam blijft ook onder ons, bij allen die hem kenden, in zegening.

VIANEN, 24 Maart 1839. Heden morgen overleed alhier in den ouderdom van ruim 84 jaren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer CHRISTIAAN NICOLAAS VAN EE, sedert het jaar 1781 tot 1821 was zijn Eerw. Predikant te *Vreeswijk*, (gezegd) *de Vaart*; doch van dien tijd sleet hij onder ons de dagen zijner rust, in werkzamen ijver, liefde en Godsvrucht.

Na eene kortstondige ongesteldheid van weinige dagen, waarin zijne regt christelijke en kalme zielsgesteldheid nog meer uitblonk, eindigde zijn Eerw. zijne aardsche loopbaan, in het geloof aan zijnen Heer en Zaligmaker.

Zijne liefde en vroome omgang deden hem bij allen hoogschatten en blijft zijne nagedachtenis in zegening. Van zijne belangstelling in deze Gemeente en zijne liefde voor de Armen, heeft hij ook hier een blijk nagelaten en bij uiterste wilsbeschikking *f* 250 aan deze Diaconie gelegateerd.

LEKKERKERK, 14 April 1839. Onze Leeraar

 maak-

maakte aan de Gemeente bekend, dat de Wel Eerw. Heer J. L. SCHELKES, vroeger gedurende negen jaren (1796—1805) Pred. alhier, te *Zutphen*, na langdurige verzwakking overleden is. Tien jaren genoot hij rust, na 45 jarige dienst in de Gemeente van *Grave*, *Lekkerkerk* en *Oost-Zaandam*. Bij deze gelegenheid werd behandeld, 1 *Petr.* I:25a. *Maar het woord des Heeren blijft in eeuwigheid*. 's Mans nagedachtenis blijft ook hier in zegening bij allen, die hem hebben gekend.

AMMERS-TOL, den 9den Mei 1839. Bij besluit van Z. M. onzen geëerden Koning van den 13 April 1839, N°. 105, en volgens kennisgeving van Zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, is de Leeraar dezer Gemeente, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer B. RAPPARD, Emeritus *salvo honore* verklaard met een pensioen, hetwelk zal ingaan den 1 Julij aanstaande. Weshalve de Predikantsplaats alhier staat vakant te worden.

De Kerkenraad verzoekt, vermits zich reeds een groot aantal H. H. Kandidaten ter vervulling van predikbeurten heeft aangeboden, van meerder aanvrage verschoond te mogen blijven. Die Heeren, welke op hunne letteren deswegens geen antwoord ontvangen, gelieven het daar voor te houden, dat aan hun verzoek geen gevolg kan gegeven worden.

BRIELLE.

DIRKSLAND, 12 Mei. Heden hadden wij het genoegen, de bestaande vakature vervuld te zien. Onze beroepen Leeraar, Ds. J. P. BURGERHOUDT, werd des voormiddags bevestigd, door den Consulent, Ds. J. G. WANROOIJ, Pred. te *Herkingen*, welke tot tekst had, *Eph.* IV:11—13a. Des na-

namiddags hield de Bevestigde intrede, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV:5.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Aug. 1838.

NOORD-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland* zijn den 1sten en 2den Mei 1839 tot de openbare predikdienst toegelaten: A. F. GERLACH, J. H. VAN GRIETHUIJSEN en G. J. DE KLERK, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Leiden.*

AMSTERDAM.

WEESP, 21 April 1839. Heden nam onze oudste, naar *Arnhem* beroepen Leeraar, Ds. F. H. G. VAN ITERSON, van ons afscheid, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII:20. *Ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld.* De losmaking, welke deze Godsdienstoefening vooraf ging, geschiedde door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer T. VERMAASEN, Pred. te *Aalsmeer*, als daartoe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam.*

WEESP, den 29 April 1839. Na verleende handopening en dispensatie van Art. 35 van het Reglement op de Vakaturen, heeft de Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier, ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van haren oudsten, naar *Arnhem* beroepen Leeraar, Ds. F. H. G. VAN ITERSON, in deszelfs Vergadering van heden, de volgende nominatie van Predd. geformeerd, alphabetisch gesteld:

Twaalftal:

DD. J. B. BLOEMEN, te *Oirschot.* C. P. KAAKEBEEN,

REEN, te *Heerewaar*. P. L. H. VAN LEEUWEN, te *St. Anthoniepolder*. H. J. VAN DER HANDEEL, te *Egmond aan Zee*. A. VAN MAURIK, te *Rumpt*. H. MIDDELKOOP, aan de *Oude Wetering*. P. A. ROMIJN, te *Blokzijl*. H. T. VOS UITERLIMMIGE, Th. Dr. te *Wel en Ameroden*. R. VERLOREN, Th. Dr. te *Delfsen*. F. W. VAN ANDEL WEIJERS, te *Spijk* (bij *Gorinchem*). H. VAN WIJK, te *Leksmond*. en C. WEIJLAND, te *IJzendoorn*.

Zestal:

DD. VAN LEEUWEN, VAN DER HANDEEL, VAN MAURIK, ROMIJN, VERLOREN en VAN WIJK.

Drietal:

DD. VAN LEEUWEN, VAN DER HANDEEL en ROMIJN.

Waaruit terstond met eenparige stemmen *is* beroepen geworden, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. A. ROMIJN, Pred. te *Blokzijl*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

OUDERKERK AAN DEN AMSTEL vakant. Zie Maart 1839.

HAARLEM.

SPAARNDAM, den 13den Mei 1839. Onze Leeraar, W. C. VAN CAMPEN, gaf ons den 24sten April berigt, van het treurig overlijden van een zijner waardige Voorgangers, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer ABRAHAM-SCHIK VAN DER LOEFF, laatst Pred. te *Groningen*. Op den 5den December des jaars 1802 trad hij alhier zijne loopbaan in als Herder en Leeraar der Gemeente van JEZUS CHRISTUS, en diende dezelve met de meeste trouw en liefde, tot in de maand Augustus des jaars 1809, toen hij naar de Gemeente van *Meerkerk* is vertrokken. Velen, die nu reeds ontslapen zijn, gedachten steeds den getrouwen Evangeliedienst en het liefderijk karakter en gedrag dezes waardigen mans; terwijl de nog levenden,

die

die den Overledene gekend hebben, zich nog met onzen Leeraar verlustigen in de eenigzins weemoedige herinnering van den minzamen ja christelijken wandel van hem, die voor allen alles was.

HAARLEM. Zie April 1838.

A L K M A A R.

LIMMEN, den 21sten April 1839. Deze dag was voor onze Gemeente een ware feestdag, dewijl zij op denzelven haren eenstemmigen wensch vervuld zag in de aanvaarding der Ambachts-heerlijkheid, door den Wel Ed. Geb. Heer Mr. H. H. WELDIJK, en deszelfs Gade, Vrouwe P. Q. HOËUFFT. Onze waardige Leeraar, Ds. R. J. KONING, die den Heer en de Vrouwe dezer plaats, in ons Godshuis tegenwoordig, in hunne eervolle betrekking hartelijk begroette, bemoedigde ons bij deze gelegenheid, ten opzigte van het blijvend bestaan onzer kleine Gemeente, door eene Leerrede *over de trouwe zorg van Christus voor zijne Kerk op aarde*, naar aanleiding van *Matth.* XXVIII:20, en droeg, na aan het slot zijner rede in eene doelmatige toespraak de zorg voor hare welvaart den Heer en der Vrouwe dringend te hebben aanbevolen, in een plegtig gebed de duurzame vervulling der belangen harer woonplaats en die van den Heer en de Vrouw eerbiedig op aan de onwankelbare liefde van haar verheerlijkt Hoofd JEZUS CHRISTUS. Was onze Gemeente op dezen dag dankbaar en verheugd over de voorloopige vervulling van haren innigen wensch, op deszelfs geheele verwezenlijking, die haar verlangen naar de inwoning van den Heer en der Vrouwe van *Limmen* in ons midden bevredigen zoude, is zij hopende, opdat het maatschappelijk geluk harer woonplaats bevorderd, en door hun Christelijk voorbeeld en Godvruchtigen wandel het wezenlijk heil van haar zelve worde verhoogd.

HOORN

HOORN OP TEXEL, den 6 Mei 1839. Kerkvoogden der Hervormde Gemeente alhier, hebben het genoegen, ter eere der nagedachtenis van wijlen Mejufvrouw DE KEYZER, Wedewe van wijlen den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. SCHUTTE, in leven Predikant bij de Hervormde Gemeente alhier, te berigten, dat hunne kerkelijke Gemeente, bij Hare Eds. uiterste wilsbeschikking, in date 20 September 1832, begunstigd is met een huis en tuin, zijnde bestemd tot woonhuis voor den bij Haar Eds. overlijden aldaar in dienst zijnde Predikant; ter aanvaarding van welk legaat autorisatie aan Z. M. onzen geëerbiedigden Koning is verzocht.

Haar voorbeeld wekke alomme in ons Vaderland velen op, ter navolging!

ST. PANCRAS. Zie April 1839.

HOORN.

SPANBROEK, c. a., den 14 April. Heden morgen werd de Heer P. A. VAN DER LAAN, S. S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, in de H. Dienst onder ons bevestigd, door zijnen Eerw. Vader, P. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Krommenie*, met eene Leerrede over 2 Tim. II: 1. *Gij dan, mijn Zoon! word gesterkt in de genade, die in Christus Jezus is.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Eerw. Bevestiger en den Consulent, Ds. D. A. BAKER, Pred. te *Obdam*, ook door de Heeren: VAN DER LINDEN, MENSONIDES, MEBSINGA, POLLIUS, VETTER, RIJGERSMA en VAN KETEL, Predd. te *Ursem*, *Hensbroek*, *Sijbekarspel*, *Aartswoude*, *Hoogwoude*, *Hauwaert* en *Valkoog*, c. a. De Bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk des namiddags, sprekende naar aanleiding van *Rom.* I: 11, 12. *Want ik verlang om u te zien, opdat ik enz.*

HOORN, 24 April. Een onzer Leeraren, Ds.

J. HENDRIKSCHEN, vierde heden gedachtenis van zijne 25 jarige Evangeliedienst, te *Ravenswaai*, *Krimpen aan de Lek*, *Dokkum*, en gedurende de laatste twaalf jaren in ons midden. Zijn Eerw. sprak bij deze gelegenheid over *Tit*. III:8. De Gemeente deelde hartelijk in de feestvreugde van dezen geliefden Evangeliedienaar. God spare den waardigen man tot in hoogen ouderdom en stelle zijnen onvermoeiden arbeid verder tot zegen en blijdschap van onze Gemeente.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND vakant. Zie Jan. 1839.

E D A M.

WARDER, den 9den Mei. Nadat op den 21sten en 28sten April door de H. H. PLEMPER VAN BALEN, CLANT, ADAMA VAN SCHELTEMA EN VAN HENGEL, Kandidaten tot de H. Dienst, hier andermaal eene Predikbeurt was vervuld, is op den 29sten April j. l. tot Predikant dezer Gemeente beroepen, de Eerw. Heer CORNELIS CLANT JNZ., Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, die deze roepstem, onder inwachting der vereischte approbatiën bereidvaardig heeft aangenomen.

NIEUWENDAM. Op den 10den Mei l. l. is alhier, na eene kortstondige doch hevige ziekte van *slechts* 8 dagen, overleden de Wel Eerw. zeer Gel. Heer REINIER AARNOUT VAN DEURSEN, Pred. bij de Hervormde Gemeente alhier, nalatende eene Echtgenoote en zeven Kinderen, die door dit sterfgeval in den diepsten rouw zijn gedompeld, en met de Gemeente, die hem hoogschatte, dit verlies opregtelijk betreuren.

Tot informatie van Heeren Kandidaten tot de H. Dienst is dienende, dat het onzeker is of te dezer plaatse een Predikant dan wel een Kandidaat zal worden beroepen, hetgeen ook nog vooreerst niet

niet zal worden beslist, daar het *annus gratiae* voor de Weduwe en Kinderen zal worden waargenomen.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

ARNEMUIDEN. Ter voorziening in de vakature, ontstaan door het overlijden van den Wel Eerw. Heer J. WANROOIJ, is, op den 14 April, door den Kerkeraad dezer Gemeente, in tegenwoordigheid van den Consulent, gemaakt de volgende nominatie van Predikanten:

DD. J. C. RIJKMANS, te *Nederlangbroek*. B. A. VAN DER HADE, te *Grijpskerke*. J. G. WANROOIJ, te *Herkinge*. IS. DE WAAL, te *Kleverskerke*. P. W. VAN ROSSUM, te *Elkum*. A. TAK, te *Engelen*. J. VAN LEEUWEN, te *O. L. Vrouwen Polder*. C. F. S. PAPE, te *Sprang*. A. HEIJBLOM, te *Noordgouwe*. S. G. RIJGERSMA, te *Hansweert*. A. DE ROHDE BRESSER, te *Oudelande*. D. BRESSER, te *Nieuwpoort*.

Des zes eerste werden op het zès- de drie eerste op het drietal geplaatst.

En den 15den April daaruit beroepen, J. B. RIJKMANS, Pred. te *Nederlangbroek*, die echter na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

VLISSINGEN, den 8 Mei 1839. Heden overleed alhier in den gezegenden ouderdom van ruim 79 jaren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer ADRIAAN UYTTENHOOVEN, die gedurende bijna 8 jaren het gerust van eenen veeljarigen Evangeliearbeid, met ijver en trouw waargenomen, eerst te *Simonshaven* en *Biert*, daarna te *Antwerpen*, te *Aardenburg*, laatst en langst te *Brouwershaven*. Den tijd zij-

nes

ner eervolle rust bragt hij eerst door te *Zierikzee*, gedurende de laatste maanden te dezer stede. Daar men hoopt, 's mans veelvuldige verdiensten in onderscheidene betrekkingen, vooral ook als Schoolopziener in het 2de Distriet dezer Provincie, elders meer opzettelijk in het licht te stellen, is in dit Tijdschrift geen nader berigt aangaande dezen verdienstelijken geleerde en achtingwaardigen man te wachten.

NIEUWLAND EN H. JOOSTLAND, den 12 Mei 1839. Heden ontvingen wij het treurig berigt van het overlijden van onzen vorigen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. E. DE COCK, laatst Pred. te *Meerssen*, en aldaar in den gezegenden ouderdom van 75 jaren en 2 maanden overleden. Onze Leeraar, Ds. L. FUTTING, herinnerde aan de Gemeente zijnen arbeid onder haar, den tijd van omtrent 9 jaren, van October 1810 tot Maart 1819, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7, en maakte hiervan gebruik, om dezelve op te wekken, tot een regt en tijdig aannemen van die blijde boodschap der zaligheid, welke door haren nu zaligen Leeraar was verkondigd. Bij velen in onze Gemeente zal zijn persoon en werk steeds in gezegend aandenken blijven.

MIDDELBURG. Zie Febr. 1839.

G O E S.

BORSELE, den 28 April. Na van zijne betrekking op Klassis en Gemeente behoorlijk te zijn ontslagen, nam de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. P. BURGERHOUDT, van hier naar *Dirksland* beroepen, heden van ons een hartelijk afscheid, predikende over *Filipp.* I: 3, *Ik dank mijnen God, zoo dikwijls ik uwer gedenke.* Dat Gods beste zegeningen den waardigen, door ons zoo hartelijk geliefden Evangeliedienaar alom vergezellen!

IJZEN-

IJZENDIJKE.

Des HOEK vakant. Zie Sept. 1838.

UTRECHT.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn den 1 Mei tot de Predikdienst geadmiteerd, de Heeren GELJUS FLIERINGA, HZ. en DAVID JOAN VAN HAEFTEN.

UTRECHT.

LINSCHOTEN, 5 Mei 1839. Na de noodige goedkeuringen ontvangen te hebben, werd heden alhier tot Predikant bevestigd, de Wel *Eerw. Heer* C. MOOY, Kand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*. De bevestigings Leerrede werd gehouden door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. R. C. DE WIJS, Pred. te *Alblasserdam*, aan wien dit bereidvaardig was afgestaan door den Consulent dezer Gemeente M. B. ROMENY, V. D. M. te *Montfoort*. De tekst, bij die gelegenheid gebruikt, was *Jes.* LV: 10, 11. *Want gelijk de regen en de sneeuw enz.* De nieuwe Leeraar begon zijne Bediening met *Luk.* XXIV: 47. *En in zijnen naam gepredikt worde, enz.*

De handoplegging geschiedde door den genoemde Bevestiger en Consulent, alsmede door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren M. JORISSEN, K. LE FEVRE, R. RUITENSCHILD en J. P. BRIËT, Predikanten te *IJsselstein*, *Benschop*, *Lopik* en aan de *Meern*.

AMERSFOORT.

VUURSCHE, 12 April 1839. Wij haasten ons, zooveel mogelijk, om te doen hetgeen tot nog toe buiten onze schuld verzuimd werd. Wij hebben namelijk den pligt der dankbaarheid te vervullen.

Wij-

Wijlen de Wel Ed. Geb. Heer D. GILDEMEESTER VAN ZWIJNSHOEVE heeft bij uitersten wil, ten voordeele onzer Gemeente, vermaakt de aanzienlijke som van ƒ 500, voor onze Armen, en ƒ 200 voor ons Kerkefonds, welke, na daartoe van Z. M. onzen Koning verleende autorisatie, bij ons ontvangen zijn. Het is langs dezen gewonen weg, dat wij de erkentelijkheid der Gemeente, vooral ook aan de geëerde betrekkingen van den Overledenen, wenschen openbaar te maken.

ZUILEN, 14 April 1839. Door zamenloopende omstandigheden werd het eerst heden onzen Leeraar A. H. PAREAU, vergund, deze Gemeente in de Voormiddag-Godsdienstoefening te bepalen bij de huldigende nagedachtenis van den Hoog Wel Geb. Heer WILLEM RENÉ, Baron VAN TUIJL VAN SEROOSKERKE, ontslapen binnen *Utrecht*, den 24 Maart l. l. — In het jaar 1743 geboren uit het aloude en hoog aanzienlijke geslacht der VAN TUIJLS, werd hij reeds vroegtijdig geroepen tot verschillende gewigtige posten en belangrijke bezendingen, alsmede tot Gecommitteerde van wege de Ridderschap van *Utrecht* in de vroegere Staten-Generaal. — Later werd hij onder het tegenwoordig Bestuur vereerd met de verkiezing tot Lid van de Eerste Kamer, tot Lid der Commissie ter herziening der Grondwet en tot Kommandeur der Orde van den Nederlandsche Leeuw. Het waren zijne ongewone begaafdheden van verstand en hoedanigheden van inborst, die hem ten allen tijde zooveel onderscheiding deden erlangen. Bij velerlei kundigheden paarde hij eene onbekrompenheid en onafhankelijkheid van oordeel, eene helderheid en vastheid van geest, die hem tot in zijnen hoogen ouderdom bijbleven. De regtmatige achting, welke hij zich in zijne onderscheidene betrekkingen verwierf, genoot hij evenzeer

in groote mate alhier, al de 63 jaren, waarin hij als Heer ook dezer plaats in het midden dezer Gemeente verkeerd en met belangstelling haar welzijn behartigd heeft. Eene wezenlijke waarde verkreeg dat alles in hem door zijne Christelijke, zoo ongeveinsde als ootmoedige Godsvrucht, waarin hij zijn ganasch gezin, dat hem eerde en lief had, en de Gemeente tevens ten opwekkelijk voorbeeld was. Dit alles gaf onzen Leeraar gepaste aanleiding, om naar 1 *Petr.* I:24, 25, te spreken over *de betrekkelijke waarde van de zigtbare heerlijkheid des menschen en van het verkondigde woord van God;* wordende daarbij de aanzienlijke betrekkingen van den Afgestorvene zoowel als de Gemeente bepaald bij de betamelijke hulde der heerlijkheid, die in den Ontslapene aanschouwd was, bij de ernstige betrachting van al hare vergankelijkheid, zoo als die mede bij zijn eindelijk bezwijken was voor oogen gesteld; als ook bij den opbeurenden troost en het blijvend heil, welke uitgaan van die openbaring, die den Overledene ten leven was en aan de zijnen en aan alle levenden nog blijft verkondigd worden, als eene kracht Gods in CHRISTUS JEZUS tot zaligheid, voor een iegelijk, die gelooft.

DE BILT, 5 Mei 1839. Heden maakte onze Leeraar, Ds. C. SPEELMAN, ons bekend, dat op den 28sten April l. l. in den ouderdom van ruim 75 jaren, na eene Evangeliedienst van 51 jaren, te *Meerssen* in *Limburg* in de hope des beteren levens ontslapen was, de Wel Eerw. Heer GERARD ERNST DE COCK. Van het jaar 1791 tot 1809 en alzoo gedurende 18 jaren, stichtte hij onze Gemeente met woord en wandel. Met deelneming werd deze tijding vernomen bij allen, die den Ontslapene hebben gekend, wiens nagedachtenis verdient bij ons in zegening bewaard te blijven.

ZEIST.

ZEIST. Zie April 1839.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

OUDEGA, NIJEGA EN OPENDE vakant. Zie Oct. 1838.

HARLINGEN

DONGJUM vakant. Zie Aug. 1838.
SIXBIERUM vakant. Zie April 1839.
WOMMELS. Zie April 1839.

SNEEK.

SNEEK, den 21 April 1839. Nadat onze Leeraar, Ds. J. G. VAN GRIETHUYSEN, in eene wettige Kerkenraads-Vergadering op den 17den dezer van deszelfs betrekking op deze Gemeente, den Kerkenraad en de Klassis van *Sneek*, eervol was ontslagen, legde hij heden zijn dienstwerk onder ons neder, predikende over *Matth.* XXVIIII: 20. Derhalve is te *Sneek* de derde Predikantsplaats vakant. De Kerkenraad, die alrede handopening verkregen heeft, zal eerstdaags met het beroepingswerk beginnen.

SNEEK, 14 Mei. Ter vervulling van de bestaande vakature, heeft de Kerkenraad der Hervormde Gemeente alhier heden het volgende alphabetisch gesteld twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. H. F. T. FOCKENS, te *Twijzel*. P. DE GORIJE, te *Dronrijp*. U. P. GOUDSCHAAL, te *Godlinze*. L. VAN HAEFTEN, te *Deil* en *Enspijk*. H. TER LET, te *Oude* en *Nije Horne*, J. J. METZLAR, te *Eelde*. M. POSTHUMUS MEIJJES, te *Rhenen*. W. H. MOORREES, te *ter Aa*, P. PARSON, te *Steenwijk*. J. J. SLUITER, te *Voorschoten*. S. K. THODEN VAN VELZEN, Th.Dr. te *Wolvega*. W. C. VAN DER ZWAAG, te *Zwaag Westeinde*.

SYBRANDABUREN en TERSOOL vakant. Zie April 1839.

DOKKUM.

GERKESKLOOSTER, den 31 Maart 1839. Heden gaf onze Leeraar, D. J. WESTERLOO, ons te kennen, dat hij zijne rede op dit Paaschfeest niet kon eindigen, zonder te gedenken aan het overlijden van een der voormalige Leeraren dezer Gemeente, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer PETRUS IZAÄK KNOLL, laatst Pred. te *Sixbierum*. Van zijnen ruim 40 jarigen Evangeliearbeid mogt deze Gemeente ruim drie en een half jaar de gezegende vruchten plukken. Zijn Eerw. opgeleid zijnde tot de predikdienst in de Oostindische bezittingen dezer Landen, verzocht en verkreeg vrijheid onze beroeping aan te nemen en was met last en ijver van den 15den October des jaars 1798, tot den 2den Mei 1802, onder ons werkzaam. — Zoo velen den waardigen man gekend hebben vernamen dit berigt met aandoening en bijzonder de familie van des overledenen Echtgenoote, welke alhier oorspronkelijk is. — Onze Leeraar wekte ons op, om 's mans nagedachtenis te vereeren, door zijne getrouwe vermaningen te behartigen en vooral om ons leven naar dat Evangelie in te rigten, hetwelk blijft, en ons in den opgestanen Verlosser de hope der heerlijkheid verkondigt.

METSLAWIER en NYAWIER, den 12 Mei 1839. Heden werd onze beroepene Leeraar, Ds. J. WITKOP, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, sedert drie jaren Adjunct-Predikant te *Annerveen*, in zijne dienst bevestigd, door den Hoog Gel. Heer VAN OORDT, Hoogleeraar te *Groningen*, aan wien de Consulent, Ds. J. DOUWES, Pred. te *Aalsum*, dit werk wel had willen afstaan. De Bevestiger had

had ten tekst, *Joh.* XXI:16. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, ook door de Heeren: P. A. C. HUGENHOLTZ, L. A. C. REIGERSBERG en D. CANNEGIETER, Predd. te *Dokkum*, *Nijkerk* en *Hiaure*, c. a. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Joh.* XV:5*b*.

OUDWOUDE EN WESTERGEEST. Zie Maart 1839.

H E E R E N V E E N.

HEERENVEEN. Deze Gemeente staat vakant te worden. Door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning is, bij besluit van den 13 April April 1839, N°. 105, aan onzen Predikant, den Wel Eerw. Heer D. F. VAN GIFFEN, die bij deze en andere Gemeenten ruim 54 jaren in de bediening is geweest, op zijn verzoek, het Emeritaat verleend, *salvo honore* en met pensioen; zullende hetzelve ingaan met den 1 Julij 1839.

NOORDWOLDE EN BEUIL. Bij besluit van den 13 April 1839, N°. 105, heeft Z. M. onze geëerbiedigde Koning aan onzen Predikant, den Wel Eerw. Heer H. KUIJPER, na eene meer dan 54 jarige dienst bij deze en andere Gemeenten, op zijn verzoek het Emeritaat verleend, *salvo honore* en met pensioen. Hetzelve zal ingaan met den 1 Julij 1839.

NOORDWOLDE EN BEUIL staat dus vakant te worden. De H. H. Kandidaten worden verwittigd, geene pogingen bij den Predikant te doen tot het bekomen van eene predikbeurt, dewijl zulks vruchteloos zal zijn.

APPELSCHA. Deze Gemeente, thans nog gecombineerd met *Oosterwolde* en *Vochtelo*, staat eene afzonderlijke Gemeente te worden en door een eigen Leeraar bediend te worden. Het heeft Z. M. den Koning behaagd, bij besluit van den 14 April

 1839,

1839, N°. 82, aan die Gemeente, op daartoe gedaan verzoek, goedgunstig toe te staan, het bezit van een eigen Leeraar op een lands tractement van *f* 700, die uit een zestal Kandidaten, van wege Z. M. op te geven, en bij Ministerieële dispositie van den 2 Mei j.l., N°. 2 reeds opgegeven, door de daartoe gemagtigden zal gekozen worden, nadat de genomineerden te *Appelscha* zullen gepredikt hebben. Op dit zestal Kandidaten zijn geplaatst de Heeren:

H. BEEKHUIS, te *Wirdum* in *Friesland*. T. C. KOCK BRILANUS ASSEN, Hulpprediker te *Peesens* in *Friesland*. J. WARSENAAR JZ., te *Joure* in *Friesland*. H. N. MULDER, Hulpprediker te *Rolde* in *Drenthe*. C. MEIJER, Hulpprediker te *Pietersbuerum* in *Groningen*. H. W. A. DANNENBORGH, te *Ootmarsum* in *Overijssel*.

OVER-IJSSEL.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel* zijn in deszelfs Vergadering van den 1sten Mei l.l. tot de Predikdienst toegelaten de Kandidaten in de Godgeleerdheid te *Utrecht*, JOHANNES MARINUS VERHORSEN en HUBERTUS JOHANNES JANSSEN.

ZWOLLE.

WIERDEN vakant. Zie Sept. 1838.

DEVENTER.

ALMELO, 5 Mei 1839. Onze jongste Leeraar, Ds. L. VROOM, beroepen naar *Zwolle*, nam heden, naar aanleiding van *Hand.* XX: 36. *En als hij dit gezegd had, heeft hij nederknielende met hen allen gebeden*, van deze Gemeente, bij welke hij drie

drie jaren met ijver en trouw werkzaam was, afscheid.

De losmaking geschiedde ten zelfden dage door Ds. J. A. DE LORRAINE HOLLING, Scriba van het Klassikaal Bestuur en Predikant te *Delden*, door wien, alsmede door onzen oudsten Leeraar, uit naam der Gemeente aan zijn Wel Eerw. Gods beste zegen in zijne nieuwe betrekking werd toegewenscht.

ENSCHEDÉ vakant door het overlijden van den waardigen oudsten Leeraar, J. HASSELO, sedert het jaar 1807, toen hij van *Wadenoijen* bij *Tiel*, alhier beroepen werd, bij dezelve in hooge achting. Zijn Eerw. is reeds in Dec. l. l. overleden, doch het berigt is eerst onlangs ingekomen.

KAMPEN.

ZWARTSLUIS, 14 April 1839. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds. H. BLANKHART, van *Ooy* en *Persingen* tot ons overgekomen, in zijne dienst bevestigd, door zijnen Ambtgenoot, Ds. W. G. VAN DEN BROEK, met eene Leerrede over *Luc.* XXIV: 47. *En in zijnen naam gepredikt worden bekeering en vergeving der zonden onder alle volken, beginnende van Jeruzalem.* De Bevestigde begon zijn dienstwerk onder ons, predikende over *Col.* IV: 3. *Biddende met eenen ook voor ons, dat God ons de deure des woords opene, om te spreken de verborgenheid van Christus.*

GRONINGEN.

Op den 1 Mei is door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot de Predikdienst toegelaten de Heer ROELF JOHANNES KNUMA, Kandidaat in de

de Letteren en de Godgeleerdheid aan de Hooge School te *Groningen*.

GRONINGEN.

GRONINGEN vakant. Zie April 1839.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

APPINGADAM.

LEERMENS vakant. Zie Aug. 1838.

OOSTERWYTWERD EN EENUM vakant. Zie Sept. 1838.

MIDDELSTUM.

HORNHUIZEN, den 1 Mei 1839. Heden overleed alhier de Heer JACOBUS [illegible] [illegible], in leven Predikant in deze Gemeente *Hornhuizen* en *Kloosterburen*, sedert het jaar 1817; in den ouderdom van 74 jaren, nalatende eene reeds hoog bejaarde Weduwe, Mejufvrouw A. M. VAN [illegible].

NOORD-BRABAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, werd in de zitting van Woensdag den eersten Mei j.l., geëxamineerd en tot de heilige Predikdienst toegelaten, de Heer JOHANNES [illegible] FRANÇOIS, Kandidaat in de Letteren en H. Godgeleerdheid te *Leiden*.

'sHERTOGENBOSCH.

GRAVE, 14 April 1839. Heden bij de viering van het H. Avondmaal, terwijl onze Leeraar, Ds. A. LOSGERT, sprak over *Openb.* I: 18*b*.: *Ik ben dood geweest*, en daaruit aanleiding nam, om het christenhart te vertroosten bij den dood van dierbare betrekkingen, werd aan de Gemeente het treurig berigt medege-

ge-

gedeeld, dat de laatste haren voormalige Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer JURIANUS LEONARDUS SCHELKES, Emeritus Predikant van *Oost Zaandam*, op den 5den dezer, te *Zutphen*, op zijnen 79ste verjaardag, na eene langdurige verzwakking is overleden. — Ook in deze Gemeente met ijver en trouw gearbeid hebbende, in de moeijelijkste tijden, toen de Fransche revolutie alles met haren verpestenden adem besmettede, hare benden ons Vaderland bedreigden, en deze stad een zwaar beleg uitstond, (in 1794) dat haar in een puinhoop deed verkeeren, en waardoor de Gemeente grootendeels verstrooid werd, gedachten velen, hier nog in leven, aan den waardigen afgestorven Leeraar en vriend; en werd de Gemeente opgewekt, om, eer ook voor haar de dag des doods nadert, zijne lessen te betrachten, zijn voorbeeld na te volgen, en zijne gedachtenis bestendig in zegening te houden, om eenmaal de heerlijke vergelding deelachtig te worden, die de Ontslapene thans reeds bij zijnen Heer heeft ontvangen, wiens vertroostend Evangelie te verkondigen, hier zijn vreugde en zijne zaligheid was.

HILVARENBEEK, den 2 Mei 1839. Onze veel geachte Leeraar, J. VAN HEUSDEN, door Z. M. besluit van dato 13 April l. l. *salvo stipendio en honore* Emeritus verklaard zijnde, ingaande 1 Julij aanstaande, zoo staat

HILVARENBEEK c. a. vakant te worden.

De Eerw. Kerkeraad berigt aan H. H. Kandidaten, dat dezelve gaarne van aanvragen tot een predikbeurt verschoond bleef, door dien men reeds in de keus van den te beroepen persoon bepaald is.

E I N D H O V E N.

ST. OEDENRODE. Zie Febr. 1839.

DRENTHE.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe* heeft op den 1sten en 2den dezer tot de Heilige Dienst toegelaten, de Heeren: LOUIS SUSON PERRO RUIJBOON, FOLKERT HERMAN HEERSPINK, J. H. fil. J. B. U. fr. en JOHN WILLIAM LOUIS SCHOLTZ, J. fil., Kandidaten in de Godgeleerdheid, en ABRAHAM BOON, Corn. fr., Doctor in de Godgeleerdheid te *Groningen.*

ASSEN.

ANNERVEEN, c. a. Zie April 1839.

MEPPEL.

ZUIDWOLDE, den 21 April. Heden werd onze-van *Wommels* en *Hijdaard* (Provincie *Friesland*) tot ons overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. F. VAN HASSELT, onder ons in de Heilige Dienst bevestigd, door zijn Eerw. Zwager, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. RUTGERS VAN DER LOEFF, Pred. te *Noordbroek*, aan wien de Consulent dezer Gemeente de Bevestigingsbeurt had afgestaan. De Bevestiger had tot tekst, 1 *Cor.* III:9*a*. *Want wij zijn Gods medearbeiders.* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Joh.* IV:34. *Mijne spijze is, dat ik doe den wil desgenen, die mij gezonden heeft en zijn werk volbrenge.*

HOOGEVEEN vakant. Zie April 1839.

KOEVERDEN.

SLEEN vakant. Zie Dec. 1838.

SCHOONBEEK vakant. Zie Oct. 1838.

LIMBURG, enz.

MEERSSEN, 5 Mei 1839. Onze Leeraar en Vriend

Vriend is niet meer! Den 28 April des morgens ten 5 ure overleed tot onze bittere droefheid, na eene ruim vijftig jarige Evangeliebediening, onze geliefde achtingwaardige Leeraar, Ds. G. C. DE COCK, in den ouderdom van 75 jaren en twee maanden. Zijn Wel Eerw. was, wegens zijne minzaamheid, opregtheid en getrouwe waarneming van zijnen pligt als Leeraar, bij allen die hem kenden, geacht en bemind. Hij stichtte onze Gemeente door leer en voorbeeld sedert elf jaren. Ds. J. H. COX, Pred. te *Beek* en Consulent dezer Gemeente, hield bij gelegenheid der begrafenis van onzen overledenen Leeraar, den 2 Mei, eene korte Leerrede volgens *Openb.* XIV: 13.: *Zalig zijn de dooden*, enz. over de zaligheid des Christens in leven en in sterven, en bepaalde ons heden, 5 Mei, in eene Leerrede over *Joh.* VIII: 51., nader bij ons verlies.

De Predikanten van den Ring zullen de predikbeurten waarnemen. Mogt het den grooten Herder der Gemeenten behagen, ons binnen kort eenen nieuwen Leeraar te schenken!

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN en **MOORDRECHT** vakant.

EVAN-

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

CUILENBORG, 21 April 1839. Heden des voormiddags heeft onze, naar de Gemeente te *Haarlem* beroepen Predikant, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. C. MILLIES, zijn afscheidsrede gehouden, naar aanleiding van *Joh.* XIV: 27*a*. *Vrede laat ik u, mijnen vrede geef ik u.* Een talrijke vergadering van onderscheidene gezindten woonde dezelve in broederlijke eendragt bij.

HAARLEM, den 5 Mei 1839. Heden had deze Gemeente het genoegen, haren uit *Kuilenburg* beroepen Leeraar, den Wel Eerw. Heer H. C. MILLIES, op wiens beroep de koninklijke en kerkelijke approbatie was ingekomen, zijn dienstwerk te zien aanvaarden. Zijn Wel Eerw. hield in de Avond-Godsdienst eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5, nadat hij des voormiddags door den oudsten Leeraar, J. G. LIEBEUR, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 13, bevestigd was.

SCHIEDAM staat vakant te worden. Zie April 1839.

's GRAVENHAGE. Zie April 1839.

PROTESTANTSCHE KERKEN in NEÊRLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

's GRAVENHAGE, den 6 Maart 1839. De Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerken in *Neêrlands Oóst-* en *West-Indiën*, heeft de Heeren PETRUS BORCHARDUS BORCHERDS en ABRAHAM FRANÇOIS DU TOIT, beiden geboortig van de *Kaap de Goede Hoop* en Studenten in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Utrecht*, na afgelegd Examen,

nen, admissie verleend tot de predikdienst in de buitenlandsche Kolonie *de Kaap de Goede Hoop*, en vervolgens tot de Evangeliedienst bij de Hervormde Gemeente in die Kolonie, door oplegging der handen, onder plegtige toespraak en zegenbede, bevestigd en ingezegend.

'sGRAVENHAGE, den 10 Maart 1839. De Heer THEODORUS JUTTING, Kandidaat tot de Heilige Dienst bij het Evangelisch Luthersch Kerkgenootschap, bij Besluit van Z. M. d. d. 3 Januarij 1839, N°. 53, benoemd en aangesteld zijnde tot Predikant van de eerste klasse bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *Batavia*, heeft de Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerken in *Neêrlands Oost-* en *West-Indiën* deze benoeming door eene kerkelijke beroeping doen achtervolgen. En is voornoemde beroepen Predikant T. JUTTING, op heden, alhier in de Evangelisch Luthersche Kerk, bij de gewone voormiddag Godsdienstoefening, nadat door denzelven de vragen van het Bevestigingsformulier openlijk waren beantwoord, door den Hoog Eerw. Heer R. T. F. REUDLER, Predikant bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *'s Gravenhage* en Lid der Commissie, plegtig, onder oplegging der handen, mede van de tegenwoordig zijnde Leden der Commissie, met hartelijke toespraken en zegenbeden, tot de dienst bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *Batavia* ingezegend. De Heer der Gemeente geleide dezen Evangeliedienaar, die bereids met zijne Echtgenoote naar zijne bestemming vertrokken is, op zijne reis, neme hem in zijne hoede, bekwame en sterke hem door zijnen Geest, in de hem opgedragene taak, en doe hem, met de overige dienaren van het Evangelie in *Indië*, een waardig en getrouw medearbeider zijn, aan de opbouwing en volmaking van het rijk des vredes,

des

des lichts en der geregtigheid, tot verheerlijking van God en CHRISTUS en tot zaligheid van zondaren.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK

OOST-VRIESLAND.

WEENER vakant. Zie Maart 1837.
RIJSUM vakant. Zie Febr. 1839.
LOPPERSUM. Zie April 1839.
MIDLUM. Zie April 1839.

KREITS SYNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

De zekerste schat, behelst goede regels en denkbeelden, doch ook te vele gebreken, om geplaatst te worden.

De *Tranen* hebben in het laatste gedeelte te veel gedrongens. Het *Zoet* en *Zuur* is ons beter bevallen en zal worden geplaatst.

Bij de intrede in een nieuw huis is eenvoudig, hartelijk, doch bevat niets uitstekends, om het voor andere stukjes te kiezen.

Wij hebben gepoogd in het stukje *op 't graf van mijnen Leeraar*, eenen meer geregelden gang van denkbeelden te brengen, doch het is ons niet gelukt. Slaagt de inzender daar beter in, dan zal het ons welkom zijn.

Iets over het kerkgaan zal, als een woord op zijn pas en tijd, geplaatst worden.

BE-

BERIGTEN.

Tot zoo veel mogelijken herbouw der Groote Kerk Hoorn, zijn in de maand April, ingekomen de ıvolgende bijdragen, waarvan met dankzegging elding wordt gemaakt: door

s. *Toussaint*,	te Ilpendam.	*f*	38,00
» *Haselhoff*,	» Rijperkerk en Hardegarijp.	»	5,20
» *Otto*,	» Westerschelling.	»	14,00
» *Blaauwboer*, te Goes,	voor Wolphaartsdijk.	»	20,00
» *Maasen*,	te Nieuwe Niedorp.	»	32,42$\frac{1}{2}$
» *van Groningen*,	» Ridderkerk.	»	58,77$\frac{1}{2}$
» *Mohr*,	» Warmenhuizen.	»	28,60
» *Steenhauer*,	» O. en W. Blokker.	»	52,65
» *Gallois*,	» Vriezenveen.	»	21,00
en Kerkeraad	» Scheveningen.	»	60,00
s. *Welter*,	» Vreeswijk.	»	22,00
» *Montijn*, voor den Heer *W*	» Utrecht.	»	10,00
» *Huffstadt*,	» Jutphaas.	»	14,50
» *van Doesburgh*, te Wijk,	voor Nederlangbroek.	»	6 00
idem	» Werkhoven.	»	6,61
idem	» Lopiker-Capel.	»	1,66
idem	» Rhenen.	»	31,35
idem voor *N. N.*, eene coupon		»	24,75
van Limburg Brouwer,	» Amsterdam, nog	»	2,00
idem	» Muiderberg.	»	8,65
idem	» Baanbrug.	»	15,37$\frac{1}{2}$
idem	» Naarden.	»	27,00
idem	» Vianen.	»	17,00
idem	» Hagestein.	»	2,12
van Duuren, te Sleeuwijk,	» Babilonienbroek.	»	1,50
idem	» Ethen en Drongelen.	»	6.00
idem	» Sprang.	»	3,12
Bonga,	te Voorhout.	»	10,40
van Valkenburg,	» Deurne.	»	10,00

De

De Predikanten van den Ring *Uithuizer-Meeden*, Klassis *Middelstum*, verzoeken door dit berigt, Heeren Boekhandelaren, wien zulks aangaat, om voortaan hunne Prospectussen, Berigten, Lijsten van Inteekening enz., in stede van aan elk hunner afzonderlijk, onder couvert te willen adresseren aan den Praetor van hunnen Ring.

LETTER-NIEUWS.

GOEDKOOP AANBOD

van de onderstaande drie hoogst belangrijke Werken, zoo lang de geringe voorraad strekt, als:

I. H. Stilling, *het Heimwee*, behelzende eene *Christens Reize naar de zalige Eeuwigheid* voor *het Vaderland der Christenen*, met portret des Schrijvers, in vier zware boekdeelen kompleet, *in plaats* van *f* 19,60, voor *f* 12,00.

II. H. Stilling, *Kindschheid*, *Jongelingsjaren*, *Vreemdelingschap*, *Huisselijk Leven*, *Leerjaren*, *Ouderdom en Dood*. Tweede verbeterde uitgave, met het portret des Schrijvers en de afbeelding van zijn doodbed, in twee deelen kompleet, in plaats van *f* 6,60. voor *f* 4,80.

III. Y. van Hamelsveld, *Aardrijkskunde des Bijbels*, met kaarten, in zes zware boekdeelen kompleet, in plaats van *f* 18,00, voor *f* 7,50.

Als ook nog zeer weinige Exemplaren van het zoo algemeen gezochte werk: W. Romaine, *Verhandeling over den wandel des Geloofs*, uit het Engelsch vertaald, in twee deelen kompleet *f* 3,60.

Verkrijgbaar bij den Boekhandelaar S. de Grebber in de Kalverstraat bij de Heilige Weg, N°. 94. *Amsterdam*.

Bij F. Holtkamp, Boekdrukker en Boekverkooper te *Sneek*, is te bekomen, alsmede bij W. Brave Jr. en verder alom:

I. H. van Heijningen, *Bijbeloefeningen over Lukas tweede Boek de Handelingen der Apostelen*, drie deelen, voor den geringen prijs van *f* 3,75, in plaats van *f* 9,90.

II. *Bijbelsche Dichtstukjes*, door T. C. K. Beilanus, Pred. te *Paesens*. De prijs 20 Cent, bij getallen tot geschenken in Katechisatiën en Scholen 15 Cent.

III. Jung, genaamd Stilling, *het Rijk der Geesten*, *Verhalen* en *Christelijke Menschenvriend*, te zamen vijf deelen, voor den geringen prijs van *f* 4,50.

IV. J. H. Regenbogen, *Christelijke Godgeleerdheid, naar de behoefte van dezen tijd.* *f* 3,00.

NB. Dit werk is bijna uitverkocht.

Bij W. E. J. Tjeenk Willink, te *Zwolle*, is van de pers gekomen:

I. *Het Gebed des Heeren*, of het Onze Vader, dichterlijk gevolgd en uitgebreid door J. T. Büser. Prijs 20 Cent.

Een zeer groot aantal werd hiervan, bij de uitgave, in *Zwolle* gedebiteerd.

Te bekomen: te *Amsterdam* bij L. van Bakkenes, te *Rotterdam* bij J. van Baalen, en te *'s Hage* bij K. Fuhri.

II. Prospectus voor een werkje getiteld: *Dichterlijke Kleinigheden, tot opwekking van Smaak, Godsdienstig Gevoel en Vaderlandsliefde*, door J. T. Büser.

Dit werkje zal, *alléén voor Inteekenaren*, op extra zwaar velin papier gedrukt worden. De prijs zal zijn *f* 1,25.

Prospectus en proeve is *alom* te bekomen.

Bij den Boekhandelaar S. de Grebber, in de Kalverstraat bij den Heiligen Weg, N°. 94, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Aanleiding tot Huisselijke Godsdienstoefening, door Prof.

Prof. J. Clarisse, derde deel, tweede stuk, waarmede dit hoogst belangrijke werk kompleet is. Prijs ƒ 2,60.

de Geer en Rhenferius, *Handleiding tot het wel en vruchtbaar lezen van den Bijbel*, tweede druk, nieuwe uitgave ƒ 1,25.

Ook zijn bij bovengemelde nog zeer weinige Exemplaren voorhanden van de onderstaande Werken, als:

I. *Gregorius van Nazianzus de Theologus*. Een Bijdrage tot de Geschiedenis der Kerke en des Leerstelsels in de *vierde Eeuw*, door Dr. Carl Ullmann. Uit het Hoogduitsch, met een Voorberigt van *Prof.* J. Clarisse, twee deelen kompleet ƒ 8,20.

II. J. H. Regenboogen, *Verdediging van den geopenbaarden Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders*, twee deelen ƒ 5,40.

III. J. A. Oostkamp, *de merkwaardigste Bijbelsche Land- en Zee-Reizen*, een Leesboek voor de Jeugd. Met platen. à ƒ 1,40.

IV. *La Sainte Bible* Mise en Vers pour la Jeunesse. 50 Cent.

V. *Stichtelijke Gedachten op alle de dagen van het Jaar*, meestal getrokken uit de beste Nederlandsche Dichters, met een keurig op koper gegraveerd vignet.

Dit uitmuntend en zeer gezocht werkje is thans weder, *de derde druk*, à 90 Cents verkrijgbaar. Het is bekend, dat hetzelve op iederen datum door eene schriftuurplaats en een kort stichtelijk versje ruime stof oplevert tot zelfsoverdenkingen of leerzaam onderhoud in ieder Godsdienstig en welgeregeld huisgezin.

Bij den Boekdrukker en Boekhandelaar A. van Loon, te *Tiel*, is van de pers gekomen en verkrijgbaar gesteld:

Hulpboekje bij het Godsdienstig Onderwijs voor Catechisatiën, Scholen en Huisgezinnen. Tweede druk à 15 Cents.

Iets tot aanprijzing van dit werkje aan te voeren, zoude overbodig zijn, de noodzakelijkheid van een twee-

tweeden druk binnen den tijd van twee jaren, alsmede de gunstige recensie in de *Godgeleerde Bijdragen*, IIe Deel, 3e Stuk, pleit genoegzaam voor de nuttigheid van hetzelve.

Op heden is bij de Boekhandelaars Joh. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, van de pers gekomen en alom verzonden:

I. A. E. van Noothoorn, *de Tooverhol*, of *Nederland in* 1572. Historisch Romantisch tafereel, met gegraveerde titels en vignetten, gr. 8vo, in twee deelen compleet. *f* 4,90.

II. Dr. H. J. Bretschneider, *over de Privilegiën van den Roomschen stoel, in betrekking tot de Regering van den Staat, uit een regtskundig oogpunt*, gr. 8vo. 75 Cents.

III. A. E. van Noothoorn, *Aliboron*, of *Satyre, Scherts en Ernst*, een deel compleet, met gegrav. titel en vignet, gr. 8vo. *f* 2,80.

Tot den 30 *Junij* kan men bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, en al hunne Correspondenten, inteekenen op *het Leven van den Zeeschilder* J. C. Schotel, hetwelk in één deel compleet zal zijn, en worden beschreven door deszelfs oudsten Zoon, den Wel-Eerwaarden zeer Geleerden Heer G. D. J. Schotel, volgens berigt van inteekening, alom verzonden.

Bij deselve Uitgevers is kortelings van de pers verschenen:

I. L. Koning, *Miscellany of Pieces, in prose and poetry*. Selected from the best writers. *f* 1,50.

Zijnde dit een uitmuntend Engelsch Leesboek voor eenigzins gevorderden.

II. J. C. de Wilde, *Sammlung Ausgewählter Stucke*, in Prosa und Poésie. *f* 1,25.

III. H. L. Scheurd, *Hoogduitsch Leesboek*, in Prosa en Poëzy. *f* 1,25.

Te *Utrecht* bij J. G. van Terveen en Zoon, wordt uitgegeven en is alom te bekomen:

I. *Tweede Tiental Leerredenen over het Boek van Daniël*, door P. J. Laan, Rustend Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amersfoort*, in gr. 8vo. à ƒ 2,75.

II. *Verhandelingen en Leerredenen over de Openbaring van den Apostel Joannes*, door denzelven. 2 deelen compleet à ƒ 14,15. Hiervan zijn nog maar eenige Exemplaren voorhande.

III. *Geschied- en Letterkundig Mengelwerk* van Mr. J. Scheltema, 6 deelen of 17 stukken, met het Register, waarmede dit werk geheel compleet is, doch waarvan niet meer dan 30 complete Exemplaren voorhande zijn, welke aan de eerstkomende voor den gewonen prijs van ƒ 33,90 zullen worden afgeleverd.

IV. *Volksgebruiken der Nederlanders bij het Vrijen en Trouwen*, door denzelven à ƒ 2,60. Hiervan zijn nog maar eenige Exemplaren voorhande.

V. *Handboek voor Reizigers langs den Rijn*, en hen, die de Bronnen of Baden willen bezoeken, zoo als *Zwalbach*, *Wisbaden*, als andere Mineraalbronnen enz. Van dit bevallig geschreven werk, bestaande in vijf deelen, met uitslaande platen en kaarten, zijn nog zeer weinige Exemplaren van den tweeden druk over, zijnde de eerste druk spoedig uitverkocht geweest, en zullen die aan de eerstkomenden voor ƒ 5,50, in plaats van ƒ 9,90 worden afgeleverd.

VI. J. B. Christemeijer, *Landelijk schoon in het Sticht van Utrecht en in deszelfs omstreken*, op velin papier, met eene fraaije afbeelding van het Vorstelijk Lustslot te *Soestdijk*, in carton à ƒ 1,50.

Bij J. W. Brouwer, te *Leeuwarden*, is uitgegeven en alom verzonden:

Tooneelen uit het Oorlogsleven van 1813, 1814 *en* 1815, 2 deelen, met vignet, uit het Hoogduitsch vertaald, door Steenbergen van Goor, à ƒ 5,75.

Bij

Bij L. E. Bosch, te *Utrecht*, is van de pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

Elize, of *het Gevallen Meisje*, door H. J. Abbring. Prijs *f* 1,00.

Nog zijn bij bovengemelde de volgende Prospectussen van de pers gekomen:

I. Op eene Hollandsche uitgave der *Volledige Harmonie-Leer*, bevattelijk voorgedragen in 36 Afdeelingen, door Dr. Gustav Schilling, vrij bewerkt door A. P. F. de Seyff.

II. *Grondbeginselen der Toonkunst* of *Algemeene Muzijkleer*, door A. P. F. de Seyff.

NB. De Inteekening op beide deze Werken is gesloten met 1 Junij aanstaande.

III. Op eene geheel nieuwe vertaling der *Geschiedschriften van* Tacitus; door D. van Leeuwen, S. M. C.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Murg-

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JUNIJ 1839.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIX.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

MENSCHENBESTEMMING en Levensgenot. In eene Redevoering en Bijdrage ontwikkeld door C. MEIJER, *Predikant te* Visvliet. *Te* Groningen, bij J. Römelingh, 1837. 32 *Blads. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

De Eerw. MEIJER zegt: » Verschillende beweeggronden hebben mij genoopt, om deze Redevoering en Bijdrage, voor de Leden van het Departement *Grijpskerk*, behoorende onder *de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, bepaaldelijk opgesteld, thans in druk te doen verschijnen."

» Den steller bezielt daarbij geene andere wensch, dan dat de indruk, dien de voordragt daarvan heeft te weeg gebragt, evenzeer bij de lezing niet alleen eene meer blijvende waarde behoude, maar ook onder Gods zegen, in den uitgebreidsten kring, medewerke, ter veredeling en volmaking van menschenbestemming en levensgenot!"

Als Voorzitter van het genoemd zeer bloeijend Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, welke reeds meer dan eene halve eeuw steeds toenemend bestond, eene spreekbeurt zullende vervullen, was het hem aangenaam, zulks, naar den eenparigen wil van al de Leden, in het gebouw te mogen doen, dat aan de openbare Godsdienst toegewijd is, ten aanhooren niet alleen van

mannen, maar ook van vrouwen, van allen welke die plegtigheid verkozen bij te wonen. Het onderwerp is geenszins ongeschikt genomen uit de menigte van stoffen daartoe voorhanden en te voren natuurlijk ook wel eens op deze of gene wijze behandeld. De rijkdom van de stof heeft den redenaar evenwel niet breedvoerig doen spreken. Zeer kort heeft hij integendeel 1.) de gelijkvormigheid aan God voorgesteld als onze bestemming; 2.) menschenbestemming en levensgenot doen voorkomen als zoo naauw aan elkander verbondene begrippen, dat het laatste zonder de eerste niet kan gedacht worden, en 3.) aangewezen, dat zulk eene bestemming en levensgenot van eene verhevene strekking is. Daar deze redevoering in de Kerk gehouden werd, liet MEIJER ook voor, tusschen beiden en na, een stichtelijk Kerkgezang aanheffen, *Ps.* XXXVI:2. *Gez.* XXXI:1, 2. en *Ps.* LXXIII:13.

Vervolgens heeft hij nog eene bijdrage geleverd, waarin hij ten vervolge zich ten taak voorstelde, om, onder meerdere hulpmiddelen, die aan de verhevene strekking van menschenbestemming en levensgenot, allezins bevorderlijk kunnen zijn, inzonderheid ook te gedenken aan de Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen.* Deze bijdrage besloot hij met het reciteren van een der liederen door een geacht medelid, TH. VAN OMMEREN, bij die gelegenheid medegedeeld.

Wij leeren hier den Eerw. MEIJER kennen als een ijverig voorstander der genoemde edele

Maat-

Maatschappij, die gaarne van zijne talenten gebruik gemaakt heeft, om het christelijk doel derzelve te helpen bevorderen. Niemand verwachte echter hier een volledig stuk in zoo weinige bladzijden, over zulk een onderwerp, dat b. v. door eenen EWALD in vele opzigten zoo heerlijk is uitgewerkt.

VERBORGENHEDEN der Heilige Schrift, met betrekking tot 's menschen val en het toekomstig lot der volken, naar de Christelijke Wijsbegeerte, door H. HENTZEPETER. *Te* Rotterdam, *bij* T. J. Wijnhoven Hendriksen. 36 *pag. In gr.* 8*vo. De prijs is* 40 *Cents.*

De TEEKENEN der Tijden, met betrekking tot de nabijzijnde wederoprigting aller dingen, door H. HENTZEPETER. *Te* Rotterdam, *bij* T. J. Wijnhoven Hendriksen, 1838. 36 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 60 *Cents.*

Wij voegen beide deze stukjes van denzelfden Schrijver bijeen, omdat ze niet alleen in denzelfden geest gesteld zijn en hetzelfde bedoelen, maar dat ook het eerste den grondslag van het tweede schijnt te behelzen, en het laatste het in het eerste beweerde nader ontwikkelt en in den zin des Schrijvers bevestigt. In beide heerscht ook de zucht om in het verborgene door te dringen, den sluijer op te ligten, door den Aanbiddelijken om wijze redenen omgehangen, en een toon, die, hoezeer deselve

 Gods-

Godsvrucht ademt, veel te beslissend en tevens op het zachtst uitgedrukt, te weinig gegrond is. Aan eene weldoordachte, gezonde en oordeelkundige uitlegging der H. Schriften mangelt het in beide even zeer, en men wordt gedrongen met leedwezen te gevoelen, dat hier onder de tarwe zooveel onkruid voorkomt. Eindelijk, het goede dat in beide voorkomt, is elders niet alleen meermalen gezegd, maar ook veel beter ontwikkeld, bevestigd en toegepast.

Schoon wij dan allen lof willen toekennen, aan den man, die verklaart de pen weder te hebben opgevat, om, ware het mogelijk, den in de wereld en de zonde voortholiende mensch van het naderend verderf te redden — en naar het licht, dat God hem schonk, zijne tijdgenooten te onderhouden over de teekenen des tijds, moeten wij echter tevens verklaren, dat hij geenszins nog de noodige kennis en geschiktheid blijkt te hebben, om anderen in die punten, zaken en waarheden te onderrigten, welke hier door hem zijn aangevoerd.

Niet zelden moet den lezer misverstand en verwarring hier hinderen. Men oordeele uit het volgend staal:

» Daar was dan tot volmaking van den mensch eene schepping en herschepping noodig; een eerste en een tweede ADAM, een oude en een nieuwe mensch, eene Wet en een Evangelie, een vleeschelijk en een geestelijk Israël, eene komst van CHRISTUS in het vleesch in den staat der vernedering, zoo wel als eene komst in den geest in

heer-

heerlijkheid: het eene staat met het andere in het naauwste verband; het eerste is tijdelijk en behoort tot deze en het tweede is eeuwig en behoort tot de volgende wereld. Laat ons menschen maken, zeide de Heere God, toen Hij de schepping bepaalde, naar ons beeld en onze gelijkenis, opdat zij heerschappij hebben over de schepselen en over de gansche aarde. Hiermede nu kan God het oog niet hebben gehad op ADAM en zijne nakomelingschap, want zoo dit het geval ware, — dan immers zou Hij daarin Zijn doel met hen niet bereikt hebben, hetgeen wij van den Almagtige niet kunnen of mogen veronderstellen: immers hunne heerschappij is geene heerschappij, maar in vele opzigten eene tirannij, eene mishandeling van de dieren. Het schepsel, als met opgestoken hoofde, verwacht de Openbaring der kinderen Gods, want hetzelve is aan de ijdelheid der menschen onderworpen, niet gewillig, maar om Diens wil, die het onderworpen heeft, in hope, dat ook het schepsel zelf zal vrij gemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenis tot de vrijheid en heerlijkheid der kinderen Gods. Wij weten, dat het gansche schepsel zucht als in barensnood, tot nu toe; doch eenmaal breekt de dag der verlossing ook voor hen aan; eenmaal zal de wolf met het lam verkeeren en het luipaard bij den geitenbok nederliggen, en het kalf en de jonge leeuw en het mestvee te zamen, en een klein jongsken zal ze drijven. Tot deze heerschappijvoering was de mensch in zijnen eersten stand niet be-

bekwaam; vooraf moest hij in de school der ondervinding worden geleerd en naar het beeld Gods, dat is CHRISTUS, worden herschapen; zich met God in den wil vereenigen, en tot liefde en zachtmoedigheid gestemd worden. En wanneer dan alzoo uit het tegen God gerevolteerde menschdom een genoegzaam getal tot die volmaking is gebragt, dan zal de wederoprigting aller dingen volgen; dan zal de tweede ADAM met de Zijne de teugels van het wereldbestuur opvatten; dan zal de geregtigheid en de vrede op de aarde wonen: dan zal men nergens leed doen noch verderven op den ganschen berg mijner heiligheid, zegt de Heer."

Wij raden dus den welmeenenden Schrijver zich ijverig te bedienen van die hulpmiddelen, welke voorhanden zijn, ten einde den Bijbel beter te leeren verstaan, en zich vooreerst althans niet te wagen aan zulke onderwerpen als hier door hem zoo ongelukkig behandeld zijn.

Kerkelijk DORDRECHT, eene bijdrage tot de geschiedenis der Vaderlandsche Hervormde Kerk, sedert het jaar 1572. *Door* G. D. J. SCHOTEL, *Phil. Theor. Mag. et Lit Hum. Doctor, Correspondent van het Kon. Ned. Instit., Lid van het Zeeuwsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en van de Maatschappij der Ned. Letterk. te* Leyden, *Predikant der Hervormde Gemeente te* Lage Zwaluwe. *Eerste Aflevering. Te* Dordrecht, *bij* van Houtrijve en Bredius, 1838. 65 *Blads. In gr. 8vo.*

De Heeren uitgevers berigten: » Hoezeer het getal Inteekenaren op het werk, waarvan wij de *eerste Aflevering* aan het geëerde publiek aanbieden, niet toereikende was, om de onkosten der uitgave te kunnen bestrijden, wilden wij niet achterwege blijven, om een werk, dat zoo belangrijk is voor de kennis der Kerkelijke Geschiedenis in het algemeen en die onzes Vaderlands in het bijzonder, in het licht te doen verschijnen."

» Wij vleijen ons, dat deze *eerste Aflevering* alle beminnaars van Geschiedenis en Oudheidkunde zal uitlokken, om het nog ontbrekende getal Inteekenaren voltallig te maken."

» Het geheele werk, waarvan van tijd tot tijd, of iedere 4 of 5 maanden, ééne Aflevering zal verschijnen, zal in 6 of 7 Afleveringen, ieder van

5 of 6 bladen druks, kompleet zijn. De tegenwoordige *eerste Aflevering* moge als proef van uitvoering dienen."

» Bij de laatste Aflevering zal eene plaat gevoegd worden met *fac-similes* der handteekeningen van de meeste der Predikanten, wier levensbeschrijvingen in het werk voorkomen; welke plaat tegen één vel druks zal berekend worden: tevens zal daarbij het titelblad en de omslag voor het geheele werk gegeven worden."

» De Inteekening zal geopend blijven tot den 15den December aanstaande, à 15 Cts. per blad; doch na dien tijd onherroepelijk gesloten zijn, en alsdan de prijs met 2½ Cts. per blad verhoogd worden."

De Eerw. SCHOTEL levert hier een, naar en uit de hier aangewezen door hem gebezigde bronnen, ingerigt overzigt der staatkundige en Godsdienstige gesteldheid van *Dordrecht*, korten tijd vóór en bij de invoering der Hervorming aldaar, en bewijst alzoo eene dienst aan de liefhebbers van geschiedenis en oudheidkunde in ons Vaderland, terwijl hij aanwijst, hoe het vóór en ten tijde van de gezegende Kerkhervorming, bijzonder in het beroemde *Dordrecht*, geschapen stond, en wat er al voor en tegen gebeurd is. Deze eerste aflevering wordt met de aanhaling van deze merkwaardige en volgens de geschiedenis zeer juiste Godvruchtige aanmerking besloten:

» Die verandering was de Roomsche ten val, de

» nyeu-

» nyeuwe belyders ten opbouw. Zoo heeft het God » de Heere behaegt zyne waere dienst in de stad te » planten en in weerwil van alle pogingen van 't » ryck der duysternisse te bewaren tot zyne eeuwge » glorie. Zoo doet Got almagtig uit bygeloof ge- » loof, uit domheid wysheit, uit oneere eere voort- » komen, en waer alles duyster is ende betrokken, » spreek hy, daer zy licht, en het licht is er, en » waer alles doods is en groot gevaer, spreek hy » daer zy hulpe, en hulpe is er. Eere zy Hem, » die zoo gesproken heeft in 't bange en akelige tot » in alle eeuwigheid!" (*)

Deze van naauwkeurig onderzoek en waarheids- liefde getuigende bijdrage, verdient gelezen te wor- den, en wij moedigen den Eerw. steller aan, om dezen zijnen arbeid ijverig voort te zetten.

Het is niet goed dat de MENSCH alleen zij. (*Gen.* II: 18.)

Twee Voorlezingen over het Huwelijk en het Echtelooze Leven, (I) *uit een natuurlijk, maat- schappelijk, zedelijk en* (II) *godsdienstig oog- punt beschouwd. Te* Amsterdam, *bij* J. Th. Spaan, *Zeedijk*, N°. 103. 105 *Bladz. In kl.* 8*vo*. *De prijs is f* 1,00.

Deze voorlezingen zijn in eenen levendigen, soms zelfs

(*) Adam van Broeckhuysen, ms. *aanteekeningen*, betreffende de van Beverens.

zelfs dichterlijken stijl gesteld, en boeijen beide wegens inhoud en behandeling de aandacht zeer. Er heerscht eene warmte in, die krachtig getuigt van het gevoel des Schrijvers, en men gevoelt het soms levendig, dat hier de man van ondervinding spreekt, die door eene met de heilige wet der natuur en der openbaring geheel en al strijdende afschuwelijke menschelijke bepaling werd terug gehouden, om het edelst zinnelijk genoegen te smaken, waarvoor de Algoede den mensch vatbaar gemaakt heeft. De gevoelige lezer wordt soms aangedaan, als hij zich verbeeldt den eerwaardigen man zoo uit de volle borst te hooren spreken; of zou het niet treffen, aan het slot te vertoeven bij deze aandoenlijke alleenspraak:

»Gij, gouden dagen mijner kindsheid, dagen van onschuld en geluk! o keert nog eenmaal voor mij weder, en brengt de zielerust, die verloren ging, terug! Bekoorlijk Paradijs van weelde, dat nooit mijn voet betreden mogt, o laat mijn oog, door mijne tranen heen, uw' *schoonen* bloei nog eens aanschouwen! Gloor, Zon des heils, breek doôr den duisteren nacht der *eenzaamheid*! Ik smacht naar het stil geluk der huisselijke liefde, dat de ongeschapen Liefde voor hare *kinderen* heeft bereid. Ik heb zwaar geboet voor mijn vermetel streven, om meer dan mensch te *zijn*. *Ik heb* duur de dubbele les betaald, mij reeds zoo vroeg door mijnen God gegeven: *De mensch is stof.* — *Het is niet goed, dat hij alleen zij.*"

Het

Het moge schijnen, dat de diep getroffen en met zijn onderwerp geheel ingenomene Schrijver zijne verbeelding hier en daar ruim genoeg botgevierd heeft, men verontschuldigt dit gaarne en vergeet het wegens al het schoone en goede dat hier voorkomt en met zooveel kracht van zeggen is voorgedragen.

Heerlijk worden de aangevoerde tegenwerpingen ontzenuwd en de wijze van betoogen is zoodanig, dat men er mede moet worden ingenomen.

Om over den geest te doen oordeelen, kunnen wij ons niet weerhouden dit volgende, als voorbeeld, hier over te nemen:

» O Worm in het stof; vermetele worm, die gelooft den Eeuwigen te kunnen dienen, of Zijne eer door uwe hulde te vergrooten! Het redelijk schepsel stemt in het groote loflied in der schepping, niet als zijne borst zoetklinkende toonen galmt, die in de lucht vervliegen; maar als zijn hart eenstemmig met den pligt der rede slaat. Zijn voortgang in de deugd, zijne overwinning over het rijk van Zonde en Dwaling, dat is het maatgezang, dat zijnen Schepper eert. — Dit is de dienst, die Hij van u verlangt, dat gij Hem boven alles lief hebt en uwe vrije daden, naar Zijn welbehagen rigt: dat gij den broeder opregt, gelijk u zelven mint, en door een nuttig, werkzaam leven, al uwe geest- en ligchaamskrachten in den kring gebruikt, waarin Gods wijsheid u tot heil der menschen geplaatst heeft; dat al uw streven daar heen

ge-

gerigt zij, om het groote plan der Godheid met den mensch te helpen uitvoeren: geen' dag, geen uur ontrooft aan den verheven pligt, om het Rijk van Deugd en Waarheid te bevorderen en daardoor het algemeen geluk tot stand te brengen. Dit is de Godsdienst, die uwen en den redelijken God het waardigst is."

»Het is echter waar, indien gij uwer zwakheid zoo bewust zijt, dat gij, in den *drang der tijden*, vreest af te vallen van den pligt, en aan des Heeren dienst ontrouw te worden, uit angst voor het lot van vrouw of kind; dan mag het voorzigtig zijn, zich aan eene Gade niet te hechten, *zoo lang* die stormen woeden. — Zoo werd bij dreigende vervolging, aan ongehuwden (1 *Cor*. VII: 25, 26) soms de raad gegeven, door eenen bezorgden Leidsman, wiens verlicht oog zoowel in het *zwakke* gemoed van zijne bekeerelingen (vs. 5) als *in de* duistere toekomst (vs. 29) las, om *zoo te blijven*, opdat zij, zonder kommer voor Gade of kroost, den pligt betrachten, en aan het aardsche zich *niet* al te naauw verbinden zouden (vs. 32, 33, 34). Maar telkens toch voegt Zijne voorzigtigheid daar bij, opdat toch niemand aan Zijn woord eene al te hooge waarde hechten mogt, dat hetgeen Hij zeide, *geen bevel* (vs. 25) maar slechts een *raad*, *en* NIET de raad des Heeren, maar des menschen was (vs. 12); een raad, dien zij zich wachten moesten op te volgen, wanneer zij zich van wellust niet onthielden. Doch daar en tegen den gehuwden gaf

bij

hij niet den raad, maar het *bevel*, het stellige bevel, niet van den Mensch, maar van den Heer, om van elkander niet te scheiden, hoe ook het gevaar mogt dreigen, hoe ook de nood mogt prangen — tot in den dood. Nimmer, nimmer mag daarom het heilige Echtverbond, als ware het een hinderpaal voor 's Heeren dienst, vermeden worden of gevlugt. Hij kent de Godsdienst niet en lastert God, die dit beweert.

» De zorg voor echtgenoot en kroost is pligt, en pligtbetrachten is God te dienen. Wanneer de brave moeder in het leerzame gemoed van hare kinderen, de achting aankweekt voor de waarheid, als zij hunnen wankelenden voet op het moeijelijke pad der deugd bevestigt, of tegen de Verleiding wapent, is dat geene Godsdienst? en als de trouwe Vader zijn talrijk huisgezin beveiligt tegen nood en kommer, of hen vormt tot waardige burgers voor de zamenleving voor het Koningrijk der Hemelen, is dat geene deugd?"

» De kuische huwelijksmin verheft het menschelijk hart tot edeler gevoel. Aan de zijde der geliefde Echtvriendin, in het midden der gelukkige Kinderen, wordt het gevoelig ouderhart voor God gestemd. Het zweeft op vleugelen van dankbare aandacht opwaarts tot den Schenker van dien zegen. Daar wast hun moed. Uit dezen aanblik putten zij nieuwe kracht tot groote, zedelijke bedrijven. En zal de hoogste Heiligheid geen grooter wel-

welbehagen in zulke godsvereering vinden, dan in een lang gerekt gebed van nuttelooze klanken?"

»Wat wilt gij toch met uwen stroom van woorden, verstandelooze Bidder? Den Alwetenden van uwe behoefte onderrigten, alsof Hij niet al uwe nooden wist eer gij den mond nog opent? Of kent Hij dan zijn eigen maaksel en deszelfs broosheid niet? Of wilt gij Hem verteederen door uw gebed, als ware hij der zwakke moeder gelijk, die de kracht niet heeft, haar onverstandig kind te wederstaan, als het om gaven bidt, die hem nadeelig zijn? of even als de trotsche Heerscher, die geene gunsten schenkt aan zijne onderdanen, dan die met vele tranen zijn afgeperst aan zijn versteend gemoed? God wil erkend zijn als de Gever van alles goeds; Hij wil gebeden zijn; maar als uw hart de vaste overtuiging heeft, dat alles, alles van Zijne Vaderhand alleen kan komen, is dan die innige overtuiging geen Godsdienstig lofgezang op Zijne Liefde? Wanneer uw hart het goede hoopt van Hem, indien Zijne Wijsheid ziet, dat het u heilzaam is, is dan dit vast maar kinderlijk vertrouwen, voor zijn gezigt geen vroom gebed? Wat wil Hij meer? En als wij ons Godsdienstig in het huis vergaderen, dat onze hand aan Zijne gedachtenis bouwt, om zijnen heiligen Naam te prijzen, niet wijl de Oneindige onze dienst behoeft, maar om aan ons dankbaar kinderhart lucht te geven; dan zal het bezit der trouwe wederhelft en harer dure panden

ons daarin zeker niet verhinderen, maar het vereend gebed aandachtiger ten Hemel stijgen, wijl wij de heiligste belangen der menschheid aan Zijn Vaderhart te leggen hebben. — Wie bidt voor Gade en Kroost, bidt zeker met gevoel."

»Wat vraagt gij toch in uw gebed, gij die op aarde niets dan u zelven lief hebt? Is dan uwe eerdienst louter eigenliefde? — Gij bidt voor allen zegt gij, en welligt beeldt gij u in, gelijk een tweede Hoogepriester AÄRON, met het heilig wierookvat, te staan tusschen het zondige volk en de vertoornde Godheid, die door uw smeekgebed verzoend wordt! Ook dit is eigenliefde en vermetele eigenwaan. Bidt voor uw eigen overtredingen, Schijnheilige, wij hebben eenen hoogeren Middelaar bij God. Ofschoon het broederpligt voor allen is, van ons gebed geen eenen sterveling uit te sluiten, is toch geen onzer geroepen om met opoffering van eigen levensheil, door zijne veel vermogende voorspraak, den toorn des barmhartigen Vaders tegen de schuldige wereld te ontwapenen. Uwe ongevraagde zelfopoffering, wel verre van aangename Dienst te zijn voor het hoogste Wezen, kan anders niet dan Zijne Vaderliefde honen, en den broeder beleedigen, dien gij waant van nut te zijn. Hoe kan dan ooit de dienst des Heeren u berooven van den tijd, dien gij behoeven zoudt, om Echtgenoot te zijn en Vader?"

Mogt deze Brochure door dezulken vooral ook gelezen worden, voor welke zij bijzonder geschreven schijnt, en mogt dezelve vooral iets bijdragen

om de oogen der misleiden te openen, ouders en jongelingen te waarschuwen en medewerken tot eindelijke afschaffing van eene wet, welke als eene poel van ellende mag aangemerkt en gehouden moet worden voor allerverfoeijelijkst, voor eene Duivelsche leer.

De Schrijver heeft wel gedaan met zijne gevoelens openlijk kenbaar te maken en houde het daarvoor, dat wij deze zijne voorlezingen over het algemeen met groot genoegen gelezen hebben.

BIJDRAGEN tot bevordering van Levenswijsheid en Levensvreugde, in voorbeelden. Naar het Hoogduitsch van Dr. H. B. WAGNITZ, *door* A. WASSENBERGH, *Predikant te* St. Anna Parochie. *Eerste Deel. Voor Lijdenden en Treurenden. Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar. 1836. *Eerste Deel.* *IX en* 240 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1,80.

In het Hoogduitsch is de titel: *Moral in Beyspielen.* De Eerw. Overzetter heeft dien, uit hoofde van den vorm en de gewijzigde rangschikking in onze taal, in welke het werk nu in het licht verschijnt, en om deszelfs algemeene verspreiding aan te moedigen, geoordeeld te moeten veranderen. Den inhoud doen wij hier, om den lezer te doen zien wat en in welke orde het hier behandeld wordt, volgen:

» De

» De Oudejaarsnacht. SOCRATES. JOHANN GEORG SULZER. NICOLO COSTANZO. Tegenspoed en leed, meermaals oorzaken van vele goede gevolgen. Alwil. De Heer v. GELLERT. ERNESTI. WEICKARD. BOERHAVE. CAMPE. SAURIN. SULLY. EUGENIUS. PITT. De brave Zoon. Wederwaardigheden der Vrouwe VON PIRCH. FERIDOUN. Tijd en gewoonte verminderen den drukkenden last van het lijden. Het onweder in het dorp. Kapitein HARRISON. De Luitenant WIEDEBURG. PIGNATA. DARIUS. Kracht van de Godsdienst en van het gebed, ter bevordering van geduld en standvastigheid in het lijden. CONSTANT. De wever uit *Russelsheim*. IZAÄK LE FÊBRE. JOHANNES HUSZ. CASPAR COLIGNY. De Hertogin van *Brunswijk*. Heldenmoed des Geloofs. LUTHER. PAUL GERHARD. De Voorzienigheid. Nog iets over Gods Voorzienigheid, tot onderrigting voor ongeloovigen en onvergenoegden. (*Een gesprek, waartoe de lange winter van* 1785 *aanleiding gaf.*) Het geweerschot. De droom. OMAR. Onverwachte bemoediging.

Dit deeltje zal, wanneer het wel ontvangen wordt, door de overzetting ook van de andere stukken gevolgd worden. Er komen hier een aantal voorbeelden voor, waaronder eenige meer of minder bekend zijn, voorgedragen met het voortreffelijk doel en zoodanig opzettelijk ingerigt, om lijdenden vooral, door het vast geloof aan eene alles aanbiddelijk wijs en goed regelende, maar voor ons kortzigtige stervelingen meerendeels ondoorgrondelijke Voorzienig-

 heid,

heid, voor wanhoop te bewaren, tot stille onderwerping te bewegen en op te beuren. Dit goede oogmerk is allezins te prijzen en wij twijfelen ook niet, of velen zullen dit eerste stuk met genoegen lezen, en gelijk wij hopen er veel stichting uit erlangen. Verscheidene althans der hier voorkomende voorbeelden zijn wel gekozen en geschikt, om indruk te maken. Eene lectuur, als deze, is ook verre te kiezen boven een aantal van zoodanige schriften, als waarmede men ons niet zelden uit andere landen ruim voorziet.

WENKEN, betrekkelijk den omgang met Kranksinnigen, voor allen, die met hen in aanraking komen. Naar het Hoogduitsch van J. F. LEHMANN. *Te* Groningen, *bij* R. J. *Schierbeek, Jr.* 1838. 52 *Blads. In gr. 8vo. De prijs is* 50 *Cents.*

Dit kleine stukje beantwoordt aan den titel, draagt eenige nuttige wenken voor en blijkt geschreven te zijn door een man van ervaring. Het was der vertaling wel waardig en kan aanleiding geven tot wezenlijk nut voor ongelukkigen zelve, en voor derzelver oppassers, en allen die met hen in aanraking komen. Wij prijzen dus deszelfs lezing aan en hopen, dat er het bedoelde gebruik van zal gemaakt worden.

» Het moet vreemd schijnen," zegt de Heer LEH-

LEHMANN, »dat een leek in de geneeskunde het waagt, zijne waarnemingen en opmerkingen over de behandeling van krankzinnigen mede te deelen; doch terwijl ik den lezer verzoek, onder het oog te houden, voor wie deze bladen geschreven zijn, beroep ik mij tevens op de uitspraak der grootste zielkundige artsen, dat de omgang met deze kranken zoo veelvuldige bekwaamheden en kundigheden vordert, dat zij in haren geheelen omvang niet altijd van eenen Medicinae Doctor verwacht en verlangd kunnen worden. Ik wil hier slechts ééne wetenschap aanroeren, wier beoefening en toepassing bijzonder veel nut aanbrengt, de Paedagogica namelijk. Een paedagoog, die zich de Socratische leerwijze, gelijk men die uit de schriften van XENOPHON en PLATO kan leeren kennen, heeft eigen gemaakt, zal op een groot gedeelte dezer lijders zeer voordeelig werken. Slechts hier en daar heb ik wenken dienaangaande gegeven, en hoop alleenlijk, dit boekje niet met werken, door en voor geneesheeren over dit belangrijk onderwerp geschreven, vergeleken te zien. Den geest, waarin ik deze opmerkingen mededeel, zal de geëerde lezer, naar ik hoop, goedkeuren. Mogt slechts de treurige toestand dezer ongelukkigen, welker aantal in onze in zoovele opzigten woelige en onrustige dagen schrikwekkend toeneemt, gedurig meer verzacht, en zij, op eene doelmatige en meer eenvoudige wijze, aan hunne bestemming teruggegeven worden."

Ter verdere aanprijzing vertrouwen wij zal dit aangehaalde genoegzaam zijn.

BLOEMLEZING uit Nederlandsche Prozaschrijvers, van de zestiende tot de negentiende Eeuw. Door N. G. VAN KAMPEN. *Derde en laatste Stuk. Van* HAAFNER *tot* VAN DER PALM. *Te* Haarlem, *bij* de Erven François Bohn. 272 *Blads. In gr. 8vo. De prijs is f* 2,20.

Tot een aangenaam afwisselend en tevens leerzaam onderhoud kan deze bloemlezing, welke met dit derde Stuk compleet is, bij uitnemendheid strekken. Lezers en lezeressen, van verschillenden leeftijd, rang en omstandigheden, zullen er met genoegen gebruik van maken. Trouwens de wakkere, ijverige en kundige Verzamelaar is door zijne andere veelvuldige schriften ook zoowel bekend geworden, als zich eene bijzondere geschiktheid eigen gemaakt hebbende, om zijne lezers van allerlei klasse tevens aangenaam en stichtelijk te onderhouden, dat men zulks ook hier niet anders verwachten kan. Daar wij dit schrijven, kunnen wij dan ook niet nalaten, den waardigen Overledene, wiens geest en pen ons zoo menigwerf boeide, te roemen, als een edel mensch, een hartelijk Christen en onvermoeid Schrijver, die, uithoofde van zijn sterk geheugen, levendige verbeeldingskracht, fijn oordeel, onafgebrokenen ijver, gezetten arbeid en ver-

verlichte edele denkwijze, in staat was, zoo veel en zoo goed te schrijven en uit zijne verzamelde schatten en steeds aangroeijenden voorraad zijne christelijke Landgenooten gezond voedsel voor den geest mede te deelen. Zijn geest moge dan deze wereld verlaten hebben en zijn stoffelijk overblijfsel in de groeve der vergetelheid rusten, zijne nagedachtenis zal bij zeer velen in zegening blijven. Zijne veelvuldige schriften hebben hem onsterfelijk gemaakt. Men zal VAN KAMPEN roemen, zoo dikwerf men zijne werken leest en menigeen, niet alleen van zijne vrienden, leerlingen en betrekkingen, maar ook onder hen, die hem in persoon niet gekend hebben, zal in zijn hart een gedenkzuil voor hem oprigten, vereerend voor zijn verstand en hart.

In het eerste stuk van dit zijn nuttig werk, leverde hij wel uitgezochte bloemen, uit de schriften van FILIPS VAN MARNIX, HENDRIK LAURENSZ. SPIEGEL, DIRK VOLKERTSZ. COORNHERT, W. MEERMAN, P. C. HOOFT, J. VAN DEN VONDEL, J. CATS, W. SWINNAS, G. BRANDT, K. BRANDT, S. VAN MIDDELGEEST, F. VLAMING, J. VAN EFFEN, O. ZWIER VAN HAREN, en JAN WAGENAAR.

Op eene zijnen smaak vereerende wijze heeft hij in het tweede Stuk den lezer vergast met het leveren van stukken uit de werken van S. STIJL, E. WOLFF, geb. BEKKER en A. DEKEN, J. BELLAMY, H. VAN ALPHEN, CAPELLEN TOT DE POLL, A. HULSHOFF, J. KANTELAAR, RH. FEITH, P. NIEUWLAND, W. A.

 OC-

OCKERSE, H. STUART, ADR. LOOSJES, J. KUNLIEK H. JOSOE EN A. FOKKE SIMONSZ.

Hier in dit laatste Stuk bepaalt hij de aandacht bij een aantal uittreksels uit de schriften van J. HAAFNER, J. VAN DER BORST, C. W. WESTERBAEN, J. DE KRUIJFF, J. VOSMAER, ELIAS ANNES BORGER, J. M. KEMPER, GIJSB. KAREL VAN HOGENDORP, J. P. VAN CAPELLE, H. MESSCHAERT en andere, en van J. H. VAN DER PALM. Onder de gekozene munten verscheidene zeer uit, of wegens stijl, of wegens de zaken, of wegens beide. Wij houden ons dus verzekerd, dat ook dit werk van den onlangs overledenen Hoogleeraar velen welkom geweest zal zijn, vooral voor dezulken, die niet in de gelegenheid zijn, om zich vele werken aan te schaffen en echter gaarne zich onledig houden, met hetgeen door uitmuntende Landgenooten goed en schoon gezegd is.

De ***BRANDEWIJNPEST.*** *Een treurig verhaal tot waarschuwing en leering voor rijken en behoeftigen, jongen en ouden. Naar het Hoogduitsch. Door* HEINRICH ZSCHOKKE. *Te* Hanau, *bij* F. König, 1838. 89 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is* 65 *Cents.*

Het verwondert ons niet dat dit werkje van den Heer ZSCHOKKE veel opgang in *Duitschland* gemaakt heeft, gelijk het ons ook zeer verblijdt uit de aanteekeningen hier gegeven, dat het ook zoo gezegend

gend werkt. Zeer verdiende het ook in ons Vaderland meer bekend en algemeen verkrijgbaar gemaakt te worden en in zoo verre juichen wij de onderneming van den ongenoemden Overzetter zeer toe. Het doet ons dus leed, dat de vertaling niet gelukkiger is uitgevallen en wij hopen, dat men bij eenen herdruk, die spoedig noodzakelijk worden, eene aanmerkelijk verbeterde leveren zal.

Niet alleen toch wordt hier veel gezegd ter waarschuwing tegen het helaas! ook in ons land hier en daar zoo toenemend gebruik van sterken drank, maar de wijze, waarop het geschiedt, is ook zoodanig, dat wij die allergeschiktst achten, om de aandacht te boeijen, overtuiging te verwekken en tot verbetering te bewegen. Men kan dit stukje niet zonder aandoening lezen en deinst terug voor de treurige uitwerkselen van het doorgaans zoo zeer begeerd en niet zelden gretig opgenomen vergift. De aangename afwisseling en verscheidenheid, welke hier is in acht genomen, kan niet anders dan voor vele lezers aangenaam wezen. Wij prijzen dus deze lectuur ten sterksten aan, wenschen dat meer vermogenden en ook de Achtb. Regering zelve, tot de verspreiding mede zullen werken, en hopen, dat dit als een gezegend middel zal strekken, om een kwaad in zijnen loop te stuiten, hetwelk zoo verschrikkelijk veel onheil sticht en voor ligchaam en ziel beide zoo verderfelijk is.

Gedenk aan uwe BESTEMMING. *Eene waarheidzoekende en waarheidlievende Bijdrage tot de Geschiedenis des Hemels, der Aarde en van den Mensch; mitsgaders van de lotgevallen, ontwikkeling en beschaving der afstammelingen van dien mensch tot en met den Zondvloed. Voorzien van twee Tabellen. Door* Jonkh. Mr. J. F. VAN BRUGEL. *Te* Nijmegen, *bij* J. F. Thieme. *XVII en* 195 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2,00.

»De Godsdienstige opleiding," zoo schrijft de Jonkhr. Mr. VAN BRUGEL, »van mijne nog zeer jonge kinderen beoogende, wilde ik, ten hunnen gerieve, een eenvoudig en beknopt *verhaal wegens* den oorsprong van alle dingen, van den Aardbol en deszelfs eerste Bewoners, mitsgaders van derzelver ontwikkeling en beschaving tot en met den Zondvloed ontwerpen, — en was ik daarmede *reeds* in den jare 1832 aanmerkelijk gevorderd, toen grievende verliezen van achtingswaardige verwanten, en wel vooral van eene innig geliefde gade, welker hooge belangstelling de mijne verdubbelde, mij die nu aldra te voldingen taak deed staken."

»Later, met ditzelfde doel hierop teruggekomen, voltooide ik dit verhaal, onderwierp het, in den aanvang van dit jaar, opvolgelijk aan de beoordeeling van twee deskundige vrienden, welke over de

de waardij van hetzelve aanmerkelijk in gevoelen verschilden."

»Zulks bragt mij tot het besluit, om hetzelve geheel te herzien; dit verwekte nieuwe gezigtspunten in mij en was oorzaak van de onderhavige Bijdrage, welke mij ook als nu toescheen, zelfs voor mijne verlichte Landgenooten niet geheel overtollig te zullen wezen, zoodat ik dan ook vermeend heb, hun door de uitgave van dezelve geene ondienst te zullen doen, en alzoo, hoe weinig dan ook, ten minste iets op het altaar van ware Godsdienstige verlichting te offeren."

's Mans zedigheid en het edel doel nemen dus voor onzen Schrijver in en de inhoud. wekt voorzeker de begeerte ter lezing op. In eene inleiding van zeven bladzijden, geeft hij allezins gepast zijnen diepen eerbied, wegens den hoogen oorsprong en de ontwijfelbare waarheid, te kennen, voor het zamenstel van Goddelijke openbaringen en menschelijke aanteekeningen, ons in het O. T. bewaard gebleven, als behelzende eene reeks van Godsdienstige en geschiedkundige gedenkstukken, welke hij daarom met die levendige belangstelling poogt voor te dragen en toe te lichten, welke een onderwerp van zoo gewigtigen, zoo uitnemenden, en zoo verhevenen aard verdient. Hij heeft tot dat einde deze bijdrage in drie afdeelingen gesplitst. In de *eerste* poogt hij den lezer een zooveel hem mogelijk bevattelijk en doeltreffend hoofdtafereel van den oorsprong des Hemels, van onzen Aardbol en van onze Stamou-

ouders te geven, in de *tweede* hem eenige bijzonderheden voor te dragen, met betrekking tot dien aardbol en het eerste menschengeslacht, tot aan de geschiedenis van NOACH, terwijl de laatste door hem bestemd is, om hem met de geschiedenis van NOACH en van deszelfs huisgezin wat nader bekend te maken; om daaruit aanleiding te nemen tot niet onbelangrijke wenken over den gang der ontwikkeling en beschaving van het eerste menschengeslacht op aarde.

» Mogten," wenscht de edele Schrijver, » de pogingen, welke ik thans met de geringere talenten, mij door Hem, van wien alle licht ontspruit, verleend, in deze weinige bladeren zal aanwenden, er toe bijdragen; om onder mijne landgenooten die ware Godsdienstige verlichting te bevorderen, welke alle bij- en ongeloof schuwt; alsdan zou derzelver doel niet reeds geheel gefaald hebben. — Maar, — mogten dezelve bij mijnen medemensch, in het algemeen ook het vast geloof aan en de vurige liefde voor hunnen en mijnen Hemelvader, voor hunnen en mijnen Middelaar vermeerderen, ja, dezelve op gronden vestigen, zoo onwrikbaar, als de heerlijke hoeksteen, waarop onze Christelijke Godsdienst rust, alsdan zoude ik mij voorwaar den gelukkigsten der stervelingen noemen!!"

Van SOMMER, *Tafereel van het Heelal* en van DE LUC, *Lettres physiques et morales sur l'histoire de la terre et de l'homme*, heeft VAN BREUGEL vooral hier gebruik gemaakt, insgelijk het *Natuurkundig*

Schoal-

Schoolboek van BUIJS aangehaald, en ook niet den Bijbel door VAN DER PALM en om het scheppingsverhaal toe te lichten, vergeten te vergelijken. Jammer dat hij de vertaling van vs. 14, door wijlen Prof. VAN HAMELSVELD, niet heeft ingezien, hij zou dan die *teekenen* niet verklaard hebben voor zinnebeelden van Gods almagt en oneindigheid. Die Hoogl. heeft toch den zin veel beter uitgedrukt, door: en dat deze lichten zouden dienen tot onderscheidingsteekenen, om de feestdagen, dagen en jaren aan te duiden. Wat ver gezocht en gedrongen is de opvatting van de uitdrukking in vs. 26 van de mensch-schepping voorhande: Laat *ons* menschen maken enz., daar VAN BREUGEL dit wil hebben toegelicht door de leere omtrent den Zoon Gods in het N. T. gepredikt, bijzonder ook drukkende op *Joh.* I: 10*b*.

In de tweede afdeeling beschouwt hij Hoofdst. I, den toestand der Aarde voor de vorming van het eerste menschenpaar; deszelfs vorming en toestand in den Hof van Eden, de voorwaarde, welke God aan het voortduren van den gelukstaat der twee eerste menschen verbond, en het verbreken van die voorwaarde, met de droevige gevolgen daarvan, zoo voor het eerste menschenpaar als voor deszelfs afstammelingen; en Hoofdst. II, de verdrijving van het eerste menschenpaar uit den Hof van Eden, deszelfs lotgevallen en die van deszelfs afstammelingen tot aan de geschiedenis van NOACH. Bij de korte schets van den eerst zoo gelukkigen toestand

van

van den eersten stamvader, verheft zich des schrijvers stijl en is zijne voorstelling bijzonder levendig, nederig echter zijn onvermogen erkennende, om ook maar gelijk een TITIAAN, MILTON of KLOPSTOCK te malen.

Over de geaardheid van den *boom des levens* en van dien der *kennisse des goeds en des kwaads* iets ter toelichting willende mededeelen, geeft hij dit resultaat op:

» Na eene aandachtige overweging echter van vele, meer of min waarschijnlijke bedenkingen over dit onderwerp, door voorname Godgeleerden in het midden gebragt, en eigen langdurig nadenken over hetzelve, komt het mij, om de tegenoverstelling van deze boomen in het midden des Hofs, met en benevens hetgeen na het eten van den laatstgemelde boom plaats greep, in verband met de vorengemelde wenken in *Gen.* III : 22 en 24 vervat, *zoo niet zeker*, *ten minste voor zeer waarschijnlijk voor*, dat God, spaarzaam in het bezigen der middelen, vereischt om Zijne alwijze bedoelingen te bereiken, en ten einde niet noodig te hebben, om den natuurlijken loop der dingen onophoudelijk door buitengewone tusschenkomsten te wijzigen, aan den boom des levens zekere heilzame kracht heeft ingeschapen, bij uitnemendheid geschikt, om het leven bij voortduring op te wekken en te onderhouden; en daarentegen in dien der kennisse des goeds en des kwaads eene geheel tegenstrijdige kracht heeft gelegd, vermogend, om

de

de begeerlijkheden en lusten van het, naar deszelfs aard, zinnelijke ligchaam, zoo buitensporig te prikkelen en op te wekken, dat hetzelve daardoor onvatbaar moest worden, om, onophoudelijk, in volmaakte overeenstemming met de ziel te blijven voortleven, *namelijk:* dat door het eten, door onze stamouders van de daarvan verbodene vrucht, in derzelver ligchamen zoodanig eene overprikkeling van zinnelijke lusten is ontstaan, dat dit werktuig hunner ziel daardoor eene geheele verbastering onderging, welke, op haar zelve terugwerkende, hare reinere gewaarwordingen in dien hoogen graad bedierf, dat daardoor ook in haar zelve weleer onbekende hartstochten werden verwekt; en wel in dien buitensporigen graad werden verwekt, dat deze haar aldra geheel overheerschten en den haar, edeler ingeweven zin, tot zwijgen bragten; — onder welken onderlingen strijd van ziel en van ligchaam, het laatste, immers als het zwakkere deel, al dadelijk moest lijden en noodwendig vroeger of later moest onderliggen en den dood ondergaan."

Dit door geene geringe zwarigheid gedrukt gevoelen, ook van anderen ontleend, heeft VAN BREUGEL gelukkig echter niet hooger opgegeven, dan, als eene *waarschijnlijke meening*, welke, voegen wij er bij, door zijne verdere redenering geenszins aannemelijker geworden is.

Ter verklaring van *Gen.* III:1, doet de Schrijver opmerken, dat en waarom hij van de drie be-

nde manieren van opvatten de voorkeur geeft,
r *zekere bepalingen* echter, aan die, volgens
e de duivel zich van deze *slang* als een werk-
heeft bediend, om onze stamouders te verlei-
— Zich voorstellende, dat welligt de reden
zijne keuze een of ander bekwaam Bijbeltolk
eiddraad zoude kunnen verstrekken, om andere
tgelijke, meer volledige overtuigingsgronden
te voeren en daardoor aan dat duister onder-
zooveel lichts doenlijk bij te zetten, geeft hij
aantal Bijbelplaatsen op en trekt daaruit op
wijze de gevolgen. Men zal bevinden, dat
nede de zaak niet als afgedaan kan worden
houwd, ofschoon men ook zal willen erkennen,
hier het een en andere voorkomt, hetwelk ter
is bijgebragt. De Schrijver is zich zelven
ook gelijk gebleven, daar hij tegen *het slot*
eerste afdeeling verklaart: »Ik *ben dan ook*
nemens, om bij mijne voordragt, Gods Zoon,
taan alleen onder den naam van God, Zijnen
nzen Hemelvader, onder dien van Hemelvader,
leze bijdrage, te doen voorkomen." Geheel
verdere redenering heeft een blijkbaar uit-
tend oogmerk en kan consequent en stichtelijk
emd worden.

ij de beschouwing in het tweede Hoofdstuk der
den: *hij stelde Cherubim*, schijnt de Schrij-
weder voor het verbazend groote terug te dein-
en bedient zich van eene vergelijking of his-
che wending, welke reeds te voren gebezigd
was.

was. Wij meenen dit te moeten opmerken, opdat men zich wachtte voor de herhaling van dergelijke middelen, die al ligt, *dan althans*, eene tegenovergestelde werking doen. Nog komt hier welligt de aanmerking te stade, dat men, hetgeen men niet weet te verklaren, vooral in een werk, dat men laat drukken, of voorbij gaan, of liever erkennen moet, dat men het niet verstaat, of aanwijzen hoe het door eenigen verklaard is. De eerbiedige hulde aan God en de hartelijke opwekking, die VAN BREUGEL hierop onmiddelijk volgen laat, doet zijn hart eere aan en lazen wij met veel goedkeuring.

De Schrijver heeft wel gedaan met op *Gen.* IV: 15 te zeggen: » hoedanig dit *teeken* geweest zij, is, bij ontstentenis van verder bijbelberigt, niet te bepalen." Is het ook niet genoegzaam, dat men het voegzaam in dezer voege verklare: de Heere gaf de verzekering aan KAÏN, en stelde hem dus in deze gerust? Dat vindt althans Recensent het doelmatigst.

Ter bevestiging van het gevoelen van Prof. VAN DER PALM, tot toelichting van *Gen.* VI: 1 en 2, teregt door hem ook aangenomen, heeft VAN BREUGEL deze niet onaardige aanmerking gemaakt, (die echter voor omkeering vatbaar is):

» Wanneer. gelijk de Kroniek van *Peru* het verhaalt, de Peruanen de Zon aanbaden of aan dezelve offerden, en deze hunne vorsten, die hen daarin voorgingen, *zonen van de Zon* noemden, waarom zouden dan de menschen in den voorzondvloedschen tijd niet eveneens op de gedachten kun-

nen zijn geraakt, om eenen HENOCH, die met God wandelde en, door God weggenomen, van de Aarde verdween, eveneens een *Gods Zoon* te noemen, — en waarom zoude alsdan tevens deze benaming niet in het vervolg, bij analogie op de Godvruchtige METHUSALACHS, en LAMECHS kunnen zijn overgeplant?"

Op Gen. VI:13, 14, maakte de Schrijver de aanmerking: Of nu dat Goddelijk Besluit aan dat eerste menschengeslacht werd bekend gemaakt, valt, bij ontstentenis van Bijbelsch berigt niet uit te maken. Wij bevelen hem aan, om eens na te denken op 1 *Petr.* III:19 en 2 *Petr.* II:5. Iemand die zoo vaardig is in het maken van gissingen en in het trekken van gevolgen, zal, dunkt ons, in die plaatsen toch wel aanleiding vinden, om op te maken, dat NOACH door den Geest des Heeren geleid, zijne tijdgenooten ernstig onderhouden en alzoo van de hem gedane openbaring, een Godvruchtig en menschlievend gebruik gemaakt zal hebben.

De derde afdeeling heeft twee Hoofdstukken, waarvan het eerste de geschiedenis beschouwt der Noachiten en van den Zondvloed, en het tweede de tijdrekening, van welke men zich bij het eerste menschengeslacht zal bediend hebben.

In het eerste worden 1.) de lotgevallen der Noachiten, vóór en gedurende den Zondvloed nagegaan, 2.) de vermoedelijke gemoedsgesteldheid der Noachiten, gedurende en na den Zondvloed geschetst, en in de derde § de aandacht bepaald bij het welgevallen van God over de betamende ge-

moeds-

moedsstemming en handelwijze der Noachiten, en bij het verbond, hetwelk het Hem deswege behaagde met NOACH aan te gaan, waarbij tot slot eenige aanmerkingen zijn gevoegd over de uitwerkselen van den Zondvloed op de Aard-oppervlakte.

In de inleiding herinnert VAN BRUGEL den gedachten watervloed, als eene daadzaak ons niet alleen door de Gewijde geschiedenis medegedeeld, maar ook bevestigd door daarvan met onbetwistbare zekerheid overgeblevene versteensélen van planten en dieren, en vermoedelijk zelfs door menschelijke kunstgewrochten en fossile menschendeelen gewaarborgd, waarbij weder naar SOMMER verwezen wordt en naar de achter aan geplaatste beknopte *schets* of *tabel*, *getrokken uit het Vde deel van het vertaald werk: Tafereel van het Heelal*, *door den genoemden Praagschen Hoogleeraar*.

Des Schrijvers oogmerk is, te pogen om aan de hoofdbijzonderheden van het gebeurde eenig nieuw licht bij te zetten, door ze hier en daar uit een nieuw oogpunt te beschouwen.

Hij vermoedt dat en de als toen bewoonde aardbodem, door eenen geweldigen aardschok in de zee is verzonken, en dat door dit verzinken een geweldige aanwas van water op het vroeger onbewoond gedeelte des aardbodems, naar hetwelk de Noachiten door den Zondvloed schijnen te zijn heengestuwd, heeft plaats gegrepen. De 2de eindigt met eene Godsdienstige politieke beschouwing, welke wel mag gelezen worden.

In het IIde Hoofdstuk geeft VAN BREUGEL als hem meest waarschijnlijk voorkomende gemotiveerd op, dat de mensch voor den Zondvloed, niet de *zon*, maar de *maan* tot grondslag van zijne *tijdrekening* zal hebben daargesteld. Ons zijn echter die redenen niet overtuigend genoeg voorgekomen, zoodat het ons aangenaam was, later te lezen, dat hij het niet onmogelijk acht, dat men ook van de zon eenig gebruik zal hebben gemaakt. Met veel meer grond zal men althans zijn gevoelen omhelzen, dat de menschen vóór den Zondvloed reeds niet slechts eenige wetenschappelijke kennis van den wezenlijken tijdsomloop der maan gehad hebben, maar dat men als toen ook tevens daarvan een wezenlijk gebruik heeft gemaakt.

Met genoegen zagen wij in het *Besluit*, door den Schrijver hier ter neder gesteld, hetwelk nog nader zijn regt christelijk oogmerk met deze bijdrage bevestigt, dat hij ook niet onbekend is met de schriften van HERDER, (wiens *Philosophie zur Geschichte der Menschheit* evenwel wat al te zeer geroemd schijnt) en van onzen HUETINGER, die in zijne *Geschiedenis der Menschheid* zich zelven waarlijk eene gedenkwaardige eerzuil gesticht heeft.

Wij meenen den edelen onderzoeklievenden en Godvruchtigen Schrijver te moeten aanraden, om deze en andere goede gidsen nog verder raad te plegen en wenschen hartelijk, dat het goede in deze zijne met liefde bewerkte bijdrage *voorkomende*, opgemerkt worde en voordeelig werke.

De

De ZEESTRAAT van 's Hage *naar* Scheveningen, *door* CONSTANTYN HUYGENS, *op nieuw uitgegeven, naar de hedendaagsche taal en spelling gewijzigd en met eenige aanteekeningen voorzien, door* Mr. J. G. LA LAU, *Lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te* Leyden. *Te* 's Gravenhage *en* Amsterdam, *bij* de Gebroeders van Cleef, 1838. *IV en* 71 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 75 *Cents.*

»Het doel," zegt de Heer LA LAU, »van den zinrijken dichter C. HUYGENS met dit Gedicht, was eene gedachtenis aan het ontwerp, dat hij met zoo veel moeite tot stand had zien komen, aan den Scheveninger Straatweg, sedert ruim anderhalve eeuw tot nut en genoegen der nakomelingschap gebruikt."

»Nog wordt dagelijks die schoone weg bereden en bewandeld; maar zijn gedicht ..... enkelen hebben het gelezen, gering is het getal dergenen die het bij naam kennen, en het groote publiek weet naauwelijks dat het bestaat."

»Dat verdient onze Dichter toch niet, wiens geheel eenige en oorspronkelijke stijl en manier welligt bij niemand dan bij den thans ook eenigen STARING kan vergeleken worden."

»Dat zinrijke, hetwelk zijne gedichten zoo wezenlijke en blijvende waarde geeft, is nogtans van

zekere stroefheid niet vrij te pleiten, en gaat voor den al te voortvarenden of oppervlakkigen lezer niet zelden verloren, om deze reden hebben zijne werken nooit dat algemeen gunstige onthaal als die van CATS genoten, en hierom is hij zachtjes aan in die vergetelheid geraakt, waarin hij bij de verandering zijner taal en manier meer en meer wegzinkt."

» Dit scheen ons een verlies voor onze letterkunde; jammer toch, als de lezenswaardigste denkbeelden om eene min bevallige inkleeding zouden verloren gaan."

» Eene vernieuwde uitgave van zijn werk, al ware die ook met aanteekeningen voor een gemengd publiek, en niet zoo als die van BILDERDIJK meer bepaaldelijk voor Letterkundigen ingerigt, en voor deze onwaardeerbaar, kon de doorgaande lezing niet veraangenamen, er moest iets *anders gedaan.*"

» En zoo ontstond de vraag of het zulk een heiligschennis zou zijn, eens eene proeve te nemen van de mogelijkheid om zulk een Dichter het ouderwetsche kleed uit te trekken, en in een zoodanige nieuwe kleeding te voorschijn te brengen, dat hij zonder aanstoot te lijden, in een fatsoenlijk gezelschap zou kunnen verschijnen."

» Ten dien einde hebben wij 't oorspronkelijke door verandering van spelling, omzetting van *stroeve* regels, of verandering van zulke, die thans te zeer tegen rijm, taal of uitdrukking zondigden, voor het lezend publiek bruikbaar trachten te maken, ons ten regel stellende om in die veranderin-

gen

gen zoo spaarzaam te zijn, als eenigzins mogelijk scheen; het voorzigtiger achtende om, waar zulks niet wel te verhelpen was, zonder den zin geweld aan te doen, het liever te laten staan dan soms een zinrijke gedachte voor eene reeks ongelukkige stopwoorden of ledigen volzin te ruilen."

»Uit dit oogpunt wenschen wij dat dit werkje worde beschouwd, en roepen de toegevendheid van bevoegde beoordeelaren in, overtuigd dat wij die in groote mate behoeven, bij eenen arbeid, waarin het verschil van ieders bijzondere denkbeelden en invallen, zoo velerlei verscheidenheid van bewerking gedoogt, en wij volgaarne belijden, dat anderen op vele plaatsen gelukkiger zouden zijn geslaagd, en ér hier en daar welligt nog velerlei kleinigheden zijn ontsnapt, welker verbetering overigens wel uitvoerlijk zou zijn geweest. Dit laatste moge worden toegeschreven aan de naauwgezetheid om in alle verandering ten uiterste spaarzaam te werk te gaan, opdat HUYGENS, HUYGENS blijven zou, en het berispelijke vinde gereede verschooning."

Wij verblijden ons over dezen inval en houden ons verzekerd, dat velen ook over de goede uitvoering zich met ons verheugen zullen. Op een man als HUYGENS mag *Nederland* roem dragen en deze uitgave kan dienen, om zijne gedachtenis bij het algemeen in zegening te bewaren. Wij wenschen het boekje vele lezers en lezeressen toe. Het levert nog meer, dan het belooft, want LA LAU

 heeft

heeft het laten aanvangen door eene korte levensschets van wijlen den beroemden man, en er een paar bijdragen achter aan gevoegd, geschikt om hem nog meer te doen kennen en de geschiedenis te herinneren.

MAXIMILIAAN JOSEPH, *Koning van Beijeren, in zijn leven en daden geschetst, door* J. M. SÖLTL, *Hoogleeraar te* Munchen. *Uit het Hoogduitsch. Te* Deventer, *bij* A. J. van den Sigtenhorst, 1838. *IV en* 254 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is ƒ* 2,40.

»Indien er immer," zegt niet zonder grond het Voorberigt hier, »een troonbekleeder leefde, wiens naam waardig was, door de geschiedpen der vergetelheid onttrokken te worden, dan was het voorzeker MAXIMILIAAN JOSEPH, Koning van Beijeren. Hij behoorde wel niet onder die vermaarde veroveraars, die de wereld van den roem hunner voorspoedige krijgsbedrijven doen gewagen; maar hij verdiende eene eerste plaats onder die Vorsten, bij welke het welzijn des volks de hoogste wet, deszelfs liefde de beste belooning is; wier staatkunde de kronkelpaden der snoode arglistigheid verfoeit; die zich door den lof niet laten bedwelmen, en door geen laster moedeloos worden; die hunne volken met wijsheid en gematigdheid besturen, en derzelver welvaart door weldadige wetten en inrigtingen be-

bevorderen. In het kort: de verhevene Monarch, hier in zijn leven en bedrijf naar waarheid afgebeeld, was een van die Versten, die geen' luister van kroon en schepter behoeven te *ontleenen*, maar er die aan *bijzetten* door hunne deugden, en de Lezer, bij wien verstand en hart wel geplaatst zijn, zal niet kunnen nalaten om bij het einde uit te roepen: » Welgelukzalig het Land, wiens Koning een Zoon der Edelen is!!"

De Munchensche Hoogleeraar, die dit boekdeel schreef, blijkt overal met genoegzame kunde toegerust, de pen in de hand genomen en zijne schets aan de hand der geschiedenis ontworpen te hebben. Overal vindt men hier levens aangename blijken van zijne edele en verlichte denkwijze. Zijn werk is alzoo niet alleen geschikt, om den beroemden Koning van nader bij te leeren kennen, maar ook, om de geschiedenis toe te lichten en kan tevens ter waarschuwing dienen voor dezulken, die gevaar zouden loopen van zich door de listen en het geweld des bijgeloofs en van zijne baatzuchtige verdedigers en beschermers te laten bedriegen.

Hij plaatst eerst den lezer op het regte standpunt, herinnert kortelijk vooraf de geschiedenis en brengt ons op het geslacht, de geboorte en vorming van zijnen held. Van de omstandigheden, welke zoozeer tot opheldering dienen en zonder welke men niet in staat is wel te oordeelen, vermeldt hij het een en andere, verhaalt dan verder voort, en staaft zijn gunstig oordeel over MAXIMI-

MILIAAN JOSEPH met daadzaken; niet vergetende ook zeer veel van de moeite en tegenkantingen te vermelden, welke hem van de zijde van *Oostenrijk*, vooral van de Jezuiten en van den Paus, werden aangedaan, als noodig is, om over het gebeurde en verrigte naar waarheid te oordeelen.

Na de *Wittelsbachers*, als Hertogen van *Beijeren* beschouwd te hebben, vermits de koning MAXIMILIAAN JOSEPH daarvan afstamde, treedt de kundige Schrijver in het eerste Hoofdstuk ter zake en vervolgt de geschiedenis van des Vorsten lotgevallen en daden tot den Presburger vrede, den 26 December 1805 gesloten.

Met de herinnering aan de verheffing van den Vorst tot Koning, kort daarop, en zijne openbare optreding als zoodanig, met den aanvang van het jaar 1806, begint het tweede Hoofdstuk, waarin treffend wordt aangetoond, dat de verhooging in rang en magt niet alleen geene nadeeligen invloed uitoefende op de denk- en handelwijze van den edelen Vorst, maar integendeel zijnen ijver en moed nog deed toenemen, om de verlichting en beschaving en alzoo het wezenlijk geluk van de zoo verwaarloosde Beijersche ingezetenen, en andere hem toegevoegde onderdanen, op alle hem mogelijk en wenschelijk voorkomende manieren rusteloos en met overleg te bevorderen, zonder de vooroordeelen, meer dan volstrekt noodzakelijk scheen, te ontzien, of zich door listen en bedreigingen bevreesd te laten maken, alleen bukkende voor de omstan-

dig-

digheden, welke zijnes ondanks plaats hadden en buiten en boven zijn vermogen waren. Met welk succes hij alzoo voorbeeldig werkte, wordt hier door menige daadzaak bevestigd.

In het derde Hoofdstuk vindt de lezer zich verplaatst in het jaar 1809, toen ook MAXIMILIAAN genoodzaakt wierd, tegen zijne overtuiging aan NAPOLEON te ondersteunen in zijne verongelukte onderneming tegen *Rusland.* »Onder al de met NAPOLEON verbondenen," zegt de Hoogleeraar, »meent men, dat hij alleen het geweest is, die aan den Keizer van *Rusland* zijne smart daarover te kennen gaf, dat hij dengenen moest helpen beoorloogen, dien hij in zijn hart vereerde, en aan wien hij door zoo vele banden was verbonden. De harten der edele Beijeren bloedden bij het afscheid van hunne dierbare betrekkingen, en maar weinigen van de ruim dertig duizend, die het contingent uitmaakten, zeer weinigen, die hun Vaderland verlieten, hebben hetzelve wedergezien."

Den 8sten October van 1813 eindelijk, rukte zich de Koning, na bedaard overleg, los van het vernederend verbond met den Aartsdwingeland, wiens val hij zich nu ook, daar de tegenspoeden hem niet tot bedaren hadden kunnen brengen, als aanstaande voorspelde, en sloot door den Generaal WREDE en den Vorst REUSS wijsselijk een preliminair verdrag met *Oostenrijk*, waarbij die Keizer aan *Beijeren* het bezit en behoud van zijn tegenwoordig grondgebied waarborgde en bij zich we-

wederkeerig verbond, om in vereeniging met *Rusland* en de andere verbonden Mogendheden, zijne strijdkrachten tegen den algemeenen vertreder van alle regten aan te wenden, voor de onafhankelijkheid van *Duitschland* en van de bijzondere Staten, die tot hetzelve behooren. Hoe voortreffelijk zich de Koning naar deze verbindtenis gedroeg en met welk een heerlijk gevolg is hier te regt met weinige woorden aangewezen, terwijl door den *Schrijver* zeer juist aan het slot wordt aangemerkt: » Nu bleek het duidelijk, wat de verstandelijke ontwikkeling van een volk vermag! Hoe zelfstandig, eerwaardig en sterk vertoonde zich *Beijeren* thans onder MAXIMILIAAN, daar het naauwelijks 30 jaren geleden, niet eens onder de Duitsche volken geteld werd." Ondertusschen had de Koning nog eenen moeijelijken schok te wederstaan, nadat de *Korsikaan* zijne verbanningsplaats ontvlugt en weder geslagen zijnde, zich had moeten overgeven, waarbij echter, door zijn moedig en standvastig gedrag, de zelfstandigheid van *Beijeren*, onder de volken van *Duitschland* behouden bleef.

Met de vermelding van het huwelijk des Oostenrijkschen Keizers, met de tweede Dochter van MAXIMILIAAN, den 29 October 1816 gesloten, wordt het vierde Hoofdstuk aangevangen. In den val van den verdienstelijken Raadsman MONTGELAS, hier naar behooren geroemd, ziet men een bewijs te meer van de wisselvalligheid van het ondermaansche, maar ook in 's Konings blijvende waardering

zij-

zijner trouw en verdiensten, eene bevestiging van de edele denkwijze van den Vorst, die zijnes ondanks had moeten toegeven. De verordeningen, welke MONTGELAS nog had voorbereid, werden onder het nieuwe Ministerie openlijk bekend gemaakt.

Het sluiten van een Concordaat met den Paus in Nov. 1817, waarover zoo veel te doen geweest is, kon de Hoogleeraar hier niet voorbijgaan; het voornaamste daarvan is dan ook hier kortelijk medegedeeld.

Eene staatsregeling leverde een nieuw bewijs op, dat de Koning het geluk van zijn hart en den roem van zijnen troon slechts op het heil des Vaderlands en op de liefde van zijn volk wilde vestigen. Van daar ook, dat als een aanhangsel tot de Constitutie nu ook nog het Concordaat en het edict over de innerlijke kerkelijke aangelegenheden der vereenigde Protestantsche Kerk in het Koningrijk verscheen, hetwelk op vrijzinnige voor de innerlijke ontwikkeling der Evangelische Kerk zeer gunstige grondbeginselen gevestigd is. Wanneer men de zaak naar de omstandigheden en de gesteldheid des lands en des volks beoordeelt, zal men het zeker vereerend voor den Koning vinden, dat de werkkring van het Opper-Consistorie, en de aan hetzelve ondergeschikte Consistoriën, zoo naauwkeurig en uitdrukkelijk in *Beijeren* bepaald is, dat de Katholijke regering nooit in staat zou zijn, om op de leiding en het beheer van de aangelegenheden der Protestantsche Kerk eenige belemmerende in-

inbreuk te maken. Het verdient opgemerkt te worden, dat de Koning ter gedachtenis van de eerste vergadering der Nationale Vertegenwoordigers, welke hij met eene gepaste aanspraak zelf opende, een bijzondere gedenkpenning liet slaan, welke ook als geldmunt in omloop gebragt werd, tot eene levendige herinnering in het dagelijksch verkeer. Op de eene zijde van dezen gedenkpenning staat: MAXIMILIANUS JOSEPHUS BAVARIAE REX; op de andere zijde een kubus, op welken de woorden: *Charta magna Bavariae* gesneden zijn. Het omschrift is: *Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo.* XXVI Maji 1818.

Aan het slot van dit Hoofdstuk ziet men weder, wat men van den Pauselijken stoel en deszelfs Zendelingen en bemoeijingen te wachten heeft, en hoe zeer de Vorsten op hunne hoede moeten *zijn*, *die zich* ten koste van verlichting, beschaving en volksgeluk, niet tot vasallen van *Rome* willen laten vernederen.

In het laatste Hoofdstuk wordt de lezer bijzonder bekend gemaakt met een aantal bijzonderheden uit het leven van den edelen Vorst, en tevens meer met en voor hem ingenomen, die waardig was zoo bemind te worden, als hij van zijn volk tot in zijnen dood geliefd en gezegend werd. Menige hier geleverde trek wekt de aandoeningen op en de beschrijving van het Volksfeest, op zijne 25 jarige regering, boeit de aandacht.

Men zal ook het berigt van het tien jaren na zijn afsterven opgerigt gedenkteeken voor dezen voortref-

treffelijken Koning, hier met genoegen lezen, als vereerend voor hem en tevens voor zijnen opvolger en voor *Beijeren*.

Wat ons zoo bijzonder innam voor dit wel geschreven boekdeel, gevoelt elk Nederlander gemakkelijk, als hij zich het geluk voorstelt, van door eenen Koning geregeerd te worden, als WILLEM I is. Tot aanprijzing sullen wij wel niets meer behoeven te zeggen. De vertaling is doorgaans goed uitgevallen. Op bladz. 219, reg. 9, is het woord *niet* zeker uitgevallen.

***WOORDENBOEK** voor het Geslacht van* 18,880 *Zelfstandige Naamwoorden der Fransche taal, waarbij hetzelve door éénen enkelen regel ontwikkeld en tevens in zes berijmde lessen verklaard wordt; gevolgd door eene nieuwe, zeer bevattelijke leerwijze der veranderingen, waaraan de zelfstandige en bijvoegelijke Naamwoorden, in genoemde taal, door geslacht en getal onderhevig zijn. Door* G. J. DEKKER, *Taalkunstenaar en Onderwijzer. Tweede, volledige Uitgave. Te* Amsterdam, *bij* G. J. Dekker. *X en* 26 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is* 60 *Cents.*

Ook dit boekje getuigt voordeelig van de vlijt, kunde en naauwkeurigheid van den Heer DEKKER, en de tweede uitgave daarvan doet zien, dat het door het

het Publiek wel ontvangen en naar verdienste geschat is.

»Onder de taalkundigen," schrijft hij in het Voorberigt, »die zich inzonderheid met het opsporen van regels ter aanwijzing en beoefening van het geslacht der Fransche zelfstandige Naamwoorden onledig hielden, hebben de meesten de uitgangen der woorden tot grondslag genomen; en alhoewel er mijns inziens geen geschikter leerstelsel uit te vinden is,' betuigden echter sommigen van hen, dat: de verkrijging der volkomene kennis van het geslacht der zelfstandige Naamwoorden alleen het werk van den tijd kan zijn, en dat men, alleen door met oplettendheid te lezen, en, bij twijfeling, tot een Woordenboek toevlugt te nemen, allengs de hebbelijkheid kan bekomen, om te dezen, zich niet te vergissen."

»Het weinig *practische*, hetwelk men in de reeds over dit onderwerp uitgegeven boeken aangewezen vindt, moge de zoo even aangehaalde verklaring gebillijkt hebben; de ervaring heeft mij echter geleerd, dat met eenen eenvoudigen, methodieken, *practicalen* en zekeren gids het aanleeren der geslachten zeer bespoedigd wordt."

»Deze, geheel nieuwe, leerwijze, welke door slechts ÉÉNEN REGEL verklaard wordt, en waardoor men de geslachten der Fransche zelfstandige Naamwoorden in weinige uren grondig kan aanleeren, zal wel te meer algemeenen bijval vinden, wanneer men bedenkt, dat allen, die de Fransche taal be-

oe-

oefend hebben, niet slechts eene groote moeijelijkheid in het leeren der geslachten ondervonden, maar dat ook onder hen, die zich vleijen deze taal grondig te verstaan, het getal der zulken gering is, die op dit stuk nimmer in verlegenheid zijn. En hoe vele lieden ontmoet men niet, die, niettegenstaande zij eene zeer uitgebreide kennis der Fransche taal bezitten, te dier zake niet soms in twijfel geraken! Het gewigtige dezer aangelegenheid, het noodwendige eener goede leerwijze te dien opzigte, en de vlijt, welke men tot het verkrijgen dier kennis moet aanwenden, kunnen dus nimmer genoeg worden beseft."

In de inleiding wijst DEKKER aan, hoedanig de leerling met het gewenscht gevolg zich van deze methode bedienen kan, om spoedig het oogmerk te bereiken.

Dat het geheugen hier zeer bij te pas komt, zal men gemakkelijk beseffen; trouwens zonder dat leert men geen taal goed kennen.

Wij prijzen het gebruik van dit boekje verder aan, en twijfelen niet aan een nuttig gevolg, uithoofde van de naauwkeurigheid, welke hier heerscht, vereenigd met de zucht om alles zoo duidelijk mogelijk toe te lichten.

MENGELWERK.

MATTH. XVII: 1—9.

DE

VERHEERLIJKING VAN JEZUS OP DEN BERG.

EENE

VOORLEZING

VAN

J. BURGERHOUDT,

Emeritus Predikant van Stavenisse.

(*Vervolg en slot van bladz.* 607.)

Op het eind van mijnen vorigen, beloofde ik u redenen op te geven, 1.) waarom JEZUS zijne Apostelen, vóór zijne opstanding verwaardigde met deze verschijning? en 2.) waarom Hij hen verbood er te voren van te spreken? daaraan ga ik dan nu in de tweede plaats beantwoorden.

A. Deze verheerlijking van JEZUS was uitnemend dienstig, om PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS, die door hunne aardsche Messiaansche begrippen in het geloof in JEZUS nog wel mede zwak waren, doch door hunnen levendigen voor het zedelijke groote en goede van JEZUS bijzonder gevoeligen geest, veel invloed op hunne mededisciplen hadden,

te-

tegen het sterk naderend, hun zoo onverwacht als ergerend lijden hunnes Heeren te sterken, en door hunnen invloed de overigen. Zonder dit onvergetelijk, hen zoo regtstreeks in het volgend geestelijk leven en in hemelsche heerlijkheid leidend geval, was het te verwachten geweest, dat in het bijzonder zijne Apostelen, die alles om JEZUS wil verlaten hadden, zich, toen zij Hem zoo ten speelbal der goddeloozen overgegeven, als een uiterst misdadige behandeld, zelfs tusschen twee moordenaren gekruisigd zagen, de eerste zouden geweest zijn, om hunne spijt en woede over hunne deerlijke teleurstelling in het hoonen van Hem te koelen, hetwelk de stichting van het Christendom geweldig zou gehinderd hebben, zoowel als hunne eigene zaligheid. Om zulke ergernis voor te komen, was dit onvergetelijk, onbetwijfelbaar hemelsch tooneel volmaakt geschikt! Nu mogt hunne zwakheid door dwalenden aardschen waan hen tot vlugten en ontkennen buiten het oog hunner medediscipelen vervoeren; wij lezen evenwel niet, dat zij ooit of ergens tot openlijken afval hunnes Meesters vervielen! En de invloed dezer drie meest geëerbiedigde, die gedurende den tijd, waarin JEZUS voor hen in den doodstaat verkeerde, niet het minst aan dit geval gedacht zullen hebben, heeft, om zulks bij de andere min vurige te beletten, niet weinig vermogt, waardoor vele vooroordeelen, die, behalven eigen veroordeeling, door zulk een afval verwekt zouden zijn geworden, die naderhand moeijelijk geheel te verdel-

gen zouden geweest zijn, voorgekomen werden; en alzoo is de stichting van hen zelve in hun al- l heiligst geloof, en door hen van het Christendom op aarde, door dit geval aanmerkelijk bevorderd.

B. Nu weten wij uit de geschiedenis van JEZUS, na zijne opstanding, hoezeer het geestelijke van zijn opgewekt ligchaam, hetwelk JEZUS gehouden was te openbaren, zou die noodige waarheid voor het menschdom ooit aan het licht komen, zijne Discipelen door hunne dwaling dienaangaande verbijsterd, in den weg was, om die opstanding werkelijk te gelooven, Hem voor geen geest, maar voor den werkelijk naar ligchaam zoowel als naar geest levenden JEZUS te houden! Wat zou het geweest zijn, waren zij door dit geval, door het zien van JEZUS, MOZES en ELIAS, in zulke geestelijke ligchamen, niet voorgelicht geworden! Wij kunnen er niet aan twijfelen, of in de eerste plaats PETRUS, JOHANNES en JAKOBUS hebben, toen zij daarna die verschijningen en verdwijningen van JEZUS vernamen en zagen, aan deze verschijning en verdwijning van MOZES en ELIAS en aan de gedaanteverandering hunnes Heeren op dezen berg gedacht; en dezelve toen, volgens JEZUS gegevene vergunning, aan hunne Medeapostelen verhaald. Het zoo geloofwaardige als nieuwe van dat verhaal kon niet missen bij de overige diepen indruk te maken, en wegens het overeenstemmende met hetgeen zij nu aan JEZUS zagen, sterke werking doen, ter verlichting en overreding omtrent het wezen des menschen na dit le-

ven,

ven, den waren aard der ligehamelijke opstanding en de wezenlijkheid derzelve in JEZUS. Wederkeerig hebben deze gebeurtenissen elkander toegelicht! Voldoende voorzeker om er niet van te spreken voor zij beiden gebeurd waren.

C. Deze verschijning van de verheerlijkte Godsmannen en 's Heilands luistervolle gedaanteverandering, heeft daarna, den moed en de kracht in het bijzonder van deze drie, die er mede verwaardigd wierden, en ook de overige Apostelen, Discipelen en Christenen, die het van hen vernamen, krachtdadig versterkt, om niet minder dan MOZES en ELIAS trouw en moedig voor den Heere te strijden, geheel voor den Heere te leven, ligchaam en ziel, alles voor en in zijne dienst te besteden in hunne nog veel aangelegener bediening, om tot aan het uiterste der aarde Hem een volk te heiligen, ijverig in goede werken! — Zij hadden nu de uitkomst hunner wandeling — de vergelding, het hemelsche loon op hunnen arbeid in MOZES en ELIAS gezien! Hoe moest het dienen, om hen het voetspoor van JEZUS te doen bewandelen; om hart en wandel naar het zijne te vormen; vooreerst om Hem te *hooren*, in alles te gelooven, daar dit hun nu onmiddelijk van God uit den Hemel zoo onvergetelijk was gezegd; en zij niet alleen zijne gemeenschap, ja het uitstekende van zijne heerlijkheid nog boven MOZES en ELIAS hadden gezien; maar ook door de stemme des Vaders uit de wolken Goddelijk hadden gehoord, dat hun Heer en Meester

ter 's Vaders geliefde Zoon is, in wien de onuitsprekelijke, de Vader van alle, van hemel en aarde, van dit en het volgend leven, van tijd en van eeuwigheid, *zijn welbehagen*, zijne volkomene goedkeuring heeft! Dien dus maar nagevolgd, naar dien ons in alles gevormd, dan worden zij, dan worden wij het ook! — Bij God toch *is* geene aanneming des persoons! — Voelen wij *het* niet, hoe natuurlijk het is, dat menschen die verwaardigd wierden om zulke hemelsche tooneelen te zien en te hooren, gelijk ook SAULUS op den weg naar *Damascus*, al de verdrukking, hoe veel en zwaar ook, welke zij om den naam en de zaak van JEZUS CHRISTUS ondervonden, ligt achtten bij de heerlijkheid, die hun te wachten stond, en hun zoo hemelsch geopenbaard was, *een geneeck zeer uitnemend gewigt van heerlijkheid!* —

Geen wonder, zegt mogelijk iemand, dat menschen, die zoo veel mogten bijwonen, die zulke beslist Goddelijke hemelsche tooneelen mogten hooren en zien, zulke geloofshelden in het Rijk van JEZUS CHRISTUS voor waarheid en deugd tegen zonde wereld en dood wierden! Mogt het ons mede eens gebeuren, aanschouwers van zulk een Hemelsch licht, van zoodanige Hemellingen, aanhoorders van zulke Goddelijke hemelstemmen te wezen! — wij zouden ook geloovíger, trouwer, standvastiger, blijmoediger in de dienst des Heeren verkeeren! — Het zou kunnen wezen, ofschoon het van velen alles behalven zeker is, want, verge-

geten wij het niet, hoe vele ten tijde van JEZUS en de Apostelen, van MOZES en de Profeten, hen in persoon mogten zien, mogten hooren, hunne veelvuldige wonderen bijwonen en echter ongeloovig, ondeugend, goddeloos bleven! Meenen wij niet, dat wij ons echter, bij hen vergeleken, over minder voorregten in het geestelijke beklagen kunnen; dat onze bedeeling tot genade schraalder is! Het is er toch zoo verre af, dat wij integendeel juist door onze geestelijke bedeeling aanleiding krijgen, te denken aan de voorstelling onzes Heeren: *Vele laatste zullen de eerste en vele eerste de laatste zijn.* Daartoe moet ik u

1.) doen opmerken, dat gelooven zonder zien, veel edeler, veel zaliger is, dan met zien. Het is inderdaad kleine eer voor verstand en hart, dat dat wij voor waarheid aannemen, hetgeen wij met onze oogen zien, met onze ooren hooren; het beduidt weinig, dat een kind, dat een knecht zijn pligt doet in het bijzijn zijnes Heeren, onder het oog zijnes Vaders! Oneindig meer eer en voldoening geeft het, als wij ons door redenen, uit den aard der zake, of omstandigheden ontleend, hebben laten overtuigen; door gevoel van het edel, regt en pligtmatig hebben laten bewegen; het tegenovergestelde, gezigt, gevoel, zinnelijke tegenwoordigheid te behoeven, tot overtuiging en deugd, doet ons onze waarde boven het vee inderdaad luttel gevoelen! —

2.) Wij hebben voor onze redelijke en zedelijke

behoeften en belangen, in plaats van minder, inderdaad veel meer dan de tijdgenooten, de getuigen van MOZES en de Profeten, zelfs van JEZUS en de Apostelen! — Die menschen, ja zagen, hoorden, waren tegenwoordig bij het een en ander, misschien wel bij vele wonderen, of wandelden misschien jaren in de schaduwe dier Godsmannen; maar geen hunner, (wij zien het zelfs in onzen tekst, *dat Hemelsch tooneel met Jezus op dien berg werd maar aan drie hunner gegeven, nog met verbod om er vooreerst tegen iemand van te spreken*) geen hunner was bij alle, bij die allen tegenwoordig, die met alle kenmerken van geloofwaardigheid ter onze kennisse zijn gekomen; geen hunner was deelgenoot, gelijk wij, van het volledig zamenstel van het O. en N. Verbond, van zoo vele woorden, bedrijven, lotgevallen, gedragingen, van zoo vele personen en volkeren, als welke daarin, en sedert door allezins geloofwaardige geschiedenissen, tot op den huidigen dag ter onzer kennisse gekomen zijn, immers kunnen en behooren gekomen te zijn; (en is behoefte aan kennisse ook geen weldaad?) vergelijkt b. v. de wolken van getuigen, die PAULUS, *Hebr.* XI, tot bevordering van geloof, zamen trekt, eens bij die, welke wij nog daarbij uit het N. V. en sedert uit kerk- en wereldlijke geschiedenissen daarbij kunnen voegen, hoe zal het dan de onze in zwaarte, in uitgebreidheid niet winnen! Doet er nu nog bij, den uitstekenden graad van licht, die kennis van talen, van zeden en gewoonten,

van

van aardrijks-, natuur-, menschen-, volkeren en hemelloopkunde, in onze dagen met zooveel edele vrijheid, ja aandrang, verkregen, dan zullen wij waarlijk niet over gemis van middelen, om tot kennis, geloof en deugd te geraken, over schraalheid van bedeeling tot genade, kunnen klagen, noch eenige vroegere eeuwen benijden! Neen, onze onwil, onze verdoemelijke zondenlust en onverschoonlijke vadsige vleeschelijke aardschgezindheid, is de voornaamste oorzaak, zoo wij thans dom, onkundig, ongeloovig, ondeugend blijven! en willen wij dat alles, al die Goddelijke geschenken, niet eerbiedigen, dan zijn wij doorslecht, dan blijven er niets dan slagen en tuchtigingen in tijd en eeuwigheid over; *wien veel gegeven is, van dien wordt met reden veel gevorderd.*

Beschouwen wij nog een oogenblik dit geval, naar den graad onzer tegenwoordige verlichting, dan zullen wij er in vinden een de eeuwigheid verdurende grond onzes christelijken geloofs aan het dierbaar Evangelie.

Toen lag de kennis van den aard der menschligchamelijke opstanding, zelfs bij de voornaamste Apostelen van JEZUS, nog zoozeer in het duister, dat JEZUS hen zelf moest verbieden, over dat gezigt te spreken, *voor Hij uit den dooden was opgestaan;* zeker ook, omdat zij te voren niet in staat waren, om het in zuiver licht voor te dragen; ja, nadat JEZUS zich na zijnen dood weder levend op aarde vertoonde, hadden zelfs zijne Apos-

telen nog zoo weinig begrip van een opgestaan ligchaam na dit leven, dat zij zich toen nog inbeeldden een geest te zien, als zij den verrezenen Heiland zagen; en wij er alleen uitvoerige beschrijving van vinden door den hoog verlichten PAULUS, 1 *Cor.* XV. Hoe, vraag ik, is het dan mogelijk, zulk een tooneel als dit, te verdichten, waarin niet alleen voorkomt het gansche, bij zijne *Apostelen* nog onverwachte, betrekkelijk *den uitgang*, dien JEZUS eerlang in *Jeruzalem* stond te volbrengen, niet alleen het menschelijke al het aardsche te boven gaande van die Hemelsche gedaanteverwisseling van JEZUS en de niet dan Hemelsche verschijning en verdwijning van MOZES en ELIAS, die twee meest gepaste mannen, ter voorkoming van ergernis of afval bij JEZUS aanstaand lijden en sterven; ter verwekking van geloof en *eerbied* voor Hem; niet alleen eene thans meest te stade komende onbetwijfelbaar Hemelsche verklaring des Allerhoogsten van zijn onbepaald welbehagen in, en erkentenis van het Goddelijk Zoonschap van JEZUS met nooit te voren bijgevoegd, maar nu om zijne aanstaande lotgevallen noodzakelijk bevel: *Hem te hooren*; maar ook eene voldoende openbaring en voorstelling van hetgeen van alle eeuwen eene verborgenheid was en nog voor de meesten is, t. w. *van de gesteldheid des menschen ook naar het ligchaam na dit leven*; van den aard en het wezen der mensch-ligchamelijke opstanding, hier op den berg aan JEZUS, MOZES en ELIAS te zien

en

en te hooren! — Ziedaar, dus een geval, een verhaal, hetwelk tijdens dat hetzelve geschiedde, niet doorzien, niet begrepen wierd; en waarin toch, na meerder licht, niets dan waarheid, niets dan gepast, niets dan noodzakelijk, niets dan volmaakt en Goddelijkheid te zien, te tasten is, en bij voortdurende vermeerdering eindeloos zijn zal. Nu vraag ik, en dit zou ik gerust den verstoksten ongeloovige doen, indien hij maar een greintje menschelijkheid overig had, of dan zoodanig een tooneel, toen niet eens begrepen en naderhand volmaakt bevonden, zijne eigene waarheid, zijne eigene Goddelijkheid, zulk een verhaal zijne eigene geloofwaardigheid niet met zich brengt! Welk een onomstootelijk, onverzwakbaar, eeuwenverdurend, ja toenemend, bij ouderdom steeds sterker bewijs dus voor de waarheid des Evangelies! *Nu*, *met*, en *op* zulke gronden, is hij, *die niet en gelooft alrede geoordeeld; is Jezus, Gods Zoon, in wien de Vader zijn welbehagen heeft!* Nu weten wij, hoe wij behooren te wezen, *om voorwerpen van Gods welbehagen te zijn;* zoo als Hij, die gezegd heeft, *die achter mij wil komen, verloochene enz. ik heb u een exempel gegeven, opdat, gelijkerwijs ik doe, gijlieden ook doet.* Nu weten wij, dat een geloovig, eerbiedig hart, vertrouwende op God, in CHRISTUS aan ons geopenbaard, Hem lievende boven al, den naasten als zich zelven; dat een matig, regtvaardig, godzalig leven in de tegenwoordige wereld, niet naar de stemme des vleesches, maar des geestes; dat een bewan-

wandelen, niet van den breeden, maar den engen, den vleesch moeijelijken weg van pligt en deugd, het doen is van den wil des Vaders, van Hem, die zeggen kon: *leert van mij, want ik ben zachtmoedig en nederig van harte!* Nu is het de stem uit den Hemel, (het Goddelijke van het geval waarborgt het) het is de stemme Gods, *hoort Hem!* eerbiedigt Hem, neemt ter harte al wat Hij *tot u spreekt*, door woorden, werken en wegen! Schikken, rigten, vormen wij ons naar Hem, in vertrouwen op, in eerbied voor, in tevredenheid met, in onderwerping aan, in dankbaarheid en gehoorzaamheid jegens God! — *Daar ik ben*, heeft Hij gezegd, *zal mijn dienaar zijn! maar wie mij verloochend zal hebben voor de menschen, dien zal ik ook verloochenen.*,

Pogen wij in alles niets dan voorwerpen van het welbehagen Gods te zijn! Gemakkelijk gaat dit niet voor het vleesch, maar wij zijn meer dan vleesch; maar het loon, de kroon, de heerlijkheid Godes reeds in dit leven, is den strijd, de moeite overvloedig waardig!

IETS OVER HET KERKGAAN.

Laat ons de onderlinge bijeenkomsten niet nalaten, gelijk sommige de gewoonte hebben, maar er elkander toe aansporen.
Hebr. X:25.

De openbare Godsdienstoefeningen zijn ten allen tij-

tijde door weldenkende Christenen beschouwd geworden als eene zaak van het uiterste aanbelang, op welker instandhouding men steeds den hoogsten prijs stelde, waarvoor men zich (werd dit gevorderd) groote opofferingen liet welgevallen; en zulks met regt. Want, ofschoon in het getrouw bijwonen van dezelve, op verre na het wezen van de Godsdienst niet bestaat, noch de beoefening van derzelver pligten daarmede altijd onafscheidelijk gepaard gaat, zoo is het niet te min zeker, dat men bezwaarlijk den naam van Godsdienstig zal toekennen aan den genen, die zonder eenige reden de openbare christelijke bijeenkomsten, zoo geschikt om bij den mensch eenen Godsdienstigen zin aan te kweeken, verzuimt, en alzoo toont, daarop geenen, althans eenen zeer lagen prijs te stellen. De ondervinding van vroegere en latere tijden leert het, dat naar mate de gezetheid op het bijwonen der openbare Godsdienstoefeningen, al dan niet hoog staat aangeschreven, men ook meer of minder gezet is op eene zuiver Evangelische deugdsbetrachting, die als de hechte grondzuil van het geluk eener burgerlijke maatschappij kan worden aangemerkt. Is dat zoo; dan behoort het voorzeker onder de treurige verschijnselen van onzen leeftijd, dat de onderling Godsdienstige zamenkomsten zoo schaars, en dan nog door velen, zoo ligtzinnig en geheel strijdig met het doel van derzelver inrigting worden bijgewoond.

Ten einde eene proeve te leveren, waaruit men den

den helaas! meer en meer veldwinnenden geest des tegenwoordigen tijds kan leeren kennen, zoo deel ik een gesprek mede, hetwelk belangende dat stuk in zekeren vriendenkring gevoerd werd. Onder verdichte namen, willen wij de personen zelven laten spreken.

De Heer LIGTHART ving aan met te zeggen: Dat is verleden Zondag met de muziekpartij, op den tuin *Vreugdehof*, juist niet gunstig afgeloopen. De aanhoudende regen maakte, dat er geen voortgang aan gegeven werd. Ik was er nog heen gegaan, doch had het genoegen van doornat te huis te komen.

SERVUS. Dat is, zoo ik hoor, reeds voor de derdemaal, dat men zich in het weder misrekend heeft; de trek tot het bijwonen van zulke Zondagspartijtjes, zou op die wijze wel verminderen.

LIGTHART. Dat merkt gij te regt aan. Ik voor mij, kwam althans zeer onvergenoegd te huis. De gansche week ben ik van den morgen tot aan den avond aan mijn Kantoor verbonden, en wanneer ik dan des Zondags verhinderd word, eenige uitspanning te nemen, dan ben ik de volgende dagen der week geheel uit mijn humeur.

SERVUS. Ik mag nu en dan op Zondag ook wel eens eenige uitspanning genieten, doch ben daaraan niet zóó verslaafd, dat het gemis van dezelve in staat zoude zijn, mij zes achtereenvolgende dagen, in eene kwade luim te brengen.

LIGTHART. Ja, wat zal ik zeggen: alle menschen

zijn

zijn niet dezelfde; ik voor mij ken geene grootere verveling, dan om zoo eenen ganschen dag werkeloos in huis te zitten.

GOEDMAN. Dat wil ik zeer wel gelooven, doch van zulk eene verveling zijt gij zelf de oorzaak. Wilt gij daarvoor bewaard blijven, doe dan zoo als ik, en neem voor een gedeelte des Zondags de openbare Godsdienst waar.

LIGTHART. In het ter Kerk gaan, heb ik juist weinig zin; ik keur zulks goed voor bejaarde lieden, en voor anderen, die zulk eene soort van onderrigt behoeven.

GOEDMAN. De openbare Godsdienst staat, naar ik merk, alzoo bij u zeer laag aangeschreven.

LIGTHART. In het geheel niet; ik acht die zeer nuttig, doch menschen zoo als ik, die nog al het een en ander gelezen hebben, en zoo tamelijk wel weten, wat er in de wereld te koop is, hebben daarbij minder belang. Buiten de hooge Feesten, die ik mijn parochie dagen noem, en die ik niet ligt verzuimen zal, maak ik er weinig gebruik van, ten zij er eens bij de eene of andere Gemeente iemand het woord voert, die zich door uitstekende redenaarsgaven aanbeveelt.

GOEDMAN. Door het lezen van goede boeken, (want aan slechte zult gij u toch wel niet wagen) en door partij te trekken van hetgeen eene dagelijksche ondervinding aanbiedt, zijt gij dan tot zulk eene laakbare onverschilligheid in de allerbelangrijkste zaak gebragt geworden. Is dat zoo, wel, dan

noem

noem ik dengenen gelukkig, die zich alleen bepaalt tot den naauwbeperkten kring, waarin hij zich beweegt, zonder van hetgeen daar buiten voorvalt, kennis te nemen, of zich door veel lezen op verstandsbeschaving toe te leggen.

SERVUS. Wel vriend LIGTHART! nu hebt gij u in het strijdperk begeven, en, naar ik bemerk, uwen man gevonden. Ik ben verlangend te weten, wie daarin overwinnaar zijn *zal*. Ik kan niet ontveinzen, dat ik zulk een minnelijk verschilvoeren wel eens mag hooren: men kan daaruit veeltijds iets leeren, en er voor zich zelven en anderen voordeel mede doen.

LIGTHART. Gij hebt goed spreken; het is gemakkelijker, bij eenig verschilvoeren, bloot getuigen te zijn, dan wel om daarin werkelijk betrokken te wezen. De Heer GORDMAN neemt mijne uitdrukkingen wat al te sterk op, wij willen dus daarop nog eens nader terugkomen.

GORDMAN. Dat zal mij een bijzonder genoegen doen.

LIGTHART. Ik zeide: de openbare Godsdienstoefeningen voor mij zelven minder te behoeven, omdat ik daartoe te veel gelezen had; waarmede ik wilde te kennen geven, dat een Predikant in de Kerk mij weinig zou kunnen zeggen, hetgeen ik niet reeds vroeger wist.

GORDMAN. Wanneer men alleen ter Kerke verschijnt, om daar iets te vernemen, hetgeen men vroeger niet reeds wist, dan geef ik u dat gedeeltelijk gewonnen; *gedeeltelijk* zeg ik, dewijl het toch

vrij

vrij verwaand zoude zijn, zich zulk eene uitgebreide kennis toe te schrijven; doch naar mijn inzien woont men de christelijke vergaderingen niet slechts bij, om daar te leeren, maar ook, om in hetgeen men reeds weet, meer versterkt en bevestigd te worden, en hoofdzakelijk, om daar ter plaatse zijne gemeenschappelijke hulde aan God en den Verlosser toe te brengen. Buiten den aandrang, dien men daartoe uit zich zelven en uit zijne behoeften ontleent, doet men zulks ook uit aanmerking van hooger bevel of liefderijke vergunning; — uit zucht om daarin het voorbeeld der braven van vroegeren en lateren tijd na te volgen; — en uit hooge waardering van die zegeningen, welke de Hemelsche Opvoeder voor zijne kweekelingen aan eene getrouwe inachtneming zijner instellingen, die alleen 's menschen heil bedoelen, heeft willen verbinden.

Ligthart. Dat moge al eens zoo zijn; maar die in de wereld niet onbekend is, zal toch met mij moeten erkennen, dat velen alleen ter Kerk komen uit geveinsdheid, om bij het algemeen eenen goeden naam te verwerven, of, hetgeen maar al te dikwijls plaats vindt, en nog erger is, om de Godsdienst als een masker te gebruiken, waar achter zij des te gemakkelijker in staat zijn, hunne snoode rol te spelen. Ik ken menschen, die des Zondags getrouw ter Kerk komen, en wier toeleg in het overige der week bestaat, om hunnen evenmensch te bedriegen en op het schandelijkst te be-

nadeelen. Met dezulken kan ik mij niet vereenigen, en zou daarmede ongaarne willen worden gelijk gesteld.

GORDMAN. Zoo onttrekt gij u dus aan de openbare Godsdienst, omdat ook daaraan door sommigen uit een verkeerd beginsel, en met eene slechte bedoeling deel wordt genomen; maar mijn goede LIGTHART, dit redeneert immers niet! *In den kleinen eerwaardigen kring van 's Heilands leerlingen*, bevond zich één JUDAS, en zouden er zich dan onder het groot aantal Christenbelijders niet dezulken bevinden, die zich alleen met den schijn vergenoegden, of, hetgeen meer zegt, die hun Christendom alleen als middel gebruiken, om zich bij anderen in te dringen, dier genegenheid te winnen, ten einde des te beter te kunnen slagen in het bereiken hunner slechte oogmerken. *Niemand zal* hier aan kunnen twijfelen, te minder nog, zoo hij het gezag erkent van Hem, die alleen wist wat in den mensch was, en die zoo duidelijk voorspeld heeft, dat er zich ten allen tijde onkruid op den akker der Kerke zoude bevinden. Het blijve intusschen eene waarheid, dat de heilige zaak der Godsdienst door de zoodanigen meer wordt benadeeld, dan door hen, die zich ronduit verklaren, daarvan openbare vijanden te zijn. Maar zou het nu niet onwettig en hoogst onbillijk zijn, ten nadeele van het gezelschap van 's Heilands Discipelen, te willen besluiten, alleen omdat zich daaronder één verrader bevond, of ook te willen beweren,

dat

dat de gemeenschappelijke zamenkomsten der Christenen moeten worden veronachtzaamd, om reden, dat zich daarin ook huichelaars en booswichten laten vinden? Gij gevoelt het van zelve, uit het verkeerd en tegenstrijdig gebruik, dat er van eene zaak gemaakt wordt, kan volstrekt niet tot het al of niet deugdelijke van dezelve besloten worden, terwijl het tevens vast staat, dat, hoe heiliger en eerwaardiger eene zaak zij, het misbruik des te grooter is, dat daarvan gemaakt kan worden.

SERVUS. Op deze uwe redenering valt niets af te dingen, alleen gij beoordeelt mij een weinig te gestreng. Ik onttrek mij niet doorgaande aan de openbare Godsdienstoefeningen; op de hooge Feestdagen, (die ik mijnen huisgenooten altijd ten stipste aanbeveel) maak ik daarvan een gezet gebruik, en lees ik des Zaturdags op het beurtenbriefje den naam van dezen of genen beroemden Kanselredenaar, gij zult mij daar niet te vergeefs zoeken.

GOEDMAN. Dat gij op de hooge Feesten, die gij uwe parochiedagen schijnt te noemen, zoo zonder eenige uitzondering ter Kerk komt, dat kan ik zeggen, bevreemdt mij van u te hooren. Hetgeen dan toch op die tijden wordt verhandeld, kan u wegens het jaarlijks terugkeeren dier stoffen niet onbekend zijn, terwijl het alsdan vooral in de Kerk niet zal ontbreken aan dezulken, wier bedoelingen onzuiver zijn, en den toets niet kunnen doorstaan. De redenen dus, die u op gewone Zondagen daarvan terughouden, dunkt mij, zouden nog met meerder

regt op de Feestdagen toepasselijk kunnen gemaakt worden. Het is mij intusschen niet onbekend, dat er velen zijn, die zich overigens weinig of niet aan Kerk en Godsdienst laten gelegen liggen, maar er zich eene gewetenszaak van maken zouden, dezelve op Feestdagen te verzuimen; dit zijn menschen van een bekrompen verstand, die uit bijgeloovige beginselen alzoo handelen, en meenen door hun opkomen in het Bedehuis, aan God eene schuld af te doen en weder eenen nieuwen vrijbrief te erlangen, waarop zij gerustelijk hunne oude onverschillige leefwijze hervatten en voortzetten kunnen. Zulk eene denkwijze heerscht er bij eene domme ligtzinnige menigte, die aan de Feestdagen zekere waarde, niet ongelijk aan die van verzoeningsdagen, hechten, maar al te veel, doch het zoude beleedigend zijn, zoo iets bij iemand van verstand en belezenheid te veronderstellen.

LIGTHART. Dus te denken, zou bij mij de grootste dwaasheid verraden, hoewel ik niet kan ontveinzen, dat het bij mij veel van den schijn zoude hebben, ten minste zoo ik op andere meer gewone tijden, van de Kerk geheel geen gebruik maakte, maar zoo als ik straks zeide, wanneer er deze of gene beroemde Leeraar predikt, kunt gij er mij insgelijks vinden.

GOEDMAN. Vergun mij op dit laatste mijne bescheidene aanmerking te maken. Het spreekt wel van zelve, dat niet alle Leeraars op dezelfde wijze prediken. Men vindt ook bij dezen verscheidenheid.

De

De een beveelt zich aan door grondige geleerdheid, de andere door ernst en hartelijkheid; deze heeft het vermogen om zijne denkbeelden klaar en bevattelijk voor te stellen, gene om door kracht van welsprekendheid en eene bevallige voordragt, den toehoorder als het ware aan zijne redenen te boeijen. Het staat iemand vrij tusschen deze eene keuze te doen, echter niet om daarin zoo eenzijdig te werk te gaan, dat men zich uitsluitend tot den eenen bepale, met geringschatting en volstrekten voorbijgang van den anderen. Dit is hoogst onbillijk en beleedigend voor Hem, wien wij als den vrijmagtigen uitdeeler van gaven en vermogens eerbiedigen. Het oogmerk, bij ons gaan naar het Bedehuis, moet zuiver Godsdienstig wezen; men komt daar, om God, die een Geest is, in geest en in waarheid te vereeren, om uit zijn woord geleerd en gesticht, minder of geheel niet, om door eene welsprekende voordragt gestreeld te worden. Is dat bij het ter Kerk gaan alleen het doel, dan verlaagt men het Huis des Gebeds tot eenen schouwburg, stelt den Dienaar des Heeren gelijk aan eenen Acteur, die zijne rol debiteert, en berooft zich ten eenen male van den zegen der openbare Godsdienst. Het is waarlijk te bejammeren, dat daarover in onzen tijd, maar al te veel zoo ligtzinnig gedacht en gesproken wordt; het getal der zulken toch neemt hand over hand toe, welke het geheel om het even is, waar en wat zij hooren,

 of

of er in den geest des Evangelies, al dan niet gepredikt wordt; is de voordragt maar levendig, ontbreekt het daarin niet aan krachtige gezegden en redekunstige sieraden, men komt veldaan uit de Kerk en heeft den mond vol over deze en gene fraaije woordwending, over dit en dat puntig gezegde, kortom, men spreekt schier alleen over de wijze van uitvoering, en dat op gelijke manier als men doen zoude, wanneer men eene tooneelvoorstelling tot zijne uitspanning had bijgewoond; ja men gaat zelfs zoo ver, dat men het niet van zich zou kunnen verkrijgen, op dien dag andermaal eene Leerrede aan te hooren, uit vrees dat de herinnering aan het schoone van de vroegere daardoor als zou verdrongen worden. Ik noem u hier daadzaken, die door iederen opmerker kunnen worden waargenomen. Zoo herinner ik mij nog zeer goed, in zekere Kerk eens naast iemand gezeten te hebben, die zich zoo zeer met het talent des Leeraars ingenomen betoonde, dat hij de Leerrede uitstekend en boven allen lof verheven achtte, niettegenstaande daarin stellingen voorkwamen, die geheel anti Evangeliesch en alzoo in strijd waren, met hetgeen hij erkende op dat stuk zijne belijdenis te zijn, doch hetwelk door hem in zijne hooge geestvervoering niet eens was opgemerkt geworden. Men moge zulke waarnemers van de openbare Godsdienst, menschen van eenen fijnen smaak noemen, ik voor mij oordeel, dat zij door hun voorbeeld

en door hunne gesprekken, onberekenbaar veel kwaad stichten, en het hun in het Godsdienstige geheel aan smaak ontbreekt.

SERVUS. De wijze van voordragt schijnt alzoo bij u weinig in aanmerking te komen?

GOEDMAN. Verre van daar. Ik stel daarop den hoogsten prijs en zou bij het beroepen eens Predikants, daarop, als een voornaam vereischte, wel bijzonder acht geven, schoon er volgens mijn inzien bij den Godsdienstleeraar meer wordt gevorderd, waarvan het gemis door geene uitstekende redenaarsgaven kan worden vergoed; terwijl ik tevens heb willen beweren, dat hij, die alleen ter Kerk gaat, om daar eene fraaije, overeenkomstig de regelen der kunst uitgesproken redevoering te hooren, geheel het doel der openbare Godsdienst uit het oog verliest, en het onmogelijk is, daarvan, dus doende, goede vruchten in te oogsten.

LIGTHART. (Op zijn horlogie ziende). Gaarne zoude ik het gesprek langer willen uitstrekken, doch de tijd zegt mij, dat de avondpost is aangekomen en men dus op het Kantoor naar mij uitziet. Ik wil het intusschen niet ontveinzen, dat ik dezen avond uit ons onderling spreken nut heb getrokken, en dat het mijn voornemen is, de wenken, die gij mij daarin gegeven hebt, op te volgen.

SERVUS. Ook ik hoop mij van uwe teregtwijzingen tot mijn voordeel te bedienen.

GOEDMAN. En het strekt mij tot bijzonder ge-

mogen, dat ik in dezen vriendenkring eene ongezochte aanleiding heb mogen vinden, om volgens mijne overtuiging iets te zeggen, dat welligt in de gevolgen van nut zou kunnen zijn.

Haarlem, J. B......

5 April 1839.

ZULKE GESCHENKEN GEEFT DE PAUS!

In de *Catholijke Nederlandsche Stemmen* van 19 Jan. 1839, N°. 3, bl. 20, wordt verhaald, dat de Paus, bij het afscheid des Bisschops van *Algiers*, den 16 Dec. 1838 van hem, denzelven *kostbare geschenken* heeft vereerd. En waarin bestaan die? Uit den brief, dien de Paus aan gemelden Bisschop schreef, vernemen wij dit:

» U op het punt ziende van naar uwen *zetel* te vertrekken, geven wij aan u zelve eenige geschenken, om ze aan uwe Cathedrale Kerk te brengen, die aan den H. PHILIPPUS, Apostel, zal worden toegewijd; te weten:"

» het uiterste van den tweeden teen genomen van de heilige overblijfselen des gemelden Apostels,"

» en een deeltje van het gebeente van den H. AUGUSTINUS, Bisschop van *Hippo*, wiens eertijds zoo beroemde Kerk gelegen was binnen de grenzen der dioecess, die u is toevertrouwd,"

» en daarenboven eene zilveren kas, met goud omzet, om de boven vermelde reliquien op het altaar ten toon te stellen,"

» en

»en eindelijk tot het celebreren der goddelijke offerhande, eenen gouden kelk, door eenen zilveren steilen voet ondersteund met eene gelijkelijk gouden pateene."

»Wij hebben door die godvruchtige geschenken u een blijk willen geven van onze bijzondere genegenheid jegens de Kerk te *Algiers*. Maar het schoonste geschenk, dat wij haar kunnen toestaan, zijt gij zelf, enz."

Wat dunkt u wel, Medechristenen, die dit leest? zijn dat geene *kostbare* geschenken? Het *uiterste van een teen* van PHILIPPUS, een *deeltje* van het *gebeente* van AUGUSTINUS! Hoe dat toch de Paus, na verloop van zoo vele eeuwen, deze tot stof vergaande voorwerpen zoo ongeschonden heeft kunnen bewaren? Hoe is hij verzekerd, dat dit waarlijk *het uiterste van de teen* van den Apostel en het *deeltje van het gebeente* van den Kerkvader is? Om daarvan zeker te zijn, mogt er wel eene acte van oorsprong, een certificaat van hen, die bij den dood van PHILIPPUS en AUGUSTINUS tegenwoordig geweest zijn, vertoond worden! Of moet men alles maar gelooven? Dan is er een sterk geloof noodig, om de voortduring van het uiterste van een *teen* en van *beenderen*, gedurende het verloop van zoo vele honderde jaren, zelfs te kunnen veronderstellen? Ach! wanneer zal men toch ophouden den menschen in het bijgeloof te versterken en door tastbare onwaarheden te misleiden?

Het is nog al merkwaardig, dat die zelfde AU-

AUGUSTINUS, van wiens gebeente aan een zoogenoemd deeltje met den Bisschop van *Algiers* mede gegeven is, ergens zegt: dat het verkoopen van beenderen der martelaren, het werk was van menschen, die door den allerlistigsten vijand, den Satan, bestuurd werden. Ook is het bekend, dat de Romeinsche Keizers, zelfs de Christelijke, strenge wetten tegen het berooven van lijken hebben uitgevaardigd (*). Indien dus de Paus inderdaad gegeven heeft, hetgeen hij zegt, dan geeft hij dingen, die naar de wetten van dien tijd, en ook nog, schandelijk geroofd zijn.

GODSDIENSTIGE GEBRUIKEN DER KALMUKKEN.

De Zendeling CARRUTHER van *Liverpool* verhaalt, dat hij in de *Krim*, en bepaaldelijk te *Astrakan*, in de Kerk eene machine vond, gelijk aan een van binnen uitgeholden molensteen. Op zijne vraag, wat dezelve beduidde, antwoordde de Priester hem, dat het een belangrijk stuk was, namelijk, de machine, die voor de Kalmukken bad. Te weten, het volk legt het op een papier geschreven gebed in de holte der bidmachine en draait dezelve, gelijk een rad, om. Hoe meer dit geschiedt, des te krachtiger is het gebed. Iets dergelijks vindt men in de *Buddhaïstische* godsdienst.

Ook

(*) Men zie BINGHAM, *Origines Eccl.*, T. 10, pag. 84—99.

Ook zag de Zendeling, dat de Opperpriestèr uit een groot vat eene aanzienlijke hoeveelheid goot in een kleiner vat, en dit dronk. Op de vraag, wat hij dronk? antwoordde de Priester: het was de asch van zijnen Voorganger. Het is namelijk bij de Kalmukken het gebruik, het ligchaam van den Opperpriester te verbranden, en de asch met water vermengd te bewaren. Van dit mengsel moet zijn opvolger dagelijks des morgens drinken, tot dat hij zijnen Voorganger in den waren zin des woords geheel in zich opgenomen en verteerd heeft. Dit geschiedt, om een gelijkvormig bestaan bij al de Opperpriesters in stand te houden.

STAAT DER THEOLOGISCHE STUDIE IN *PRUISSEN*.

Hoogescholen.	Jaren.	Protest.	Roomsch-Cathol.
Berlijn.	1834.	578.	—
	1837.	430.	—
Breslau.	1834.	217.	215.
	1837.	158.	191.
Bonn.	1834.	110.	196.
	1837.	71.	108.
Halle.	1834.	505.	—
	1837.	354.	—
Koningsbergen.	1834.	151.	—
	1837.	140.	—
Greifswald.	1834.	93.	—
	1837.	43.	—

Mun-

Munster.	1834.	—	181.
	1837.	—	138.
Totaal	1834.	1654.	592.
	1837.	1196.	437.

(*Preus. Staatszeitung* 1838, n. 304.)

DE GODSDIENST.

'k Verhef tot U mijn geest, o Oorsprong aller dingen!
Om van uw almagt, trouw en menschen min te zingen.
Gij spreekt! en U ter eer ruischt statig 't scheppinglied,
Gij spreekt! en als Gij 't wilt, keert alles weêr tot niet.
Maar, wat verand'ring zie, wat voor ons oog moog wijken,
Uw zorg blijft glansrijk steeds in al uw werken prijken.
Deez' aarde zij een stip in 't mateloos gebied,
Maar Gij, grootmagtig God! neen, Gij vergeet haar niet.

De mensch, in aanleg rijk, en naar uw beeld geschapen,
Moog', ademend in 't stof, zich aan den schijn vergapen,
Gij blijft, al d' eeuwen door, op zijn geluk bedacht,
En nimmer uitgewaakt, houdt Ge over hem de wacht.
Gij doet, bij waar berouw, hem op uw Liefde hopen,
Gij zet, door uwen Zoon, hem weêr uw hemel open,
't Geloof in JEZUS leer hervormt hem tot uw kind,
Waarin uw Vaderhart een welbehagen vindt.

Verlossing! welk een heil doet gij den sterv'ling smaken,
Die naar een hooger goed, dan de aarde geeft, blijft haken,
Hem daagt in duisternis een glansrijk hemellicht,
Waarvoor zijn eigenwaan en driest vooroordeel zwicht.
't Gemoed vindt kalme rust bij d' uitspraak van vergeven,
En 't voelt zijn roeping tot een Godgeheiligd leven,
't Vooruitzigt is hem schoon, naar 't voorbeeld van zijn Heer,

Op

Op 't ware Vaderland van heerlijkheid en eer.
Van daar die Christenmoed bij 't dreigen van gevaren,
Die troost, die onder 't leed zijn droefheid doet bedaren,
Die zelfverloochening bij 's levens zonneschijn,
Die hem in matigheid zich zelv' gelijk doet zijn.

d' Ervaren zeeman kan een veil'ge haven vinden,
Schoon 't schip is blootgesteld aan 't wis'len van de winden,
Hij peilt de gronden van het schuimend pekelveld,
En dwingt tot dienstbaarheid het storm en stroomgeweld,
Maar ging zijn Noordstar schuil, zoo hij 't kompas moest derven,
Zoo wachtte hem slechts 't lot in 't zwalpend nat te sterven.
Het rigtsnoer dat ons leidt, is 't Evangeliewoord,
Geen stormwind en geen klip, niets dat de koers verstoort,
En zoo de levenshulk dreigt van het doel te wijken,
Zoo mag ter goeder uur ons hooger bijstand blijken;
De Stuurman, daar omhoog, begeeft, verlaat hem niet,
Als 't oog des schepelings vertrouwend op Hem ziet,
Als men in zijne dienst zijn krachten blijft besteden,
En werken, Hem ter eer, vereenigt met gebeden;
Dan is, in nood en dood, Gods gunst en hoede ons bij,
Een Raadsman, die nooit faalt, een vaste Burgt is Hij.

Hoe woedend 's levens zee ook sla met hare baren,
Den mensch, die Gode leeft, kan 't onweêr niet vervaren;
Hij voert, bij 't woên des tijds, de hoop in 't fonk'lend oog,
De dood wordt hem triumf, en Leidsman naar omhoog.
Heeft hij zijn togt volend, dan sterft ook 't zorg'lijk heden,
Dan wordt zijn moeite en strijd geschied'nis van 't verleden,
Dan lost de lout'ring-proef zich op in jubelklank,
De smeekstem des gevaars in Godgewijden dank.

A. HOFFMAN, V. D. M. te *Velzen.*

VER-

VERBEELDINGSKRACHT.

Ik zing voor u, ziel van mijn leven!
  Verbeelding! ja, ik roem uw magt.
Als gij, door reinen glans omgeven,
  Mij toont uw onbetembre kracht:
Gij, onweerstaanbaar in uw werken,
  Ondenkbaar zoet in de eenzaamheid,
  Gij, die door mist en nevel leidt,
Gij kunt het zieloog krachtvol sterken,
  O bronaâr van het zoetst genot!
Als godentaal ontstroomt de veder,
Verkwikt gij ons zoo zacht en teeder,
  En toovert ons der zaalgen lot.

„Terug," spreekt gij, en 'k voel mij dringen,
  Door reeds vervlogen tijden heen;
'k Zie mij als kind weer trouw omringen,
  'k Hoor leidsliên van mijn kinderschreên;
Neen, de aard zijn zij nog niet ontvloden,
  Ik zie hun oog op mij gerigt,
  'k Lees in hun blik mijn kinderpligt,
Hun hand wordt mij weer aangeboden;
  Ik roep weer: Vader! Moeder! uit;
Geen zorg beklemt mijn kinderboezem,
O neen! 't is teedre lente bloesem,
  Die thans mijn jeugdig leven kruidt.

Daar staan zij, makkers mijner jaren,
  Neen, 't is niet slechts herinnering,
Ik mag hen allen weer ontwaren,
  Ik dring mij weder in hun kring.
Ik deel weer in hun zoete spelen,
  Ik vat raket en pluimbal weer,

Of

Of vlei mij zacht in 't klaver neer.
'k Mag weer VAN ALPHENS liedjes kweelen;
Meer dan een koning ben ik rijk,'
Als ik den renpaal 't eerst mag klemmen,
Of als, met algemeene stemmen,
Ik met des veldheers wapen prijk.

Dit is een vrucht, die gij wilt kweeken,
Verbeelding! zoo gij in ons woont;
Als gij gebiedt, dan zien wij streeken,
Die 't zoekend oog ons niet meer toont.
Dan staan zij er, die vrienden, magen,
Getooid in gulle levensvreugd,
Dan maakt gij mij met hen verheugd;
Maar ook uw wenk, — en 'k zie hen dragen,
Naar 't somber doodengraversoord:
En troft gij straks verrukt mijn zinnen,
De weemoed sluipt mijn ziel nu binnen,
En sleept mij naar den grafkuil voort.

't Is zoet in Lentes schoone dreven,
Met hart verheffend zielsgenot,
Haar bloemwaranden door te zweven,
Dan voert natuur ons op tot God;
Maar dit genot is niet verloren,
Als de avondsluijer nederdaalt,
En ons geen zon of maan bestraalt,
Die vreugd blijft ons ook dan beschoren:
Verbeelding trekt, met zachten band,
Ons door het lagchend groen der velden;
Zij doet natuur op nieuw weer gelden,
En zalig zijn wij aan haar hand.

Doet mij geschiednis haren tempel,
Met zinsverrukking, binnen gaan,
Naauw druk ik zijn gewijden drempel,
Of 'k voel, verbeelding! uw bestaan.

Dan

Dan is 't geen droom — 't is aanschouwen,
Wat dan mijn geest ontwaren mag,
'T Is in mijn ziel dan helder dag,
'k Durf dan mij zelven niet vertrouwen,
'k Leef dan aan het Hesperisch strand,
Of ben, met duizende Hellenen,
In het alom beroemde Athenen,
Van 't tooverzoete Griekenland.

Maar hoe! 'k zou roemen uwe gunsten,
En zwijgen, hoe ge in overvloed,
Met uwe gave, in 't koor der kunsten,
Den geest van zijne priesters voedt:
Uw gloed doortintelde hun werken,
Mild hebt gij Phidias bedeeld,
Bij 't scheppen van zijn Venusbeeld,
En Rembrandts oog kondt gij versterken,
Als hij aan 't doek het leven gaf;
Ja, toen was gansch natuur verslagen,
Bij 't zien wat zijn penseel dorst wagen,
En stond hem de overwinning af.

Maar hooger rijst, o kracht! uw waarde,
Als gij uw gunst den dichter schenkt;
Als gij zijn geest ontvoert aan de aarde,
En dien naar reiner oorden wenkt;
Dan klapwiekt hij in hooger kringen,
Aan uwe hand, Verbeeldingskracht!
Dan is de toekomst hem geen nacht;
Dan hoort hij englenkoren zingen,
Tot eer der vromen zegepraal;
Dan ziet hij idealen blinken,
En godlijk mag zijn citer klinken,
Dan is zijn lofzang hemeltaal.

Utrecht. A. V. P.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

De Heer CAROLUS AUGUSTUS LUTGERT, van *Amsterdam*; Kweekeling van het Athenaeum dier Stad, werd, den 10den Junij, *met lof* bevorderd tot *Medicinae Doctor*, nadat hij, in de groote gehoorzaal der Akademie, verdedigd had zijne *Dissertatio anatomico-pathologica, de vitiis organicis glandulae Thyreoideae.*

SCHOOL-NIEUWS.

ZWOLLE.

Den 12 April. Heden had alhier, ten drie ure na den middag, op het koor der Groote Kerk, de Promotie der Latijnsche Scholen plaats. Nadat de Heer Conrector de plegtigheid met eene korte rede: *de Socratis docendi ratione*, geopend had, sprak de *secundus* der hoogste klasse, J. D. VAN KETWICH, eene, gedeeltelijk door hem zelven bewerkte, declamatio over het *Ostracismus*, met eene gepaste vrijmoedigheid uit. In dezelfde klasse was het *testimonium* van herhaalde overwinning toegewezen aan J. KALFF, welke naar de Akademische lessen bevorderd werd. De prijs der tweede klasse werd uitgereikt aan J. R. C. DE BOER HAZIER, die der vierde aan R. J. B. VAN SONSBEECK. In de vijfde werd aan R. J. W. MAC GILLAVRY het vereerende *testimonium*, en aan den *secundus*, G. H. VAN SENDEN, de premie overhandigd. Op het *tirocinium* ein-

eindelijk, werd G. GOMARUS met den prijs beschonken. Verder werden naar de eerste klasse bevorderd: J. E. C. DE BOER MAZIER, J. M. PIEPERS en D. J. C. LUTTENBERG; naar de derde: R. J. R. VAN SONSBEECK, L. J. RIETBERG, W. H. DE RUITER en H. P. T. E. MAC GILLAVRY; naar de vierde: A. J. W. MAC GILLAVRY, G. H. VAN SENDEN, G. T. HOLTKAMP, G. VAN DER SLUIS en A. G. HOOFT; naar de hoogste orde der zesde klasse: C. GOMARUS, G. J. EVERS, G. G. LUTTENBERG, F. J. HEERKENS en H. G. VAN PELT.

De prijzen der *Wiskunde* werden uitgereikt, in de eerste klasse, aan L. H. C. VAN RHIJN, in de tweede: aan J. M. PIEPERS, en in de derde: aan G. H. VAN SENDEN; die der *Geschiedenis*, in de eerste klasse, aan R. J. R. VAN SONSBEECK; in de tweede, aan H. P. T. E. MAC GILLAVRY, en in de derde: aan G. J. EVERS. In de eerste klasse der *Oude* en *Nieuwe Geographie* en der *Mythologie*, werd aan L. J. RIETBERG, in de tweede aan H. P. T. E. MAC GILLAVRY, de premie overhandigd, terwijl in de derde klasse: G. H. HELMICH, met het vereerende *testimonium*, en A. W. T. DE JONGH, met het boekgeschenk begiftigd werden.

Dit feest werd met Orgelmuzijk begonnen, afgewisseld en besloten, en het aanzienlijk getal leerlingen getuigde van den steeds toenemenden bloei dezer Scholen.

APPINGEDAM.

Den 19 Dec. 1838. Heden had alhier het gewoon Halfjarig Schoolexamen plaats; hetzelve droeg de goedkeuring weg van H. H. Curatoren en werd verlevendigd door het bijzijn van eenige letterminnaren. Daarna werden gepromoveerd, van de tweede naar de eerste klasse: H. RIEWEG, W. PALMER VAN DEN BROEK, H. HERINGA, R. PABUS CLEVERINGA, BI.

en

en R. PABUS CLEVERINGA, JZ. Van de vijfde naar de vierde klasse ging over: R. PABUS CLEVERINGA, HZ. en van de zesde klasse naar de vijfde werden bevorderd: J. MARISSEN VAN LOON, G. C. P. POELMAN en P. ALTING MEES. Wegens uitstekende vlijt, werden met *testimonia's* begiftigd: H. NIEWEG, R. PABUS CLEVERINGA, HZ., J. MARISSEN VAN LOON, G. C. P. POELMAN en P. ALTING MEES.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Zie Jan. 1839.

NIJMEGEN.

ELST, 9 Junij. Heden berigtte ons onze Leeraar, T. VERWEEL, het afsterven van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer JACOBUS TEN BOSCH, laatst Emeritus Pred. van *Amsterdam*, en aldaar overleden in den hoogen ouderdom van 79 jaar. Zijn Wel Eerw. bekleedde hier het Leeraarsambt van 1789 tot 1797, en was onder ons een zoo ijverig als geacht en bemind Evangeliedienaar. Dit berigt werd door zulken, die hem nog gekend hadden, met belangstelling gehoord, en zijn aandenken blijft bij hen in zegening.

BEEK staat vakant te worden. Zie Mei 1839.

OOY EN PERSINGEN. Zie Mei 1839.

TIEL.

KERK-AVEZATHEN, 26 Mei. Onze Leeraar, Ds. J. CORELL, maakte heden morgen, in de voorafspraak, aan de Gemeente bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. TEN BOSCH, rustend Evangeliedienaar der Ned. Hervormde Gemeente te *Amsterdam*, welke, van het jaar 1782 tot 1789, ook in deze Gemeente de dienst *als Herder en* Leeraar heeft waargenomen. Daar *slechts weinigen* meer den verdienstelijken man in *die betrekking* hebben gekend, gaf de Leeraar ons een kort verslag van zijne bekwaamheid en trouw, en wekte ons op tot navolging van zijnen christelijken wandel.

BOMMEL.

NEDER-HEMERT, den 13 Mei. Op vertoonde Acte van Collatie van de Hoog Welgeb. Vrouwe Baronnesse VAN NAGELL, geb. Gravinne BENTINCK, echtgenoot van den Hoog Welgeb. Heer Baron VAN NAGELL, Kamerheer des Konings enz., Vrouw dezer Heerlijkheid, heeft de Kerkeraad, *ter vervulling* der bestaande vakature, beroepen, den Wel Eerw. Heer J. L. J. HALLO, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, die, onder inwachting der vereischte approbatieën, deze beroeping heeft aangenomen.

HURWENEN staat vakant te worden. *Zie April* 1839.

GAMEREN. Zie Mei 1839.

HARDERWIJK.

GARDEREN vakant. Zie Maart 1839.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

LIER, den 6 Junij 1839. Onze Leeraar, Ds.

Ds. E. H. CATS, gaf op heden in de Voormiddag-Godsdienst ons kennis, eene beroeping naar de Gemeente van *Almelo* ontvangen en dezelve in ernstig beraad te hebben genomen.

NAALDWIJK, Junij 1839. De beroeping, alhier uitgebragt op Ds. B. S. VAN DRINSE, Pred. te *Groote Lindt*, is door zijn Wel Eerw., onder inwachting der vereischte approbatie, aangenomen.

ZOETERMEER EN ZEGWAART vakant. Zie Jan. 1839.

ROTTERDAM.

KRALINGEN, den 30 April 1839. Bij besluit van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, van den 13 April 1839, N°. 5, is onze Leeraar, Ds. C. OSKAMP, A. L. M. Phil. Doct., verklaard Emeritus, *salvo honore et stipendio*, zullende de verleende rust ingaan met den 1 Julij. Zoodat zijn Wel Eerw. den 30sten Junij zijn afscheid prediken, en deze Gemeente dus staat vakant te worden.

De Kerkeraad is voornemens een Predikant te beroepen, en onderrigt hiervan de Heeren Kandidaten.

ROTTERDAM, (Presbyteriaansche Gemeente) vakant. Zie Sept. 1838.

BERKEL EN RODENRIJS vakant. Zie Nov. 1838.

MAASSLUIS staat vakant te worden. Zie Dec. 1838.

LEIDEN.

KATWIJK AAN DEN RIJN EN HET ZAND vakant, Zie Oct. 1837.

DORDRECHT.

DORDRECHT, den 28 Mei. De Wel Eerw. Heer B. TERWOGT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, die alhier den post

van Hulpprediker vervulde, eene beroeping aan den *Hoek*, onder de Klassis van *IJzendijke*, aangenomen hebbende, is in deszelfs plaats uit Heeren Kandidaten, die zich daartoe aangegeven hadden, door Predikanten der Nederduitsche Hervormde Gemeente binnen deze stad, benoemd de Wel Eerw. Heer A. DE ROOIJ, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

GROOTE LINDT, c. a., den 2den Junij 1839. Maakte onze Leeraar; de Wel Eerw. Heer *B. S.* VAN DRIESSE, ons voor 14 dagen bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Naaldwijk*, heden berigtte hij ons, dat hij zich verpligt had gevonden, om dezelve, in afwachting der vereischte approbatieën, aan te nemen.

De Kerkeraad berigt aan H. H. Kandidaten, dat er zich reeds een meer dan genoegzaam aantal heeft aangemeld, om eene keuze te doen, en verzoekt dus vriendelijk van verdere aanzoeken verschoond te mogen blijven.

HEINENOORD, den 2 Junij. *Onze Leeraar*, de Wel Eerw. Heer J. C. BENTZIPENKA, den 20 Mei l. l. eene beroeping naar *Berkel en Rodenrijs* ontvangen hebbende, gaf ons op heden kennis, dat hij zich verpligt had gevoeld, die beroeping, onder de vereischt wordende goedkeuringen, aan te nemen.

Daar zich reeds een genoegzaam aantal Heeren Kandidaten, ter verkrijging eener predikbeurt, aangeboden hebben, verzoekt de Kerkeraad vriendelijk, dat er geen meerder aanzoek geschiede, waar aan toch niet zou kunnen worden voldaan.

GOUDA.

AMMERS-TOL staat vakant te worden. *Zie* Mei 1839.

BRIEL-

BRIELLE.

HELLEVOETSLUIS, 26 Mei. Heden morgen hadden wij het genoegen onzen geliefden Leeraar, Ds. T. VAN SCHUIJLENBURGH, plegtig gedachtenis te hooren vieren van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst in de Gemeenten van *Zevenhoven*, *Waarder* en ruim 2 jaren alhier. Zijn Eerw. had tot tekst, 1 *Tim.* I:12. *Ik dank Hem, die mij bekrachtigd heeft* enz. De Heer der Gemeente spare hem nog lang en vernieuwe zijne krachten bij het klimmen zijner jaren, opdat wij rijke vruchten mogen plukken van zijnen arbeid en hij eenmaal inga in de vreugde van zijnen Heer!

SIMONSHAVE, 26 Mei. Bij de Morgen-Godsdienstoefening van heden, werd ons het overlijden bekend gemaakt van Ds. A. UYTTENHOOVEN, rustend Pred. te *Brouwershave*, welke in 1785 zijn dienstwerk onder ons had aangevangen en ruim 3 jaren onder ons gearbeid heeft. Dit berigt werd met deelneming vernomen door eenige weinige ouden van dagen, die, voor eene halve eeuw, door hem in de hemelsche waarheid waren onderwezen en bij wie hij nog bij voortduring in aandenken was.

OUDDORP, 9 Junij. Onze Leeraar, Ds. A. G. VAN DIJKHUIZEN, maakte ons heden bekend, dat zijn Wel Eerw. eene eenparige beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Arnemuiden* en dezelve in beraad genomen.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Aug. 1838.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

Door het Klassikaal Bestuur van *Amsterdam* zijn,

op den 3den Junij geëxamineerd en tot het geven van Godsdienstig onderwijs in eene Gemeente bevoegd verklaard: PIETER ADRIANUS REURING, PIETER MULDER en HENDRICA HILLEGONDA BRINK.

AMSTERDAM, 18 Mei. In den vroegen morgen van dezen dag, overleed alhier de Wel Eerw. zeer Gel. Heer JACOBUS TEN BOSCH, in den ouderdom van 79 jaren en 8 maanden. Hij is sedert den 6 Jan. 1782 tot Julij 1828 in de dienst van het Evangelie werkzaam geweest, eerst ruim 7 jaren in de *Avezathen*, daarna 8 jaren te *Elst* in de *Over Betuwe*, eindelijk 31 jaren in onze Gemeente, terwijl hij in de laatste jaren, door ligchaamszwakheid daartoe gedrongen, het Emeritaat genoot. In den bloei en kracht zijns levens betoonde hij zich een doorkundig en scherpzinnig Godgeleerde, naauwkeurig Bijbeduitlegger en regt Evangelisch Leeraar; hij was daarenboven een ijverig voorstander van de belangen der Hervormde Kerk, vooral in vereeniging met wijlen den *Arnhemschen* Predikant VAN DER KEMP, gedurende zijne dienst te *Elst*. Zijn Evangeliearbeid onder ons is voor velen zeer nuttig geweest. In den laatsten tijd zijns levens nam de verzwakking zijns geestes zoo toe, dat zijn overlijden een voorregt mag genoemd worden, vooral, omdat er alle reden bestaat, om te gelooven, dat hij overgegaan is in de woningen der zaligen. Dit vertroost zijne nagebleven hem hartelijk beminnende Weduwe en alle zijne betrekkingen en vrienden. Zijne Ambtgenooten hebben in hunne Leerredenen zijns gedacht met achting en liefde, en de Gemeente opgewekt, om zijn geloof na te volgen en te blijven in hetgeen zij van hem gehoord heeft.

WEESP. Ds. P. A. ROMIJN, Pred. te *Blokzijl*, heeft de beroeping herwaarts aangenomen. Dezelve heeft

heeft reeds de kerkelijke goedkeuring bekomen en is ter approbatie aan Z. M. den Koning aangeboden.

OUDERKERK AAN DEN AMSTEL vakant. Zie Maart 1839.

HAARLEM.

OOST-ZAANDAM, den 8 April. De Kerkeraad ontving heden met aandoening, het treurig berigt des overlijdens van eenen onzer vorige zeer geliefden Leeraren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. L. SCHELKES, die, van het jaar 1805 tot 1829, in hartelijke vereeniging met zijnen Ambtgenoot, J. W. C. TENCKINCK, onder ons het Evangelie verkondigde.

Beide onze tegenwoordige Predikanten hebben daarvan aan de Gemeente op eene gepaste wijze kennis gegeven en uit die treurige mare aanleiding genomen, om haar op eene christelijke wijze te onderhouden. Ds. K. DE KONING, zijn opvolger alhier in de dienst van het Evangelie, predikte daartoe, op Zondag den 14den dezer, des morgens in zijne beurt, over *Hebr.* XIII: 7*a*. *Gedenkt uwer voorgangeren die u het woord Gods gesproken hebben enz.* Den daarop volgenden dag des Heeren begon onze oudste Leeraar, des morgens in de voorafspraak, met de aandacht te bepalen bij *Matth.* V: 6.: *Zalig zij die hongeren en dorsten naar de geregtigheid, want zij zullen verzadigd worden*; met welke woorden de Eerw. Overledene, op den 3den van November 1805, na 's morgens door zijnen Ambtgenoot bevestigd te zijn, onder ons zijn H. Dienstwerk aanving, en behandelde vervolgens 1 *Petr.* I: 24, 25. *Want alle vleesch is als gras* enz. Zijnde de merkwaardige tekst, waarop de onvergetelijke dienstknecht van onzen Heer, den

5den van Julij 1829, zijn werk onder ons plegtig, ernstig en hartelijk besloot, daar hij, bij Besluit Z. M. van 13 Febr. deszelven jaars, op zijn verzoek vereerend Emeritus verklaard was.

Zijne nagedachtenis zal bij ons in zegening blijven. Mogt ook het dierbaar Evangelie, dat hij uit volle overtuiging des harten verstandig, met gemoedelijken ernst en met zegen onder ons verkondigd heeft, verder meer en meer onze *veilige gids* zijn op den weg des levens, het *redelijk* en onwankelbaar geloof daaraan ons versterken en de beoefening onze hope verzekeren, dat wij den braven Leeraar in de zalige gewesten der onsterfelijkheid weder zullen ontmoeten. Daartoe worde het werk onzer tegenwoordige Leeraren gezegend! God versterke de treurende Echtgenoote des Overledene, en heilige hare aandoeningen bij het klimmen harer jaren, opdat zij den waren troost geniete, dien het Christendom alleen verschaffen kan en ook voor eene Weduwe genoegzaam is!

HAARLEM, den 29sten Mei. *De beroeping* des Kerkeraads uit het drietal, waarop geplaatst waren de H. H. DE BRUIJER, HIBLOPEN en OORT, Predd. te *Arnhem*, *Beek* en *Ubbergen*, en *Hoorn*, uitgebragt op de Wel Eerw. Heer F. C. HIBLOPEN, Pred. te *Beek* en *Ubbergen*, door zijn Eerw. aangenomen zijnde, heeft reeds de kerkelijke goedkeuring verkregen, en is dus, ter verwerving der koninklijke approbatie, naar *den Haag* door den Scriba gezonden.

WEST-ZAAN, 2 Junij. Heden mogt het onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer VAN DER LEE, gebeuren, plegtig gedachtenis te vieren van zijne 25 jarige Evangeliedienst, namelijk in de Gemeenten van *Etten* en *de Hoeven*, waar hij 30 Mei 1814 bevestigd werd, *Driehuizen* en *Zuidschermer*, en al-

lhier. Hij sprak bij die gelegenheid, voor eene ongemeen talrijk opgekomene Godsdienstige vergadering, over 1 *Petr.* I:25*a.*: *Maar het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid*, daaruit aanleiding nemende ter opwekking tot dankbaarheid en ter bemoediging voor de toekomst; terwijl het Zanggezelschap alhier, door het Godsdienstig uitvoeren van eenige Cantaten, ook het zijne aanbragt, om deze openbare bijeenkomst te meer doel te doen treffen. De Gemeente heeft vervolgens, door een kostbaar geschenk aan zijn Wel Eerw. erkentelijk aan te bieden, een aangenaam bewijs gegeven van hare hoogachting voor haren Leeraar, ter verdere aanmoediging, om voort te gaan, met ijverig en getrouw het dierbaar Evangelie der zaligheid den volke te verkondigen en op de beoefening van geloof en bekeering aan te dringen. Waarover de Groote Koning zijner Kerke, zijnen zegen genadiglijk verleene!

VELZEN, 9 Junij 1839. Met bijzondere deelneming ontvingen wij ook hier het berigt, van het treffend afsterven van onzen voormaligen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer, W. W. VAN BEUKEKOM, Pred. te *Amersfoort*, in den ouderdom van 46 jaren. Van de *Vuursche* tot ons overgekomen, heeft zijn Wel Eerw. gedurende vier jaren, van 1817 tot 1821, toen hij naar *Maassluis* vertrok, ons het Evangelie der zaligheid, met gemoedelijke trouw, verkondigd, en als een voorbeeld van naauwgezette pligtsbetrachting vriendschappelijk onder ons verkeerd, tot onze onderwijzing en vertroosting. Deze hulde brengen wij gaarne toe aan 's mans nagedachtenis.

Het was daarom met de behoefte van ons hart overeenkomstig, dat wij heden bij dit afsterven opzettelijk bepaald werden, door onzen tegenwoordi-

digen Leeraar en Vriend, A. HOFFMAN, die, naar *Hebr.* IV: 9, tot ons sprak over de rust des eeuwigen levens, in tegenoverstelling van de onrust der aarde, en ons opwekte, om onzen proeftijd alzoo naar Gods wil te besteden, dat wij, zonder te haasten, met zekere verwachting de toekomstige zaligheid, in een helder geloof aan onzen nooit volprezen Verlosser en Heer, volgens de belofte van den Onveranderlijk-Getrouwe, kunnen te gemoet gaan.

Met deze voorstelling en met de bede voor de diep bedroefde Weduwe, hebben wij ons hartelijk vereenigd.

ALKMAAR.

BURG OP TEXEL, den 2 Junij 1839. Gaf onze Leeraar, Ds. S. RIEMSTRA SLOTHOUWER, op Zondag den 26 Mei l. l. bij het eindigen zijner Leerrede, te kennen, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente *Leermens*, Provincie *Groningen*; heden vernamen wij, dat hij, na beraad, zich had verpligt gevoeld, onder inwachting der vereischte approbatieën, dezelve aan te nemen.

St. PANCRAS. Zie April 1839.

HOORN.

HOORN, den 20 Mei. Aan Ds. P. A. VAN DER LAAN, bevestigd te *Spanbroek* c. a., is Acte van Lidmaatschap der Klassis uitgereikt.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND, 22 Mei. De Kerkeraad handopening verzocht en verkregen hebbende, heeft ter vervulling der vakature, ontstaan door het overlijden van den Wel Eerw. en zeer Gel. Heer H. D. STRUIVING, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, Ds. J. SNOEK, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal

Kerk-

Kerkbestuur van *Noord-Braband.* Zijn Eerw. zal tot ultimo Maart 1840, in plaats van den Ring *Enkhuizen*, aldaar, ten faveure van Mejufvr. de Weduwe, de H. Dienst waarnemen. De Beroepene heeft de beroeping bereidvaardig aangenomen.

E D A M.

NIEUWENDAM, den 19 Mei 1839. Heden werd, in de Voormiddag-Godsdienstoefening, de lijkpredikatie gehouden over onzen geliefden Leeraar, den Wel Eerw. en zeer Gel. Heer REINIER AARNOUT VAN DEURSEN, aangaande wiens overlijden op den 10 Mei j. l., na eene kortstondige doch hevige ziekte van 8 dagen, wij reeds berigt hebben gegeven. De Consulent dezer Gemeente, Ds. H. A. SIMONS, Pred. te *Zunderdorp*, de eerste predikbeurt waarnemende, sprak bij die gelegenheid over *Joh.* IX : 4, met welken tekst onze Leeraar zijne Evangeliebediening onder ons had aanvaard. Groot was het aantal dergenen, die tot bijwoning dezer nagedachtenis aan den geachten Leeraar waren opgekomen; niet minder sterk waren de aandoeningen van allen, toen de Spreker een offer van achting en hulde aan de nagedachtenis van onzen waardigen en beminden Leeraar bragt, en de Gemeente op zijn Eerw's. leer, wandel en uiteinde wijzende, haar opwekte, om hetgeen zijn Eerw. gedurende zijn bijna 24 jarig dienstwerk onder haar had verrigt, in zegenend aandenken te houden. Eenige nadere bijzonderheden aangaande den volbragten levensloop des Overledenen, die den ouderdom van 48 jaren en bijna 3 maanden bereikt heeft, zullen in de levensberigten worden opgenomen. Dus is

NIEUWENDAM vakant. Zie Mei 1839.

WARDER. Zie Mei 1839.

ZEE-

ZEELAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, is, op den 1 Mei l. l., PETRUS HAGOORT, Pred. der Hervormde Gemeente te *Zoutelande*, van zijne bediening ontzet.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, 26 Mei 1839. Heden hadden wij het genoegen, dat onze, door het overlijden van onzen Leeraar P. VAN HADEN, openstaande Leeraarsplaats wederom vervuld werd. Onze van *Maassluis* beroepen Leeraar A. SLOTEMAKER CZ., werd heden morgen onder ons bevestigd, door zijnen jongsten Ambtgenoot, Ds. A. MOOLENAAR, met eene Leerrede over *Joh.* XII: 44—50. *En Jezus riep en zeide: die in mij gelooft, gelooft in mij niet, maar in dengenen, die mij gezonden heeft enz.*

De Bevestigde hield des avonds zijne Intree-Leerrede, ten grondslag derzelve leggende, 2 *Cor.* III: 12. *Dewijl wij dan zoodanige hoop hebben, zoo gebruiken wij vele vrijmoedigheid in het spreken.*

VLISSINGEN, den 27 Mei 1839. Werden Diakenen der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente, voor eenigen tijd, verblijd met het berigt, dat door wijlen Mevrouw de Weduwe ALBERTUS JOHANNES DE SMIDT, geboren ANNA ELISABETH VAN TOULON, aan hunne Armen, de zoo aanzienlijke som van ƒ 600, zonder eenige korting te aanvaarden, was gelegateerd; thans is het hun een aangename pligt, nu het Z. M. onzen geëerbiedigden Koning behaagd heeft, tot de aanvaarding van hetzelve eene gunstige dispositie te verleenen, daarvan langs dezen weg openlijke melding te maken; terwijl

wijl aan de weldadige liefde der Overledene, dankbare hulde wordt toegebragt, zij hierbij de wensch gevoegd, dat haar voorbeeld velen tot navolging moge opwekken!

ZOUTELANDE, den 10 Junij 1839. De Kerkeraad heeft heden het legaal berigt ontvangen, dat Ds. PETRUS HAGOORT, bij uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, uit zijne betrekking van Predikant in de Hervormde Kerk, ontzet is, en geen gebruik heeft gemaakt van den termijn, om van die uitspraak te appelleren, zoo dat thans

ZOUTELANDE vakant is.

De Kerkeraad voornemens zijnde, door de beroeping van eenen Kandidaat tot de Heilige Dienst, in de bestaande vakature te voorzien, verzoekt Heeren Kandidaten, die eene predikbeurt mogten verlangen, zich daartoe met vrachtvrije brieven aan den Kerkeraad of aan den Predikant van *Beterke*, als Consulent dezer Gemeente, te willen adresseren.

ARNEMUIDEN. Zie Mei 1839.

ZIERIKZEE.

BROUWERSHAVEN, 12 Mei 1839. Heden maakte onze Leeraar ons het overlijden bekend van zijnen waardigen Voorganger, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. UITTENHOVEN, die, van Januarij 1797 tot Julij 1831, onder ons het Evangelie der zaligheid verkondigde, sinds welken tijd hij eene eervolle rust mogt genieten, en wekte ons tevens op, om steeds de goede lessen indachtig te blijven, welke hij den meesten onzer van onze jeugd af heeft ingeprent. Dit berigt werd door ons allen met aandoening aangehoord.

GOES.

BORSELE vakant. Zie Mei 1839.

IJZEN-

IJZENDIJKE.

DEN HOEK, 30 April 1838. Na verkregene handopening van het Ministerie der Hervormde Eeredienst, was de Kerkeraad heden werkzaam, in bijzijn van den Consulent, tot het uitbrengen eener beroeping ter vervulling van de bestaande vakature, veroorzaakt door het overlijden van wijlen den Wel Eerw. Heer C. MEEUSE.

Op het twaalftal werden de volgende HH. Kandidaten onder onderscheidene Provinciale Kerkbesturen, geplaatst:

E. C. VAN DER ZAAG, J. J. SIX DIJKSTRA, H. J. A. GUTTELING, D. G. VAN DER HORST, Theol. Doct., G. J. C. HARMSEN, A. C. CLINGE LIBERT, J. D. MAALDRINK, W. POLLEN, J. H. D. ROMBACH, D. SLOTHOUWER, G. P. WIJNMALEN, B. TERWOGT.

Waaruit het volgende zestal is gemaakt:

J. J. SIX DIJKSTRA, H. J. A. GUTTELING, D. G. VAN DER HORST, Th. Doct., J. D. MAALDRINK, J. H. D. ROMBACH, B. TERWOGT.

Op het drietal geplaatst zijnde, GUTTELING, MAALDRINK en TERWOGT, is daaruit beroepen geworden de Wel Eerw. Heer B. TERWOGT, Kandidaat onder het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, en Hulpprediker te *Dordrecht*, welke deze beroeping heeft aangenomen.

AARDENBURG, 19 Mei 1839. Heden morgen, in de voorafspraak tot het Pinksterfeest, werden wij bekend gemaakt met het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. UITTENHOOVEN, te *Vlissingen*, op den 8 dezer, in den ouderdom van ruim 79 jaren, laatst rustend Pred. van *Brouwershaven*.

Onze Leeraar wekte ons op, naar aanleiding van het onderwerp van den dag, om de nagedachtenis van den waardigen man, die, gedurende een vijf-

rijftal jaren, het heerlijk licht des Evangelies ook onder ons verspreidde en vermeerderde, dankbare hulde te brengen, door in dat licht steeds te wandelen en ons te verblijden.

UTRECHT.

AMERSFOORT.

ZEIST, 26 Mei 1839. Heden hadden wij het voorregt, om onzen nieuwen Leeraar, Ds. D. LENTING, Th. Dr., voormalig Predikant te *Batavia*, onder ons te zien bevestigen, door deszelfs Ambtgenoot, Ds. J. E. KIST. De Bevestiger sprak, volgens 1 *Thess.* V: 25, *over den beminnelijken pligt der voorbidding eener Gemeente voor hare Leeraren, als hoogst bemoedigend en versterkend voor hen bij hun gewigtig werk en heilzaam voor de Gemeente' zelve.* Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn werk onder ons, met 2 *Cor.* XII: 19*b.* en bepaalde ons *bij den inhoud, de wijze en de bedoeling der Evangelieprediking.*

Het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, heeft den Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. LENTING, Th. Dr. als bevestigd Pred. te *Zeist*, verklaard tot Lid der Klassis van *Amersfoort.*

AMERSFOORT, 31 Mei 1839. Onze Gemeente is in diepen rouw gestort door den dood van een harer waardige Voorgangers, den Hoog Eerw. Heer WERNER WILLEM VAN BEUSEKOM. Gedurende de laatste maanden moest hij, door toenemende ligchaams ongesteldheid, een zoo sukkelend leven leiden, dat hij op geneeskundigen raad reeds voornemens was, om voor eenigen tijd van zijn openbaar werk

te rusten, toen hij haar op eene zoo onverwachte als aandoenlijke wijze in zijn 46ste jaar ontviel. — Geboren te *Utrecht*, 28 Nov. 1792, alwaar hij ook zijne opleiding en vorming tot de dienst van het Evangelie ontvangen heeft, mogt hij in dezelve, als de rust van zijn hart en de vreugde van zijn leven, ruim 24 jaren met onvermoeiden ijver en trouw werkzaam zijn; getuigen de onderscheidene Gemeenten, waarbij hij achtervolgens gearbeid heeft, als te *Vuursche*, waar hij van 1815 tot 1817; te *Velsen*, waar hij van 1817 tot 1821: te *Maassluis*, waar hij van 1821 tot 1829, gelijk 10 jaren lang in ons midden, het woord der zaligheid verkondigd heeft.

De Vaderlandsche Kerk verliest in hem een zeer werkzaam Lid van het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*; maar smartelijk valt hetzelve vooral onze Gemeente, welke daardoor zich beroofd ziet van eenen Leeraar en Voorganger, achtingwaardig wegens de gaven van zijn verstand en hart, kunde, nederigheid en getrouwheid in zijne bediening; stichtende door zijn voorbeeld in ootmoedig geloof en christelijken wandel. Hartelijk was hij aan onze Gemeente verbonden, waarvan hij door het bedanken voor eene beroeping naar *Middelburg*, in 1830, haar een aangenaam bewijs gegeven heeft. Algemeen was de hoogachting en liefde, welke hij onder haar bij zijn leven genoot, maar ook de aandoening van schrik en droefheid bij zijn afsterven. Zijne Ambtgenooten, die hem als hunnne Vriend en Medebroeder eerden en beminden, hebben op den volgenden Zondag, onder diep leedgevoel, ons herinnerd aan het verlies dat de Gemeente in hem geleden heeft; en acht dagen later 's mans jongere Ambtgenoot, de Wel Eerw. Heer H. J. VAN HOORN, meer opzet-

te-

telijk in eene Leerrede over *Spreuk.* X: 7*a*. Zijne diep bedroefde Weduwe, Vrouwe A. VAN EEDEN, met welke hij 22 jaren allergenoegelijkst vereenigd was en voor welke, door de Leden van den Ring van *Amersfoort*, het jaar van gratie zal worden waargenomen, vinde de verzachting van hare grievende smarten in de vertroostingen van dat Evangelie, waarmede haar overleden echtgenoot andere lijdende en treurigen zoo menigmalen bemoedigd heeft; in de harten van alle de Leden onzer Gemeente blijve hij leven na zijnen uitgang; maar vooral mogen zeer vele, bij de toekomst van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, zijne blijdschap en kroon zijn.

W IJ K.

NEDERLANGBROEK, 5 Mei 1839. Gaf onze Leeraar, veertien dagen vroeger, ons kennis van eene beroeping naar *Arnemuiden*, in *Zeeland*, heden werden wij verblijd met het berigt, dat zijn Eerw. zich verpligt had bevonden, voor deze beroeping te bedanken, terwijl hij zich op nieuw weder aan ons verbond, naar aanleiding van *Phil.* I: 24*b*. *Te blijven is noodiger om uwen wille.*

V R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

OUDEGA, NYEGA EN OPENDE vakant. Zie Oct. 1838.

H A R L I N G E N

DONGJUM, den 2 Junij 1839. Heden werd onder ons bevestigd in de Evangeliebediening, de,

 door

door het Klassikaal Bestuur van *Harlingen* (hetwelk in dezen de functiën des Kerkeraads waarnam) voor onze Gemeente beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. ADAMA AL., Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*. De bevestiging geschiedde door onzen Consulent, den Wel Eerw. Heer S. BUSSCHER, Pred. te *Ried* en *Boer*, en de oplegging der handen, behalve door den Consulent, ook door de Wel Eerw. Heeren L. W. DE GRIENT DREUX, D. NOORDHOFF, R. M. CLOPPENBURGH, J. E. DE BOER, J. DE WITT en BOLKEMA, Predd. te *Franeker*, *Schalsum*, *Wijnaldum*, *Marrum* en *Nijkerk*, *Huizum* en *Oldeboorn*. De Bevestiger had tot tekst, *Hand.* V:42. *En zij hielden niet op alle dagen in den Tempel en bij de huizen te leeren en Jezus Christus te verkondigen.* En de Bevestigde begon zijn dienstwerk onder ons met eene Leerrede over *Col.* I:28. *Den welken wij verkondigen, vermanende een iegelijk mensch en leerende enz.*

SIXBIERUM vakant. Zie April 1839.

WOMMELS. Zie April 1839.

S N E E K.

SYBRANDABUREN EN TERSOOL vakant. Zie April 1839.

SNEEK. Zie Mei 1839.

D O K K U M.

ENGWIERUM, den 12den Mei 1839. Gelijk voor ruim 2 jaren hier eene *Roomschgezinde* tot het Hervormde Kerkgenootschap overging, zoo had zulks ook thans plaats met hare Zuster, JUSTINA HENRICA VAN WETERING genaamd, de éénige, die wij nog onder onze Dorpsgenooten telden. Met nog 3 anderen, waaronder ook een Man en Vader, wien de

de H. Doop werd toegediend, werd zij openlijk in haar Lidmaatschap bevestigd. Onze Leeraar, J. C. SIMMERMAN, bepaalde ons toen bij de gewigtige vraag van PAULUS, *Hand.* XIX:2*a*, voorkomende. Indrukmakend was deze plegtigheid.

WANSWERD EN JISLUM, den 17 Mei 1839. Heden, in den vroegen morgen, trof onze Gemeente het verlies van haren waarden Herder en Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. LOS. In eene 40 jarige Evangeliedienst in onderscheiden Gemeenten, was hij onder ons, waar zijn Eerw. daarvan in het laatst des verloopenen jaars nog gedachtenis vierde, de laatste 10 jaren werkzaam. — Hij bezweek door eene hand over hand toegenomen verzwakking en ongesteldheid, na eene sukkeling van bijna 6 maanden, nog overhaast en onverwacht, in den ouderdom van 62 jaren. — Den 22 dezer wierd het lijk, behalve door deszelfs achtergelatene betrekkingen en den Kerkeraad zijner Gemeente, mede door zijne naburen, Ds. LANDWEER en Ds. KAHREL, Predd. te *Birdaard*, c. a., en te *Reitsum*, ter aarde besteld. Zondag daaraanvolgende, den 26, Ds. LANDWEER als Consulent de eerste predikbeurt vervullende, bepaalde ons bij dit afsterven naar 1 *Petr.* I:24, 25. en deelde ons, naar aanleiding dezer woorden, de noodige en nuttige lessen mede, zoo tot onze onderrigting als vertroosting van Gemeente en achtergelatene betrekkingen.

Mogten deze met die onzes ontslapenen Leeraars ook van achteren nog een heilzame vrucht en zegen hebben.

Daar de Overledene eene Weduwe nalaat, zal voor deze het *annus gratiae* door de Predikanten van den Ring worden waargenomen.

AUGUSTINUSGA EN SURHUIZUM, den 26

 Mei

Mei 1839. Het afsterven van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer JOHANNES LOS, laatst Pred. te *Wanswerd*, c. a., gedurende één jaar, van 1804 tot 1805 Leeraar dezer Gemeente, werd ons heden bekend gemaakt. Ofschoon des Overledenen verblijf hier zeer kort is geweest, werd nogthans deze kennisgeving niet zonder deelneming vernomen, en door onzen tegenwoordigen Leeraar aangewend, om de gedachte aan 's menschen broosheid bij ons te verlevendigen en de genade Gods in CHRISTUS, door het geloof aan te nemen, ten einde bestand te zijn tegen de verschrikkingen des doods.

OUDWOUDE EN WESTERGEEST, den 2 Junij. Bij vriendelijken afstand van den Consulent, Ds. J. P. B. RIEDEL, Pred. te *Kollum*, werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer TOBKO SWAAGMAN, heden in de H. Dienst onder ons bevestigd door zijnen Broeder, Ds. J. SONIUS SWAAGMAN, Pred. te *Stads-Kanaal*, met eene Leerrede *over de liefde van den Evangeliedienaar voor Christus, de grond eener gezegende Evangeliebediening*, naar *Joh.* XXI: 16. De oplegging der handen geschiedde, door den Bevestiger, den Consulent en Ds. H. S. BRIGERSBERG, Pred. te *Augsbuur*, c. a.; terwijl de Bevestigde des namiddags zijn werk begon, met eene Leerrede over *Matth.* VI: 10a. *Uw koningrijk kome!*

EE. Door vrijwilligen afstand van Ds. T. F. DE HAAN van zijne dienst in deze Gemeente, is dezelve vakant.

HEERENVEEN.

NOORDWOLDE, c. a. Alzoo de Gemeente van *Noordwolde* en *Beuil*, met den 1 Julij 1839, staat vakant te worden, zie Mei 1839, en er nog geene vaste bepaling is gemaakt, of een Predikant dan

dan of een Kandidaat zal beroepen worden, zoo worden Heeren Kandidaten, welke om eene predikbeurt mogten verzoeken, bij deze verwittigd, dat een schriftelijk antwoord op hunne brieven zal gezonden worden aan dengenen, die tot de waarneming eener predikbeurt zal kunnen toegelaten worden.

HEERENVEEN staat vakant te worden. Zie Mei 1839.

APPELSCHA, tot hiertoe gecombineerd met *Oosterwolde*. Zie Mei 1839.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIERDEN vakant. Zie Sept. 1838.
ZWOLLE. Zie Oct. 1838.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Mei 1839.
ENSCHEDÉ vakant. Zie Mei 1839.

KAMPEN.

BLOKZIJL, 5 Mei. In de namiddag Godsdienstoefening van dezen dag, maakte onze jongste Leeraar, P. A. ROMIJN, ons bekend, in de afgeloopene week eene beroeping ontvangen te hebben, naar de Gemeente te *Weesp*, ons daarbij tevens berigtende, dat zijn Eerw. deze beroeping in ernstige overweging genomen had, hopende hij evenwel Zondag 19 Mei zijn bepaald besluit aan de Gemeente kenbaar te maken.

BLOKZIJL, den 19 Mei 1839. Onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. A. ROMIJN, eene beroeping naar *Weesp* onlangs ontvan-

gen hebbende, maakte ons heden bekend, dat hij, na ernstig beraad, had besloten, om deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aan te nemen. Zoodat die Leeraarsplaats wederom vakant wordt.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

DORKWERD, den 8 Mei 1839. Heden in de Voormiddag-Godsdienstoefening deelde onze Leeraar, S. A. DE JONGE, ons het berigt mede, dat op den 1sten dezer maand overleden was, een van onze voormalige Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer JACOBUS CRANSEN THEMMEN, Pred. te *Hornhuizen*. Zijn Eerw. herinnerde ons daarbij, dat de waardige Overledene, van het jaar 1787 tot 1817, dus bijna 30 jaren, het Evangelie der zaligheid onder ons met allen ijver en getrouwheid had verkondigd; terwijl wij tevens werden opgewekt, om 's mans lessen en vermaningen, welke sommigen onzer gehoord hadden, en die bij aanhoudendheid uit het dierbaar woord van God tot ons gebragt worden, op te volgen en na te leven. Dit berigt werd met aandoening en deelneming door diegenen, die den waardigen man hier nog gekend hadden, vernomen: terwijl zijne nagedachtenis bij ons in zegening blijve, wenschen wij met onzen Leeraar, dat de Algoede 's mans Weduwe in hare klimmende jaren mag sterken en ondersteunen.

HOOGEZAND, den 2 Mei 1839. De Gemeente had het genoegen heden, na het eindigen der Godsdienstoefening, van den Kerkeraad te vernemen, dat dezelve, bij besluit van Z. M. onzen beminden Ko-

Koning, d. d. 11 April j. l., gemagtigd was tot de aanvaarding van het aanzienlijk Legaat van *tien duizend Gulden*, door wijlen den Heer LUBBARTUS KLEERSNIJDER, gewoond hebbende en overleden te *Amsterdam*, doch in onze Gemeente geboren en opgevoed, voor onze Diakonie-Armen bestemd; van welke beschikking bereids, bij het ontvangen berigt daarvan, aan de Gemeente was kennis gegeven. Doordien de Overledene heeft bepaald, dat genoemd Legaat zal moeten worden belegd in inschrijvingen op het Grootboek der Nationale Werkelijke Rentegevende Schuld van dit Rijk van twee en een half procent, op naam van den tijdelijken Predikant, Ouderlingen en Diakenen onzer Gemeente, en door dezen worden bestuurd, zoo zal hetzelve een voortdurend fonds blijven, en de naam van den Weldoener onzer Armen niet alleen bij ons, maar ook bij onze nakomelingen in gezegend aandenken zijn. Wij hopen, dat de asch van den overleden KLEERSNIJDER zacht ruste, en de waardige man in den verheerlijkten staat het genot smake van zijne belangelooze liefde omtrent onze Armen, maar vertrouwen ook, dat zijne lofwaardige toegenegenheid voor onze Gemeente eene krachtige aansporing tot navolging en meerdere milddadigheid omtrent de Armen zal wezen. God schenke hierop zijnen zegen!

GRONINGEN vakant. Zie April 1839.

W I N S C H O T E N.

SCHEEMDA, den 23 Mei. Het heeft Z. M. den Koning, bij Besluit van den 13 April l. l. N°. 105, behaagd, onzen Leeraar, Ds. J. PELINCK, op deszelfs verzoek te verklaren Emeritus *salvo honore* en met pensioen, in te gaan met den 1 Julij aanstaande. Dien ten gevolge is er reeds bij zijne Excellentie den Heer Minister aanvrage gedaan tot

bekoming van handopening, tot het verkiezen van eenen nieuwen Leeraar en dezelve werkelijk bekomen, bij Dispositie van den 17 dezer N°. 1. Zoodat SCHEEMDA staat vakant te worden.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

APPINGADAM.

OTERDUM. Heden morgen, den 19 Mei, maakte onze Leeraar, J. EIKEMA, ons bekend, dat de Kerkeraad op den 16. dezer berigt had ontvangen, van het op den 6 l. l. afsterven van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer EVERHARDUS STRATINGH, in den ouderdom van 85 jaren. Zijn Eerw. was van 1778 tot in 1780 Herder en Leeraar dezer Gemeente en ofschoon er slechts zeer weinigen in onze Gemeente zijn, die zich den Overledene nog kunnen voorstellen, blijft bij die enkelen toch zijn aandenken in zegening.

LEERMENS vakant. Zie Aug. 1838.

OOSTERWYTWERD en EENUM vakant. Zie Sept. 1838.

MIDDELSTUM.

ADORP, den 9 Mei 1839. Heden morgen, op den gedenkdag van JEZUS Hemelvaart, maakte onze Leeraar, de Heer A. M. STRATINGH, bij het begin der Godsdienstoefening ons bekend, dat deszelven hooggeachte en dierbare Vader, onze voormalige Leeraar, de Heer EVERHARDUS STRATINGH, zacht ontslapen was. Zijn Eerw, sedert den 1 Januarij 1830 reeds Emeritus, overleed den 6 Mei l. l. te *Groningen*, in gezegenden ouderdom, op den dag zijner *vijf en tachtigste* verjaring. Met gevoel van erkentelijkheid herdachten wij, dat de thans Ontslapene bijna een halve eeuw in ons midden woonde, en in de bediening van het Evangelie, ons ten nutte en tot heil onzer voorzaten, is werkzaam geweest.

Het

Het goede zaad, door den waardigen man gestrooid, brenge duurzame en zegenrijke vruchten voort!

HORNHUIZEN vakant. Zie Mei 1839.

NOORD-BRABAND.

's HERTOGENBOSCH.

HILVARENBEEK, den 27sten Mei 1839. Na verleende handopening, heeft de Kerkenraad der Hervormde Gemeente alhier, ter vervulling der aanstaande vakature, tot Herder en Leeraar in deszelfs Vergadering van heden beroepen, J. J. SPRENGER VAN EIJK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, bereidvaardig heeft aangenomen.

EINDHOVEN.

St. OEDENRODE. Zie Febr. 1839.

DRENTHE.

ASSEN.

ANNERVEEN, c. a. Zie April 1839.

MEPPEL.

HOOGEVEEN vakant. Zie April 1839.

KOEVERDEN.

SCHOONBEEK vakant. Zie Oct. 1838.

SLEEN vakant. Zie Dec. 1838.

LIMBURG, enz.

MEERSSEN vakant. Zie Mei 1839.

WAAL-

WAALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, 15 Mei 1839. Door de Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken, is op heden tot de predikdienst toegelaten: JOSUÉ JEAN PHILIPPE VALETON.

VOORBURG vakant.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN en MOORDRECHT } vakant.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

SCHIEDAM, den 2 Junij 1839. Heden nam onze, naar *'s Hage* beroepen Leeraar, in het avonduur afscheid van ons, met eene Leerrede over *Col.* III:16*a.* Onze heilwenschen vergezellen hem, gelijk de talrijke vergadering, welke hem de woorden des afscheids hoorden uitspreken, waaronder ook vele Leden der Hervormde Gemeente, benevens derzelver Leeraren alhier, van belangstelling getuigden.

De Kerkeraad heeft inmiddels, na verkregen handopening, eene opgaaf van Heeren Predikanten van het Eerw. Amsterdamsche Consistorie verkregen, welke tot het waarnemen van liefdebeurten konden worden uitgenoodigd. Deze opgave, bestaande uit de Eerw. Heeren: P. J. DUSSEAU, Pred. te *Winschoten*, J. C. KINDERMAN, te *Edam*, en

J.

J. C. KOCH, te *Groede*, bij hen ontvangen zijnde, hopen zij eerlang met het voorbereidende werk ter beroeping voort te gaan, opdat de bestaande vakature spoedig vervuld worde.

'sGRAVENHAGE, den 9 Junij 1839. Heden hadden wij het genoegen onzen nieuw beroepen Leeraar, den Wel Eerw. Heer K. N. MEPPEN, zijne bediening onder ons plegtig te zien aanvaarden, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XII: 14*b*. De voorstelling en bevestiging was in het ochtend uur geschied, door onzen oudsten Leeraar, den Wel Eerw. Heer R. T. F. BEUDLER, die bij zijne rede ten grondslag had gelegd, 1 *Cor.* IV: 1—5.

CUILENBORG vakant. Zie Mei 1839.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 7 Mei. In onze Coetuële Vergadering verzochten, en verkregen zitting en stem: de Wel Eerw. Heeren W. JANSSEN en H. B. GRAVEMEIJER, bevestigde Predd. te *Wolthuizen* en *Rijsum*.

Werd ook, pro Ministerio geëxamineerd de Wel Eerw. Heer T. H. MULLER, en aan de roepende Gemeente van *Loppersum* toegewezen.

Om pro Licentio Concionandi geëxamineerd te worden, op de Vergadering van Julij, gaf zich aan de Student van de Groninger Hoogeschool HERO SISSING; de Kerkelijke en Akademische getuigenissen alle wel bevonden zijnde, werd zijn Eerw's. verzoek ingewilligd.

EM-

EMDEN, den 28 April 1839. De dag van heden, was voor onze Hervormde Gemeente een zeer plegtige dag, dewijl het, in den avond van denzelven, den tweeden onzer Leeraren, den Hoog Eerw. Heer TIJMEN SLOT, gebeuren mogt, in onze Groote Kerk, voor een gansch buitengewone, ook van elders zamengevloeide schaar, en verscheidene naburige Predikanten, dankbaar gedachtenis te vieren van zijne, in vijf onderscheidene Gemeenten, t. w. die van *Kolslagen*, *Oude Niedorp*, *Koog*, *Meppel*, en sedert 1816 alhier, met eer en roem, en, met kennelijke blijken van Gods goedkeuring, volbragte vijftigjarige Evangeliedienst, en wel naar aanleiding van *Gen.* XXXII : 10a. *Ik ben geringer dan alle deze weldadigheid, en dan alle deze trouw, die gij aan uwen knecht gedaan hebt!*"

De Gemeente, die een hartelijk en levendig deel nam in het voorregt, dat haren ouden en bedaagden Leeraar wedervoer, verheugde zich niet weinig over den gewenschten afloop dezer aandoenlijke plegtigheid. Na geëindigde Godsdienst vergaderde de Groote Kerkenraad op de Consistoriekamer, alwaar onze oudste Leeraar, den jubelende Grijsaard, namens de gehele Vergadering begroette, met dankbetuiging tevens voor de menigvuldige door hem aan de Gemeente bewezene diensten, en vurige toebede, van noodige hulp en ondersteuning van boven, bij het klimmen zijner jaren, terwijl te gelijk aan hem, door den Hoog Eerw. Heer H. E. HESSE, voormalige Predikant dezer Gemeente, maar thans Generaal Super-Intendent, Consistoriaal-Raad en Pred. der Hervormde Gemeente te *Aurich*, die uit oude betrekking deze plegtigheid met zijne tegenwoordigheid vereerde, met eene roerende aanspraak, werd ter hand gesteld, een gelukwenschend schrij-

schrijven van het Koninklijk Hanoversch Oost-Vriesch Consistorie.

's Voormiddags reeds had zijn Hoog Eerw. de gelukwenschen ontvangen van de hoogere en lagere Collegiën, van de Kerkenraden der onderscheidene Gemeente, van de Leeraren bij het Gijmnasium, enz. enz. Een fraaije, rijk met zilver beslagen folio Staten-Bijbel en andere geschenken, waren zijn Hoog Eerw. reeds 2 dagen te voren, met daarbij toepasselijke aanspraken en gedichten, door een aantal jeugdige leerlingen en leden der Gemeente van het vrouwelijk geslacht, uit bijzondere achting en genegenheid, vereerd.

Insgelijks nam de Hoog Eerw. Oostvriesche Coetus deel in de vreugde van onzen ouden Leeraar, die sedert 1831 den vereerenden post van Vice-Praeses bij denzelven bekleedt, en wel bij gelegenheid van deszelfs eerste gewone zitting van dit jaar, op Dingsdag den 7 Mei. Nadat zijn Hoog Eerw. door de twee oudsten der tegenwoordig zijnde Heeren Broeders was afgehaald, en in de Vergadering geleid, werd hij door den Praeses, zijnen ouden Akademievriend, verwelkomd en geluk gewenscht. Terwijl eindelijk alles besloten werd met eenen ruimen en vriendelijken Coetuëlen maaltijd.

MIDLUM in RHEIDERLAND, den 5 Mei 1839. Waren wij één jaar, wegens eene noodzakelijke herstelling onzer Kerk, van de openbare Godsdienstoefening verstoken geweest, op den dag van heden mogten wij onzen smaakvol versierden Tempel weder binnentreden. Op verzoek hield onze beroepene Leeraar, de Super-Intendent BILLKER, te *Jemgum*, de plegtige Inwijdings-Leerrede, naar aanleiding van *Esra* VI: 16*b*. Alles liep zeer geregeld en tot genoegen der Gemeente, en der tal-

talrijke, ook van elders zamengevloeide menigte af.

MIDLUM, den 9 Mei 1839. Heden, op het Feest van JEZUS Hemelvaart, hadden wij het genoegen, dat onze, van het naburig *Jemgum* tot ons overgekomene Leeraar, de Super-Intendent BILLKER, plegtig onder ons werd bevestigd, door den Hoog Eerw. Heer Consistoriaal-Raad en General Super-Intendent NEESE, te *Aurich* en eene Commissie van het Koninkl. Ambt *Jemgum*. De Hoogwaardige Heer Bevestiger had den CXde *Psalm* tot tekst gekozen. De Bevestigde hield zijne intrede met eene Leerrede over *Hebr.* XIII:8. Geheel de plegtigheid van dezen dag diende niet weinig, om onze stichting en opbouwing te bevorderen.

JEMGUM, den 12 Mei 1839. Onze oudste, naar *Midlum* vertrokkene, Leeraar, de Super-Intendent J. C. BILLKER, nam heden afscheid van onze Gemeente, naar aanleiding van *Philipp.* I:3—6. Aandoenlijk was, zoo wel voor den Leeraar, als ook voor ons het scheiden, daar steeds, gedurende de 6½ jaar onzer onderlinge nauwe betrekking, de band des vredes en der liefde, ons op het innigste verbonden had.

RIJSUM, den 28 Mei. Alhier is op heden de van *Oldersummer-Gaste* overgekomen Pred. H. E. GRAVEMEIJER, tot Leeraar onder ons bevestigd, door den Hoog Eerw. Heer Super-Intendent S. MEIJER, Pred. te *Cirkwerum*, met 2 *Tim.* IV:2a. Waarna de Wel Eerw. Heer Bevestigde zijne Intrede deed, met *Jez.* XXVIII:6.

GRAAF-

GRAAFSCHAP TEKLENBURG.

GRONAU, den 11 Mei 1839. Heden werd onze Gemeente in diepen rouw gedompeld, door den dood van haren geliefden Leeraar, den Wel Eerw. Heer F. B. VISCH. Zijn Wel Eerw. was geb. den 19 Nov. 1781, en de jongste Zoon van den waardigen Leeraar C. A. B. VISCH, te *Ohne*, in het *Graafschap Bentheim*. Hij verloor zijnen Vader in den ouderdom van ruim 4 jaren. Door deszelfs opvolger, den nog levende Hoog-Eerw. Heer Overkerkeraad KOPPELMAN, in de voorbereidende wetenschappen onderwezen zijnde, vertrok hij, in het jaar 1801, naar *Groningen*, om zich, onder de leiding der toenmalige Hoogleeraren, de Heeren ABRESCH, LUBBERS en MUNTINGHE, in de H. Godgeleerdheid te oefenen en tot het Leeraarswerk bekwaam te maken. In de maand Mei van het jaar 1804, werd hij door de Theologische Faculteit te *Groningen* geëxamineerd en met lof tot de predikdienst toegelaten. In de maand Junij daaropvolgende, werd hij te gelijker tijd te *Sleen* in *Drenthe* en te *Gronau* beroepen.

Hij gaf de voorkeur aan onze Gemeente, omdat die reeds eenigen tijd op hem gewacht had. Nadat hij door de Klassis van *Bentheim*, op verzoek van den Heer Graaf, nu Vorst van *Bentheim-Teklenburg-Rheda*, als Collator, met het beste gevolg peremptoir geëxamineerd was, werd hij, op den laatsten Zondag der maand October van het genoemde jaar, hier bevestigd en ingezegend, door zijnen Broeder, den Heer Overkerkeraad, W. F. VISCH, Pred. te *Wilsum*. De oplegging der handen geschiedde, mede door de Heeren Deputaten der Klassis van *Bentheim*, HUGENHOLTZ en BAKKER, Predd. te *Veld-*

huizen en *Noordhoorn*, en door Ds. WENDELIJK, Pred. te *Enschede*.

In het jaar 1819 trad de Overledene in het huwelijk, met Mejufvrouw E. STORK, Weduwe COSTERUS, uit welk huwelijk eene dochter in leven is. Den 1 November 1829 vierde hij gedachtenis van zijne volbragte vijf en twintig jarige predikdienst, en ontving bij die gelegenheid de treffendste bewijzen van de liefde zijner Gemeente. Sedert 16 maanden werd hij, door eene kwijnende *ziekte*, buiten staat gesteld tot eene geregelde waarneming van zijne dienst. De Heer Proponent HUISKEN, te *Losser*, een uur van hier verwijderd, nam al dien tijd met de grootste liefde de predikbeurten geregeld waar. Moge de edele jongeling daarvoor de belooning in zijn hart genieten en spoedig eene standplaats, zijner waardig vinden! Op den dag voor zijnen dood nam de ontslapene Leeraar nog 12 leerlingen, in tegenwoordigheid van den Kerkeraad, tot leden der Gemeente aan, en hield bij dit zijn laatste dienstwerk, eene korte, maar roerende rede, aan de nieuwe Leden. Men ried hem, dit werk acht dagen uit te stellen, doch zijn antwoord was: dan mogt het te laat zijn. Op den sterfdag begaf hij zich des middags, volgens zijne gewoonte, ter rust en sluimerde in, om — niet meer te ontwaken!

Gesterkt door het vertrouwen op de genade van God en bemoedigd door het geloof in zijnen Heer en Zaligmaker JEZUS CHRISTUS, wiens Evangelie hij ons 34 jaren zoo hartelijk verkondigde, was hij gerust tegen den naderenden dood, daar hij denzelven beschouwde als zijnen gids naar een beter Vaderland. Den 15den werd het stoffelijk overschot rouwstatig naar de rustplaats gedragen. De Wel Eerw. Heer VAN NES, Pred. te *Bentheim*, door de

We-

Weduwe en den Broeder van den Overledene daartoe vriendelijk verzocht zijnde, hield, voor eene talrijke schaar, eene treffende Lijkrede over *Hebr.* XIII:7. *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben, en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling.* De geheele Gemeente mengde hare tranen met die der Weduwe, Dochter en aangehuwde Kinderen, welke hunnen Pleegvader, die hen tot eenen fatsoenlijken stand in de maatschappij opleidde en zijne moeite bij zijn leven reeds beloond zag, nimmer zullen vergeten.

Zacht ruste de asch van onzen waardigen Leeraar, Herder en Vriend! Zijne gedachtenis zal bij ons in zegening blijven. God zorge voor de Weduwe en Dochter!

KREITS SYNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

Het opstel over *Jezus verdiensten in het* enz., zullen wij plaatsen, alsmede het *nog iets* enz. van v. R., en dat van T. *over de Begrafenisplegtigheden* enz. (waarvan wij het vervolg te gemoet zien, al konden wij het zoo spoedig niet opnemen, als men wel wenschte.)

Den vijftienjarigen jongeling raden wij *zijne*

drukke studiën voort te zetten, tot dat hij meerdere bekwaamheid verkregen hebbe, om met zijne *hersenvruchten* voor den dag te treden.

De vier stukjes van P. B., die zich een' *ongeleerden jongeling* noemt, zijn niet van dien aard, dat zij geplaatst kunnen worden, maar als de jongeling wat geleerder wordt, en zich, door het lezen van andere werken, die toch wel te verkrijgen zijn, oefent, kan hij nog wel zoo ver *komen*, *dat* hij meer zaakrijke versjes zamen stelt. *Dat aan een lief Meisje* is, vooral in de laatste coupletten, niet het minste.

De stukjes van L. T. bevatten te weinig, om geplaatst te worden.

BERIGTEN.

Bij het Ministerie der Hervormde *Gemeente te Hoorn*, zijn, ten behoeve van het *fonds tot herbouw* der Groote Kerk, ingekomen de navolgende bijdragen: door

Ds. *Smits*,	te Renkum en Heelsum.	*f* 12,37^{5}
» *Ferff*,	» Hindeloopen.	» 3,75
» *van den Heuvel*,	» Cortgeen.	» 5,85
» *Veltman*, te Dordrecht,	voor Strijen.	» 31,62^{5}
» *Buys Ballot*,	te Brakel.	» 10,00
» *van Rossum*,	» Alphen.	» 62,22
Het Ministerie	» Zierikzee.	» 142,47^{5}
	van Purmerend (waaronder ééne gift van *f* 400)	» 486,00
De opbrengst van een Orgelconcert	aldaar.	» 87,40

Onder de te voren reeds vermelde bijdragen is ingekomen eene coupon *Rusland* à *f* 50, vervallen

1

1 Sept. 1838, N°. 12378, waarvan echter de obligatie is *uitgeloot* bevonden. De houder gelieve zich hieromtrent bij het Ministerie voorn. aan te melden.

De contributie voor de Weduwenbeurs in de Tielsche Klasse door sommige Buitenleden derzelve tot nog toe niet betaald zijnde, maakt de Ondergeteekende hen daarop opmerkzaam, in verwachting, dat zij dezelve, echter met bijvoeging van een derde verhooging, als boete volgens Art. 9 der Wet, aan hem *vrachtvrij* zullen bezorgen, immers zich wachten voor een uitstel tot zoo lang, dat zij daardoor, volgens dat zelfde Artikel, alle regt op die Beurs zouden verliezen.

Tiel, P. SPECHT GRIJP,
1 Junij 1839. Quaestor.

LETTER-NIEUWS.

EEN VERBODEN BOEKJE!

Ten onregte heeft de Regering te *Kleef* kunnen goedvinden, het merkwaardige Boekje getiteld:

HET HEIDENSCHE ROME

te verbieden; (zie *Algem. Handelsblad*, 29 April l. l.) daar het Roomsch-Catholijke Geloof er zelfs niet in genoemd wordt. Onze Landgenooten denken er gunstiger over, blijkens het belangrijke debiet; zoodat, sedert de uitgave in Maart l. l. reeds een *Vijfde Druk*

 is

is noodzakelijk geworden, welke dezer dagen is van de pers gekomen.

Het is in de voornaamste Boekwinkels a 25 Cents te bekomen.

Op verzoek van belangstellende vrienden zijn er eenige exemplaren gedrukt op ordin. papier, geschikt ter uitdeeling, welke a *f* 2,50 de 25 exemplaren worden afgeleverd.

Door de Boekverkoopers H. Wijt en Zonen, te *Rotterdam*, wordt uitgegeven, een nieuwe druk van:

Alle de werken van Willem Sluyter, in leven Predikant te *Eijbergen* en naderhand te *Borculo*, als:
Sluyter's Buiten, Eenzaem Huys- Somer- en Winterleven.
——— Tien Boeken Gezangen.
——— Eijbergsche Sanglust.
——— Vreugd en Liefdesangen.
——— Christelijke Doodsbetrachting.
——— Lijkreden.
——— Psalmen, Lofsangen en de Geestelijke Liedekens.
——— Jeremia's Klaegliederen.
——— Lof der Heilige Maegd en Triumpheerende Christus, versierd met het Portret van den Dichter en 10 koperen Platen, *Druk en Spelling geheel gevolgd naar de vroegere uitgaven.*

De prijs is ingenaaid. . . . . . *f* 5,25.
En gebonden in Half Eng. band. „ 6,00.

Bij A. B. Saakes, Boekhandelaar op 't Rokin, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en aan HH. Inteekenaren afgeleverd:

Verhandeling over de Profetiën des Ouden Verbonds, bijzonder der Messiaansche, of van die, welke het beloofde Godsrijk op Aarde betreffen; door J. L. Ovenbeek, Emer. Pred. van *Epe*, op de *Veluwe*. Eerste deel, prijs *f* 5,00.

NB. Op verlangen van velen, blijft de inteekening nog open tot de uitgave van het tweede deel, hetwelk ter perse is. De Uitgever twijfelt niet of velen zullen

zich

zich dit oorspronkelijk Nederlandsche werk, (iets ongewoons in onzen tijd) tot leering, stichting en vertroosting, nog gaarne voor inteekenprijs eigen maken.

De *Rec.* zegt in het slot zijner aanprijzende beoordeeling van dit eerste deel, in het laatste N°. der *Nederl. Stemmen*. »En hiermede bevelen wij onzen »Schrijver en zijn schoonen arbeid, dien wij als hoogst »gewigtig voor onze Kerk aanmerken, aan Gods ge»nadigen en vruchtbaarmakenden zegen."

Bij C. van der Post, Jr., Boekhandelaar te *Utrecht*, komt van de pers:

KARL STRIGER, *Christen- en Wereldzin*, met eene Voorrede van F. J. DOMELA NIEUWENHUYS, à *f* 1,80.

Voorts zijn nog Exemplaren voorhanden van:

MUNTINGHE, *Handboek der Christelijke Godsdienst en Kerkgeschiedenis*, uit het Latijn vertaald door J. HUIZENDAM, à *f* 4,30.

Bij den Boekhandelaar J. F. Schleijer, te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen en alom verzonden:

C. E. VAN KOETSVELD, Predikant te *Schoonhoven*, *Het Gebed der Godvruchtigen, ons ten voorbeelde bewaard in de boeken des Ouden Verbonds*, eerste deel, in gr. 8vo., met gegraveerden titel en vignet. *f* 2,40.

W. Messchert, Boekhandelaar te *Rotterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

I. *Alphabetische lijst van Woorden en Spreekwijzen*, taalkundig opgehelderd in de Werken van Mr. WILLEM BILDERDIJK; opgemaakt door A. DE JAGER, *Lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*. Prijs *f* 1,40.

II. *Prospectus* eener Inteekening, *tegen vermin-*

derden prijs, op eenige der taalkundige werken van Mr. WILLEM BILDERDIJK; als:

Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, 4 deelen ƒ12,00. voor ƒ9,00.

Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, 4 deelen ƒ12,00. voor ƒ 9,00.

De beide genoemde werken te zamen ƒ24,00. voor ƒ16,00.

Verklarende Geslachtlijst der Zelfstandige Naamwoorden, 3 deelen ƒ12,00. voor ƒ8,00.

Van het Letterschrift ƒ3,00. voor ƒ 2,00.

De vier genoemde werken te zamen ƒ39,00. voor ƒ24,00.

De inteekening staat open tot ultimo September dezes jaars, bij alle Boekhandelaren.

Door A. ter Gunne, te *Deventer*, is uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

I. *Wet op de regterlijke organisatie en het beleid der Justitie*, à 30 Cents.

II. *Wet op den overgang van de vroegere tot de nieuwe Wetgeving*. 15 Cents.

III. *Wet, houdende algemeene bepalingen der Wetgeving van het Koningrijk*. 5 Cents.

IV. *Burgerlijk Wetboek*. ƒ2,40.

V. *Wetboek van Koophandel*. ƒ1,40.

VI. *Wetboek van burgerlijke Regtsvordering*. ƒ1,40.

VII. *Wetboek van Strafvordering*. 80 Cents.

Alle met aanduiding van de overeenstemmende bepalingen in de Nederlandsche Wetboeken, en aanwijzing van die der Fransche Wetgeving.

Dezelve bij elkander in half Engelsche linnen band gebonden ƒ6,80.

Door bovengenoemde is mede alom verzonden:

Berigt van Inteekening op eene Aardrijkskundige beschrijving van het Koningrijk der Nederlanden en het Groothertogdom Luxemburg, zoo als die door het Tractaat der 24 Artikelen bepaald zijn, door J. C. BEIJER, Leeraar voor de Nederlandsche Taal- en Letterkunde aan de Koninklijke Militaire Academie te

Bre-

Breda. Met eene geheel nieuwe en naauwkeurige, in koper gegraveerde, kaart. De inteekening op dit werk, waaraan niets zal verzuimd worden om het zoo belangrijk mogelijk te maken, staat tot 1 Augustus aanstaande bij de voornaamste Boekhandelaars door het geheele Rijk open.

Bij Joh. van der Heij en Zoon, te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen en alom verzonden:

Filip van Marnix, *Heer van St. Aldegonde*, bijzonder aan de hand van Willem I, in twee deelen, door Willem Broes, *Rustend Leeraar bij de Nederlandsche Hervormde Kerk*, 2de deel, eerste stuk, met het Portret van Marnix, gr. 8vo. Prijs *f* 2,80. Van het eerste deel dezes werks zijn nog eenige Exemplaren te bekomen.

Bij H. A. Kramers, te *Rotterdam*, ziet het licht en is alom verzonden:

HET OORDEEL DER WERELD.

Een Hernhutters verhaal. Naar het Hoogduitsch van L. J. Hyber. Prijs *f* 1,20.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

J.

INHOUD.

Bladz.

MENGELWERK.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1839.

Be-

Dord-

Hand-

MAT-

M.

N.

O.

P.

R.

Rell-

REGISTER.

RE-

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD; EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1839.

Fff 2 E.

REGISTER.

E.

G.

H.

J.

K.

L.

L ei

T.

V.

W.

RE-

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes eerste Maanden des Jaars* 1839.

C.

HUI-

LOS,

Or-

Slo-

Was,

Z.